CHARLOTTE BRONTË

SHIRLEY

REGÉNY

FORDÍTOTTA SZEPESSY GYÖRGY
A VERSBETÉTEKET TAKÁCS FERENC FORDÍTOTTA

TARTALOM

ELSŐ FEJEZET
A leviták egyházi szolgálatáról

MÁSODIK FEJEZET
A szekerek

HARMADIK FEJEZET
Mr. Yorke

NEGYEDIK FEJEZET
Újból Mr. Yorke

ÖTÖDIK FEJEZET
Mr. Moore otthona

HATODIK FEJEZET
Coriolanus

HETEDIK FEJEZET
Tea a paplakban

NYOLCADIK FEJEZET
Noé és Mózes

KILENCEDIK FEJEZET
Az udvarház

TIZEDIK FEJEZET
Vénkisasszonyok

TIZENEGYEDIK FEJEZET
Fieldhead

TIZENKETTEDIK FEJEZET
Shirley és Caroline

TIZENHARMADIK FEJEZET
Hivatalos közlendők

TIZENNEGYEDIK FEJEZET
Shirley jótékonyságban keres menedéket

TIZENÖTÖDIK FEJEZET
Mr. Donne kivonulása Fieldheadből

TIZENHATODIK FEJEZET
Pünkösd

TIZENHETEDIK FEJEZET
Az iskolai ünnepély

TIZENNYOLCADIK FEJEZET
Amelyet jobb, ha átugrik a finom lelkű olvasó, mert itt alantas személyekről lesz szó

TIZENKILENCEDIK FEJEZET
Nyári éjszaka

HUSZADIK FEJEZET
Másnap

HUSZONEGYEDIK FEJEZET
Mrs. Pryor

HUSZONKETTEDIK FEJEZET
Két élet

HUSZONHARMADIK FEJEZET
Esti látogatás a völgyben

HUSZONNEGYEDIK FEJEZET
A halál árnyékának völgye

HUSZONÖTÖDIK FEJEZET
Nyugati szél

HUSZONHATODIK FEJEZET
Régi füzetek

HUSZONHETEDIK FEJEZET
Az első kékharisnya

HUSZONNYOLCADIK FEJEZET
Phoebe

HUSZONKILENCEDIK FEJEZET
Louis Moore

HARMINCADIK FEJEZET
Moore vallomása

HARMINCEGYEDIK FEJEZET
A nagybácsi és unokahúga

HARMINCKETTEDIK FEJEZET
Az iskolásfiú és az erdei nimfa

HARMINCHARMADIK FEJEZET
Martin hadmozdulatai

HARMINCNEGYEDIK FEJEZET
Szülői önkény... Martin ragaszkodik vallásos kötelességének teljesítéséhez

HARMINCÖTÖDIK FEJEZET
Haladnak a dolgok, de nem nagyon

HARMINCHATODIK FEJEZET
Feljegyzések a tanulószobában

HARMINCHETEDIK FEJEZET
Kibontakozás

ELSŐ FEJEZET
A leviták egyházi szolgálatáról

Az utóbbi években segédlelkészek serege árasztotta el Észak-Angliát. Valósággal ellepték a hegyvidéket, minden egyházközségre jutott belőlük egy-kettő. Minthogy ezek a papok nagyon fiatalok, serény tevékenységet és sok hasznos cselekedetet várhatnánk tőlük. Most azonban nem a közelmúlt évekről fogunk beszélni, hanem visszamegyünk az évszázad elejére. A közelmúlt, vagyis a jelen: napégette, forró, poros és sivár. Ne beszéljünk a délidőről, felejtsük el, aludjuk át - álmodjunk inkább a hajnalról.

Nagyon csalódik azonban az olvasó, ha azt képzeli, hogy ebből a bevezetésből regényes valami kerekedik a számára. Mit vársz, olvasóm? Költészetet, érzelmes ábrándokat? Szenvedélyt, izgalmat, melodrámát? Hűtsd le várakozásodat, légy igénytelenebb. Valami hűvös, földön járó józanság következik itt, valami, ami éppoly kevéssé romantikus, akár a hétfő reggel, amikor minden dolgozó ember azzal a tudattal ébred, hogy fel kell kelnie s munkába mennie. Nem állítom határozottan, hogy nem lesz egy kis izgalomban is része, talán az ebéd, vagyis a történet közepe és vége táján, de az már eldőlt, hogy az asztalra kerülő első fogás olyan lesz, amilyet egy katolikus - igen, egy angol katolikus is - nyugodt lélekkel megehet nagypénteken. Báránysültet nem kap, de lesz hideg lencse olaj nélkül, meg kovásztalan kenyér keserű füvekkel.

Mondom, az utóbbi években segédlelkészek serege árasztotta el Észak-Angliát. Ezernyolcszáz első évtizedének kezdetén azonban ez az áradás még nem következett el; segédlelkészek abban az időben még gyéren bukkantak fel, akkoriban még nem működtek azok a szervezetek, amelyek ma segítő kezet nyújtanak fáradt, öreg lelkészeknek, és anyagi támogatásban részesítik őket, hogy módjuk legyen megfizetni tetterős, fiatal, Oxfordból vagy Cambridge-ből kikerült munkatársaikat. Az apostolok mai utódai: dr. Pusey tanítványai és az ige hirdetésének közvetítői akkoriban még alig bújtak ki a tojásból, és vagy a bölcsőben feküdtek takarójuk alatt, vagy a gyerekszobában a vízbe merítés testet-lelket tisztító szertartásán estek át a mosdótálban. Senki sem sejthette, ha rájuk pillantott, hogy hálósapkájuk keményre vasalt kettős fodra Szent Péter, Szent Pál vagy Szent János eleve kiszemelt, majdan felszentelendő utódának homlokát övezi. Hosszú hálóingük redőiben sem láthatta előre senki a későbbi fehér karinget, amelyben majd irgalmatlanul ráncba szedik a hívek lelkét, és furcsa módon elképesztik régi vágású lelkészüket azzal, hogy a magas szószéken lobogtatják ezt az ingszerű ruhadarabot, amely mindeddig nem libbent magasabbra az olvasóállványnál.

Ám még azokban a szűkös időkben is akadtak segédlelkészek. Ritka becses palánta volt ez, de mégis akadt belőle. Yorkshire egyik nyugati egyházkerülete azzal dicsekedhetett, hogy ott húsz mérföldes körzetben három is virágzik Áron vesszejéből. Az olvasó mindjárt megismerkedik velük. Lépjünk be Whinbury szélén ebbe a csinos kertes házba, nyissunk be a kis nappaliba - lám, ott ülnek és ebédelnek. Hadd mutassam be őket. Whinbury segédlelkésze Mr. Donne, Briarfieldé Mr. Malone és Nunnelyé Mr. Sweeting. A lakást Mr. Donne bérli bizonyos John Gale-től, egy szövet-kiskereskedőtől. Mr. Donne bőséges lakomán látja vendégül testvéreit az Úrban. Csatlakozzunk a kis társasághoz, legyünk szem- és fültanúi az eseményeknek. Most azonban még csak esznek, s ezalatt mi csendesen beszélgethetünk.

Ezek az urak ifjúságuk virágában vannak, életkoruknak megfelelően tetterővel eltelve - tetterővel, amelyet álmatag öreg lelkészük szívesen terelne papi kötelességeik medrébe, azzal a sűrűn hangoztatott óhajjal, hogy bárcsak kiterjesztenék tevékenységüket egyházközségük iskolájának szorgos felügyeletére és a betegek gyakori látogatására. Ám az ifjú leviták ezt unalmas teendőnek tekintik. Inkább pazarolják energiájukat arra, ami mások szemében ugyan

átkozottul egyhangúnak és unalmasnak látszik, sokkalta sivárabbnak, mint a takács bíbelődése a szövőszéken, mégis, úgy látszik, az ő számukra a kiapadhatatlan öröm forrása, érdemes foglalatosság.

Ezzel arra az örökös lótás-futásra céloztam, ahogy folytonosan úton vannak egymás szállása felé. Nem körbe, hanem háromszög formában látogatják egymást egész éven át, télen-nyáron, tavasszal és ősszel. Nem számít sem évszak, sem időjárás. Megfoghatatlan buzgalommal vágnak neki hófúvásnak, jégverésnek, szélnek és esőnek, sárnak és pornak, hogy felkeressék egymást, együtt ebédeljenek, teázzanak vagy vacsorázzanak. Nehéz lenne megmondani, mi vonzza őket egymáshoz. Nem a barátság, mert valahányszor együtt vannak, veszekszenek. Nem is a vallás; ezt a szót ki sem ejtik. Teológiáról még csak vitatkoznak olykor-olykor, de hitről soha. Nem is az eszem-iszom szeretete hozza össze őket; bármelyikük kaphatna otthon is éppoly finom pecsenyét, pudingot, éppoly erős teát, ropogós pirítóssal, mint amilyet kollégájánál tálalnak elébe. Háziasszonyaik: Mrs. Gale, Mrs. Hogg és Mrs. Whipp azt állítják, hogy „az egész csak arra jó, hogy bajt csináljanak az embernek". Az „ember" néven természetesen önmagukat értik a derék asszonyságok, hiszen ez a kölcsönös invázió valóban állandó lótást-futást jelent nekik.

Amint mondtam, Mr. Donne és vendégei ebédelnek. Mrs. Gale szolgál fel, de szemében ott bujkál a konyha lobogó tüzének egy szikrája. Véleménye szerint bérlője az utóbbi időben épp eléggé élt azzal a jogával (amely jog benne foglaltatik a bérleti megállapodásban), amely szerint időnként, külön fizetség nélkül, meghívhatja egyik-másik barátját ebédre vagy vacsorára. Itt van például ez a hét! Ma még csak csütörtök van, de hétfőn Mr. Malone, a briarfieldi segédlelkész jött el reggelire, és itt maradt ebédre is; kedden Mr. Malone és Nunnelyből Mr. Sweeting jött teára, nemcsak vacsorára maradtak, hanem itt is aludtak a pótágyon, sőt szerdán kitüntették jelenlétükkel a reggelinél. Ma, csütörtökön, itt ebédel mind a kettő, majdnem biztos, hogy itt maradnak egész este. *C'en est trop*,[1] mondaná Mrs. Gale, ha tudna franciául.

Mr. Sweeting böködi a tányérján a marhasültet, és panaszkodik, hogy nagyon rágós. Mr. Donne azt állítja, hogy állott a sör. Igen! Ez a legrosszabb az egészben. Ha legalább udvariasságot kapna tőlük, Mrs. Gale nem venné annyira a szívére a dolgot; ha azt látná, hogy jó néven veszik, amit kapnak, nem is bánná. Csakhogy: „Ezek a süldő papok olyan nagyra vannak, és úgy lenéznek mindenkit, mintha senki se volna az ember; azért bánnak vele így, mert maga végzi a házimunkát, nem tart cselédet, ahogy az anyjától látta valamikor. Aztán örökösen csepülik a yorkshire-i szokásokat meg a yorkshire-i népeket." Ez egymagában is elég lett volna Mrs. Gale-nek. Nem is tartotta igazi úriembernek, úri családból valónak egyiküket sem. „Az öreg pap többet ér, mint egy falka ilyen egyetemről szalajtott siheder. Az tudja, mi a jó modor, és kedves mindenkihez fölfelé is, meg lefelé is."

- Kenyeret! - kiáltja Mr. Malone. Hanghordozása, noha túlságosan elnyújtott ahhoz képest, hogy csak három szótagot ejtett ki, rögtön elárulja, hogy a lóhere és krumpli hazájának szülötte. Mrs. Gale utálja Mr. Malone-t, jobban, mint a másik kettőt, de fél is tőle, mert a pap magas, keménykötésű, valódi ír ember, keze, lába meg a képe is jellegzetesen ír. Nem Daniel O'Connell típusú, nemes metszésű ír arc ez, hanem éles vonású, észak-amerikai indiánra emlékeztető ábrázat, amely gyakori az ír nemesség bizonyos rétegében. Kemény, büszke tekintete jobban illik egy rabszolgatartó ültetvényeshez, mint szabad parasztok földesurához. Mr. Malone apja úriembernek vallotta magát, de elszegényedett, eladósodott, csak a gőgössége maradt meg, ez meg szakasztott apja fia.

[1] Ez már sok.

Mrs. Gale odanyújtotta a kenyeret.

- Szeletelve, asszony! - mondta a vendég. Az „asszony” tehát szeletelt belőle. Kedve szerint a papot is fölszeletelte volna. Yorkshire-i lelke háborgott az efféle parancsoló modortól.

A káplánoknak jó lehetett az étvágya, s ha a marhahús *rágós* volt is, jó sokat elfogyasztottak belőle, és az *állott sörből* is tekintélyes mennyiséget benyakaltak. A Yorkshire-pudingot és a két levesestál főzeléket úgy tüntették el, mint sáskák a falevelet. A sajtot is megkülönböztetett figyelemben részesítették, és a desszertként következő fűszeres sütemény szertefoszlott, mint egy látomás, és az utolsó morzsáig eltűnt. A sütemény fölötti siratóéneket Mrs. Gale hat tavaszt látott fia és örököse zengte a konyhában; bizton számított ugyanis a viszontlátásra, s keservesen bőgni kezdett, amikor anyja üres tálat tett le az asztalra.

Ezalatt a káplánok mérsékelt élvezettel kortyolgatták a nem éppen elsőrendű bort. Ami Mr. Malone-t illeti, ő sokkal szívesebben ivott volna whiskyt, ám Mr. Donne, angol lévén, nem tartott ilyen italt. Iszogatás közben vitatkoztak. Nem politikáról, nem filozófiáról vagy irodalomról - efféle témák sose érdekelték őket egy cseppet sem -, nem is gyakorlati vagy elméleti teológiáról, hanem apró-cseprő, semmitmondó egyházi dolgokról, amelyeket rajtuk kívül mindenki oly tartalmasnak vélt volna, akár a buborékot. Mr. Malone ügyesen mindig két pohár bort ivott meg, mialatt testvérei beérték eggyel, és fokról fokra vidámabb lett a maga módján. Más szóval: egy kicsit elszemtelenedett, gorombaságokat mondott ellentmondást nem tűrő hangon, és harsányan nevetett önnön szellemességén.

Egymás után célba vette társait. Malone-nak megvolt a maga élckészlete, amelyet a jelenlegihez hasonló vidám lakmározások alkalmával rendre elsütött társai rovására. Ritkán folyamodott új fordulathoz, nem tartotta szükségesnek, minthogy ő sosem tartotta magát unalmasnak, azzal pedig végképp nem törődött, hogy mit gondolnak felőle mások. Mr. Donne rendkívüli soványságát és pisze orrát vette célba; gunyorosan emlegetett bizonyos agyonhordott csokoládébarna felöltőt, amelyben ez az úr páváskodott, valahányszor esett, vagy esőre állt az idő. Elítélte Mr. Donne válogatott cockney szókincsét és kiejtését, amely valóban említésre méltó volt, minthogy nagyban hozzájárult stílusának csiszolt eleganciájához.

Mr. Sweeting kis ember volt az atléta Malone mellett, hosszában-széltében alig látszott nagyobbnak egy gyermeknél. Malone tehát ugratta a termete miatt, gúnyolta zenészi képességét, Sweeting ugyanis fuvolázott, és úgy énekelte a zsoltárokat, akár egy szeráf (legalábbis így vélte néhány hölgy az egyházközségében). „A hölgyek kedvencének” csúfolta, bosszantotta a mamájával és nővéreivel is. Szegény Mr. Sweeting nosztalgiás érzelmeket táplált irántuk, és elég bolond volt ahhoz, hogy beszéljen is erről az ír pap jelenlétében, akinek belső alkatából valahogy kimaradtak a természetes érzések.

Az áldozatok a maguk módján fogadták az efféle támadásokat: Mr. Donne színlelt önelégültséggel és kissé duzzogó egykedvűséggel (csak így tudta valamiképpen megtámasztani egyébként gyenge lábon álló méltóságát); Mr. Sweeting pedig, aki egyáltalán nem adott a méltóság látszatára, a könnyed, vidám kedélyűek közönyével.

Amikor Malone csipkelődései már sértővé váltak (s ez hamar bekövetkezett), a másik kettő közös ellentámadást indított. Megkérdezték tőle, vajon idejövet hány gyerek kiáltott utána, „ír Péter”-nek nevezvén? (Malone-t Peternek, teljes nevén: Peter Augustus Malone tiszteletesnek hívták. Elénk érdeklődéssel tudakolták, ír szokás-e, hogy a papok töltött pisztollyal a zsebükben és bunkósbottal a kezükben látogatják híveiket. Megkérdezték, ugyan mit jelent szóma, óma, kóbász? (Mr. Malone ugyanis így ejtette a szalma, alma és kolbász szavakat.) Ilyen és ehhez hasonló módon igyekeztek megtorolni a sérelmeket, amennyire kifinomult szellemüktől tellett.

Ezzel persze nem sokra mentek. Minthogy Malone nem volt se jó természetű, se egykedvű, hamarosan dühöngeni kezdett. Ordított, hadonászott, Donne meg Sweeting kacagott. Malone harsány kelta fejhangján gyalázta, szászoknak, sznoboknak nevezte őket, azok meg azzal csúfolták, hogy legyőzött ország szülötte. Malone hazája nevében lázadással fenyegetőzött, szabadjára engedte az angol uralom elleni keserű gyűlöletét. Donne és Sweeting rongyos koldusokat, dögvészt emlegetett. A kis nappalit harsány lárma töltötte be. Az ember azt gondolhatta volna, hogy ilyen dühös csetepaté csak párbajjal végződhet. Csoda, hogy a Gale házaspár nem rémült meg, s nem szalasztottak rendőrért, hogy teremtsen rendet. De már megszokták ők az efféle ribilliót, és jól tudták, ha a káplán urak együtt ebédelnek vagy teáznak, sosem marad el a fölfordulás. Cseppet sem tartottak tehát a következményektől. Tudták, hogy az ilyen papi veszekedés éppoly ártalmatlan, mint amilyen zajos; semmi baj se lesz belőle, és akármilyen hangulatban válnak el is a káplánok ma este, holnap reggel biztosan a legjobb barátokként találkoznak újra.

Az érdemes házaspár a tűzhely mellett üldögélt a konyhában. Hallgatták az összekoccanó poharak és üvegkancsók csilingelését, s ahogy Malone ökle újra meg újra nagyot csapott a nappali szoba mahagóni asztallapjára, hallották a szövetséges angol vitatkozók gúnyos nevetését és a sarokba szorult írlandi dadogását. Ahogy így üldögéltek, lépések zaja hallatszott a bejárati ajtó lépcsőin, és a kopogtató éles csattanással verődött az ajtóhoz.

Mr. Gale az ajtóhoz ment és kinyitotta.

- Kik vannak maguknál odafönt a nappaliban? - kérdezte egy hang. Meglehetősen figyelemre méltó, erélyes orrhang volt.

- Ó, Mr. Helstone, ön az, uram? Alig ismertem meg a sötétben. Olyan hamar sötétedik már. Tessék befáradni, uram.

- Tudni szeretném előbb, hogy érdemes-e bemennem. Kik vannak fönt?

- A segédlelkészek, uram.

- Mi?! Mind a hárman?

- Igen, uram.

- Itt ebédeltek?

- Igen, uram.

- Akkor jó - mondta a középkorú, fekete ruhás férfi, és belépett. Átvágott a konyhán, egyenesen a lakásba nyíló ajtóhoz, kinyitotta, előrenyújtotta a fejét, és hallgatózott. Volt mit hallgatnia, mert a zsivaj odafönt tetőfokára hágott.

- A mindenségit! - szaladt ki a száján. Mr. Gale-hez fordult: - Gyakran van itt ilyen cécó?

Mr. Gale régebben tagja volt az egyházi tanácsnak, elnéző volt hát a papokkal szemben. - Fiatalok még, uram, hisz tudja, fiatalok - mondta békítően.

- Fiatalok?! Nádpálca kéne nekik! Haszontalan kölykök! Haszontalan kölykök! Ha maga, John Gale, szakadár lenne, nem pedig hű fia egyházunknak, akkor elnézhetné, hogy ezt csinálják. Ezt a zenebonát, de majd én...

A mondat befejezéseképpen átlépte a küszöböt, behúzta az ajtót, és fölment a lépcsőn. Amikor fölért az emeleti szoba ajtaja elé, ismét fülelt néhány percig, aztán kopogtatás nélkül benyitott, és megállt a káplánok előtt. Azok elnémultak, kővé dermedtek, csakúgy, mint a váratlan látogató. A jövevény alacsony termetű, egyenes tartású férfi volt; széles válla fölött karvalyra emlékeztető arc, orr, szem, fölötte széles karimájú papi kalap, amelyet fölöslegesnek tartott a

jelenlevők előtt megemelni vagy levenni. Összefonta karját a mellén, és hosszasan méregette fiatal barátait - ha ugyan barátai voltak.

- Mi ez itt? - kezdte. Már nem orrhangon beszélt, hanem mély, sőt szándékosan mélyen zengő hangon. - Mi ez itt? Megismétlődött a pünkösdi csoda? Újra leszálltak a tüzes nyelvek? Hol vannak? A hangok betöltötték az imént az egész házat. Hallottam mind a tizenhét nyelvet teljes erővel szólani: a perzsákét, a médekét, az elamitákét, Mezopotámia, Júdea és Kappadókia, Pontus és Kisázsia, Phrygia és Pamphylia, Egyiptom és Líbia lakóiét, a kirénébeliekét, a római idegenekét, zsidókét és ókeresztényekét, krétaiakét és arabokét. Két perccel ezelőtt még mindegyik nyelven beszélt valaki ebben a szobában!

- Bocsánat, Mr. Helstone - kezdte Mr. Donne. - Kérem, uram, foglaljon helyet, tölthetek egy pohár bort?

Hiába udvariaskodott, nem kapott választ. A fekete kabátos karvaly folytatta:

- De mit beszélek itt a nyelvek adományáról?! Adomány? Az ördögöt! Félreértettem a fejezetet, a könyvet, az egész Bibliát; összetévesztettem az evangéliumot a törvénnyel, az apostolok cselekedeteinek könyvét a Genezissel, Jeruzsálem városát a babiloni síksággal. Nem adomány volt ez, hanem a nyelvek zűrzavara, és a zsivajban megsüketültem, mint az ágyú. Maguk apostolok? Maguk hárman? Azt már nem! Három felfuvalkodott bábeli kőműves, se több, se kevesebb!

- Biztosíthatom, uram, épp csak elbeszélgettünk egy kicsit, baráti ebéd után egy pohár bor mellett, és megtárgyaltuk a szektásokat.

- Aha, megtárgyalták a szektásokat, igazán? Malone is a szektásokat tárgyalta? Nekem inkább úgy tűnt, hogy apostoltársait tárgyalja. Veszekedtek! Maguk hárman majdnem akkora lármát csaptak, mint Moses Barraclough, a prédikátor szabó valamennyi hívével egyetemben ott lenn a metodista imaházban, mikor nekitüzesednek a megújhodásnak. De tudom, ki a vétkes ebben. Maga, Malone!

- Én, uram?

- Maga, uram! Donne és Sweeting csendesek voltak, míg maga ide nem jött, és csendesek lesznek, amint elmegy. Okosan tette volna, ha otthon hagyja ír szokásait, mihelyt átkel a Csatornán. A dublini diákstílussal nem sokra megy nálunk. Az a viselkedés, amely fel se tűnik a vad mocsaras tájon vagy Connaught valamelyik hegyi kerületében, egy tisztességes angol egyházközségben szégyent hoz arra, aki itt él vele, és ami sokkal rosszabb: arra a szent intézményre is, amelynek az illető csupán szerény szolgája.

Volt bizonyos méltóság abban, ahogy a kis öregúr megleckéztette a fiatalembereket, bár ez a méltóság talán nem illett egészen az alkalomhoz. Mr. Helstone mereven állt, mint a cövek, és kíméletlenül csapott le, mint a kánya; papi kalapja, fekete kabátja és kamáslija ellenére inkább hasonlított alantasait lehordó veterán katonatiszthez, semmint tiszteletre méltó, fiait hitbuzgóságra intő paphoz. Evangéliumi szellemnek, apostoli jóságnak nyoma sem volt ezen az éles metszésű barna arcon, ám a keménység és okosság annál inkább rávéste jegyét.

- Találkoztam Supplehough-val - folytatta Mr. Helstone -, még ezen az esős estén is caplatott a sárban, Milldeanbe ment, az ellenzék barlangjába prédikálni. Amint mondtam, hallottam Barraclough-t is, ott állt az imaház közepén, és bömbölt, akár a dühös bika. Magukat pedig, urak, itt találom, amint kotlanak a fél pint zavaros portói boruk mellett, és veszekszenek, mint az eszeveszett vénasszonyok! Nem csoda, hogy Supplehough naponta tizenhat felnőttet áttérít és vízbe merít - csinálja is két hét óta. Nem csoda, ha Barraclough, amilyen semmirekellő álszent, fölhívja magára a szalagokkal, virágokkal fölcicomázott szövőlányok figyelmét, s

megmutatja nekik, hogy mennyivel keményebb az ökle, mint a fakádjának a pereme. Éppily kevéssé csoda, hogy maguk, ha papjaik - Hall, Boultby és jómagam - nem támogatják magukat, legtöbbször a templom puszta falainak tartanak istentiszteletet, s a kántornak, az orgonistának meg a sekrestyésnek olvassák föl száraz kis beszédeiket. De elég ebből ennyi! Azért jöttem, hogy Malone-nal beszéljek. Megbízásom van számodra, kapitány!

- Miféle megbízás? - kérdezte Malone kelletlenül. - Temetés nem lehet ebben az órában.

- Van magánál fegyver?

- Hogyne, uram, a karom meg a lábam is - mondta, és előrenyújtotta hatalmas végtagjait.

- Azt mondtam, fegyver.

- Nálam vannak a pisztolyok, amelyeket ön adott, uram. Sose válok meg tőlük. Éjszakára is az ágyam mellé teszem őket egy székre, fölhúzott kakassal, lövésre készen. És itt van a fütykösöm is.

- Remek! Elmenne Hollow's Millbe?

- Mi készül ott?

- Még semmi, és talán később se lesz semmi. De Moore egyedül van. Minden megbízható munkását Stilbró'-ba küldte, csak két nő maradt vele. Kitűnő alkalom lenne egy látogatásra bármelyik jóakarójának, ha tudná, hogy szabad előtte az út.

- Én nem tartozom a jóakarói közé, uram. Nem szívelem őt.

- Mi az, Malone, félünk?

- Maga se hiszi ezt, uram, jobban ismer engem. Ha igazán hinném, hogy van eshetőség egy kis verekedésre, elmennék. De Moore furcsa, tartózkodó ember, sose értettem őt, s ezt nem is titkoltam. Csak azért, hogy elbűvölő társaságát élvezzem, egy lépést se tennék.

- De *van* eshetőség verekedésre. Még valóságos zendülésre is sor kerülhet, bár ennek tulajdonképpen nem látom semmi jelét. De az mégsem valószínű, hogy ez az éjszaka teljes nyugalomban múlik el. Tudja, Moore elhatározta, hogy beállítja az új gépeket, és ma este két kocsirakomány szövőszéket és vágógépet vár Stilbró'-ból. Scott, az üzemvezető ment el értük néhány megbízható munkással.

- Rendben meg is hozzák, uram, biztosan.

- Moore is ezt állítja, és erősködik, hogy nem kell neki senki. Valakire azonban mégis szüksége van, ha másért nem, azért, hogy tanúja legyen, ha valami történnék. Nagyon gondatlannak tartom őt. Az irodában ül, és be se zárja az ablak fatábláit. Kimegy, ide-oda mászkál sötétedés után a völgyben, a fieldheadi úton végig a fák között, mintha nem a környék leggyűlöltebb embere, hanem az „üdvöskéje" volna, vagy bűvös talizmán lenne a birtokában, mint a mesében, és nem fogná a fegyver. Nem okul sem Pearson, sem Armitage sorsán, az egyiket saját házában, a másikat a lápon lőtték le.

- Pedig okulnia kéne, uram, és elővigyázatosnak kellene lennie - vetette közbe Mr. Sweeting. - És azt hiszem, vigyázna is, ha hallotta volna, amit én hallottam a napokban.

- Mit hallott, Davy?

- Ismeri Mike Hartleyt, uram?

- Az antinomista takácsot? Ismerem.

- Amikor Mike pár hétig iszik egyfolytában, rendesen azzal végzi, hogy ellátogat Nunnelybe a parókiára, és alaposan megmondja a véleményét Mr. Hall szentbeszédeiről, ecsetelvén, milyen szörnyűségre fognak vezetni a mindenségről szóló tanításai, s óva inti, mivelhogy valamennyi hívével egyetemben sötétségben botorkál.

- Na és? Ennek semmi köze Moore-hoz!

- És amellett, hogy antinomista, uram, még erőszakos jakobinus és leveller-párti is.

- Tudom. Ha alaposan leissza magát, mindig királygyilkosságon jár az esze. Mike nem járatlan a történelemben, érdemes meghallgatni, mikor felsorolja ama zsarnokokat, akiken - az ő szavai szerint - „elégtételt vett a vérbosszuló". A fickót különös gyönyörűséggel tölti el uralkodók meggyilkolása vagy bármely politikai okból elkövetett gyilkosság. Már hallottam olyan célzásokat, hogy valami furcsa sóvárgással gondol Moore-ra. Erre utalt, Sweeting?

- A helyes kifejezést használta, uram. Mr. Hall úgy gondolja, hogy Hartley nem táplál személyes gyűlöletet Mr. Moore iránt. Mike meg azt mondja, hogy egyenesen szeret vele beszélni, s ezért mindig a nyomába ered, de sóvárgó vágy tölti el, hogy Moore váljék példává, mások okulására. A napokban is magasztalta őt Mr. Hallnak. Szerinte a legeszesebb szövődetulajdonos Yorkshire-ban, s éppen ezért őt kell az égnek tetsző áldozatként kiszemelni. Gondolja, uram, hogy Mike Hartley eszénél van? - kérdezte Sweeting keresetlenül.

- Nem tudom, Davy, lehet, hogy őrült, de lehet, hogy csak agyafúrt, vagy inkább egy kicsit mind a kettő.

- Azt mondja, hogy látomásai vannak, uram.

- Igen. Valóságos Ezékiel vagy Dániel ő, ami a látomásokat illeti. Múlt péntek este éppen lefeküdni készültem, amikor beállított, és elmesélte egyik vízióját, amelyet aznap délután látott a nunnelyi parkban.

- Mondja el, uram - sürgette Sweeting.

- Davy, a te koponyádban óriási tudásszomj lakozik. Látod, Malone fejében semmi sincs ebből. Őt sem látomások, sem gyilkosságok nem izgatják. Nézd csak, most is, egy nagydarab értelmetlen Saph.

- Saph? Ki volt az a Saph, uram?

- Gondoltam, hogy nem tudja. De megtalálhatja a Bibliában. Én se tudok róla egyebet, csak a nevét és a fajtáját, de gyerekkoromtól fogva jelentős személyiségnek tartottam Saphot. Mérget vehet rá, hogy becsületes, nagydarab ember volt, és kerülte a szerencse. Sibbechai kezétől esett el Gobnál.

De a látomás, uram?

- Halljad hát, Davy. Mivel Donne a körmét rágja, Malone ásítozik, hát csupán neked mondom el. Mike, mint oly sokan mások, sajnos, munka nélkül van. Sir Philip Nunnely tiszttartója, Mr. Grame, adott neki valami munkát a kolostor körül. Ahogy Mike elmondta, éppen a sövénnyel foglalatoskodott, késő délután volt, de még nem sötétedett, amikor meghallotta a hangokat. Mintha katonabanda játszana a távolban: kürtök, dudák és trombiták. A zene az erdőből szólt, és ő csodálkozott, hogy ott muzsikálnak. Fölnézett, s a fák között mindenféle mozgó alakokat látott: pirosakat, mint a pipacs, és fehéreket, mint a galagonyavirág. Hemzsegett az erdő tőlük. Aztán elözönlötték a parkot; ekkor látta, hogy ezer, tízezer katona, mégsem ütöttek nagyobb zajt, mint egy nyáresti szúnyograj. Menetoszlopba álltak, majd elindultak: ezred ezred után masírozott át a parkon. Mike követte őket a nunnelyi legelőkre. A zene még mindig szólt halkan, távolian. Végignézte, ahogy a legelőn különféle alakzatokba fejlődtek a középen álló

skarlátszínű ruhás férfi vezényletére, és Mike állítása szerint huszonöt hektárnyi területet elleptek. Félóráig voltak láthatók, aztán teljes csendben elvonultak. Mike egész idő alatt nem hallott se emberi hangot, se lábdobbantást, semmit, csak a halk zenét, az ünnepélyes indulót.

- Hova mentek a katonák, uram?

- Briarfield felé. Mike utánuk eredt, úgy látta, éppen Fieldhead mellett haladnak el, amikor a földek, legelők és az országút fölött nesztelenül füstoszlop terült szét, olyan, amilyet tüzérségi ütegek okádnak, és kékesszürkén hömpölygött egészen Mike lábáig. Amikor eloszlott a füst, szeme újra a katonákat kereste, de eltűntek, többé nem látta őket. Mike, amilyen bölcs Dániel, nemcsak apróra elmesélte, hanem értelmezte is a látomást: vérontást és polgárviszályt jelent, magyarázta.

- Hiszi ezt, uram? - kérdezte Sweeting.

- És maga, Davy? De nicsak, maga még mindig itt van, Malone?

- Egy kicsit meglep, uram, hogy ön nem maradt Moore mellett. Ön szereti az ilyesmit.

- Ott is maradtam volna, de sajnos úgy esett, hogy korábban meghívtam Boultbyt, nézzen be hozzám, amikor hazafelé tart Nunnelyből, a Biblia-társaság üléséről, és vacsorázzék nálam. Megígértem, hogy elküldöm magát helyettem, amit, mellesleg, Mr. Moore nem köszönt meg, mert sokkal szívesebben látott volna engem, mint magát, Peter. Ha valóban segítségre lesz szükség, én is odamegyek. A szövöde harangjával jelt adhatnak. Addig is induljon, hacsak (hirtelen Sweeting és Donne felé fordult), hacsak nem inkább Davy Sweeting vagy Joseph Donne menne el.

Nos, uraim? A küldetés megtisztelő, és nincs híján egy kis igazi veszélynek sem, mert amint mindnyájan tudják, furcsa állapotok uralkodnak ezen a vidéken, és Moore-t, a szövödéjét meg a gépeit elég rossz szemmel nézik. Nem kétlem, hogy ott a maguk mellénye alatt lovagias érzés és rettenthetetlen bátorság fészkel. Talán túlságosan részrehajló vagyok kedvencem, Peter iránt, talán inkább az apró termetű David vagy az a tiszta Joseph lenne a bajnok. Maga, Malone, olyan, mint egy kétbalkezes nagy Saul, csupán arra jó, hogy kölcsönadja a fegyvereit. Elő a tűzfegyverekkel, hozza ide a fütyösét onnan a sarokból!

Malone sokatmondó vigyorral előhúzta pisztolyait, és odakínált egyet-egyet testvéreinek. Nem nagyon kaptak rajta. Finom szerénységgel mindkét úriember hátrált egy lépést a feléje nyújtott fegyvertől.

- Hozzá se nyúlnék. Sose érintettem még ilyesmit - mondta Mr. Donne.

- Én jóformán nem is ismerem Mr. Moore-t - mormolta Sweeting.

- Ha még sose érintett pisztolyt, Egyiptom nagy helytartója, akkor fogja meg most, próbálja csak meg! Ami a kis dalnokot illeti, ő valószínűleg bármely más fegyvernél szívesebben használná a fuvoláját a filiszteusokkal szemben. Hozza a kalapjukat, Peter, mind a kettő indul!

- Nem, uram. Nem, Mr. Helstone! A mamám nem örülne neki - könyörgött Sweeting.

- Nálam pedig szabály, hogy sose keveredem ilyen ügyekbe - jegyezte meg Donne.

Helstone gúnyosan mosolygott, Malone nyerítve felnevetett, aztán visszadugta fegyvereit, vette a kalapját, furkósbotját, s kijelentvén, hogy sohase volt ennél jobb hangulatban egy kis ricsajhoz, hőn óhajtja, bárcsak meglátogatná ma este Mr. Moore háza táját egy csapat szövőmunkás, kiment, néhány ugrással lent volt a lépcsőn, döngve bevágta a kaput maga mögött, hogy a ház is beleremegett.

MÁSODIK FEJEZET
A szekerek

Szurokfekete volt az este, a holdat s a csillagokat szürke esőfelhők takarták - legalábbis nappal szürkék lettek volna, most inkább feketének látszottak. Malone nem tartozott azok közé, akik éles szemmel figyelik a természetet, változásait többnyire észre sem vette. Mérföldeket járhatott a legváltozékonyabb áprilisi napon, és meg se látta a föld s az ég gyönyörűséges játékait, ahogy egy napsugár csókjára a hegytetők zöld fényben mosolyra derülnek, vagy amikor zápor söpör végig rajtuk, és alacsonyan lógó kusza felhőrongyok mögé rejti őket. Eszébe se jutott tehát összehasonlítani a ma esti eget ugyanezzel az égbolttal felhőtlen, fagyos éjszakán. Az ég most gyászposztóval bevont, vízben ázó boltozatnak tűnt, amely csupa feketeség, csak kelet felé vetnek Stilbro' vaskohójának olvasztókemencéi reszkető, vöröses fényt a láthatárra. Nem törte a fejét azon, hová lettek a csillagképek és a bolygók, s nem bánta, hogy az apró fehér szigetekkel teleszórt levegőóceánnak feketéskék, derűs tisztaságát most maga alá gyűrte és eltakarta egy nehezebb és sűrűbb elemből álló másik óceán. Csak ment-ment előre, kitartóan az úton, kissé előrehajolva jártában, ír szokás szerint jól hátratolt kalappal a fején. „Kopp-kopp" - hangzott a kövezeten, ahol út ilyen fényűzéssel dicsekedhetett: „cup-cup", a felázott keréknyomokban, ahol a macskakövet puha sár váltotta fel. Szeme csak bizonyos tájékozódási pontokat keresett: a briarfieldi templom tornyát és távolabb a Piros Tanya lámpáinak fényét. Ez kocsma volt, s mikor odaért, a félig lefüggönyzött ablakon át kiszűrődő tűz világa, a poharakkal megrakott kerek asztal s a tölgyfa padokon ülő mulatózok látványa csaknem letérítette útjáról a segédlelkészt. Vágyódva gondolt egy nagy pohár vízzel kevert whiskyre. Idegen helyen rögtön valóra is váltotta volna ezt a vágyát, de hát a vendéglő konyhájában összeverődött kompánia Mr. Helstone híveiből állt, valamennyien ismerték Malone-t. Felsóhajtott hát, és továbbment.

Az országútról itt már le kellett térnie, minthogy jócskán megrövidíthette a hátralevő távolságot Hollow's Millig, ha átvág a mezőkön. A mezők laposak és egyhangúak voltak. Malone toronyiránt haladt, s átugrált az útjába eső sövényeken és kerítéseken. Mindössze egy ház mellett haladt el, s ez nagy, kastélyszerű, de szabálytalan épület volt: magas oromzat után hosszú front, erre alacsony oromzat következett, aztán kémények vaskos, magas tömbje, s az egész mögött fák. A ház sötét volt, egyetlen gyertya fénye sem szűrődött ki az ablakokon; sűrű csend honolt a házban, s a környékén sem hallatszott semmi nesz, csupán az eső csorgott az ereszről, s a szél süvített szilajon, nagy hanggal a kémények körül meg a faágak közt.

Amikor elmaradt mögötte az épület, az eddig sík mező hirtelen meredek lejtőbe ment át. A lejtő lábánál nyilván völgy húzódott, amelyből rohanó víz csobogása hallatszott. Fénypont pislákolt a mélyben; Malone arrafelé tartott.

Kis fehér házikóhoz ért - még ebben a sűrű sötétségben is látni lehetett, hogy fehér -, bekopogott. Csinos arcú, fiatal cselédlány nyitott ajtót, s kezében a gyertya keskeny lépcsőben végződő szűk átjárót világított meg. Két vörös posztófüggönyös ajtó és a lépcsőn végigfutó szőnyeg vörös csíkja a fehér falak, a világos színű padló keretében tiszta és vidám jelleget kölcsönzött a kis helyiségnek.

- Gondolom, Mr. Moore itthon van?

- Igen, uram, de nincs a házban.

- Nincs a házban?! Hát hol van?

- A szövödében. Az irodában.

Az egyik vörös posztós ajtó hirtelen kinyílt.

- Megjöttek a kocsik, Sarah? - kérdezte egy női hang, s ugyanakkor a nő feje is előbukkant.

Nem volt éppenséggel istennői fej - kétoldalt a halántékán lógó, papírra felcsavart tincsei igazán kizárták ezt a hasonlatot -, de azért nem volt Medúza-fő sem. Malone-ra azonban mégis az utóbbiként hatott. Amilyen nagydarab ember volt, olyan bátortalanul húzódott vissza az esőbe erre a látványra, és „Átmegyek hozzá!" felkiáltással, lázas sietséggel vágott át egy rövid sikátoron a sötét udvaron a nagy, fekete szövőüzem felé.

A munkaidő már letelt, a munkások elmentek, a gépek álltak, a szövöde zárva volt. Malone körbejárta, s egyik nagy kormos oldalfalán újabb fénycsíkot fedezett fel, és fütyköse boldogabbik végével, kopogtatásként, harsány riadót vert egy újabb ajtón. Kulcs fordult meg a zárban, az ajtó kinyílt.

- Maga az, Scott? Mi van a szekerekkel, Joe?

- Nem, én Mr. Helstone küldötte vagyok.

- Ó, Mr. Malone? - A hangban, amikor kimondta a nevet, alig észrevehető csalódás rezdült, aztán pillanatnyi csend után udvariasan, de kissé kimérten folytatta: - Jöjjön be, kérem, Mr. Malone. Végtelenül sajnálom, hogy Mr. Helstone fontosnak hitte ilyen messzire fárasztani magát. Nem volt erre semmi szükség, megmondtam neki. S méghozzá ilyen éjszakán ide kijönni!

Egy sötét helyiségen át, melynek berendezéséből semmit sem tudott kivenni, követte Malone a beszélőt a világos, barátságos belső szobába. Az a szem, amely az elmúlt órában erőlködve igyekezett áthatolni az éjszaka és a köd kettős sötétjén, mindenesetre nagyon világosnak és barátságosnak láthatta a szobát, holott nagyon sivár hely volt, csupán a tűz lobogott pompásan, s az asztalon álló szép formájú lámpa világított élénk fénnyel. A deszkapadlón nem volt szőnyeg, s a három-négy zöldre festett, egyenes hátú szék valamikor nyilván egy paraszthéz konyhájában állt. Egyszerű, erős íróasztal, a már említett asztal és a zöldes színű falon néhány bekeretezett rajzlap, épületek, kertek tervrajzával, gépek vázlataival és más hasonlókkal, egészítették ki a szoba berendezését.

Akármilyen sivár volt is a szoba, Malone-nak láthatólag tetszett. Miután levetette és felakasztotta átázott kabátját és kalapját, a kandallóhoz húzta az egyik reumásnak látszó széket, és térdét majdnem odanyomta a vörösen izzó rácshoz.

- Kellemes kis hely ez, Mr. Moore. Nagyon otthonosan érezheti itt magát.

- Igen, de a nővérem szívesen látná, ha volna kedve átjönni a házba.

- Á, dehogy. Legjobb a hölgyeket békén hagyni. Soha életemben nem voltam nőbarát. Csak nem téveszt össze Sweeting barátommal, Mr. Moore?

- Sweeting? Melyik is az a kettő közül? A csokoládébarna felöltős gentleman vagy az apró gentleman?

- A kicsi, Nunnelyből, a Sykes kisasszonyok lovagja. Mind a hatba szerelmes. Hahaha!

- Azt hiszem, jobb, ha mind a hatba szerelmes egyszerre, mintha csak egybe.

- De ráadásul még külön is szerelmes az egyikbe, mert amikor Donne meg én nógattuk, hogy válasszon már egyet a szépséges lányseregből, mit gondol, melyik nevet mondta?

Mr. Moore furcsán, szelíden mosolygott. - Dorát, természetesen, vagy Harrietet - válaszolta.

- Hahaha! Jól eltalálta! De hogy hibázott rá éppen erre a kettőre?

- Mert ők a legmagasabbak és legcsinosabbak, és Dora a legkövérebb. S minthogy a maga Sweeting barátja aprócska, vékony ember, könnyű volt kitalálni, hogy éppen az ellentétét választja. Ilyen esetekben ez legtöbbször szabály.

- Eltalálta. Dora az. De Sweetingnek semmi esélye sincs. Ugye, Moore?

- Mije van Mr. Sweetingnek a segédlelkészi állásán kívül?

Ez a kérdés úgy hatott Malone-ra, mintha megcsiklandozták volna. Három álló percig kacagott, csak aztán szólalt meg:

- Hogy mije van Sweetingnek? Hát... van Davidnek hárfája vagy fuvolája, ami egyre megy, van egy talmi arany zsebórája, ugyanilyen gyűrűje, ugyanilyen szemüvege. Ez van neki.

- Hogy akarja megkérni Miss Sykest, hiszen még ruházni sem tudná tisztességesen?

- Haha, ez jó. Majd megkérdem tőle legközelebb, ha találkozom vele. Felhúzom egy kicsit az elbizakodottságáért; de Sweeting kétségkívül abban reménykedik, hogy Christopher Sykes majd jó mélyen belenyúl a zsebébe. Gazdag az öregúr, ugye? Nagy házban laknak.

- Sykes sokféle üzletben érdekelt.

- Tehát feltétlenül vagyonos, nem igaz?

- Tehát feltétlenül sokfelé kell neki az a vagyon, és manapság arra gondolni, hogy pénzt vonjon el az üzletéből, csak azért, hogy hozományt adjon a lányainak, körülbelül annyi, mintha én arról álmodoznék, hogy lerombolom a vityillómat, és a helyébe akkora házat építek, mint Fieldhead.

- Tudja-e, Moore, mit hallottam a múltkoriban?

- Nem tudom. Talán azt, hogy tényleg valami ilyesmit forgatok a fejemben. A maga briarfieldi hírharangjaitól minden kitelik, még ennél nagyobb ostobaság is.

- Hogy bérbe akarja venni Fieldheadet - mellesleg, gyászos egy helynek tűnt nekem ma este, amikor elmentem mellette -, és egy Sykes kisasszonyt szándékozik hozni a házba úrnőnek; röviden: nősülni akar, haha... Melyik az? Biztosan Dora. Az imént mondta, hogy ő a legcsinosabb.

- Szeretném tudni, hogy amióta Briarfieldbe jöttem, hányszor fogták rám, hogy nősülni akarok? Összeboronáltak sorra minden egyes nővel, aki számításba jöhet a kerületben. Hol a két Wynne kisasszonnyal - először a feketével, aztán a szőkével -, hol a vörös hajú Miss Armitage-dzsal, utána az öregecske Ann Pearsonnal, most pedig maga az egész Sykes-pereputtyot varrná a nyakamba. Hogy mi az alapja ezeknek a pletykáknak, azt csak a jóisten tudja. Nem járok sehova, éppoly buzgón keresem a női társaságot, mint maga, Mr. Malone. Ha egyáltalán átmegyek Whinburybe, csak azért teszem, hogy fölkeressem Sykest vagy Pearsont az irodájában, s ott aztán mindenféléről beszélünk, csak házasságról nem, és más dolgokon jár az eszünk, nem udvarláson, lánykérésen meg hozományon. A szövetet nem tudjuk eladni, sem a munkásokat foglalkoztatni, sem az üzemet fenntartani, szóval általában a dolgok fonák menete, amin nem tudunk változtatni, mondhatom, jócskán kitölti a gondolatainkat mostanában, és szinte képtelenség olyan kiagyalt szamárságokkal törődni, mint az udvarlás meg más hasonlók.

- Tökéletesen egyetértek magával, Moore. Semmit sem gyűlölök jobban, mint a házasság gondolatát. Persze a közönséges, rossz értelemben vett házasságról beszélek, ami pusztán érzelmi ügy: két koldusszegény bolond megegyezik abban, hogy egyesíti a nyomorúságát

valamilyen fantasztikus érzelmi kötelékben - ez ostobaság! De egy előnyös kapcsolat, amelyben összhangban vannak az úri nézetek a tartós, józan érdekekkel, az nem is olyan rossz dolog, mi?

- Nem - felelte Moore szórakozottan. A téma láthatólag nem nagyon érdekelte, nem is bocsátkozott bele mélyebben. Egy darabig csak ült csendesen, elgondolkozó arccal a tűzbe bámult, aztán hirtelen fölkapta a fejét.

- Figyeljen csak! - mondta. - Maga is hall kocsizörgést? - Fölállt, az ablakhoz ment, kinyitotta és fülelt. Kisvártatva újra becsukta az ablakot. - Csak a szél támadt föl - jegyezte meg -, és a megduzzadt patak zúg, amint végigrohan a völgyön. Hatra vártam a kocsikat, és most már majdnem kilenc óra.

- Komolyan azt hiszi, hogy ezeknek az új gépeknek a beállítása veszélybe sodorhatja? - kérdezte Malone. - Helstone, azt hiszem, úgy gondolja.

- Csak azt szeretném, ha a gépek és a szövőszékek már itt lennének biztonságban az üzem falain belül. Ha egyszer fölszereltük őket, szembenézek a géprombolókkal; csak jöjjenek ide látogatóba, majd meglátják, mit kapnak. Az én gyáram az én váram.

- Undorítóak ezek az aljas csirkefogók - jegyezte, meg Malone mélyen eltűnődve. - Szinte szeretném, ha egy csapat idelátogatna ma este, de az út teljesen kihaltnak látszott, amikor jöttem. Moccanni se láttam semmit.

- A Piros Tanya felől jött?

- Igen.

- Azon az úton nem is lesz semmi. Stilbro' irányából fenyeget a veszély.

- És maga csakugyan azt hiszi, hogy veszély fenyeget?

- Amit ezek a fickók mások ellen elkövettek, velem is megtehetik. A különbség csak annyi, hogy a legtöbb üzem tulajdonos mintha megbénulna, ha támadás éri. Sykes például, amikor fölgyújtották és porrá égették a kikészítő üzemét, leszaggatták a szöveteket a feszítőkeretekről, és cafatokban dobálták szét a mezőn, egyetlen lépést sem tett, hogy leleplezze és megbüntesse a gazembereket. Feladta a harcot gyámoltalanul, akár a nyúl a menyét foga között. Én viszont, ha jól ismerem magam, kiállok a szakmámért, az üzememért, a gépeimért.

- Helstone azt állítja, hogy ez a három a maga istene; hogy a „törvényerejű rendelet" a maga szemében csak a hét főbűn más neve, hogy Castlereagh magának az Antikrisztus, a háborús pártiak meg az ő légiói.

- Igen, irtózom mindettől, mert tönkretesznek, az utamban állnak. Nem tudok előrejutni miattuk, nem tudom megvalósítani a terveimet. Átkos következményeik minden vonalon keresztülhúzzák a számításomat.

- De maga gazdag és sikeres ember, Moore, igaz?

- Dúskálok az eladhatatlan szövetekben. Ha bemegy a raktáramba, láthatja, hogy a mennyezetig állnak benne a végek. Roakes és Pearson ugyanilyen helyzetben van. Amerika volt a piacunk, de a „törvényerejű rendelet" óta ennek vége.

Ám Malone-on meglátszott, hogy nincs kedve élénken társalogni ilyesmiről. Összeütögette a cipője sarkát, és ásítozott.

Mr. Moore-t azonban elragadták gondolatai, nem vette észre, hogy vendége unatkozik. - És ha meggondolom - folytatta -, hogy egész Whinbury és Briarfield örökké efféle nevetséges

nősülési pletykákkal zaklatja az embert! Mintha nem is volna más tennivaló az életben, mint ahogy mondani szokás, „legyeskedni” valamelyik fiatal hölgy körül, aztán oltár elé vezetni, meg nászútra menni, aztán sietve levizitelni az ismerősöknél, utána - gondolom - családot alapítani. *Oh, que le diable l'emporte!*[2] - Némi erőfeszítéssel félbeszakította kirohanását, és nyugodtabban tette hozzá: - Azt hiszem, a nők csak ilyesmiken törik a fejüket, csak erről beszélnek, és természetesen azt képzelik, hogy a férfiak gondolatait is csak ez foglalkoztatja.

- Persze, persze - helyeselt Malone. - De ne is törődjön velük. - Fütyörészni kezdett, türelmetlenül körülnézett, és látszott rajta, hogy nagyon hiányzik neki valami.

Ezúttal Moore észrevette és láthatólag meg is értette Malone viselkedését. - Mr. Malone - mondta -, megfeledkeztem a vendégszeretetről, biztosan szívesen enne-inna valamit ez után a nedves séta után.

- Á, nem, semmit - szabadkozott Malone, de olyan képet vágott, mely szerint a házigazda végre fején találta a szöget.

Moore fölállt, és kinyitott egy szekrényt. - Szeretem, ha minden kéznél van, amire szükségem lehet, és nem szorulok a nőkre odaát, ha enni akarok egy falatot, vagy egy korty italra vágyom. Gyakran töltöm itt az estét, egyedül vacsorázom, és az üzemben alszom Joe Scott-tal együtt. Van úgy, hogy magam vagyok az éjjeliőr. Kevés alvással is beérem, és ha szép az idő, szívesen járok éjszakánként egy-két órát a völgyben puskával a vállamon. Mr. Malone, el tud készíteni egy darab ürübordát?

- Próbáljon ki! Több százszor megcsináltam a kollégiumban.

- Akkor itt van egy tepsire való, és itt a rostély. Forgassa a szeleteket szaporán. Mert megvan a titka, hogy a húsból ki ne csorogjon a lé.

- Sose féljen! Majd meglátja. Kérek kést meg egy villát.

A segédlelkész föltűrte a kabátja ujját, és serényen hozzálátott a sütéshez. Az üzemtulajdonos tányérokat tett az asztalra, kenyeret, egy sötétzöld palackot és két vizespoharat. Aztán kis rézüstöt vett elő a jól fölszerelt szekrény egyik rekeszéből, megtöltötte vízzel a sarokban álló nagy kőkorsóból, s a sistergő rostély mellé a tűzre tette. Aztán citromot, cukrot kerített, meg egy kis gömbölyű porcelán tálat. Miközben a puncsot főzte, kopogtak az ajtón. - Maga az, Sarah? - kérdezte.

- Én, uram. Tessék jönni, kész a vacsora, uram.

- Nem, ma este nem megyek át, itt alszom az üzemben. Zárja csak be az ajtókat, és mondja meg az úrnőjének, hogy feküdjön le. - Moore visszatért a tűzhöz.

- Példás rendet tart a háza táján - jegyezte meg Malone elismerően, miközben szaporán forgatta az ürüszeleteket. Csinos arca olyan piros volt, mint a parázs, amely fölé hajolt. - Maga aztán nincs papucskormány alatt. Bezzeg szegény Sweeting... Hí, de köpköd a zsír, ráfröccsent a kezemre!... Az az ember arra született, hogy a nők uralkodjanak rajta. Nálunk ugyan - itt van egy szép pirosra sült szelet magának, ízes, leves -, se magánál, Moore, se nálam, nem asszony fogja a nadrágot viselni, ha megnősülünk.

- Nem is tudom, sose törtem ezen a fejem. Ha az asszony csinos és jól áll neki, miért ne?

- Kisült a hús. Hát a puncs kész?

---

[2] Ó, hogy az ördög vinné el!

- Itt van egy pohárral, kóstolja meg. Joe Scott és az emberei is kapnak belőle, ha megjönnek, föltéve, hogy épségben hazahozzák a gépeket.

Malone-nak egyre szélesebb jókedve támadt vacsora közben. Harsogva nevetett semmiségeken, rossz tréfákat eresztett meg, és maga tapsolt hozzá. Egyszóval összevissza hangoskodott. A házigazda viszont továbbra is csendes maradt. De most már ideje, hogy az olvasónak is bemutassuk a házigazdát. Igyekszem hát megrajzolni a képét, amint ott ül az asztalnál.

Olyan ember, akit első látásra valószínűleg furcsa külsejűnek mondanánk. Sovány, fekete hajú, fakó arcú, nagyon idegenszerű. Sötét haja hanyagul a homlokába csüng, s ruházatán meglátszik, hogy nem sok gondot fordít rá, különben több ízléssel válogatná össze darabjait. Nyilván nem tudja, hogy finom, déliesen arányos arca tiszta és szabályos metszésű. A felületes szemlélő sem fedezi fel az előnyös adottságot, míg alaposabban szemügyre nem veszi vonásait, mert az aggodalmas, beesett, szinte elkínzott ábrázat nem annyira a szépség, inkább a gond képzetét kelti. Szürke szeme nagy, komoly; tekintete átható és töprengő, inkább fürkésző, mint szelíd, inkább elgondolkodó, mint nyájas. Ha elmosolyodik, kedves az arca, nem mintha nyílt vagy vidám lenne - még ilyenkor sem az, de az ember valami nyugodt derűt érez meg rajta, amely - valóságosan vagy megtévesztően - tapintatos, sőt talán jóságos lélekre utal; olyan sajátságokra, amelyek mélyen gyökereznek benne: türelemre, megértésre és talán hűségre. Fiatal még, nem több harmincnál; magas és karcsú. Beszéde kellemetlen, idegenszerű akcentusa, bár szándékoltan hanyag kiejtéssel igyekszik tompítani, mégis bántóan csikorgó az angol, de különösen a yorkshire-i fülnek.

Mr. Moore valójában csak félig angol, sőt talán annyira sem. Anyai ágon idegen ősöktől származik, idegen földön született és nevelkedett is egy darabig. Hibrid származásának megfelelően érzései sem voltak egyértelműek sok tekintetben, például a hazafiasság terén. Valószínűleg nem is volt alkalmas arra, hogy valamely párthoz vagy szektához csatlakozzék, vagy ragaszkodjék országokhoz és szokásokhoz. Nem lehetetlen, hogy hajlamos volt elszigetelni magát bármely közösségtől, amelybe sorsa átmenetileg vetette, és úgy érezte, legokosabb, ha Robert Gérard Moore érdekeit szolgálja, közérdekű emberbaráti meggondolások nélkül, mert azt tartotta, hogy fent nevezett Gérard Moore-nak a közérdekhez az égvilágon semmi köze sincs. A kereskedelem volt Mr. Moore öröklött hivatása. Az antwerpeni Gérard-ok két évszázadra visszamenően kereskedők voltak; egykor vagyonos kereskedők, de később az üzleti élet bizonytalansága meg a pénzszűke legyűrte őket, s a szerencsétlen spekulációk lassanként aláásták hitelüket. A cég jó néhány esztendeig ingatag alapon állt, még végül a francia forradalom megrázkódtatásaiban végképp összeomlott. A bukás magával rántotta az antwerpeni kereskedőházzal szoros kapcsolatban álló angliai és yorkshire-i Moore céget, amelynek egyik Antwerpenben lakó tagja, Robert Moore korábban feleségül vette Hortense Gérard-t, abban a reményben, hogy az asszony majd örökli apja, Constantin Gérard üzletrészét. Örökölte is, amint tudjuk, a cég adósságaiból ráeső részt. A hitelezőkkel kiegyeztek ugyan, a kötelezettségek annak rendje és módja szerint megszűntek, egyesek mégis azt állítják, hogy Hortense Gérard fia, Robert, örökségként magára vállalta őket, amikor belépett a cégbe, s az volt a szándéka, hogy egy nap majd kifizet mindent, feltámasztja poraiból a bukott Gérard és Moore céget, és legalább olyan naggyá teszi, mint volt azelőtt. Még azt is beszélték, hogy nagyon szívére vette a múlt eseményeit, és ha igaz az, hogy a rossz előérzetekkel terhes, mogorva anya mellett töltött gyermekkor s a könyörtelen viharban tépázott, tönkrevert férfikor fájdalmas nyomot hagyhat a lélekben, akkor az ilyen nyomok bizonyára nem aranybetűkkel vésődtek az ő lelkébe.

Ha reménykedett is, hogy egyszer minden jóra fordul, nem állt módjában komoly erőket mozgósítani reményei megvalósítására. Be kellett érnie kis dolgokkal. Őseinek áruraktárai

voltak a kikötőkben, gyáraik sokfelé az ország belsejében, városi házukban vagy vidéki kúriájukban laktak. Neki viszont, amikor Yorkshire-ba érkezett, nem volt más lehetősége, mint valamelyik isten háta mögötti járás valamelyik isten háta mögötti zugában bérbe venni egy szövőüzemet, hozzá lakóhelynek egy házikót, ráadásul hozzácsapni pár hektárnyi területet a kis völgy (ennek mélyén csobogott a patak, amely az üzem gépeit hajtotta) hepehupás, meredek oldalából, hogy legyen a lovainak legelője, magának pedig helye, ahol a feszítődobokat felállíthatja. Elég magas bért fizetett - ezekben a háborús időkben minden nagyon drága volt - a fieldheadi birtok vagyonkezelőinek, mert a birtok tulajdonosa akkor még kiskorú volt.

Amikor történetünk kezdődik, Robert Moore még csak két esztendeje él ebben a járásban, s ez idő alatt jó tulajdonságaiból legalább annyit elárult, hogy tevékeny ember. Az elhanyagolt falusi házból csinos, ízléses otthon lett. A parlag egy részéből kertet teremtett, és páratlan, mondhatni flamand pontossággal és gonddal művelte. Az első pillanattól fogva mélységes megvetést tanúsított a régi, elavult gépekkel fölszerelt öreg szövödeépület egész berendezése és beosztása iránt. Gyökeres változtatásokra készült, s amennyire csekély tőkéje engedte, gyorsan végre is hajtotta őket. A tőke kicsi volt, akadályozta tehát a haladásban, s ez a kerékkötő megkeserítette életét. Moore mindig is törekvő ember volt. „Előre!", ez volt a vezérszólam a lelkében, de a szegénység féken tartotta, néha - persze képletesen - habzott a szája, mikor a gyeplő túlontúl megfeszült.

Ilyen lelkiállapotban nem is lehetett várni tőle, hogy sokat töprengjen azon, vajon előrejutása nem hátrányos-e mások számára. Minthogy nem Angliában született, s nem is régóta élt a környéken, kevéssé törődött azzal, hogy az új találmányok miatt a régi munkások elvesztik állásukat; sose kérdezte magától, hogy azok, akiknek már nem fizet hetibért, hol keresik meg mindennapi kenyerüket. Nemtörődömségében olyan volt, mint sok ezer más, akihez az éhező yorkshire-i szegények alaposabb joggal fordulhattak volna követelésükkel.

A korszak, amelyről írok, sötét korszaka volt Anglia és különösen az északi megyék történetének. A háború dúlása itt tetőzött. Már egész Európa belekeveredett. Angliát megviselte, sőt talán már ki is fárasztotta a hosszú ellenállás. Igen, és lakosságának fele is belefáradt, és bármi áron békéért kiáltott. A nemzet becsülete értéktelen, üresen kongó szó lett sokak előtt, mert látásukat elhomályosította az éhség, s egy darabka húsért eladták volna elsőszülöttségi jogukat is.

A Napóleon milánói és berlini dekrétumai nyomán létrejött törvényerejű rendelet, amely megtiltotta a semleges hatalmaknak, hogy Franciaországgal kereskedelmet folytassanak, megsértette Amerikát, s ezzel a tönk szélére juttatta Yorkshire szövetkereskedelmét, mivel elvágta fő piacától. A túltelített kisebb külföldi piacok nem tudtak több árut fölvenni. Brazília, Portugália, Szicília csaknem két évre elegendő készlettel volt elhalmozva. Ebben a válságban bizonyos gépi találmányokat vezettek be az északi nagy szövőüzemekben, ennek következtében munkások ezrei váltak fölöslegessé, az utcára kerültek, s megfosztották őket a létfenntartáshoz szükséges, jogos kereseti lehetőségtől. Ráadásul rossz termés következett. A nyomor tetőfokára hágott. A túlfeszített béketűrés zendülés küszöbére sodorta az embereket; az északi megyék hegyvidékén már érezni lehetett valamiféle erkölcsi földrengés morajló hullámzását. De ahogy az ilyen esetekben gyakori, senki sem figyelt fel rá. Amikor az éhezés miatt lázadás tört ki valamelyik ipari városban, amikor egy bolyhozó üzemet porig égettek, vagy egyikmásik gyáros házát megtámadták, a bútorokat kidobálták az utcára, s a család menekülni kényszerült, hogy mentse életét, a helyi hatóságok tettek is valamit, meg nem is; ha leleplezték a főkolomposokat, vagy ami gyakrabban megesett, nem leplezték le őket, újságcikkek jelentek meg, s ezzel aztán annyiban is maradt a dolog. Ami a szenvedő tömeget illeti, melynek a munka volt egyedüli öröksége, s most elvesztette ezt az örökségét, nem kapott munkát, tehát

nem kapott munkabért, nem kapott kenyeret - ezt a tömeget hagyták, szenvedjen tovább. Lehet, nem is tehettek mást; hiszen mit használ, ha útját állják a fejlődésnek, a találmányoknak, ha tönkreteszik a tudományt azzal, hogy hátráltatják a fejlődését? A háborúnak nem vethettek véget, a nyomort nem lehetett hatékonyan enyhíteni; nem volt segítség, a munkanélküliek megadták magukat sorsuknak: ették az ínség kenyerét.

A nyomor gyűlöletet szül. Ezek a szűkölködők gyűlölték a gépeket, mert hitük szerint kivették szájukból a kenyeret; gyűlölték az épületeket, amelyekben a gépek dolgoztak; gyűlölték az épületek tulajdonosait: a gyárosokat. A briarfieldi egyházközségben, ahol történetünk játszódik, Hollow's Mill szúrt leginkább szemet, és Gérard Moore, az ízig-vérig haladó szellemű félangol személye korbácsolta fel legjobban az ellenséges indulatokat.

Ez az általános gyűlölet inkább megfelelt Moore természetének, mint sem, különösen azért, mert az, ami kiváltotta, az ő szemében helyes és célszerű dolog volt. Ezen az estén is úgy ült irodájában, mint aki háborúra készül, és izgatottan várta a gépekkel megrakott szekereket. Egy csöppet sem volt ínyére Malone érkezése és társasága; szívesebben üldögélt volna magában, szerette a szótlan, komor, nem biztonságos egyedüllétet. Elegendő társaság lett volna neki az éjjeliőr puskája, s a legkellemesebb hang fülének a megáradt patak szakadatlan, beszédes csobogása.

A szövödetulajdonos vagy tíz percig fölöttébb furcsa tekintettel bámulta az ír segédlelkészt, amíg az végzett a punccsal, de aztán hirtelen megváltozott a nyugodt, szürke szem pillantása, mintha más látomás tolakodott volna közéje és Malone közé. Moore fölemelte a kezét.

- Chut! - mondta franciául, amikor Malone csörömpölt a poharával. Figyelt egy pillanatig, aztán fölállt, föltette kalapját, és kiment az irodából.

Az este csöndes és sötét volt; nem mozdult semmi, csak a megdagadt víz rohant sebesen tova a medrében; csobogása szinte áradatnak hangzott a síri csendben. Moore figyelmét azonban egyéb hang kötötte le - nagyon távoli, mégis egészen más hang -, szaggatott és egyenetlen, röviden: súlyos kerekek csikorgása a köves úton. Visszament az irodába, meggyújtott egy lámpát, fogta s elindult vele az udvaron át, hogy kinyissa a kaput. A nagy szekerek közeledtek, hallatszott az igáslovak hatalmas patái alatt a sár és a víz loccsanása. Moore odakiáltott:

- Hé, Joe Scott, minden rendben?

Joe Scott valószínűleg még messze volt, nem hallotta a kérdést, nem válaszolt.

- Nem hallja? Minden rendben? - kérdezte Moore újra, amikor a legelöl járó, elefánt nagyságú ló orra már csaknem összeért az övével.

Valaki leugrott az első szekérről az útra, és hangosan kiáltotta:

- Úgy ám, te ördög, minden rendben. Összetörtük mindet! - Utána csak futás zaja hallatszott. A szekerek mozdulatlanul álltak - sehol senki.

- Joe Scott! - Joe Scott nem felelt. - Murgatroyd. Pighills, Sykes! - Semmi válasz. Mr. Moore fölemelte a lámpát, belenézett a szekerekbe. Üres mind: se gép, se ember sehol.

Moore szerette a gépeit. Utolsó pénzét tette kockára, amikor megvásárolta a szövő- és vágógépeket, amelyeket erre az estére várt; létfontosságú érdeke fűződött az eredményhez, amit tőlük remélt. Hova lettek a gépek? Még fülében csengtek a szavak: „Összetörtük mindet." Hogy hatott a katasztrófa Moore-ra? A kezében tartott lámpa megvilágította arcát, amelynek feszültsége lassan különös mosolyban engedett fel; annak az elszánt férfinak mosolyában, aki válaszúthoz érkezett életében, s most az elszántság próbára teszi a lélek erejét: küzdenie kell,

bírnia erővel, vagy összeroppan. Csendesen, szinte mozdulatlanul áll: e pillanatban még nem tudja, mit mondjon vagy mit tegyen. Aztán letette a lámpát a földre, összefonta a karját, és maga elé meredve gondolkozott.

Az egyik ló türelmetlen dobbanására hirtelen föltekintett. Szemét nyomban megragadta valami fehérség, amit a hámra tűztek. Amikor a lámpa fényénél megnézte, látta, hogy egy összehajtogatott papírlap: egy kis levél. Kívül nem volt címzés rajta, belül a megszólítás így hangzott: „A Hollow's Milli örrdögnek".

Nem másoljuk le a továbbiakat ezzel a nagyon sajátságos helyesírással, hanem lefordítjuk érthető nyelvezetre. Így szólt: „A pokoli gépeit pozdorjává törtük a stilbró'-i lápon, az emberei meg összekötözött kézzel-lábbal feküsznek az út mellett az árokban. Vegye ezt figyelmeztetésnek azoktól, akik éheznek, s akik most, hogy elintézték ezt a dolgot, hazamennek éhező feleségükhöz és gyerekeikhez. Ha megint új gépeket vesz, vagy máshogy folytatja, amit eddig csinált, újra hallani fog rólunk. Vigyázzon!"

- Újra hallani rólatok? Igen! Újra hallani fogok rólatok, és ti is hallani fogtok rólam. Majd beszélek a fejetekkel a stilbró'-i lápon! Hamarosan hallani fogtok rólam!

Miután sorra bevezette a szekereket a kapun, átsietett a kis házhoz, kinyitotta az ajtót, gyorsan, de nyugodtan pár szót mondott a két nőnek, akik elébe szaladtak az átjáróba. Az egyiknek látható rémületét lecsillapította azzal, hogy röviden, higgadtan beszámolt a történtekről, a másiknak ezt mondta: - Menjen át a szövödébe, Sarah, itt a kulcs, és húzza meg a harangot jó erősen, ahogy csak bírja. Aztán vesz egy másik lámpát, és segít nekem megvilágítani a ház elejét.

Visszament, gyorsan, ügyesen kifogta, bekötötte és megabrakolta a lovakat, s e foglalatoskodás közben többször megállt és figyelt: hallja-e már a harangot. Egyszerre csak megszólalt, szaggatott, de hangos és riasztó csendüléssel; a gyors, izgatott csengés-bongás sürgetőbben hangzott, mintha a jelzést gyakorlott kéz egyenletesen adta volna le. Ezen a csendes estén, ebben a szokatlan órában messzire, minden irányban elhatolt. A Piros Tanya konyhájában ülő vendégeket is felriasztotta a harangzúgás, és azzal, hogy „Úgy láccik, valami baj van Hollow's Millbe!", lámpát kértek, és valamennyien odasiettek. Alighogy pislákoló lámpáikkal betódultak az udvarba, lódobogás hallatszott, és bozontos póni hátán, egyenes tartással, fején széles karimájú kalappal egy kis ember léptetett be, mögötte a „szárnysegéde" nagyobb lovon.

Mr. Moore időközben ellátta az igáslovakat, aztán megnyergelte hátaslovát, s Sarah segítségével kivilágította a szövödét úgy, hogy a széles, magas homlokzat szinte vakító fényben ragyogott. Az udvarra is jutott elég világosság ahhoz, hogy minden zűrzavart elkerüljenek, ami sötétben könnyen előadódhatott volna. Az emberek mormolva beszéltek az udvarban. Mr. Malone végre előbújt az irodából, de óvatosságból előbb bemártotta az arcát, sőt egész fejét a vízzel telt kőkorsóba; ez az óvatosság meg a hirtelen riadalom csaknem helyreállították érzékszerveinek egyensúlyát, amelyet a puncs némileg megingatott. Ott állt, fején hátratolva a kalap, nagy hozzáértéssel szorongatta bunkósbotját, és vaktában felelgetett a Piros Tanyából érkezetteknek. Mr. Moore is előkerült, és nyomban szembe találta magát a széles karimájú kalappal és a bozontos pónival.

- Nos, Moore, mit óhajt tőlünk? Sejtettem, hogy még ma este szüksége lesz ránk: rám meg erre a kozákra itt (megveregette a póni nyakát), meg Tomra és harci ménjére. Nem volt többé nyugtom, amikor meghallottam a harangzúgást, fogtam magam és otthagytam Boultbyt, fejezze be a vacsorát egyedül. De hol az ellenség? Nem látok itt egyetlen álarcos vagy bekormozott pofát se! És egyetlen ablak sincs betörve. Megtámadták, vagy csak hiszi, hogy meg fogják támadni?

- Nem, dehogy! Nem támadtak meg, és nem is hiszem, hogy megtámadnak - felelte Moore hűvösen. - Csak azért húzattam meg a harangot, mert azt szeretném, hogy egypáran a szomszédok közül maradjanak itt a völgyben, mialatt én néhány emberrel átmegyek a stilbró'-i lápra.

- A stilbró'-i lápra? Minek? A szekerek elé?

- A szekerek már egy órája megjöttek.

- Akkor minden rendben. Mit akar még?

- Üresen jöttek meg, és Joe Scott meg a társai ott maradtak a lápon. A gépek is. Olvassa el ezt a macskakaparást.

Mr. Helstone átvette és elolvasta az írást, melynek tartalmát már előzőleg elmondtuk.

- Hm. Csak úgy bántak el magával, ahogy másokkal szoktak. De azok a szegény fickók ott az árokban bizonyára türelmetlenül várják a segítséget. Ilyen nedves éjszakán nem lehet valami kellemes ott feküdni. Tom meg én magával megyünk. Malone itt marad, és vigyáz az üzemre. Mi van vele? A szeme mindjárt kiugrik a fejéből!

- Megevett egy darab birkahúst.

- Igazán!? Peter Augustus, vigyázzon magára, ma éjszaka már ne egyen több birkahúst! Itt marad, és maga lesz a parancsnok. Kitüntető megbízatás!

- Marad itt velem valaki?

- Ahányan csak akarnak az ittlevők közül. Emberek, ki marad itt, és ki jön velem meg Mr. Moore-ral egy kis darabon a stilbró'-i úton, hogy megkeressük az embereket, akiket föltartóztattak és megtámadtak a géprombolók?

Mindössze hárman jelentkeztek kíséretnek, a többi inkább ott maradt a helyszínen.

Miközben Moore nyeregbe szállt, a lelkész halkan megkérdezte tőle, vajon jól elzárta-e a birkahúst, hogy Peter Augustus ne férhessen hozzá. A szövödés igent intett, és a fölmentő csapat útnak indult.

HARMADIK FEJEZET
Mr. Yorke

A jókedv - úgy tűnik - éppannyira függ attól, hogy állnak a dolgok bennünk, mint attól, hogy állnak rajtunk kívül és körülöttünk. Azért teszem ezt a köztudott megállapítást, mert véletlenül tudom, hogy amint maguk mögött hagyták a szövöde udvarának kapuját, Helstone és Moore urak a lehető legjobb hangulatban léptettek kisszámú csapatuk élén. Amikor egy fénysugár (mind a három gyalogos vitt egy-egy lámpát) Mr. Moore arcára esett, látni lehetett, hogy szeme szokatlanul élénken csillog, és eddig nem tapasztalt elevenség deríti fel komor ábrázatát; amikor a fény a lelkész arcát világította meg, kitűnt, hogy kemény arcvonásai széles mosolyra húzódnak, és ragyognak a vidámságtól. Ha jól meggondoljuk, az éjszaka, a szitáló eső meg a nem éppen veszélytelen vállalkozás aligha deríthette fel azokat, akik áztak, és kockázatos kalandba bocsátkoztak. Ha bárki azok közül, akik véghezvitték a stilbró'-i lápon történteket, megpillantaná ezt a csapatot, szívbéli gyönyörűséggel lesből lepuffanthatná bármelyik vezért. A vezérek tudták is ezt, s mert acélos idegzetük és bátor szívük volt, felvillanyozta őket a tudat.

Nem kell, hogy az olvasó figyelmeztessen, magam is jól tudom, szörnyű az, ha egy pap harcias; tudom, hogy inkább békésnek kellene lennie. Van némi fogalmam arról, mi a lelkipásztor küldetése az emberek között, nem felejtettem el, kinek a szolgája, kinek az igéjét hirdeti, kinek a példáját kellene követnie. Mindamellett, ha az olvasó papgyűlölő, ne számítson arra, hogy végig vele tartok gyászos, lefelé vezető, kereszténnyhez nem illő útján; ne számítson arra, hogy osztozom a talár iránt érzett mély irtózatában, kicsinyes, túlzó, ádáz gyűlöletében, amely engesztelhetetlen és abszurd, s ne várja, hogy iszonyattal emeljem ég felé a kezem és a szemem, s egy Supplehough-val vagy Barraclough-val együtt kiordítsam a tüdőmet Briarfield sátáni papjának megbélyegzésében.

Ez a pap a legkevésbé sem volt sátáni; a hiba csak az, hogy hivatást tévesztett: katonának kellett volna lennie, ám a körülmények papot csináltak belőle. Egyébként lelkiismeretes, józan, keménykezű, bátor, hajlíthatatlan és tántoríthatatlanul hűséges emberke volt; nyers, elfogult, merev, az együttérzés csaknem teljes hiányával, de kitartott az elvei mellett: becsületes, okos és őszinte ember. Azt tartom, kedves olvasó, hogy nem lehet mindig olyanra faragni az embert, hogy pontosan beleilleszkedjen a hivatásába, és nem szabad szidnunk őt, ha netán esetlenül lötyög rajta ez a hivatás. Én sem fogom szidni Helstone-t, noha harcias pap volt. Amúgy is elég sokan szidták egyházközségének tagjai közül, mások viszont imádták. Gyakran ez a sorsa az olyan embernek, aki nagyon is elnéző barátaival és engesztelhetetlen ellenségeivel szemben, s éppannyira ragaszkodik elveihez, mint előítéleteihez.

Helstone és Moore egyformán kitűnő hangulatban volt, s mivel közös célra szövetkeztek, azt várhatnánk, hogy barátságosan beszélgetnek, amint egymás mellett léptetnek. De nem! Ez a két nehéz természetű, kemény ember ritkán értett egyet, inkább ingerelték egymást. Legtöbbször a háborún kaptak össze. Helstone vérbeli tory volt (akkoriban még voltak toryk!), Moore pedig elkeseredett whig: whig, legalábbis annyira, hogy szemben állt a háborús párttal a háború ugyanis az érdekeit érintette. Az egész brit politika csakis ebből a szempontból érdekelte. Szerette dühbe hozni Helstone-t azzal, hogy Bonaparte legyőzhetetlenségét hangsúlyozta, és gúnyolta Anglia meg egész Európa hiábavaló erőlködését, hogy ellenálljon Napóleonnak; meg azzal is bosszantotta, hogy hűvösen kifejtette a véleményét: előbb-utóbb úgyis meg kell adniuk magukat, mert Napóleon végül úgyis eltiporja minden ellenfelét, és a világ korlátlan ura lesz.

Helstone nem állhatta ezeket a nézeteket, és ha kedve ellenére mégis meghallgatta őket, anélkül, hogy vágyának engedve jól elnáspángolja a beszélőt, az csak azért történt, mert arra gondolt: Moore afféle számkivetett idegen, és az ereit átjáró idegen arcátlanságot csak félig-meddig mérsékeli angol vére. Még valami enyhítette némileg undorát: a rokonszenv Moore elvhűsége és a tisztelet következetes nyakassága iránt.

Ahogy a csapat kifordult a stilbró'-i útra, szél támadt - nem túl erős -, és arcukba vágta az esőt. Moore eddig csak csipkedte a társát, de most, hogy fölfrissítette a csípős kis szél, vagy talán a tűhegyesen szitáló eső bosszantotta, gyötörni kezdte Helstone-t.

- Még mindig elégedett a kontinensről érkező hírekkel? - érdeklődött.

- Hogy érti ezt? - kérdezte nyersen a lelkész.

- Úgy értem: bízik-e még abban a bálványban, Lord Wellingtonban?

- Hova akar kilyukadni?

- Még mindig azt hiszi, hogy annak a faarcú, kőszívű angol bálványnak hatalmában áll leküldeni az égből a tüzes villámot, hogy eleméssze a francia sereget, amelyet maga szeretne feláldozni?

- Azt hiszem, Wellington akkor hajszolja a tengerbe Bonaparte marsalljait, amikor kedve tartja fölemelni a karját.

- De kedves uram, ezt nem mondhatja komolyan. Bonaparte marsalljai nagy emberek, akik mindenható mesterük szellemében cselekszenek. A maga Wellingtonja szürke, hétköznapi kiképzőtiszt, akinek lassú, gépies hadmozdulatait még az ostoba hazai kormány is gátolja.

- Wellington Anglia lelke. Wellington a jó ügy igaz bajnoka: egy erős, elszánt, értelmes és becsületes nép legjobb képviselője.

- A maga jó ügye, amennyire én látom, nem más, mint annak a piszok Ferdinándnak a visszaültetése arra a trónra, amelyre csak szégyent hozott; a becsületes nép legjobb képviselője - ahogy maga nevezte bárgyú hajcsár, aki egy még bárgyúbb gazdának dolgozik. Velük szemben a diadalmas fölény s a győzhetetlen lángész áll.

- A törvényes trónutódlással szemben a trónbitorlás áll; a jogsérelemnek szerényen, céltudatosan, becsületesen ellenálló bátorsággal szemben kérkedő, hazug, önző és álnok hatalmi törekvés. Isten óvja az igazakat!

- Isten gyakran az erőseket óvja.

- Micsoda! Eszerint a Vörös-tenger ázsiai partján száraz lábbal álló maroknyi zsidóság erősebb volt, mint az afrikai parton felsorakozó egyiptomi seregek? Többen voltak talán? Avagy jobban fölszerelve? Egyszóval ők voltak erősebbek? Mi? Ne is szóljon semmit, Moore, mert az hazugság lesz, és ezt maga is tudja. Egy csapat szegény, agyonhajszolt rabszolga állt ott! Négyszáz éven át zsarnokok nyomták el őket, nők és gyermekek gyengítették amúgy is gyér soraikat; parancsolóik - egypár tucat jóllakott etióp: erősek és vadak, akár Líbia oroszlánjai - ordítva eredtek utánuk a kettévált tenger medrében. Fel voltak szerelve fegyverrel, lóval, harci szekérrel, a szegény zsidók meg gyalog vándoroltak; nem soknak lehetett különb fegyvere, mint a kampós pásztorbot vagy kőművesszerszámok; jámbor, ám csodálatos vezéreiknek is csak botja volt! De gondolja meg, Robert Moore, az ő oldalukon volt az igazság; a harcok istene mellettük állt, a fáraó seregeit pedig a bűn s a bukott arkangyal vezérelte. És melyik győzött? Nagyon jól tudjuk: „És megszabadítá az Úr azon a napon Izraelt az egyiptombeliek kezétől, és látá Izrael a megholt egyiptombelieket a tenger partján." Igen: „Elborították

őket a hullámok, kő módjára merültek a mélységbe. Jobbod, Uram, erő által dicsőül, jobbod, Uram, ellenséget összetör."

- Teljesen igaza van, csak éppen eltévesztette a valódi párhuzamot. Izrael Franciaország, és Mózes Napóleon. Európa kivénhedt, torkig zabált birodalmaival és rothadt dinasztiáival a korrupt Egyiptom; a nemes Franciaország a tizenkét törzs, és a fiatal, életerős trónbitorló a Horeb-hegyi pásztor.

- Nem is méltatom válaszra!

Moore tehát önmagának válaszolt, azaz inkább halkabban hozzáfűzött még egy megállapítást az eddig mondottakhoz: - Itáliában volt olyan nagy, mint akármilyen Mózes. Ő volt ott a megfelelő ember, az alkalmas vezető olyan rendszabályok foganatosítására, amelyek újjáteremtik a nemzetet. A mai napig is rejtély előttem, hogyan süllyedhetett odáig a lodi győző, hogy császárrá koronáztassa magát. Ez közönséges, ostoba szélhámosság. S még inkább az, hogy egy nép, amely valaha köztársaságinak vallotta magát, visszasilányul a rabszolgaságba! Megvetem Franciaországot! Ha Anglia haladt volna előre a civilizáció útján oly mértékben, mint Franciaország, aligha visszakozna ilyen szégyentelenül.

- Csak nem akarja azt mondani, hogy a kótyagos császári Franciaország valamivel is rosszabb, mint az átkozott köztársasági Franciaország volt? - kérdezte Helstone indulatosan.

- Semmit se akarok mondani, de ön is tudja, Mr. Helstone, hogy azt gondolok, amit akarok! Franciaországról és Angliáról, forradalmakról, királygyilkosságokról meg restaurációkról általában, sőt a királyok Istentől eredő jogairól is, arról, amivel ön annyit foglalkozik a prédikációiban, meg hogy kötelességünk a belenyugvás, a háború ésszerűségéről és...

Mr. Moore mondatát itt félbeszakította egy gyorsan közeledő kétkerekű. A kocsi hirtelen megállt előttük az út közepén. Moore és a lelkész annyira belemélyedt a beszélgetésbe, hogy észre sem vették, csak amikor már szinte az orruk előtt állt.

- Na, miszter, hazagyöttek a szekerek? - kérdezte egy hang a kétkerekűről.

- Maga az, Joe Scott?

- Abizony - felelt egy másik hang. Ketten ültek a kocsin, ahogy a lámpa gyenge fényénél láthatták. A lámpás emberek jól lemaradtak, vagyis inkább a felmentő csapat lovasai hagyták maguk mögött a gyalogosokat.

- Igen, Mr. Moore, Joe Scott az. Itt hozom magának, kutya baja! Amott tanáltam a lápon a másik hárommal együtt. Mit kapok, amér visszaadom?

- Mit? Hát köszönetet mindenkeppen, mert nemigen veszíthetném jobb emberemet nála. A hangjáról ítélve maga az, Mr. Yorke, ugye?

- Igen, fiam, én vagyok. A stilbró'-i vásárról gyöttem hazafelé, és olyan sebesen hajtottam, mint a szél, mer aszongyák, hogy hála a rossz kormányzatnak, nem valami biztonságos időket élünk. Hát amikor éppen a láp közepin járok, nyögést hallok. Meghúzom a gyeplőt. Mások talán még gyorsabban hajtottak volna, de amennyire tudom, nekem nincs semmi félnivalóm. Nem hiszem, hogy akadna fickó a környéken, aki bántana engemet, mer legalább annyit kapna tülem, mint én tüle, ha megpróbáná. Aszondom: valami baja van itt valakinek? De van ám, mongya erre valaki, mintha a főd alul beszélne. Mi a baj, mongya gyorsan, kiátottam. Semmi, csak négyen itt fekszünk az árokba, feleli Joe a legnagyobb nyugalommal. Megmondtam neki, hogy szégyellhetik magukat, és rájuk parancsoltam, hogy mozgás, fölkelni, különben ellátom a bajukat az ustorral, mer azt hittem, hogy be vannak szíva. Má egy óráva korábban is főketünk vóna, csak épp össze vagyunk kötözve egy madzaggal, mondja Joe. Leszálltam hát, és

kiszabadítottam őket a bicskámmal, és Scottot fölvettem a kocsira, hogy mongyon el mindent. A többi meg gyün utánunk, olyan gyorsan, ahogy a lába bírja.

- Nagy hálára kötelezett, Mr. Yorke.

- Aszongya, fiam? Maga is tuggya, hogy nem így van. Node itt gyün már a többi is. Atyaisten! Amott meg másik három!... Világító köcsöggel gyünnek, mint Gideon serege. De semmi baj, mer itt van velünk a tiszteletes is. Jó estét, Mr. Helstone.

Mr. Helstone nagyon mereven viszonozta a kocsin ülő személy köszöntését. Az tovább beszélt: - Tizenegyen vagyunk erős férfiak, lovunk és kocsink is van; ha utol tudnánk érni egypárat ezek közül a kiéhezett géptördelő csirkefogók közül, jól elláthatnánk a bajukat. Valahányan Wellingtonok lehetnénk. Ez teccene magának, Mr. Helstone? És micsoda cikkeket írnának errül az újságok! Briarfield híres lenne. A *Stilbro Courier* is biztos írna errül az ügyrűl vagy másfél hasábot. Egy sorral se kevesebbet, asszem.

- Ígérem, hogy nem lesz kevesebb, Mr. Yorke, mert magam írom meg a cikket - mondta a lelkész.

- És aztán e' ne felejcse jól beajállani üket. Papi segédlet nélkül köll fölakasztani azokat, akik összetördösték a gépeket, és madzaggal összekötözték Joe Scott lábát. Ez akasztási ügy! Annak köll lenni, nincs mese!

- Ha én lennék a bírájuk, nagyon hamar lógnának! - kiáltotta Moore. - De ezúttal békén hagyom őket, mert biztos vagyok benne, hogy úgyis a vesztükbe rohannak.

- Békin hagyja őket, Moore? Igazán? Megígéri?

- Megígérni? Nem! Csak azt akartam mondani, nem csinálok nagy gondot belőle, hogy elcsípjem őket, de ha valamelyik az utamba kerül...

- Akkor azt persze gyorsan elintézi; csak jobban szeretné, ha valami nagyobb disznóságot csinálnának, nemcsak kocsikat tartóztatnának föl, mielőtt leszámol velük. Jó, akkor most nem beszélünk többet erről. Itt vagyunk a házam előtt, uraim, remélem, valamennyien bejönnek? Egyiküknek sem fog ártani egy kis frissítő.

Moore és Helstone ellenkeztek, nincs erre szükség, mondták, de Mr. Yorke annyira szívélyesen erőltette a dolgot, az éjszaka oly barátságtalan volt, a muszlinfüggönyös ablakok fénye oly hívogató, hogy végül is engedtek. Mr. Yorke leszállt a kétkerekűről, s miután a kocsit egy ember gondjára bízta, aki a gazda érkezésekor az egyik melléképületből bújt elő, bevezette a vendégeket.

Észrevették talán, hogy Mr. Yorke beszédmódja kissé váltakozó: hol zsíros yorkshire-i tájszólásban beszélt, hol a legtisztább angolsággal fejezte ki magát. A modora is hasonlóképpen változott: tudott udvarias, megnyerő s ugyanúgy szókimondó és nyers is lenni. Beszédje és modora alapján nem egykönnyen lehetett megítélni társadalmi hovatartozását. Talán kiderül, ha megnézzük a házát.

Mr. Yorke az embereket a konyha felé irányította, azzal, hogy „mingyá intézkedik". Az urak a főbejáraton át léptek a házba. Gyékényszőnyeggel fedett padlójú hallba jutottak, melynek falait csaknem a mennyezetig képek borították, innen Yorke egy nagy szalonba vezette őket, ahol nagyszerűen ropogott a tűz a kandallóban. A szoba egészben véve nagyon vidám benyomást tett, s a hatás akkor sem csökkent, ha az ember apróra szemügyre vette a részleteket. Nem volt itt pompa, de ízlésről tanúskodott minden: kifinomult ízlésről, ami arra vallott, hogy a gazda világlátott, tanult úriember. A falakat itáliai tájképsorozat díszítette, valamennyi igazi művészi alkotás volt: műértő válogatta össze a képeket, minden darab valódi és értékes. A ragyogó, tiszta égbolt, a lágy távlatok, a szem s a hegyek között kékesen vibráló levegő, az

élénk színek, a jól elosztott fény és árny még gyertyavilágnál is elbűvölte a szemlélőt. A festmények a pásztoréletből vett derűs témákat ábrázoltak. Egy pamlagon gitár és néhány kottalap hevert; a kandalló párkányán kámeák, szép miniatűrök és görög stílusú vázák álltak, s két nemes formájú könyvszekrényben sok-sok könyv.

Mr. Yorke hellyel kínálta vendégeit, aztán borért csengetett. Amikor a szolga behozta az italt, meghagyta neki, hogy vendégeljék meg az embereket a konyhán. A lelkész nem ült le, látszott rajta, hogy nem érzi jól magát itt, a borhoz sem nyúlt, amivel a házigazda megkínálta.

- Ahogy akarja - mondta Mr. Yorke. - Azt hiszem, a keleti szokásra gondol, Mr. Helstone, és nem nyúl italhoz-ételhez az én házamban, nehogy kénytelenek legyünk barátságot kötni. De én nem vagyok babonás, nem adok erre semmit. Megihatja az egész kancsó bort nálam, velem is megitathat egy üveggel a legjobbik borából a maga pincéjében, én azért szembefordulok magával minden alkalommal, minden egyházközségi tanácsülésen, minden békebírósági gyűlésen, ahol csak találkozunk.

- Nem is várok magától egyebet, Mr. Yorke.

- És mondja, Mr. Helstone, helyesnek tartja a maga korában ilyen esős éjszakán felforgatókat üldözni lóháton?

- A kötelességteljesítést mindenkor helyesnek tartom! És ebben az esetben a kötelesség valóságos élvezet. Kártevő vadat hajszolni nemes szórakozás, méltó akár egy érsekhez is.

- Magához mindenesetre méltó! De hova lett a segédlelkész? Talán valami szegény ördögöt látogatott meg a betegágyánál, vagy talán ő is dúvadat hajszol, csak más irányban?

- Helyőrségi szolgálatot teljesít Moore szövőüzemében.

- Remélem, Bob, hagyott neki néhány korty bort - fordult Moore hoz Mr. Yorke -, hogy ki ne száradjon a bátorsága. - Válaszra sem várva, gyorsan tovább beszélt Moore-hoz, aki egy régimódi székben ült a kandalló mellett. - Emelje meg a fenekét, Robert! Keljen föl, fiam. Az a hely az enyim. Üljön a díványra, vagy ha úgy teccik, három másik székre, de erre ne. Az az enyim és senki másé!

- Mért olyan fontos magának ez a szék, Mr. Yorke? - kérdezte Moore, miközben a felszólításnak engedve, lustán fölkelt a helyéről.

- Mert az apámé vót előttem, ez a válaszom, érd be ennyivel! Ez is van olyan jó ok, mint amilyennel Mr. Helstone szokta megmagyarázni az elképzeléseit.

- Moore, kész az indulásra? - kérdezte a pap.

- Dehogy, Robert még nem kész, azaz inkább én nem vagyok kész még elbúcsúzni tőle. Bob rossz fiú, meg kell javítani egy kicsit.

- Miért, uram? Mit követtem el?

- Ellenségeket szerzel magadnak mindenfelé.

- Törődöm is én ezzel! Bánom is én, hogy ezek a yorkshire-i mufurcok gyűlölnek-e, vagy szeretnek.

- No tessék! A fiú mindenáron idegen akar lenni közöttünk. Az apja sose beszélt volna így. Menj vissza Antwerpenbe, ahol születtél és nevelkedtél, *mauvaise tête!*[3]

---

[3] Te komisz!

- Mauvaise tête vous-même; je ne fais que mon devoir, quant à vos lourdauds de paysans, je m'en moque![4]

- En revanche mon garçon, nos lourdauds de paysans se moqueront de toi. Sois en certain[5] - felelte Mr. Yorke csaknem olyan jó francia kiejtéssel, mint Robert Moore.

- C'est bon! C'est bon. Et puisque cela m'est égal, que mes amis ne s'en inquiètent pas.[6]

- Tes amis! Où sont-ils, tes amis?[7]

- Je fais écho, où sont-ils? Et je suis fort aise que l'écho seul y répond. Au diable les amis! Je me souviens eneore du momeul où mon père et mes oncles Gérard appellèrent autour d'eux leurs amis, et Dieu sait, si les amis se sont empressés d'accourir à leur secours! Tenez, M. Yorke, ce mot ami m'irrite trop; ne m'en parlez plus.[8]

- Comme tu voudras.[9]

Ezzel Mr. Yorke elhallgatott; s míg ő hátradőlve üldögél háromszögletű, faragott tölgyfa székében, megragadom az alkalmat, és megrajzolom ennek a franciául beszélő, yorkshire-i úriembernek az arcképét.

---

[4] Komisz maga; én csak a kötelességem teljesítem, a faragatlan parasztjaira pedig fütyülök!

[5] Viszonzásul, édes fiam, majd a mi faragatlan parasztjaink fognak fütyülni rád. Ebben biztos lehetsz.

[6] Jó, jó! De ha engem ez nem érdekel, ne nyugtalankodjanak a barátaim.

[7] A barátaid! Ugyan hol vannak a barátaid?

[8] Ezt csak visszhangozhatom, ugyan hol vannak? És nagyon örülök, hogy csak a visszhang válaszol. Pokolba a barátokkal! Emlékszem én még arra az időre, mikor apám meg Gérard nagybátyáim hívták a barátaikat, és csak Isten a tudója, hogy igyekeztek azok a barátok a segítségükre. Tudja, Yorke úr, engem dühít a barát szó; nekem ne emlegesse többet!

[9] Ahogy tetszik.

NEGYEDIK FEJEZET
Újból Mr. Yorke

Mr. Yorke *par excellence*[10] yorkshire-i gentleman volt minden vonatkozásban. Ötvenöt éves lehetett, de ezüstfehér haja miatt első látásra idősebbnek tűnt. Homloka széles volt, de nem magas, arca egészséges és friss, s az északi keménység éppúgy látszott rajta, amint érződött a hangjában is. Minden vonása valódi angol volt, sehol semmi normann jelleg; ezen az arcon semmi sem volt klasszikus, arisztokratikus vagy kifinomult. Előkelősködő emberek talán közönségesnek mondták volna, józan emberek jellegzetesnek; az éles szeműek élvezték volna bölcsességét, erejét, intelligenciáját, arcára kiülő, minden barázdájában meghúzódó nyers, de igazi eredetiségét. Ez az arc egyben csökönyös, megvető és gúnyos is volt, annak az embernek az arca, akit nehéz vezetni, és lehetetlen bármire is kényszeríteni. Mr. Yorke elég magas termetű volt, jókötésű, inas, tartása tiszteletet parancsoló - nem volt benne a világon semmi parasztos.

Nem volt könnyű lefesteni Mr. Yorke külsejét, de még sokkal nehezebb megmutatni a bensejét. Téved azonban az olvasó, ha azt reméli, hogy Mr. Yorke személyében a tökéletlenséggel vagy akár csak egy jóakaratú, emberszerető öregúrral fog találkozni. Értelmesen és jóindulattal beszélt Moore-ral, de ebből még nem következik az, hogy mindig helyesen és barátian beszél és gondolkozik.

Mr. Yorke-ból először is hiányzott a tiszteletadás képessége. Ez a nagy fogyatékosság minden esetben tévútra vezeti az embert, valahányszor tiszteletadásra lenne szükség. Másodsorban hiányzott belőle az összehasonlítás adottsága; s ez aztán megfosztja az embert az együttérzés lehetőségétől. Harmadsorban kevés szorult belé a jóakaratból és idealizmusból; ezért aztán nem is becsülte sokra e két nagyszerű tulajdonságot, s természete ettől keménnyé és könyörtelenné vált.

A tiszteletadás érzékének hiánya türelmetlenné tette a fölötte állókkal szemben. Királyok, nemesek, papok, uralkodóházak, parlamentek és intézmények, minden tevékenységükkel és törvényeikkel, előírásaikkal, jogaikkal és követeléseikkel együtt, mind-mind gyűlöletes ostobaság volt a szemében. Nem látta hasznukat, nem telt öröme bennük, s meggyőződése szerint csak nyerne vele a világ, ha emez intézményeket porrá zúznák, s mindazok, akik oly magas polcon ülnek, leesnének onnan, s összetörnék magukat. A tisztelet hiánya képtelenné tette arra, hogy bámulja azt, ami bámulatra méltó, kiszárította lelkében az öröm ezernyi tiszta forrását, elhervasztott benne ezernyi színes kedvtelést. Nem volt éppen hitetlen, bár nem tartozott semmiféle szektához; vallásossága azonban nem lehetett ugyanaz, mint azé az emberé, aki képes a tiszteletre. Hitt Istenben és a mennyországban, de csak annak az embernek a módján, akiben nincs áhítat, képzelet és gyöngédség.

Az összehasonlítás képességének hiánya következetlenné tette. Míg egyfelől magasztos elveket hirdetett a kölcsönös türelemről és elnézésről, másfelől bizonyos rétegek iránt elvakult ellenszenvet táplált. A papokat és a hozzájuk tartozó személyeket csak úgy emlegette, hogy „az urak". Élesen, sőt néha arcátlanul beszélt róluk, tűrhetetlenül igazságtalan volt velük szemben. Nem tudta magát azok helyébe képzelni, akiket szidott; nem tudta összevetni tévedéseiket a kísértésekkel, amelyeknek ki vannak téve, sem fogyatékosságaikat hátrányos helyzetükkel, sem pedig helyesen megítélni bizonyos körülmények hatását másokéhoz

[10] Hamisítatlan.

hasonló helyzetben önmagára vonatkoztatva, és gyakran tett kegyetlen és zsarnoki kijelentéseket olyanokra, akik szerinte kegyetlenül és zsarnoki módon cselekedtek. Fenyegetéseiből ítélve, szívesen alkalmazott volna önkényes, sőt kegyetlen eszközöket is a szabadság és egyenlőség ügyének előmozdítására. Igen, Mr. Yorke sokat emlegette az egyenlőséget, de szíve mélyén gőgös ember volt: nagyon barátságos a munkásaival, nagyon jó mindazokhoz, akik alatta álltak, és nem is lázadoztak ez ellen, de dölyfös, mint Belzebub, azokhoz, akiket a világ fölötte állónak tartott. Ő ugyanis senkit sem ismert el magánál különbnek. Vérében volt a lázadás, nem bírta elviselni a kényszert. Az apja és a nagyapja sem bírták, és később a gyermekei sem.

A jóakarat hiánya nagyon türelmetlenné tette az emberi butasággal és minden hibával szemben, ami ellenkezett erélyes, éles eszű lényével; emiatt nem tudta féken tartani csípős nyelvét. Minthogy nem volt könyörületes, olykor újra meg újra megbántotta az embereket, s észre sem vette, nem is törődött vele, hogy mennyi és milyen mély sebet üt.

Azt pedig, hogy oly kevés idealizmus volt benne, alig nevezhetjük hibának; jó füle volt a zenéhez, jó szeme a színekhez és formákhoz; s ha valakinek ízlése van, ki törődik a képzelőerővel? Ki ne tartaná a fantáziát veszedelmes, értelmetlen tulajdonságnak, mely rokon a gyengeséggel (talán az őrülettel is határos?) - inkább betegség, mint a lélek adománya.

Valószínűleg mindenki így gondolkozik, csak az nem, aki birtokában van, vagy azt hiszi, hogy birtokában van. Ha ilyen embert hallunk beszélni, azt hinnők, hogy hideg volna a szíve, ha át nem járná ez az elixír, s homályos a szeme, ha ez a láng nem élesítené a látását, és magányos, ha ez a különös útitárs elhagyná. Azt hihetnők, hogy a fantázia ruházza fel boldog reménységgel a tavaszt, finom varázzsal a nyarat, derűs nyugalommal az őszt, s nyújt vigaszt télen, nélküle nem is éreznénk mindebből semmit. Persze mindez csak önáltatás, de a megszállottak ragaszkodnak álmaikhoz, s a világ minden kincséért sem adnák fel őket.

Minthogy Mr. Yorke-ban nem volt költői képzelet, ezt másokban is merőben fölösleges tulajdonságnak tartotta. A festőket és muzsikusokat el tudta viselni, sőt még támogatta is őket, mert élvezte művészetüket; egy jó kép elbűvölte a szemét, a jó zene gyönyörűséget okozott neki, de egy halk szavú költő, ha nem tudta megjátszani a férfit az irodában és a kereskedőt az árutőzsdén, akármilyen tűz lobogott is benne, élhetett vagy halhatott, csak lenézést és megvetést váltott ki Hiram Yorke-ból.

És mert sok Hiram Yorke él a világon, rendjén van, hogy bár kívülről csendesnek látszik, az igazi költő szelídsége mögött gyakran harcos lélek lakozik, jámborsága csupa ravaszság, és fel tudja mérni azok szellemi képességét, akik felülről néznek le rá, s helyesen állapítja meg annak súlyát és értékét, amit amazok hajszolnak, őt pedig megvetik, mert nem cselekszi ugyanezt. Szerencse, hogy a költő is megleli örömét és társaságát nagy barátjában: az isteni természetben, teljesen függetlenül azoktól, akik oly kevéssé lelik örömüket őbenne, ő viszont éppenséggel semmi módon amazokban. Úgy van jól, hogy míg a világ s az élet gyakran sötét, hideg oldalát fordítja feléje - és méltán, mivel ő fordította előbb sötét, hideg, nemtörődöm oldalát a világ felé -, a költő meg tudja őrizni lelkében az ünnepi fényt és ragyogást, amitől körülötte fényes és derűs lesz minden, miközben a kívülállók úgy vélik, hogy élete örök sarki tél, melyet sosem derít fel napsugár, ámde nem kell őt sajnálni, mivel mindig kész a markába nevetni, ha a rászedett pártoló kesereg rossz sorsán. Ha pénzhajhászók törnek pálcát felette, haszontalannak nyilvánítván őt magát művészetével egyetemben, a költő akkor is kemény gúnnyal és könyörtelen megvetéssel fogadja a boldogtalan farizeusok ítéletét, úgyhogy inkább szidást érdemel, semmint részvétet. Ezek azonban nem Mr. Yorke gondolatai, nekünk pedig most vele kell foglalkoznunk.

Elmondtam Mr. Yorke néhány hibáját, ami pedig az erényeit illeti: ő a legbecsületesebb és legtehetségesebb emberek egyike Yorkshire-ban. Akarva, nem akarva még az is tisztelte, aki nem kedvelte. A szegények nagyon szerették, mert végtelenül jóságosan, atyaian bánt velük. A munkásaihoz megértő és szívélyes volt; ha elbocsátotta valamelyiket, megpróbált más munkát szerezni, vagy ha ez nem ment, segített neki családostul elköltözni olyan vidékre, ahol valószínűleg munkához juthatott. Meg kell azonban mondanunk, ha valamelyik emberénél a fegyelemsértés legkisebb jelét tapasztalta, ami olykor megesett, tudta a titkát, hogyan fojtsa el csírájában a lázadást, hogyan irtsa ki, mint kártékony gyomot, úgyhogy az sohasem burjánzott el azon a területen, ahol ő parancsolt. Mint általában olyanok, akik nem tudják elviselni a kényszert a maguk bőrén, Mr. Yorke is tudta, hogyan kell erős kényszert alkalmazni másokkal szemben. S mert ilyenformán mindig rendben volt a szénája, úgy érezte, megengedheti magának, hogy kemény szigorral szóljon azokról, akiknél nem így állt a dolog; minden kellemetlenségüket kizárólag hibáiknak tulajdonította, s nem a munkaadókkal tartott, hanem fenntartás nélkül a munkások mellé állt.

Mr. Yorke családja az első s a legrégibb volt Yorkshire-ban, s ő maga ha nem is a leggazdagabb, de a legbefolyásosabb ember. Jó nevelést kapott. Fiatal korában, a francia forradalom előtt, sokat utazott a kontinensen, jól beszélt franciául és olaszul. Két évig élt Itáliában, s ezalatt sok jó képet és becses ritkaságot gyűjtött, amelyek most az otthonát díszítették. Ha kedve úgy tartotta, tökéletes, régi vágású gentleman módjára tudott viselkedni; ha valakit meg akart nyerni, egyszeriben érdekes és eredeti társalgónak bizonyult. És ha gyakran mégis szülőföldje tájszólásában beszélt, ez csak azért történt, mert úgy hozta a kedve, s a választékos kifejezéseknél többre becsülte szűkebb hazája paraszti dialektusát. Azt állította, hogy a yorkshire-i ropogós „r” annyival különb a cockney selypegésnél, amennyivel a bikabőgés a patkánycincogásnál.

Mr. Yorke sok mérföldes körzetben mindenkit ismert, s őt is ismerte mindenki, de bizalmas barátja nagyon kevés akadt, ízig-vérig eredeti ember lévén, nem szerette a szokványosat; a nyers, tősgyökeres egyéniség, akár úr, akár paraszt, mindig jó fogadtatásra talált nála - a finom, de ízetlen ember, akármilyen magas állású volt is, visszatetszést keltett benne. Bármikor szívesen elbeszélgetett egy órát is egyik-másik értelmes munkásával vagy egy különös, bölcs öregasszonnyal a bérlői közül, ámde egy percet is sajnált volna elvesztegetni egy finom, de hétköznapi úriemberrel vagy egy mégoly divatos, igen elegáns, de léha hölggyel. Szélsőséges elfogultságában eszébe se jutott, hogy szeretetre méltó, sőt kiváló jellem is akadhat azok között, akikben nincs eredetiség. Egy bizonyos emberfajtánál kivételt tett a maga alkotta szabály alól: ez az embertípus egyszerű volt és őszinte, nem törődött a finomságokkal, jóformán minden szellemiség hiányzott belőle, és teljességgel képtelen volt méltányolni Yorke intellektuális voltát, de egyáltalán nem riasztotta Yorke nyersesége, nem egykönnyen sértődött meg csúfondárosságától, nem boncolgatta mondásait, tetteit és nézeteit. Ezekkel különösképpen jól érezte magát, s ezért különösképpen kedvelte őket. Feltétlen úr volt az ilyen emberek között. Ezek fenntartás nélkül alávetették magukat egyéniségének, s közben sosem ismerték el fölényét, mert sosem gondolkoztak rajta. Mindig mindenben engedtek, és mégsem voltak egy csöppet sem alázatosak; gondolatoktól mentes, simulékony, természetes közömbösségük éppoly kellemes és kényelmes volt Mr. Yorke-nak, mint a szék közömbössége, amelyen ült, vagy a padlóé, amelyen járt.

Észrevehették, hogy elég barátságosan bánt Mr. Moore-ral. Két-három oka is volt annak, hogy némi jóindulatot érzett iránta. Talán furcsán hangzik, de az első ok az volt, hogy Moore idegenszerű kiejtéssel beszélt angolul, de hibátlanul franciául, meg hogy finom, keskeny, ám gondok barázdálta komor arca mindenre vallott, csak angolra és yorkshire-ire nem. Ezek látszólag semmitmondó szempontok, s aligha befolyásolhatnak olyan jellemet, amilyen Mr.

Yorke. De az igazság az, hogy régi, talán kellemes emlékeket ébresztettek benne: utazásait, ifjúságát juttatták eszébe. Olasz városokban és tájakon látott Moore-éhoz hasonló arcokat; párizsi kávéházakban és színházakban hallott az övéhez hasonló hangokat, fiatal korában. S most, hogy elnézte ezt az idegenszerű arcot, és hallgatta a hangját, újra fiatalnak érezte magát.

Másodsorban, ismerte Moore apját, és üzleteket kötött vele. Ez már nyomósabb, de semmiképpen sem kellemes ok volt, mert a két cég kapcsolata folytán a Moore cég veszteségei bizonyos mértékig őt is érintették.

Harmadsorban, kezdettől fogva úgy találta, hogy Robert kemény üzletember. Szilárdan hitte, hogy Moore végül, ilyen vagy olyan módon, vagyont fog szerezni, és tisztelte eltökéltségét meg éleslátását, sőt talán keménységét is. Egy negyedik körülmény is összehozta őket: Mr. Yorke volt az egyik gyámja annak a kiskorú örökösnek, akinek a birtokán a völgybeli szövőüzem állt, Moore tehát az üzemi változtatások és modernizálás során gyakran tanácskozott vele.

Ami a Mr. Yorke szalonjában szintén jelenlevő másik vendéget, Mr. Helstone-t illeti, közte és a házigazda között kettős az ellenszenv, amely részben természetükből, részben a körülményekből származik. A szabadgondolkodó gyűlölte a formalistát, a szabadság szerelmese megvetette a szigorú fegyelem hívét. Emellett azt is beszélték, hogy valamikor ugyanannak a lánynak a kezéért versengtek.

Mr. Yorke-ról fiatal korában köztudott volt, hogy csakis a vidám, áradó temperamentumú nőket szereti. Főleg a mutatós megjelenés, élénk szellem és csípős nyelv vonzotta. Az ilyen ragyogó szép lányok közül azonban egyiknek sem kérte meg a kezét, csak a társaságukat kereste. Aztán váratlanul komolyan beleszeretett egy lányba, és hevesen udvarolni kezdett neki. Ez a lány tökéletes ellentéte volt azoknak, akikre eddig felfigyelt. A madonnaarcú lány, az eleven márványszobor maga volt a megtestesült nyugalom. Nem számított, hogy a lány csak egyszótagú válaszokat adott, ha beszélt hozzá, nem számított, hogy sóhajtásait nyilván meg se hallotta, pillantásait nem viszonozta, soha semmiben sem osztotta véleményét, alig mosolygott a mókáin, nem tisztelte, és figyelemre se méltatta; nem számított, hogy a lány pontosan ellentéte volt mindannak, amit egész életében csodált a nőkben, mert számára Mary Cave tökéletes volt, s valahogyan, valamilyen okból (bizonyára volt rá valami oka) szerette.

Mr. Helstone, aki abban az időben segédlelkész volt Briarfieldben, szintén Maryt szerette, vagy csupán tetszett neki a lány. Mások is csodálták Maryt, mert olyan szép volt, mint egy angyalszobor. A lány azonban, hivatása miatt, a papot választotta; úgy gondolta, hogy hivatásánál fogva táplál némi illúziót a házasságkötés intézménye iránt, s hasonló illúziókat Miss Cave nem fedezett fel többi imádójában, a fiatal gyapjúkereskedőkben. Mr. Helstone-ban nem lobogott olyan emésztő szenvedély a lány iránt, mint Mr. Yorke-ban, s ilyesfélét nem is színlelt; nem volt benne semmi az alázatos hódolatból, amely a lány legtöbb udvarlóját eltöltötte; a többieknél tisztábban látta Maryt, olyannak, amilyen valójában volt. Jobban tudott tehát uralkodni magán és a lányon is. Mary első szóra igent mondott, és összeházasodtak.

Mr. Helstone nem született valami jó férjnek, különösen nem egy csöndes feleség oldalán. Úgy vélekedett, hogy amíg az asszony hallgat, semmi baj sincs, s nem hiányzik neki semmi. Ha nem panaszkodik a magányosság miatt, bármilyen hosszan tartó is ez a magány, akkor az nem is zavarja. Ha nem szól, nem mondja ki nyíltan, mit szeret és mit nem, akkor nyilván mindegy neki, és semmi értelme kifaggatni a vágyai felől. Helstone nem színlelte, hogy ért a nőkhöz, és nem mérte őket férfiakra érvényes mértékkel: a nők egészen másféle, és nyilván sokkal alacsonyabb rendű osztályba sorolható teremtmények. A feleség nem lehet társa férjének, még kevésbé bizalmasa, s legkevésbé akadályozója. Az ő felesége, egy-két évi

házasság után, semmilyen tekintetben sem számított többé sokat. S amikor egy nap az asszony (Helstone szerint hirtelen, mivel észre sem vette, hogy hanyatlik az egészsége, mások szerint ez fokozatosan következett be) búcsút mondott neki s az életnek, és csak egy hideg, fehér, még mindig szép arcú porhüvely maradt belőle a hitvesi ágyon, ki tudja, mennyire gyászolta őt Helstone? Talán mélyebben, mint amennyire látszott rajta, mert nem az az ember volt, akinek a bánattól egyhamar könnyes lesz a szeme.

Könnytelen, józan gyásza megbotránkoztatta a házvezetőnőt meg a cselédlányt is, aki betegségében Mrs. Helstone-t ápolta. Ez a lány többet tudott elhunyt asszonya természetéről és érzelmi világáról, mint Mr. Helstone. A két nő a holttest mellett virrasztva pletykázott, kiszínezett történeteket mesélt egymásnak asszonyuk hosszú betegeskedéséről s annak valódi vagy képzelt okáról, egyszóval alaposan feltüzelték egymást a zord kis férfi ellen, aki a szomszéd szobában ült, papírjaiba mélyedve, és nem is álmodta, miféle gyalázkodás tárgya.

Alig temették el Mrs. Helstone-t, a szomszédságban máris az a hír kapott lábra, hogy bánattól megtört szíve vitte sírba. A pletyka gyorsan dagadt, s hamarosan már részleteket is tudtak arról, milyen komiszul bánt vele a férje; a sok beszédből egyetlen szó sem volt igaz, tehát annál mohóbban terjesztették. Mr. Yorke is hallotta s részben el is hitte a pletykákat. Eddig sem nagyon kedvelte sikeres vetélytársát, s noha már nős ember volt, és asszonya minden tekintetben tökéletes ellentéte Mary Cave-nek, mégsem tudta elfelejteni élete nagy csalódását, s amikor hallotta, hogy azt a nőt, aki neki mindennél többet jelentett, egy másik férfi elhanyagolta, sőt talán rosszul is bánt vele, mélyen gyökerező, keserű gyűlöletet érzett e másik iránt.

Mr. Helstone csak sejtette, miből fakad és milyen erős ez a gyűlölet. Arról nem tudott, hogy Yorke mennyire szerette Mary Cave-et, s mit érzett, amikor elvesztette, s az egész környéken csak ő, Helstone, nem tudott a rágalmakról, amelyek elterjedtek róla, hogy hogyan bánt a feleségével. Azt hitte, csak politikai és vallási nézetkülönbségek választják el Yorke-tól. Ha tudja a valóságot, aligha lehetett volna bármivel is rávenni arra, hogy átlépje régi vetélytársa házának küszöbét.

Mr. Yorke nem korholta tovább Robert Moore-t. A társalgás hamarosan általánosabb mederbe terelődött, bár a hangnem még mindig kissé vitatkozó volt. Az országos nyugtalanság, a járás szövőüzemeiben mostanában ismétlődő rombolások bőséges anyagot szolgáltattak a véleménycserére, annál is inkább, mert a jelenlevő három úriember nézetei többé-kevésbé eltértek ebben a témakörben. Mr. Helstone a munkaadókat a jogaikban sértettnek, a munkásokat oktalannak tartotta; mélyen elítélte a hatóságokkal szemben széles körben megnyilvánuló rosszindulatot és az egyre növekvő türelmetlenséget, amellyel a szerinte elkerülhetetlen nyomort fogadták. Ellenszerül a következőket ajánlotta: erélyes kormánybeavatkozás, a hatóságok éber őrködése és - ha szükséges - azonnali katonai közbelépés.

Mr. Yorke szerette volna tudni, vajon ez a beavatkozás, őrködés és közbelépés jóllakatja-e az éhezőket, ad-e munkát azoknak, akik munkát szeretnének, de senkitől se kapnak. Megvetéssel utasította el azt a gondolatot, hogy a nyomor elkerülhetetlen. Kijelentette, hogy az ellenállás ma már kötelesség, mert a nép türelme olyan, mint a teve, melynek hátára rárakták már a tehernek utolsó parányát is, amelyet még elbír. A hatóságokkal szemben széles körben megnyilvánuló rosszindulatot az idők legígéretesebb jelének tekintette. A munkaadók jogait valóban megsértették, de legnagyobb sérelmeiket egy „korrupt, aljas és hitvány” (ezeket a jelzőket használta Mr. Yorke) kormánynak köszönhetik. Olyan őrültek, mint Pitt, megszállottak, mint Castlereagh, gonosz idióták, mint Perceval, egytől egyig zsarnokok, az ország átkai: ők tették tönkre a kereskedelmet. Egy értelmetlen, reménytelen, pusztuláshoz vezető háború melletti esztelen kitartás sodorta válságos helyzetbe a nemzetet. A szörnyű, nyomasztó adóterhek, a

gyalázatos „törvényerejű rendeletek” akasztották a malomkövet Anglia nyakába, s ha voltak valaha közéleti emberek, akik rászolgáltak a bűnvádi eljárásra és a vérpadra, akkor ezeknek az értelmi szerzői rászolgáltak.

- De mi értelme a beszédnek? - tette föl a kérdést Mr. Yorke. - Hát hallhat az ember valami értelmeset egy országban, amely a király, a papság és főnemesség igája alatt nyög, ahol egy őrült a névleges király, egy elvtelen korhely az igazi uralkodó, ahol eltűrik a józan észnek olyan arculcsapását, mint a törvényhozási jog öröklése, ahol eltűrik és tisztelik a püspöki kar szélhámoskodását, a dédelgetett államegyház visszaéléseit és önkényeskedését, ahol állandó hadsereget tartanak fenn, és a tunya papok, koldusszegény pereputtyukkal együtt, a föld zsírjából élnek?

Mr. Helstone fölállt, fejére tette széles karimájú kalapját, és válaszul megjegyezte, hogy élete folyamán találkozott egyszer-kétszer olyan emberekkel, akik nagy bátran hangot adtak efféle érzelmeknek, mindaddig, amíg erő, egészség és földi javak birtokában voltak. - De - fűzte hozzá - minden ember életében eljő az idő... „amikor a ház tartóoszlopai megremegnek, mindenki rettegve néz a magasba és félelem tölti el a szíveket”, s ez az idő próbára teszi az anarchia és lázadás védelmezőit, a vallás és rend ellenségeit. Egyszer elhívtak a papság egyik legádázabb ellenségének halálos ágyához - folytatta Helstone -, hogy olvassam fel neki azokat az imákat, amelyeket az egyház a betegek számára rendelt. Láttam, hogy a haldoklót mardossa a bűntudat, és könnyes szemmel keres egyetlen szilárd pontot, amelybe fogódzván bűneit megbánhatja. De nem talált. Figyelmeztetnem kell, Mr. Yorke, hogy a király- és istengyalázás halálos bűn. Egyszer önnek is eljön az ítélet napja!

Mr. Yorke tökéletesen egyetértett vele, hogy egyszer majd eljön az ítélet napja. - Különben - folytatta Yorke - nehéz lenne elképzelni, hogy valamennyi gazember, aki látszólag diadalmaskodik e földön, büntetlenül tör össze ártatlan szíveket, visszaél érdemtelenül szerzett kiváltságaival, szégyene tiszteletre méltó hivatásának, kiveszi a szegények szájából a kenyeret, durván bánik az egyszerű emberekkel, és hitványul hason csúszik a gazdagok és dölyfösek előtt, az végül is megkapja fizetségét, amelyre rászolgált. De valahányszor csüggedés fog el az ilyen viselkedés láttán és a gazemberek látszólagos sikere miatt ezen a mocskos sártekén, csak kezemet nyújtom a jó öreg könyvért (itt a nagy Bibliára mutatott a könyvszekrényben), találomra kinyitom, és biztos, hogy szemem megakad egy kénköves lánggal halványan izzó versen, amely mindent tisztáz. Tudom - tette hozzá -, hogy egyesek hova tartanak, olyan jól tudom, mintha angyal repült volna be fehér szárnyán azon az ajtón, és az mondta volna.

- Uram - mondta Mr. Helstone, minden méltóságát összeszedve -, uram, a legfőbb emberi tudás önmagunkat ismerni, s a célt, ahová lépteink visznek.

- Igen, igen, Mr. Helstone, bizonyára emlékszik rá, hogy a Tudatlanságot éppen a mennyország kapujából vitték el, átrepítették a levegőn, és belökték egy hegy oldalán a pokolba vezető ajtón.

- Azt sem felejtettem el, Mr. Yorke, hogy a hiú Elbizakodottság, nem látván az utat maga előtt, beleesett egy mély verembe, amelyet a sötétség fejedelme szándékosan ásott, hogy hencegő bolondokat fogjon vele, és az Elbizakodottság darabokra tört a zuhanásban.

Mr. Moore eddig csendes, de jól szórakozó hallgatója volt ennek a szócsatának. Nem érdekelte a napi pártpolitika, sem a környék pletykái, így hát elfogulatlanul, sőt közönyösen ítélte meg az ilyen szópárbajok értékét. Most megszólalt: - No, most már eleget vitatkoztak! Bebizonyították, hogy szívből megvetik és gonosznak tartják egymást. Bennem még úgy lobog a gyűlölet azok iránt a fickók iránt, akik összetörték a gépeimet, hogy abból az ismerőseimre nem jut semmi, és még ennél is kevesebb az olyan bizonytalan dolgoknak, mint a

vallásfelekezet vagy a kormány. De igazán, uraim, mindketten azt bizonygatták, hogy milyen rosszak; rosszabbak, mint ahogy valaha is gyanítottam. Nem mernék egész éjjel együtt maradni egy olyan lázadóval és szentségtörővel, mint ön, Mr. Yorke, és még hazalovagolni is alig merek egy olyan kegyetlen, zsarnoki egyházi férfival, mint Mr. Helstone.

- Én azonban megyek, Mr. Moore - mondta Helstone határozottan -, velem jön vagy sem, ahogy kedve tartja.

- Nem, nincs választása, magával megy! - mondta Yorke. - Éjfél van, már el is múlt, nem tartok tovább ébren senkit a házamban. Eriggyenek mind! - Csöngetett. - Deb - mondta a belépő szolgának -, rakja ki az embereket a konyhából, zárja be az ajtókat, és feküggyön le. Erre van kifelé, uraim! - folytatta a vendégekhez fordulva, és a lámpával kikísérte őket az átjárón, s szépen kitette őket a főkapun. Embereik egymás hegyén-hátán tódultak ki a hátsó bejáraton a főkapuhoz, ahol a lovak álltak; nyeregbe szálltak, és ellovagoltak. Moore jól mulatott, hogy Helstone mennyire felháborodott a váratlan kitessékelésen.

ÖTÖDIK FEJEZET
Mr. Moore otthona

Moore még mindig jó hangulatban volt, amikor reggel fölkelt. Ő meg Joe Scott az üzemben aludtak, összecsukható tábori ágyon, amelyet az első és hátsó iroda valamelyik zugából kerítettek elő. A szövödés mindig korán kelő volt, de ma a szokottnál is korábban ébredt, s öltözködés közben egy francia dalt énekelt, és ezzel ébresztette fel emberét.

- Szóval ahogy hallom, nincs rossz kedvibe a gazda? - kiáltott Joe.

- Egy csöppet se, *mon garçon*, azaz fiam. Ki az ágyból, járunk egyet az üzemben, mielőtt megjönnek a munkások, s majd elmondom, hogy mit tervezek. Mégis megszerezzük azokat a gépeket, Joseph. Maga bizonyára sose hallott még Bruce-ról.

- Meg a pókrul? Dehogyisnem hallottam, óvastam Skócia történetit, és véletlenül tudok annyit belüle, mind maga, nagyon jól megértettem, azt akarja mondani, hogy kitart.

- Ki én!

- Van péze otthun a hazájába? - kérdezte Joe, miközben összecsukta és elrakta az ágyát.

- A hazámban? Melyik az én hazám?

- Hát nem Franciaország?

- De nem ám! Attól még nem vagyok francia, hogy a franciák elfoglalták szülővárosomat, Antwerpent!

- Akkor Hollandia?

- Nem vagyok hollandus! Maga összetéveszti Antwerpent Amsterdammal.

- Flandria?

- Kikérem magamnak a gyanúsítást, Joe! Én flamand?! Hát flamand képem van nekem? Nagy krumpliorrom? Hátraugró, alacsony homlokom, vizenyős kék szemem *à fleur de tête*?[11] Csupa törzs vagyok és semmi láb, mint a flamandok? De maga nem is tudja, milyenek azok a németalföldiek! Én antwerpeni vagyok, Joe, anyám is az volt, bár ő francia ágról származott. Ezért beszélek franciául.

- De az apja yorkshire-i vót. S ettül maga is yorkshire-i egy kicsit. Akárki láthassa, hogy maga a mi fajtánk. Mer úgy töri magát, hogy pénzt keressen, és jusson valamire.

- Maga szemtelen, Joe. De gyerekkorom óta hozzászoktam az ilyen paraszti szemtelenséghez. A *classe ouvrière*, így hívják a munkásosztályt Belgiumban, brutálisan viselkedik munkaadóival szemben. Amikor brutálist mondok, akkor a *brutalement* szóra gondolok, amit talán úgy fordíthatnánk helyesen, hogy gorombán.

- Mi yorkshire-iak mindig kibökjük, ami a bögyünkbe van, és azok a papocskák meg a londoni finom népek megbotránkoznak azon, hogy milyen udvariatlanok vagyunk. Mi meg nagyon szeretjük megbotránkoztatni őket, mer jól mulatunk azon, hogy az ég felé forgatják a szemüket, meg széttárják a karjukat, mintha sintér nyúzná őket, meg azon, ahogy azt csipogják: „Jó ég! Micsoda vademberek, milyen durvák!”

---

[11] Kiálló, kiguvadó.

- Azok is, Joe, vademberek. Csak nem hiszi, hogy maguk civilizáltak?

- Úgy félig-meddig, félig-meddig, gazda. Asziszem, mi északi munkásgyerekek sokkal intelegencsebbek vagyunk, és sokkal többet tudunk, mind a déli földművelő népek. A szakma kinyitja az eszünket, és az olyanféle gépészembernek, mind én is, muszáj gondúkodni. Tuggya, mikor a gépekkel meg ilyesmikkel foglalkozok, úgy vagyok vele, hogy ha valami jelenséget látok, rögtön az okát kutatom, és gyakran rá is gyüvök. Aztán meg szeretek olvasni, és kíváncsi vagyok rá, hogy azok, akik asziszik, hogy kormányoznak minket, mit akarnak tenni értünk meg velünk. És vannak itt még sokan okosabbak is. Sok nagyfej van azok között az összekent, olajszagú fickók között, meg azok között a kék-fekete bőrű kelmefestők között, akik éppúgy meg tuggyák mondani, mind maga vagy az öreg Yorke, hogy mi a butaság egy törvénybe, meg még sokkal jobban is, mind az olyan mihasznák, mind a whinburyi Christopher Sykes, meg az olyan nagyszájú semmirekellők, mind az ír Peter, a Helstone segéggye.

- Látom, Scott, maga okos fickónak tartja magát.

- Igen. Elég okos vagyok, meg tudom különböztetni a csókát a rókától, és nagyon jól tudom, hogy sokkal jobban kihasználtam az alkalmat, mind sokan, akik asziszik, hogy többek nálam. De ezer is akad Yorkshire-ba, aki ér annyit, mind én, és kettő-három még többet is.

- Nagy ember maga, Joe, nagyszerű fickó, de beképzelt, elbizakodott tökfej is egyúttal! Ne higgye, hogy attól, hogy fölszedett egy kevéske tudást a gyakorlati matematikából, és a festőkád fenekén fölfedezett valami csekélységet a vegytan elemeiből, attól maga már mellőzött tudós. És azt se higgye, hogy amikor a szakmában nem mennek mindig simán a dolgok, és maga meg a magához hasonlók néha szűkében vannak a munkának meg a kenyérnek, ne higgye, hogy ezért a munkásosztály csupa mártír, és rossz az egész államforma, amelyben él. És mindenekelőtt egy pillanatig se éljen abban a tévhitben, hogy az emberi erény elköltözött a palatetős házakból, és a zsúpfödél alatt húzta meg magát. Hadd mondjam meg magának: ezt az ostobaságot gyűlölöm a legjobban, mert nagyon jól tudom, hogy az emberi természet mindenütt emberi természet marad, cseréptető alatt is, zsindely alatt is, és minden emberben, amíg csak lélegzik, kisebb vagy nagyobb arányban keveredik a bűn és az erény, s ezt az arányt nem a társadalmi helyzet határozza meg. Láttam én már gazdag csirkefogót, láttam szegény csirkefogót, és láttam olyanokat is, akik se szegények, se gazdagok nem voltak, de beérték annyival, amennyivel, és addig nyújtózkodtak, ameddig a takarójuk ért. Mindjárt hatot üt az óra, indulás, Joe! Húzza meg a harangot.

Még február közepe sem volt, hat órakor tehát alig-alig virradt, csak halvány derengés hígította fel az éjszaka sűrű, barna sötétségét. Ezen a reggelen különösen halvány volt a derengés, pír sem színezte a keleti ég alját. A közelgő nappal lassan emelte meg a súlyos felhőtakarót, s üres tekintettel nézett végig a hegyeken, az ember azt gondolhatta volna, hogy kioltotta a nap tüzét az éjszakai felhőszakadás. A dermesztő leheletű reggel nem sok jót ígért. A goromba szél megmozgatta az éjszakai felhőtömeget, s ahogy az lassan emelkedett, színtelen ezüstös gyűrűt hagyva maga mögött körös-körül a láthatáron, nem kék ég, hanem sápadt párafüggöny vált láthatóvá. Az eső elállt, de a föld agyonázott volt, nagy tócsákban állt, kis patakokban folyt a víz.

A szövöde ablakai világosak voltak, a harang még harsányan kongott, és a gyerekek már futva jöttek - nagy sietségükben, remélhetőleg, alig érezték a fagyos levegő égető csípését. És valóban, más reggelekkel összehasonlítva, még kellemesnek is találták a mait, hisz ezen a télen sokszor jöttek munkába hóviharban, zuhogó esőben és csikorgó fagyban.

Mr. Moore a bejáratnál állt, nézte a gyerekeket, és számlálta őket, ahogy elmentek mellette; egy-két korholó szót mondott a későn jövőknek, s ezt tette Joe Scott is, csak egy kicsit élesebben, amikor az elkésettek beértek a munkaterembe. Sem a gazda, sem az üzemvezető nem beszélt velük gorombán, egyik sem volt durva ember, de azért szigorúan megbírságolták a túlságosan későn érkezőt. Moore nyomban leszurkoltatta a pennyt, amint belépett, és figyelmeztette az illetőt: ha ez még egyszer előfordul, két pennyjébe kerül majd a vétség!

Kétségtelen, rendszabályokra szükség van ilyen esetekben, és durva, kegyetlen munkaadók durva és kegyetlen rendszabályokat hoznak, amelyeknek olykor - legalábbis abban az időben, amikor történetünk játszódik - zsarnoki módon szereznek érvényt. Bár gyarló embereket rajzolok meg (ebben a könyvben minden alakot többé-kevésbé gyarlónak fog találni az olvasó, mert tollam nem hajlandó mintajellemek ábrázolására), arra nem vállalkozom, hogy teljesen lealacsonyodott, hitvány emberekkel foglalkozzam. A gyermekkínzókat, rabszolgatartókat és rabszolgahajcsárokat a börtönőrökre bízom; a regényírónak talán megbocsátják, ha nem szennyezi be könyve lapjait, és nem számol be az ilyenek tetteiről.

Ahelyett, hogy borzolnám az olvasó idegeit, és igyekeznék elképeszteni véres korbácsolások hatásos leírásával, örömmel adom tudtára, hogy sem Mr. Moore, sem az üzemvezető sohasem ütött meg egyetlen gyereket sem a szövödében. Joe ugyan egyszer csúnyán elverte korbáccsal az egyik fiút, mert hazudott, és makacsul ragaszkodott a hazugságához, de akárcsak a gazdája, ő is nagyon egykedvű, nagyon is nyugodt és értelmes ember volt, s ezen az egy eseten kívül sohasem alkalmazott testi fenyítést.

A sápadt hajnal nappalra fordult, mire Mr. Moore bejárta az egész üzemet: a szövödét, az udvart, a festőüzemet és a raktárt. Éppen felkelt a nap - legalábbis egy világos, színtelen, fehér korong, amely oly fagyosnak látszott, mint a jég -, kikukucskált a sötét hegygerinc mögül, ezüstre változtatta a fölötte lebegő ólomszürke felhő szegélyét, és ünnepélyesen végignézett a keskeny völgyön, melynek meredek falai közt történetünk e pillanatban pereg. Nyolc óra volt, a szövőüzemben eloltották a lámpákat, harangszó jelezte, hogy itt a reggeli ideje. A gyerekek fél órára abbahagyhatták a munkát, és elővették a kis bádogkannájukat, amelyben a kávéjuk volt, meg a kis kosarat napi kenyéradagjukkal. Reméljük, elég ennivalót kaptak, nagyon szomorú volna, ha másképp állna a dolog.

Mr. Moore végre otthagyta az udvart, és elindult a lakása felé. Háza az üzem közelében állt, de a magas partok közt húzódó, sövénnyel szegélyezett út, amely odavezetett, valahogy az elvonultság és magány látszatát és érzetét keltette. Fehérre meszelt kis házikó volt, az ajtó előtt zöldre festett tornáccal; a tornác körül és az ablakok alatt barna kúszónövénytövek meredtek elő gyéren a földből, most lomb és virág nélkül, de a nyári dús virágzás ígéretével. A ház előtt gyepszőnyeg, a falak mentén virágágyak húzódtak, melyek most fekete sártömegnek látszottak, csak ott nem, ahol védett zugokban a hóvirág és kökörcsin első smaragdzöld hajtásai kandikáltak ki a földből. A kemény és hosszú tél után késett a tavasz, s az utolsó vastag hótakarót csak tegnap mosta el az esőzés. A hegyeken még fehér hófoltok ragyogtak, bepettyezték a mélyedéseket, és koronát raktak a csúcsokra. A pázsit még nem zöldült ki, fakó és aszott volt, akár a fű a kis völgy két oldalán és a sövény alatt a mélyútban. Három fa állt kedves csoportban a házikó mellett; nem voltak magasak, de mert más fa nem nőtt a közelben, nagynak és terebélyesnek látszottak. Ilyen volt Mr. Moore otthona: barátságos kis fészek, amelyben elégedetten élhetett és tűnődhetett, de amelyben a tettrekészség és becsvágy nem sokáig pihenhetett leeresztett szárnyakkal.

Úgy látszik, a kis ház szerény kényelme nem nagyon vonzotta gazdáját, mert nem ment be rögtön, hanem ásót vett elő a fészerből, és dolgozni kezdett a kertben. Úgy egy negyedóráig zavartalanul ásott, ekkor azonban kinyílt az egyik ablak, s egy női hang szólt ki:

- *Eh, bien! Tu ne déjeûnes pas ce matin?*[12]

Moore is franciául válaszolt, s így folyt a beszélgetés tovább is, de inkább lefordítom regényünk nyelvére.

- Kész a reggeli, Hortense?

- Persze, már egy félórája kész.

- Akkor én is kész vagyok. Éhes vagyok, mint a farkas.

Moore ledobta az ásót, és belépett a házba. A szűk átjáróból a kis szalonba lépett, ahol már várta a reggeli: kávé, vajas kenyér és a nem nagyon angolos körtebefőtt. A hölgy, aki kiszólt az ablakon, a terített asztalnál ült. Mielőtt továbbmennénk, bemutatom őt az olvasónak.

Valamivel idősebbnek látszik Moore-nál, harmincöt éves lehet, magas, arányosan kövérkés. Hollófekete haja most éppen papirosra csavarva, arca piros, orra kicsi, szeme fekete. Arcának alsó része a felsőhöz képest nagy, mintha mindig ingerült lenne, de azért nem barátságtalan; homloka alacsony és kissé redős. Van valami a megjelenésében, ami félig bosszantja, félig mulattatja az embert. Legfurcsább a ruhája: vastag szövetszoknya, hozzá csíkos pamutujjas. A rövid szoknya szabadon hagyja lábszárát és aránytalanul vastag bokáját.

Az olvasó azt hihetné, hogy én itt egy furcsa külsejű, elhanyagolt nőszemélyt írok le. Nem így van. Hortense Moore, Mr. Moore nővére nagyon rendes, takarékos nő; a szoknya, az ujjas és a papír hajcsavarók reggeli toalettjét alkotják; szülőhazájában délelőttönként mindig ilyen öltözékben foglalkozott a háztartással. Nem volt hajlandó angol szokásokat felvenni csak azért, mert Angliában kell élnie; ragaszkodott régi, belgiumi életmódjához, s ezt inkább erénynek tartotta.

A mademoiselle-nek roppant jó véleménye volt önmagáról, s nem is egészen alaptalanul, mert akadt néhány jó, sőt kiváló tulajdonsága. Csak éppen egy kissé túlbecsülte ezeket a tulajdonságokat, és teljesen kihagyta a számításból különböző apróbb-nagyobb hibáit. Senki se győzhette volna meg arról, hogy szűk látókörű, tele előítéletekkel, hogy túlságosan érzékeny mindenre, ami önnön méltóságát és fontosságát illeti, és könnyen megorrol semmiségekért is. Pedig ez mind igaz volt. De ha megkülönböztetett figyelemmel bántak vele, s nem sértették meg előítéleteiben, akkor tudott jó és kedves is lenni. Két öccsét - mert Roberten kívül volt még egy - nagyon szerette. Mint a Gérard Moore család utolsó élő férfitagjait, a két fiút csaknem szentnek tekintette. Louisról azonban kevesebbet tudott, mint Robertről, mert Louist még kisfiú korában Angliába küldték, és angol iskolában nevelkedett. Minthogy nevelése s valószínűleg személyes hajlamai sem tették alkalmassá az ipari vagy kereskedelmi foglalkozásra, amikor a csapás bekövetkezett, a család tönkrement, s ő kénytelen volt magáról gondoskodni, a szerény, vesződséges tanítói pályát választotta. Előbb segédtanító volt valahol egy iskolában, most pedig, úgy hírlett, nevelői állást vállalt egy családnál. Hortense mindig úgy emlegette Louist, hogy tehetséges fiú, csak nagyon visszahúzódó és csendes. Ha Robertet dicsérte, már nem voltak ilyen fenntartásai. Nagyon büszke volt rá, Európa legnagyobb emberének tartotta; minden, amit Robert tett vagy mondott, csodálatos volt az ő szemében, és másoktól is elvárta, hogy ilyennek lássák. Semmi sem volt számára elképesztőbb, szörnyűbb, gyalázatosabb, mintha szembeszegültek Moore-ral, legfeljebb az, ha ő, Hortense, ütközött ellenállásba.

[12] Mi az, ma nem reggelizel?

Így hát mihelyt Robert leült a reggelizőasztalhoz, s ő kitálalt egy adag körtebefőttet, és vágott neki egy jókora szeletet a belga módra sütött kenyérből, ömleni kezdett Hortense-ből a panasz és szörnyülködés az éjszakai események: a gépek összetörése miatt.

- *Quelle idée!* Összetörni a gépeket! *Quelle action honteuse! On voyait bien, que les ouvriers de ce pays étaient à la fois bêtes et méchants. C'était absolument comme les domestiques anglais, les servantes surtout; rien d'insupportable comme cette Sarah, par exemple.*[13]

- Pedig tiszta és szorgalmas lánynak látszik - jegyezte meg Moore.

- Látszik, látszik! Nem tudom, milyennek látszik, és azt se mondom, hogy piszkos vagy lusta, *mais elle est d'une insolence*.[14] Tegnap egy negyedórát vitatkozott velem azon, hogyan kell a marhahúst megfőzni. Azt mondta, én ronggyá főzöm, meg angol ember képtelen megenni az olyan ételt, mint a mi főtt marhahúsunk, hogy a húslevesünk semmivel se jobb a zsíros meleg víznél, ami pedig a savanyú káposztát illeti, kijelentette, hogy hozzá se tud nyúlni! A hordós-káposztáról a pincében, amit olyan örömmel csináltam saját kezűleg, azt mondta, hogy az egy dézsa moslék, disznónak való étel. Tönkretesz ez a lány, és mégse küldhetem el, mert hátha még rosszabbat kapnék. Te is így vagy a munkásaiddal, *pauvre cher frère*![15]

- Attól tartok, nem nagyon jól érzed magad itt Angliában, Hortense.

- Az a kötelességem, hogy jól érezzem magam ott, ahol te vagy, Robert. De egyébként ezer dolog is van, amiért visszavágyom a szülővárosomba. Úgy látszik, itt mindenki neveletlen. Rájöttem, hogy nevetségesnek tartják a szokásaimat. Ha egy szövőlány betéved a konyhába, s ott lát szövetszoknyában és ujjasban, amint ebédet főzök - hiszen tudod, hogy a legegyszerűbb ételt se bízhatom Sarahra -, kinevet. Ha elfogadok meghívást teára, ami néhányszor már megesett, érzem, hogy ügyet se vetnek rám, egyáltalán nem kapom meg azt a tiszteletet, ami kijárna nekem. Pedig mind a ketten tudjuk, milyen kitűnő családból származnak a Gérardok meg a Moore-ok is. Jogunk van megkövetelni a tiszteletet, és sértő, ha nem kapjuk meg. Antwerpenben mindig megkülönböztetett tisztelettel bántak velem; itt, ha csak kinyitom a számat a társaságban, azt hihetné az ember, hogy nevetséges akcentussal beszélek angolul, pedig egészen biztos vagyok benne, hogy tökéletes a kiejtésem.

- Hortense, Antwerpenben gazdagnak számítottunk, itt meg mindig is tudták rólunk, hogy szegények vagyunk.

- Így van! Ilyen anyagiasak az emberek. Vagy itt van ez a másik eset, drágám. Múlt vasárnap, ha emlékszel, csúnya esős nap volt, tehát a csinos, fekete facipőmben mentem a templomba. Természetes, hogy ilyen holmit nem hordanék nagyvárosban, de vidéken, sáros utakon örök életemben mindig ebben jártam. Képzeld el, ahogy végigmentem a templomhajón, lassan és nyugodtan, mint mindig, négy nő meg négy férfi nevetve dugta el az arcát az imakönyve mögé.

- Jó, jó. Máskor ne vedd fel a facipődet. Már régen megmondtam, nem erre a vidékre való.

- De Robert, ez nem közönséges facipő, amilyet a parasztok hordanak. Mondom, hogy ez fekete facipő, *très propre, très corwenable*.[16] Monsban és Leuze-ben, pedig ezek a városok

---

[13] Micsoda ötlet! Milyen gyalázatos tett! Látható, hogy ebben az országban ostobák és komiszak a munkások. Pontosan olyanok, mint az angol cselédek, különösen a szolgálók; ennél a Sarahnál például nincs elviselhetetlenebb.

[14] De hallatlanul pimasz!

[15] Szegény kedves testvérem!

[16] Nagyon takaros, nagyon megfelelő.

nincsenek messze Brüsszeltől, az elegáns fővárostól, tekintélyes emberek ritkán vesznek fel mást télen. Próbáljon csak valaki párizsi cipellőben végiggázolni a sáros flamand utcákon, *on m'en dirait des nouvelles*.[17]

- Ne törődj Monsszal és Leuze-zel meg a flamand utcákkal, tégy úgy Rómában, mint a rómaiak, ami pedig az ujjasodat illeti meg a szoknyádat, azt se nagyon helyeslem. Sose láttam angol hölgyet ilyen öltözékben. Kérdezd csak meg Caroline Helstone-t.

- Caroline-t? Én kérdezzem meg Caroline-t! Én kérjek tőle tanácsot ruhadolgokban?! Őneki kéne az én tanácsomat kikérni! Hiszen még csak gyerek.

- Tizennyolc éves, de legalább tizenhét, és elég felnőtt ahhoz, hogy mindent tudjon, amit ruhákról, szoknyákról meg cipőkről kell.

- Kérlek, Robert, te csak ne kényeztesd Caroline-t, ne tulajdoníts neki nagyobb jelentőséget, mint amennyi megilleti. Most még szerény és igénytelen, azon kell lennünk, hogy ilyen is maradjon.

- Nagyon helyes. Idejön ma délelőtt?

- Tízkor, mint rendesen. Franciaórát vesz.

- De őt csak nem kaptad rajta gúnyolódáson?

- Őt nem, ő többre tart engem, mint bárki más az itteniek közül. Igaz, hogy neki több alkalma is volt megismerni. Ő tudja, hogy művelt vagyok, intelligens, tudom, hogyan kell viselkedni, és elveim vannak, egyszóval: olyan vagyok, amilyennek egy úri családból származó, jól nevelt személynek lennie kell.

- Mondd, szereted te Caroline-t egyáltalán?

- Hogy szeretem-e? Azt éppen nem mondhatom. Nem természetem a nagy lángolás, de a barátságomra épp ezért annál inkább lehet építeni. Törődöm vele mint rokonnal, a helyzete is felkeltette az érdeklődésemet, s amióta tanítom, úgy viselkedik, hogy azzal inkább erősíti, semmint csökkenti az említett okokból eredő ragaszkodásomat.

- Szóval elég jól viselkedik az órákon?

- Velem szemben nagyon jól. De tudod, Robert, hogy velem nem lehet bizalmaskodni, a modorom megbecsülést és tiszteletet parancsol. De mert jó szemem van, tisztán látom Caroline hibáit és sok fogyatékosságát.

- Adj még egy utolsó csésze kávét, s amíg megiszom, szórakoztass, és mondd el sorra Caroline hibáit.

- Boldogan látom, drágám, hogy jó étvággyal reggelizel a kimerítő éjszaka után. Caroline-nak tehát sok hibája van, de az én kezem alatt, és szinte anyai gondozásom mellett talán majd javulni fog. Van néha benne valami - tartózkodás, azt hiszem -, ami nem egészen a kedvemre való, mert nem illik egy engedelmes fiatal lányhoz. Néha fölfedezem, hogy van valami nyugtalan kapkodás a természetében, ami kihoz a sodromból. Pedig rendszerint nagyon nyugodt, sőt kedvetlen és elmélázó. Nem kétlem, hogy idővel kiegyensúlyozott, nyugodt, illedelmes lányt faragok belőle, nem fog minden ok nélkül töprengésbe merülni. Sose szerettem azt, ami érthetetlen.

- Semmit se értek ebből a felsorolásból. Például mit nevezel „nyugtalan kapkodásnak"?

---

[17] Arról aztán hallhatnánk.

- Talán legjobban egy példával tudom megmagyarázni. Tudod, néha francia verseket olvastatok fel vele, hogy gyakorolja a kiejtést. Így az órák folyamán sokat olvasott Corneille-ből és Racine-ból, kitartóan és higgadtan, ahogy én szeretem. Olykor ugyan elég bágyadtan tanulmányozta ezeket a kitűnő írókat, inkább egykedvűen, mint higgadtan. Márpedig aki olyan szerencsés, hogy tőlem tanulhat, az ne legyen egykedvű, ha alapvető műveket tanulmányoz. A napokban kezébe adtam egy kötetet rövid versekkel, s azt mondtam, vonuljon félre az ablakhoz, és tanuljon meg egyet kívülről. Amikor odanézek, látom, hogy türelmetlenül forgatja a lapokat, és mély megvetéssel biggyeszti le a száját, ahogy átfutja a kis verseket. Megszidtam, mire azt mondta: *Ma cousine, tout cela m'ennuie à la mort*.[18] Megmondtam neki, hogy ez illetlen beszéd. *Dieu!* - kiáltott fel. - *Il n'ya donc pas deux lignes de poésie dans toute la littérature française?*[19] Megkérdeztem tőle, hogy érti ezt? Erre illő tisztelettel bocsánatot kért. Hamarosan lecsillapodott, láttam, hogy mosolyog magában a könyv fölött, és szorgalmasan tanulni kezd. Félóra múlva odajött, megállt előttem, átadta a könyvet, összekulcsolta a kezét - ezt mindig megkívánom a tanítványaimtól -, és elkezdte fölmondani Chénier egyik rövid versét, amelynek a címe: *La jeune captive*.[20] Ha hallottad volna, milyen lelkesen mondta el, s miféle zavaros megjegyzéseket fűzött hozzá a végén, tudnád, mit értettem a kifejezésen: nyugtalan kapkodás. Az ember azt hihetné, Chénier sokkal megindítóbb, mint Racine és Corneille együttvéve. Te, Robert, olyan okos vagy, meg fogod érteni, hogy az ilyen túlzó értékelés fegyelmezetlen gondolkodásra vall. De szerencséje, hogy én oktatom; majd én megtanítom őt a rendszeres és módszeres gondolkozásra, és kész véleményeket kap tőlem. Megtanítom rá, hogyan irányítsa érzelmeit, és uralkodjon rajtuk tökéletesen.

- Csak rajta, Hortense! Jön is már. Azt hiszem, az ő árnyékát láttam az ablak alatt.

- Csakugyan! Korán jött, félórával a rendes idő előtt. Gyermekem, hogy kerülsz ide ilyen korán? Hiszen még nem is fejeztem be a reggelit.

Ezeket a szavakat már ahhoz a fiatal lányhoz intézte, aki éppen belépett a szobába. Bő télikabátja redőit szoros öv fogta össze elegáns, karcsú alakján.

- Siettem, látni akartam, hogy vagy, Hortense, és hogy van Robert. Biztosra vettem, nagyon bánt benneteket, ami az éjjel történt. Csak a reggelinél hallottam az egészet, a bácsikám mesélte.

- Hihetetlen! Te együttérzel velünk? A nagybátyád együttérez velünk?

- A bácsikám nagyon dühös, de azt hiszem, ő is Roberttel volt, nem? Nem együtt mentetek a stilbró'-i lápra?

- De igen, Caroline. Nagyon harciasan vágtunk neki, de félúton találkoztunk az emberekkel, akiket ki akartunk szabadítani.

- Persze senki se sebesült meg?

- Nem, senki, csak Joe Scott csuklója horzsolódott fel, mert szorosan kötötték hátra a kezét.

- Te nem voltál ott? Nem voltál ott, amikor a szekereket megtámadták?

- Nem. Az embernek ritkán van olyan szerencséje, hogy jelen legyen azoknál az eseményeknél, amelyekben különösen szeretne részt venni.

---

[18] Kedves unokanővérem, én ezt halálosan unom!

[19] Istenem, hát kétsornyi költészet sincs az egész francia irodalomban?

[20] A fogoly lány.

- Hova készülsz most? Láttam, hogy Murgatroyd nyergeli a lovakat az udvaron.

- Whinburybe. Vásár van.

- Mr. Yorke is odamegy, találkoztam vele, a kétkerekűjét hajtotta. Jöjjetek haza együtt.

- Miért?

- Jobb ketten, mint egyedül, és mindenki kedveli Mr. Yorke-ot. Legalábbis a szegények kedvelik őt.

- Ezek szerint ő majd megvéd engem, akit gyűlölnek?

- *Akit félreértenek.* Azt hiszem, ez a helyes szó. Későn jössz vissza? Kedves Hortense, későn jön vissza Robert?

- Valószínűleg. Többnyire sok üzletet kell lebonyolítania Whinburyben. Elhoztad a füzetedet, gyermekem?

- Igen. Hánykor jössz haza, Robert?

- Rendesen hétre érek haza. Szeretnéd, ha korábban jönnék?

- Próbálj hatra hazaérni. Hatkor még egy kicsit világos van mostanában, de hétre már egészen besötétedik.

- És milyen veszélytől kell tartani, Caroline, amikor besötétedik? Szerinted milyen veszély fenyeget engem a sötétség beálltával?

- Azt hiszem, nem tudnám pontosan megmondani, miért aggódom, de mostanában mindnyájan féltjük egy kicsit a barátainkat. A bácsikám azt mondja: veszedelmes időket élünk, és azt is mondja, hogy a szövőüzem-tulajdonosok nem nagyon népszerűek.

- És én a legnépszerűtlenebbek közé tartozom, nem igaz? Nem szívesen beszélsz nyíltan, de magadban azt gondolod, hogy könnyen Pearson sorsára juthatok, akit a saját házában lőttek le, voltaképpen nem is a sövény mögül, hanem a lépcsőház ablakán át, amikor aludni indult.

- Ann Pearson megmutatta nekem a szoba ajtajába fúródott golyót. - mondta Caroline komolyan, s közben összehajtotta a kabátját, és a muffal együtt egy távolabb álló asztalkára tette. Aztán folytatta: - Tudod, hogy innen Whinburyig végig sövény van az út mentén, és el kell menned a fieldheadi kis erdő mellett is. De ugye hatra hazajössz? Vagy talán korábban is?

- Biztosan megjön - nyugtatta meg Hortense. - Most pedig megyek, és beáztatom a borsót. Borsópüré lesz ebédre. Te meg készítsd elő a feladott ismétlési leckét. - Miután kiadta az utasítást, távozott.

- Úgy sejted tehát, Caroline, hogy sok az ellenségem? - kérdezte Moore. - És nyilván tudod, hogy nincsenek barátaim.

- Ez nem igaz, Robert. Itt van a nővéred, Louis bátyád, akit még sose láttam, itt van Mr. Yorke meg a bácsikám is. És még sokan mások.

Robert elmosolyodott. - Törhetnéd a fejed, ha meg akarnád mondani, hogy kik azok a sokan mások. De mutasd csak a füzetedet. Hű, micsoda végtelen gonddal írsz! Biztosan Hortense kívánja meg ezt a nagy gondosságot. Szeretne téged minden tekintetben olyanra formálni, mint egy flamand iskolás lány. Vajon mi lesz a sorsod, Caroline? Mit kezdesz a franciával, a rajzzal és a többi dolgokkal, ha mindent megtanultál?

- Jól mondod: ha mindent megtanultam. Hiszen tudod, hogy mielőtt Hortense tanítani kezdett, édeskeveset tudtam. Ami pedig azt illeti, hogy mi lesz a sorsom, azt nem tudom megmondani. Azt hiszem, a bácsikám háztartását fogom vezetni, addig, amíg... - habozva elhallgatott.

- Meddig? Amíg meghal?

- Nem! De milyen nyersen hangzott így, ahogy mondtad! Sose gondolok a halálára. Még csak ötvenöt éves. De addig... szóval amíg nem adódik valami más elfoglaltság.

- Hát ezek elég bizonytalan kilátások. Beéred ennyivel?

- Eddig beértem. Tudod, hogy a gyerekek nem sokat gondolkoznak, jobban mondva, nem gyakorlati dolgokon gondolkoznak. Most már vannak pillanatok, amikor nem vagyok egészen elégedett.

- Miért?

- Nincs jövedelmem, nem keresek semmit.

- Ez az, Lina, a lényegre tértél. Tehát te is szeretnél pénzt keresni?

- Én is. Szeretnék valami munkát, és ha fiú lennék, könnyebben találhatnék. Tudok egy könnyű és kellemes módot arra, hogy megtanuljak egy mesterséget, és boldoguljak az életben.

- Folytasd. Halljuk, mi az a mód?

- Kitanulhatnám a te szakmádat, a szövőszakmát. És te taníthatnál, minthogy távoli rokonok vagyunk. Csinálnám az irodai munkát, könyvelnék és leveleznék, míg te a piaccal foglalkozol. Tudom, nagyon szeretnél meggazdagodni, hogy kifizethesd édesapád adósságát. Talán segíthetnék neked a meggazdagodásban.

- *Nekem* segíteni? Magadra kell gondolnod!

- Gondolok is magamra, de muszáj az embernek örökké csak magára gondolnia?

- Hát én ki másra gondolok? Ki *másra* mernék gondolni? Szegény embernek ne legyenek érzései, kötelessége, hogy önző legyen.

- Nem, Robert...

- De igen, Caroline. A szegénység szükségszerűen önző, zsugori, megalázkodó és kapzsi. Olykor-olykor, ha napfény és harmat éri, a szegény ember szíve is felpezsdül, akár a rügyező növényzet ezen a tavaszi reggelen amott a kertben; úgy érezheti, itt az idő, hogy kilombosodjék, talán virágot is hozzon; de a szegény ne engedjen szíve vágyának, hívja segítségül az óvatosságot, amelynek fagyos lehelete dermesztő, mint az északi szél, és fojtsa el ezt a vágyat.

- Akkor egyetlen kunyhóban sem ismernék a boldogságot.

- Amikor szegénységről beszélek, nem annyira a munkások természetes, megszokott szegénységére gondolok, inkább az eladósodott ember szorult anyagi helyzetére. Én mindig a nehéz viszonyok közt élő, küszködő, gondoktól megviselt üzletember sorsán rágódom.

- Tápláld a reményeidet, s ne az aggodalmaidat. Bizonyos gondolatokhoz már-már rögeszmésen ragaszkodol. Talán elbizakodottan hangzik, ha megmondom, az az érzésem, valahogy rosszul képzeled el a boldogsághoz vezető utat. Mint ahogy van valami helytelen a... - újabb habozás.

- Csupa fül vagyok. Caroline.

- A... („bátorság, mondd meg az igazat!”) a modorodban - jól jegyezd meg, csak *modort* mondtam ezekkel a yorkshire-i munkásokkal szemben.

- Ezt már többször is meg akartad mondani, ugye?

- Igen, többször is. Nagyon sokszor.

- A modorom hibái, azt hiszem, csak negatívumok. Nem vagyok büszke, mire is lenne büszke az ember az én helyzetemben? Csupán hallgatag, egykedvű és komor vagyok.

- Mintha a munkásaid is csak gépek lennének, akár a szövő- és vágómasináid. Itthon egészen másnak mutatkozol.

- Az itthoniaknak nem vagyok idegen, nem úgy, mint ezeknek az angol fatuskóknak. Játszhatnám a jóakaratút velük, de a komédiázás nem erős oldalam. Ostoba, megátalkodott embereknek tartom őket, csak akadályoznak, nem tudok tőlük előrejutni. Igazságosan bánok velük, s ezzel minden kötelességemet teljesítettem velük szemben.

- Természetesen nem várod el tőlük, hogy szeressenek?

- Nem is óhajtom.

- Ó! - mondta a tanítvány mély sóhajjal, fejét csóválva, s miután ezzel a kis indulatszóval megmutatta, hogy észrevette a meglazult csavart valahol a gépezetben, csak nem tud hozzáférni, hogy rendbe hozza, füzete fölé hajolt, és kinyitotta az aznapra feladott leckénél.

- Azt hiszem, Caroline, nem vagyok érzelmes ember, elég nekem, ha néhányan szeretnek.

- Megfaragnál nekem egy-két tollat, Robert, mielőtt elmégy?

- Előbb hadd vonalazom meg a füzetedet, neked mindig ferdére sikerülnek a vonalak. Így ni... most lássuk a tollakat. Gondolom, úgy szereted, ha vékonyan írnak?

- Úgy, ahogy szoktad Hortense-nek meg nekem is. Ne olyan vastagra a hegyét, mint a tiéd.

- Ha én is Louis hivatását űzném, most itthon maradnék, és neked meg a tanulmányaidnak szentelném ezt a délelőttöt, így azonban Sykes gyapjúraktárában kell töltenem.

- De pénzt fogsz keresni vele. Sokkal valószínűbb az ellenkezője.

Mire Moore kihegyezte a tollakat, hátaslovát felnyergelve, felkantározva a kertkapu elé vezették.

- No, Fred már itt van, mennem kell. De előbb megnézem a virágágyat a déli falnál is, hogy ott mennyire jutott a tavasz.

Kiment a szobából a kertbe, a ház mögé. A meleg fal tövében húzódó virágágyban zsenge zöld növények és szirmaikat bontogató virágok: hóvirág, kikerics és primula fürödtek a napfényben. Moore innen-onnan letépett egy-egy virágot és levelet, aztán mikor összeszedett egy kis csokorravalót, visszament a szalonba, kicsent egy selyemszálat a nővére kézimunkakosarából, összekötötte a virágokat, és letette őket Caroline elé az asztalra.

- Hát, viszontlátásra.

- Köszönöm, Robert. Milyen szép ez a kis csokor. Ahogy itt fekszik, olyan, mintha szikrázó napfényből meg kék égből kötötték volna. Viszontlátásra.

Moore az ajtó felé indult, megállt, kinyitotta a száját, mintha szólni akarna, de aztán szó nélkül távozott. Kilépett a kiskapun, felült a lóra, de egy másodperc múlva lesiklott a nyeregből. Murgatroyd kezébe nyomta a kantárszárat, és visszament a házba.

- Itt felejtettem a kesztyűmet - mondta, és úgy tett, mintha kihalászna valamit az oldalasztalka fiókjából. Aztán, mintha hirtelen eszébe jutott volna, megjegyezte:

- Nincs valami különösen fontos tennivalód otthon, Caroline?

- Soha sincs. Mrs. Ramsden megkért, hogy kössek néhány pár gyerekharisnyát a zsidókosárba, de az ráér.

- A zsidókosarat egye meg a... aki megveszi! Sose adtak még jobb nevet egy ilyen vacaknak. Elképzelni se lehet ennél zsidósabb dolgot... ami benne van, és amibe kerül. Látom, éppen olyan jól tudod, mint én, mennyit ér az egész. A szád szögletében bujkáló kis mosoly elárulja. Felejtsd el hát a zsidókosarat, és változatosság kedvéért töltsd nálunk a napot. A nagybátyád szíve nem fog meghasadni, ha nem nagyon sietsz haza?

Caroline mosolygott: - Nem!

- Persze hogy nem, az öreg harcosnak! - mormogta Moore. - Akkor maradj itt, és ebédelj Hortense-szel. Örülni fog, ha itt maradsz. Idejében hazajövök. Este majd olvasunk egy kicsit. Fél kilenckor feljön a hold, akkor hazakísérlek a paplakba. Jó lesz így?

A lány bólintott, és szemében öröm csillant.

Moore még két percet elidőzött, Caroline asztala fölé hajolt, belenézett a füzetébe, kipróbálta a tollát, felvette a kis csokrot, és játszadozott vele. Lova türelmetlenül kapált odakint. Fred Murgatroyd torkát köszörülte, és köhögött a kapuban, nyilván azon törte a fejét: mi az ördögöt csinálhat a gazdája. - Viszontlátásra - mondta még egyszer Moore, és végre elment.

Tíz perccel később bejött Hortense, és meglepődve látta, hogy Caroline még hozzá se fogott a leckéjéhez.

HATODIK FEJEZET
Coriolanus

Mademoiselle Moore tanítványa kissé szórakozott volt ezen a délelőttön. Caroline újra meg újra elfelejtette a magyarázatokat, de felhőtlen jókedvvel viselte el a korholást, amit figyelmetlenségének köszönhetett. Napfényben ült az ablak közelében, és úgy tűnt, hogy a nap melegén kívül más is melegíti, amitől boldog és szelíd lett. Ebben a hangulatban a szokottnál is csinosabb volt, igazán megkapó látványt nyújtott.

Szépséggel ajándékozta meg a sors, ilyenformán kedve telt benne annak is, aki nem ismerte. Olyan szép volt, hogy az első pillantásra megnyerte az emberek tetszését. Fiatal, lányos alakja könnyed volt, és a hajlékony termete szabályos, minden tagja arányos. Az arca kifejező és barátságos, a szeme szép, és néha olyan fény sugárzott belőle, hogy aki ránézett, annak átmelegedett a szíve tőle, és nem maradt közömbös iránta. Gyönyörű szája volt, finom arcbőre, és szép, hosszú barna haját festői, csigás fürtökbe fésülve viselte. Öltözködése ízlésről tanúskodott: ruhái nem voltak feltűnőek, nem készültek drága anyagból, de színben mindig illettek egyéniségéhez, és szabásuk kiemelte karcsú alakját. Ruhája, amelyet most viselt, finom gyapjúból készült, és ugyanolyan barna árnyalatú volt, mint a haja, keskeny gallérját csokorra kötött rózsaszín szalag tartotta össze. Más dísz nem is volt rajta. Ennyit Caroline Helstone külsejéről. Ami jellemét és intellektusát illeti, ha egyáltalán volt neki, ám szóljanak majd magukért kellő időben.

De nézzük Caroline származását. Apja és anyja - röviddel azután, hogy Caroline megszületett - elváltak, mert sehogy sem illett össze a természetük. Anyja Mr. Moore apjának féltestvére volt, így bár vérrokonság nem volt köztük - tágabb értelemben unokatestvére volt Robertnek, Louisnak és Hortense-nek. Apja Mrs. Helstone bátyja volt, olyan ember, akire még barátai sem óhajtottak emlékezni azután, hogy a halál minden földi számadását rendezte. Boldogtalanná tette feleségét; sok szóbeszéd járta erről, s minthogy mindenki tudta, hogy igaz, ez valószínűsítette a nála tisztességesebb öccséről keringő hazug pletykákat is. Caroline nem ismerte anyját, mert még kisgyermek korában elvették tőle, és azóta se látta többé. Apja aránylag fiatalon halt meg, s néhány év óta nagybátyja, a lelkész, volt a gyámja. Helstone-t, amint tudjuk, sem természete, sem szokásai nem tették alkalmassá arra, hogy egy fiatal lány gondját viselje. Alig törődött a nevelésével, valószínűleg semmit sem törődött volna vele, ha Caroline, ráeszmélve, hogy elhanyagolják, aggodalmában nem hívja föl magára a figyelmét, s nem kéri arra, hogy tanulhasson, és legalább a legszükségesebb ismereteket megszerezhesse. Caroline-t azonban mégis kisebbségi érzés nyomasztotta, amiért kevesebbet tud, mint általában a lányok az ő korában és társadalmi helyzetében. Örömmel kapott tehát az alkalmon, amikor unokanővére, Hortense, nem sokkal azután, hogy a völgybe költözött, kedvesen ajánlkozott, hogy franciára és hímzésre fogja tanítani. Mademoiselle Hortense élvezte a feladatot, mert növelte a saját fontosságát, s kedvére uralkodhatott engedelmes és jó eszű tanítványán. Pontosan annyira értékelte a lányt, mint az önmagát. Egyszóval: rendszertelenül oktatott, sőt tudatlan lánynak tekintette, s mikor rájött, hogy Caroline gyorsan halad, ezt nem a tanítvány tehetségének és adottságainak, hanem a maga nagyszerű tanítási módszerének tulajdonította. Amikor észrevette, hogy a tanulásban járatlan Caroline, ha hiányosan is, de sok mindent tud, a fölfedezés nem lepte meg, mert még mindig azt képzelte, hogy a lány ezeket a szellemi kincseket a vele folytatott beszélgetésekből szedegette össze akaratlanul. Még akkor is ezt gondolta, amikor kénytelen volt tudomásul venni, hogy tanítványa sokat tud olyan dolgokról is, amikről ő semmit. Ez a gondolata nem volt éppen logikus, de Hortense rendületlenül hitt benne.

Mademoiselle Hortense büszke volt gyakorlatias észjárására, s arra, hogy kifejezetten a száraz tanulmányok érdeklik; amennyire tőle telt, unokahúgát is igyekezett erre rászorítani. Irgalmatlanul megdolgoztatta a francia nyelvtannal, azzal, hogy - az elképzelhető leghasznosabb gyakorlatként - véget nem érő logikai elemzéseket adott fel neki. Ezeket az elemzéseket Caroline rettenetesen unta, arra gondolt, hogy nélkülük is éppoly jól megtanulhatna franciául, és módfelett sajnálta az időt, amit a *propositions principales et incidentes*[21] fölötti töprengéssel fecsérelt el, meg azzal, hogy meghatározza az *incidente déterminative*-ot, és azt vizsgálja, vajon a mondat *pleine, elliptique* vagy *implicite*-e?[22] Olykor eltévedt az útvesztőben, s ilyenkor (miközben Hortense fiókjaiban turkált az emeleten ezzel az értelmetlen foglalatossággal töltötte a nap jó részét: rendezte, szétdobálta, újrarendezte, másképp rendezte a fiókokat) fogta a füzetét, átment Roberthez az irodába, s az ő segítségével tisztázta a kérdést. Mr. Moore tiszta fejű, kiegyensúlyozott szellemű ember volt. Alighogy ránézett Caroline jelentéktelen kis problémáira, nyomban megoldódtak, két perc alatt mindent megmagyarázott, két szóval megadta a rejtély kulcsát. Caroline arra gondolt: bárcsak Hortense is így tudna tanítani, mint Robert, mennyivel gyorsabban haladna. Viszonzásul csodálattal és hálával rámosolygott Robertre, inkább csak úgy maga elé mosolygott, nem a férfira, majd vonakodva kiment, vissza a házba. Miközben befejezte a feladatot, vagy kiszámította a végösszeget (Mademoiselle Moore ugyanis számtanra is tanította), azt kívánta: bárcsak fiúnak született volna, mert akkor megkérhetné Robertet, vegye maga mellé; akkor ott ülhetne vele az irodában, és nem Hortense-szel itt a szalonban.

Időnként - bár ez nagyon ritkán esett meg - Moore-éknál töltötte az estét. Előfordult ilyenkor, hogy Moore nem volt otthon, vásárra ment, vagy Mr. Yorke-ot látogatta meg, de az is megtörtént, hogy otthon volt ugyan, de valamelyik férfivendégével társalgott egy másik szobában. Néha azonban otthon maradt, nem volt semmi dolga, és Caroline-nal beszélgetett. Ha így esett a dolog, sólyomszárnyon szálltak az órák, észre sem vették, s már elmúlt az este. Egész Angliában nem volt még egy olyan barátságos szoba, mint ez a kis szalon, ha a három unokatestvér együtt üldögélt benne. Hortense, ha éppen nem tanított, pörölt vagy főzött, korántsem volt kedélytelen. Estefelé rendszerint megenyhült, és kedves volt fiatal angol rokonához. Még élvezetes társaság is volt, ha rá tudták venni, hogy vegye elő a gitárját, játsszon és énekeljen. Ilyenkor igazán derűs lett, s minthogy ügyesen játszott, és jó hangja volt, nem volt kellemetlen hallgatni. Kifejezetten kellemes lett volna, ha merev és fontoskodó természete nem nyomja rá bélyegét hangulatára, modorára, még az arcára is.

Mr. Moore, amikor kiszabadult az üzleti élet járműből, ha nem is volt éppen élénk, de örömmel nézte Caroline élénkségét, figyelmesen hallgatta beszédét, és szívesen válaszolgatott kérdéseire. Valahogy jó volt Moore közelében ülni, vele foglalkozni, szólni hozzá és ránézni. Néha még ennél is több telt tőle: szinte jókedvű volt, nagyon kedves és barátságos. Csak az volt a bökkenő, hogy másnap reggelre bizonyosan újra hideg és hallgatag lett, s bár a maga csendes módján láthatólag nagyon élvezte ezeket az együtt töltött estéket, ritkán igyekezett azon, hogy sűrűbben ismétlődjenek. Tapasztalatlan unokahúga törte is a fejét ezen a rejtélyen. „Ha nekem volna ilyen lehetőségem a boldogságra - gondolta Caroline -, s csak tőlem függne, hogy felhasználom-e, én bizony gyakran élnék ezzel a lehetőséggel. Én eszköznek tekinteném, kifényesedne a használatban, bizony nem hevertetném hetekig valamelyik sarokban, amíg megrozsdásodik.”

---

[21] Főmondat és mellékmondat.

[22] Határozói mellékmondat... teljes, kihagyásos vagy implicit (azaz magában foglalja az alanyt és az állítmányt).

Arra azért vigyázott, hogy elméletét ne vigye át a gyakorlatba. Bármennyire szerette is ezeket az esti látogatásokat, sosem ment hívatlanul a kis házba. Gyakran, amikor Hortense erőltette, hogy jöjjön, még vissza is utasította a meghívást, mert Robert nem vagy csak ímmel-ámmal csatlakozott a kéréshez. Ma reggel történt először, hogy Moore minden biztatás nélkül, a maga jószántából meghívta a lányt. Ráadásul még olyan kedvesen szólt hozzá, hogy hallatára Caroline egész napját beragyogta az öröm.

A délelőtt úgy telt el, mint máskor. A mademoiselle nagy elfoglaltságában alig ért rá lélegzetet venni, a konyha és a szalon között sürgött-forgott, hol Saraht szidta, hol Caroline füzetébe pillantott, vagy felmondatta vele a leckét. Bármilyen hibátlanul végezte is a tanítvány a dolgát, Hortense sohasem dicsérte. Meggyőződése volt, hogy a dicséret nem fér össze a tanítói méltósággal, a kisebb-nagyobb dorgálás viszont nélkülözhetetlen hozzá. Úgy gondolta, hogy a szakadatlan korholás, akár szigorú, akár enyhe, feltétlenül szükséges tekintélye fenntartásához. Ha nem tudott hibát találni a leckében, akkor a tanítvány tartásán, arckifejezésén, ruháján, s általában a külsején talált valami javítanivalót.

Ebédnél a szokásos jelenet játszódott le. Mikor Sarah végre behozta az ételt, és csaknem odalökte az asztalra, arcán olyan kifejezés ült, ami világosan ezt mondta: „A büdös életbe se tálaltam még ilyen kotyvalékot. A kutyámnak se adnék belüle!” Sarah megvetése ellenére az ebéd elég ízletes volt. Borsópürélevessel kezdődött; miközben a mademoiselle főzte, keservesen sápítozott, hogy ebben az istentől elrugaszkodott országban nem lehet tarkababot kapni. A leves után hús következett, hogy mifajta, azt nem lehetett tudni; valószínűleg többféle húsból készült, apróra vágva, kenyérmorzsával összegyúrva, sajátos, de nem kellemetlen fűszerekkel ízesítve és formában kisütve. Szokatlan étel volt, de egyáltalán nem élvezhetetlen. Furcsa mód péppé zúzott zöldségek alkották a körítést; az utolsó fogás gyümölcssajt volt, amelyet Madame Gérard Moore nagyanyjának saját találmányú receptje szerint készítettek, s amelynek ízéből világosan kiérzett, hogy cukor helyett melasszal édesítették.

Caroline-nak nem volt kifogása a belga konyha ellen, valójában még szerette is változatosságképpen. Ezt jól is tette, mert ha a nemtetszés legkisebb jelét adja, örökre kiesett volna mademoiselle kegyeiből. Komoly bűnt hamarabb megbocsátott volna, mintha azon kapja, hogy undorodik az idegen ételtől.

Röviddel ebéd után Caroline fölcsalogatta unokanővérét és nevelőnőjét az emeletre átöltözni. Ehhez a hadmozdulathoz ügyesség kellett. Tekintély elleni lázadásszámba ment volna, ha csak céloz is rá, hogy a szoknya, az ujjas meg a papír hajcsavarók rettenetes holmik, és cseppet sem válnak díszére. Ostobaság lett volna elhamarkodva kereken felszólítani, hogy vágja sutba ezeket a kacatokat, és valószínűleg azt eredményezte volna, hogy mademoiselle konokul egész nap viseli őket. Gondosan kerülve tehát a veszélyes buktatókat, a tanítványnak sikerült felcsalogatnia tanítóját az emeletre, azzal az ürüggyel, hogy a változatosság kedvéért menjenek fel a hálószobába, s amikor már ott voltak, meggyőzte Hortense-t, hogy nem érdemes még egyszer feljönnie, öltözzön át most. S miközben a mademoiselle utolérhetetlen érdemeit méltatta ünnepélyes szónoklatban, mondván, hogy mit sem törődik a divat léhaságaival, Caroline lehúzta róla a réklijét, tisztességes ruhába bújtatta, eligazította gallérját, haját stb., és egészen elfogadható személyt fabrikált belőle. Az utolsó simításokat azonban Hortense maga akarta elvégezni. El is végezte! Vastag kendőt csavart a nyaka köré, nagy fekete cselédkötényt kötött maga elé, s ezzel mindent elrontott. A mademoiselle semmi áron sem mutatkozott volna otthon a vastag kendő és a terjedelmes kötény nélkül. Az előbbi erkölcsi kérdés volt nála - vállkendőt viselni illetlenség; az utóbbi a jó háziasszony ismérve -, s valahogy úgy képzelte, ha ezt a kötényt hordja, komoly összeget takarít meg bátyja jövedelméből. Egyszer ajándékozott Caroline-nak is hasonló, maga gyártotta ruhadarabokat, s az egyetlen komoly

veszekedés köztük, melynek fájó nyomait még mindig hordja lelkében, abból eredt, hogy a lány nem volt hajlandó elfogadni és használni ezt az elegáns ajándékot.

- Magas nyakú galléros ruhát hordok - mondta Caroline. - Azt hiszem, megfulladnék, ha a tetejébe még kendőt is kötnék a nyakamra. És a rövid köténykéim éppúgy megteszik, mint ez a földig érő. Inkább nem változtatok az öltözködésemen.

De Hortense, amilyen makacs volt, mégiscsak kényszerítette volna arra, hogy változtasson rajta, ha Mr. Moore véletlenül meg nem hallja a vitájukat, s úgy nem dönt, hogy Caroline-nak megteszi a kis kötény is, és egyelőre még nem kell kendőt viselnie, hiszen még csaknem gyerek, annál is inkább, mert hosszú fürtjei szinte a vállát verik.

Robert véleménye ellen nem volt fellebbezés, Hortense tehát kénytelen volt beadni a derekát. De nagyon nem tetszettek neki Caroline kacér, csinos ruhái és úrihölgyre valló megjelenése. Valami komolyabbat és egyszerűbbet sokkal megfelelőbbnek tartott volna.

A délutánt varrogatással töltötték. A mademoiselle, mint a belga nők általában, mestere volt a tűforgatásnak. Egyáltalán nem tartotta időpocsékolásnak számtalan órát tölteni finom hímzéssel, szemrontó csipkehorgolással, csodás necceléssel és kötéssel, s mindenekfölött a művészi kivitelű harisnyastoppolással! Bármikor szívesen rászánt egy napot is két lyuk bestoppolására egy harisnyán, s amikor befejezte, úgy érezte, nem élt hiába. Caroline egyik nagy bánata volt, hogy meg kellett tanulnia ezt az idegenfajta stoppolást, melynek öltésről öltésre pontosan egyeznie kellett a harisnya kötésmintájával. Lélekölő munka volt, de Hortense Gérard és ősanyái, sok-sok nemzedékre visszamenőleg, a nő első kötelességének tartották. Hortense-nek is kezébe nyomták a tűt, cérnát és egy félelmetesen rongyos harisnyát, mikor még gyerekfőkötőt hordott fekete fejecskéjén. Még hatéves sem volt, amikor stoppolási mesterműveit már a társaságnak is bemutatták. Amikor Hortense rájött, hogy Caroline nem is konyít ehhez a mindennél fontosabb tudományhoz, sírni tudott volna, annyira sajnálta a szerencsétlen, elhanyagolt kislányt.

Nem vesztegette az időt, előkeresett egy reménytelen pár harisnyát, amelynek nem is volt már sarka, és nekiültette a tudatlan angol lányt, hogy hozza helyre. Két évvel ezelőtt adta ezt a feladatot Caroline-nak, de a lány még mindig a kézimunkakosarában hurcolta a harisnyát. Mindennap csinált rajta egy-két sort, penitenciaképpen, hogy levezekelje bűneit. Keserves teher volt ez a nyakán, boldogan tűzbe vágta volna a harisnyát. Egyszer Moore látta, amint sóhajtozva görnyed munkája fölé, és azt ajánlotta: titokban égessék el a harisnyát az irodában. Caroline azonban tudta, hogy nem lenne jó politika elfogadni az indítványt, ez csak egy újabb pár harisnyát eredményezne valószínűleg még rosszabb állapotban. Akkor már inkább megmarad az ismert rossz mellett.

A két hölgy egész délután kézimunkázott, amíg szemük, ujjuk, s az egyiknek még a lelke is bele nem fásult. Ebéd után az ég újra beborult, ismét eleredt az eső, aztán csak úgy szakadt. Caroline titkon attól félt, hogy Mr. Sykes vagy Mr. Yorke rábeszéli Robertet, maradjon Whinburyben, amíg ki nem tisztul, erre pedig nemigen volt egyhamar kilátás. Az óra ötöt ütött, múlt az idő, az eső még mindig zuhogott, s a szél sóhajtozva suttogott a házikó fölé hajló fák lombkoronájában. A nappal, úgy látszott, végéhez közeledik, a tűz az alkonyatban vörhenyes fényt vetett a kis szalon világos szőnyegére.

- Nem fog kiderülni, amíg föl nem jön a hold - jelentette ki Mademoiselle Moore -, biztosra veszem hát, hogy Robert nem érkezik meg addig. Igazán sajnálnám, ha mégis megtenné. Megkávézunk, nincs értelme várni rá.

- Fáradt vagyok, abbahagyhatom a munkát, Hortense?

- Abbahagyhatod, úgyse tudnád jól csinálni, hisz már alig látni ebben a sötétben. Hajtogasd össze, tedd szépen a táskádba, aztán menj ki a konyhába, és mondd meg Sarahnak, hozza be az uzsonnát, vagyis a teát, ahogy ti mondjátok.

- De még nem ütötte el a hatot. Robert még jöhet.

- Nem jön, én mondom neked. Előre ki tudom számítani minden cselekedetét. Ismerem az öcsémet.

A várakozás nehéz, a csalódás keserű - ezt mindenki érezte már egyszer vagy másszor ezen a világon. Caroline, a parancsnak engedelmeskedve, kiment a konyhába. Sarah az asztalnál ült, és ruhát varrt magának.

- Be kell adnia a kávét - mondta Caroline kedvetlenül. Vállával nekidőlt a konyhapolcnak, és fásultan, lehorgasztott fejjel a tűzbe bámult.

- Milyen rosszkedvű a kisasszony! Az egész csak attól van, hogy az unokatestvére úgy megdolgoztatja. Szégyen, gyalázat.

- Ugyan dehogy, Sarah - hangzott a kurta válasz.

- De, én tudom, hogy attól van. Egy perc, és mindjárt sírva fakad, és nem másér, csak mer egész nap egy helybe ült. Egy macskakölyök is belebutulna, ha így bezárnák egész napra.

- Sarah, korán szokott hazajönni a vásárról a gazdája, amikor ennyire esik?

- Jóformán sohase, de épp ma valamér másképp csinálta.

- Hogy érti ezt?

- Megjött. Biztos. Öt perce sincs, hogy kimentem vízért a kútra, akkor láttam, hogy Murgatroyd bevezeti a lovát az udvarra a hátsó kapunál. Azt hiszem, az irodában van Joe Scott-tal.

- Téved, Sarah.

- Mér tévednék? Csak ismerem a lovát!

- De őt magát nem látta?

- Beszélni hallottam; olyasmit mondott Joe Scottnak, hogy valami úton-módon mindent elintézett, és egy hét se telik bele, új gépek lesznek az üzemben, s akkor négy katonát kér a stilbró'-i táborból, hogy kísérjék a szekereket.

- Ruhát varr, Sarah?

- Igen. Szép lesz?

- Gyönyörű. Készítse el a kávét, én majd befejezem a munkát, kiszabom az ujját magának, és szegőszalagot is adok. Van olyan keskeny selyemszalagom, amelyiknek a színe éppen jó lesz hozzá.

- Nagyon kedves magától, kisasszony.

- Siessen, legyen jó kislány. De előbb tegye a gazdája cipőjét ide a szőnyegre a tűz elé, biztosan leveti a csizmáját, amint bejön. Már hallom is, hogy jön.

- Kisasszony, elszabja az anyagot!

- Tényleg! De csak egy kicsit szaladt mellé, még semmi baj sincs.

A konyhaajtó kinyílt, Mr. Moore belépett, csuromvizesen, átfázva. Caroline a szabás fölött félig odafordult, aztán vissza a munkához, mintha egy percnyi időt akarna nyerni valamiért. A ruha fölé hajolt, hogy arcát ne lehessen látni, és igyekezett nyugalmat, közönyt erőltetni az arcára, de nem sikerült. Amikor tekintete végül találkozott Moore-ével, arca csak úgy sugárzott.

- Már nem is vártunk, mind a ketten azt mondták, hogy nem jössz meg.

- Hiszen megígértem, hogy hamar hazajövök. De *te* csak vártál, remélem?

- Nem, Robert, nem mertelek, úgy ömlött az eső. Bőrig áztál, átfáztál, öltözz át. Ha megfázol, én leszek... mi leszünk az oka.

- Nem áztam át, a lovaglókabátom vízhatlan. Csak száraz cipőt kell húznom. Ennyi az egész. Jólesik a tűz azután, hogy néhány mérföldet lovagoltam a hideg szélben és esőben.

Mr. Moore a tűzhely előtti szőnyegen állt, Caroline mellett. A férfi élvezte a barátságos meleget, s közben szemét a polcon csillogó rézedényekre szegezte. Amikor egy pillanatra véletlenül lenézett, tekintete megpihent a kipirult, selymes fürtökkel beárnyékolt, boldog, mosolygó arcon, a ragyogó szempáron. Sarah már bement a szalonba a tálcával, és ott is maradt, mert az úrnője, szokása szerint, prédikációt tartott neki. Moore egy pillanatra unokahúga vállára tette a kezét, lehajolt és homlokon csókolta.

- Ó - mondta Caroline, mintha ez a cselekedet törte volna meg a hallgatását. - Nyomorúságosan éreztem magam, mert azt hittem, nem fogsz hazajönni. Most pedig szinte túlságosan boldog vagyok. Te is boldog vagy, Robert, szeretsz hazajönni?

- Azt hiszem, igen. Legalábbis ma este.

- Biztos, hogy nem emészted magad a gépeid, az üzlet meg a háború miatt?

- Most éppen nem.

- Biztos, hogy nem érzed ezt a házikót kicsinek, szűknek és lehangolónak?

- Ebben a pillanatban nem!

- Biztos, hogy nincs benned keserűség, amiért a gazdag és tekintélyes emberek megfeledkeznek rólad?

- Elég a kérdésekből! Tévedsz, ha azt hiszed, hogy egyetlen vágyam behízelegni magam gazdag és tekintélyes embereknél. Nem akarok egyebet, csak vagyont, pozíciót, szóval érvényesülni.

- Amit a tehetségeddel és jóságoddal el is fogsz érni. Arra születtél, hogy nagy ember légy; az is leszel!

- Kíváncsi volnék - ha ugyan tiszta szívből, őszintén beszéltél -, milyen receptet tudnál adni ennek a nagyságnak az eléréséhez. Bár én jobban ismerem, mint te, ennek a receptjét. De vajon használ-e, sikerül-e? Igen, szegénység, nyomorúság, tönkremenés. Bizony, az élet nem az, aminek te elképzeled, Lina.

- De te az vagy, aminek képzellek!

- Nem vagyok az.

- Szóval jobb vagy?

- Sokkal rosszabb.

- Nem, sokkal jobb. Tudom, hogy jó vagy.

- Honnan tudod?

- Látszik is, érzem is. A szívemmel érzem.

- Úgy? A szíveddel ítélsz meg engem, Lina? Inkább a fejeddel kellene.

- Azzal is, és igazán büszke vagyok rád, Robert, nem is tudod, mi mindent gondolok rólad.

Mr. Moore borús arca kiszínesedett. Összeszorított szája mosolygott, szeme nevetett szigorú ráncokba vont szemöldöke alatt. - Gondolj csak rosszat rólam, Lina - mondta. - A férfiak általában hitvány népség, egészen mások, mint amilyennek te gondolod őket. Én sem mutatom magam jobbnak a többinél.

- Ha ezt tennéd, nem tartanálak ilyen sokra, azért bízom ennyire az erényeidben, mert szerény vagy.

- Hízelegsz?! - csattant fel Moore hangja, és szúrós, átható tekintettel fürkészte a lány arcát.

- Nem - felelte Caroline halkan, és nevetett a férfi fölfortyanásán. Fölöslegesnek tartotta nyomatékosabban visszautasítani a vádat.

- Nem sokat törődsz vele, hogy hízelgőnek tartalak-e vagy sem?

- Nem!

- Ennyire biztos vagy abban, amit akarsz?

- Azt hiszem, igen.

- Mit akarsz hát, Caroline?

- Csak könnyíteni akarok a lelkemen azzal, hogy egyszer már részben kimondom, amit gondolok, és szeretném elérni, hogy jobb véleménnyel légy magadról.

- Azzal, hogy meggyőzöl arról, nemcsak rokonom vagy, hanem igaz barátom is?

- Úgy van! Igaz barátod vagyok, Robert.

- Én pedig az vagyok, amit a véletlenek és változások csináltak belőlem, Lina.

- De azért nem vagy az ellenségem?

Válaszra nem került sor, mert Sarah és úrnője kissé feldúltan belépett a konyhába. Jól felhasználták az időt, s mialatt Moore és Caroline között ez a párbeszéd folyt, közöttük rövid vita zajlott le a tejeskávéról. Sarah kijelentette, hogy ez a legfurcsább kotyvalék, amit életében látott, és Isten értékes adományainak elpazarlása, mert a kávénak az a természete, hogy vízben kell megfőzni. A mademoiselle azt állította, hogy ez királyi ital, és túlságosan is jó annak a közönséges személynek, aki csepüli.

Moore és Caroline bementek a szalonba. Mielőtt Hortense követte volna őket, Caroline-nak még volt annyi ideje, hogy újra megkérdezze:

- Nem vagy ellenségem, Robert? - És Moore kvéker módra kérdéssel válaszolt: - Hát lehetek? -, aztán asztalhoz ült, és maga mellé ültette Caroline-t.

Caroline alig hallotta Hortense dühkitöréseit, amikor az csatlakozott hozzájuk. A hosszú szónoklat a *conduite indigne de cette méchante créature*-ről[23] éppoly zavarosan kavargott a

[23] A komisz teremtés felháborító viselkedéséről.

fülében, mint az izgatott csörömpölés a porcelán edényekkel. Robert fojtott vidámsággal nevetett egy kicsit a dolgon, aztán udvariasan és higgadtan kérte nővérét, nyugodjon meg, és csillapítóan hozzátette: ha akarja, választhat magának szolgálót az üzembeli lányok közül. Csak attól tart, mondta, aligha fognak megfelelni neki, mert úgy tudja, semmit sem értenek a háztartási munkához, és akármilyen szemtelen és önfejű is Sarah, valószínűleg nem rosszabb, mint a magafajtájúak általában.

Hortense elismerte, hogy ez a feltevés igaz, és kijelentette, hogy:

- *Ces paysannes anglaises étaient tout insupportables.*[24] Mit nem adnék egy *bonne cuisinière anversoise*-ért[25] - mondta -, aki magas főkötőt, rövid alsószoknyát és tisztességes ingvállat visel, ahogy az osztályabeliekhez illik. Igazán különb lenne, mint ez az arcátlan kis léhaság, aki egyáltalán nem hord főkötőt. (Mert Sarah, úgy látszik, nem osztotta Szent Pál véleményét: „Éktelen dolgot művel az asszony, ha nem fedezi be az ő fejét", inkább az ellenkező elvet vallotta, és makacsul megtagadta, hogy vászonba vagy muszlinba préselje bozontos szőke haját, amelyet fésűvel ügyesen hátratűzött.

- Próbáljak Antwerpenből szerezni neked cselédlányt? - kérdezte Moore, mert amilyen, szigorú volt az üzleti életben, olyan jóságos volt otthon.

- *Merci du cadeau!*[26] - hangzott a válasz. - Egy antwerpeni lány tíz napig se maradna itt, nem tudná elviselni a munkásaidnak, azoknak a fiatal csibészeknek a csúfolódását. - Aztán meg-enyhülten hozzátette:

- Nagyon kedves vagy, Robert, bocsásd meg az ingerültségemet, de hidd el, igazán rettenetesek ezek a háztartási gondok, bár valószínűleg ez a sorsom, mert emlékszem, hogy megboldogult anyánk hasonló bajokkal küszködött, noha Antwerpen legjobb cselédlányai között válogathatott. A cselédek minden országban komiszak, nem lehet kibírni velük.

Mr. Moore-nak is voltak bizonyos emlékei boldogult anyjának gondjairól. Jó anya volt, tisztelte is emlékét, de jól emlékezett rá, hogy Antwerpenben is forró volt a levegő körülötte a konyhán, éppen úgy, mint derék nővére körül itt, Angliában. Elejtette hát a témát, s amikor leszedték az uzsonnaasztalt, további vigasztalásul előhozta Hortense gitárját és kottáit. S miután szelíd, testvéri kedvességgel eligazította Hortense nyakában a hangszer szalagját, mert tudta, hogy ezzel mindig lecsillapíthatja legszúrósabb hangulatait is, megkérte: énekelje el anyjuk kedvenc dalait.

Semmi sem finomít annyira, mint a szeretet. A családi perpatvar lealacsonyít, a családi összhang felemel. Hortense, akit szeretet és hála töltött el testvére iránt, majdnem kedvesnek, majdnem csinosnak látszott, mikor kezébe vette a gitárt. Arcáról nyomban eltűnt a megszokott feszült kifejezés, és helyét *sourire plein de bonté*[27] foglalta el. Érzéssel énekelte a kért dalokat, szeretett anyjára és fiatalságára emlékeztették. Azt is észrevette, hogy Caroline őszinte érdeklődéssel hallgatja. Ez növelte jó hangulatát, s amikor az ének végén a lány fölkiáltott: - Bárcsak úgy tudnék énekelni és játszani, mint Hortense! -, ez betetőzte a dolgot, és Hortense egész este kedves maradt.

---

[24] Ezek az angol parasztlányok elviselhetetlenek.

[25] Jó antwerpeni szakácsnő.

[26] Köszönöm az ajándékot!

[27] Jóságos mosoly.

Azért egy kis előadást tartott Caroline-nak az *óhajtás* hiábavalóságáról és az *igyekvés* fontosságáról. „Ahogy Rómát se egy nap alatt építették fel, úgy Mademoiselle Gérard Moore sem egy hét alatt szerezte meg a műveltségét, s nem is azzal, hogy csupán óhajtotta a tudást. A megfeszített munka hozta meg a nagyszerű eredményt. De ő mindig is híres volt kitartásáról és szorgalmáról. Mesterei nemegyszer mondták is, hogy éppoly élvezetes, mint rendkívüli ekkora tehetségre bukkanni, amely ekkora komolysággal párosul", és így tovább és így tovább. Ha egyszer önnön dicséretét kezdte zengeni, mademoiselle nem fogyott ki a szóból.

Végül boldog önelégültségbe ringatva magát, elővette a kötését, és kényelmesen elhelyezkedett. Az összehúzott függönyök, a lobogó tűz, a szelíd lámpafény varázsossá tették az estét a kis szalonban. Valószínűleg mind a hárman élvezték ezt a varázst: mindegyikük boldognak látszott.

- Mit csináljunk most, Caroline? - kérdezte Moore, amint visszaült unokahúga mellé.

- Mit csináljunk, Robert? - ismételte a lány játékosan. - Döntsd el te.

- Sakkozzunk?

- Nem.

- Játsszunk malmot vagy dámát?

- Nem, nem. Egyikünk se szereti a szótlan játékokat, ahol csak a kéz van elfoglalva. Nem igaz?

- Azt hiszem, így van. Akkor szapuljunk valakit?

- De kit? Érdekel minket bárki is annyira, hogy élvezettel darabokra szedjük a jellemét?

- Jó kérdés, a lényegre tapint. Részemről - ha barátságtalanul hangzik is - azt kell mondanom, hogy nem érdekel.

- Engem se. De furcsa, hogy amilyen önzők vagyunk, boldogságunkban gondolni se akarunk a jelen világra, s nem kívánunk harmadik személyt... úgy értem, negyediket közénk (itt gyors bocsánatkérő pillantást vetett Hortense-re), de a múltba visszamenni azért érdekes volna. Érdekes volna hallgatni az embereket, akik emberöltőket aludtak át a sírban - sírokban, amelyek ma már talán nem is sírok többé, hanem kertek és mezők; hallgatni, ahogy szólnak hozzánk, és elmondják gondolataikat és elképzeléseiket.

- Ki legyen az, aki szól hozzánk? Milyen nyelven beszéljen? Franciául?

- Francia elődeid nem beszélnek olyan kellemesen, olyan ünnepélyesen és hatásosan, mint angol őseid, Robert. Ma este légy ízig-vérig angol. Olvass angol könyvet.

- Régi angol könyvet?

- Igen, régi angol könyvet. Olvasd azt, amit szeretsz, én majd kiválasztok belőle egy részt, amelyik illik az egyéniségedhez. Az majd fölébreszti a benned szunnyadó tulajdonságokat, zenével tölti meg lelkedet, és mint az avatott kéz, megpendíti szíved húrjait. A szíved lant, Robert, csak gyakran hallgat, mert nem vagy trubadúr, nem játszol rajta. Jöjjön hát a dicső William, és zendítse meg; meg fogod látni, hogy igazi angol erőt és dallamot fog kicsalni a húrokból.

- Szóval Shakespeare-t kell olvasnom?

- Igen, vezessen és hasson át az ő szelleme, szíveddel hallgasd, az ő lelkét kell magadba szívnod.

- Azért, hogy jobbá legyek, mint valami prédikációtól?

- Azért, hogy fölzaklasson. Hogy új érzéseket támasszon benned. Hogy föllobogjon benned az életérzés; hogy érezd nemcsak erényeidet, hanem azt is, ami gonosz és züllött benned.

- *Dieu! que dit-elle?*[28] - kiáltott fel Hortense, aki eddig a szemeket számolta a kötésén, és nem nagyon figyelt arra, amit beszéltek. Ez a két nyers szó azonban most megütötte a fülét.

- Ne törődj vele, Hortense. Hadd beszéljen. Ma este mondja, ami jólesik neki. Szereti alaposan megleckéztetni az öcsédet. De ez mulattat engem, hagyd hát, hadd csinálja.

Caroline fölállt egy székre, és turkálni kezdett a könyvszekrényben, aztán visszajött, kezében egy könyvvel. - Itt van Shakespeare és benne Coriolanus. Olvasd, és az érzésekből, amelyeket az olvasás ébreszt benned, majd rájössz, milyen aljas és milyen fennkölt vagy.

- Jól van, gyere, ülj ide mellém, és javítsd ki, ha valamit rosszul ejtek.

- Én leszek tehát a tanító és te a tanítvány?

- *Ainsi soit-il!*[29]

- És Shakespeare lesz a tananyag, őt fogjuk tanulmányozni?

- Nyilván!

- És nem leszel francia, szkeptikus és gunyoros? Nem fogod azt gondolni, hogy a bölcsesség jele, ha nem csodálsz semmit?

- Nem tudom.

- Ha ilyen leszel, Robert, elveszem tőled Shakespeare-t, magamba húzódom, fölteszem a kalapomat, és hazamegyek.

- Ülj le, kezdem.

- Egy pillanatra, Robert, ha nem haragszol - vetette közbe Hortense. - Amikor a család férfitagja felolvas, a nőknek mindig kézimunkázni kell. Caroline, drága gyermekem, vedd elő a hímzésedet, három mintát is megcsinálhatsz ma este.

Caroline elszontyolodott. - Nem látok lámpafénynél. A szemem is fáradt, és nem tudok két dolgot egyszerre jól csinálni. Ha hímzek, nem tudok figyelni, ha figyelek, nem tudok hímezni.

- *Fi donc! Quel enfantillage!*[30] - kezdte Hortense, de Mr. Moore, mint rendesen, csillapítóan közbelépett.

- Engedd, hogy ma estére elhagyja a hímzést. Szeretném, ha minden figyelmét a kiejtésemre fordítaná, és hogy ez biztosan így legyen, követnie kell a szemével a felolvasást. A könyvet kell néznie. - Kettejük közé tette a könyvet, Caroline székének támlájára fektette karját, és olvasni kezdett.

Már a dráma első jelenete is felkeltette érdeklődését, s ahogy tovább olvasott, egyre jobban belemelegedett. Caius Marcius fennhéjázó beszédét az éhező polgárokhoz kenetteljesen olvasta fel. Nem mondta ki, hogy a római esztelen gőgjét helyesnek tartja, de látszott rajta, hogy így érez.

Caroline furcsa mosollyal nézett Moore-ra. - Máris elérkeztünk az első gonosz varázshoz - mondta -, te rokonszenvezel ezzel a dölyfös patríciussal, akiben nincs rokonszenv éhhalállal küszködő embertársai iránt, és sértegeti őket. Gyerünk, folytasd!

---

[28] Istenem, mit beszél ez a lány!

[29] Így legyen!

[30] Ejnye, micsoda gyerekesség!

Moore tovább olvasott. A háborús részek nem nagyon érdekelték, azt mondta, mindez már elavult, legalábbis annak kell tekinteni; a bennük megnyilvánuló szellem barbár. De Marcius és Tullus Aufidius magányos találkozását élvezettel olvasta. Ahogy haladt a történetben, elfelejtett bíráló megjegyzéseket tenni; nyilvánvaló volt, hogy tetszik neki a drámából áradó erő és igazság, és kilépve előítéleteinek szűk korlátai közül, élvezni kezdte az emberi természet nagyszerű ábrázolását, és érezni a darabban szereplők jellemének valószerűségét.

A komikus jeleneteket nem olvasta jól. Caroline elvette tőle a könyvet, és maga olvasta fel ezeket a részeket, amelyeket így már Moore is látható kedvteléssel hallgatott. És valóban: Caroline meglepően jól csinálta a dolgot - olyan szellemesen és kifejezően, mintha most, itt, erre az egyetlen alkalomra, külön tehetséggel áldotta volna meg az ég. Mellesleg jegyezzük meg, hogy Caroline társalgásában ezen az estén - akár komoly volt, akár vidám, akár szigorú vagy tréfás - nem volt semmi előre kiszámított, betanult; ösztönös volt és csapongó. Amit mondott, azt később éppoly kevéssé lehetett volna pontosan visszaadni, mint a hullócsillagok felvillanó fényét, a harmatcsepp csillogását, a felhők színét és formáját napnyugtakor, mint a csörgedező patak eliramló fodrainak villanásait.

A dicsőséges Coriolanus, a végzet sújtotta Coriolanus, a száműzött Coriolanus mint óriási árnyalakok, sorra követték egymást. A száműzött férfi látomása előtt megtorpant Moore szelleme. Képzeletben Aufidius csarnokában állt, és szembenézett a bukott nagysággal, aki megalázottságában nagyobb volt, mint valaha. Látta a kérlelhetetlen, kemény embert, a parancsoló sötét arcot, a megtépázott kötélzetű nemes hajót. Caius Marcius bosszúja nem háborította fel Moore-t, tökéletesen egyetértett vele; Caroline pedig újra suttogva megszólalt: - No tessék, látom, megint rossz úton jársz.

A felvonulás Róma ellen, az anya könyörgése, Coriolanus ellenállása és végül rossz indulatainak fegyverletétele a jók előtt, ami mindig bekövetkezik a nemes jellemű embernél, Aufidius dühöngése szövetségesének vélt gyengeségén, Coriolanus halála, nagy ellenfelének gyásza, valamennyi jelenet tömény igazsága és ereje képzeletben rendre elvonultak előttük, és mély, gyors áradással magukkal ragadták felolvasó s hallgató érzéseit és gondolatait.

- Nos, átérezted Shakespeare-t? - kérdezte Caroline, úgy tíz perccel azután, hogy Robert becsukta a könyvet.

- Azt hiszem, igen.

- És észrevettél Coriolanusban valami magadhoz hasonlót?

- Talán igen.

- Nem gondolod, hogy éppoly vétkes volt, mint amilyen nagy?

Moore bólintott.

- És mi volt a vétke? Miért gyűlölték a polgárok? Miért száműzték a honfitársai?

- Te mit gondolsz, miért?

- Újra megkérdezem:

...mi vagy, kevélység,
Mely nagy szerencsében mindig kisérti
A boldogot; vagy ítélethiány,
Hogy nem tudá kihasználni a körülményt,
Amelyen úr volt; vagy természete,

Hogy mindig úr legyen... párnára nem
Ment' a sisaktól, békén egyaránt oly
Szigorral és komolysággal parancsolt,
Mint háborúban...[31]

- Nos hát, válaszolj magadnak, szfinx.

- Mert minden rosszból volt benne egy csipetnyi. Ne légy tehát gőgös a munkásaiddal, ne mulassz el egyetlen alkalmat se, hogy megnyugtasd őket, ne légy hajthatatlan, és ne közöld velük kéréseidet oly zordul, mintha parancsok lennének.

- Szóval ez a tanulság, amit a darabhoz biggyesztettél. Hogy jutott eszedbe mindez?

- Úgy, hogy jót akarok neked, kedves Robert, törődöm a biztonságoddal, és féltelek, mert sok olyasmit hallottam az utóbbi időben, hogy baj fog érni.

- Ki mondta neked ezt?

- Hallom a nagybátyámat, amikor rólad beszél. Dicséri a keménységedet, akaraterődet, azt, hogy megveted alantas ellenségeidet, elszántságodat, hogy „nem alázkodol meg a csőcselék előtt", ahogy ő mondja.

- Te jobban szeretnéd, ha megalázkodnék?

- Nem! A világért sem! Nem szeretném, ha így lealacsonyodnál. De nem tehetek róla, valahogy igazságtalannak tartom egy kalap alá venni valahány szegény munkásembert, és a sértő „csőcselék" gyűjtőnévvel illetni, csakis gőgösen gondolni rájuk, és eszerint bánni velük.

- Caroline, te kis demokrata. Mit szólna a nagybátyád, ha ezt tudná?

- Jól tudod, hogy ritkán beszélgetek a bácsikámmal, és ilyesmikről soha. Ő úgy gondolja, hogy a varráson és főzésen kívül minden meghaladja a nők értelmét, és nem is tartozik rájuk.

- És te azt képzeled, hogy érted azokat a dolgokat, amelyekben tanácsot adsz nekem?

- Amennyire téged érintenek, annyira értem. Tudom, hogy jobb, ha szeretnek a munkásaid, mint ha gyűlölnek. És biztos vagyok benne, hogy jósággal könnyebb megnyerni a szeretetüket, mint gőggel. Ha hozzám és Hortense-hez gőgös és hideg volnál, szeretnénk téged? Ha hűvösen bánsz velem, ahogy ez néha előfordul, legyek kedves hozzád viszonzásul?

- Jól van, Lina, megkaptam a leckét mind a nyelvekből, mind az erkölcstanból, sőt egy kicsit politikából is. Most te következel. Hortense említette, hogy nagyon megkapott egy kis vers, amit a múltkoriban tanultál. A szegény André Chénier egyik költeménye: *A fogoly lány*. Emlékszel még rá?

- Azt hiszem, igen.

- Akkor mondd el. Ne siesd el, vigyázz a kiejtésre, és főleg ne halljak angol u-kat.

Caroline halkan, kissé remegő hangon kezdte, de aztán lassan összeszedte a bátorságát, és elmondta Chénier szép versét. Az alábbi két versszakot nagyon jól mondta:

---

[31] Petőfi fordítása.

Oly messze, messze még végétől szép utam,
a hosszú szilfasor, mely szemben elsuhan,
még alig kezdődött a parton.
A teli serleget az életlakomán
nem érintette még, csak egy percre a szám,
s még kezemben óhajtva tartom.

Ez csak a kikelet - hadd fejezzem be még
az évszakok szerint az év nagy ütemét,
az aratást látni szeretném!
Csillogva száramon a szép kert díszeként
nem láttam égni még, csak a hajnali fényt -
hadd várjak, míg eljön az estém![32]

Moore eleinte lesütött szemmel hallgatta, de később titkon Caroline-ra emelte a szemét. Hátradőlve a székében bátran nézhette, a lány nem vette észre, hogy rászegezi a tekintetét. Caroline szeme ragyogott, kipirult arcán olyan kifejezés ült, hogy még akkor is megkapó lett volna, ha csúnya, de rajta, szerencsére, nem volt semmi megbocsátani való csúnyaság. Nem volt ezen az arcon semmi nyerseség, kopárság, lágy volt és virágszerű, minden vonása finom - jó ránézni. Ebben a pillanatban a felhevült lelkesedés és a megindultság valósággal gyönyörűvé tették. Ez az arc nem arra teremtődött, hogy a szemlélőben a becsülés csendes vagy a csodálat hűvös érzését ébressze, hanem annál sokkal melegebb, őszintébb és mélyebb érzelmeket: barátságot, talán szeretetet és érdeklődést keltsen.

Amikor Caroline befejezte. Moore-hoz fordult, és a szemébe nézett.

- Elég jól mondtam el? - kérdezte mosolyogva, mint valami boldog, iparkodó gyermek.

- Igazán nem is tudom.

- Hogyhogy nem tudod? Nem figyeltél?

- De figyeltem, és néztelek. Szereted a költészetet?

- Ha igazi költészettel találkozom, nem nyugszom addig, amíg kívülről meg nem tanulom, s így jórészt eggyé válok vele.

Moore néhány percig szótlanul üldögélt. Kilencet ütött az óra. Sarah jelentette, hogy Mr. Helstone szolgálója eljött a kisasszonyért.

- Akkor hát vége az estének - mondta Caroline -, és azt hiszem, sok idő eltelik, amíg újabb, estét töltök itt nálatok.

Hortense jó ideje bóbiskolt a kötése fölött, most már aludt, s nem válaszolt a megjegyzésre.

- Ha nincs ellenedre, gyakrabban is eljöhetnél hozzánk esténként - mondta Robert, miközben fölvette Caroline összehajtott kabátját az oldalasztalkáról (még mindig ott volt), és gondosan beburkolta vele a lányt.

- Mindig szívesen jövök ide, de nem szeretnék tolakodó lenni. Meg kell értened, ez nem volt célzás, nem azért mondtam, hogy meghívj.

- Ó, nagyon jól értelek, kislány! Néha megleckéztetsz, amiért szeretnék gazdag lenni, de ha gazdag lennék, mindig itt lakhatnál, és egyáltalán, akárhol élnél, mindenütt velem lakhatnál.

---

[32] Vas István fordítása

- De jó lenne! És ha szegény lennél, ha mégolyan szegény is, akkor is jó lenne. Jó éjszakát, Robert.

- Megígértem, hogy elkísérlek a paplakig.

- Tudom, hogy megígérted, de azt hittem, megfeledkeztél róla, és bármennyire szerettem volna eszedbe juttatni, nemigen tudtam, hogyan emlékeztesselek rá. Szívesen jössz? Hideg az este, s minthogy Fanny eljött, nem muszáj...

- Itt a muffod, gyere, ne ébreszd föl Hortense-t.

A fél mérföldnyi utat a paplakig rövid idő alatt megtették. Csók nélkül búcsúztak el a kertben, kezet is alig szorítottak. Caroline; mégis boldog izgalomban ment be a házba, miután elvált unokabátyjától. Robert szokatlanul kedves volt hozzá. Ez a kedvesség nem szavakban, bókokban vagy vallomásban nyilvánult meg, hanem a viselkedésében, nézésében és gyengéd, baráti hangjában.

Moore komoran, csaknem mogorván tért haza. Amint portáján a kapufélfára könyökölve megállt és eltűnődött a vizenyős holdfényben, egészen egyedül volt, előtte a néma, sötét gyárépület, körülötte a hegyek alkotta kis völgykatlan. Egyszerre csak váratlanul fölkiáltott: - Nem lesz ez így jó! Gyengeség ez az egész, s egyenesen romlásba visz! De - tette hozzá halkabban - az őrület csak átmeneti. Nagyon jól tudom, már átestem rajta máskor is. Holnapra nyoma se marad.

HETEDIK FEJEZET
Tea a paplakban

Caroline Helstone pontosan tizennyolc éves volt, és az élet valójában még csak ebben a korban kezdődik. Amíg el nem érjük ezt a kort, csak ülünk és hallgatjuk a mesét: a csodálatos történetet, amely néha örömteljes, máskor szomorú, de csaknem mindig valószerűtlen: amíg el nem érjük ezt a kort, világunk hősi világ, lakói félig istenek, félig démonok, a színhelyek álombéliek, és elvarázsolt földünket sötétebb erdők, furcsább hegyek, ragyogóbb egek, veszélyesebb vizek, szebb virágok, csábítóbb gyümölcsök, tágasabb síkságok, vigasztalanabb sivatagok, naposabb mezők lepik el, mint amilyenek a természetben találhatók. Micsoda holdat bámulunk, mielőtt elérjük ezt a kort! Kimondhatatlan szépségétől a szívünk is megremeg. Hát még a napunk! Az maga a lángoló menny, az istenek világa!

Ebben a korban, tizennyolc esztendősen, közeledünk a csalóka, hiú álomvilág határához: tündérország már mögöttünk maradt, s lassan kibontakoznak előttünk a valóság partjai. Ezek a partok még távoliak, de oly kéknek, oly lágy vonalúnak látszanak, hogy szeretnénk már elérni őket. A napsütésben, az azúrkék égbolt alatt zöld foltok tűnnek elénk: zöldek, mint a tavaszi rét; ezüst csíkok villannak meg szemünk előtt, és képzeletben nagy, hömpölygő folyókat látunk. Csak érjük el egyszer ezt a földet! Nem fogunk éhezni, szomjazni soha többé, gondoljuk: pedig sok-sok vad őserdőn, halálos áradaton vagy a halálhoz hasonlóan hideg és fekete bánatfolyókon kell átkelnünk, mielőtt megízlelhetjük az igazi boldogságot. Minden örömöt, melyet az élet ad, meg kell szolgálnunk, mielőtt igazán a miénk lehetne; s hogy milyen keményen kell megszolgálnunk, csak azok tudják, akik nagy dolgokért viaskodtak. Szíve vérének piros gyöngyeivel kell fizetnie a küzdőnek, mielőtt a győzelem koszorúját a homlokára teszik.

Tizennyolc éves korunkban még nem tudjuk ezt. Ha ránk mosolyog a remény és boldog holnapot ígér, vakon hiszünk neki. Ha mint eltévedt angyal bekopog ajtónkon a szerelem, nyomban beengedjük, üdvözöljük, átöleljük; nyilakkal teli tegezét meg se látjuk; s ha a nyílvesszők belénk fúródnak, a seb olyan, mint az új élet jóleső izgalma. Nem félünk a nyilak mérgétől, sem horgas hegyétől, amelyet felcser is aligha tudna kirántani; a pusztító szenvedélytől, amely legtöbb fázisában csak gyötrelem, s mégis megannyi gyötrelmével, mindenestül, meghatározhatatlan gyönyörűségnek tartanak. Röviden szólva: tizennyolc éves korban a tapasztalatok iskolája még előttünk áll, és alázatra oktató, felőrlő s egyben megtisztító és lelkesítő leckéit még meg kell tanulnunk.

Ó, jaj! Tapasztalás! Nincs még egy tanítómester, kinek arca oly meggyötört és fagyos, mint a tiéd; senki sem visel oly fekete talárt, s nem használ oly súlyos pálcát, mint te. Senki sem vonszolja a kezdőt oly kíméletlen kézzel feladata elé, s kényszeríti oly megfellebbezhetetlen paranccsal a feladat elvégzésére. Csak a te irányításoddal találhatja meg férfi és nő a biztos utat az élet vadonában; enélkül csak botorkálnak és tévelyegnek! Tiltott területre tévednek, rettentő szakadékba zuhannak!

Caroline-nak, miután Robert hazakísérte, nem volt kedve nagybátyjával tölteni az este hátralevő részét. A szobát, amelyben a lelkész üldögélni szokott, nagyon is megszentelt helynek tekintette, ritkán lépett be oda. Ma este is elkerülte, míg meg nem kondult az imára szólító harang. Mr. Helstone házában az esti ima volt az ájtatosság bevett formája. A pap szokott, monoton orrhangján olvasta fel az imát, tisztán és hangosan. A szertartás végeztével Caroline, szokása szerint, odalépett hozzá.

- Jó éjszakát, bácsikám.

- Hé, egész nap csavarogtál, látogatóban voltál, ott is ebédeltél, meg mi a csoda!

- Csak Moore-éknál voltam.

- És megtanultad a leckédet?

- Igen.

- És inget is varrtál?

- Csak félig varrtam meg egyet.

- Jól van, ennyi is elég lesz. Maradj meg a varrótűnél, tanulj meg inget és ruhát varrni, meg vajastésztát sütni, akkor majd egyszer még derék asszony lesz belőled. Most menj, feküdj le, nekem még dolgom van ezzel a röpirattal.

Caroline bement kis hálószobájába, bereteszelte az ajtót, felvette fehér hálóköntösét, lebontotta hosszú, dús haját, amely lágy hullámokban omlott le a derekáig. Nem sietett, hogy esti feladatát, hajának kibontását elvégezze, hanem tenyerébe fektette arcát, szemét a szőnyegre szegezte, és lassan megelevenedtek előtte és körülötte azok a képek, amiket tizennyolc éves korunkban szoktunk látni.

Gondolatai beszéltek hozzá, és láthatólag kellemes dolgokat mondtak neki, mert mosolygott, mialatt hallgatta őket. Nagyon csinos volt így mélázás közben, de volt a szobában valami, ami még nála is ragyogóbb: az ifjúság reményeinek szelleme. Ez a hízelgő próféta megnyugtatta, hogy nem vár rá több csalódás, nem lesz része többé fagyos közönyben, szép nyári nap virradt rá - nem hamis virradat, hanem igazi hajnalhasadás, és hamarosan felkel az ő napja. Úgy érezte, lehetetlen, hogy csalódjon; reményei biztatóak és megalapozottak voltak.

„Ha két ember szereti egymást, a következő lépés a házasság - így okoskodott. - Szeretem Robertet, és biztosra veszem, hogy ő is szeret engem; már nagyon sokszor gondoltam, hogy így van, de ma *éreztem*. Amikor elmondtam Chénier költeményét, és utána ránéztem, megdobbant a szívem, mert kiolvastam szeméből az igazságot. Milyen szép szeme van! Néha nem merek hozzá szólni, mert attól félek, hogy túlságosan őszinte, túlságosan merész leszek. Nemegyszer keservesen megbántam a fölösleges, túláradó szavakat, és attól tartottam, hogy többet mondtam, mint amennyit ő várt tőlem, s talán nem is tetszik neki a meggondolatlanságom. De ma este bátran elmondhattam volna minden gondolatomat, Robert olyan elnéző volt. Milyen kedves volt, amikor a mélyútban mentünk! Nem hízeleg, nem mond ostobaságokat. Udvarlása (persze inkább barátságot kellett volna mondanom, hiszen még nem tekintem szerelmesemnek, de remélem, egyszer majd az lesz) nem olyan, amilyenről a könyvekben olvasunk - sokkal szebb annál. Csendes, férfias és őszinte. Nagyon szeretem! Igazán jó felesége lennék, ha elvenne. Megmondanám a hibáit is - mert van egypár hibája -, de törődnék a kényelmével, dédelgetném, és mindent megtennék, hogy boldog legyen. Biztosan tudom, hogy holnap nem lesz hideg hozzám; szinte bizonyosra veszem, hogy holnap este vagy eljön ide, vagy arra kér, hogy én menjek hozzájuk."

Fésülni kezdte hosszú sellőhaját, s amint eközben ide-oda forgatta fejét, meglátta arcát és alakját a tükörben. A csúnyákat kijózanítja a tükörképük, önnönmaguknak sem nagyon tetszik a képmásuk, meggyőződésük tehát, hogy másoknak sem okoz valami nagy gyönyörűséget. A szépeknél természetesen másképpen áll a dolog. A kép, amelyet látnak, szép, tehát mindenkinek tetszik. Caroline látta magát a tükörben, és tudta, hogy ha ebben a tartásban és ezzel az arckifejezéssel lefotografálnák, a fénykép elragadó lenne. Ez a látvány akarva-akaratlanul megerősítette reményeiben, és felhőtlen boldogságban tért nyugovóra.

Éppily felhőtlen boldogságban ébredt másnap reggel, s amikor belépett a szobába, ahol nagybátyjával reggelizni szokott, és vidám jóreggelttel köszöntötte, még ennek a bronzembernek is átfutott az agyán a gondolat, hogy unokahúga szép lánnyá fejlődik. Caroline rendszerint csendesen és félénken viselkedett nagybátyja jelenlétében, nagyon engedelmes volt, de egy cseppet sem közlékeny. Ma reggel azonban sok mondanivalója volt. Általában csak jelentéktelen dolgokról beszélgettek, mert Mr. Helstone asszonyokkal és lányokkal nem volt hajlandó komolyabb témákról társalogni. Caroline még kora reggel sétált egyet a kertben, és most elmondta nagybátyjának, hogy milyen virágok bújtak elő a földből; érdeklődött, mikor jön a kertész a sövényt megnyírni, és közölte, hogy a seregélyek megkezdték a fészekrakást a toronyban (Briarfieldben a templom közel volt a paplakhoz), és csodálkozott, hogy nem ijedtek meg a harangzúgástól. Mr. Helstone így vélekedett: - Ezek is olyanok, mint a többi bolond, ha megtalálja a párját, pillanatnyilag nem törődik semmivel.

Caroline-t jó hangulata talán egy kicsit túlságosan felbátorította, mert itt egy olyan megjegyzést tett, amilyent tisztelt rokona észrevételeire eddig sohasem mert volna megkockáztatni.

- Bácsikám, valahányszor a házasságot említi, mindig megvetéssel beszél róla. Gondolja, hogy az embereknek nem kellene összeházasodniuk?

- Kétségtelen, hogy a legbölcsebb dolog, ha az ember magányos marad. Különösen a nők.

- Minden házasság boldogtalan?

- Millió és millió házasság boldogtalan, és ha mindenki bevallaná az igazat, talán kiderülne, hogy többé-kevésbé valamennyi az.

- Maga mindig bosszankodik, ha felkérik, hogy eskessen össze egy fiatal párt. Miért?

- Mert az ember nem szívesen vállal bűnrészességet olyan dolog végrehajtásában, amit tisztára ostobaságnak tart.

Mr. Helstone készségesen beszélt, úgy látszott, még örül is, hogy alkalma van elmondani nézeteit erről a dologról unokahúgának. Caroline-t vakmerővé tette, hogy nem torkolták le, tehát továbbment egy lépéssel.

- De miért lenne a házasság tisztára ostobaság? Ha két ember szereti egymást, miért ne egyezhetnének meg abban, hogy együtt fognak élni?

- Mert megunják egymást... egy hónap alatt megunják egymást. A másik igavonó nem igazi társa a párjának, legfeljebb sorstársa a bajban.

Semmiképp sem a naiv együgyűség sugalmazta Caroline következő megjegyzését, inkább az ellenszenv az ilyen vélemény és hangoztatója iránt.

- Az ember azt hihetné, hogy a bácsi sohasem volt nős, hogy mindig agglegény volt.

- Tulajdonképpen az is vagyok.

- De valamikor nős volt. Miért volt olyan következetlen, hogy megházasodott?

- Minden férfi megbolondul egyszer-kétszer életében.

- Szóval maga megunta a nénit, s a néni megunta magát, és boldogtalanul éltek?

Mr. Helstone cinikusan lebiggyesztette a száját, összeráncolta napbarnított homlokát, és dörmögött valami érthetetlent.

- Nem illett a néni magához? Nem volt jó természete? Nem tudta megszokni őt? Nem bánkódott utána, amikor meghalt?

- Caroline - mondta Mr. Helstone, s tenyerét lassan egy-két hüvelyknyire az asztal fölé eresztette, majd hirtelen rácsapott mahagóni lapjára -, jól vésd az eszedbe, közönséges és gyerekes dolog összezagyválni az általánosat az egyénivel. Minden esetben van szabály, és ott vannak a kivételek. A kérdéseid buták és gyerekesek. Csöngess, ha befejezted a reggelit!

Leszedték az asztalt. Szokás szerint reggeli után a nagybácsi és unokahúga szétváltak, és ebédig nem is találkoztak. Ma azonban Caroline nem távozott a szobából, hanem az ablakfülkébe ment, és ott leült. Mr. Helstone egyszer-kétszer idegesen körülnézett, mintha azt szeretné, hogy menjen már a lány, de az csak bámult ki az ablakon, és láthatólag ügyet sem vetett rá. A lelkész tehát folytatta az újságolvasást - a lap ma véletlenül különösen érdekes volt, mert Spanyolországban új hadmozdulatok kezdődtek, és a lap több hasábon át foglalkozott Lord Wellington jelentéseivel. Helstone-nak sejtelme sem volt róla, hogy eközben micsoda gondolatok kavarognak unokahúga fejében. Nem az utóbbi félóra beszélgetése szülte ezeket a gondolatokat, csak újra felidézte őket. Kavarogtak most Caroline gondolatai, mint megbolygatott méhek a kaptárban, de már évekkel ezelőtt kiépítették első lépsejtjeiket az agyában.

A lány nagybátyja jellemén, érzésvilágán gondolkozott, és azt ismételgette magában, amit Helstone a házasságról mondott. Sokszor töprengett már ezen, és tudta, hogy űr tátong közte és nagybátyja között. S ekkor, mint már annyiszor, most is meglátta a széles és mély szakadék túlsó oldalán azt az alakot nagybátyja mellett, azt a homályba vesző, baljóslatú, talán nem is e földről való furcsa figurát: apjának félig elfelejtett alakmását, James Helstone-t, Matthewson Helstone bátyját.

Caroline fülébe is eljutottak a mendemondák, öreg cselédek elejtett célzásai arról, hogy milyen ember volt az apja. Azt is tudta, hogy, nem volt jó ember, sohasem szerette őt, a lányát. Emlékezett - sötét emlékek voltak ezek - arra a néhány hétre, melyet apjával töltött valahol egy nagyvárosban. Nem volt mellette senki, aki öltöztesse, gondját viselje; éjjel-nappal egy rideg, szőnyegtelen padlásszoba bezárt ajtaja mögött élt, ahol egy rozoga kárpit nélküli ágyon kívül alig volt egyéb bútor. Apja minden reggel korán elment, és gyakran egész nap nem jött haza, nem adott ebédet neki, s amikor este visszajött, rettenetes volt, akár egy dühöngő őrült. Vagy ami még fájdalmasabb volt, hülyén, érzéketlenül meredt maga elé, akárcsak egy idióta. Caroline tudta, hogy beteg lett ebben a szobában, s egy éjszaka, amikor nagyon rosszul volt, apja dühöngve berontott, és azt kiáltotta, hogy megöli, mert terhére van. Sikoltásaira segítség érkezett, megmentették apjától, és ettől fogva nem is látta többé, csak holtan a koporsóban.

Ilyen volt az apja. És az édesanyja? Bár nem emlékezett rá, hogy valaha is látta volna, s Mr. Helstone sem beszélt róla, tudta, hogy él. Az anyja tehát egy iszákos felesége volt. Vajon milyen lehetett a házasságuk? Caroline elfordult az ablaktól, ahonnan a seregélyeket nézte (de nem látta), és halk, szomorkás, kesernyés hangon megszólalt, megtörve a szoba csendjét:

- Azt hiszem, azért tartja a házasságot olyan nyomorúságosnak, mert szemtanúja volt apám és anyám házasságának. Ha az anyám annyit szenvedett, mint én, amikor apámmal voltam, akkor rettenetes élete lehetett.

Ezekre a szavakra Mr. Helstone hátrapenderült ültében a széken, és szemüvege fölött elképedten nézett unokahúgára. Az apja meg az anyja! Mi jutott eszébe ennek a lánynak, hogy a szüleit említi, akikről tizenkét év alatt, amióta Caroline nála lakik, sohasem beszélt neki? Hogy Caroline gondolatai mintegy maguktól értek meg, hogy a lánynak lehetnek emlékei és elképzelései a szüleiről, az meg sem fordult a lelkész fejében.

- Az apád és az anyád? Ki beszélt neked róluk?

- Senki, de emlékszem valamennyire, hogy milyen volt az, apám, és sajnálom az anyámat. Hol van? - Ez a „Hol van?” már százszor is a nyelve hegyén volt, de eddig sohasem mondta ki.

- Mit tudom én! - vetette oda Mr. Helstone. - Alig ismertem az anyádat. Évek óta nem hallottam róla, de akárhol van, nem törődik veled, sohasem érdeklődött utánad, s okom van azt hinni, hogy nem akar látni. De hallod, ütött az óra, ideje iskolába menni. Tízre mégy az unokatestvéredhez, nem?

Caroline talán mondott volna még valamit, de bejött Fanny, és közölte gazdájával, hogy az egyháztanács-tagjai beszélni szeretnének vele, és várják a templomban, a gyülekezeti szobában. Helstone elsietett, unokahúga pedig elindult Moore-ék háza felé.

A paplaktól a völgyig lejtett az ösvény. Caroline tehát csaknem az egész utat futva tette meg. A testmozgás, a tiszta levegő és az a gondolat, hogy látni fogja Robertet, vagy legalábbis az ő birodalmában s az ő közelében lesz, csakhamar eloszlatta kissé nyomott hangulatát. Amikor annyira közel ért, hogy megpillantotta a kis fehér házat, és meghallotta a gyár dübörgését s a gépeket hajtó víz csobogását, szeme nyomban fölfedezte Moore alakját. A férfi a kertkapuban állt, derekán öv, fején könnyű sapka. Ez a hétköznapi öltözék nagyon jól állt neki: a mélyút felé nézett, nem abba az irányba, amerről unokahúga közeledett. Caroline megállt, félig egy fűzfa mögé húzódott, és szemügyre vette Robertet.

„Ilyen férfi nincs több a világon - mondta magában. - Éppolyan szép, mint amilyen okos. Micsoda tekintet! Milyen szép metszésű, okos arc! Sovány és komoly, mégis finom. Szeretem az arcát, szeretem az egész megjelenését! Ó, mennyire szeretem! Különb, mint azok a köntörfalazó papocskák. Drága Robert, különb vagy bárkinél!"

Sietett a „drága Robert" felé. Amikor a férfi észrevette a lányt, ha teheti, azt hiszem, legszívesebben, szertefoszlott volna a szeme előtt, mint egy látomás; ám, minthogy hús-vér ember volt s nem a képzelet szülötte, kénytelen volt viszonozni az üdvözlést. Kurtán viszonozta. Unokatestvéri, testvéri, baráti - minden lehetett ez a köszöntés, csak a szerelmes férfié nem. A tegnap esti megnevezhetetlen varázs eltűnt. Úgy viselkedett, mintha nem is ugyanaz az ember volna, és semmiképpen nem ugyanaz a szív dobogna a mellében.

Milyen keserves csalódás! Milyen éles fájdalom! A vágyakozó lány eleinte nem is akarta elhinni a változást, bár látta és érezte. Addig nem tudta visszahúzni kezét a férfi kezéből, amíg az végül valami kedves szorításfélével meg nem ajándékozta, addig nem tudta elfordítani a szemét a férfi szemétől, amíg annak tekintete nem küldött feléje valamivel simogatóbbat, melegebbet a hűvös üdvözlésnél.

A szerelmes férfi, ha így csalódik, beszélhet és magyarázatot követelhet; a szerelmes nő nem szólhat semmit. Ha mégis megteszi, csak szégyen és gyötrelem, mardosó önvád az eredmény, amiért elárulta magát. A természet a női ösztönök elleni lázadásnak bélyegzi az ilyen megnyilatkozást, és később bosszúállóan megtorolja az önmegvetés titkon mardosó fullánkjával. Vedd úgy a dolgot, ahogy van, ne kérdezz semmit, ne tégy szemrehányást - ez a legbölcsebb, amit tehetsz. Kenyeret vártál, és követ kaptál helyette? Törjön belé a fogad, és ne sikoltozz, ha idegeidbe kín hasít bele! Ne kételkedj abban, hogy a lelki gyomrod - ha van ilyesmi - erős, mint a struccé, s a követ meg fogja emészteni. Kinyújtottad a kezed egy tojásért, és a sors egy skorpiót tett bele? Ne háborogj, szorítsd össze keményen az ajándékot, hadd szúrja át a tenyered. Ne törődj vele! A kezed és a karod megdagad ugyan, és még sokáig reszketni fog az elszenvedett kíntól, ám az összeszorított skorpió elpusztul idővel, s te megtanultad a nagy leckét: hogyan kell tűrni egyetlen zokszó nélkül! Ha túléled a próbát - mondják, van, aki belehal -, életed hátralevő részében erősebb, bölcsebb és sebezhetetlenebb leszel. Ezt talán még nem tudod a próbatétel idején, s így nem meríthetsz bátorságot a reményből. A természet azonban, amint már utaltam rá, színlelést parancsol - színlelést, amely eleinte gyakran könnyed, vidám arcot mutat, aztán, az idő múlásával, sápadt szomorúsággá szelídül, végül

elmúlik, és csak hasznos, nyugodt beletörődés marad utána, amely nem kevésbé erőt adó attól, hogy félig-meddig keserű.

Félig-meddig keserű? És ez baj? Nem, legyen csak keserű, a keserűség frissítő erő. Nagy szenvedés után édes, szelíd erőt hiába keresel magadban, ne is beszéljünk erről - ez önámítás. A kínok után rendesen fásult kimerültség következik, ha marad valami erő bennünk, ez jobbára veszélyes erő lesz: halálos, ha igazságtalansággal kerül szembe.

Ki olvasta a *Szegény Mary Lee* balladáját? Ezt a régi skót balladát, amelyről azt sem tudjuk, mikor és ki írta. Maryvel csúnyán elbántak, valószínűleg úgy, hogy hazugságot hitettek el vele igazságként. Nem panaszkodik, csak ül a hóviharban, és hallhatjuk a gondolatait. Ezek a gondolatok nem a szokványos hősnő, hanem egy mélyen érző, súlyosan megbántott parasztlány gondolatai. A lelki szenvedés kiűzte otthonából, a kemencepadkáról, ki a fehérbe burkolózó, jeges hegyek közé, s ahogy most görnyedten ül a hideg szélben, minden rémlátomás elvonul a szeme előtt: a sárga hasú gyík, a szőrös vipera, a holdat ugató vén kutya, az óriás szemű kísértet, a megvadult bika, a tejes hátú béka. Mary gyűlöli mindezeket, de legfőképpen a garázda Robint gyűlöli.

Be' vígan is éltem ott, kis hegyi ér,
be' messze került a kín;
jeges fuvalom viszi, átkom elér:
pusztulj, garázda Robin.

Fütyüld el a nótád, téli jeges szél,
szaggasd a fa ágait,
havadba mélyre temess, te tél,
halálom elér ma itt.

Meg sose enyhülj, tél: hó-temetőn
sírodba fogadj idekinn;
gyalázhatsz, szidhatsz már, szeretőm,
csalárd, garázda Robin.

Amit azonban az utolsó egy-két lapon elmondtunk, nem vonatkozik Caroline Helstone érzéseire, sem arra, ahogy a dolgok közte és Robert Moore közt állnak. Robert nem követett el ellene semmi rosszat, nem hazudott neki; ha valakit hibáztathat, az csak önmaga. Ami keserűség a lelkéből fakad, csak szálljon vissza önnön fejére. Szeret valakit, bár az nem kérte a szerelmét - gyakori eset, néha elkerülhetetlen, de mindig nagyon fájdalmas.

Olykor valóban úgy látszott, hogy Robert szereti őt. De miért? Azért, mert annyira akart tetszeni neki, hogy a férfi, minden igyekezete ellenére, kénytelen volt olyan érzéseket mutatni, amelyeket értelme nem helyeselt, és akarata nem szentesített. Moore épp azon a ponton volt, hogy visszavonul, és beszünteti a bizalmas érintkezést vele, mert nem volt semmi kedve kibogozhatatlanul belebonyolódni érzelmeinek hálójába, sem pedig oktalanul olyan házasságot kötni, amelyet meggondolatlannak tartott. De most mitévő legyen? Engedjen érzéseinek, vagy küzdje le őket? Fusson a férfi után, vagy vegyen erőt magán? Ha gyenge, az előbbivel próbálkozik, s ezzel elveszti Robert becsülését, és felkelti ellenszenvét; ha józan eszét követi, uralkodik magán, úrrá lesz felkavart érzésein, és értelmével irányítja őket. Olyannak veszi az életet, amilyen, megtanulja a szigorú leckét, és alaposan, közelről a mélyére néz a problémáinak.

Úgy látszik, volt egy csepp józan esze, mert panasz vagy kérdés nélkül, nyugodtan otthagyta Robertet egy arcizma se rándult, egy könnycsepp se hullott szeméből, s mint rendesen, ment Hortense-hez órát venni, ebédidőben pedig késlekedés nélkül hazament.

Étkezés után otthagyta nagybátyját az ebédlőben szokott pohárka portói borával, s a nappali magányában azon a zavarba ejtően nehéz kérdésen törte a fejét: hogyan fogja ezt a mai napot elviselni?

A múlt éjszaka még azt remélte, hogy úgy fogja eltölteni, mint a tegnapot: az este ismét Robert és a Boldogság társaságában telik el. Ma reggel azonban rájött, hogy tévedett, és mégsem tudott megnyugodni, mert biztos volt benne, hogy még véletlenül sem hívják át a kis házba, és Moore se jön el hozzá ide a paplakba.

Többször is megtörtént már, feljött hozzájuk Robert, hogy eltöltsön egy órát a lelkésszel; ilyenkor megszólalt a kapucsengő, és hallatszott a férfi hangja az előszobában, az alkonyi órában, amikor Caroline legkevésbé sem számított ilyen örömre. Ez két ízben is előfordult már, olyankor, amikor előzőleg Robert különösen hűvös tartózkodással bánt vele. Noha nagybátyja jelenlétében ritkán szólt Caroline-hoz, egész idő alatt engesztelő pillantásokat vetett rá, amint ott ült a lány kézimunkaasztalával szemben. A néhány szó, melyet vele váltott, vigasztaló volt, s búcsúzáskor kedvesen kívánt jó éjszakát neki. Akkor ma este is eljöhet, mondta a csalóka remény! Caroline tudta, hogy a csalóka remény suttog alig hallhatóan a fülébe, mégis figyelt a szavára. Megpróbált olvasni, de gondolatai elkalandoztak; megpróbált kézimunkázni, de minden öltés keserves volt, s az egész dolog elviselhetetlenül unalmas. Kinyitotta íróasztalát, és franciául próbált fogalmazni, de minden, amit leírt, hibás volt.

Hirtelen élesen harsant fel a csengő. Caroline szíve nagyot dobbant. Az ajtóhoz ugrott, halkan kinyitotta, és kikukucskált a nyíláson. Fanny éppen beeresztette a látogatót, aki pont olyan magas volt, mint Robert. Egy pillanatig Caroline azt hitte, hogy ő érkezett, egy pillanatig ujjongott, de a Mr. Helstone után tudakozódó hangja kiábrándította. Ír színezetű hang volt tehát nem Moore, hanem Malone, a segédlelkész a jövevény. A papot bevezették az ebédlőbe, ahol - semmi kétség - buzgón segített a rektornak kiüríteni a boroskancsókat.

Jól jegyezzük meg azt a tényt, hogy ha Briarfield, Whinbury vagy Nunnely bármelyik házába becsöppen egy segédlelkész valamelyik étkezés idején - legyen az ebéd vagy akár tea -, rögtön követi a második, gyakran mind a kettő. Nem mintha találkozót adtak volna egymásnak, de általában egyszerre indulnak útnak mind a hárman. Ha például Donne fölkeresi Malone-t a lakásán, és nem találja otthon, megkérdezi, hová ment, s amint a háziasszony megmondja neki, teljes sebességgel nyomába ered. Ugyanígy tesz Sweeting is.

Így esett ezen a délutánon is, hogy Caroline fülét háromszor kínozta meg a csengőszó és a nem kívánt vendégek érkezése. Mert Donne követte Malone-t, Sweeting követte Donne-t. Újabb és újabb bort kellett fölvinni a pincéből az ebédlőbe (az öreg Helstone lehordta ugyan az alantas papokat saját barlangjukban, ha - ahogy ő nevezte - „tivornyázáson” kapta őket, de az ő magasabb rendű papi asztalánál mindig szívesen kínálgatta a segédlelkészeket a legjobbik borából). A csukott ajtón át Caroline hallotta egyhangú mormolásukat és fel-felcsattanó, kamaszos nevetésüket. Attól félt, hogy maradnak még teára is, pedig nem volt kedve teát adni a díszes triónak. Hogy az emberek mennyire nem tudnak különbséget tenni! Ez a három férfi itt fiatal, tanult, mint Moore, mégis micsoda különbség! Legalábbis Caroline számára. Ezekkel együtt lenni halálos unalom, amazzal: gyönyörűség.

A végzet nemcsak azzal fenyegette Caroline-t, hogy kitünteti a papocskák társaságával, hanem balszerencséje ugyanakkor négy másik vendéget is elindított feléje. Hölgyvendégek voltak Whinburyből, egy pónifogatba bezsúfolva, amely most nehézkesen gördült végig az úton. Egy idősebb hölgy három pirospozsgás lányával érkezett hozzá baráti látogatásra, ahogy az már ezen a vidéken szokás. Igen, a csengő negyedszer is megszólalt. Fanny belépett a nappaliba, és jelentette:

- Mrs. Sykes és a három Sykes kisasszony.

Amikor Caroline-nak vendégeket kellett fogadnia, az volt a szokása, hogy idegesen tördelte a kezét, egy kicsit elpirult, és készségesen, de mégis tétovázva elébük sietett, s ezalatt azt kívánta: bár inkább a pokol fenekére mentek volna. Ilyen válságos helyzetekben fájdalmasan nélkülözte a csiszolt modort, bár valamikor egy egész évet töltött intézetben, így hát a két kis fehér kéz ezúttal is keservesen nyomorgatta egymást, miközben állva várta Mrs. Sykes érkezését.

A hölgy méltóságteljesen bevonult. Parancsoló megjelenésű, magas úrhölgy volt, aki szívvel-lélekkel, hivatásszerűen, de azért nem képmutatóan gyakorolta a kegyes vallásosságot, és mindenkor nagy vendégszeretettel fogadta házában a papságot. Bevitorlázott három lánya is: mutatós hármas, egytől egyig jól megtermettek és többé-kevésbé csinosak.

Az angol vidéki úrhölgyről általában jó lesz megjegyezni a következőket: akár fiatal, akár öreg, akár szép, akár csúnya, unalmas vagy vidám, csaknem mindegyiknek az arcán olyan kifejezés ül, amely mintha azt mondaná: „Tudom, nem hencegek vele, de *tudom*, én vagyok a példaképe mindannak, ami illő és helyes. Jól vigyázzon tehát mindenki, akihez közeledem, vagy aki hozzám közeledik, mert ha bármiben különbözik tőlem akár öltözködésben, modorban, véleményben, elvekben vagy életmódban, hibát követ el."

Sykesné asszony és a Sykes kisasszonyok nemhogy kivételek lettek volna, de pontosan illusztrálták és igazolták ezt a megállapítást. Mary kisasszony, a jó külsejű, jóindulatú és egészben véve jó jellemű lány bizonyos méltósággal, de nem bántóan volt öntelt; Harriet kisasszony - a szépség már erőszakosabb volt; látszott rajta, hogy gőgös és hideg; az erőszakos, törtető Hannah kisasszony tudatosan és nyíltan volt önhitt; anyjuknál ez a jellemvonás megfontolt komolysággal párosult, ahogy ez korához és vallásos híréhez illett.

Valahogy túljutottak a fogadtatáson. Caroline örült, hogy láthatja őket (jókora füllentés!), remélte, hogy jól vannak, remélte, hogy Mrs. Sykes köhögése javult (Mrs. Sykes húsz év óta köhögött), remélte, hogy a Sykes kisasszonyok otthon maradt nővérei is jól érzik magukat. A három Sykes lány a zongoraszékkel szemben ült le, amelyen a határozatlan Caroline végül kikötött, miután másodpercekig ingadozott a zongoraszék és egy nagy karosszék között, míg aztán eszébe jutott, hogy a karosszékbe Mrs. Sykest kell ültetnie, bár a hölgy tulajdonképpen megkímélte minden gondtól, mert magától beleült. Caroline érdeklődésére mind a három Sykes kisasszony egyszerre roppant méltóságos és tiszteletet parancsoló meghajlással válaszolt. Hallgattak. Ez a meghajlás olyan jellegű volt, hogy utána legalább öt percig feltétlenül némaságnak kellett következnie. Így is lett. Azután Mrs. Sykes kérdezősködött Mr. Helstone felől, vajon visszatért-e a reumája, nem fárasztja-e ki vasárnaponként a két prédikáció, és általában bírja-e a szolgálatot mostanában. Mikor megnyugtatták, hogy bírja, anya és lányai kórusban annak a véleménynek adtak kifejezést, hogy: „Mr. Helstone korához képest csodálatosan bírja magát!"

Újra csönd következett. Közben Miss Mary erőt gyűjtött a soron következő kérdésre. Tudakolta, részt vett-e Caroline a Biblia Társaság összejövetelén, amelyet múlt csütörtök este tartottak Nunnelyben. A tagadó válaszra - Caroline kénytelen volt bevallani az igazat, mert múlt csütörtök este otthon volt, és regényt olvasott, olyat, amelyet Robert adott kölcsön - egyszerre mind a négy hölgy ajkát meglepett kiáltás hagyta el.

- Mi ott voltunk mindnyájan - mondta Miss Mary -, mama és mi hárman, még a papát is rávettük, hogy jöjjön velünk; Hannah ragaszkodott hozzá, de a papa elaludt, mialatt Mr. Langweilig, a német-cseh pap beszélt. Igazán szégyelltem magamat, a papa úgy bólogatott álmában.

- És ott volt dr. Broadbent is! - kiáltotta Hannah. - Milyen gyönyörűen beszélt! Ki gondolná róla, hiszen olyan közönséges megjelenésű ember.

- De olyan aranyos ember - vetette közbe Mary.

- És olyan jó ember, olyan készséges - tette hozzá Mrs. Sykes.

- Csak külsőre olyan, mint egy mészáros - szólt bele a szép, büszke Harriet. - Nem bírtam ránézni, behunyt szemmel hallgattam.

Caroline érezte, hogy tudatlan és illetéktelen a kérdésben, minthogy nem látta dr. Broadbentet, nem mondhatott véleményt.

Harmadszor is szünet állt be.

Micsoda álmodozó bolond vagyok, érezte Caroline szíve mélyén a hosszú csend alatt, mennyire nem élek gyakorlati életet. Mily kevéssé vagyok alkalmas a hétköznapi érintkezésre a hétköznapi világban. Érezte, hogy csupán a völgyben álló kis fehér házhoz fűzik erős szálak, annak is egyetlen lakója jelenti neki az egész világot. Rádöbbent, hogy ez így nem lesz jó, s kénytelen lesz változtatni rajta. Azt éppen nem mondhatnánk, hogy pontosan olyan akart lenni, mint a vele szemben ülő hölgyek, de szeretett volna jelenlevő énje fölé emelkedni, hogy ne riadozzon annyira a vendéghölgyek méltóságától. Nem jutott semmi más eszébe, amivel fölélénkíthette volna az akadozó társalgást, megkérdezte hát a vendégeket: itt maradnak-e teára. De mily kegyetlenül viaskodott magában, míg ezt a pár udvarias szót ki tudta mondani!

- Nagyon lekötelez bennünket, de... - kezdte Mrs. Sykes, amikor Fanny újra bejött Mr. Helstone üzenetével: - Az urak itt maradnak estére, Miss Caroline.

- Miféle urak vannak itt maguknál? - kérdezte erre Mrs. Sykes.

Caroline megnevezte őket.

Mrs. Sykes jelentős pillantásokat váltott leányaival. Az ő számára a lelkészek nem azt jelentették, mint Caroline-nak. Mr. Sweeting egyszerűen a család kedvence volt, még Mr. Malone is valami ilyesmi, lévén ő is pap.

- Nos, minthogy már úgyis vendégek vannak maguknál, gondolom, maradunk - jelentette ki Mrs. Sykes. - Egész kellemes kis társaság lesz együtt. Mindig szívesen találkozom papokkal.

Most aztán Caroline kénytelen volt fölkísérni a hölgyeket az emeletre, és segíteni nekik. Odafent letették sáljukat, lesimították a hajukat, kicsinosították magukat; aztán Caroline újra leterelte őket a nappaliba, és szétosztotta közöttük a metszeteket tartalmazó könyveket meg egyéb furcsa tárgyakat, amiket a zsidókosárból vett ki. Kénytelen volt vásárlónak fölcsapni, bár nagyon gyéren járult hozzá a kosár tartalmához, és ha sok pénze lett volna, amikor a kosarat a paplakba hozták - ó, szörnyű lidércnyomás! -, inkább megvette volna az egész szemetet, semmint egyetlen tűpárnát csináljon a kosárnak.

Talán futólagos magyarázatot kellene adni azok kedvéért, akik nem járatosak a zsidókosár és a misszionáriuskosár rejtelmeiben. Ezek a tárgyak fűzfavesszőből készültek, akkorák, mint valami jókora családi ruháskosár, s arra valók, hogy házról házra hurcolják bennük a tűpárnákból, sok levél varrótűből, névjegytartókból, kézimunkakosarakból, gyerekruhákból, és sok minden egyébből álló förtelmes gyűjteményt, amelyet az egyházközség keresztény hölgyei maguk készítettek, ki készségesen, ki vonakodva. Ezeket a holmikat aztán erőszakkal rásózták a parókia pogány férfinépére, arcpirítóan magas áron. A kényszervásárlásokból befolyó pénzt a zsidók áttérítésére, a tíz elveszett törzs felkutatására vagy a földgolyó egzotikus, színes bőrű népeinek segélyezésére fordították. Minden hölgy egy hónapig tartja magánál a kosarat,

hozzátesz valami maga varrta holmit, aztán az egész lomtárt a húzódozó férfinép nyakába sózza. Izgalmas időszak köszönt be, amikor erre kerül a sor. Néhány aktív természetű, jó kereskedői szellemmel rendelkező hölgy szereti ezt a foglalatoskodást, és módfelett élvezi, ha a kérges tenyerű gyapjúfonó munkásból pénzt sajtolhat ki az önköltségi ár négy-ötszörösének erejéig olyan kacatokért, amiknek az égvilágon semmi hasznát sem veszik. Mások, gyengébb lelkek, tiltakoznak ellene, és inkább látnák a kapujuk előtt a sötétség fejedelmét egy reggelen, mint azt a kísértetkosarat, amelyet a következő szavak kíséretében adnak át: „Mrs. Rouse üdvözletét küldi, és kérem szépen, asszonyom, azt üzeni, hogy most magán a sor."

Miután Miss Helstone eleget tett háziasszonyi kötelességének, több aggodalommal, mint jókedvvel kiment a konyhába, hogy tanácskozzék Fannyval és Elizával a teáról.

- Annyian vannak, mint a sáskák - óbégatott Eliza, a szakácsnő. - Én meg elhalogattam a sütést máma, mert azt gondoltam, hogy bőven kitart a kenyér hónapig, most meg nem lesz ölég.

- Van itthon teasütemény? - kérdezte a fiatal háziasszony.

- Csak három szelet meg egy kalács. Ez a finom népség inkább maradna otthon, míg nem hívják. És én rendbe akartam tenni a kalapomat. - Főkötőt akart mondani.

- Akkor - rendelkezett Caroline, aki a kényszerhelyzetben energikussá lett -, Fanny, szaladjon le a faluba, és hozzon teasüteményt meg kétszersültet. Maga pedig, Eliza, ne duzzogjon azon, amin már nem tudunk változtatni.

- És melyik teáskészlettel terítsünk?

- Természetesen a legjobbal. Mindjárt hozom az ezüstkészletet. - Caroline fölszaladt az emeletre, s hamarosan lehozott mindent: teáskannát, tejszínes kancsót, cukortartót.

- És a szamovárt használjuk, kisasszony?

- Azt, és készítsen el mindent, amilyen hamar csak tud. Minél előbb végzünk a teával, annál hamarabb elmennek. Legalábbis remélem. Bár már itt se lennének! - sóhajtott, és visszament a nappaliba. Mielőtt benyitott, megállt az ajtó előtt, és azt gondolta: „De ha Robert eljönne, akár még most is, milyen pompás lenne minden. Ha itt lenne, milyen könnyű volna elszórakoztatni ezeket az embereket. Érdekes lenne hallgatni őt (bár nem sokat beszél társaságban), és beszélgetni az ő jelenlétében. Ezeket hallgatni vagy velük társalogni: ebben nincs semmi érdekes. Hogy fognak ezek locsogni, ha bejönnek a káplánok, és milyen fárasztó lesz hallgatni őket. De azt hiszem, önző bolond vagyok. Ezek igazán tiszteletre méltó úriemberek, s nekem tulajdonképpen büszkének kellene lennem, hogy velem érintkeznek. Nem akarom azt mondani, hogy rosszabbak nálam, korántsem, de mások, mint én." - Bement.

A yorkshire-iak abban az időben úgy teáztak, hogy körülülték az asztalt, s térdük jó mélyen bent volt a mahagóni asztallap alatt. A lényeg az volt, hogy az asztal dúsan legyen megrakva, rengeteg tányérral, sokféle kenyérrel és vajjal; középen, üvegtálban, gyümölcsíz legyen, sajtos sütemény, gyümölcslepény, és ha még egy tál vékonyra vágott rózsaszín sonkaszelet is kerül, zöldpetrezselyemmel díszítve, annál jobb.

Eliza, a lelkész szakácsnéja, szerencsére tudta a dolgát, és mindenről gondoskodott. Először kijött a sodrából egy kicsit, mikor a vendégek ily nagy számban s ilyen tömegesen elözönlötték a házat, de úgy látszik, munka közben visszatért a jókedve, mert hamarosan felszolgálták a teát, méghozzá szépen és finoman, nem hiányzott az asztalról a gyümölcsíz, de még a sonka sem.

A káplánokat beinvitálták a bőséges lakomához, s vidáman léptek be, de amikor megpillantották a hölgyeket, akiknek a jelenlétére senki sem figyelmeztette őket, egyszerre megtorpantak az ajtóban. Malone vezette a sort; hirtelen megállt, hátrahőkölt, s majdnem fellökte a mögötte álló Donne-t. Donne három lépést hátrált, és betaszította Sweetinget a sereghajtó Mr. Helstone karjába. Szóváltás, vita és vihogás következett, tudni akarták, mi van Malonenal, nógatták, hogy induljon már befelé, amit végül meg is tett, de közben feje búbjáig kékeslilára pirult. Helstone félretolta az útból a félszeg segédlelkészeket, előrelépett, üdvözölte csinos vendégeit, tréfálkozva kezet rázott mindegyikkel, majd otthonosan letelepedett a szép Harriet és az elragadó Hannah közé. Miss Maryt felkérte, üljön le vele szemben, hogy jól láthassa, ha már nem lehet a közelében. Fiatal hölgyekkel szemben a modora a maga módján mindig tökéletesen könnyed és gáláns volt. Nagy népszerűségnek örvendett a nők körében; szíve mélyén azonban se nem tisztelte, se nem kedvelte a női nemet, s azok, akiket a körülmények bizalmas kapcsolatba hoztak vele, inkább féltek tőle, mintsem szerették.

A segédlelkészeket hagyták, üljenek, ahova akarnak. Sweeting, aki hármójuk közül legkevésbé volt zavarban, Mrs. Sykes mellett keresett menedéket, mert tudta, hogy a derék hölgy csaknem annyira szereti őt, mintha fia volna. Donne, miután a tőle szokott szögletességgel, általánosságban meghajolt, és vékony fahangján üdvözölte a házikisasszonyt, lezökkent mellé egy székre, Caroline nagyfokú bosszúságára, mert különösen utálta Donne-t nevetséges és megingathatatlan önteltsége és gyógyíthatatlan szűklátókörűsége miatt. A bárgyún vigyorgó Malone a másik oldalán foglalt helyet, így hát Caroline jól meg volt áldva az asztalszomszédaival. Jól tudta, hogy egyiküknek sem veheti a világon semmi hasznát, sem a társalgás fenntartásában, sem a csészék és sütemények továbbadásában, de még abban sem, hogy segítsenek a csészéket kiöblíteni. Az apró Sweeting, akármilyen kisfiús volt is, hússzor annyit ért, mint a másik kettő.

Malone szakadatlanul fecsegett ugyan, ha csak férfiak voltak együtt, nőtársaságban azonban rendesen néma volt, mint a csuka. Volt azonban három előre elkészített konzervmondata, amelyekkel mindig előhozakodott: 1. Sétált már ma, Miss Helstone? 2. Találkozott mostanában az unokabátyjával, Moore-ral? 3. Nem apadt le az osztályának létszáma a vasárnapi iskolában? Föltette a három kérdést, megkapta rá a válaszokat Caroline-tól, aztán hallgatásba merült.

Donne-nal másképp állt a dolog. Donne fárasztó és kétségbeejtő volt. Ő ugyan beszélt, de a csevegése az elképzelhető leglaposabb és legbosszantóbb volt. Szidta a briarfieldieket, a yorkshire-iakat általában; arról panaszkodott, hogy nincs jó társaság, és mennyire elmaradt a civilizáció ebben a járásban; arról dörgött, hogy milyen tiszteletlenül viselkednek az alsóbb néposztályok elöljáróikkal szemben itt északon, s hogy ostoba és nevetséges az élet ezen a vidéken - nincs stílus, nincs elegancia -, mintha ő, Donne, egész életében valóban a nagyvilági élethez szokott volna, bár ezt a burkolt célzást meglehetősen neveletlen modora és gyatra külseje nem túlzottan igazolta. Nyilván úgy gondolta, hogy ez a gáncsoskodás nagyobb tiszteletet kelt iránta Caroline-ban vagy bármely másik hölgyben, aki meghallgatja, holott mindent ócsárló viselkedésével csak annyit ért el, hogy Caroline még megvetésre sem méltatta. Néha azonban mégiscsak felbőszítette a dolog, mert lévén idevalósi lány, nem állhatta, hogy egy ilyen szánalmas, szószátyár alak szidja Yorkshire-t. Amikor az elfojtott düh már nagyon feszítette, odafordult s mondott valamit, aminek sem a tartalma, sem a formája nem nagyon ajánlotta be őt Mr. Donne jóindulatába. Például azt mondta neki, hogy nem nagy finomságra vall, ha valaki folytonosan mindent lecsepül, közönségesnek mond el másokat, s attól még nem jó pásztor valaki, ha örökösen szidja a nyáját. Megkérdezte tőle, miért lépett be az egyházba, ha arról panaszkodik, hogy csak parasztházakba látogathat, és csak szegényeknek prédikálhat. Vajon csupán azért szentelték pappá, hogy finom ruhákat hordjon, és királyi

házakban üldögéljen? Kérdéseit valamennyi segédlelkész végtelenül arcátlannak és szentségtörőnek tartotta.

A teázás már hosszú ideje folyt, a vendégek fecsegtek, amint ezt a házikisasszony előre tudta. Mr. Helstone kitűnő hangulatban volt. (De mikor volt ez másképp, ha társaságban, vonzó női társaságban lehetett? Csak egyetlen nővel: unokahúgával viselkedett kedélytelenül és szűkszavúan!), ragyogó, könnyed társalgást folytatott jobb és bal oldali szomszédjával, meg vizavíjával, Mary kisasszonnyal is, bár reá fordított az öregedő özvegyember legkevesebb figyelmet, mert hármuk közül Mary volt a legértelmesebb és a legkevésbé kacér. Tulajdonképpen nem szerette az értelmes nőket, szívesebben látta őket butának, léhának, hiúnak és nevetségesnek, mert akkor olyanok voltak a valóságban, amilyennek tartotta és óhajtotta őket: alacsonyabb rendűek, játékszerek, amelyekkel üres óráiban elszórakozhat, s aztán félredobhatja őket.

Hannah volt a kedvence: Harriet, bár szép volt, önző és önhitt, nem volt elég gyenge az ízlésének. A sok álbüszkeség mellett volt benne némi igazi önbecsülés, s ha nem szólt is orákulum módjára, locsogni sem locsogott összevissza mindenféle bolondságot, nem tűrte, hogy úgy bánjanak vele, mint valami bábuval, gyermekkel vagy játékszerrel; elvárta, hogy meghajoljanak előtte, mint egy királynő előtt.

Ezzel szemben Hannah nem követelt tiszteletet, csak hízelgést. Ha csodálói csak annyit mondtak, hogy angyal, azt se bánta, ha idiótaként kezelik. Ennyire hiszékeny és léha volt. Ha megfelelő mértékben elhalmozták figyelemmel, hízelgéssel és csodálattal, egyszeriben oly buta lett, hogy voltak pillanatok, amikor Helstone-t valósággal környékezte a kísértés, hogy elkövesse a ballépést, és megnősüljön másodszor is, megpróbálván Hannaht második élettársává tenni. De szerencsére jól emlékezett az első házasságával járó bosszúságokra, a valaha a nyakában hordott súlyos malomkőre, a házasélet elviselhetetlen nyomorúságára, s mindez fékezte gyöngéd érzéseit, elfojtotta erős tüdejének sóhaját, és visszatartotta attól, hogy Hannah fülébe suttogja a házassági ajánlatot, melyet az nagy élvezettel és óriási elégtétellel fogadott volna. Nyilván hozzá is megy, ha megkéri a kezét. A szülők is biztosan beleegyeztek volna a házasságba, nekik a pap ötvenöt esztendeje és kérges szíve nem jelentett volna akadályt. S minthogy Helstone pap volt, nagy jövedelemmel rendelkezett, szép házban lakott, s azt is feltételezhették, hogy vagyona is van (bár ebben a világ tévedett, mivel az apjától örökölt ötezer fontot az utolsó pennyig egy templom építésére áldozta lancashire-i szülőfalujában; ha kedve úgy tartotta, főúri bőkezűségre volt képes, s ha a cél kedvére való volt, semmilyen nagy áldozattól nem riadt vissza, hogy elérje). A szülők minden aggályoskodás nélkül bizonyára odadobták volna Hannaht a lelkész szerető gondoskodásának és gyengédségének, és a második Mrs. Helstone, a rovarok természetes életrendjét visszájára fordítva, ragyogó, csodált lepkeként csapongott volna a mézeshetek alatt, hogy aztán élete hátralevő részében úgy vonszolja magát, mint valami rút, félig eltaposott hernyó.

A kis Sweeting Sykesné asszony és Mary kisasszony között ült - mind a kettő nagyon kedves volt hozzá -, előtte egy tál gyümölcslepény, dzsem és teasütemény a tányérján; szemmel láthatólag királynál is elégedettebbnek érezte magát. Szerette valamennyi Sykes lányt, s azok is szerették őt. Nagyszerű lányoknak tartotta őket, s úgy érezte, méltó párja lenne bármelyikük. Ha ezekbe az édesen örömteli pillanatokba mégis vegyült egy kis üröm, az csak azért volt, mert Dora kisasszony nem jött el. Titkon úgy érezte ugyanis, hogy egy szép napon Dora fölveszi majd a Mrs. David Sweeting nevet, és arról álmodozott, hogy nagy, méltóságteljes sétákat tesz vele, s úgy vezeti végig Nunnely utcáin, mint egy császárnőt. És ha a testi méretek császárnővé tehetnek valakit, akkor Dora valóban az lett volna. Óriási, terjedelmes nő volt,

hátulról nézve nagyon kövér negyvenesnek látszott, de csinos arca és barátságos természete volt.

A tea lassan végéhez közeledett. Már rég befejeződött volna, ha Mr. Donne - miután lenyelt annyi ennivalót, amennyinek eltüntetésére elég erősnek érezte magát - nem ül konok kitartással fél csésze hideg teája mellett, amikor a többiek már régen megitták a magukét. Az asztal körül mindenkin már jó ideje a türelmetlenség jelei mutatkoztak, hátratolták széküket, a társalgás akadozott-apadozott, aztán teljes csönd borult rájuk. Caroline hiába kérdezte meg ismételten Donne-tól: nem óhajt-e egy friss, forró csésze teát, minthogy az előbbi már bizonyára kihűlt; Donne se frisset nem kért, se a régit nem itta meg. Nyilván úgy gondolta, hogy ez az elszigetelt helyzet valahogy fontosságot ad neki, mert méltóságos és előkelő dolog utolsónak maradni, és nagyszerű megvárakoztatni az egész társaságot. Oly sokáig húzta az időt, hogy még a szamovár alatt is kialudt a láng, és megszűnt a halk sustorgás. Végül azonban az öreg lelkész is türelmetlenné vált, bár eddig nagyon kellemesen beszélgetett Hannahval, és nem törődött vele, hogy a teázás túl hosszúra nyúlik.

- Kire várunk? - kérdezte.

- Azt hiszem, énrám - felelte Donne önelégülten. Látszott rajta, nagyon élvezi, hogy csupán tőle függ, mozdul-e a társaság vagy sem.

Helstone kicsinylően legyintett, és felállt. - Akkor bontsunk asztalt - mondta, és a többiek nyomban követték példáját. Donne egy cseppet sem jött zavarba, még vagy tíz percig üldögélt egyedül, amíg Mr. Helstone nem csengetett, hogy szedjék le az asztalt. A segédlelkész végül is kénytelen volt meginni a teát, és feladni szerepét, amely, szerinte, megkülönböztetett tiszteletet szerzett neki, és legyezte a hiúságát, mivel az általános érdeklődés középpontjába állította.

Ezután a dolgok természetes rendje szerint (Caroline tudta, hogy mi következik, fölnyitotta a zongorát, és készségesen elővette a kottákat) a társaság zenét kért. Most érkezett el Mr. Sweeting pillanata, amelyre már mohón várt: megmutathatta, mit tud. Boldogan vállalta a fáradságos feladatot, hogy rábeszélje a fiatal hölgyeket: szerezzenek örömet a társaságnak egy áriával vagy dallal. Derekasan végezte a dolgát: esdekelt, könyörgött, leszerelte a kifogásokat, elhárította a nehézségeket, s végül sikerült rávennie Miss Harrietet, engedje magát a zongorához vezetni. Aztán előkerültek a fuvola részei (ezeket is állandóan magánál hordta, mint a zsebkendőjét), és Mr. Sweeting gondosan összeállította a hangszert. Malone meg Donne eközben összefogott ellene, pofákat vágtak feléje, amit a kis ember, hátrapillantva, észrevett ugyan, de rá se hederített. Meg volt győződve arról, hogy gúnyolódásuk irigységből fakad, mert ők nem tudják a hölgyek énekét kísérni, ő viszont igen. Felkészült hát, hogy kiélvezze diadalát.

A diadal el is kezdődött. Malone nagy bosszúsan hallotta, milyen pompásan szólal meg a fuvola, s ekkor elhatározta, hogy ha lehet, ő is kitünteti magát. Egyszeriben magára öltötte a gáláns lovag szerepét (ezt a szerepet már egyszer-kétszer igyekezett eljátszani, bár mindeddig nem volt olyan sikere, mint amilyent, véleménye szerint, feltétlenül megérdemelt volna), a pamlaghoz ment, melyen Caroline ült, odazöttyent nagydarab ír valójában a lány mellé, és egészen rendkívüli, érthetetlen vigyorgások kíséretében, kezével, de még inkább szájával egy-két finom fuvolahangot utánzott. Miközben erőlködött, hogy kellemessé tegye magát, megkaparintott két hosszúkás és egy négyszögletes díványpárnát, furcsa mozdulatokkal egy darabig gyömöszölte őket, végül valami elválasztófal-félét emelt belőlük maga és a lány közé, akit szórakoztatni akart. Caroline szeretett volna mihamarább minél messzebb kerülni tőle, gyorsan kieszelt hát valami ürügyet, amivel átmehetett a szoba másik felébe, és leült Mrs.

Sykes mellé. Megkérte a derék hölgyet: mutasson meg neki egy új kötésmintát. Mrs. Sykes örömmel teljesítette a kérést, s így Peter Augustus hoppon maradt.

Morcos, duzzogó kifejezés jelent meg Malone arcán, amikor faképnél hagyták, s ott találta magát egyedül a nagy pamlag közepén, három díszpárnával, amelyekkel nem tudott mit kezdeni. Úgy állt a dolog, hogy nagyon komolyan igyekezett ápolni a barátságot Miss Helstone-nal, mert - csakúgy, mint mások - ő is azt hitte, hogy a lány nagybátyjának pénze van, s mivel gyereke nincs, valószínűleg unokahúgára hagyja a vagyonát. Gérard Moore tájékozottabb volt ebben a kérdésben. Ő már látta azt a csinos templomot, amely a lelkész buzgalmának és készpénzének köszönhette létét, és lelke mélyén nemegyszer átkozta a költséges szeszélyt, amely keresztülhúzta a számításait.

A társaság egyik tagjának az este túl hosszúnak tűnt. Caroline időről időre ölébe ejtette kötését, csukott szemmel, lehorgasztott fejjel átadta magát valami gondolattalan fásultságnak. Ezt az állapotot, úgy érezte, a körülötte zsongó értelmetlen locsogás, a zongora billentyűinek harmóniát és ízlést nélkülöző kalimpálása, a fuvola nyivákoló, elfulladó hangja idézte elő, meg nagybátyjának, Hannahnak és Marynek nevetgélése, és a jókedv, amelynek okát nem is értette, hiszen, ahogy hallotta, társalgásukban nem volt semmi humor és vidámság; mindenekfölött azonban Mrs. Sykes véget nem érő fecsegése és pletykái, amelyeket a fülébe duruzsolt. Ezek a pletykák változatok voltak négy témára: 1. a maga és családja különböző tagjainak egészsége; 2. a misszionárius- meg zsidókosarak tartalma; 3. a minapi nunnelyi összejövetel; 4. a következő hétre tervezett whinburyi gyűlés.

Amikor Mr. Sweeting Mrs. Sykeshoz lépett, és beszélgetésbe kezdett vele. Caroline megragadta az alkalmat, holtfáradtan kisurrant a szobából, és a magányban keresett néhány percnyi enyhülést. Visszament az ebédlőbe, ahol a kihamvadóban levő tűz apró lángokkal még égett a kandallóban. A szoba csendes és üres volt, a poharakat és kancsókat leszedték az asztalról, a székeket visszaállították a helyükre - mindent rendbe tettek. Caroline lehanyatlott bácsikája párnázott, nagy karosszékébe, félig lehunyta szempilláit, és a semmit hallgatva, a semmibe meredve, fáradtan megpihent. Legalábbis tagjait, hallását és látását pihentette. Gondolatai egyenesen a kis völgybe szálltak, megtorpantak a nappali szoba küszöbén, aztán átsuhantak az irodába, és azon tűnődtek, melyik helyiségnek jutott a boldogság: Robert jelenléte. Véletlenül úgy esett, hogy egyiknek sem jutott ez a kitüntetés, mert Robert fél mérföldnyire volt mind a kettőtől, és sokkal közelebb Caroline-hoz, mint ahogy elcsigázott lelke gyaníthatta volna. E pillanatban éppen a temetőn vágott keresztül, és közeledett a paplak kertjének kapujához. Nem azért jött, hogy unokahúgát lássa, csupán egy rövid kis hírt akart a lelkésszel közölni. Igen, Caroline, hallod-e, amint megrándul a drót, és ötödször csendül meg ezen a délutánon a csengő? Összerezzensz, és biztos vagy benne, hogy csak az lehet, akiről álmodol. Miért vagy biztos ebben, azt magadnak se tudnád megmagyarázni, mégis érzed. Előrehajolsz, feszülten fülelsz, míg Fanny kinyitja az ajtót. Igen! Ez az a hang! Halk, kis idegenszerű akcentussal, de oly édesen, amilyennek lelkedben hallod. Félig fölemelkedsz ültödből, s ezt gondolod: „Fanny meg fogja mondani neki, hogy Mr. Helstone-nál társaság van, mire elmegy. Ó, nem engedhetem, hogy elmenjen!” Akarata ellenére, jobb belátása ellenére, félig átmegy a szobán, és készen áll arra, hogy kirohanjon, ha a lépések távolodnának, de a férfi belép a házba.

- Minthogy a gazdája el van foglalva - mondja a férfi -, vezessen csak be az ebédlőbe, hozzon tintát, tollat, majd írok egypár sort neki.

Ha az ebédlőnek lett volna még egy kijárata, Caroline bizonyosan kioson és eltűnik, amikor ezeket a szavakat és a közeledő lépteket meghallotta. De úgy érzi, csapdába esett, és be van kerítve. Attól retteg, hogy váratlan jelenléte bosszantani fogja Moore-t. Egy pillanattal előbb

rohant volna hozzá, de a pillanat elmúlt, s most menekülne előle. Nem tud - nincs kivezető út. Az ebédlőnek csak egy ajtaja van, s azon most belép Robert. A férfi arcán kínos meglepetés suhan át, s bár Caroline számított rá, mégis fájdalmat okoz neki. Caroline valami mentegetőzésfélét dadog.

- Csak egy percre jöttem ki a szalonból, egy kis nyugalmat akartam. - Annyi bátortalanság és levertség volt a hangjában, hogy bárki észrevehette volna, milyen elszomorító változás állt be a lelkiállapotában, hogy derűs nyugalma cserbenhagyta.

Mr. Moore-nak valószínűleg eszébe jutott, hogy eddig milyen meleg gyengédséggel és reményteli bizalommal üdvözölte a lány, ha találkoztak. Látnia kellett, hogy a ma reggeli hűvös fogadtatás milyen hatással volt Caroline-ra. Itt volt az alkalom, hogy új módszerét hatásosan alkalmazza, sőt, ha úgy tetszik, még fejlessze is. Lehet, hogy könnyebben élt ezzel a módszerrel teljes napvilágnál a maga portáján, bokros teendői között, mint egy csendes szobában, szabad idejében, az esti órákban.

Fanny meggyújtotta az asztalon álló gyertyákat, írószert hozott, aztán kiment. Caroline követni akarta. Ha Moore következetes, engedi, ehelyett azonban megállította az ajtóban, és kezét kinyújtva gyengéden visszatartotta a lányt. Nem kérte arra, hogy maradjon, de nem engedte távozni.

- Szóljak a bácsinak, hogy itt vagy? - kérdezte Caroline még mindig ugyanazon a fojtott hangon.

- Ne szólj. Neked is elmondhatom mindazt, amit vele közöltem volna. Te majd továbbadod neki.

- Természetesen, Robert.

- Akkor mondd meg neki, hogy megtudtam, ki volt az egyik azok közül, akik összetörték a gépeimet. Ugyanahhoz a bandához tartozik, amelyik megtámadta Sykes és Pearson kikészítő üzemét, és remélem, holnapra őrizetbe veszik. Nem felejted el?

- Dehogy. - Caroline szomorúbban ejtette ki ezt a rövid szót, mint az eddigieket, miközben kimondta, kicsit megrázta a fejét, és sóhajtott. - Bíróság elé állítod?

- Természetesen!

- Ne tedd, Robert.

- Miért ne, Caroline?

- Mert még jobban magad ellen ingerled az egész környéket.

- Ez nem ok arra, hogy ne teljesítsem, ami kötelességem, és ne védjem meg, ami az enyém. Ez a fickó nagy gazember. Meg kell akadályozni, hogy további gonosztetteket kövessen el.

- De a társai majd bosszút állnak rajtad. Te nem tudod, milyen haragtartók az emberek ezen a környéken. Sok azzal henceg, hogy akár hét évig is hordoz egy követ a zsebében, akkor megfordítja, és újabb hét évig magánál tartja, aztán mégis elhajítja, és célba talál vele.

Moore nevetett. - Jó kis hetvenkedés - jegyezte meg -, nagy dicsőségére válik drágalátos yorkshire-i barátaidnak. De engem ne félts, Lina. Meg tudom védeni magam a te bárányszelídségű honfitársaidtól. Ne aggódj miattam.

- Nem tehetek róla, az unokabátyám vagy. Ha valami történnék... - nem fejezte be.

- Semmi sem fog történni, Lina. Hogy a te nyelveden beszéljek: a Gondviselés őrködik fölöttünk, vagy nem?

- Igen, kedves Robert. Bár őrködne fölötted!

- És ha van foganatja az imának, a tiéd majd megoltalmaz. Imádkozol értem néha?

- Nem *néha*, Robert. Rólad, Hortense-ről és Louisról *sohasem* feledkezem meg.

- Mindig így képzeltem. Sokszor eszembe jutott, amikor fáradtan, bosszúsan lefeküdtem, mint valami pogány, hogy valaki más kéri az ég bocsánatát a nappalomért és a biztonságot az éjszakámra. Papi imákkal nem hiszem, hogy sokra mennék, de ha a könyörgés tiszta szívből, ártatlan ajakról fakad, azt bizonyára úgy fogadják odafönt, mint Ábel áldozatát, ha megérdemli az, akiért fohászkodnak.

- Dobd félre a kétségeidet, nincs semmi alapjuk.

- Ha az embert csupán arra nevelték, hogy vagyont szerezzen, és az egész életét ennek a célnak szenteli, semmi másnak, s alig szív be más levegőt, csak a gyárakét meg a piacokét, furcsa dolog imába foglalni a nevét, és belekeverni személyét égi dolgokba. S nagyon különösnek találom, hogy egy jó, tiszta szív befogadja és védelmezi, mintha bármiféle jogot formálhatna ilyen menedékre. Ha kormányozni tudnám ezt a jóságos szívet, azt hiszem, azt tanácsolnám neki: vesse ki magából azt, akinek nincs nemesebb célja az életben, mint visszaszerezni elvesztett vagyonát, és letörölni polgári becsületéről a tönkremenés undorító foltját.

A célzás gyengéd és szerény volt ugyan, Caroline mégis fájdalmasan átérezte, és világosan megértette.

- Igazán csak úgy gondolok rád, vagyis úgy fogok gondolni rád, mint az unokatestvéremre - felelte gyorsan. - Kezdem jobban megérteni a dolgokat, Robert, mint ahogy értettem akkor, amikor Angliába jöttél; jobban, mint egy héttel vagy egy nappal ezelőtt. Tudom, az a kötelességed, hogy elérd a célod, és nem sokat használna neked, ha romantikus lennél. De a jövőben nem szabad félreértened engem, ha barátságos leszek. Ma reggel félreértettél, ugye?

- Miből gondolod?

- A tekintetedből, a viselkedésedből.

- De nézz meg most.

- Ó, most egészen más vagy. Most merek is nyíltan beszélni veled.

- És mégis ugyanaz vagyok. A különbség csak annyi, hogy az üzletembert otthagytam a völgyben, most csak a rokon áll előtted.

- Igen, Robert, az unokabátyám, nem pedig Mr. Moore.

- Semmi sincs itt Mr. Moore-ból. Caroline...

Ekkor hallották, hogy a társaság szedelőzködik a másik szobában, az ajtó kinyílt, a póni-fogatot a kapu elé rendelték, sálakat és kalapokat keresgéltek, Mr. Helstone unokahúgáért kiáltott.

- Mennem kell, Robert.

- Igen, menned kell, különben bejönnek ide, és itt találnak bennünket, én pedig inkább az ablakon át távozom, nehogy összetalálkozzam ezzel a kompániával. Még szerencse, hogy franciaablak. Csak egy percre még, tedd le a gyertyát egy pillanatra. Jó éjszakát. Megcsókollak, mert unokatestvérek vagyunk, és unokatestvérek között két-három csók megengedhető. Jó éjszakát, Caroline.

NYOLCADIK FEJEZET
Noé és Mózes

Másnap reggel Moore virradat előtt kelt, és átlovagolt Whinburybe. Mire visszajött, nővére elkészítette a tejeskávét, és megkente a vajas kenyereket a reggelihez. Hogy mi dolga volt és mit végzett odaát, arról Moore nem beszélt. Hortense nem kérdezett semmit, nem szokta fivérét faggatni, és az sem szokott beszámolni útjairól. Bonyolult üzleti ügyeit, a gyakran nyomasztó titkokat mélyen eltemette magában, s azok sosem bújtak elő eleven sírboltjukból, csak nagy néha, hogy megijesszék Joe Scottot vagy valamelyik külföldi üzletfelét. Valóban, mint jó kereskedőnek, a vérében volt, hogy tartózkodóan kezelje minden fontos dolgát.

Reggeli után átment az irodába. Henry, Joe Scott fia, behozta a leveleket és az újságokat. Moore leült az íróasztalhoz, feltörte a pecsétet, és átfutotta a leveleket. Valamennyi rövid volt, de úgy látszik, nem valami édes, sőt ellenkezőleg, inkább savanyú, mert ahogy Moore letette az utolsót is, gúnyosan és megvetően szusszantott. Egy szót sem szólt ugyan, de a szemében megvillanó fény mintha az ördögöt idézné, hogy söpörje az egész papírhalmot a pokolra. Aztán mégis fölvett egy írótollat, és dühös ujjainak hirtelen, görcsös mozdulatával letépte a tollas végét - csak az ujjai dühöngtek, az arca nyugodt volt -, lekanyarított egy csomó választ, lepecsételte a leveleket, aztán kiment, és végigjárta a gyárat. Visszatérve leült újságot olvasni. A cikkek láthatólag nem voltak lélegzet-elállítóan érdekesek, mert többször is térdére fektette a lapot, és mellén összefonva karjait, a tűzbe bámult. Időről időre az ablak felé fordította a fejét, meg-megnézte az óráját, egyszóval: látszott rajta, hogy valami foglalkoztatja a gondolatait. Talán csak a szép időre gondolt, mert az évszakhoz képest nagyon kellemes enyhe reggel volt, és ő szívesen járkált volna a szabadban, hogy élvezze.

Szellő és napsugár szabadon áradt be az iroda kitárt ajtaján, de az előbbi nem tavaszillatot hozott szárnyán, csak kénszagot néha-néha a sűrű, kormos füstoszlopból, amely feketén gomolygott a hórihorgas gyárkéményből.

Egy sötétkék látomás (Joe Scott volt, aki épp a festőkádtól érkezett) tűnt fel ebben a pillanatban az ajtóban, és ennyit mondott: - Meggyött, uram! - azzal eltűnt.

Mr. Moore nem nézett fel az újságból. Nagy, tagbaszakadt, széles vállú férfi lépett be, kordbársony ruhában, lábán szürke gyapjúharisnya. Moore fejbólintással üdvözölte, és hellyel kínálta. A férfi leült, levette a kalapját (rettenetesen ócska volt), lerakta a széke alá, és megtörölte a homlokát egy piszkos pamutzsebkendővel, melyet a kalapjából halászott elő, és megjegyezte: - Ilyen fene meleg napot februárba! - Mr. Moore egyetértett vele, legalábbis rövidke hangot adott, amelynek semmi értelme sem volt, de helyeslésnek is lehetett tekinteni.

A látogató gondosan elhelyezte a széke melletti sarokban hivatalos jellegű botját, melyet eddig a kezében tartott. Azután fütyörészni kezdett, nyilván, hogy jelezze: kényelembe helyezkedett.

- Gondolom, minden szükséges holmi magánál van? - kérdezte Moore.

- Igen, igen. Minden rendbe. - A jövevény tovább fütyörészett, Moore tovább olvasott. Az újság szemmel láthatóan egyre jobban érdekelte. Egyszer csak ültében a szekrény felé fordult, melyet hosszú karjával elért anélkül, hogy felállt volna, kinyitotta, kivette azt a sötétzöld palackot, melyet Malone kedvéért is előhalászott, meg egy poharat és kancsót, letette az asztalra, és odaszólt a vendégnek:

- Töltsön magának. A víz ott van a sarokban abban a kőkorsóban.

- Asziszem, nem nagyon köll biztatni, az egész testem egy szárazság ilyenkor reggel - felelte a kordbársony ruhás gentleman, aztán fölállt, és eleget tett a felszólításnak. - Hát maga nem iszik semmit se, Mr. Moore? - kérdezte, miközben gyakorlott mozdulattal jó adag italt kevert magának, és kóstolónak nagyot húzott belőle, aztán elégült nyugalommal hátradőlt a széken.

A szófukar Moore csupán egy tagadó fejrázással és mormogással válaszolt.

- Magának se ártana egy korty ebbül az italbul - folytatta a látogató.

- Fölrázná egy kicsit. Jó hollandus ital, biztos külfődrül hozattya?

- Igen.

- Hallgasson rám, kóstoljon csak meg egy pohárral. Isten tuggya, meddig fogják szóval tartani azok a fickók, akik idegyünnek. Jó lesz magának is egy kis szíverősítő.

- Találkozott Mr. Sykesszal ma reggel? - kérdezte Moore.

- Tanákoztam vele egy félórája, nem is, egy negyedórája, épp mielőtt egyöttem. Aszonta, hogy idegyön, és nem csudákoznák, ha az öreg Helstone is egyönne. Láttam, hogy ippen nyergelik a lovacskáját, amikor ementem a paplak mellett.

A jövevény jó prófétának bizonyult, mert öt perccel később behallatszott az udvarról a póni patájának csattogása, aztán megszűnt a csattogás, és egy ismerős orrhang nagyot kiáltott: - Hé, fiú! (Valószínűleg Henry Scottnak szólt a kiáltás, aki rendszerint a gyár területén lődörgött reggel kilenctől délután ötig.) Fogd a lovat, és vezesd be az istállóba.

Helstone megjelent az ajtóban, fürgén, peckesen lépdelt, s a szokottnál is barnább, buzgóbb és elevenebb volt.

- Gyönyörű reggel van, Moore. Hogy van, fiam, he? Ki ez a látogató? - fordult a botos ember felé. - Sugden! Mi a csoda! Egyenesen belevág a dologba? Szavamra! Maga aztán nem vesztegeti az időt. De azért jöttem, hogy magyarázatot kérjek. Megkaptam az üzenetét, fiam. Biztos benne, hogy jó nyomon van? Hogy akarja elintézni a dolgot? Van elfogatóparancsa?

- Sugdennek van.

- Akkor most elmennek érte? Én is magukkal megyek.

- Nem kell fárasztania magát, uram. Ő készül ide hozzám. Itt ülök teljes díszben, és várom az érkezését.

- De ki az? Valaki az én nyájamból?

Joe Scott észrevétlenül belépett az irodába, és derékig a legsötétebb indigókékre festve, az íróasztalra támaszkodva úgy állt ott, mint valami baljós fantom. Gazdája csak egy mosollyal válaszolt a papnak. Joe vette át a szót, nyugodt, ravaszkás arccal mondta:

- A maga egyik barátja, Mr. Helstone. Egy gentleman, akit gyakran emleget.

- Igazán? És mi a neve? Milyen jól néz ki maga ma reggel, Joe!

- Nem más, mint tisztelendő Moses Barraclough, a fakádas szónok, azt hiszem, maga nevezi így néha.

- Nahát! - csodálkozott a lelkész. Elővette tubákosszelencéjét, nagyot szippantott belőle. - Nahát! Ezt sose álmodtam volna. De az a kegyes lélek sose volt a maga munkása, Moore. Szabó a mestersége.

- Annál inkább rászolgált a haragomra, mert beleártotta magát az én dolgomba, és fellázította ellenem az elbocsátott embereimet.

- És Moses személyesen vett részt a csatában a stilbró'-i lápon? Odament volna a falábával?

- Bizony, uram - mondta Joe. - Lóháton, hogy a falába nyomot ne hagyjon. Ő volt a kapitány, álarcosan. A többi csak bekormozta a képét.

- És hogy jöttek rá?

- Majd én megmondom magának, uram, mert a gazda nem nagyon szeret beszélni, de én azt nem is bánom. Barraclough udvarolt Sarahnak, Mr. Moore szolgálólányának. De úgy láccik, azt nem nagyon érdekelte a szabó. Vagy a faláb nem teccett neki, vagy valahogy rágyütt, hogy Barraclough képmutató. De furcsák ám a fehérnépek, magunk között ezt megmondhassuk, ha nincs egy se a közelbe, úgy esett hát a dolog, hogy faláb ide, faláb oda, a lány mégiscsak biztatta azt a csalót, csak hogy valamivel agyonüsse az időt. Ismertem nem egyet, aki így szórakozott a férfiakkal, méghozzá a legjobb képűek közül, úgy ám! Láttam már rendes, takaros csibéket, szépek voltak és finomak, akár a rezeda, aztán egy idő múlva mindenki rágyütt, hogy nem virág az, hanem mérges, csípős csalán.

- Értelmes fickó ez a Joe - vetette közbe Mr. Helstone.

- No de más is legyeskedik Sarah körül. Fred Murgatroyd, az egyik fiatal legényünk egészen odavan érte. S mivel a nők az ábrázatuk után ítélik meg a férfiakat, Fred meg elég jóképű, Moses viszont nem valami nagy szépség, ahogy ezt mindnyájan tuggyuk, a lyány Fredet választotta. Két-három hónappal ezelőtt, Murgatroyd és Moses összeakadtak egy vasárnap este. Mind a kettő itt ólálkodott a gyár körül, abbul a célbul, hogy rávegyék Saraht, menjen velük sétálni egy kicsit; hajba kaptak, dulakodni kezdtek, és Fred húzta a rövidebbet, mert fiatal és apró. Barraclough pedig, azzal együtt, hogy csak fél lába van, majdnem olyan erős, mint ez a Sugden; csak meg kő hallgatni, hogy ordít a megújhodás vagy a szeretet ünnepén, már tudhassuk, hogy nem valami gyönge fickó.

- Joe, magát nem lehet kibírni - vágott közbe Mr. Moore. - Maga úgy elkalandozik a magyarázatában, ahogy Moses a prédikációban. Hogy rövidre fogjuk a dolgot, Murgatroyd féltékeny lett Barraclough-ra, és tegnap este a zápor elől egyik barátjával behúzódott egy csűrbe, látta is, hallotta is, hogy Moses néhány társával tanácskozik odabent. A beszédjükből kiderült, hogy Barraclough volt a vezér nemcsak a stilbró'-i lápon, hanem a Sykes-üzem elleni támadásban is. Ezenfölül kitervelték, hogy küldöttséget indítanak hozzám ma reggel, amelyet a szabó fog vezetni, és a legvallásosabb és legbékésebb szellemben arra fognak kérni, hogy szedjem a sátorfámat átkozott gépeimmel együtt. Ma reggel átlovagoltam Whinburybe, elfogatóparancsot és egy rendőrt szereztem, s most arra várok, hogy olyan fogadtatásban részesítsem a barátunkat, amilyent megérdemel. De ni csak, itt jön Sykes. Mr. Helstone, öntsön egy kis bátorságot beléje, nagyon begyulladt a bűnvádi eljárás gondolatára.

Kétkerekű fogat gördült be az udvarra. Mr. Sykes lépett az irodába. Ötven év körüli, magas, testes férfi volt, kellemes, de gyengeségre valló arcán aggodalom tükröződött.

- Itt voltak? Elmentek? Elfogták a fickót? Túl vagyunk az ügyön? - kérdezte Sykes.

- Még nem - felelte Moore egykedvűen. - Várjuk őket.

- Nem fognak eljönni. Mindjárt dél van. Jobb lenne feladni az egészet. Csak rossz vért szülne, forrongás lesz a vége, és kiszámíthatatlan következményei lehetnek a dolognak.

- Magának nem kell mutatkoznia - jegyezte meg Moore. - Majd az udvaron fogadom őket, amikor jönnek, maga meg itt bent marad.

- De a nevem szerepelni fog a bíróságnál. Feleségem van és családom, Mr. Moore, az asszony meg a család óvatossá teszik az embert.

Moore megvetően tekintett rá. - Vonuljon vissza, ha úgy tetszik - mondta -, hagyjon engem magamra, semmi kifogásom ellene, majd egyedül csinálom. De azt vegye tudomásul, hiába adja be a derekát, attól még nem lesz biztonságban. Pearson, a társa is visszavonult, belenyugodott, és visszavonta a följelentést. No és mi tartotta vissza őket attól, hogy megpróbálják lelőni a saját házában?

- Kedves uram, igyon egy kis bort vízzel - javasolta Mr. Helstone. A bor vízzel persze pálinka volt vízzel, amint Mr. Sykes megállapította, amikor kevert magának, és lehajtott egy teli pohárral belőle. Az ital hatására két perc alatt teljesen megváltozott: a szín visszatért arcába, és megbátorodott, legalábbis szóban. Kijelentette, hogy rajta ugyan nem fog taposni ez a csőcselék; elhatározta, nem tűri tovább a pimaszkodást; megfontolt mindent, és úgy döntött, hogy végigcsinálja a dolgot; ha pénzzel és bátorsággal el lehet intézni a lázadókat, akkor ő elintézi őket; Mr. Moore tegyen, amit akar, de ő, Christie Sykes, utolsó fillérét is rászánja a bírósági eljárásra, és győzni fog. Elintézi ő ezeket, majd meglátják!

- Igyon még egy pohárral - nógatta Moore.

Mr. Sykest nem kellett sokat unszolni. - Hűvös a reggel - mondta (Sugden ugyan melegnek találta) -, s nem árt óvatosnak lenni ebben az évszakban, jó, ha valamivel védekezik az ember a nyirkosság ellen, már úgyis köhögök egy kicsit (igazolásul köhécselt egyet-kettőt), jó dolog az ilyesmi (fölemelte a zöld üveget), ha orvosságnak issza az ember (teletöltötte poharát a gyógyszerrel), általában nem szoktam reggel szeszt inni, de néha igazán okos dolog az elővigyázatosság.

- Persze hogy okos, igyon csak - biztatta a házigazda.

Mr. Sykes most Mr. Helstone-hoz fordult, aki a kandalló előtt állt, és széles karimájú kalapja alól éles szemmel figyelte őt.

- Ön, uram, papi ember lévén - mondta Sykes -, bizonyára kellemetlennek érzi, hogy jelen kell lennie ilyen izgalmas, sőt mondhatnám veszélyes eseménynél. Gondolom, nehezen fogja bírni idegekkel. Ön a béke embere, uram, de mi, nagyiparosok, a világban élünk, és az örökös kavarodás harciassá tesz bennünket. Igazán van a veszély gondolatában valami izgalmasan kellemes, még a szívem is gyorsabban ver tőle. Amikor a feleségem fél - s ez így van minden éjjel -, hogy megtámadnak minket, és ránk törik a házat, egészen felpezsdülök tőle. Nehezen tudnám elmagyarázni az érzéseimet önnek, uram, de valóban, ha jönne valaki, tolvaj vagy akárki más, azt hiszem, egyenesen élvezném a dolgot. Ilyen a természetem.

Válaszul a pap halkan fölnevetett; a kacaj kemény és kurta volt ugyan, de egyáltalán nem sértő. Moore a harmadik pohár italt is ráerőszakolta volna a hős gyárosra, de Helstone, aki sohasem lépte át az illendőség határait, s azt sem tűrte, hogy jelenlétében más átlépje, megakadályozta.

- Jóból is megárt a sok, nem igaz, Mr. Sykes? - mondta Helstone. Mr. Sykes helyeselt, s aztán ajkán önelégült mosollyal, szemében bánatos pillantással nézte, ahogy Helstone intésére Joe Scott elteszi a zöld palackot. Moore arcán látszott, hogy szívesen csinálna bolondot Mr. Sykesből. Mit szólt volna családjának egy bizonyos fiatal nőtagja, ha ebben a pillanatban látja az ő drága, jó, nagyszerű Robertjét, az ő Coriolanusát? Felismeri-e vajon ebben a gonoszkodó, gunyoros arcban azt az arcot, amelyre oly szerelmesen tekint fel, s oly gyengéden hajolt föléje tegnap este? Ugyanaz a férfi volt-e, aki Shakespeare-t olvasta, Chénier-t hallgatta, s közben

egy szép, derűs estét töltött el nővérével és unokahúgával, s az egyikhez oly megnyugtatóan, a másikhoz oly kedvesen szólt?

Igen, ugyanaz a férfi volt, csakhogy most egy másik oldalát mutatta. Ezt az oldalát Caroline még nem vehette alaposabban szemügyre, bár talán elég okos volt ahhoz, hogy gyanítsa a létezését. Természetesen biztos, hogy Caroline-nak is voltak fogyatékosságai; ember lévén, tökéletlennek kellett lennie, s ha most Moore-t a legrosszabbik oldaláról látja, ugyanezt mondja magának, és mentséget keres a férfi számára. A szerelem mindenre talál mentséget, csak az aljasságra nem. Az aljasság megöli a szerelmet, elnyomorítja a legtermészetesebb érzéseket is. Becsülés nélkül nincs igaz szerelem. Moore-t minden hibájával együtt lehet becsülni, mert jellemén nem voltak erkölcsi fekélyek és eltávolíthatatlan mocsokfoltok, amilyen például a hamisság. Vágyainak sem volt rabszolgája; tevékeny életre született, arra is nevelték, s így életének komolyabb célja volt, mint a hiú élvhajhászás. Nem volt alantas gondolkodású, inkább az értelme vezette, semmint az érzelmei. Ugyanezt az öreg Helstone-ról is el lehetett mondani; egyikük sem hazudott még gondolatban sem, s az imént elrakott nyomorúságos zöld palack egyiküknek sem jelentett semmit. Mind a kettő joggal tarthatott igényt „a teremtés koronája” büszke címére, mert nem voltak rabjai testi szenvedélyeknek, s nemcsak látszatra, de valóságban is különbek voltak szegény Sykesnál.

Az udvarról csoszogás, lábdobogás hallatszott, aztán csönd lett. Moore az ablakhoz ment, Helstone követte. Az ablak egyik szegleténél álltak, a magas fiatalember az apró termetű idősebb férfi mögött, s óvatosan kitekintettek, hogy az udvarról meg ne láthassák őket. Az elébük táruló látványra egy szót sem szóltak, csupán egymásra néztek, és gúnyos mosoly villant meg kemény tekintetükben.

Hangos, szónoki torokköszörülés hallatszott kívülről, azután pisszegés, melynek nyilván az volt a célja, hogy elhallgattassa a többieket. Moore egy-két hüvelyknyire kinyitotta az ablakot, hogy jobban halljon.

Valaki szipákolt, és ezt mondta: - Joseph Scott (Scott őrszemként állt az iroda nyitott ajtajában), szabad megkérdeznem, hogy a gazdája bent van-e, beszélhetnénk-e vele?

- Egen, benn van - felelt Joe félvállról.

- Akkor legyen szíves tudtára adni, hogy tizenkét úriember szeretne beszélni vele.

- Biztos megkérdezi majd, hogy minek, hadd hallom hát, hogy mingyá megmondhassam neki - javasolta Joe.

- Egy ügyben - hangzott a válasz.

Joe belépett. - Kérem, uram - jelentette -, tizenkét úriember van itt, és beszélni szeretnének magával egy ügybe.

- Jól van, Joe, rendelkezésükre állok. Sugden, majd jöjjön elő, ha füttyentek.

Moore fanyar mosollyal kiment. Leballagott a lépcsőn, egyik keze a nadrágzsebében, a másik a mellénye kivágásában; mélyen szemébe húzott sapkájának ellenzője félig-meddig eltakarta a tekintetéből sugárzó mélységes megvetést.

Az udvaron tizenkét ember várta, egyesek ingujjban, mások kék kötényben. A csapatban két feltűnő alak volt: az egyik egy pisze orrú mozgékony emberke, büszkén kidüllesztett mellel, a másik egy széles vállú fickó, akit mesterkélten szerény arckifejezése és macskaszerű, bizalmatlan szeme éppoly feltűnővé tett, mint falába és vastag mankója. Szája gúnyos mosolyra húzódott, mint aki titkon kinevet valakit vagy valamit; mindennek látszott, csak becsületes embernek nem.

- Jó reggelt, Mr. Barraclough - köszöntötte Mr. Moore udvariasan.

- Béke legyen magával - felelt Barraclough, s közben teljesen lehunyta természettől fogva félig leeresztett szemhéját.

- Nagyon lekötelez. A béke pompás dolog, semmi jobbat nem kívánok magamnak, de azt hiszem, nemcsak ennyi a mondanivalója számomra. Gondolom, nem a béke dolgában jött.

- Ami az ügyet illeti - kezdte Barraclough -, az olyasmi, ami a maga fülének bizonyára furcsán, sőt ostobán hangzik, mert a világi emberek okosabbak e világ megformálásában, mint a megvilágosodás gyermekei.

- Térjünk a tárgyra, ha lehet. Hadd hallom, miről van szó.

- Hallani fogja, uram. Ha én nem tudom elég jól elmondani, itt vannak mögöttem még tizenegyen, majd segítenek. Nagy ügy ez (félig-meddig gúnyos hangja itt kenetesre váltott), és egyben az Úr ügye is, tehát annál jobb.

- Adományokat gyűjt talán egy új metodista imaházra, Mr. Barraclough? Ha nem ezért jött ide, akkor nem tudom, mi hozta.

- Ez eszembe se jutott, uram, de merthogy a Gondviselés akaratából megemlítette a dolgot, szívesen veszek bármi csekélységet, amit nélkülözhet, a legkisebb adományt is elfogadom. - Levette a kalapját, és Moore fele nyújtotta, mint valami perselyt, s pimaszul vigyorgott hozzá.

- Ha hat pennyt adok magának, rögtön elissza.

Barraclough égnek emelte a kezét, a szemét forgatta, álszenteskedően bohóckodott.

- Finom alak maga - mondta Moore hűvösen és szárazon -, nem is leplezi, micsoda kétszínű, képmutató, hogy a mestersége a csalás, és nyilván azt várja, megnevettet, amilyen ügyesen játssza a szerepét ebben az otromba komédiában, s közben azt hiszi, hogy becsaphatja a maga mögött állókat.

Moses arca elkomorult, rájött, hogy túllőtt a célon. Válaszolni akart, de a másik vezér, türelmetlenül, amiért eddig háttérbe szorították, előlépett. Ez az ember nem volt olyan álnok képű, bár rendkívül felfuvalkodottnak és magabiztosnak látszott.

- Mr. Moore - szólalt meg torok- és orrhangon, és minden szót roppant lassan ejteti ki, mintha elég időt akarna adni a hallgatóságnak arra, hogy teljes mértékben méltányolják stílusának rendkívüli választékosságát -, talán teljes joggal elmondhatjuk, hogy célunk inkább az ésszerűség, mint a béke. Elsősorban azért jöttünk önhöz, hogy megkérjük, hallgassa meg ésszerű érveinket. Ha ezt *ön* megtagadná, kötelességem *önt* nagyon határozottan figyelmeztetni, hogy intézkedéseket fogunk fogalmasítani (foganatosítani, akarta mondani), amik valószínűleg azzal fognak végződni, hogy megértetjük *önnel*, mennyire nem okos dolog az a butaság, ami vezényli és áthatja az ön üzleti tevékenykedését ezen az iparvidéken. - Megköszörülte a torkát. - Uram, arra akarok utalni ezzel, hogy ön mint idegen, aki távoli partokról jött, földgolyónk másik feléről vetődött, mondhatnám mint igazi számkivetett, ezekre a partokra - Albion szikláira -, ön nem foghatja föl, hogy miféle úton-módon válhat a munkásosztály javára. Hogy nyomban rátérjek a lényegre, ha meggondolná a dolgot, és föladná ezt a gyárat, és minden huzavona nélkül egyenesen visszamenne a szülőföldjére, ahova tartozik, az úgy jó volna. Nem is tudok ennél jobbat elképzelni. Mit szóltok hozzá, fiúk? - fordult hátra a küldöttség tagjaihoz. Az emberek egyhangú „Halljuk, halljuk!”-kal válaszoltak.

- Éjjen! Tim fia Noah - mormolta Joe Scott, aki Mr. Moore mögött állt. - Ezt Moses sose fogja utolérni. Albion sziklái meg a földgömb másik fele! Ez már döfi! Tán az Antarktiszról gyött ide, uram? Moses le van főzve.

Moses azonban nem engedte magát lefőzni. Gondolta, újra megpróbálkozik. Dühös pillantást vetett „Tim fia Noah”-ra, és nekifogott. De most komoly hangon beszélt, s nem gúnyolódott többé, mert rájött, hogy azzal nem megy semmire.

- Mr. Moore, mielőtt maga felütötte a sátrát itt közöttünk, mi békességben és nyugalomban éltünk. Igen, mondhatnám úgy is, csupa szeretet és jóság volt az életünk. Én még nem vagyok idős ember, de igen jól vissza tudok emlékezni a húsz év előtti időkre, amikor megbecsülték és tisztelték a kétkezi munkást, és semmiféle bajkeverő nem mert volna idehozni ilyen káros gépeket. Én ugyan nem vagyok szövő, szabó a mesterségem, de a szívem elég lágy, mély érzésű ember vagyok, s mikor látom, mint régen az a nagy férfiú, akinek a nevét viselem, hogy sanyargatják testvéreimet, akkor kiállok értük, s ezért beszélek itt most magával szemtől szembe, és tanácsolom magának, váljon meg pokolra való gépeitől, és vegyen föl több munkást.

- És mi lesz, ha nem fogadom meg a tanácsát, Mr. Barraclough?

- Akkor az Úr legyen irgalmas magához. Az Úr lágyítsa meg a szívét, Mr. Moore.

- Kapcsolatot tart fent a wesleyánusokkal, Mr. Barraclough?

- Dicsőség Istennek! Áldassék az Ő neve! Én metodista vagyok.

- Ami semmiféle tekintetben sem akadályozza magát abban, hogy ugyanakkor iszákos és csaló is ne legyen. Egy héttel ezelőtt a stilbró’-i vásárról hazajövet láttam magát, amint tökrészegen hevert az út szélén, s miközben a békéről prédikál, élete fő célja az, hogy békétlenséget szítson. Maga éppannyira érez együtt a nyomorgó szegényekkel, mint velem. Izgatja, fellázítja őket gonosz céljai érdekében, s ugyanezt teszi az a személy is, akit „Tim fia Noah”-nak neveznek. Maguk ketten nyughatatlan, minden lében kanál, szemtelen csirkefogók, magukban főleg az önző becsvágy dolgozik, ami éppoly veszélyes, mint amilyen ostoba. A maguk mögött állók között vannak bár félrevezetett, de becsületes emberek, de maguk ketten a csontjuk velejéig rothadtak!

Barraclough szóra nyitotta a száját.

- Csend! Maga már elmondta a magáét, most én következem! Hogy maga vagy bármiféle Jack vagy Jem vagy Jonathan előírjon nekem valamit ezen a földön, azt egy pillanatig sem tűröm el! Azt kívánja, hogy hagyjam el az országot, azt akarja, hogy váljak meg a gépeimtől. És ha ezt megtagadom, akkor megfenyeget? Hát én kereken megtagadom! Itt maradok, kitartok a gyár mellett, és idehozom a legjobb gépeket, amelyeket eddig feltaláltak. Mit fog csinálni? A legtöbb, amit tehet - ezt pedig sose fogja merészelni -, az, hogy felgyújtja a gyáramat, elpusztítja a fölszerelést, engem pedig agyonlő. És akkor mi lesz? Tegyük fel, hogy az épület romokban hever, én hulla vagyok, no és akkor? Mondják, emberek, maguk, ott a két gazember mögött: megállítja ez a találmányokat, vagy megszünteti a tudományt? Egy tized másodpercre sem! Másik, még különb gyár épül majd ezeken a romokon, talán egy nálam is vállalkozóbb szellemű tulajdonos lép a helyembe. Ide hallgassanak! Úgy csinálom a szövetet, ahogy nekem tetszik, a legjobb belátásom szerint. Olyan eszközökkel gyártom, amilyenekkel akarom. Aki pedig ezek után, hogy ezt megmondtam, keresztezni meri az utamat, az vállalja a következ-ményeket! Például bizonyítom, hogy komolyan beszélek. - Harsányat füttyentett. Megjelent a színes Sugden a botjával és az elfogatóparanccsal.

Moore éles hangon vágta Barraclough szemébe: - Maga ott volt Stilbró'-ban, bizonyítékom van rá. Ott volt a lápon, álarcot viselt! Puszta kézzel leütötte egyik emberemet, maga, az evangélium prédikátora! Sugden, tartóztassa le!

Mosest lefogták. Kiáltozás, mozgolódás támadt, az emberek ki akarták szabadítani Barraclough-t, de előkerült az eddig Moore mellényében rejtőző jobb kéz, és pisztolyt szegezett rájuk.

- Vissza! Mind a két cső meg van töltve, nem fogok tétovázni!

Hátrálva s közben szemmel tartva az ellenséget, az irodalépcsőig kísérte prédáját. Megparancsolta Joe Scottnak, kövesse Sugdent és a foglyokat, és belülről reteszelje el az ajtót. Ő maga gondolatokba merülten fel-alá járkált a gyárépület előtt, tekintetét a földre szegezve, de kezében még mindig hanyagul lóbálta a pisztolyt. A küldöttség tizenegy tagja egy darabig nézte, közben csöndesen tanácskoztak, végül egyikük Moore felé indult. Ez az ember egészen másnak látszott, mint az a kettő, amelyik korábban vitte a szót, szerény, de kemény arcú, férfias külsejű volt.

- Nem nagyon bízok Moses Barraclough-ba - mondta, és szeretnék egy-két szót váltani magával, Mr. Moore. Én részemről nem rosszakaratból gyöttem ide, csak azér, hogy megpróbáljam elegyengetni a dolgokat, mer azok bizony keservesen össze vannak zavarva. Tuggya, mi rossz helyzetbe vagyunk, nagyon rossz helyzetbe. A családunk csak úgy sorvadozik a szegénységtől. Elvesztettük a kenyerünket a gépek miatt, nem kapunk munkát sehol, nem keresünk semmit. Mit lehet itt csinálni? Mongyuk azt magunknak, hogy csönd, oszt feküggyünk le és dögöljünk meg? Nem! Én nem szeretem a nagy szavakat, Mr. Moore, de úgy érzem, nem helyes dolog, hogy egy értelmes ember csak úgy éhen pusztuljon, mint az oktalan állat. Én ezt nem csinálom. Nem vagyok híve a vérontásnak. Én nem ölök embert, még csak nem is bántanék senkit, nem szoktam gyárakat összerombolni és gépeket tördösni, mer ahogy maga is mongya, ilyesmikkel úgyse lehet megállítani a feltalálást. De beszélni beszélek, akkora zajt csapok, amennyi csak tőlem telik. A föltalálás rendbe van, de annyit tudok, hogy az nincs rendbe, hogy a szegénynépek éhen vesszenek. Azoknak, akik kormányoznak, meg köll találni az utat-módot, hogy segítsenek rajtunk; hozzanak új rendeleteket. Maga bizton azt mongya erre, hogy az nehéz lesz. Akkor annál hangosabban köll kiabálnunk, hogy a parlamenti emberek hamarabb nekifogjanak ennek a nehéz munkának.

- Zaklassák a parlamenti embereket, ahogy akarják - mondta Moore -, de a gyártulajdonosokat zaklatni, az képtelenség. S én a magam részéről nem is tűröm!

- Maga igazán kemény ember - válaszolta a munkás. - Nem adna nekünk egy kis időt? Nem tenné meg azt, hogy egy kicsit lassabban csinálja a változtatásokat?

- Hát én vagyok az egész szövőgyáros-testület Yorkshire-ban? Erre feleljen!

- Maga az maga.

- És csak énmagam! És ha megállok egy pillanatra, miközben a többiek továbbrohannak, akkor letaposnak. Ha azt teszem, amit maga kíván, tönkremegyek egy hónap alatt. S ha én tönkremegyek, attól lesz mit enniük a maga éhes gyerekeinek? William Farren, se a maga, se bárki más követelésének nem engedek! Ne is beszéljen többet gépekről, a magam feje szerint fogok cselekedni. Holnap új gépeket hozatok, s ha összetörik őket, megint csak újabbakat szerzek. *Sose adom be a derekamat!*

A gyárüzem harangja delet kongatott. Ebédidő volt. Moore hátat fordított a küldöttségnek, és visszament az irodába. Utolsó szavai keserű, rossz szájízt hagytak az emberekben. Mindenesetre, nem használta ki a kínálkozó alkalmat. William Farren talpig becsületes ember volt,

nem irigyelte, nem gyűlölte a nála jobb körülmények között élőket, nem tartotta tehernek és igazságtalanságnak, hogy munkából kell élnie, és őszintén elégedett lett volna, ha dolgozhat. Ha barátságosan beszél ezzel az emberrel, Moore barátot szerzett volna. Szinte hihetetlen, hogy tudott egyetlen megnyugtató, együttérző szó nélkül hátat fordítani ennek az embernek. A szegény fickó arca elgyötört volt az ínségtől. Látszott rajta, hogy hetek, talán hónapok óta nem tudja, mi az, kényelemben és bőségben élni, s az arca mégsem árult el sem gyűlöletet, sem rosszindulatot, csak elnyűtt, csüggedt és komor volt, s mégis türelmes. Hogyan hagyhatta ott Moore ezzel a mondattal: „Sose adom be a derekamat", egyetlen jóindulatú, reményt keltő, segítő szó nélkül?

Ezt kérdezte magától Farren, miközben hazafelé tartott viskójába, amely valamikor, jobb időkben, rendes, tiszta, kedves otthon volt, de ma - noha még mindig tiszta - sivár és ínséges. Arra a következtetésre jutott, hogy az idegenből jött gyáros önző, érzéketlen és ostoba ember. Úgy érezte, hogy ha lenne rá pénze, a kivándorlás is jobb lenne, mint ilyen gazdát szolgálni. Nagyon levert volt, csaknem reménytelen.

Amikor belépett a házba, az asszony, mint rendesen, férje s a gyerekek elé rakta az ebédet. Csak zabkását főzött, abból is keveset, nem tellett másra. A kisebb gyerekek közül néhányan kértek még, mikor megették adagjukat, s ez a kunyerálás nagyon zavarta Williamet. Felesége lecsöndesítette a gyerekeket, ahogy tudta, ő pedig fölállt, és az ajtóhoz ment. Valami vidám nótát fütyörészett, ez azonban nem tartotta vissza azt a néhány kövér könnycseppet, mely szürke szeméből a küszöbre pottyant. Ezek sokkal inkább voltak a zápor első csöppjei, semmint a gladiátor sebéből kibuggyanó véré. Farren kabátja ujjába törölte a szemét, s az ellágyulás pillanatai után erősen megkeményítette szívét.

Még ott állt némán, tépelődve, amikor egy fekete ruhás úriember tűnt fel az úton. Első pillantásra meglátszott rajta, hogy pap, de nem Helstone volt, nem is Malone, Donne vagy Sweeting. Negyven év körüli, napbarnított, jelentéktelen arcú férfi volt, haja már őszült. Kissé görnyedten járt. Elgondolkodó, szomorkás arccal közeledett, de amikor Farrenhez ért, feltekintett, és egyszeriben nyájas mosoly derítette fel a tűnődő, komor arcot.

- Maga az, William? Hogy van? - szólalt meg.

- Megvagyunk valahogy, Mr. Hall. Hát maga hogy van? Nem gyönne be egy kicsit pihenni?

Mr. Hall (az olvasó már hallotta ezt a nevet korábban) Nunnely papja volt. Farren ebben az egyházközségben született, s csak három évvel ezelőtt költözött át ide Briarfieldbe, hogy közelebb legyen Hollow's Millhez, ahol munkát kapott. A lelkész belépett a viskóba, üdvözölte a derék feleséget, a gyerekeket, és leült. Vidáman kezdett beszélni a család elköltözése óta eltelt időről s a Nunnelyben azóta történt változásokról. Válaszolt a nővérére, Margaretre vonatkozó kérdésekre, aki iránt Farrenék melegen érdeklődtek. Ezután ő tett fel kérdéseket, aztán szemüvegén át (szemüveget viselt, mert rövidlátó volt) gyors, aggodalmas pillantása körülfutott a kopár szobán s a körülötte levők sovány, beesett arcán, mert a gyerekek összegyűltek a térde körül, a házaspár meg előtte állt.

- Hogy megy a soruk, hogy boldogulnak? - szólalt meg hirtelen. Mr. Hall, noha képzett, tanult ember volt, nemcsak erős északi akcentussal beszélt, hanem olykor szívesen használt észak-angliai kifejezéseket is.

- Sehogy se boldogulunk - felelt William -, nincs munkánk, ahogy látja, már eladtam a legtöbb bútort, s hogy ezután mi lesz, azt csak a jóisten tuggya.

- Mr. Moore elküldte magukat?

- Elküldött minket, de ha holnap újra fölvenne, asziszem, akkor se dolgoznák neki, mer most olyan véleménnyel vagyok róla.

- Nem illik magához ez a beszéd, William.

- Tudom én, hogy nem illik hozzám, de kezdek egész más ember lenni, érzem, ahogy változok. Nem törődnék az egésszel, ha a gyerekeknek meg az asszonynak vóna mit enni, de szűkölködnek, éheznek...

- Igen, fiam, maga is. Látom én jól. Keserves idők ezek, amerre fordulok, csak szenvedést látok. Üljön le, William. Maga is, Grace. Beszéljük meg a dolgot.

És hogy könnyebben menjen a megbeszélés, Mr. Hall térdére ültette a legkisebb gyereket, és kezét a sorban következőnek a fejére tette. Amikor a kicsik csacsogni kezdtek, csendre intette őket, és szemét a tűzhelyre szegezve, a vörösen izzó, maroknyi parazsat nézte.

- Szomorú idők, s milyen régóta! Isten akarja így, és legyen meg az Ő akarata, de nagyon kemény próbára tesz bennünket. - Elgondolkozott egy kicsit. - Mondja. William, ugye nincs pénze, és nincs már mit eladnia, hogy valamennyit összehozzon?

- Nincs. Már eladtam a sublótot, az órát, a kis mahagóni állványt meg a feleségem kedves teatálcáját, a porcelán készletet, ami a hozománya volt, amikor összeházasodtunk.

- No és ha valaki egypár fontot adna kölcsön magának? Jó hasznát tudná venni? Tudna vele valamit kezdeni?

Farren nem válaszolt, de az asszony gyorsan közbeszólt: - Igen, biztos vagyok benne, hogy tudna, uram. Ügyes fiú ez az én emberem. Ha vóna két-három fontja, valami árusítást kezdhetne vele.

- Így van, William?

- Ha Isten is úgy akarja - mondta William némi megfontolás után -, vehetnék zöldségféléket, szalagot meg cérnát, olyasmit, amiről gondolom, hogy elkelne. Eleinte házalással kezdeném.

- Ugye tuggya, uram - vetette közbe az asszony -, ugye biztos benne, hogy William nem inna, nem is tétlenkedne, és semmiképp se pazarolná el a pénzt. Az én uram, nem kéne szemébe dicsérnem, de meg köll mondanom, egész Angliába nincs nála józanabb, becsületesebb ember.

- Jól van, beszélek egy-két barátommal, és azt hiszem, megígérhetem, hogy néhány napon belül szerzek magának öt fontot kölcsönbe. Ne felejtsék el, nem ajándékba, csak kölcsönbe.

- Értem, uram. Magam is így gondoltam.

- Addig is itt van pár shilling magának, Grace, hogy addig is kerüljön valami a fazékba, amíg az üzlet elindul. No, gyerekek, álljatok szépen sorba, és mondjátok föl a katekizmust, amíg a mamátok elmegy, és hoz valami ebédrevalót. Mert biztos vagyok benne, ma még nem sokat ettetek. Kezdd el, Ben. Mi a neved?

Mr. Hall maradt, míg Grace vissza nem érkezett, akkor gyorsan búcsút vett tőlük, kezet fogott a házaspárral, a küszöbről még visszafordult, és néhány rövid, de nagyon komoly szóval vallási vigaszt adott nekik. Aztán kölcsönös „Isten áldja, uram” és „Isten áldja magukat, barátaim”-mal elváltak egymástól.

KILENCEDIK FEJEZET
Az udvarház

Mr. Helstone és Mr. Sykes kitörő vidámsággal gratulált Moore-nak, amikor az a küldöttség távozása után visszatért hozzájuk. Moore azonban szótlan nyugalommal fogadta a lelkesedést, amellyel határozottságát és egyéb erényeit magasztalták, s arca annyira emlékeztetett a csendes, borús napra, melyet sem napsugár, sem szellő nem élénkít fel, hogy a pap egy okos pillantással fölmérte a helyzetet, abbahagyta a magasztalást, begombolta a kabátját, és oda-szólt Sykesnak, aki kissé tompult érzékeivel sosem jött volna rá magától, hogy jelenléte és fecsegése csak bosszúság és teher Moore-nak:

- Jöjjön, uram, maga is arra megy, amerre én, legalább egy darabig, talán egész jól elviseljük egymás társaságát, nem gondolja? Búcsút veszünk Mr. Moore-tól, és átengedjük őt kellemes gondolatainak, mert látom, nagyon szeretne már elmerülni bennük.

- De hol van Sugden? - kérdezte Moore, és körülnézett.

- Hohó! - kiáltotta Helstone. - Azért én sem ültem egész tétlenül, amíg maga intézte a dolgát. Méltán mondhatom, hogy segítettem magának egy kicsit. Jobbnak láttam nem vesztegetni az időt, így hát amíg maga azzal a szomorú külsejű emberrel tárgyalt - azt hiszem, Farren a neve -, kinyitottam a hátsó ablakot, és átkiáltottam Murgatroydnak az istállóba, hogy hozza ide Mr. Sykes kétkerekűjét. Aztán kicsempésztem Sugdent és Moses testvért falábastul, mindenestül a hátsó kijáraton, s felültettem őket a kocsira. Persze mindezt kedves barátunk, Mr. Sykes hozzájárulásával. Sugden fogta a gyeplőt, s úgy elhajtott, mintha az ördög kergette volna. Már csak egy negyedóra, és Barraclough biztos helyen csücsül a stilbró'-i börtönben.

- Nagyszerű! Köszönöm - mondta Moore. - Viszontlátásra, uraim - tette hozzá, s udvariasan az ajtóig kísérte a vendégeket, s ott maradt, amíg el nem távoztak.

Moore egész nap hallgatag és komor volt, még Scott-tal sem elegyedett szóba. Joe se mondott többet a gazdájának, mint amennyi a munkavitelhez múlhatatlanul szükséges volt, de szeme sarkából folyton figyelte, gyakran bement az irodába a tüzet megpiszkálni, s amikor éppen zárni készült a gyárat (a munkaidő rövid volt akkoriban a rossz üzletmenet miatt), meg-jegyezte:

- Nagyon szép este van, azt tanácsolnám, Mr. Moore, sétáljon egyet a völgyben. Jót tenne magának.

Moore kurtán fölnevetett erre a tanácsra, s megkérdezte Joe-tól, mit jelent ez a nagy buzgalom, s vajon asszonynak vagy gyereknek nézi-e őt? Aztán kikapta kezéből a kulcsokat, majd vállánál fogva kituszkolta Joe-t a szobából. De Scott még a kapuhoz sem ért, máris visszahívta.

- Joe, ismeri ezeket a Farreneket? Azt hiszem, nem valami jól megy a soruk.

- Már hogy menne jól, uram, ha három hónap óta nincs munka? Maga is láthatta, hogy William alaposan megváltozott. Jól lecsúsztak szegények, majd mindenüket eladták már.

- Nem volt rossz munkás, ugye?

- Sose volt még jobb munkása, uram, amióta csak elindította ezt a gyárat.

- És rendes család, ugye?

- Sose láttam rendesebbet. Igazi derék asszony a felesége, olyan tiszta, hogy a padlójukról is megehetné a zabkásáját, uram. Keservesen lecsúsztak. Bár kapna William valami kertészmunkát vagy valami effélét! Nagyon érti a kertészkedést. Valaha együtt lakott egy skóttal, az tanította meg ennek a mesterségnek minden csínjára-bínjára, ahogy mondani szokás.

- Jól van. Joe. Elmehet. Ne álljon itt tovább, ne bámuljon rám.

- Nincs semmi parancs, uram?

- Csak annyi, hogy szedje a sátorfáját.

Joe így is tett.

A tavaszi esték gyakran hidegek és harapósak, s bár ez a mai nap rendkívül szép volt, már reggel is melegen sütött a nap, hát még délben, napnyugtakor a levegő mégis csípős lett, a talaj megkeményedett, s még a sötétség beállta előtt fagyos zúzmara lepte be alattomban a sarjadó füvet s a bontakozó rügyeket. Briarmains (így hívták Mr. Yorke udvarházát) előtt a kövezett járda is dértől fehérlett, s a fagy a kertben is alattomos pusztítást végzett a zsenge növények között meg a mohos pázsiton. A vastag törzsű, terebélyes koronájú hatalmas fa, mely a háznak az úthoz legközelebb eső oromfala előtt állt őrt, láthatólag dacolt a tavaszi este hideg leheletével, a fagy nem bánthatta kopár ágait; és így volt ez a ház mögött magasodó lombtalan diófák csoportjával is.

A csillagos, de holdtalan est sötétjében az ablakokból élénk fény áradt; a színhely nem volt sem sötét, sem elhagyott, még csak csöndes sem. Briarmains az út közelében állt, régi ház volt, akkor épült, amikor itt még híre-hamva sem volt országútnak, s csak a földek közt kanyargó dűlőúton lehetett hozzá eljutni. Briarfield alig egy mérföldnyire feküdt onnan, lármája tompán odahallatszott, fényei tisztán kivehetőek voltak. Briar Chapel, a nagy, durván összeácsolt, új wesleyánus imaház százméternyire sem volt onnan, s minthogy a hívek most éppen imára gyűltek össze falai között, az imaház ablakai ragyogó fényfoltokat vetettek az útra. Különös dicséret vidám dallama verte fel a környék csöndjét - egy igazi kvéker legszívesebben táncra perdült volna hallatára. A szöveg foszlányait olykor tisztán meg lehetett érteni. A hívek egymás után gyújtottak rá a derűs himnuszokra és egyházi énekekre, könnyedén, frissen, egyéni stílusban. Idézünk egy-két versszakot az elhangzott énekekből:

Miért, ki tudja,
e zord küzdelem,
vajúdás búja,
rángó gyötrelem?
Föld rendül, bőr vedlik;
tusák, háborúk;
mind jöttöd jelentik,
drága Krisztusunk.

Harc mindeme
gyilkos tombolás.
A bajnok mindene:
vérben gázolás.
Ellenét, ha irtja,
soha nem fárad,
tűz lesz annak sírja,
ki reá támad.

Ezután, félelmetes nyögések kíséretében, hangos közös imádság következett. Valaki fölordított: - Fölszabadultam! - Mire a hivők kórusban, harsányan: - Bill fia Doad fölszabadult! - A gyülekezet újra harsogó dalba kezdett:

Hatalmas kegyelem!
Áldott segedelem!
Mily mondhatatlan boldog vagyok!
Istennek aklában,
népével egy sorban,
népével együtt élek s halok!

Mily jó az Isten,
hogy halandó testem
elzengheti dicséretét;
zászlaját viheti
s fennen hirdetheti
kegyelme számolatlan kincsét!

Végtelen szeretet,
amely kegyeskedett
munkámat megáldani;
vad ár nem tántorít,
pásztorbot átsegít;
láttok ott karingben állani.

Ámulva kérdezem:
ki adta ezt nekem?
Kutatom, hogy honnan e sok kincs?
De szívem megsúgja:
mindez mennyből hulla,
Istent illeti érte a dics!

Most az újabb és hosszabb ideig tartó ordítozás, üvöltözés, őrjöngő sikoltozás, kínkeserves nyöszörgés után következő ének mintegy föltette a koronát a pokoli zajra és lelkesedésre:

Sanda vágy a bűnbe ránt,
bugyrát Tophet tátja ránk.
Égi kegy, mi megsegít,
zúzza láncunk, menekít.

Itt megannyi Dániel;
dúvad odva nem nyel el,
víznek árja nem riaszt,
óvja léptünk jó malaszt.

Itt - - - -

Az utolsó strófát iszonyú, fülhasogató bömböléssel harsogták:

Itt dalunk magasra száll;
bár a tűznek lángja vár,
kínban égve tapsolunk,
hála néked, Jézusunk.

Az imaházról nem röpült le a fedél, ami a tetőfedő becsületes, megbízható munkáját dicsérte.

De ha Briar Chapelben pezsgett az élet, ugyanígy volt ez Briarmainsben is, bár az udvarházban észrevehetően csendesebben zajlott az élet, mint az imaházban; itt is világos volt néhány szoba, a földszinti szárnyas ablakok a gyepszőnyegre nyíltak, függönyök takarták el a bepillantást a szobába, s részben elnyelték a bent égő gyertyák fényét, de nem fojtották el teljesen a beszéd és nevetés hangját. Mi beléphetünk az ajtón, s behatolhatunk a háziszentélybe.

Mr. Yorke otthona nem vidám társaságtól hangos, mert nincsenek vendégek nála, csak a család gyűlt össze a legutolsó, jobb oldali szobában: a hátsó nappaliban.

Esténként rendszerint itt üldögéltek. Ha nappal volna, láthatnánk, hogy az ablakok színes üvegből vannak; az uralkodó színek a bíbor és a borostyánsárga, és a két ablak közepén egy-egy tompább színű medalion van. Az egyikből William Shakespeare nyájas, a másikból John Milton derűs arca néz a szemlélőre. A falakon néhány kanadai tájkép, zöld erdők, kék folyók, s közöttük egy kép: a Vezúv éjszakai kitörése izzik. Ez a festmény szinte lángol, ha az azúrszínű zuhatagok hűs tajtékjával és az erdők mélyének homályával hasonlítjuk össze.

A szobát megvilágító tűz olyan, amilyet az olvasó, ha véletlenül délvidéki, nem sokszor látott még magánlakás kandallójában; magasra halmozott szén lobog tiszta, forró lánggal a bő torkú kémény alatt. Mr. Yorke ilyen tüzet rakat még nyári meleg estéken is. Most ott ül a kandalló mellett, könyvvel a kezében, mellette kerek asztalka égő gyertyával, de nem olvas, hanem a gyerekeit nézi. Vele szemben ül a ház úrnője. Leírhatnám apróra ezt a személyiséget, ámde, bár nagyon tisztán látom őt magam előtt, mégsem érzek elég elhivatottságot ehhez a feladathoz. Rettentő komoly, nagydarab nő, gond ül a homlokán és vállain, de nem nyomasztó és megoldhatatlan, inkább az a fajta önként, példásan vállalt gondfelhő, melyet örökösen viselnek azok, akik kötelességüknek tartják, hogy komorak legyenek. Mintha mindig ezt sóhajtaná: „Ó, jaj!” És reggel, délben, este ünnepélyes volt, akár a Saturnus. Keményen elítélt minden boldogtalan teremtést - különösen nőneműt -, aki jelenlétében derűs arccal jelét merte adni, hogy vidám a szíve. Véleménye szerint aki jókedvű, az profán, aki vidám, az léha. Nem tett különbséget. Mégis, nagyon jó feleség, nagyon gondos anya volt. Szüntelenül törődött gyerekeivel, és őszintén ragaszkodott férjéhez. Csak az volt a baj, hogy ha minden az ő akarata szerint történik, akkor nem engedi meg, hogy férjének rajta kívül egyetlen barátja is legyen; mindenkit, aki bármiféle kapcsolatban állt a férjével, elviselhetetlennek érzett, és távol tartott magától.

Mr. Yorke tökéletes egyetértésben élt feleségével, pedig természettől fogva társas hajlamú, vendégszerető ember volt, a családi egység hirdetője, s amint már említettük, fiatalsága idején csak az élénk, vidám nőket szerette. Miért választotta éppen ezt a nőt, hogyan tudtak egymáshoz alkalmazkodni, az rejtély, amelyet hamarosan meg lehetne fejteni, ha az embernek volna ideje boncolgatni az esetet. Most azonban érjük be annyival, hogy Mr. Yorke jellemének nemcsak napos, hanem árnyékos oldala is volt, s ez az árnyékos oldal együttérzésre és rokon vonásokra talált feleségének mindig egyformán borús természetében. Meg kell még mondanunk, hogy Mrs. Yorke erős lelkű asszony volt, sose mondott olyasmit, ami helytelen vagy elcsépelt, szilárd demokratikus nézeteket vallott a társadalomról, és meglehetősen cinikus véleménnyel volt az emberi természetről; egyedül önmagát látta tökéletesnek és megbízhatónak, a világon mindenki más tévúton járt. Legnagyobb hibája az örökös, sötét, soha el nem oszló gyanú volt minden emberrel, minden dologgal, vallással és párttal szemben. Ez a gyanú ködként lebegett a szeme előtt, és mindig rossz irányba vezette életútján, bármerre nézett, bármerre fordult.

Ilyen házaspár gyermekeiről méltán feltehetjük, hogy nem lesznek hétköznapi átlagemberek. Nem is lettek. Hat gyereket láthat körülöttük az olvasó. A legkisebb kisbaba, anyja tartja

ölében; ez még teljesen az övé, ezzel szemben még nem táplál kétséget, gyanút, keserű gondolatokat; a kicsi tőle kap mindent, ami életéhez szükséges, rajta csügg, hozzá tapad, s a világon mindenkinél jobban szereti. Az anya biztos ebben, s mivel élete tőle függ, nem is lehet másképp. Ezért szereti a kicsit.

A két következő leány: Jessy és Rose. Most is apjuk mellett vannak, ritkán mennek anyjuk közelébe, csak akkor, ha muszáj. Rose, az idősebbik, tizenkét éves, apjához hasonlít - legjobban hasonlít rá az egész családban -, de csak annyira, mint egy gránitkő elefántcsont másolata. Minden szín, minden vonás lágyabb rajta. Yorke arca kemény, lányáé nem az, de nem is igazán szép. Egyszerű, kerek, viruló gyerekarc; szürke szeme minden, csak nem gyerekszem, komoly lélek tükröződik benne, fiatal lélek, de megérik, ha a test is megéri azt az időt. Sem apja, sem anyja szelleme nem fogható az övéhez. Mind a kettőből örökölte a lényegest, így hát valamikor különb lesz mindkettőjüknél, erősebb, tisztább, bizakodóbb. Rose most még csendes, néha makacs gyermek. Anyja szeretné, ha olyan asszony válna belőle, mint ő: a sötét, terhes kötelességek asszonya. De Rose határozott szelleme tele van olyan gondolatok magvaival, melyekről anyja még sose hallott. A kislány gyakran szenved attól, hogy eltiporják, elnyomják ezeket a gondolatokat. Eddig még sohasem lázadt fel, de ha belehajszolják, egyszer majd megteszi, s ez akkor végleges lesz. Rose szereti apját, az nem uralkodik fölötte vasmarokkal, hanem jó hozzá. Az intelligenciának oly ragyogó szikrái villannak meg néha tekintetében és szavaiban, hogy az apa időnként attól fél: a kislány nem fog sokáig élni. Ez a gondolat sokszor szomorú gyengédséggel tölti el a gyermek iránt.

Sejtelme sincs róla, hogy a kis Jessy fog fiatalon meghalni, hisz e pillanatban oly vidáman csacsog, oly pajkos és eredeti kislány. Jessy heves, ha ingerlik, de csupa szeretet, ha simogatják; váltakozva hol gyengéd, hol kirobbanóan vidám, túl igényes, de ő is sokat ad, nem fél senkitől, anyjától sem például, oktalanul kemény és szigorú szabályait gyakran semmibe veszi, mégis feltétlenül megbízik azokban, akiket maga mellett tud. Jessy pikáns kis arcával, bájos csacsogásával, megejtő egyéniségével arra született, hogy kedvenc legyen, s valóban, apjának ő a kedvence. Furcsa, hogy a kislány vonásról vonásra szakasztott mása anyjának, ahogy Rose apjára hasonlít, és az összhatás mégis milyen más.

Ha valaki most varázstükröt tartana Mr. Yorke szeme elé, és meglátná benne két leányát, amilyenek a mai estétől számított húsz esztendő múlva lesznek, ugyan mit szólna hozzá? Íme, itt a varázstükör, meg fogja tudni sorsukat. Először kis szeme fényének, Jessynek a sorsát.

Ismeri ezt a helyet? Nem, még sohasem látta. De lombjukról felismeri ezeket a fákat: a ciprusokat, szomorúfüzeket, tiszafákat. Látott már ilyen kőkereszteket és ilyen sohasem hervadó, sápadt virágfüzéreket is. Itt ez a zöld gyep, a szürke márvány sírkő - alatta Jessy alussza örök álmát. Élt egy áprilisi napot, nagyon szerették, nagyon szeretett. Rövidke életében sokszor ömlöttek könnyei, gyakran volt bánatos, de közben mosolygott, s boldoggá tett mindenkit, aki csak látta. Nyugodtan és boldogan fogadta a halált Rose oltalmazó karjában, mert Rose volt támasza és védelmezője élete sok megpróbáltatásában. A két angol lány, a haldokló és őrködő, egyedül volt ebben az órában egy idegen országban, s ennek az országnak a földje adott nyugvóhelyet Jessynek.

No, most nézzük Rose-t két évvel később. A keresztek és virágfüzérek különösnek tűnhetnek, de ennek a tájnak hegyei és erdei még különösebbek. Nagyon messze van ez a tájék Angliától; csak a távolban lehetnek ilyen vad, buja folyópartok. A szűz természet magánya ez, sosem látott madarak röpködnek amott az erdőszélen. Nem európai folyó ez, melynek partján gondolataiba merülve ül Rose. Az egykori, csendes yorkshire-i kislány most magányos vándor valahol a déli földtekén. Vajon hazatér-e valaha?

A három legidősebb gyermek fiú: Matthew, Mark és Martin. Játékba elmélyedve vannak együtt a túlsó sarokban. Nézzük csak a három fejet. Első pillantásra nagyon hasonlítanak egymáshoz, a másodikra különböznek, a harmadikra ellentétesek. Sötét hajú, sötét szemű, piros arcú mind a három - többé-kevésbé angolos külsejű valamennyi. Nagyjából hasonlítanak apjukhoz, anyjukhoz, és mégis különböznek: az arcok az elütő jellem jegyeit viselik magukon.

Nem sokat mondok Matthew-ról, az elsőszülöttről, bár nem tudom levenni róla a szemem, hosszan nézem és találgatom: milyen tulajdonságokat takar vagy mutat meg ez az arc? Nem rossz külsejű fiú: hollófekete haj, fehér homlok, piros arc, mozgékony, sötét szem, csupa jó pont. Mégis, akármeddig nézem, úgy találom, csupán egyetlen tárgy van a szobában, mégpedig a legbaljóslatúbb, amellyel Matthew arca rokon vonásokat mutat, s amelyre ez az arc különös módon mindenkor emlékeztet: egy kép, a Vezúv kitörése! Mintha a fiú lelke csak lángból és árnyékból tevődne össze, hogy sohasem ragyogja be nappali világosság, napsugár vagy hűvös, tiszta holdfény. Alkata angol, de a lelke nyilvánvalóan nem az. Így is mondhatnánk: olasz tőr, angol gyártmányú hüvelyben. Vesztésre áll a játékban - nézzétek csak összeráncolt homlokát! Mr. Yorke látja ezt, és mit mond? Halk, kérő hangon szól: - Mark és Martin, ne bosszantsátok a bátyátokat. - Az apa és anya mindig ezen a hangon beszél a fiúkkal. Elméletben elítélik a részrehajlást, nem ismerik el az elsőszülöttség jogait ebben a házban, de azért Matthew-t sosem szabad bosszantani, sosem szabad vele ellenkezni. Oly kitartóan akadályozzák meg Matthew ingerlését, amint a tüzet tartják távol a puskaporos hordótól. „Engedjetek neki, békítsétek ki" - ez a mottójuk, ha Matthew-ról van szó. A republikánusok nem késlekednek zsarnokot nevelni önnön húsukból és vérükből. A két kisebb fiú tudja is, érzi is ezt, és szívük mélyén mind a ketten lázadoznak az igazságtalanság ellen. Nem tudnak olvasni szüleik lelkében, az indítékot nem látják, csak a megkülönböztetést, amint bánnak velük. A sárkány fogait már elvetették Mr. Yorke ifjú sarjadékai között, egy napon beérik majd a termés: a viszály.

Mark jóképű fiú, neki van a legszabályosabb arca a családban. Rendkívül nyugodt, ravaszkás mosolyú, a legszelídebb hangon képes fölöttébb éles, csípős dolgokat mondani. Bármilyen nyugodt is, bozontos szemöldöke indulatokról árulkodik, és emlékezteti az embert arra, hogy nem mindig a legsimább vizek a legbiztonságosabbak. Emellett túlságosan csendes, egykedvű és érzéketlen ahhoz, hogy boldog legyen. Mark sosem talál majd sok örömet az életben. Mire huszonöt éves lesz, csodálkozik azon, hogy miért nevetnek az emberek egyáltalán, és mindenkit bolondnak tart, aki jókedvű. Mark számára nem lesz poézis sem az irodalomban, sem az életben, s a költészet legszebb virágai üres, dagályos frázisokként konganak majd a fülében. Az elragadtatás csak ellenszenvet és megvetést vált majd ki belőle. Marknak nem lesz fiatalsága: amikor viruló ifjúnak látszik, lélekben már középkorú lesz. Teste most tizennégy éves, a lelke azonban harminc.

Martin, hármuk közül a legfiatalabb, más természetű. Lehet rövid az élete avagy hosszú, annyi bizonyos, hogy nagyszerű lesz. Az élet valamennyi illúzióján úgy esik át, hogy félig hisz bennük, maradéktalanul kiélvezi, aztán túllép rajtuk. Ez a fiú nem csinos, nem olyan jóképű, mint bátyjai, inkább csúnya. Mintha valami burok, valami száraz kéreg volna rajta, amit közel húszesztendős koráig visel, aztán leveti, s ebben az időszakában jóképűvé válik. Húszéves koráig faragatlan modorú lesz, egyszerű otthoni ruhákat visel, de a bábban meglesz az erő, hogy pillangóvá változzék, s ez az átváltozás kellő időben megtörténik. Egy darabig hiú, talán önhitt fiatalember lesz, habzsolja majd az élvezeteket, arra vágyik, hogy csodálják, és szomjazni fogja a tudást. Mindent meg akar majd kapni, amit az élet csak adhat neki: élvezetben és tudásban egyaránt. Nyilván nagyokat merít majd minden forrásból. De mi lesz, ha már eloltotta a szomját? Nem tudom! Martinból talán figyelemre méltó ember válik, ám hogy az lesz-e, vagy sem, még a látnok sem tudná megmondani; ebben a kérdésben ő sem lát a jövőbe.

Mr. Yorke családjában, abban a hat gyerekfejben együttvéve annyi lelki és szellemi erő van, annyi eredetiség és tettvágy, hogy ha szétosztanánk fél tucat hétköznapi csemete között, mindegyikre jóval több értelmi képesség jutna az átlagosnál. Mr. Yorke tudja ezt, és büszke a fajtájára. Yorkshire hegyes-völgyes vidékén akadnak ilyen különleges, tősgyökeres, életerős családok: jóvérűek, jófejűek, féktelenül büszkék az erejükre, s ezért nehezen kezelhetők - nem elég csiszoltak, nem elég udvariasak és hajlíthatók, de egészségesek, bátrak és telivérek, akár a szirti sas vagy a sztyepp szilaj lova.

Halkan kopognak a szalon ajtaján. A fiúk zajosan játszottak, a kis Jessy meg éppen egy kedves skót dalt énekelt apjának (Yorke nagyon szereti a skót meg az olasz dalokat, és muzikális kislányát megtanította a legszebbekre), így hát nem hallották, hogy csöngettek a kapun.

- Szabad - mondta Mrs. Yorke azon a tudatosan fojtott, ünnepélyes színezetű hangon, amely végül mindig oly gyászossá válik, akármiről beszél, akkor is, ha csak afelől rendelkezik a konyhán, hogy készítsenek pudingot, vagy a fiúknak szól, hogy akasszák a sapkájukat a fogasra a hallban, vagy kézimunkázni hívja a lányokat. - Szabad - mondja, s Robert Moore lép be.

A mindig komoly és mértékletes Moore (szeszes ital sosem kerül az asztalra, ha ő jön este látogatóba) annyira belopta magát Mrs. Yorke szívébe, hogy a hölgy eddig még sohasem szólta meg, ha kettesben volt férjével; még nem jött rá, hogy Moore-t titkos szerelmi kapcsolat akadályozza a nősülésben, sem arra, hogy Moore tulajdonképpen báránybőrbe bújt farkas. Már házassága elején sok mindent megtudott férje legtöbb agglegény barátjáról, s emiatt kizárta őket köréből. Magatartásában - valljuk meg őszintén - volt némi igaza; viselkedése nemcsak kemény, hanem értelmes is volt.

- Ó, maga az? - mondta Mr. Moore-nak, aki odalépett hozzá, és kezet nyújtott. - Mért csavarog ilyenkor este? Otthon kéne ülnie.

- Lehet egy magányos férfinak otthona, asszonyom? - kérdezte Moore.

- Ugyan! - legyintett Mrs. Yorke, mert éppúgy lenézte és éppoly kevéssé gyakorolta a sima modort, mint a férje. A szókimondás tudatosan mindig odáig vitte, hogy néha csodálatot, de többnyire riadalmat keltett az emberekben. - Ugyan! Ne beszéljen ostobaságokat! Magányos férfinak is lehet otthona, ha akarja. Hát a nővére nem teremt otthont magának?

- Az nem - szólt bele Mr. Yorke. - Hortense tisztességes lány, de amikor annyi idős voltam, mint Robert, nekem is volt öt-hat lánytestvérem, éppolyan derék és rendes, mint Hortense, és - ezt te tudod a legjobban, Hesther - ez mégse tartott vissza attól, hogy feleséget keressek magamnak.

- Meg is bánta keservesen, hogy elvett engem - fűzte hozzá Mrs. Yorke, mert olykor-olykor szívesen sütött el egy száraz tréfát a házasságról, még ha önmagát gúnyolta is vele. - Úgy megbánta, hogy zsákruhába bújt, és hamut szórt a fejére, ezt elhiheti nekem, Robert Moore, hiszen látja, hogy milyen büntetést kapott érte (itt a gyerekeire mutatott). Ki venne a nyakába olyan terhet, mint az a három faragatlan, nagy kamasz ott, ha tehetne ellene? Nemcsak világra kell hozni őket, bár az is elég rossz, de etetni, ruházni is, meg fölnevelni és elindítani az életbe. Fiatalember, ha kísértésbe esne, hogy megházasodjon, gondoljon a négy fiunkra és két lányunkra, s gondolja meg kétszer is, mielőtt beleugrana.

- Hát én nem esem ilyen kísértésbe mostanában. Azt hiszem, ezek az idők nem alkalmasak arra, hogy nősüljön az ember, vagy engedje magát belevinni a házasságba.

Biztosra vehette, hogy az ilyenféle keserű nyilatkozat elnyeri Mrs. Yorke tetszését. Bólintott, és helyeslően mormogott, de egy perc múlva így szólt: - Nem sokra tartom az ilyen fiatal férfiak salamoni bölcsességét. Az első kis fellángolás elemészti. De üljön le, uram, azt hiszem, ülve éppúgy tud beszélni, mint állva.

Ez volt a modora, így szokta hellyel kínálni vendégeit. Moore alig engedelmeskedett a felszólításnak, amikor a kis Jessy leugrott apja térdéről, és odafutott hozzá. Moore gyorsan kitárta a karját, így fogadta a gyereket.

- Azt mondod, hogy megnősül - szólt Jessy méltatlankodva anyjához, miközben Moore könnyedén térdére emelte -, pedig már nős, legalábbis úgy vehetjük. Múlt nyáron, amikor először látott meg az új fehér ruhámban a széles kék övvel, megígérte, hogy engem vesz feleségül. Te is hallottad, apa? - (Ezek a gyerekek nem szoktak anyukát vagy apukát mondani; az anyjuk nem engedett meg ilyen érzelgősséget.)

- Igen, kislánykám - nyugtatta meg Yorke -, tanú vagyok rá. De mondd neki, Jessy, hogy ismételje meg, mert ő is csak amolyan csalfa semmiházi.

- Nem csalfa! Aki ilyen szép, az nem lehet csalfa - mondta Jessy, és bizalomtól sugárzó arccal fölnézett magas szerelmesére.

- Szép! - kiáltott Mr. Yorke. - Ez az! Épp ezért csalfa. Ez a bizonyíték arra, hogy csibész.

- De aki ilyen szomorú, az nem lehet csalfa - szólt közbe egy halk hang az apa széke mögül. - Ha mindig nevetne, én is azt hinném, hogy hamar elfelejti az ígéreteit. De Mr. Moore sosem nevet.

- A te érzelgős barátod a legnagyobb csaló a világon, Rose - jegyezte meg Mr. Yorke.

- Nem érzelgős - mondta Rose.

Mr. Moore kissé meglepődve, mosolyogva fordult feléje.

- Honnan tudod, Rose, hogy nem vagyok érzelgős?

- Mert hallottam, amikor egy hölgy mondta.

- *Voilà, qui devient intéressant!*[33] - kiáltott fel Mr. Yorke, és közelebb lökte a székét a tűzhöz. - Egy hölgy! Ez egész romantikusan hangzik, találjuk ki, ki az. Rosy, súgd meg a nevét apádnak, de halkan, hogy Robert meg ne hallja.

- Rose, ne légy arcátlan, ne fecsegj összevissza annyit - szólt közbe Mrs. Yorke szokott kedvrontó módján. - És te se, Jessy. Úgy illik, hogy a gyerekek, különösen a lányok, maradjanak csendben felnőttek jelenlétében.

- Akkor miért van nyelvünk? - kérdezte hetykén Jessy. Rose meg csak nézte az anyját, olyan arccal, mely mintha ezt mondaná: „Meg kell emésztenem ezt az aranyszabályt, át kell jól gondolnom." Kétpercnyi komoly töprengés után megkérdezte: - És miért különösen lányoknak, anya?

- Először is azért, mert azt mondtam, másodszor meg azért, mert a tapintat és a tartózkodás a leány legszebb erénye.

- Drága asszonyom - szólt Moore -, amit mond, az kitűnő, tulajdonképpen kedves nővérem megállapításaira emlékeztet, de igazán nem alkalmazható ezekre a kicsikre. Csak beszéljen Rosy és Jessy tartózkodás nélkül, különben vége a legnagyobb örömnek, amiért idejövök. Szeretem a csacsogásukat, jót tesz nekem.

- Ugye? - mondta Jessy. - Jobbat, mintha a faragatlan kamaszok gyűlnének maga köré. Maga mondta, anyám, hogy faragatlanok.

- Igen, kicsikém, ezerszer jobbat. Elég faragatlan fickó van körülöttem egész nap, kiscsibém.

---

[33] Lám, kezd a dolog érdekessé válni!

- Sokan vannak, akik csak a fiúkat veszik észre - folytatta Jessy. - Minden bácsikám és nénikém különbnek tartja az unokaöccseit, mint az unokahúgait, s ha férfiak jönnek hozzánk ebédre, mind Matthew-val, Markkal és Martinnal beszélget, sose Rose-zal vagy velem. Mr. Moore a *mi* barátunk, és nem is adjuk oda másnak. De jegyezd meg, Rose, hogy ő sokkal inkább az én barátom, mint a tiéd! Vedd tudomásul, hogy *egyedül az én barátom*! - mondta, és figyelmeztetően emelte fel kis kezét.

Rose már megszokta ennek a kis kéznek figyelmeztető mozdulatait; akarata naponta meghajolt a zabolátlan kis Jessy akarata előtt. Jessy irányította őt, és uralkodott felette ezernyi dologban. Ha mutatós dologról vagy játékról volt szó, mindig Jessy vette át a vezetést, Rose csendesen a háttérben maradt, de ha az élet kellemetlenségeire került sor: munkára vagy lemondásra, Rose ösztönösen átvállalt a maga része mellé húgáéból is annyit, amennyit bírt. Jessy már rég elintézte magában, hogy ha megnő, férjhez megy, Rose pedig vénlány marad, nála fog lakni, gondozza a gyerekeit, és vezeti a háztartását. Nem szokatlan az ilyesmi a testvérek között, ha az egyik csúnya, a másik meg szép. Ebben az esetben azonban, ha volt különbség a külsejükben, akkor Rose volt a csinosabb. Az ő arca szabályosabb volt, mint a kis Jessyé. Csakhogy Jessynek a sors eleven eszéhez és gazdag érzelmei közé még azt a képességet is megadta, hogy bárhol, bármikor, bárkit elbűvöljön. Rose lelke majd széppé, naggyá fejlődik, nemes jellemű, alapos műveltségű lesz, szíve oly tiszta, mint az acél, de hiányzik belőle a vonzerő.

- No, Rose, mondd meg a nevét annak a hölgynek, aki tagadta, hogy érzelgős vagyok - nógatta Moore a kislányt.

Rose-nak fogalma sem volt arról, hogy gyötörni is lehet embereket, különben egy ideig kétségben tartotta volna Moore-t. Röviden válaszolt: - Nem mondhatom meg, mert nem tudom a nevét.

- Akkor írd le. Milyen volt, hol találkoztál vele?

- Amikor Jessy meg én átmentünk Whinburybe Pearsonékhoz, Kate és Susan épp aznap jött haza az iskolából, Pearsonéknál társaság volt, s néhány felnőtt hölgy ült a nappali egyik sarkában, és magáról beszélgettek.

- Egyiket se ismerted?

- A Sykes lányok voltak, Hannah, Harriet, Dora és Mary.

- Jó. Szidtak engem, Rosy?

- Egypáran szidták, azt mondták, hogy maga mizantróp, emlékszem a szóra, megnéztem a szótárban, amikor hazajöttünk. Azt jelenti: embergyűlölő.

- Hát még mit mondtak?

- Hannah Sykes azt mondta, hogy maga fontoskodó, öntelt alak.

- Még jobb! - kiáltott fel Mr. Yorke nevetve. - Hát ez remek! Hannah az a vörös hajú. Szép lány, de féleszű.

- Úgy látszik, elég esze van ahhoz, hogy engem kigúnyoljon - mondta Moore. - Fontoskodó, öntelt alak, ez igen! Folytasd csak, Rose.

- Miss Pearson azt mondta, hogy szerinte maga nagyon affektál, és a fekete hajával meg a sápadt arcával olyan, mint valami érzelgős mamlasz.

Most már nemcsak Mr. Yorke, de Mrs. Yorke is nevetett.

- Most láthatja, minek tartják a háta mögött - mondta Mrs. Yorke -, de azért azt hiszem, az a Miss Pearson szívesen megfogná magát. Akármilyen öreg, rögtön kivetette a hálóját, amint maga betette ide a lábát.

- És ki mondott ellent neki, Rosy? - kérdezte Moore.

- Egy hölgy, akit nem ismerek, mert még sose volt nálunk látogatóban, bár minden vasárnap látom a templomban. A szószékhez közel eső padban ül, és én általában mindig őt nézem, nem az imakönyvemet. Mert olyan, mint egy kép itt nálunk az ebédlőben. Mint az a nő galambbal a kezében, legalábbis olyan a szeme meg az orra. Egyenes orra van, amitől az arca olyan... olyan... valahogy úgy mondhatnám, tiszta.

- És te nem ismered! - kiáltott fel Jessy határtalan meglepetéssel. - No, ez Rose-ra vall. Mr. Moore, sokszor gondolkozom azon, miféle világban él az én testvérem; biztos, hogy nem mindig ebben. Az ember mindig rájön, hogy sejtelme sincs egy csomó apróságról, amit mindenki tud. Ha arra gondolok, hogy minden vasárnap szépen elmegy a templomba, és az egész istentisztelet alatt egy bizonyos személyt figyel, és eszébe se jut megkérdezni, hogy hívják azt a személyt. Akiről beszél, az Caroline Helstone, a lelkész unokahúga. Jól emlékszem az egészre. Miss Helstone nagyon dühös volt Ann Pearsonra, és azt mondta: „Robert Moore nem affektál, és nem is érzelgős, tévesen ítélitek meg a jellemét, vagyis inkább egyikőtök se tud semmit a jelleméről.” Mondjam meg, milyen Caroline Helstone? Jobban meg tudom mondani, mint Rose, hogy milyenek az emberek, és hogyan öltözködnek.

- Halljuk!

- Szép, gyönyörű! Szép karcsú, fehér nyaka van, nem túl sötétbarna haja hosszú, lágy fürtökben omlik a vállára. Csendesen beszél, szép tiszta hangon, mozdulatai nyugodtak, legtöbbször szürke selyemruhát visel, tetőtől talpig jól öltözött: ruhája, cipője, kesztyűje mindig mintha ráöntötték volna. Olyan, mint egy igazi úrinő. És ha akkora leszek, mint ő, én is olyan akarok lenni. Tetszem majd magának, ha olyan leszek? Igazán feleségül vesz?

Moore megsimogatta Jessy haját, egy pillanatra úgy tűnt, hogy magához akarja vonni, de ehelyett egy kissé távolabb csúsztatta a térdét.

- Ó, hát nem akar elvenni? Eltol magától?

- De hát, Jessy, te egyáltalán nem törődsz velem, sose jössz el hozzám a völgybe látogatóba.

- Mert sose hív meg.

Erre Moore nyomban meghívta a két kislányt, látogassák meg, és megígérte nekik, hogy mivel másnap reggel Stilbró’-ba megy, ajándékot vesz mindkettőjüknek, de hogy mit, azt nem árulja el, jöjjenek csak el, majd meglátják.

Jessy éppen válaszolni akart, amikor az egyik fiú váratlanul közbeszólt: - Ismerem azt a Miss Helstone-t, akiről annyi mindent összelocsogtatok. Ronda egy lány. Utálom! Gyűlölök mindenkit, aki nőpárti. Csak tudnám, hogy a nők minek vannak a világon? - mondta Martin.

- Martin! - szólt rá az apja. A fiú válaszul félig dühös, félig tréfás, cinikus arcát fordította apja felé. - Martin fiam, te most még csak egy nagyszájú, haszontalan kölyök vagy, de egyszer majd szörnyen beképzelt piperkőc lesz belőled. De csak álld, amit most mondtál! Látod, leírom minden szavadat ide a noteszomba (a családfő előhúzott zsebéből egy bőrkötéses könyvecskét, és gondosan bejegyzett valamit.) Tíz év múlva. Martin, ha mind a ketten életben leszünk, emlékeztetni foglak a szavaidra.

- Akkor is azt fogom mondani; mindig gyűlölni fogom a nőket, olyan üresfejű babák, nem csinálnak semmit, csak szépen kiöltöznek, és ide-oda flangálnak, hogy megcsodálják őket. Sose nősülök meg! Agglegény maradok!

- Tarts ki emellett! Tarts ki! - Mr. Yorke most a feleségéhez fordult: - Hesther, az ő korában én is ilyen voltam, igazi házasságellenes, és tessék! Mire huszonhárom éves lettem és beutaztam Franciaországot, Itáliát és a jó ég tudja, még hány országot, minden este, mielőtt lefeküdtem, kibodorítottam a hajamat, karikát viseltem a fülemben, és ha az a divat, az orromba is raktam volna, s mindezt csak azért, hogy tessem a nőknek, és elbűvöljem őket. Martin is így lesz vele.

- Én? Soha! Nekem több eszem van! Micsoda figura voltál te, apa! Ami a ruhákat illeti, most megfogadom: sose fogok szebben öltözködni, mint most. Mr. Moore, tetőtől talpig durva kék posztóruhában járok, s kinevetnek az iskolában, és matróznak csúfolnak. Én még jobban kinevetem és szarkának meg papagájnak nevezem őket, mert a kabátjuk ilyen színű, a mellényük olyan, a nadrágjuk amolyan. Én mindig kékben járok, semmi másban, csak kékben. Az ember méltóságán aluli, hogy tarka ruhákban járjon.

- Tíz év múlva, Martin, nem lesz olyan szabóműhely és olyan sokféle színű szövet, hogy kielégítse nagy igényeidet, semmiféle illatszerboltban nem találsz majd kényes ízlésednek megfelelő csodás kölnivizet.

Martin megvetően nézett, de nem felelt semmit.

Mark percek óta az egyik oldalasztalkán heverő könyvek között turkált. Most ő vette át a szót; sajátságosan lassú, csendes hangon beszélt. Arcán szelíd irónia ömlött el, melyet nehéz lenne leírni.

- Mr. Moore - szólalt meg -, maga bizonyára azt hiszi, hogy Miss Caroline Helstone bókot mondott, amikor azt állította magáról, hogy nem érzelgős. Úgy vettem észre, kicsit zavarba jött, amikor húgaim elmondták a dolgot, mintha hízelgőnek találta volna. Elpirult, mint az egyik hiú gyerek az iskolában, ha jó osztályzatot kap. A maga kedvéért, Mr. Moore, megnéztem az érzelgős szót az értelmező szótárban. Azt jelenti: „látszólagos érzelmesség”. Tovább kerestem, és látom, hogy az „érzelem” szó gondolatot, eszmét, nézetet is jelent. Tehát az érzelgős ember az, akinek gondolatai, eszméi és nézetei vannak. Aki nem érzelgős, annak nincsenek gondolatai, eszméi és nézetei. - Mark befejezte, nem mosolygott, nem nézett körül, hogy learassa a csodálatot, elmondta, amit akart, és elhallgatott.

- *Ma foi! Mon ami!* - jegyezte meg Moore Mr. Yorke-hoz fordulva. - *Ce sont vraiment des enfants terribles, que les vôtres!*[34]

Rose, aki eddig figyelmesen hallgatta Markot, most megszólalt: - A gondolatok, eszmék és nézetek különbözők: jók és rosszak. Az érzelgősség a rosszakra utal, legalábbis Miss Helstone ebben az értelemben használta, mert nem támadta Mr. Moore-t, hanem védte.

- Itt az én kedves kis ügyvédem - mondta Moore, és megfogta Rose kezét.

- Védte - folytatta Rose -, ahogy az ő helyében én is ezt tettem volna, mert a többi hölgy látható rosszindulattal beszélt.

- A nők mindig rosszindulatúan beszélnek - jegyezte meg Martin -, a nők természetében van a rosszindulat.

---

[34] Komolyan mondom, barátom, borzasztóak a gyerekei!

Matthew most először szólalt meg: - Micsoda bolond ez a Martin, mindig arról locsog-fecseg, amihez nem ért.

- Szabad ember vagyok, jogom van arról fecsegni és locsogni, amiről akarok! - vágott vissza Martin.

- Hogy ennyire élsz, vagyis inkább visszaélsz ezzel a joggal, az azt bizonyítja, hogy rabszolgának kellett volna születned - folytatta a bátyja.

- Rabszolgának?! Rabszolgának?! Ezt mondja egy Yorke a másik Yorke-nak. Ez a fickó - tette hozzá Martin, majd felállt, s az asztalon át Matthew-ra mutatott -, ez a fickó elfelejti azt, amit Briarfieldben minden paraszt tud: a mi családunk valamennyi szülöttének olyan ívelt lábfeje van, hogy egy veréb is elfér alatta, ami azt bizonyítja, hogy háromszáz év óta nem született rabszolga a mi vérünkből.

- Szájhős! - szólt fitymálva Matthew.

- Csend legyen, fiúk! - kiáltott rájuk Mr. Yorke. - Martin, te méregkeverő, sose lenne veszekedés, ha te nem kezdenéd.

- Így van ez, igazán? Ki kezdte, én vagy Matthew? Mondtam én neki valamit, amikor azzal támadt rám, hogy úgy beszélek, mint egy bolond?

- Egy beképzelt bolond - mondta Matthew.

Mrs. Yorke most hintáztatni kezdte a széket. Vészjósló volt ez a mozdulata, mert többnyire hisztériás kitörés követte, különösen akkor, ha Matthew alulmaradt valami összecsapásban.

- Nem látom be, miért kellene eltűrnöm Matthew szemtelenséget, és mi jogon használ durva szavakat velem szemben - jegyezte meg Martin.

- Semmilyen jogon, fiam, de ha kell, hetvenhétszer is bocsáss meg a bátyádnak - mondta Mr. Yorke békítően.

- Ez mindig így megy; a gyakorlat és az elmélet mindig ellentétben áll egymással - mormogta Martin. Felállt és kifelé indult.

- Hová mégy, fiam? - kérdezte az apa.

- Valahová, ahol nem bántanak, ha ugyan találok ilyen helyet ebben a házban.

Matthew bőszítően arcátlanul fölnevetett. Martin furcsa pillantást vetett rá, és egész karcsú fiútestében remegett, de uralkodott magán. - Azt hiszem, nincs kifogásotok ellene, ha távozom? - kérdezte.

- Nincs. Menj csak, fiam, de vigyázz, ne haraggal a szívedben.

Martin kiment; Matthew újabb arcátlan nevetése kísérte. Rose fölemelte szép kis fejét Moore válláról, mert egy pillanatra odahajtotta, és merően nézve Matthew szemébe, ezt mondta: - Martin szenved, te pedig boldog vagy, de én inkább lennék Martin helyében, mint a tiedben. Nem szeretem, hogy ilyen vagy.

Mr. Moore, hogy elhárítsa a családi jelenetet, de legalábbis meneküljön előle - mert a Mrs. Yorke-ból felcsukló kis zokogó hang figyelmeztette rá, hogy valószínűleg az következik -, letette Jessyt az öléből, felállt, megcsókolta a két kislányt, s lelkükre kötötte: feltétlenül jöjjenek el hozzá holnap korán délután a völgybe. Aztán búcsút vett a háziasszonytól, s így szólt Mr. Yorke-hoz: - Beszélhetnénk néhány szót egymással? - és együtt mentek ki a szobából.

Rövid tanácskozásuk a hallban folyt le. - Tudna munkát adni egy jó munkásnak? - kérdezte Moore.

- Nevetséges kérdés a mai időkben, hisz jól tudja, hogy minden munkaadónak van egy csomó jó munkása, akit nem tud foglalkoztatni.

- Meg kell tennie nekem, hogy fölveszi ezt az embert, ha egy mód van rá.

- Édes fiam, ha egész Anglia kérne rá, akkor se tudnék fölvenni egyetlen embert se.

- Ez nem jelent semmit. Muszáj munkát szereznem neki valahol!

- Ki az?

- William Farren.

- Ismerem Williamet, egyenes, becsületes ember.

- Három hónap óta munka nélkül van. Nagy a családja, és biztos, hogy kereset nélkül nem tud megélni. Ő is benne volt abban a szövőmunkás-küldöttségben, amely ma reggel fölkeresett. Panaszkodtak, megfenyegettek. William nem fenyegetőzött, csupán arra kért, adjak nekik egy kicsit több időt, lassabban vigyem végbe a változtatásokat. Maga is tudja, hogy ezt nem tehetem. Mindenfelől szorongatnak, nem csinálhatok mást: sietnem kell. Úgy gondoltam, szalmacséplés lenne sokat fecsegnem velük. Elküldtem őket, de előbb letartóztattam azt a gazembert közülük, aki néha abban az imaházban prédikálni szokott. Remélem, deportálni fogják.

- Csak nem Moses Barraclough-t?

- De igen.

- Úgy? Letartóztatta? Remek! Szóval egy csirkefogóból mártírt készül csinálni? Bölcs dolgot művelt.

- Helyesen jártam el! Nos, nem akarom szaporítani a szót, eltökéltem, hogy állást szerzek Farrennek, és számítok rá, hogy maga ad neki.

- Ez mégiscsak sok! - kiáltott fel Mr. Yorke. - Miféle jogon számít arra, hogy én gondoskodom a maga elbocsátott munkásairól? Mi közöm nekem ezekhez a Farrenekhez és Williamekhez? Hallottam, hogy becsületes ember, de az én dolgom támogatni minden becsületes embert Yorkshire-ban? Mondhatná erre, hogy az nem is lenne olyan nagy vállalkozás, de akár nagy, akár kicsi, én egyet se támogatok!

- Jó, jó, Mr. Yorke. Miféle munkát tud neki szerezni?

- Én szerezzek? Mindjárt arra kényszerít, hogy olyan szavakat használjak, amilyeneket nem szoktam. Jobb lesz, ha hazamegy, ott az ajtó, induljon.

Moore fogott egy széket, és leült. - Rendben van, az üzemben nem tud munkát adni neki, de vannak földjei is, adjon neki valami munkát a birtokán, Mr. Yorke.

- Bob, azt hittem, maga egy csöppet se törődik a mi földhözragadt szegényeinkkel. Nem értem ezt a változást.

- Én értem. A fickó csak a tiszta igazat mondta, mégpedig értelmesen. Én éppoly nyersen válaszoltam neki, mint a többieknek, akik csupa zagyvaságot fecsegtek összevissza. Akkor és ott nem tudtam különbséget tenni közöttük. Farren külseje sokkal inkább elárulta, hogy min ment keresztül az utóbbi időben, mint a szavai. De mi értelme a magyarázkodásnak? Adjon neki munkát!

- Adjon neki maga! Ha olyan nagyon komolyan gondolja a dolgot, erőltesse meg magát.

- Ha a helyzetem megengedné, hogy megerőltessem magam, addig erőltetném, amíg bele nem szakadok. De néhány levelet kaptam ma reggel, s azok világosan megmutatták, hogy állok és hol tartok. Bizony a csőd szélén. Külföldi piacom mindenesetre bedugult. Ha nem jön változás, ha nem pirkad föl a béke hajnala, ha a törvényerejű rendeleteket föl nem függesztik, hogy megnyíljon az út számunkra nyugat felé, akkor nem tudom, mihez kezdek. Annyi reménysugarat látok, mintha sziklába falaztak volna. Így hát becstelen dolog lenne részemről, ha azzal ámítanék egy embert, hogy megélhetést adok neki.

- Jöjjön, sétáljunk egyet a ház előtt, szép csillagos az este - mondta Mr. Yorke.

Kimentek, betették maguk mögött a kaput, és fel-alá járkáltak a dérlepte kövezett úton.

- Intézzük el már ezt a Farren-ügyet - unszolta Yorke-ot Mr. Moore. - Nagy gyümölcsöse van az üzeme közelében; Farren jó kertész, adjon neki ott munkát.

- Jól van, legyen. Holnap elküldök érte, és majd meglátjuk. Most pedig, fiam, érdeklik magát a saját dolgai?

- Igen. Egy második kudarc - amit késleltethetnék ugyan, de ebben a pillanatban nem látok rá módot, hogy végleg elhárítsam - teljesen tönkretenné a Moore nevet, márpedig maga is tudja, milyen tiszta a szándékom, hogy megfizessem minden adósságomat, és a régi céget újra a régi szilárd alapokra állítsam.

- Tőkére van szüksége, ennyi az egész.

- Igen, de ugyanígy azt is mondhatná, hogy egy halottnak csak légzésre van szüksége ahhoz, hogy éljen.

- Tudom, tudom, a tőke nem olyasmi, amit csak kérni kell, és máris megkap az ember. Ha maga nős, családos ember volna, mint én, bizony nagyon kétségbeejtőnek tartanám a helyzetét, de a fiatal, szabad férfinak megvannak a maga lehetőségei. Pletykákat hallok imittamott arról, hogy el akarja venni ezt vagy azt a lányt, de, gondolom, ezekből a pletykákból egy szó sem igaz.

- Jól gondolja. Azt hiszem, nem vagyok abban a helyzetben, hogy házasságról álmodozzam. Házasság! Ki nem állhatom ezt a szót, olyan bután és utópisztikusan hangzik. Végleg eldöntöttem magamban, hogy a házasság és a szerelem fölösleges dolog, csak a gazdagoknak találták ki, akiknek könnyű az élete, és nem kell aggódniuk a holnap miatt. Vagy kétségbeesett lépés: végső és meggondolatlan öröme azoknak a szerencsétleneknek, akiknek semmi reményük sincs arra, hogy valaha is kiemelkedjenek nyomorúságuk posványából.

- Én nem gondolkoznék így a maga helyében. Azt tartanám, hogy könnyen kapnék feleséget pár ezer fonttal, olyat, aki megfelel nekem is, meg a céljaimnak is.

- Csak azt tudnám, hol?

- Megpróbálná, ha alkalom kínálkoznék?

- Nem tudom, attól függ... röviden, sok mindentől függ.

- Elvenne valami öregasszonyt?

- Inkább követ törnék az úton.

- Én is. Hát csúnyát elvenne-e?

- Pfuj, utálom a csúnyaságot. A szépséget szeretem. A szemem és a szívem úgy gyönyörködik egy kedves, fiatal, szép arcban, mint amennyire iszonyodik egy mogorva, ráncos, beesett arctól. A lágy, finom vonások és színek vonzanak, a durvák taszítanak. Nem vennék el csúnya nőt.

- Még akkor se, ha gazdag?

- Akkor se, ha csupa drágakőbe öltözik. Nem tudnám szeretni, nem tudnám kedvelni, még csak elviselni se. Ha nem elégítené ki az ízlésemet, az utálat később zsarnokságban nyilvánulna meg, vagy ami még rosszabb: jéggé fagynék.

- És mi lenne, Bob, ha egy tisztességes, jó természetű, vagyonos lányt venne el, még ha nem is olyan nagyon szép? Nem tudna megbarátkozni a kiálló arccsontokkal, a nagy szájjal és a vöröses hajjal?

- Sose fogom megpróbálni, ezt megmondhatom magának. Legalább jó mozgású legyen, fiatal, arányos, igen: szép legyen az én elképzelésem szerint.

- Aztán ott a szegénység, a gyerekszoba tele kölyökkel, akiket se etetni, se ruházni nem tud, és nagyon hamar a gondoktól megviselt, megtört feleség, aztán csőd, bukás és küszködés életfogytiglan.

- Hagyjon békén, Yorke.

- Ha maga romantikus, Robert, de főleg ha már szerelmes, akkor semmi értelme a beszédnek.

- Nem vagyok romantikus. Annyi romantika sincs bennem, mint amennyi a szövet ott, azokon az üres feszítődobokon.

- Csak használjon mindig ilyen szóképeket, fiam, ha velem beszél, én megértem őket. És csakugyan nincs semmi szerelmi ügye, ami befolyásolná az ítéletét?

- Azt hiszem, erről már eleget beszéltem. Szerelem és én! Nevetséges!

- Jól van. Ha egészséges a szíve is, meg a feje is, miért ne ragadná meg a kínálkozó alkalmat, ha haszna lehet belőle? Tehát türelem, majd meglátjuk.

- De titokzatos, Yorke.

- Lehet, hogy egy kicsit az vagyok. Nem ígérek és nem tanácsolok semmit, de arra kérem, ne veszítse el a bátorságát, és bízza magát a körülményekre.

- Névrokonom orvosi almanachja sem beszélhetne körültekintőbben.

- Pedig egy cseppet se törődöm magával, Robert Moore, se rokonom, se hozzátartozom, nekem aztán mindegy, vagyont szerez-e, vagy elveszti mindenét. Most menjen haza, már elütötte a tízet. Hortense kisasszony már töri a fejét, hogy maga hol lehet.

TIZEDIK FEJEZET
Vénkisasszonyok

Telt-múlt az idő, szépen kitavaszodott. Anglia külsőre immár kellemes látványt nyújtott, zöldelltek mezők és hegyek, a kertekben nyíltak a virágok. Ám a felszín alatt nem javult semmi: a szegények nyomorogtak, a munkaadók gondterheltek voltak, a kereskedelem sok ágát bénulás fenyegette, mivel még tartott a háború. Anglia vére ömlött, vagyona pazarlódott. Úgy látszott, mindennek rossz vége lesz. Néha-néha hírek érkeztek sikerekről az Ibériai-félszigetről, de csak ritkán. A közbeeső hosszú időszakokban semmi más nem hallatszott, csak a további győzelmeit és önmagát arcátlanul ünneplő Bonaparte hangja. Azok, akik a háború következményeitől szenvedtek, már unták, sőt elviselhetetlennek tartották, mert részint félelmükben, részint önérdekből reménytelennek látták a küzdelmet a legyőzhetetlen erővel szemben. Békét akartak mindenáron. Olyanok, mint Yorke és Moore - márpedig a háború ezreket és ezreket sodort a tönk szélére -, kétségbeesetten kívánták a békét. Gyűléseket tartottak, beszédeket mondtak, folyamodványokat adtak be, hogy kierőszakolják a háború befejezését, mindegy, hogy milyen feltételekkel.

Ha egyénileg nézzük, minden ember többé-kevésbé önző, ha tömegben vizsgáljuk, százszorosan az. Az angol kereskedő sem kivétel e szabály alól; a kereskedőréteg szembeszökően példázza ezt a tételt. Ez a réteg kétségkívül csak a pénzszerzést tartja szem előtt, figyelmen kívül hagyva minden nemzeti szempontot, csupán egyet nem: Anglia, azaz saját kereskedelmének kiterjesztését. Csak saját érdekeivel törődik, nemes érzések: büszkeség és méltóság kihaltak belőle. Az az ország, amelyet egyedül ez a réteg kormányozna, sokszor szégyenletesen megalázkodna, éppen nem Krisztus tanításának szellemében, inkább Mammon sugallatára. Az angol kereskedő ebben a háborúban is eltűrné, hogy a franciák jobbról is, balról is arcul csapják, odaadná köpenyét Napóleonnak, aztán a kiskabátját is udvariasan felkínálná, sőt a mellényét sem tagadta volna meg, ha követeli. Csupán azért esedezne, hogy utolsó ruhadarabját megtarthassa, de azt is csak a zsebében lapuló erszény miatt. A bátorságnak szikráját sem mutatná, az ellenállásnak semmiféle jelét sem tanúsítaná, amíg a korzikai bandita meg nem ragadja ezt az imádott erszényt. Akkor talán egyszeriben angol bulldoggá változik, a rabló torkának ugrik, és lerázhatatlan harapással makacsul lóg rajta, amíg kincseit vissza nem kapja. Amikor a kereskedők kikelnek a háború ellen, mindig azt állítják: gyűlölik, mert véres, barbár dolog. Ha az ember hallja őket, azt hihetné, hogy rendkívül civilizáltak, és módfelett meleg, baráti érzéseket táplálnak embertársaik iránt. Nem így áll a dolog. Legtöbbjük végtelenül szűk látókörű, üres lelkű, nincs bennük együttérzés, csak a maguk fajtája iránt, közönyösek, sőt ellenségesek mindenki mással szemben. Haszontalannak mondják a többit, még azt is kétségbe vonják, hogy joguk van az élethez, sajnálják tőlük a levegőt is, amit belélegeznek, s azt tartják, hogy nem érdemelnek ételt, italt, tisztességes hajlékot sem. Nem tudják, hogy mások mi mindent tesznek azért, hogy segítsék, megörvendeztessék és tanítsák honfitársaikat. Még annyi fáradságot sem vesznek maguknak, hogy érdeklődést mutassanak; aki nem kereskedik, szerintük csak a napot lopja, és haszontalan, henye életet él valahány. Soká lesz még, amikor Anglia igazán nemzet lesz, a boltosok nemzete!

Már említettük, hogy Moore nem önfeláldozó hazafi, azt is megmagyaráztuk, milyen különleges körülmények késztették arra, hogy minden figyelmét és erejét egyéni érdekeinek előmozdítására fordítsa. Amikor tehát úgy érezte, másodszor is a pusztulás szakadékának szélére hajszolják, senki sem küzdhetett volna nála keményebben az ellen az erő ellen, amely beletaszítaná ebbe a mélységbe. Mindent megtett volna, hogy a háború ellen izgasson itt északon, és erre sarkallt másokat is, akik pénzük és összeköttetéseik révén több hatalomra tettek szert,

mint ő. Néha-néha villanásszerűen úgy érezte: nem sok értelme van annak, amit társaival együtt követel a kormánytól. Amikor hallotta, hogy Bonaparte egész Európát fenyegeti, és egész Európa fegyvert ragad, hogy szembeszálljon vele, amikor látta, hogy Oroszország is veszélyben forog, és megtudta, hogy Oroszország indulatosan és szilárdan felkel, hogy megvédje fagyos földjét, alig művelt, jobbágylakta tartományait, a sötét honi zsarnokságot az idegen győző mindent letipró csizmájától, jármától és önkényétől, akkor rájött, hogy Anglia, a szabad ország nem küldheti ki fiait azzal, hogy egyezkedjenek és békét kössenek a franciák álnok, harácsoló vezérével. Hírek szállingóztak haza annak a férfinak hadmozdulatairól és sikeres előrenyomulásáról, aki akkoriban Angliát képviselte a félszigeten; ez az előrenyomulás lassú, de rendíthetetlen volt, óvatos, de határozott, nem elsietett, ám feltartóztathatatlan. Amikor Moore elolvasta Lord Wellington igazságot tükröző, szerény jelentéseit az újságban, belátta, hogy az angol hadsereget mozgató éber, kitartó, nagyszerű, kérkedés nélküli erő a végén csak a győzelemhez vezethet. A végén! De ez a vég még messze van, gondolta Moore. Addig ő, Moore, az egyén, megsemmisül, reményei szertefoszlanak. Magával kell törődnie, valóra kell váltania reményeit, sorsának be kell teljesednie.

Ez annyira sikerült, hogy röviddel ezután nyílt szakításra került sor közte és öreg tory barátja, a lelkész között. Egy gyűlésen vesztek össze, azután éles hangú nyílt leveleket váltottak az újságban. Mr. Helstone jakobinusnak nevezte Moore-t, nem kereste fel többé, szóba se állt vele, ha véletlenül találkoztak. Nagyon határozottan közölte unokahúgával, hogy be kell szüntetnie látogatásait a völgybeli házikóban, és abba kell hagynia a nyelvtanulást. A francia - enyhén szólva - utálatos és léha nyelv, és a legtöbb mű, amivel irodalma kérkedhet, ugyancsak utálatos és léha, roppant ártalmas, mert gyengíti a női lelket. Szeretné tudni, jegyezte meg, mintegy zárójelben, miféle tökfilkó hozta divatba először, hogy a nők franciául tanuljanak. Nincs ennél helytelenebb dolog a világon. Olyan, mintha egy angolkóros gyereket tintalevessel és papírgaluskával etetnének. Caroline-nak abba kell hagyni az egészet, és szakítania kell unokatestvéreivel is. Veszedelmes emberek.

Mr. Helstone azt várta, hogy szembeszegülnek parancsával, ellenkezésre és könnyekre számított. Nem sokat törődött Caroline jövés-menésével, de az volt az érzése, hogy húga szívesen jár a völgybeli házikóba, és azt is gyanította, örömmel veszi, ha Moore időnként megjelenik a paplakban. Az öreg harcos észrevette, hogy ha Malone állít be egy-egy estén, és azzal igyekszik magát kellemessé és elbájolóvá tenni, hogy megcsipkedi az öreg fekete macska fülét, amelyik rendesen Caroline lába mellett alszik a zsámolyon, vagy azzal, hogy kölcsönkér egy sörétes puskát és célba lő vele a kerti szerszámkamra ajtajára, amikor még elég világos van ahhoz, hogy lássa ezt a nem éppen apró célpontot, s közben bosszantóan nyitva hagyja az átjáró és a nappali szoba ajtaját, hogy könnyebben rohangálhasson ki-be, és nagy garral bejelenthesse, célba talált-e vagy sem, Helstone észrevette, hogy az ilyen szórakoztató körülmények között Caroline mindig az eltűnés trükkjével él. Nesztelenül feloson szobájába, s láthatatlan marad, amíg csak le nem hívják vacsorázni. Másrészt, ha Robert Moore a vendég, aki ugyan nem ugrasztja meg a macskát, voltaképpen semmit se csinál vele, legfeljebb néhaněha átcsalogatja a zsámolyról a térdére, hagyja, hogy ott doromboljon, fölmásszon a vállára, és fejét az arcához dörzsölje, bár ilyenkor nincs fülsiketítő puskaropogás, nem terjeng a levegőben a puskapor kénes szaga, nincs lárma, hetvenkedés a látogatás folyamán, Caroline mégis ott marad a szobában, és láthatólag csodálatos gyönyörűségét leli abban, hogy tűpárnát varr a zsidókosár számára, vagy zoknit köt a misszionáriuskosárba. A lány ilyenkor nagyon csendes, Robert meg alig foglalkozik vele, szinte sohasem hozzá intézi szavait.

De Mr. Helstone nem tartozott azok közé az öregedő urak közé, akiknek könnyű port hinteni a szemébe. Ellenkezőleg, minden alkalommal határtalan éberséggel figyelte a fiatalokat, amikor búcsúzáskor jó éjszakát kívántak egymásnak. Csak egyszer látta, hogy találkozik a tekintetük -

csupán egyetlenegyszer. Valaki másnak tetszhetett volna ez az elcsípett pillantás, mert nem volt benne semmi rossz, csak egy kis öröm. Nem volt ebben a pillantásban semmi rejtett tudás, hiszen nem voltak közös szerelmi titkaik, nem volt benne semmi bántó mesterkedés, leleplezés. Amikor pillantásuk találkozott. Moore szeme csak annyit árult el, hogy tisztának és melegnek találja a lány tekintetét, a lány szeme pedig arról beszélt, hogy Moore-é férfias és kutató. Egyik is, másik is a maga módján nyugtázta a varázst: Moore könnyed mosollyal, Caroline könnyed pirulással. Mr. Helstone ott helyben legszívesebben jól leszidta volna őket, mert bosszantotta a dolog. Hogy miért? Nem tudnám megmondani. Ha valaki megkérdezi tőle abban a pillanatban, mit érdemel Moore, azt felelte volna: korbácsot; ha ugyanezt Caroline-ra vonatkozóan kérdik meg, azt feleli: pofont. Ha tovább faggatják e testi fenyítések oka felől, dühösen kikelt volna a flörtölés és szerelmeskedés ellen, fogadkozván, hogy nem tűr meg ilyen ostobaságot a házában.

Ezek az egyéni szempontok a politikai okokkal együtt megszilárdították azt az elhatározását, hogy szétválasztja az unokatestvéreket.

Egy este bejelentette elhatározását Caroline-nak. A lány a nappaliban ült, kézimunkázott az ablak közelében, szemben nagybátyjával, és a lámpa teljesen megvilágította arcát. A lelkész néhány perccel előbb kis meglepődéssel állapította meg, hogy a lány sápadtabb és csendesebb, mint máskor. Az sem kerülte el a figyelmét, hogy mintegy három hét óta Caroline egyszer sem ejtette ki Robert Moore nevét, és ugyanennyi idő óta Moore sem jelent meg a paplakban. Az a gyanú motoszkált benne, hogy titokban találkoznak. Minthogy nem volt valami nagy véleménnyel a nőkről, mindig gyanakodott rájuk. Úgy vélte, állandóan figyelnie kell őket. Száraz, de jelentőségteljes hangon közölte a lánnyal kívánságát: szüntesse be naponkénti látogatásait a völgyben. Azt várta, hogy Caroline megrezzen, és esdő pillantást vet rá. A megrezzenés nem maradt el, de alig észrevehető volt, a pillantás azonban semmit sem árult el.

- Megértetted? - kérdezte Helstone.

- Igen, bácsikám.

- Természetesen ahhoz tartod magad, amit mondtam?

- Igen, természetesen.

- És nem firkálsz leveleket kedves unokanővérednek, Hortense-nek. Semmiféle kapcsolatot nem óhajtok! Nem szeretem az elveiket. Jakobinus szaguk van.

- Rendben van - mondta Caroline nyugodtan. Belenyugodott. Nem pirult él bosszúsan, szemébe nem gyűltek könnyek, a borongó tűnődés, mely befelhőzte arcát, még mielőtt Helstone megszólalt, változatlan maradt. Engedelmeskedett.

Igen, megadta magát, mert a parancs véletlenül egyezett saját korábbi elhatározásával, mert most már csak fájdalmat jelentett neki a Moore házba menni, nem várta ott semmi, csak csalódás. Remény és szerelem elhagyta azt a kis hajlékot, hisz, úgy látszik. Robert is elhagyta. Valahányszor kérdezősködött Robert felől - amit nagyon ritkán tett, mert nevének puszta kimondására vörösre gyulladt az arca -, a válasz mindig ez volt: nincs itthon, vagy ez: nyakig van a munkában. Hortense attól félt, hogy öccse tönkreteszi magát az örökös hajszában, szinte sohasem eszik otthon, az irodában él.

Caroline csak a templomban láthatta a férfit, és ott ritkán nézett rá. Nagyon is fájdalmas, nagyon is gyönyörűséges volt ránéznie. Nagyon mély érzelmeket kavart fel, de hogy ezek kárba veszett érzések, azt már jól megtanulta.

Egyszer, egy sötét, esős vasárnapon, amikor kevesen jöttek el a templomba, és főleg bizonyos hölgyek nem voltak jelen, akiknek megfigyelőképességét és csatabárd élességű nyelvét Caroline félve tisztelte, engedte, hogy szeme Robert padja felé tévedjen, és egy ideig a padban ülő férfin pihenjen. Moore egyedül volt. Hortense-t otthon marasztotta az esővel és új tavaszi kalapjával kapcsolatos bölcs megfontolás. Moore az egész szertartás alatt összefont karral, lesütött szemmel ült, nagyon szomorúnak és magába roskadtnak látszott. Arca és homloka most komor, fénytelen, olajbarna volt. Caroline, miközben ezt a felhős arcot nézte, ösztönösen tudta, hogy a férfi gondolatai nem a szokott barátságos utat járják, messzire szállnak, nemcsak tőle, hanem mindentől, amit ő meg tud érteni, s amivel együtt tud érezni. Semmi sem jár az eszében abból, amiről régebben beszélgettek. Robertet érdekei és felelősségtudata választják el tőle, amiben - a férfi döntése szerint - ő nem vehet részt.

Caroline, szokása szerint, tűnődött a kérdésen; elgondolkodott Moore érzésein, életén, félelmein és sorsán. Elmélkedett az üzleti élet rejtelmein, és igyekezett többet megérteni bonyolultságából, kockázataiból, kötelezettségeiből, fáradalmaiból, mint amennyit valaha is elmagyaráztak neki. Megpróbálta beleképzelni magát az üzletember lelkiállapotába, érzéseibe, reményeibe. Szívből törekedett rá, hogy reálisan, ne romantikusan lássa a dolgokat. Erőfeszítését siker koronázta: imitt-amott megvillant előtte az igazság fénye, s remélte, hogy ez a csekély világosság is jó irányba vezeti.

„Robert lelkiállapota valóban más, mint az enyém vonta le a következtetést. - Én csak őrá gondolok, neki pedig nincs se ideje, se módja, hogy rám gondoljon. Az az érzés, amit szerelemnek hívnak, két év óta uralkodó érzés a szívemben. Egy pillanatra sem sikerült elfelejtenem, sose tudtam elaltatni, mindig felkavart. Robert érzéseit és gondolatait egész más dolgok kötik le, más dolgok irányítják szellemét. De az istentiszteletnek vége, most feláll, menni készül. Vajon felém fordítja-e az arcát? Nem, egy pillanatra sem! Nincs egyetlen tekintete sem számomra. Ez fáj. Egy kedves pillantása boldoggá tett volna a mai napra. De nem kaptam meg, nem ajándékozott meg vele - elment. Különös, hogy a fájdalom szinte megfojt, mert egy másik ember szeme nem nézett az enyémbe.”

Amikor ezen a vasárnap estén Malone, mint rendesen, megjelent, hogy felettesével töltse az estét, Caroline tea után visszavonult szobájába. Fanny, tudva ezt a szokását, vidáman pattogó kis tüzet gyújtott nála, mert szeles és hideg volt az idő. Csendes, magányos elzárkózottságában, mi mást tehetett volna, gondolkozott. Lehorgasztott fejjel, összekulcsolt kézzel, nesztelenül fel-alá járt a szőnyegen. Képtelen volt egy helyben ülni. Gondolatok árja rohant át sebesen az agyán. Ma este néma izgalom fogta el.

Néma volt a szoba, néma a ház. A dolgozószoba kettős ajtaja fölfogta a beszélgető férfiak hangját, a cselédek hallgattak a konyhában, belemerültek a könyvekbe, melyeket fiatal úrnőjüktől kaptak kölcsön „vasárnapi olvasmányul”, ahogy ő mondta. Caroline asztalán is nyitva feküdt egy ilyenféle teológiai könyv, de nem tudta olvasni, nem értett volna egyetlen szót sem, mert szelleme túlságosan kavargó és csapongó volt ahhoz, hogy egy más szellem szavára figyeljen.

Képzelete is tele volt képekkel. Moore-t látta maga előtt, a helyeket, ahol együtt voltak: téli estéket a kandalló mellett, napfényben fürdő tájat egy forró nyári délutánon, vele a nunnelyi erdő közepén; kissé elmosódott, csodás képeket szelíd tavaszi és lágy őszi pillanatokról, amikor egymás mellett ültek a kis völgy cserjés oldalában, és hallgatták a májusi kakukkszót, vagy élvezték a szeptember ajándékait: a mogyorót s az érett szedret, ezt a vadon termő csemegét, melyet reggelenként nagy gyönyörűséggel szedett kis kosarába, és letakarta zöld levelekkel és üde virágokkal; délutáni öröme pedig az volt, hogy szemenként tette Moore szájába a szedret vagy a mogyorót, ahogy a madár eteti fiókáját.

Lelki szemeivel látta Robert arcát és alakját, hangja tisztán csengett a fülében, s mintha újra érezte volna simogatását. De ezek a képzelt örömök hamarosan szétfoszlottak. A képek elhalványultak, a hang elnémult, a kézszorítás emléke eltűnt, csak hideget érzett a kezén, s ahol a meleg ajkak valamikor homlokát érintették, most mintha ólmos esőcsepp hullott volna oda. Caroline az elvarázsolt világból visszatért a valóságba, a júniusi nunnelyi erdő helyett szűk szobácskáját látta, a fasorok madárdala helyett az ablakát verdeső esőt hallotta, a déli szél sóhajtozása helyett a keleti szél zokogott gyászosan, s Moore férfias alakja helyett csak a maga sápadt árnyékát látta imbolyogni a falon. Elfordult a szürke fantomtól, mely körvonalaiban őt magát tükrözte, lehorgasztott fejével, színtelen fürtjeivel, őt magát és álmodozását. Leült - a mozdulatlanság felelt meg legjobban annak a lelkiállapotnak, amelybe lassan belesüllyedt -, s így beszélt magához: „Lehet, hogy a hetvenet is megérem. Amennyire tudom, egészséges vagyok, talán félszázadnyi idő is áll még előttem. Mit kezdjek vele? Hogyan töltsem ki az időt, mely jelenem és sírom között telik el?”

Eltűnődött.

„Úgy látszik, nem fogok férjhez menni - töprengett magában. - Minthogy Robert nem szeret, azt hiszem, sohase lesz férjem, akit szeressek és gyermekeim, akikkel törődjem. Mostanáig szilárdan számítottam arra, hogy a feleség és anya szerető gondoskodása fogja betölteni életemet. Valahogy természetesnek tartottam, hogy erre születtem, és sose törtem a fejem azon, hogy más is lehet a sorsom. De most tisztán látom: tévedtem! Valószínűleg vénkisasszony lesz belőlem. Majd megérem, hogy Robert másvalakit vesz feleségül, valami gazdag nőt, én meg sose fogok férjhez menni. Szeretném tudni, minek jöttem a világra?

Mi lesz a dolgom? - Újabb tépelődésbe merült. - Ó, most már tudom! Ez az a kérdés, melyre a legtöbb vénkisasszony nem tud felelni, mások felelnek rá, amikor azt mondják: Az a dolgod, hogy jó légy másokhoz, segíts ott, ahol segítségre van szükség. Ebben van is némi igazság, és nagyon hasznos ez azok számára, akik így fogalmazzák. De úgy veszem észre, az emberek egy bizonyos csoportja nagyon hajlamos tudomásul venni, hogy egy másik csoport nekik áldozza életét és munkáját, amit aztán dicsérettel fizetnek meg: önfeláldozónak, erényesnek nevezik őket. És ez elég? Érdemes ezért élni? Nincs valami rettenetes üresség, gúny, hiány és sóvárgás abban az életben, melyet másoknak áldozunk, ahelyett, hogy a magunk világát teremtenénk meg, és annak szentelnénk ezt az életet? Azt hiszem, van! Erény csak az önmegtagadásban van? Nem hiszem. A túlzott alázat zsarnokságot szül, a gyengeség és megalkuvás önzést eredményez. A római katolikus vallás legfőbb tanítása a lemondás, az alázat másokkal szemben, és mégis, sehol sem találunk annyi mohó zsarnokot, mint a római katolikus papság soraiban. Minden embernek megvannak a maga jogai. Azt hiszem, mindenki eljutna a boldogsághoz és jóléthez, ha tudná, mennyi illeti meg ezekből a jogokból, és oly makacsul ragaszkodna hozzá, mint a vértanú a hitéhez. Furcsa gondolatok ezek, melyek az agyamban kavarognak, de vajon helyesek-e? Nem tudom biztosan.

A leghosszabb élet is rövid. Azt mondják, hetven év is úgy száll el, mint a pára, mint az álom ébredéskor, és minden út, melyet megteszünk, egy célhoz vezet: a sírhoz, a kicsiny hasadékhoz nagy földgolyónk felszínén - a barázdához, ahová az erős gazda elveti a magot, melyet az érett kalászból morzsolt ki: ide hullik a mag, elrothad, s innen szökken újra szárba, miután a föld néhányszor megfordult tengelye körül. Ez történik a testtel. A lélek eközben hosszú útján szárnyal fölfelé, majd összezárja szárnyait az áttetsző tűztenger peremén, letekint a perzselő világosságon keresztül, és ott látja a kereszténység istenét, a szentháromságot: a mindenható Atyát, a közbenjáró Fiút és a teremtő Lelket. Legalábbis ezeket a szavakat választotta az ember, hogy kifejezze a kifejezhetetlent, hogy megmagyarázza a megmagyarázhatatlant. Hogy mi sors vár a lélekre ezután, ki tudná megmondani?”

Az utolsó kis parázs is hamuvá omlott, Malone elment, és a dolgozószobában megszólalt az imához hívó harang.

A következő napot Caroline-nak teljesen egyedül kellett töltenie, mert nagybátyja elment ebédre barátjához, dr. Boultbyhoz, Whinbury papjához. Egész idő alatt ilyen hangnemben beszélt magában, a jövőre gondolt, és azt kérdezte magától: mit kezdjen az életével? Fanny, miközben házi teendőit végezte, ki-bejárt a szobába, észrevette, hogy fiatal úrnője nagyon csendes. Mindig ugyanazon a helyen ült, munkája fölé hajolva szorgalmasan dolgozott, nem emelte föl a fejét, nem beszélt Fannyval, ahogy máskor szokta. Amikor a cselédlány megjegyezte, hogy szép idő van, és Caroline-nak sétálnia kéne, az csak annyit mondott: - Hideg van.

- Nagyon szorgalmasan varrogat, Miss Caroline - folytatta Fanny, és közelebb lépett a munkaasztalhoz.

- Pedig unom, Fanny.

- Akkor mért nem hagyja abba? Tegye félre, olvasson vagy csináljon valami mást, ami szórakoztatja.

- Nagy a magányosság ebben a házban, nem gondolja, Fanny?

- Én nem érzem így, miss, én meg Eliza jól megvagyunk egymással, de maga nagyon csöndes. Többet kéne látogatóba mennie. No, hallgasson rám, menjen föl a szobájába, szépen öltözzön át, és menjen el teára Miss Mannhoz vagy Miss Ainleyhez. Biztos, hogy mind a két öreg hölgy örülni fog, ha meglátja magát.

- De olyan szomorú az otthonuk. Vénkisasszony mind a kettő, és a vénkisasszonyok biztosan nagyon boldogtalanok.

- Dehogyis, miss. Már hogy lennének boldogtalanok, mikor csak magukkal törődnek? Önző valamennyi.

- Miss Ainley nem önző, Fanny. Mindig csak jót cselekszik. Milyen önfeláldozóan jó volt a mostohaanyjához, amíg az öreg hölgy élt! És most, amikor teljesen magára maradt, se fivére, se nővére, se másvalakije, aki gondoskodna róla, most jóságos a szegényekhez, amennyire anyagi eszközei megengedik. Mégse tartja sokra senki, nem mennek szívesen hozzá látogatóba, az urak meg mindig csak gúnyolódnak fölötte.

- Pedig nem szabadna ezt tenniük, kisasszony. Azt hiszem, tényleg derék asszony, de az urak csak a hölgyek külsejével szoktak törődni.

- Megyek és meglátogatom! - kiáltotta Caroline, és felállt. - És ha meghív teára, ott maradok. Milyen csúnya dolog elhanyagolni az embereket azért, mert nem szépek, nem fiatalok és vidámak. És okvetlen meglátogatom Miss Mannt is. Ő talán nem szeretetre méltó, de mi tette ilyenné? Milyen volt hozzá az élet?

Fanny elrakta Miss Helstone kézimunkáját, aztán segített neki az öltözködésben.

- Magából nem lesz vénkisasszony, Miss Caroline - mondta Fanny, s közben megkötötte úrnője barna selyemruhájának övét, miután előbb lesimította dús, fényes, lágyan hullámos haját. - Semmi nem mutat magában arra, hogy vénkisasszony lesz.

Caroline belenézett az előtte álló kis tükörbe, és arra gondolt, hogy vannak jelek, amik erre mutatnak. Látta, hogy az utóbbi hónapban megváltozott, sápadtabb lett, szeme sem a régi - mintha szürke árnyék venné körül, arcán kedvetlenség látszott, egyszóval: nem olyan szép és üde, mint régebben. Tett is erre némi célzást Fannynak, de nem kapott egyenes választ tőle, az

csak annyit mondott, hogy az ember nem nézhet ki mindig egyformán, de Caroline korában az nem jelent semmit, ha valaki egy kicsit rossz bőrben van, hamarosan összeszedi magát, és teltebb és rózsásabb lesz, mint eddig bármikor. Miután így megnyugtatta, Fanny páratlan buzgalommal meleg sálakba és kendőkbe burkolta Caroline-t, amíg az már alig bírta a terhet, és nem engedett többet magára rakni.

Először Miss Mannt látogatta meg. Ez volt a terhesebb, mert Miss Mann valóban nem túlságosan szeretni való teremtés. Mostanáig Caroline határozottan állította, hogy nem szereti Miss Mannt, nemegyszer unokabátyjával, Roberttel együtt nevette ki furcsaságait. Moore-nak nem volt természete a gúnyolódás, különösen akkor nem, ha nála alacsonyabb származású vagy gyöngébb személyről volt szó. De egyszer-kétszer úgy esett, hogy ő is jelen volt, amikor Miss Mann meglátogatta nővérét, s miután egy darabig hallgatta a mondókáját, és elnézte az arcát, kiment a kertbe, ahol Caroline a kedvenc virágait ápolta, megállt a közelében, és azzal szórakozott, hogy összehasonlította a szép, vonzó fiatalságot a fonnyadt, szürke, csúf öregséggel, és tréfásan utánozta a mosolygó lánynak az epés vénkisasszony savanyú társalgását.

Egyszer, egy ilyen alkalommal Caroline föltekintett rá - éppen a dúsan növő repkényt kötözte a léckerethez -, és így felelt: - Látom, Robert, nem szereted a vénlányokat. Én is érezhetném gúnyod ostorcsapásait, ha öreglány lennék.

- Te vénlány? - felelte Moore. - Kihívó megjegyzés ez ilyen színű és formájú szájból. El tudlak ugyan képzelni negyvenévesnek, egyszerű ruhában, sápadt, beesett arccal, de az orrod akkor is ilyen egyenes lesz, a homlokod fehér, és a szemed ilyen meleg. Azt hiszem, megőrzöd a hangodat is, amelynek egészen más a csengése, mint Miss Mann kemény és mély hangjának. Bátorság, Cary! Még ötvenéves korodban se leszel visszataszító.

- Miss Mann se tehet róla, hogy ilyen, a hangját se maga választotta, Robert.

- A természet rosszkedvében alkotta őt, mint a tüskét és a tövist; más nőket viszont májusi reggeleken teremt, amikor a fény és a harmat előcsalja a kankalint a fűből, meg a liliomot az erdei mohából.

Amikor bevezették Miss Mann kis szalonjába, Caroline, mint mindig, tökéletes rend, tisztaság és kényelem közepette találta a háziasszonyt. (Végtére is, nem tiszteletre méltó dolog, hogy a magányosság csak a legritkább esetben teszi hanyaggá vagy rendetlenné a vénkisasszonyokat?) Sehol egy porszem, sem a fényezett bútorokon, sem a szőnyegen, friss virágok a vázában az asztalon, barátságosan lobogó tűz a kandallóban. Miss Mann maga is pedáns, egy kicsit dermesztő rendben ült a párnázott hintaszékben, és kötött. Ezt csinálta legszívesebben, mert ehhez kellett a legkisebb erőfeszítés. Alig emelkedett fel helyéről, amikor Caroline belépett. Kerülni az izgalmakat, ez volt Miss Mann egyik életelve. Nyugalom, csak nyugalom, intette magát attól a pillanattól fogva, hogy reggel lejött szobájából, s már éppen elérkezett a fásult nyugalom állapotába, amikor a vendég kopogtatására összerezzent, s ezzel kárba ment egész napi igyekezete. Nem nagyon örült tehát Miss Helstone látogatásának. Tartózkodóan fogadta, ridegen kínálta hellyel, s amikor a vendég leült vele szemközt, mereven szegezte rá a szemét.

Nem volt az csekélység, ha Miss Mann rászegezte valakire a szemét. Egy ízben Robert Moore is átélte ezt, és sosem felejtette el többé. Szerinte Medúza pillantása sem lehetett ennél rettenetesebb. Azt hiszi, jelentette ki, hogy ama borzalmas pillanat óta teste már nem ugyanaz, mint azelőtt volt, talán már némi kövesedés is beállt a szöveteiben. A tekintet olyan hatással volt rá, hogy hirtelen felugrott, és kirohant a szobából, a házból is, egyenesen fel a paplakba. Nagyon furcsa arccal állt Caroline elé, és elképesztette a lányt azzal, hogy ott helyben egy unokatestvéri csókot követelt tőle, hogy elűzze a gonosz varázslatot.

Ha tekintetbe vesszük, hogy a gyöngébb nemhez tartozott, Miss Mann-nak kétségkívül félelmetes szeme volt: csak fehére látszott, kidülledt, s oly merev mozdulatlansággal nézett az emberre, mintha szem helyett acélgolyókat forrasztottak volna a fejébe. S amikor ehhez a tekintethez még meg is szólalt leírhatatlanul száraz, monoton hangon, melyben semmi szín, semmi hajlékonyság nem volt, az ember úgy érezte, mintha valami rossz szellem, fenyegető rém beszélne hozzá. De mindez csak külsőség, csupán a képzelet játéka volt. Miss Mann fantomszerű zordsága aligha fakadt mélyebbről, mint száz meg száz szépség angyali bűbája. Talpig becsületes, lelkiismeretes hölgy volt, aki fiatal korában csak kötelességeinek élt, s akinek súlyos lelki gyötrelmei elől sok gazellaszemű, selyemfürtű, szép szavú földi tündér borzadva riadt volna vissza. Sok, hosszan tartó szenvedésen ment át, kemény önmegtagadásról tett tanúságot, rengeteg pénzt, időt és egészséget áldozott olyanokra, akik csak hálátlansággal fizettek, és ma legfőbb hibája, talán egyetlen hibája a rosszmájúság volt.

Rosszmájúnak aztán igazán rosszmájú volt. Caroline még öt percet sem töltött el az iszonyú gorgói pillantás bűvöletében, amikor a háziasszony már nekifogott elevenen megnyúzni a környékbeli családokat. Példátlanul hűvösen és megfontoltan végezte ezt a műveletet, mint valami sebész, aki bonckésével élettelen testen gyakorol. Alig tett különbséget az emberek között. Jóformán senkiről sem ismerte el, hogy jó. Ízekre szedte kivétel nélkül csaknem valamennyi ismerősét. Ha olykor-olykor hallgatója egy csillapító szót mert közbevetni, azt egy legyintéssel elhárította. A morális boncolásban könyörtelen volt ugyan, de azért nem lehetett pletykafészeknek nevezni, mert sohasem terjesztett rosszindulattal ártalmas híreket. Nem annyira a szívében, inkább a természetében volt a hiba.

Caroline ma először jutott erre a felismerésre, és nagyon bánta, hogy sokszor igazságtalanul ítélte meg a savanyú vénlányt. Melegebben kezdett tehát beszélni hozzá, inkább hangjával fejezte ki együttérzését, nem szavaival. Új megvilágításban látta az elhagyatott öreg nőt, ugyanígy csúnyaságát: vértelen, fakó, mélyen barázdált, megviselt arcát. A lány megsajnálta a magányos, elkínzott teremtést, és a szeme elárulta, mit érez. Egy kedves arc akkor a legkedvesebb, amikor a megindult szív részvevő gyengédsége árad el rajta. Miss Mann is meghatódott ettől az együttérző arctól. Észrevette a vendégében oly váratlanul feltámadt érdeklődést iránta, aki rendszerint csak hidegséggel és gúnnyal találkozott, és őszinteséggel válaszolt rá. Általában nem szokott magáról beszélni, mert senki sem törődött vele annyira, hogy meghallgassa. De ma így tett, és a bizalmába fogadott lány szemét könny öntötte el, amíg szavaira figyelt, mert Miss Mann keserves, véget nem érő szenvedésekről beszélt. Nem csoda, hogy halotthoz hasonló, nem csoda, ha komor, ha sohasem mosolyog, nem csoda, ha kerülni akarja az izgalmakat, hogy megszerezze és megóvja a nyugalmát. Caroline, amikor mindent megértett, elismerte, hogy Miss Mannt inkább csodálni kell erejéért, mint elítélni mogorvaságáért. Olvasóm, ha olyan arcot látsz, melynek állandó borújára nem tudsz magyarázatot, és értetlenül állsz az örökösen felhős, rosszkedvűen ráncolt homlok előtt, mert nem tudod az okát, légy biztos abban, hogy keserűség van mögötte valahol, s ez a keserűség, ha leplezik is, nagyon mélyre maródott.

Miss Mann érezte, hogy részben megértik, de azt akarta, hogy egészen megértsék. Mert akármilyen öregek, csúnyák, megbántottak, elhagyatottak és csüggedtek vagyunk is, amíg szívünkben ki nem alszik az élet parányi szikrája, addig, e kihunyó kis parázs mellett, ott didereg éhesen, kísértetiesen a sóvárgás elismerés és szeretet után. És ennek az erőtlen kísértetnek talán egy morzsát sem vetnek oda évente, de amikor az éhség és szomjúság már halálra sorvaszt, amikor már minden ember elfeledte az omladozó ház haldokló lakóját, az isteni kegyelem megemlékezik a szenvedőről, és mennyei manna hull annak, akinek földi táplálék nem adatik. A bibliai ígéreteket egészségesen halljuk ugyan, de ügyet sem vetünk rájuk, ám amikor betegágyunkban csengnek fülünkbe, úgy érezzük, az irgalmas Isten őrködik fölöttünk,

akkor is, ha már minden ember elhagyott. Eszünkbe jut Jézus végtelen könyörületessége, bízunk benne, tompuló szemünk túlnéz az időn, és meglátja az otthont, a barátot, a menedéket az örökkévalóságban.

Miss Mann tovább beszélt múltjáról csöndben figyelő hallgatójának. Nem nagyzolt, nem túlzott, úgy beszélt, mint aki csak az igazat mondja: egyszerűen és némi tartózkodással. Caroline úgy találta, hogy a vénkisasszony önfeláldozó leány és testvér volt: fáradhatatlanul, hosszan őrködött halálos ágyak mellett, és a kór, mely megmérgezte jelen napjait, ebből a véget nem érő, kitartó betegápolásból eredt. Támasza és segítője volt egy romlásba zuhant rokonának, és csak az ő keze mentette meg a szerencsétlent a végső nyomortól. Miss Helstone késő estig maradt, letett a tervezett másik látogatásról. Végül azzal az eltökélt szándékkal távozott Miss Manntól, hogy a jövőben igyekszik mentséget találni hibáira, soha többé nem neveti ki furcsaságait és csúnyaságát, és mindenekfölött nem hanyagolja el, hanem hetenként felkeresi, és felajánlja neki legalább egy emberi szív ajándékául a szeretetet és tiszteletet. Őszintén érezte, hogy mindkét érzésből tud adni valamicskét.

Amikor Caroline hazaért, megmondta Fannynak, nagyon örül, hogy elment, mert sokkal jobban érzi magát a látogatás után. Másnap, ahogy, tervezte, meglátogatta Miss Ainleyt. Ez a hölgy szűkösebb körülmények között élt, mint Miss Mann, otthona is szerényebb volt, de ha lehetséges, még jobban ragyogott a tisztaságtól. Az elszegényedett úrihölgynek nem tellett arra, hogy cselédet tartson, maga szolgálta ki magát, és csak néha-néha vette igénybe egy közelben lakó kis parasztlány segítségét.

Miss Ainley nemcsak szegényebb, hanem csúfabb is volt, mint a másik vénkisasszony. Kora fiatalságában is csúnya lehetett, de most, ötvenévesen, nagyon csúnya volt. Első látásra, a rendkívül jól fegyelmezett szelleműek kivételével, mindenki legszívesebben bosszúsan elfordult volna tőle, pusztán visszataszító külseje miatt. Pedig pedánsan öltözködött, természete is ilyen volt, megjelenésében, beszédében és mozgásában tökéletes vénkisasszony.

Barátságosan, de kissé szertartásosan üdvözölte Caroline-t. Miss Helstone azonban nem neheztelt ezért, tudta, milyen jóságos szív dobog a keményített vállkendő alatt. Tudta ezt az egész környék is - a környékbeli nők mindenesetre -, senki sem mondott rosszat Miss Ainleyről, legföljebb a vidám fiatal meg a kíméletlen öreg urak, akik azzal intézték el: szörnyű!

Caroline hamarosan otthon érezte magát az apró szalonban, kedves háziasszonya elvette tőle sálját és kalapját, és beültette a legkényelmesebb székbe a kandalló mellé. A fiatal s az öregedő nő egykettőre szívélyes beszélgetésbe merült, és Caroline csakhamar érezte a páratlanul komoly, önzetlen és jóindulatú lélekből feléje áradó erőt. Miss Ainley sohasem beszélt magáról, mindig csak másokról. Átsiklott hibákon, nem foglalkozott egyébbel, csak gondjaikkal, melyeken könnyíteni igyekezett, szenvedésekkel, melyeket enyhíteni szeretett volna. Vallásos volt, akár a vallás professzorának is mondhatnánk; az, amit egyesek szentnek neveznek. Gyakran utalt a vallásra kenetes mondatokban. Azok, akik hamar észreveszik a nevetnivalót, de nem képesek, nem is akarják pontosan felmérni, helyesen megítélni a jellemet, kifejezésmódját, bizonyosan kitűnő ürügynek tekintenék a gúnyolódásra, torz fintorokra és nevetésre. Pedig méltánytalanság, óriási tévedés lett volna. Az őszinteség sohasem nevetséges, mindig tiszteletre méltó. Az igazságot - legyen az vallási vagy erkölcsi igazság -, akár szépen, jól megválasztott szavakkal szól hozzánk, akár nem, mindig mélységes tisztelettel kell hallgatnunk. Azok, akik nem tudják megkülönböztetni a képmutatást az őszinteségtől, sose merészeljenek nevetni, nehogy az a balszerencse érje őket, hogy rosszkor nevettek és kegyetlenek voltak, holott szellemesnek vélték magukat.

Miss Ainley nem beszélt ugyan áldozatos munkájáról, nem tőle hallotta, de Caroline azért sokat tudott róla. Jótékonysága állandó témája volt a briarfieldi szegényeknek.

Ez az áldozatos munka nem alamizsnaosztogatásból állt, a vénlány nagyon szegény volt, nem adhatott sokat, bár szinte a koplalásig takarékoskodott, hogy adhasson valamicskét, ha a szükség úgy kívánta. Inkább irgalmas nővérként működött, s ez sokkal nehezebb feladat, mint gazdag hölgyek jótékonykodása. Virrasztott bárkinek a betegágyánál, úgy látszik, nem félt semmiféle betegségtől; ápolta a legnyomorultabbat, akit senki más nem ápolt, és mindig csendes, szerény, kedves és kiegyensúlyozott volt.

Jóságáért nagyon csekély jutalmat kapott a földi életben. A szegények közül sokan úgy hozzászoktak a segítségéhez, hogy alig mondtak köszönetet érte. A gazdagok csodálkoztak, amikor jótetteiről beszéltek nekik, de hallgattak, mert szégyellték, hogy mennyivel nagyobb áldozatot hoz náluk. Mindamellett, akarva-akaratlanul, sok hölgy mély tiszteletet érzett iránta. Egy, csupán egyetlenegy úr ajándékozta meg barátságával és teljes bizalmával: Mr. Hall, Nunnely lelkésze. Kijelentette, mégpedig őszintén, hogy Miss Ainley élete közelebb jár Krisztus életéhez, mint bárkié, akivel valaha találkozott. Ne gondolja az olvasó, hogy képzeletem ragad el, amikor Miss Ainley jellemét vázolom. Nem, az ilyen portrék eredetijét csak a való életben találhatjuk meg.

Miss Helstone gondosan tanulmányozta e feltáruló szívet, lelket. Bámulatra méltó, magas szellemiséget nem talált - a vénkisasszony mindössze értelmes volt -, de annyi jóságot, annyi segítőkészséget, szelídséget, türelmet és őszinteséget látott benne, hogy lelke tisztelettel hajolt meg Miss Ainley lelke előtt. Mi volt az ő természetszeretete, mi volt az ő szépérzéke, sokrétűbb, heves érzelmei, mélyebb gondolkodó- és tágabb felfogóképessége ennek a jóságos teremtésnek gyakorlatias kiválóságához képest? E pillanatban csak az önző öröm szép megnyilvánulási formájának tűntek - gondolatban Caroline eltaposta valamennyit.

Igaz, hogy az az élet, mely boldoggá tette Miss Ainleyt, őt nem boldogítaná, ezt még most is fájdalmasan tudta. Akármilyen tiszta és tevékeny is az élete, Caroline szíve mélyén mégis úgy érezte, rettenetesen sivár, mert hiányzik belőle a szeretet, és gondolatvilágához viszonyítva oly reménytelen. De aztán gondolkozott, és rájött, hogy csak meg kell szokni, csak szokás dolga, hogy elviselhetőnek, sőt kellemesnek találja az ember. Úgy érezte, hitvány dolog érzelgősen vágyakozni, titkos fájdalmakat és hiú ábrándokat dédelgetni, fásultnak lenni, kínzó sóvárgással pazarolni a fiatalságot, és semmittevésben megöregedni.

Felrázom magam, határozta el keményen, és igyekszem bölcs lenni, ha már jó nem lehetek.

Megkérdezte Miss Ainleyt, nem segíthetne-e neki valamiben. Miss Ainley örömmel fogadta a felajánlott segítséget, és igent mondott. Megnevezett néhány briarfieldi szegény családot, ahová kívánatos lenne ellátogatnia. Caroline további kérdésére azt felelte, tehetne valamit egy-két sokgyerekes szegény asszonyért, aki nem nagyon ért a varráshoz.

Caroline hazament, terveket csinált, és szilárdan föltette magában, hogy nem tágít tőlük. Elhatározta, hogy szabad idejének egy részét különböző tanulmányaira fordítja, egy részét azokra a tennivalókra, amelyeket Miss Ainley jelöl ki, s a többit testmozgással tölti el. Egy pillanatra sem maradhat tétlen, nem merülhet bele olyan lázas gondolatokba, mint amilyenek múlt vasárnap estéjét megmérgezték.

El kell ismerni, hogy Caroline lelkiismeretesen és kitartóan valósította meg terveit. Eleinte nagyon nehéz volt, valójában mindvégig nehéz volt, de segített leküzdeni, sőt elfojtani a gyötrelmeket. Rákényszerítette, hogy elfoglalja magát, nem hagyott időt tépelődésre, és hébe-hóba még az elégedettség színfoltja is tarkította szürke életét, amikor úgy érezte: jót tett, örömet szerzett, vagy szenvedést enyhített.

Meg kell azonban mondanunk az igazat: ez az erőfeszítés sem testi egészséget, sem tartós lelki békét nem hozott. Hiába volt mindez, lefogyott, napról napra örömtelenebb és sápadtabb lett. Hiába, Robert Moore neve állandóan a fülében csengett, a múlt elégikus emléke egy percre sem ment ki a fejéből, vissza-visszatérő, gyászos belső zokogás gyötörte; a tört lélek és a vágyakozástól bénult értelem lassanként súlyosan ránehezedett vidám fiatalságára. Mintha a tél legyőzte volna tavaszát, lelkének termőtalaja s a benne rejlő kincsek fokról fokra terméketlen mozdulatlanságba dermedtek.

TIZENEGYEDIK FEJEZET
Fieldhead

Caroline mégsem adta meg magát egykönnyen; erős szívű lánynak született, s élt is az erejével. Férfi vagy nő sohasem küzd oly keményen, mint amikor egyedül küzd, tanúk, tanácsadók és bizalmasok nélkül, bátorítás, útmutatás és szánalom nélkül.

Caroline ilyen helyzetben volt. Csak a szenvedései sarkallták, s minthogy ezek a kínok igen valóságosak és keservesek voltak, nagy bátorságot adtak neki. Elszánta magát, hogy legyőzi a halálos fájdalmat, és ezért mindent megtett. Soha életében nem volt ilyen elfoglalt, ilyen szorgalmas, s főleg ennyire tevékeny. Mindenféle időben sétált; nagysétákat tett mindig arrafelé, amerre senki sem jár. Nap mint nap este tért haza, sápadtan, kissé fáradtan, ámde nem kimerülten, mert alighogy ledobta kalapját és sálját, pihenés helyett fel-alá kezdett járkálni szobájában, és néha nem ült le mindaddig, amíg ájulás nem környékezte. Azt mondta, azért teszi, hogy jól kifárassza magát, és mélyen aludjon. Ha ez volt a célja, nem érte el, mert éjjel, amikor mások aludtak, ő csak hánykolódott fekvőhelyén, vagy ült a sötétben az ágya végében, és megfeledkezett róla, hogy pihenésre van szüksége. Szegény, boldogtalan lány gyakran sírt, zokogott tűrhetetlen fájdalmában, amely olykor elborította, elsöpörte erejét, s oly kiszolgáltatottá tette, mint egy gyereket.

Amikor így elgyengült, kísértések rohanták meg, fáradt lelkében egy gyenge, suttogó hang szólalt meg, s arra biztatta, írjon Robertnek, írja meg, hogy boldogtalan, mert nem szabad látnia őt és Hortense-t, s attól fél, hogy Robert megvonja tőle barátságát (nem szerelmét!), és végleg elfelejti őt, s hogy könyörögjön: ne felejtse el, és írjon neki néha-néha. Egy-két ilyen levelet valóban meg is írt, de sose küldte el őket: a szégyen és a józan ész visszatartották tőle.

Végül ez az élet eljutott ahhoz a ponthoz, hogy úgy látszott, nem bírja tovább elviselni, valamiképpen változtatnia kell rajta, különben szíve és elméje összeroppan a ránehezedő nyomás alatt. Vágy fogta el, hogy itthagyja Briarfieldet, és elmenjen valahova nagyon messzire. Valami másra vágyott. Napról napra erősödött benne a titkos, mély, nyugtalan sóvárgás, hogy megtalálja és megismerje anyját. De ezzel a vággyal kétségek és félelmek párosultak: Ha megismeri, tudja-e majd szeretni? Volt oka tétovázásra és szorongásra. Soha életében nem hallotta, hogy anyját dicsérték volna, bárki említette, hűvösen beszélt róla. Nagybátyja láthatólag néma ellenszenvvel viseltetett sógornője iránt. Egy öreg cseléd, aki rövid ideig Mrs. James Helstone-nál szolgált házassága elején, ha szóba került korábbi úrnője, mindig fagyos tartózkodással beszélt róla. Néha azt mondta, hogy „furcsa” volt, máskor meg, hogy nem tudta megérteni. Ezek a szavak úgy hullottak Caroline szívére, mint megannyi jégdarab, és arra a következtetésre jutott, hogy talán jobb, ha sohasem ismeri meg anyját, mint megismerni és nem szeretni.

Csak egyetlen olyan tervet tudott kieszelni, melynek megvalósítása a megnyugvás reményével kecsegtette: nevelőnői állást vállal valahol. Semmi mást nem tehet! Egy apró véletlen segítette hozzá, hogy összeszedje bátorságát, és közölje nagybátyjával tervét.

Hosszú, estébe nyúló sétái, amint már említettük, mindig elhagyott utakra vitték, de bármerre kószált, akár a stilbró’-i láp sivár szegélye mentén, akár a napos nunnelyi legelőkön, a hazafelé vezető utat mindig úgy választotta meg, hogy a kis völgy mellett haladjon el. Ritkán ereszkedett le a völgy mélyére, de alkonyatkor csaknem olyan rendszeresen megjelent a peremén, ahogy a csillag jön fel a hegyhát mögött. Egy bizonyos ponton pihent meg mindig, a kerítésátjárónál, egy vén tüskebokor tövében. Innen lenézhetett a házikóra, a gyárra, a harmatban

fürdő kertre s a csendes és mély duzzasztóra. Láthatta innen a jól ismert irodaablakot, melynek üvegtábláit meghatározott órában megvilágította a jól ismert lámpa fénye. Nem kellett mást tennie, csak várta ezt a fényt, jutalma az volt, hogy szeme fölfogta, néha szikrázó élesen a tiszta levegőben, néha homályosan derengve a párán keresztül, máskor meg hunyorogva az eső ferde csíkjai között - mert akármilyen idő volt, mindig eljött ide.

Voltak esték, amikor a fény nem gyulladt ki. Caroline ilyenkor tudta, hogy Robert nincs otthon, és kétszeres szomorúsággal tért haza. Ha viszont felgyulladt, öröm fogta el, mintha valami bizonytalan remény ígéretét látná benne. Az ablakra meredt, s ha az üvegtábla és a fény közé egy árnyék hajolt, Caroline szíve nagyot dobbant: Robert volt ez az árnyék. Látta őt! Megvigasztalódva tért haza, tisztábban látta Robertet gondolatban, pontosabban emlékezett hangjára, mosolyára, tartására. Ezekhez a gondolatokhoz gyakran az a boldog meggyőződés is járult, hogy ha közelebb juthatna hozzá, Robert most már biztosan örülne neki, most már szívesen nyújtaná feléje a kezét, magához vonná, védelmezőn, mint azelőtt. Az ilyen éjszakákon, ha talán sírt is, mint rendesen, könnyeit kevésbé égőnek, a párnát, melyre ömlöttek, egy kicsit lágyabbnak érezte, s a párnához szorított halántéka kevésbé sajgott.

A legrövidebb út a völgytől a patakig egy öreg, lakatlan ház mellett kanyarodott el. E ház falainak tövében haladt el Malone azon az esti kiránduláson, amelyet már említettünk ennek a könyvnek egyik korai fejezetében. Ezt az öreg, lakatlan házat Fieldheadnek nevezték. Gazdája már tíz éve nem lakta, de a ház azért nem volt romos; Mr. Yorke gondoskodott róla, hogy jó karban tartsák. Egy öreg kertész és a felesége élt itt, művelte a földeket, és lakható állapotban tartotta a házat.

Ha Fieldheadnek nem volt is sok előnye, azt legalább el lehetett mondani róla, hogy festői. Szabálytalan architektúrája, időtől megviselt, szürke, mohos falai jogossá tették ezt a jelzőt. Az öreg, rácsos ablakok, a kövezett tornác, a falak, a tető, a kémények a szürke és a sötétbarna minden árnyalatát felsorakoztatták. Hátul a fák szépek, nagyok, terebélyesek voltak; a ház előtti gyepen hatalmas cédrus, s a kőurnák a kert falán, a faragott, boltozatos kapubejárat egy művész szemét valósággal elgyönyörködtették volna.

Egy enyhe májusi estén, holdfölkelte táján, Caroline erre járt. Noha fáradtnak érezte magát, még nem volt kedve hazamenni, ahol csak tövis és a fájdalom éjszakája várt reá, leült hát a kapu mellett a mohos földre, és benézett a cédrusra meg a házra. Csendes este volt, nyugodt, harmatos, felhőtlen, a nyugat felé néző oromfalak visszaverték a horizont tiszta, parázsló fényét; a ház mögötti tölgyek feketék voltak, a cédrus még feketébb, és sűrű hollószín ágai alatt egy kis darabja látszott az égnek, sötétkéken. A telihold ünnepélyesen és szelíden nézett Caroline-ra a sötét lombkorona alatt.

Fájdalmasan szépnek érezte az estét és a látványt. Boldogságra vágyott, lelki békére, és csodálkozott, hogy a Gondviselés nem szánja meg, nem nyújtja feléje segítő kezét, és nem vigasztalja meg. Régi balladákban megénekelt boldog szerelmi légyottok jutottak eszébe, s úgy gondolta: csodálatos volna egy ilyen légyott ezen a helyen, ilyen estén. „Hol van most Robert?" - kérdezte magában. A völgyben nincs, hiszen sokáig várt a lámpafényre, de hiába. Vajon ő és Robert találkoznak-e még, beszélnek-e egymással valaha az életben? A kövezett tornácról a hallba vezető ajtó hirtelen kinyílt, és két férfi lépett ki rajta: az egyik idősebb, ősz, a másik fiatal, magas és sötét hajú. Átsétáltak a gyepen, és kiléptek a kertből a falba vágott kiskapun. Caroline látta, hogy átvágnak az úton, elhaladnak az átjáró mellett, és lemennek a mezőre. Aztán eltűntek a szeme elől. Robert Moore haladt el előtte barátjával: Mr. Yorke-kal. Egyikük sem látta őt. Futó látomás volt - alig pillantotta meg, máris eltűnt. De mintha villamos szikra hatotta volna át, erei égtek, lelke háborgott. A látomás előtt boldogtalan volt, most kétségbeesett. Ez pedig nagyon különböző két lelkiállapot.

- Istenem! Ha egyedül lett volna! Ha meglátott volna! - zokogta. - Mondott volna valamit, kezet nyújtott volna. Igen, szeret, biztosan szeret egy kicsit, valami jelét adta volna ennek az érzésnek. A szeméből, a szájáról vigasztalást olvastam volna. De a pillanat elmúlt. A szél, a felhő árnyéka sem suhanhat el csendesebben, nyomtalanabbul, mint ő. Kegyetlen a sors, gúnyt űzött belőlem!

Így ment haza, vágytól és csalódástól halálos betegen.

Másnap a reggelinél szánalmasan, falfehér arccal jelent meg, mint aki kísértetet látott.

- Nincs kifogása ellene, bácsikám - kérdezte Caroline -, ha állást keresek valahol, egy családnál?

Nagybátyja annyit tudott a szenvedésekről, amelyeken unokahúga átment, s még most is gyötrik, mint az asztal, melyen kávéscsészéje állt. Alig hitt tehát a fülének.

- Hát ez micsoda szeszély már megint?! - kérdezte. - Elment az eszed? Hogy gondolod ezt?

- Nem vagyok jól, változásra volna szükségem - mondta Caroline.

A lelkész fürkészve nézte a lányt. Csak most jött rá, hogy Caroline máris változáson ment át. Észre se vette, és a rózsa jelentéktelen hóvirággá zsugorodott és fakult, az arc színe eltűnt, a test sorvadt. A lány magába roskadtan, színtelenül, soványan ült előtte. A *szép* jelző már csupán meleg, barna tekintetét, finom arcvonásait és sűrű, hullámos haját illette meg.

- Mi az istencsodája van veled? - kérdezte Mr. Helstone. - Mi bajod van? Mid fáj?

Nem kapott választ, csak a barna szemek teltek meg könnyel, a halvány ajkak remegtek.

- Állást akar keresni! Óriási! Miféle állásra vagy te alkalmas? Mi lelt, hogy nem vagy jól?

- Rendbe jönnék, ha elmehetnék hazulról.

- Ezek a nők! Nem lehet megérteni őket. Csak arra jók, hogy kellemetlen meglepetést szerezzenek, és ijesztgessék az embert. Egyik nap még vígan ugrándoznak, pirosak, mint a cseresznye, gömbölyűek, mint az alma, másnapra elfonnyadnak, mint a kitépett, elfakult, száraz kóró. Hogy mitől, nem lehet megérteni. Megvan a kosztja, a szabadsága, a jó lakása, mindig jó ruhában jár, eddig ez elég volt, hogy csinos és jókedvű legyen, most meg itt ül szegényke sápadtan, és nyöszörög. Fölháborító! Mit lehet itt csinálni? Ez a kérdés. Azt hiszem, tanácsot kell kérnem valakitől. Hívjak doktort, lányom?

- Nem, bácsikám, nem kell. Az orvos nem tudna rajtam segíteni. Csak levegő- és környezetváltozásra van szükségem.

- Jól van. Ha ezt vetted a fejedbe, legyen úgy, ahogy akarod. El fogsz menni valami fürdőhelyre, nem törődöm a költséggel. Fanny majd veled megy.

- De bácsikám, egyszer már el kell kezdenem valamit magammal. Nincs vagyonom, jobb lesz, ha már most elkezdem.

- Amíg én élek, nem lesz belőled nevelőnő, Caroline. Nem akarom, hogy azt mondják: az unokahúgom nevelőnő.

- De minél később szánja el magát az ember ilyesmire, bácsikám, annál nehezebb és keservesebb a dolog. Szeretném megszokni a jármot, mielőtt megszokom a kényelmet és függetlenséget.

- Kérlek, ne zaklass engem, Caroline. Majd gondoskodom rólad. Mindig is ez volt a szándékom. Életjáradékot hagyok neked. Az isten szerelméért, még csak ötvenöt éves vagyok, az egészségem és szervezetem kitűnő, van még bőven idő a takarékoskodásra és az intézkedésre. Te csak ne félj a jövőtől. Ezen rágódsz?

- Nem, bácsikám, csak nagyon vágyom a változásra.

Helstone nevetett. - Már megint a nő beszél belőled! - kiáltotta. - A hamisítatlan nő! Változás! Változás! Mindig csak ez a fantasztikus hóbort. Persze, nem is volnál nő, ha nem ilyeneket mondanál.

- De ez nem fantázia, nem hóbort, bácsikám.

- Hát micsoda?

- Kényszerűség, gondolom. Gyengébbnek érzem magam, mint azelőtt. Azt hiszem, többet kellene dolgoznom.

- Bámulatos! Gyöngének érzi magát, és *ezért* akar többet dolgozni. *Clair comme le jour*,[35] ahogy Moore mondaná, az ördög vigye e őt! Cliffbrigde-be fogsz menni, itt van két arany, vegyél magadnak új ruhát. Jól van, Cary, ne félj, meg fogjuk találni a balzsamot Gileádban.

- Bácsikám, bárcsak kevesebb volna magában a bőkezűség és több a...

- Több micsoda?

Együttérzés - ez a szó volt Caroline nyelve hegyén, de nem mondta ki, még idejében elharapta. Nagybátyja biztosan kinevette volna, ha ez a fellengzős szó kicsúszik a száján. Minthogy a lány hallgatott, a lelkész szólalt meg: - Az az igazság, hogy magad se tudod, mit akarsz.

- Csak nevelőnő szeretnék lenni.

- Ugyan! Badarság! Hallani se akarok a nevelőnősködésről. Ne is említsd többet. Igazi női agyszülemény. Befejeztem a reggelit, csöngess. Verd ki a fejedből ezt a rögeszmét, és szaladj, menj szórakozni!

Mivel? A babámmal? - kérdezte Caroline magában, miközben kiment a szobából.

Néhány hét telt el, Caroline testi és lelki állapota se nem javult, se nem rosszabbodott. Most pontosan úgy volt, hogy ha szervezetében jelen vannak a tüdővész, a sorvadás, az alattomos láz csírái, ezek a betegségek gyorsan kifejlődtek volna, és hamarosan szép csendesen elvitték volna erről a világról. Az emberek sosem halnak bele csupán a szerelembe vagy a fájdalomba, bár vannak, akik belepusztulnak öröklött betegségükbe, mert ennek a szenvedélynek kínjai idő előtt pusztító erejűvé fokozzák a betegséget. Az egészségesen születettek is átesnek ezeken a kínokon, a fájdalom elgyötri, megrázza, összetöri őket, szépségük, viruló üdeségük tönkremegy, de az élet érintetlenül megmarad bennük. Eljutnak a pusztulás bizonyos fokáig, sápadtan, gyöngén, lesoványodva tengődnek. Aki látja őket bágyadtan ténferegni ide-oda, azt hiszi: hamarosan ágynak esnek, a betegség végez velük, és eltávoznak az egészségesek és boldogok közül. De nem így történik. Tovább élnek, s noha nem tudják többé visszaszerezni ifjúságukat és vidámságukat, még visszatérhet erejük és lelki nyugalmuk. A virág, melyet a márciusi jeges szél megcsípett, de nem szakított le, tovább élhet, hogy fonnyadt almaként csüggjön a fán még késő ősszel is. Miután kiállta a tavasz utolsó fagyát, kiállhatja a tél első fagyát is.

Mindenki észrevette, hogy Miss Helstone mennyire megváltozott, és legtöbben azt mondták: meg fog halni. Ő sosem gondolta ezt, nem érezte magát halálraítéltnek, nem fájt semmije, nem volt beteg. Az étvágya eltűnt, de tudta az okát: hiszen olyan sokat sírt éjszakánként. Az ereje fogyott, de ezt is meg tudta magyarázni: kerülte az álom, nehéz volt magához édesgetnie. Álmai szomorúak és baljóslatúak voltak. Úgy látszott, még reménykedik benne, hogy egyszer,

[35] Világos, mint a nap.

a távoli jövőben, eljön az idő, amikor túlesik ezen a nyomorúságos időszakon, és újra megtalálja a nyugalmát, ha boldog nem lesz is soha többé talán.

Eközben nagybátyja folyton nógatta, hogy menjen látogatóba, tegyen eleget ismerősei gyakori meghívásának. Nem tette. Nem tudott felengedni a társaságban. Úgy érezte, az emberek inkább kíváncsisággal, mint rokonszenvvel figyelik. Az öreg hölgyek bőven ellátták tanáccsal, ezt vagy azt a csodaszert ajánlgatták, a fiatal nők meg úgy néztek rá, hogy visszariadt tőlük, mert megértette tekintetüket. A szemük ezt mondta: „Tudjuk, csalódtál - ahogy mondani szokás -, de hogy kiben, azt nem tudjuk biztosan."

A hétköznapi fiatal nők éppoly kemények, kegyetlenek, önzők tudnak lenni, mint a fiatal férfiak. Kerülje őket, aki szenved. Lenézik a fájdalmat és a boldogtalanságot: úgy tekintik, mint Isten megérdemelt büntetését. Nekik a szerelem pusztán annyi, mint terveket szőni egy jó parti nyélbeütésére; csalódás az, ha valaki, átlátván ezeken a terveken, meghiúsítja őket. Azt hiszik, hogy mások szerelmi érzései és tervei is olyanok, mint az övéik, és eszerint ítélnek.

Caroline mindezt tudta, részben ösztönösen, részben megfigyelésből, és ehhez szabta a viselkedését. Amennyire csak lehetett, nem mutogatta sápadt arcát és lesoványodott alakját. Mivel így teljes elzárkózásban élt, nemigen értesült a szomszédság apró-cseprő dolgairól.

Egy reggel a szalonban üldögélt, s azzal igyekezett némi örömet szerezni magának, hogy megpróbált lefesteni egy kis mezeivirág-csokrot, melyet a völgy peremén szedett a bokrok tövében, amikor nagybátyja belépett, és szokott nyers modorában így szólt hozzá: - Ejnye, te lány, örökké csak gubbasztasz, hol a paletta, hol egy könyv, hol a hímzésed fölött. Hagyd ezt a piszmogó munkát. Erről jut eszembe: szádhoz szoktad nyomni az ecsetet, amikor festesz?

- Néha, bácsikám, ha nem gondolok rá.

- Akkor ez mérgez meg. A festékek ártalmasak, gyermekem. Fehér ólom, vörös ólom, zöld rozsda és gyanta meg húsz más méreg van azokban a gombfestékekben. Zárd el őket, zárd el! Vedd a kalapodat. Velem jössz látogatóba.

- Magával, bácsikám? - hangzott a meglepett kérdés.

Caroline nem szokott nagybátyjával látogatóba menni, soha semmiféle alkalomból sem mentek együtt kocsikázni vagy sétálni.

- Gyerünk, gyerünk! Tudod, hogy mindig sok a dolgom. Nincs időm.

A lány összekapkodta festékeit, s közben megkérdezte, hová mennek.

- Fieldheadbe.

- Fieldheadbe? Minek? Meglátogatjuk James Bootht, az öreg kertészt? Beteg?

- Miss Shirley Keeldarhez megyünk.

- Miss Keeldarhez? Hát eljött Yorkshire-ba? Hát Fieldheadben van?

- Ott bizony, már egy hete. Társaságban találkoztam vele tegnap este. A társaságban, ahová nem akartál eljönni. Tetszett nekem az a lány. Úgy döntöttem, hogy meg fogsz ismerkedni vele, jót tesz majd neked.

- Azt hiszem, már nagykorú, nemde?

- Igen, nagykorú, és egy ideig itt marad a birtokán. Egy kis előadást tartottam neki erről, rámutattam a kötelességeire. Nem konok lány, inkább egész rendes, majd megtanít rá, milyen az igazi derűs lélek, nincs benne semmi nyafka érzelgősség.

- Nem hiszem, hogy látni szeretne, hogy meg akarna ismerkedni velem. Mi öröme lenne belőlem, mivel szórakoztathatnám?

- Ugyan már! Tedd föl a kalapod.

- Gőgös lány, bácsikám?

- Nem tudom. Csak nem képzeled, hogy gőgös volt velem szemben? Egy ilyen csirke, akármilyen gazdag is, aligha merne fölényeskedni egyházközsége papjával.

- Nem, de hogy viselkedett másokkal szemben?

- Nem figyeltem. Fenn hordja a fejét, és valószínűleg elég szemtelen tud lenni azzal, akivel mer. Nem is volna nő, ha nem így tenne. Mozgás, eredj rögtön a kalapodért!

Caroline-ban természetesen nem volt sok önbizalom. A testi erő hiánya, a nyomott kedély nem nagyon fokozták szellemi frisseségét, nem tették elfogulatlanabbá modorát, s nem adtak több bátorságot neki, hogy szembe tudjon nézni idegenekkel. Hiába korholta magát, szepegett egy kicsit, amint végigment nagybátyjával a széles, kövezett feljárón, amely Fieldhead kapubejáratától a tornáchoz vezetett. Vonakodva követte Mr. Helstone-t a tornácon át a rideg, ódon hallba. Nagyon rideg, óriási sötét helyiség volt, egyetlen rácsos ablak világította meg, de csak homályosan. A fűzfaágakkal megtömött, széles öreg kandallóban nem égett a tűz, mert odakint meleg volt. A bejárattal szemközt magasan húzódó galériának csak a körvonalai látszottak, mert a hall a mennyezet táján már árnyékba veszett. Fából faragott, valódi agancsos, groteszk szarvasfejek néztek le a falakról. Ez a ház nem volt se pompás, se kényelmes, hanem kívül-belül öreg, zegzugos és kényelmetlen. Ezeréves birtok tartozott hozzá, s ezt a birtokot férfiutódok híján egy nő örökölte. Voltak a járásban kereskedőcsaládok, melyek kétszeres jövedelemmel dicsekedhettek, de az ősi, földesúri Keeldar családot elsőbbség illette meg.

Mr. és Miss Helstone-t bevezették az egyik szalonba, s ez a szalon - amint ezt az ilyen gótikus, vén bagolyvárban várni lehetett - faburkolatú volt. Szép, sötét, fényes fatáblák burkolták a falakat, komoran és nagyszerűen. Nagyon szépek ezek a tompán fénylő barna fatáblák, nagyon lágy színűek és ízlésesek, de - ha az olvasó tudja, mi az a tavaszi nagytakarítás - egyúttal gyalázatosak és embertelenek is. Ha olyan valaki, akiben egy csöpp emberi érzés van, látta már, hogyan dörzsölik a cselédek viaszos rongyokkal egy meleg májusi napon ezeket a fényes faburkolatokat, el kell ismernie, hogy ez a munka förtelmes és elviselhetetlen. Nem tehetek róla, titkon megtapsolom azt a jóindulatú barbárt, aki Fieldhead egy másik, még nagyobb szobáját - azaz a nappalit, amely korábban ugyancsak faburkolatú volt - finom rózsaszínes fehérre festette. Ezzel ugyan kivívta magának a barbár nevet, de sokkal vidámabbá tette otthonának ezt a részét, és rengeteg munkától kímélte meg a jövendőbeli szobalányokat.

A barna faburkolatú szalon régi stílusban, csupa valódi antik bútorral volt berendezve. A magas kandalló mindkét oldalán egy-egy súlyos, erdei trónushoz hasonló, öreg tölgyfa szék állt, s az egyikben egy hölgy ült. Ha ez a hölgy Miss Keeldar, akkor legalább húsz év óta nagykorúnak kellett lennie. Matrónaszerű volt, s bár nem viselt főkötőt, fiatalos arcát fényes, gesztenyebarna haj árnyékolta be, mégsem látszott fiatalnak, és nyilván nem is akart annak látszani. Öltözködhetett volna divatosabban is; jól szabott, jól megvarrt ruhában egész csinos lett volna. Érthetetlen, hogy ilyen finom anyagból készült ruha ilyen szegényesen egyszerű és divatjamúlt lehet. Az ember nyomban megállapíthatta, hogy egy kissé különc, aki viseli.

A hölgy egészen angol módra fogadta a látogatókat: szertartásosan s egyben bátortalanul. Semmiféle más nemzetiségű középkorú nő sem tudott volna pontosan így viselkedni. Látszott rajta, hogy nem bízik magában, képességeiben és abban, hogy megnyerő tud lenni; mindamellett igyekezett kifogástalanul és - amennyire tőle telt - kellemesen viselkedni. E pillanat-

ban azonban zavartabbnak látszott, mint a félénk angol nők általában. Miss Helstone érezte ezt, rokonszenvesnek találta az idegent, s mert tapasztalatból tudta, hogy kell bánni a bátortalanokkal, nyugodtan leült mellé, és kedvesen, elfogulatlanul beszélgetni kezdett vele, amire azért volt képes, mert ezúttal olyan valakire akadt, aki még nála is elfogódottabb.

Caroline és ez a hölgy, ha kettesben vannak, azonnal kitűnően megértették volna egymást. A hölgynek hihetetlenül kellemes hangja volt, sokkal, de sokkal lágyabb és dallamosabb, mint amennyire egy negyvenéves, hízásnak indult nőtől várhatta az ember. Caroline-nak tetszett ez a hang, kibékítette a merev, de hibátlan kiejtéssel és szavakkal. A hölgy hamarosan rájött volna, hogy a lánynak tetszik a hangja meg ő maga is, és tíz perc múlva jó barátok lettek volna. De Mr. Helstone a kandalló előtti szőnyegről nézte őket, különösen az idegen hölgyet nézte gúnyos, szúrós szemmel, amely világosan kifejezte türelmetlenségét és bosszúságát a nő fagyos szertartásossága és riadt bizonytalansága miatt. A hölgyet egyre jobban zavarba hozta a pap kemény tekintete és érdes hangja, megpróbált mégis könnyedén csevegni az időről, a vidék szépségéről és egyebekről, de a hajlíthatatlan Mr. Helstone mintha egyszerre csak kissé megsüketült volna. Akármit mondott a hölgy, úgy tett, mintha nem jól hallaná, s a nő kénytelen volt minden, nagy nehezen összehozott semmiséget kétszer elmondani. Az erőlködés rövidesen kimerítette szegényt, éppen fölállt nyugtalan izgalmában, idegesen mormogott valamit: nem tudja, mért nem jön Miss Keeldar, most megy és utánanéz, amikor Miss Keeldar megjelenése megkímélte ettől a fáradságtól. Legalábbis feltételezhetjük, hogy ő volt az, aki most a kertből belépett az üvegajtón.

Igazi báj van a közvetlenségben, így érezte ezt az öreg Helstone is, amikor a karcsú, egyenes tartású lány virággal teli selyemköténykéjét bal kezével összefogva odalépett hozzá, jobb kezét nyújtotta, és kedvesen megszólalt: - Tudtam, hogy ellátogat hozzám, bár meg van győződve, hogy Mr. Yorke jakobinust faragott belőlem. Jó reggelt.

- De nem tűrjük, hogy jakobinus legyen - vágott vissza a pap. - Nem, Miss Shirley, tőlem nem fogják ellopni egyházközségem díszét. Most, hogy itt van köztünk, az én tanítványom lesz vallásban és politikában is. Majd én helyes elvekre tanítom mind a kettőben.

- Mrs. Pryor már várta magát - mondta a lány, az idősebb hölgy felé fordulva. - Tudja, ő volt a nevelőnőm, és még most is a barátnőm. Minden gőgös és merev tory közt ő a királynő; a rendíthetetlen, templomjáró asszonyok között ő a vezér. Biztosíthatom, Mr. Helstone, nagyon járatos vagyok mind a teológiában, mind a történelemben.

A lelkész rögtön mélyen meghajolt Mrs. Pryor előtt, és kijelentette, hogy nagyon örül a találkozásnak.

A volt nevelőnő tagadta, hogy jártas a politikai és vallási vitákban, nézete szerint ezek a dolgok nemigen valók nőknek, majd nem teljesen világos fogalmazásban kijelentette, hogy helyesli a rendet és lojalitást, és természetesen őszinte híve az angol egyháznak. Soha semmiféle körülmények között nem ért egyet a reformokkal, fűzte hozzá, s mormogott még valamit arról, milyen veszélyes dolog elhamarkodottan befogadni az új eszméket, aztán elhallgatott.

- Remélem, asszonyom, Miss Keeldar is úgy gondolkozik, mint maga?

- A korkülönbség és az eltérő vérmérséklet különböző érzelmeket váltanak ki - hangzott a válasz. - Aligha várhatjuk, hogy a lobogó fiatalság egy véleményen legyen a higgadt középkorúakkal.

- Úgy, szóval a magunk útját járjuk, a magunk fejével gondolkozunk! - kiáltott fel Mr. Helstone. - Egy kicsit jakobinusok vagyunk minden tekintetben, egy kicsit komolyan vesszük a szabadgondolkodást. Halljuk csak nyomban a hitvallást! - Ezzel megragadta Miss Keeldar két kezét - mire az elejtette virágait -, majd leültette a lányt maga mellé a díványra.

- Mondja el a hiszekegyet.

- Az apostoli hitvallást?

- Azt.

Miss Keeldar engedelmesen, mint egy gyermek, felmondta az imádságot.

- Most pedig Szent Athanasiusét. Ez lesz a próba!

- Hadd szedem fel előbb a virágaimat, itt jön a Tatár, mindjárt összetapossa őket.

Ebben a pillanatban megjelent a Tatár az üvegajtóban, egyenesen a szőnyeghez ment, és szimatolni kezdte az ott heverő, frissen szedett virágokat. A jókora, izmos, félelmetes állat nagyon csúf volt, mivel szelindek és bulldog keresztezéséből származott. Mint ennivaló láthatólag nem érdekelték a virágok, de valószínűleg úgy gondolta, hogy bársonyos szirmuk pompás fekhely lesz, kezdett hát körbeforogni, hogy rájuk ejtse sárgásbarna, ormótlan testét. Ebben a pillanatban Caroline és Miss Keeldar egyszerre hajolt le, hogy megmentse a virágokat.

- Köszönöm mondta az úrnő, és Caroline elé tartotta kötényét, hogy az beledobhassa a virágokat. - Ez a lánya. Mr. Helstone? - kérdezte Miss Keeldar.

- Az unokahúgom. Caroline.

Miss Keeldar kezet fogott a lánnyal, és jól megnézte. Caroline is jól megnézte a ház úrnőjét.

Shirley Keeldar (a keresztségben csak a Shirley nevet kapta, mert szülei fiút szerettek volna, de nyolcévi házasság után a sors csupán leánygyermeket adott nekik, így azt a nevet kapta, amelyet a fiúnak szántak, ha fiúval ajándékozta volna meg őket az ég) - Shirley Keeldar nem volt csúnya, jó volt ránézni. Magasságra és alakra hasonlított Caroline-hoz, talán csak néhány hüvelykkel magasabb nála. Könnyű, hajlékony termetére és okos, nagyon kifejező sápadt arcára a bájos jelző illett legjobban. Haja nem volt világos, mint Caroline-é, halvány és sötét színek jellemezték leginkább megjelenését. Arca és homloka halvány, szeme egészen sötétszürke, semmi zöldes fény benne, áttetsző, tiszta, közömbös szürke; haja sötétbarna, majdnem fekete. Arca nemes - ezt nem úgy értem, hogy gőgös, csontos római arc, mert vonásai inkább lágyak voltak, hanem hogy néhány francia szóval éljek: *fin, gracieux, spirituel*.[36] Mozgékony, beszédes arc volt, de változásait és mondanivalóját nem volt könnyű megérteni.

Miss Keeldar félrehajtott fejjel, elgondolkozva, komolyan nézte Caroline-t.

- Látja, milyen gyönge kis csirke ez a lány? - jegyezte meg Mr. Helstone.

- Nagyon fiatal, fiatalabb, mint én. Hány éves vagy? - kérdezte egyszerűen, olyan hangon, mely anyáskodó lett volna, ha nem olyan ünnepélyes.

- Tizennyolc és fél éves vagyok.

- Én meg huszonegy.

Miss Keeldar nem szólt többet, az asztalra tette a virágokat, és rendezni kezdte őket.

---

[36] Finom, bájos, szellemes.

- No és Szent Athanasius hitvallása? - sürgette a lelkész. - Hiszi az egészet vagy nem?

- Nem emlékszem mindenre belőle. Mindjárt kap tőlem egy kis csokrot, Mr. Helstone, de előbb az unokahúgának adok egyet.

Néhány szál különösen szép virágból meg némi zöld levélből kis csokrot kötött a munkakosarából előszedett fonállal, és Caroline ölébe tette, aztán komoly, de gáláns lovagként nézett a lányra, miközben hátratett kézzel, kissé előrehajolva állt meg előtte. Nemcsak arckifejezése emlékeztetett lovagra, hanem hajviselete is: haját egyik oldalon elválasztva, homlokából hátrafésülve hordta, s az szinte természetes, laza hullámú fürtökben omlott vállára.

- Fáradt vagy a sétától? - kérdezte.

- Nem, egy csöppet sem. Egész rövid kis út volt, alig egy mérföldnyi.

- Sápadtnak látszol. Mindig ilyen sápadt? - fordult Shirley a lelkészhez.

- Olyan rózsás volt azelőtt, mint a maga legpirosabb virága.

- Mért változott meg? Mitől lett sápadt? Beteg volt talán?

- Azt mondja, változásra van szüksége.

- Ha az kell neki, akkor gondoskodjon róla. Küldje el a tengerpartra.

- El is küldöm, még a nyár vége előtt. Addig is azt szeretném, ha összebarátkoznának, ha nincs kifogása ellene.

- Biztos vagyok benne, hogy Miss Keeldarnek nincs kifogása ez ellen - elegyedett a társalgásba Mrs. Pryor. - Azt hiszem, bátran mondhatom, szerencsének fogjuk tartani, ha Miss Helstone gyakran ellátogat Fieldheadbe.

- Pontosan azt mondta, asszonyom, amit gondolok - jegyezte meg Shirley -, és köszönöm, hogy megelőzött. Tudd meg - fordult ismét Caroline-hoz -, hogy neked is köszönetet kell mondanod nevelőnőmnek. Nem mindenkit fogad olyan szívesen, amint téged, nagyobb kitüntetés ez, mint gondolnád. Mihelyt kiteszed innen a lábad, rögtön megkérdezem Mrs. Pryortól, mi a véleménye rólad. Nagyon bízom az emberismeretében, mert eddig minden ítélete csodálatosan helytálló volt. Már előre tudom, hogy kedvező választ kapok a kérdésemre. Jól sejtem, Mrs. Pryor?

- Kedvesem, épp az imént mondta, hogy csak akkor kérdi meg a véleményemet, amikor Miss Helstone már elment. Csak nem gondolja, hogy az ő jelenlétében elmondom?

- Nem. De az is lehet, hogy csak jó sokára fogom hallani. Tudja, Mr. Helstone, Mrs. Pryor hihetetlen óvatossággal néha a végletekig csigázza kíváncsiságomat. Amikor végre kimondja ítéletét, annak hibátlannak kell lennie, s ezért gyakran annyira késik vele, mint egy lordkancellár. Egyesekről pedig egyáltalán nem hajlandó véleményt nyilvánítani, akármennyire unszolom is.

Mrs. Pryor elmosolyodott.

- Igen, tudom, mit jelent ez a mosoly - mondta a volt tanítvány.

- Arra az úrra gondol, a bérlőmre. Ismeri Mr. Moore-t a völgyből? - fordult Mr. Helstone-hoz.

- Igen, igen, a bérlője, valóban az. Gondolom, jó néhányszor találkozott vele, amióta visszajött?

- Kénytelen voltam találkozni vele, voltak elintézni való üzleti ügyeink. Üzlet! Hogy mi minden jut eszembe erről a szóról! Tulajdonképpen nem is vagyok már lány, inkább felnőtt nő, sőt valamivel több. Nagyságos úr vagyok: nagyságos Shirley Keeldar úr, ez a cím járna

nekem. Férfinevet kaptam, férfiszerepet töltök be, nem elég ez ahhoz, hogy egy kicsit férfinak érezzem magam? S amikor olyan ember jön hozzám és komolyan üzletről tárgyal velem, mint az a tiszteletet keltő angol-belga, az a Gérard Moore, akkor valóban tisztára férfinak érzem magam. Mr. Helstone, ha legközelebb választásra kerül sor, engem is be kell választaniuk az egyházközségi tanács tagjai közé. Ki kellene nevezniük elöljárónak és a szabad parasztság kapitányának. Tony Lumpkin mamája ezredes volt, a nagynénje meg békebíró. Mért ne lehetnék én is?

- Teljes szívemből támogatom. Ha felhívást akar köröztetni ebben az ügyben, megígérem, hogy én írom alá elsőnek. De maga Moore-ról akart valamit mondani.

- Ja igen. Úgy találom, kicsit nehéz megérteni. Nem tudom, mit gondoljak róla, kedveljem-e vagy sem. Olyan bérlőnek látszik, akire minden birtokos büszke lehet, s én büszke is vagyok rá bizonyos értelemben. De mint szomszéd miféle ember? Mindig kérem Mrs. Pryort, mondja meg, mit gondol róla, de ő mindig kitér az egyenes válasz elől. Remélem, maga nem lesz ilyen dodonai, Mr. Helstone, és tüstént elmondja a véleményét. Kedveli azt az embert?

. Pillanatnyilag egyáltalán nem. A nevét kivakartam a barátaim listájáról.

- Mi a baj? Mit csinált?

- Nagybátyám és ő nem ért egyet a politikában - vetette közbe Caroline halkan. Jobb lett volna, ha épp most nem szólal meg, nem volt időszerű, hiszen eddig alig vett részt a társalgásban. Érezte is ezt, ahogy kimondta; ideges lett, és fülig pirult.

- Hát milyenek Moore politikai nézetei? - érdeklődött Shirley.

- Mint afféle üzletemberéi - válaszolt a lelkész -, szűk látókörűek, önzők és hazafiatlanok. Ez az alak örökösen a háború ellen hadakozik, írásban és szóban. Kihoz a sodromból.

- A háború árt az üzletnek. Épp tegnap mondta, jól emlékszem rá. És még mi kifogása van ellene?

- Ennyi is elég!

- Úriembernek látszik, már ahogy én értem ezt a szót - folytatta Shirley -, és szeretném hinni, hogy az is.

Caroline a csokrában levő legszebb szál virág szirmait tépkedve, határozott hangon ennyit mondott: - Feltétlenül az.

E bátor kiállás hallatára Shirley mély, kifejező tekintete Caroline-ra villant. Pajkosan, fürkészőn nézte a lányt.

- Látom, a barátja vagy, megvéded távollétében - mondta.

- Barátja is, rokona is vagyok - hangzott a gyors válasz. - Robert Moore az unokabátyám.

- Ó, akkor mindent elmondhatsz nekem róla. Mondd el csak úgy röviden, milyen ember?

Leküzdhetetlen zavar fogta el Caroline-t erre a kérdésre. Nem próbált, de hiába is próbált volna megbirkózni vele. Hallgatott. Mrs. Pryor rögtön segítségére sietett. Mindenféle kérdéseket tett föl Mr. Helstone-nak olyan környékbeli családokról, akiknek délen lakó rokonságát, mint mondta, jól ismeri.

Shirley elfordította szemét Caroline arcáról, nem ismételte meg a kérdést, hanem visszament a virágokhoz, és egy kis bokrétát kezdett összeállítani a pap számára. Búcsúzáskor átnyújtotta Helstone-nak, és hódolatteljes kézcsókot kapott tőle viszonzásul.

- Ne felejtse el kitűzni a kedvemért - mondta Shirley.

- Természetesen, a szívem fölé - felelte Helstone. - Mrs. Pryor, vigyázzon erre a jövendőbeli elöljáróra, leendő egyházközségi tanácstagra, a szabad parasztság kapitányára, egyszóval: Briarfield ifjú nagyságos urára. Ne hagyja, hogy túlerőltesse magát a fiatalúr, ne engedje, hogy kitörje a nyakát a hajtóvadászaton, és különösen arra figyelmeztesse az ifiurat, hogy vigyázzon, ha lelovagol a veszélyes domboldalon a völgybe.

- Szeretem a meredek lejtőket - mondta Shirley -, szeretek levágtatni rajtuk, és főleg kimondhatatlanul szeretem azt a romantikus kis völgyet.

- Romantikus?! Azzal a gyárral?

- Romantikus. Azzal a gyárral együtt. Az öreg gyár és a fehér házikó, mindegyik tündéri a maga nemében.

- És az iroda, Keeldar úr?

- Az iroda különb, mint az én rózsaszín nappalim. Imádom azt az irodát.

- És az üzemet is? A szöveteket, a zsíros gyapjút, a mocskos festőkádakat is?

- A szövés roppant tiszteletre méltó szakma.

- A szövödés meg hős? Remek!

- Örülök, hogy így beszél, magam is hősiesnek láttam a szövödést.

Shirley arca szinte szikrázott a huncut jókedvtől, ahogy ezt a szócsatát vívta az öreg harcossal, aki csaknem ugyanannyira élvezte a párbajt.

- Keeldar kapitány, a maga ereiben nem kereskedői vér folyik, miért szereti hát annyira az üzletet?

- Természetesen azért, mert gyártulajdonos vagyok. Jövedelmem fele abból a völgybeli üzemből származik.

- Akkor még csak annyit: nehogy betársuljon hozzá!

- Nem is rossz ötlet! Bolhát tett a fülembe! - kiáltott fel Shirley, és jókedvűen nevetett. - Nem is fog onnan kiugrani. Köszönöm! - és tündérszép, hófehér kezével búcsút intve eltűnt a tornácon. A pap és unokahúga kilépett a boltíves kapun.

TIZENKETTEDIK FEJEZET
Shirley és Caroline

Shirley gyakran kereste Caroline társaságát, s ezzel bebizonyította, hogy őszintén beszélt, amikor azt mondta: szívesen lenne együtt vele. Persze ha nem keresi, le is mondhat róla, mert Miss Helstone nehezen kötött új barátságot. Caroline-t az a gondolat tartotta vissza, hogy az emberek nem óhajtják a barátságát, mivel társasága nem szórakoztató. Szerinte az olyan ragyogó, boldog, fiatal teremtésnek, amilyen Fieldhead örököse, semmi szüksége olyan érdektelen személyre, mint ő - nem is lelheti igazán kedvét benne.

Lehet, hogy Miss Keeldar ragyogó volt, és valószínűleg boldog is, de kellemes társaságra mindenkinek szüksége van. Shirley ugyan egy hónap alatt megismerkedett a környék legtöbb családjával, felületes jó viszonyba került valamennyi Sykes és Pearson lánnyal meg Walden Hallban a két páratlan Miss Wynne-nel, de egyiküket sem találta túlzottan vonzónak, nem „puszipajtáskodott össze" velük, hogy az ő szavaival éljünk. Ha valóban nagyságos Shirley Keeldar úr, a briarfieldi birtok ura lett volna, nem akad egyetlen szépség sem, sem ebben, sem a szomszédos két egyházközségben, akit hajlandó lett volna feleségül kérni, hogy Mrs. Keeldarré, a birtok úrnőjévé tegye. Ezt ki is jelentette Mrs. Pryornak, aki a nyilatkozatot nagyon nyugodtan fogadta, mint tanítványának legtöbb fölényes kijelentését, és így válaszolt:
- Kedvesem, ne engedje meggyökeresedni azt a szokását, hogy úgy beszél magáról, mintha férfi volna. Nagyon furcsa szokás. Akik nem ismerik magát, és hallják, hogy így beszél, még azt hihetnék, hogy tetszeleg a férfi szerepében.

Shirley sohasem nevette ki egykori nevelőnőjét, tisztelte még a hölgy kis merevségeit és ártatlan furcsaságait is. Az ellenkezője gyönge jellemre vallana, mert csak a gyöngék teszik ki gúnyolódásuk céltáblájául az érdemes szelídeket. Nyugodtan állt az ablaknál, elnézte a hatalmas cédrust a gyepen, s egy kismadarat figyelt az egyik alsó ágon. Egyszerre csak csicseregni kezdett a madárnak, aztán a csicsergés egyre élesedett, és hamarosan már füttybe ment át, végül a fütty ügyesen kedves dallammá kerekedett.

- De kedvesem! - botránkozott meg Mrs. Pryor.

- Fütyültem? - kérdezte Shirley. - Megfeledkeztem magamról, bocsánatot kérek, asszonyom. Pedig elhatároztam, hogy vigyázok, és sose fütyülök a maga jelenlétében.

- De, Miss Keeldar, hol tanult meg fütyülni? Biztosan azóta szokott rá, hogy idejöttünk Yorkshire-ba. Még sose kaptam rajta azelőtt.

- Ó, már régen megtanultam fütyülni.

- Ki tanította meg?

- Senki. Hallottam, és rájöttem, hogyan kell, aztán megint abbahagytam. De nemrég - tegnap este volt -, amint hazafelé jöttem az úton, hallottam, hogy egy úr ezt a dallamot fütyüli a mezőn a sövény mögött, s erről jutott eszembe.

- Miféle úr volt?

- Csak egy úr van ezen a környéken, asszonyom, és az Mr. Moore. Legalábbis ő az egyetlen úr, aki még nem őszül. Igaz, hogy a mélyen tisztelt kedvenceim: Mr. Helstone és Mr. Yorke, a két finom öreg gavallér is ezerszer különb, mint bármelyik ostoba fiatalember.

Mrs. Pryor hallgatott.

- Ugye nem szereti Mr. Helstone-t, asszonyom?

- Kedvesem, Mr. Helstone-t a hivatása megvédi a bírálattól.

- Mindig talál rá valami okot, hogy kimenjen a szobából, ha bejelentik.

- Megy ma délelőtt sétálni, kedvesem?

- Igen, elmegyek a paplakba, fölkutatom Caroline Helstone-t, és ráveszem egy kis testmozgásra. Majd kiszellőztetem a tüdejét a nunnelyi legelőkön.

- Ha arrafelé mennek, kedvesem, legyen szíves, figyelmeztesse Miss Helstone-t, hogy öltözzön fel jól, mert csípős szél fúj, és azt hiszem, nem árt, ha vigyáz magára.

- Nem fogom elfelejteni, Mrs. Pryor. Egyébként nem jönne velünk maga is?

- Nem, drágám, csak akadályoznám magukat. Kövér vagyok, nem tudok olyan gyorsan mozogni, ahogy maga szeretné.

Shirley könnyen rávette Caroline-t, hogy tartson vele. Amikor már elég messzire jutottak a csendes úton, amely a tágas és néptelen nunnelyi legelőket szelte át, Caroline a beszélgetésre is könnyen ráállt. Miután leküzdötte kezdeti félénkségét, hamarosan már örült is, hogy Miss Keeldarrel beszélgethet. Alig váltottak egy-két jelentéktelen, futó megjegyzést, máris kezdtek kölcsönösen képet alkotni egymásról. Shirley azt mondta, szereti a közlegelő tágas zöld térségét, és még jobban a hangafűvel benőtt hegyhátakat, mert a hangafű a lápvidékre emlékezteti. Akkor látott ilyen tájat, amikor Skócia határán járt. Különösen jól emlékezett az egyik kerületre, egy egész hosszú délutánon utaztak át rajta, egy tikkasztó, de borús nyári napon. Az út déltől napnyugtáig tartott azon a magas fűvel benőtt végtelen pusztaságon, és semmi mást nem láttak, csak vadjuhokat, és mást nem hallottak, csak a ragadozó madarak rikoltását.

- Tudom, milyen a hanga az ilyen napokon - jegyezte meg Caroline -, sötét bíborszínű, mint a nyugati ég legmélyebb árnyalata, az ég pedig ólomszínű.

- Igen, egészen ólomszínű, s a felhőknek rezesen ragyog a széle, imitt-amott fehéresen, s ez kísértetiesebb, mint az égővörös ég alja, amit, ha nézel, úgy érzed: egy pillanat, és vakító villám hasít rajta végig.

- Mennydörgött is?

- Távolról morajlott, de csak estére tört ki a vihar, mikor már elértük a fogadót. A fogadó magányos épület volt a hegylánc lábánál.

- Figyelted, hogy ereszkednek le a felhők a hegyekre?

- Igen, egy óra hosszat néztem őket az ablakból. A hegyek mintha mogorván párába burkolóztak volna, s amikor az eső ólmos zuhataga leszakadt, úgy eltűntek a szemem elől, mintha elmosták volna őket a világról.

- Láttam ilyen vihart Yorkshire hegyvidékén, és amikor legjobban tombolt, s az egész ég zuhatag, a föld roppant áradat volt, az özönvíz jutott eszembe.

- Csodálatosan újjászületik az ember ilyen vihar után, amikor minden újra lecsöndesedik, és a szétszakadó felhőkből vigasztaló sugár tör elő, bizonyságul, hogy a nap nem aludt ki.

- Shirley, állj meg csak egy pillanatra, és nézz le a völgybe, a nunnelyi erdőre.

Megálltak a legelő zöldellő magaslatán, és lenéztek a májusi fényben fürdő völgybe, a százszorszéppel és aranyló boglárkával kihímzett rétekre. Minden üde zöld volt, és mosolygott a napfényben: áttetsző smaragd- és borostyánszínű fények játszottak a rétek felett. A nunnelyi

erdőt felhő árnyéka takarta. (Ez maradt csupán az ősi brit rengetegből ezen a vidéken, ahol egykor az egész síkságot erdőség, a hegyeket pedig mellig érő hanga borította.) A távoli hegyek homályba vesztek, a láthatár gyöngyházfényű volt. Ezüstös kék, meleg bíbor, rózsaszín és áttetsző zöld színek olvadtak egymásba a bodros, hófehér fellegek között, s úgy vonzották a szemet, mintha a távoli menny alapjai tárultak volna fel egy futó pillanatra. A magaslaton fújt a szél, a levegő tiszta, friss és üdítő volt.

- Szép sziget ez a mi Angliánk, és egyik legszebb zuga Yorkshire - jegyezte meg Shirley.

- Te is yorkshire-i lány vagy?

- Az vagyok, itt születtem, az őseim is itt éltek. Családom öt nemzedéke nyugszik a briarfieldi templom hajója alatt a kriptában. Ott mögöttünk, abban az öreg, sötét udvarházban vettem először lélegzetet.

- Egy föld szülöttei vagyunk - mondta Caroline, s odanyújtotta kezét Shirleynek, az megfogta és megszorította.

- Igen - bólintott komolyan, jóváhagyólag Shirley, aztán az erdőre mutatott. - Az ott a nunnelyi erdő?

- Az.

- Jártál már ott?

- Sokszor.

- A sűrűben is?

- Igen.

- Milyen?

- Olyan, mint Anak fiainak erdei tábora. A fák óriásiak és vének. Ha megállsz a tövüknél, sudaruk mintha a felhőket verné; a törzsek olyan mozdulatlanul merednek az ég felé, mint az oszlopok, de az ágakat a legkisebb fuvallat is megringatja. Ha szellő se rezdül, a lomb akkor se néma, erős szélben pedig mintha áradat zuhogna, tenger tombolna a fejed fölött.

- Nem tanyázott itt Robin Hood valamikor?

- De igen. És még ma is vannak ott dolgok, amik őrá emlékeztetnek. Behatolni a nunnelyi erdőbe annyi, mint jó messzire visszamenni a rég múlt idő sötét napjaiba. Látod azt a nyiladékot ott az erdő közepe táján?

- Igen, jól látom.

- Az a nyiladék egy szurdok, egy mély völgykatlan. Olyan rövid szálú zöld gyep borítja, mint ezt a legelőt. A szurdok peremét hatalmas, göcsörtös vén tölgyek veszik körül, a fenekén egy zárda romjai hevernek.

- Egy szép nyári kora reggelen kettesben veled, Caroline, elmegyünk abba az erdőbe, s az egész napot ott töltjük. Ceruzát, vázlatfüzetet és érdekes könyveket viszünk magunkkal, no meg persze valami ennivalót is. Van két kis kosaram, Mrs. Gill, a házvezetőnőm majd becsomagolja az elemózsiát, és mindegyikünk viszi a magáét. Nem fog nagyon kifárasztani, ha ilyen messzire megyünk?

- Dehogy, főleg ha egész nap az erdőben pihenünk. Ismerem ott a legszebb helyeket, tudom, hol szedhetünk mogyorót ősszel, tudom, hol van rengeteg szamóca. Ismerek elhagyatott, ember nem járta tisztásokat, furcsa mohaszőnyeg fedi őket, némelyik olyan sárga, mintha

bearanyozták volna, némelyik halványszürke, másik smaragdzöld. Tudok facsoportokat, melyek olyan csodálatos látványt nyújtanak, mintha képet néznél. Durva kérgű tölgy, kecses nyír és fényes törzsű bükk nő egymás mellett különös ellentétben; a kőrisfák, ezek a magányos, méltóságteljes erdei óriások rettentő öregek, és fényes levelű repkény futja be őket vastagon. Majd megmutatok neked mindent, Shirley.

- Nem fogsz unatkozni, ha csak kettesben leszünk?

- Nem. Azt hiszem, jól összeillünk. És ki lehetne az a harmadik, akinek a jelenléte nem rontaná el az örömünket?

- Csakugyan, nem ismerek ilyen korunkbelit, legalábbis nőt nem, ami pedig a férfiakat illeti...

- Egészen más a kirándulás, ha férfiak is vannak a társaságban - szakította félbe Caroline.

- Igazad van, egészen más lenne, mint ahogy tervezzük.

- Csak azért megyünk, hogy megnézzük az öreg fákat, a régi romokat, hogy eltöltsünk egy napot rég múlt időkben, a régi csendben és mindenekfölött nyugalomban.

- Igazad van, azt hiszem, a férfiak jelenléte megfosztaná varázsától az egészet. Ha nem megfelelő emberek, mint ezek a Malone-, Sykes- és Wynne-félék, akkor nyugalom helyett csak bosszúságban volna részünk; ha megfelelőek, akkor is egészen más. Hogy miért más, azt nemigen tudnám megmondani, inkább érezni lehet, mint megmagyarázni.

- Mindenesetre megfeledkeznénk a természetről.

- Aztán a természet is megfeledkezne rólunk, sűrű fátyol mögé rejtené arcát, csodálatos, derűs homlokát, és megtagadná tőlünk a szelíd örömöt, mely betölti lelkünket, ha beérjük azzal, hogy csak őt csodáljuk.

- És mit adna helyette?

- Több élénkséget, több nyugtalanságot, izgalmat, melytől gyorsabban telne az idő, és kellemetlenséget, ami felborzolná az idegeinket.

- Úgy hiszem, jórészt tőlünk függ, hogy tudunk-e boldogok lenni - vélte Caroline bölcsen. - Egyszer nagy társasággal jártam abban az erdőben, ott voltak a segédlelkészek mind és más környékbeli férfiak, meg egy csomó nő. Elviselhetetlenül unalmasnak és ostobának találtam az egészet. Aztán egymagam mentem, máskor csupán Fanny kíséretében ő beült az erdészházba kézimunkázni, vagy az erdész feleségével beszélgetni -, bebarangoltam az erdőt, rajzoltam, olvastam, és boldogan töltöttem az egész napot. De ez két évvel ezelőtt történt... akkor még fiatal voltam.

- Voltál ott Robert Moore-ral, az unokabátyáddal is?

- Igen, egyszer.

- Hát vele milyen volt?

- Tudod, egy unokatestvér, egészen más, mint egy idegen.

- Ezt tudom. De az unokatestvéreket, ha ostobák, még nehezebb elviselni, mint az idegeneket, mert nem olyan könnyű betartani velük a távolságot. De a te unokabátyád nem ostoba, ugye?

- Nem. De....

- No?

- Ha az ostobák társasága bosszantó, ahogy mondod, az okosokéban is akadnak kellemetlen, zavaró körülmények. Ha a barátunk tehetsége, kiválósága minden kétségen felül áll, gyakran kérdésessé válik, vajon méltók vagyunk-e hozzá.

- No, itt már nem tudlak követni. Egy pillanatra sem ápolnék magamban efféle rögeszmét. Én bizony méltónak tartom magam a legkülönbhöz is - úgy értem, a legkülönb férfihoz is. És ezzel nagyon, sokat mondtam. Amiben a férfiak kiválók, abban, azt hiszem, nagyon kiválók. Egyébként a nagybátyád sem megvetendő példány az idősebb férfiak között. Mindig örülök, ha látom azt a kemény, okos, barna arcát, akár az én házamban, akár másutt. Szereted? Jó hozzád? Ki vele, mondd meg az igazat!

- Gyermekkorom óta ő nevelt, semmi kétség, pontosan úgy, ahogy az édeslányát nevelte volna, ha véletlenül van neki; márpedig ez jóság, de azért mégse szeretem. Szívesebben lennék távol tőle, mint a közelében.

- Furcsa, hiszen oly kedves tud lenni.

- Igen. Társaságban. De otthon zord és hallgatag. Ahogy leteszi botját és kalapját a paplak halljában, úgy zárja el a vidámságát a könyvszekrényébe meg az íróasztala fiókjába. A ráncolt homlok és a kurta szó jut az otthonnak, a mosoly, a tréfa, a szellemes megjegyzések a társaságnak.

- Zsarnokoskodik?

- A legkevésbé sem. Se nem zsarnok, se nem képmutató, egyszerűen az az ember ő, aki inkább nagylelkű, mint jóindulatú, inkább szellemes, mint kedves, inkább aggályosan pártatlan, mint valóban igazságos. Ha ugyan érted ezeket az árnyalatnyi különbségeket.

- Már hogyne érteném. A jóindulat elnézéssel jár, ami nincs meg a nagybátyádban, a kedvesség meleg szívből fakad, márpedig melegség sincs benne, a valódi igazságérzet pedig az együttérzés és megfontolás szülötte, amely tulajdonságokat, jól tudom, nem lehet ráfogni az én bronzképű barátomra.

- Gyakran tűnődöm, Shirley, vajon más férfiak is olyanok-e otthon, mint a nagybátyám; vajon feltétlenül az újság, az ismeretlenség varázsa kell-e ahhoz, hogy kellemesnek és becsülésre méltónak lássanak; s vajon valóban képtelenek-e tartós érdeklődést és szeretetet tanúsítani azok iránt, akiket naponta látnak?

- Nem tudom. Nem tudom eloszlatni kétségeidet. Néha magam is ilyesmiken tűnődöm. De elárulok egy titkot: ha meg volnék győződve arról, hogy minden férfi feltétlenül más, mint mi, hogy állhatatlan, s rövid idő alatt megkövesedik és közönyössé válik, akkor sosem mennék férjhez. Nem óhajtanék rájönni, hogy akit szeretek, az nem szeret, sőt un engem; és akármennyire akarnék is tetszeni neki, teljesen hiábavaló volna, mert elkerülhetetlenül megváltozik, és közömbös lesz. Ha egyszer rájöttem ilyesmire, mire vágyhatnék még? Arra, hogy elmenjek, otthagyjam azt az embert, akinek a jelenlétem nem okoz örömet.

- De ezt nem tehetnéd, ha férjnél volnál.

- Nem. Nem tehetném. Épp ez az! Soha többé nem lehetnék a magam ura. Rettenetes gondolat, szinte megfulladok tőle! Semmi sem gyötör annyira, mint az a gondolat, hogy csak teher és unalom vagyok. Lerázhatatlan teher és örökös unalom. Ha úgy érzem tehát, hogy fölösleges vagyok, beburkolózom a szabadságomba, mint valami köpenybe, a büszkeség fátylát borítom az arcomra, és visszavonulok a magányba. Ha férjnél volnék, ezt nem tehetném.

- Csodálom, hogy mindannyian nem szánjuk el magunkat rá, hogy egyedül maradjunk - mondta Caroline. - Ha a tapasztalat bölcs szavára hallgatnánk, ezt tennénk. A nagybátyám úgy beszél a házasságról, mint valami nyűgről, s azt hiszem, minden nős embert kivétel nélkül bolondnak tart, vagy legalábbis olyannak, aki nagy bolondságot követett el.

- De Caroline, nem minden férfi olyan, mint a nagybátyád. Biztosan nem. Remélem, hogy nem! - Shirley töprengésbe merült.

- Azt hiszem, mindnyájan kivételnek tekintjük azt, akit szeretünk, amíg hozzá nem megyünk - jegyezte meg Caroline.

- Én is úgy gondolom. Azt hisszük, hogy ezt a kivételt remek anyagból gyúrták; olyannak képzeljük, amilyenek mi vagyunk. Harmóniáról ábrándozunk; a hangjából arra következtetünk, hogy a szíve meleg és igaz, és sose fog megkeményedni irányunkban; a szeméből hűséget és szeretetet olvasunk ki. Azt hiszem, Caroline, sose szabad bíznunk abban az érzésben, amit szenvedélynek hívnak, az csak rőzseláng, fellobban és elhamvad. Mi azonban figyeljük a férfit, és látjuk, hogy jó az állatokhoz, kisgyerekekhez, a szegényekhez, s ugyanígy jó és megértő irántunk is. Nem hízeleg a nőknek, de türelmes, jól érzi magát velük, és kellemesnek tartja a társaságukat. Nem hiúságból és önzésből szereti a nőket, hanem úgy, ahogy mi szeretjük őt, mert *mi* szeretjük őt. Aztán látjuk, hogy igazságszerető - mindig az igazat mondja - és lelkiismeretes. Öröm és béke tölt el minket, ha belép a szobába, és szomorúság meg nyugtalanság, ha távozik. Tudjuk, hogy ez a férfi jó fiú, jó testvér, ki merné állítani, hogy nem lesz jó férj?

- A nagybátyám! Habozás nélkül. „Egy hónap alatt torkig lesz veled” - mondaná.

- Mrs. Pryor nagy komolyan ugyanezt mondaná.

- És Mrs. Yorke meg Miss Mann is.

- Ha ezek igaz próféták, akkor jobb, ha sohasem lesz szerelmes az ember.

- Sokkal jobb. Ha el tudod kerülni.

- De én nem hiszem, hogy igazuk van!

- Attól tartok, ez azt bizonyítja, hogy már meg is pörkölődtél egy kicsit.

- Én ugyan nem! De ha megpörkölődtem volna, tudod, miféle jövendőmondókat kérdeznék meg?

- Halljuk.

- Sem férfiakat, sem nőket, se öregeket, se fiatalokat, hanem azt a kis ír koldust, aki mezítláb jár kéregetni; az egérkét, amelyik előbújik a faburkolat hasadékából; a madarat, mely hóbanfagyban morzsáért kopogtat az ablakomon; a kutyát, amelyik megnyalja a kezem, és a lábam elé heveredik.

- Láttál már életedben valakit, aki jó volt ezekhez?

- Láttál már valakit, akit ezek ösztönösen követtek, mintha nagyon bíznának benne?

- Van nekünk otthon egy fekete macskánk s egy öreg kutyánk. Ismerek valakit, akinek a térdére ez a fekete macska nagyon szeret felmászni, akinek a vállához és arcához szívesen törleszkedik. Az öreg kutya mindig kijön a házból, csóválja a farkát, és vinnyog a szeretettől, ha az a valaki elmegy előtte.

- És mit csinál az a valaki ilyenkor?

- Szelíden simogatja a macskát, és hagyja, hogy kényelmesen üljön rajta, ahol akar, s ha meg kell zavarnia, amikor fölkel, gyöngéden leteszi a földre, sohasem löki le durván. Mindig füttyent a kutyának, és megsimogatja.

- Csakugyan? Nem Robertről beszélsz?

- De igen, róla.

- Jóképű fickó! - mondta Shirley lelkesen, csillogó szemmel.

- Ugye jóképű? Szép szeme van, csinos arca és tiszta, nemes homloka.

- Úgy van, Caroline. Derék ember! Csinos is, jó is.

- Biztos voltam benne, hogy te is annak látod. Amikor először néztem rád, mindjárt tudtam.

- Rokonszenvesnek tartottam, amikor még nem is láttam, amikor megláttam, tetszett nekem, most meg csodálom. A szépség magában is elbűvölő, Caroline, de ha jósággal párosul, akkor lenyűgöző a varázsa.

- És ha ráadásul még okos is. Shirley!

- Akkor ki tudna ellenállni neki?

- Gondolj csak a nagybátyámra, Mrs. Pryorra, Mrs. Yorke-ra és Miss Mannra.

- Gondolj az egyiptomi békák brekegésére! Moore nemes lény. Azt mondom neked, ha a férfiak jók, akkor ők a teremtés koronái. Isten fiai. Minthogy a maga képére alkotta őket a Teremtő, a legparányibb isteni szikra is csaknem a halhatatlanságba emeli őket. Vitathatatlan, hogy a csinos, jó és nagyszerű férfi az első a teremtett dolgok között.

- És felsőbbrendű nálunk?

- Lenézném magam, ha versenyre kelnék vele az elsőbbségért - lenézném magam! Helyes, ha a bal kezem és a jobb kezem azon vitatkozik, hogy melyiküké az elsőbbség? Helyes, ha a szívem az ütőeremmel veszekszik? Helyes, ha az ereim féltékenyek a bennük keringő vérre?

- Férfiak és nők, férjek és feleségek szörnyen veszekszenek, Shirley.

- Szegény szerencsétlenek! Szegény, nyomorult, elfajult szerencsétlenek! Az Isten más sorsra, más érzésekre teremtette őket.

- De egyenrangúak vagyunk-e a férfiakkal vagy sem?

- Soha semmi sem bűvöl el annyira, mintha magasabb rendű emberrel találkozom, olyannal, akiről őszintén érzem, hogy különb nálam.

- Találkoztál már valaha ilyennel?

- Boldog lennék, ha bármikor találkoznék vele, és minél magasabb rendű, annál jobb. Meggörnyedni lealacsonyító, fölnézni dicső dolog. Csak az nyugtalanít, hogyha megpróbálok felmérni valakit, mindig csalódom, hogy vallási hasonlattal éljek: csak hamis isteneket imádhatok. Márpedig nem akarnék pogány lenni.

- Bejössz hozzánk, Shirley? Itt vagyunk a lelkészlak kapujánál.

- Ma nem, de holnap eljövök érted, és együtt töltjük az estét. Caroline Helstone, ha igazán az vagy, akinek ma láttalak, akkor jó barátok leszünk. Soha életemben nem tudtam olyan jól elbeszélgetni lánnyal, ahogy veled beszélgettem ma délelőtt. Csókolj meg, és a viszontlátásra.

Mrs. Pryor láthatóan éppoly szívesen volt együtt Caroline-nal, mint Shirley. Ő, aki nem járt sehova, hamarosan ellátogatott a paplakba. Délután érkezett, amikor a lelkész véletlenül nem volt otthon. Meglehetősen fülledt nap volt. Kipirult a hőségtől, és izgatottnak látszott, amikor belépett az idegen házba; általában nagyon visszavonult, zárkózott életet élt. Amikor Miss Helstone lement hozzá az ebédlőbe, a pamlagon ülve találta. Mrs. Pryor remegett, legyezte magát a zsebkendőjével, és szemmel láthatólag ideges nyugtalansággal küzdött, amely azzal fenyegetett, hogy hisztériába csap át.

Caroline csodálkozott, különösnek találta, hogy ilyen korú hölgy nem tudja fegyelmezni magát, és az is meglepte, hogy bár erőteljesnek látszik, még sincs benne igazi erő. Mrs. Pryor

ugyanis sietett magyarázkodni: a fárasztó sétát, a tikkasztó meleget stb. hozta fel ürügyül pillanatnyi rosszullétére. Miközben kapkodva, összefüggéstelenül, újra meg újra elsorolta kimerültségének okait, Caroline gyengéden próbált könnyíteni rajta azzal, hogy kibontotta a sálját, és levette a kalapját. Ilyen figyelmességet Mrs. Pryor nem fogadott volna el akárkitől, általában zavartan, hűvösen utasított vissza minden testi érintést vagy szoros közelséget, s ez nem nagyon volt hízelgő arra nézve, aki segíteni akart rajta. Caroline könnyű kis kezének azonban engedelmesen megadta magát; érintése, úgy látszott, hogy meg is nyugtatja. Néhány perc múlva megszűnt a remegése, csendes és nyugodt lett, és szokott modorában mindennapi dolgokról kezdett beszélgetni.

Nagyobb társaságban Mrs. Pryor ritkán nyitotta szóra ajkát, ha mégis beszélnie kellett, akkor gátlásosan szólt, azaz nem kifogástalanul. Kettesben jó társalgónak bizonyult; beszédmódja, noha egy kissé merev, mindig választékos volt; nézetei ésszerűek, értesülései sokrétűek és helyesek voltak. Caroline sokkal kellemesebbnek találta a beszélgetést vele, mint ahogy várta.

Szemközt a pamlaggal, amelyen ültek, három kép függött a falon. A középső, a kandalló felett, női portré volt, a két szélső férfiarckép.

- Milyen gyönyörű arc - szakította meg Mrs. Pryor a félórai élénk társalgás után beállott csöndet. - Az arcvonások tökéletesen sikerültek, szobrász vésője sem faraghatta volna ki különben. Mintha élne.

- Mrs. Helstone arcképe.

- Mrs. Matthewson Helstone, a nagybátyja felesége?

- Igen. Azt mondják, nagyon hű kép. Mielőtt férjhez ment, a járás szépének számított.

- Szabályosan szép arcvonásaival, mondhatom, ki is érdemelte ezt a megkülönböztető rangot. De azért passzív ez az arc. Az eredetije aligha lehetett az, amit úgy neveznek: „a szellem asszonya”.

- Azt hiszem, rendkívül csendes, hallgatag nő volt.

- Az ember nem gondolná, kedvesem, hogy nagybátyja választása ilyesféle élettársra esett. Tudtommal Mr. Helstone szereti, ha vidám csevegéssel szórakoztatják.

- Társaságban igen. De mindig mondja, hogy nem tudna elviselni egy beszédes feleséget, csendre van szüksége itthon. Azt állítja: az ember eljár hazulról fecsegni, pletykálni, aztán hazamegy olvasni és gondolkozni.

- Mintha úgy hallottam volna, hogy Mrs. Helstone alig néhány évvel élte túl az esküvőjét?

- Talán öt évvel.

- Nos, kedvesem - mondta Mrs. Pryor, és felállt, távozásra készen -, azt hiszem, megegyezhetünk abban, hogy gyakran eljön hozzánk Fieldheadbe. Remélem, így lesz. Bizonyára egyedül érzi magát ebben a házban, hiszen nincs nőrokona itt. Nyilván idejének legnagyobb részét magányban tölti.

- Megszoktam. Egyedül nőttem fel. Megigazíthatom a sálját?

- Mrs. Pryor nem ellenkezett. - Nincs véletlenül szüksége segítségre a tanulmányaiban? kérdezte. - Ha akarja, rendelkezésére állok.

Caroline megköszönte a kedvességet.

- Remélem, még sokat fogunk beszélgetni. Örülnék, ha hasznomat venné.

Miss Helstone újra köszönetet mondott, és arra gondolt: milyen jóságos szívet takar vendégének látszólagos hűvössége. Amikor látta, hogy kifelé menet Mrs. Pryor még egy érdeklődő pillantást vet a képekre, csak úgy mellékesen megjegyezte: - Az a kép ott, látja, kérem, ott az ablak közelében, a nagybátyám. Húsz évvel ezelőtt festették. A másik, a kandallótól balra, az a bátyja, James. Ő volt az apám.

- Bizonyos mértékben hasonlítanak egymásra - mondta Mrs. Pryor -, és a jellemkülönbség leolvasható eltérő homlokukról és szájukról.

- Miféle különbség? - kérdezte Caroline, miközben az ajtóhoz kísérte vendégét. - Kettőjük közül általában mindenki James Helstone-t, vagyis az apámat tartotta csinosabbnak. Emlékszem, az idegenek mindig így kiáltottak fel: „Milyen jóképű férfi!" Ön is jóképűnek tartja őt a portréja alapján, Mrs. Pryor?

- Sokkal lágyabbak és finomabbak a vonásai, mint a nagybátyjának.

- De miben áll az a jellemkülönbség, amire célzott? Mondja meg, szeretném tudni. Szeretném tudni, kitalálja-e?

- Kedvesem, a maga nagybátyja az elvek embere. A homloka és a szája kemény, tekintete szilárd.

- Igen. És a másik? Ne féljen, hogy megbánt. Szeretem az igazságot.

- Szereti az igazságot? Nagyon helyes. Szeresse is mindig, és sohase tántorodjék el tőle. A másik, kedvesem, ha még élne, valószínűleg nem nagy támasza lenne a leányának. De azért szép ez a fej. Gondolom, fiatal korában festették. - Hirtelen hátat fordított a képeknek. - Kedvesem, elismeri, hogy az elveknek felbecsülhetetlen értékük van?

- Elv nélkül nincs igazi jellem, ebben biztos vagyok.

- Úgy is érzi, ahogy mondja? Gondolkozott már ezen a dolgon?

- Gyakran. Kényszerítő körülmények korán ráfordították a figyelmemet.

- A tanulság nem veszett kárba, ha mégoly korán jött is. Úgy vélem, a talaj nem volt sovány, sem köves, különben a mag, mely abban az időszakban hullott belé, sohasem hozott volna gyümölcsöt. Kedvesem, ne álljon itt az ajtóban, a huzatban, még megfázik. Viszontlátásra.

Miss Helstone hamarosan nélkülözhetetlennek érezte új ismerőseit, kivételes öröm volt számára, ha együtt lehetett velük. Rájött, hogy hiba lett volna elszalasztani az alkalmat, elmulasztani a lehetőséget a megkönnyebbülésre és kellemes változatosságra. Gondolatai is másfelé fordultak; eddig egy irányba tódultak, most - legalábbis egy részük - új mederbe terelődött, s ez csökkentette áradásuk hevességét és a fáradt agyára nehezedő nyomást.

Rövidesen egész napokat töltött Fieldheadben, szívesen vett részt mindenben, akár Shirley, akár Mrs. Pryor tervelte ki a programot. Az idős hölgy barátsága egyáltalán nem volt tüntető, de annál inkább éber, kitartó és lankadatlan. Említettük, hogy Mrs. Pryor különös személyiség volt. Már az is különös volt, ahogy a Caroline iránti érdeklődését kimutatta: figyelte a lány minden mozdulatát, mintha minden lépésére vigyázni akart volna; boldog volt, ha Caroline tanácsért vagy segítségért fordult hozzá. Ha kérték, csendes, de oly nyilvánvaló örömmel segített, hogy Caroline-nak hamarosan már az is jólesett, ha megkérhette valamire.

Caroline-t eleinte meglepte, milyen feltétlen engedelmességet tanúsított Mrs. Pryor iránt Shirley Keeldar, s nem kevésbé az, hogy az egykori szerény nevelőnő mennyire otthon érzi magát fiatal tanítványa házában, és nagyon is függő helyzetében mennyire nyugodtnak és önállónak látszik. Hamarosan rájött azonban, hogy csak meg kell ismerni a két nőt, és a rejtély

máris megoldódik. Azt tartotta, hogy aki megismeri Mrs. Pryort, az feltétlenül megkedveli, megszereti és nagyra becsüli. Nem számít, hogy állandóan divatjamúlt ruhákat hord, hogy merev a beszéde, hűvös a modora, sem az, hogy húszféle olyan bogara is van, amilyen senki másnak nincs, mégis annyira megbízható támasz, tanácsadó, oly igaz és jó, hogy Caroline szerint: aki egyszer megszokta, nem egykönnyen nélkülözhette.

S ha Caroline nem érzett alárendeltséget, alázatot Shirleyvel szemben, akkor miért érzett volna ilyesmit Mrs. Pryor? A leány gazdag örökös, új barátnőjéhez képest nagyon gazdag. Az egyiknek évi ezer font a tiszta jövedelme, a másiknak egyetlen penny se; de Shirley társaságában sosem érezhetett rangkülönbséget, ellentétben a briarfieldi és whinburyi átlagos úri körökkel.

Shirley gondolatait más dolgok foglalkoztatták, nem a vagyon és a pozíció. Örült, olykor-olykor még büszke is volt rá, hogy anyagi függetlenségben él, hogy Fieldhead úrnője, földjei és bérlői vannak; különösen akkor csiklandozta kellemes jóérzés, amikor eszébe jutott a völgybeli ingatlan; a kitűnő szövőgyár, a festőüzem, a raktárház, a kertek és a melléképületek. De mert nem leplezte, hogy nagyon is örül ennek, senkit se bántott vele. Komoly gondolatai azonban másra irányultak. Csodálta a nagyságot, tisztelte a jókat, és szerette a nyíltszívűeket: sokkal többet foglalkoztatta tehát, mi módon élhetne erősen ösztönző hajlandóságai szerint, mint amennyit előkelő társadalmi helyzetén elmélkedett.

Caroline eleinte azért érdekelte Miss Keeldart, mert csöndes és tartózkodó volt, és törékenynek látszott; úgy tűnt, mintha szüksége volna valakire, aki gondját viseli. Vonzódása egyre inkább erősödött, amikor fölfedezte, hogy új ismerőse megérti gondolatvilágát és mondanivalóját, és megfelelő viszonzásra talált nála. Nemigen számított erre. Miss Helstone-nak, úgy képzelte, nagyon is csinos az arca, nagyon is lágy a hangja, finom a modora ahhoz, hogy átlagon felüli szellemi képességekkel rendelkezzék. Igen meglepte hát, amikor a kedves arc huncut mosolyra derült egy-egy elejtett csípős, szellemes megjegyzése hallatára; még inkább csodálkozott azon, hogy mennyi maga szerezte tudás halmozódott fel és milyen vele született gondolkozási képesség van ebben a kislányos, göndör fejben. Caroline ösztönös ízlése is egyezett az övével: ha Shirleynek rendkívül tetszett egy könyv, azt Caroline is éppoly gyönyörűséggel olvasta; ellenszenvük is sok tekintetben egyezett: jókat nevettek a hamis érzelgősséggel és dagályos önteltséggel megírt könyveken.

Kevés embernek van jó ízlése a költészetet illetően, vélekedett Shirley, kevesen tudnak különbséget tenni igazi és talmi között. Nemegyszer hallotta, hogy csakugyan okos emberek csodálatosnak, nagyszerűnek mondták ennek vagy annak a költőnek egyik-másik versét; aztán, mikor elolvasta, megállapította, hogy nem egyebek cifra, üres, szenvelgő frázisoknál, vagy legjobb esetben kiagyalt szóvirágok, ügyesek, érdekesek talán, néha még a képzelet káprázatos színeiben is pompáznak, de uramisten, olyan távol áll ez az igazi költészettől, mint egy hivalkodó, óriás mozaikváza egy finom művű kis színarany csészétől, vagy más hasonlattal élve: mint a kalaposnő művirág koszorúja a frissen szedett gyöngyvirágtól.

Caroline - állapította meg Shirley - meg tudja különböztetni a színaranyat a hamis, csillogó kacattól. A két lány, gondolatai teljes összhangjában, kitűnően megértette egymást.

Egy este a faburkolatú szalonban üldögéltek kettesben. Hosszú, esős napot töltöttek el együtt, de egy percig sem unatkoztak. Már majdnem besötétedett, még nem hozták be a gyertyákat, s ahogy a homály sűrűsödött, a két lány csendes tűnődésbe merült. A nyugati szél élesen süvöltött a ház körül, fellegeket és viharos esőt hajtott maga előtt vadul a távoli óceánról. Fergeteg tombolt az ódon, rácsos ablakokon kívül, mélységes béke honolt odabent. Shirley az ablaknál ült, nézte a háborgó eget, a ködpárákat a földön, hallgatta az orkán hangját, mely

jajongott, akár az elkárhozott lélek. Ha Shirley nem oly fiatal, vidám és egészséges, ezek a hangok vészes jelként, baljós gyászénekként rázták volna meg érzékeny idegeit; ám fiatalsága és szépsége teljében csupán elgondolkozóvá tették a beszédes lányt. Régi szép balladák foszlányai csengtek a fülében, olykor elénekelt egy-egy versszakot a szeszélyes széllökések ritmusára; a dal a széllel együtt erősödött, és elhalt, amikor az alábbhagyott.

Caroline a szoba távoli sötét végében fel-alá járkált, alakja épp csak kivehető volt a kandalló parazsának rubin fényében, és jól ismert versek töredékeit mormolta félhangon. Nagyon halkan mondta, de Shirley hallotta, s miközben zümmögve énekelt, Caroline-ra figyelt. A versszak így hangzott:

A mennybolt éj szín-kordován;
dőlt az ár hajónkra ott.
Reám, ki sorsom hordozám,
gonosz hullám csapott.
Barát se szólt, világ se gyúlt
hajónkon; testem vízbe hullt.

A vers itt abbamaradt, mert Shirley idáig elég erős éneke teljesen elhalkult.

- Folytasd - mondta Shirley.

- Akkor folytasd te is. Csak *A hajótörött*-et mondtam magamban.

- Tudom. Mondd el az egészet, ha emlékszel rá.

S minthogy már-már egészen besötétedett, és végeredményben Miss Keeldar nem számított félelmetes hallgatóságnak, Caroline elmondta. Jól mondta el, úgy, ahogy kell. A háborgó tenger, a fuldokló matróz, a szélsodorta, hányódó hajó megelevenedett a hallgató előtt. De még inkább testet öltött a költő, aki nem siratta a hajótöröttet, hanem a könnytelen gyötrelem órájában megmutatta a hasonlóságot önnön, Istentől elhagyott nyomorúsága és annak az emberektől elhagyott tengerésznek sorsa között, aki így kiáltott fel szenvedéseinek poklából:

A szélben égi hang se hítt,
de fény se nyúlt felénk.
Elveszve mind reményeink -
magunk is elveszénk.
De engem mélyebb víz temet,
vadabb ár tépi testemet.

- Remélem, William Cowper békében nyugszik, és boldog a mennyben - mondta Caroline.

- Sajnálod, amiért annyit szenvedett a földön? - kérdezte Miss Keeldar.

- Hogy sajnálom-e, Shirley? Hát lehet nem sajnálni? Halálos kínok között írta ezt a verset, s az ember szíve is szinte meghasad, amikor olvassa. De miközben írta, megenyhült, ezt biztosan tudom. A költészet adománya - a legistenibb, amit ember csak kaphat -, azt hiszem, arra való, hogy csillapítsa a szenvedést, amikor a feszültség már pusztulással fenyeget. Úgy érzem, Shirley, senkinek sem szabadna verset írni csak azért, hogy intellektusával és műveltségével hivalkodjék. Kinek kell az ilyen vers? Kinek kell a műveltség és szép szavak a versben? De hogyne kellene az érzés, az igazi érzés, akármilyen egyszerűen, sőt nyersen fejezik is ki!

- Úgy látom, neked mindenesetre kell. És csakugyan, ha az ember ezt a költeményt hallja, rájön, hogy Cowper is éppúgy kényszerítő erő hatása alatt állt, mint a hajó, melyet a szélvihar sodort tova, s ez a kényszer nem akadályozta ugyan abban, hogy egyetlen versszakot szépen

fölcifrázzon, de olyan erő árad belőle, hogy a vers egészében tökéletes. Csodálkozom, hogy a hangod nem remegett, ahogy elmondtad, Caroline.

- Cowper keze sem remegett, miközben a verssorokat írta, miért csuklott volna el az én hangom, amikor elmondtam? Nyugodt lehetsz, Shirley, *A hajótörött* kéziratát egyetlen könnycsepp sem mázolta el. Nem hallom ki a versből a fájdalom zokogását, csak a kétségbeesés jajkiáltását; de ahogy ez a kiáltás elhangzott, azt hiszem, a szívét szorító halálos görcs is fölengedett: keservesen sírt, és megvigasztalódott.

Shirley tovább énekelte a balladát. Hirtelen abbahagyta, és kisvártatva így szólt: - Az ember beleszerethetett volna ebbe a Cowperbe, már csak azért is, hogy vigaszt nyújthasson neki.

- Sohasem szerettél volna bele Cowperbe - sietett Caroline a válasszal -, nem arra született, hogy a nők szeressék.

- Hogy érted ezt?

- Ahogy mondom. Tudom, hogy vannak a világon emberek, méghozzá nemes és fennkölt szellemek, akiket örökre elkerül a szerelem. Ha azzal a szándékkal mentél volna el Cowperhez, hogy szeretni fogod, csak ránézel, megsajnálod és otthagyod. Elűzött volna tőle a lehetetlenség, a képtelenség érzete, amint a dühöngő szélvész elsodorta a hajó legénységét fuldokló társuktól.

- Talán igazad van. Kitől hallottad ezt?

- S amit Cowperről mondtam, az áll Rousseau-ra is. Szerette valaha valaki Rousseau-t? Ő szenvedélyesen szeretett, de viszonozták-e szenvedélyét? Biztosan tudom, hogy nem! És ha volnának női Cowperek és Rousseau-k, ezt állítanám róluk is.

- Azt kérdem, kitől hallottad ezt? Moore-tól?

- Mért kellett volna valakitől hallanom? Nem elég az ösztönöm? Nem látom az analógiát? Moore sohasem beszélt nekem se Cowperről, se Rousseau-ról, se a szerelemről. Amit erről a kérdésről tudok, azt mind az a hang mondta nekem, melyet az ember magányában hall.

- Szereted a rousseau-i világrend figuráit, Caroline?

- Egészben véve egy csöppet sem. Nagyon rokonszenvesnek találom egyik-másik tulajdonságukat. Van bennük bizonyos isteni szikra, s az elkápráztatja a szemem, és fölgyújtja a lelkem. De azért meg is vetem őket. Agyagból és aranyból vannak, s a sár meg a nemesfém gyönge ötvözet. Mindent egybevetve: természetellenesnek, egészségtelennek, visszataszítónak érzem őket.

- Azt hiszem, én nem lennék ilyen türelmetlen Rousseau-val szemben, mint te, Cary. Te engedelmes és elmélkedő vagy, tehát a hajlíthatatlan és gyakorlatias embereket szereted. Mellesleg, most, hogy sohasem találkoztok, ugye nagyon hiányzik neked Robert, az unokabátyád?

- Igen, hiányzik.

- És te is hiányzol neki?

- Azt nem hiszem.

- Úgy képzelem - folytatta Shirley, aki újabban azt a szokást vette föl, hogy minden apropó nélkül bedobta Moore nevét a társalgásba -, úgy képzelem, szeret téged, mivel annyit törődött és beszélgetett veled, s oly sok mindenre megtanított.

- Sohasem szeretett, soha nem is állította, hogy szeret. Épp csak elviselt, s ezt igyekezett is bebizonyítani.

Caroline már régen elhatározta, nem áltatja magát, nem becsüli túl unokabátyja iránta tanúsított érzelmeit, és most már szokásává lett, hogy akár gondolt rájuk, akár beszélt róluk, mindig egészen jelentéktelennek látta őket. Megvolt rá az oka, hogy jövőjét illetőleg ne tápláljon többé vérmes reményeket, és ne merüljön el a múlt örömteli emlékeibe.

- Akkor persze cserébe te is csak elviselted őt? - jegyezte meg Shirley.

- Shirley, férfi és nő között oly nagy a különbség, annyira más a helyzetük. A nők gondolatait nem foglalkoztatja annyi minden, mint a férfiakét. Te érezhetsz barátságot egy férfi iránt, holott az majdnem közömbös irántad. Sok minden függhet a férfitól, aki vidámabbá teheti az életedet, holott ő a legcsekélyebb érzést vagy érdeklődést sem pazarolja rád. Robert azelőtt gyakran utazott Londonba, néha egy hétre, néha kettőre, s a távollétében valóságos űrt éreztem magam körül. Valami hiányzott, Briarfield sivár lett. Természetesen napjaim a szokott módon teltek, s ő mégis hiányzott. Ahogy esténként egyedül üldögéltem, valami furcsa, de határozott meggyőződés lett úrrá rajtam, amit nem is tudnék megmagyarázni. Olyasmi, hogyha most egy varázsló vagy egy dzsinn kezembe adná Ali királyfi csodamesszelátóját - emlékszel rá az Ezeregyéjszakából? -, s ha távcső segítségével megláthatnám Robertet, hogy merre jár, mit csinál, elképesztő módon egyszerre megérteném, milyen széles a szakadék, mely a hozzá és a hozzám hasonlók között tátong. Jól tudtam, hogy bár az én gondolataim csak hozzá szállnak, az övéi bizony elkerülnek engem.

- Caroline, te nem szeretnéd, ha lenne valami hivatásod, foglalkozásod? - kérdezte váratlanul Miss Keeldar.

- Ötvenszer is eszembe jut naponta! De minthogy nincs, gyakran kérdezem magamtól, minek is jöttem a világra? Szeretnék valami elmélyülést igénylő munkát, ami egészen elfoglalná az agyam és a kezem, és lekötné a gondolataimat.

- Pusztán a munka boldoggá teheti az embert?

- Nem, de sokféle gonddal járhat, és megakadályozhatja, hogy a szívünk beleszakadjon egyetlen zsarnokian kegyetlen kínba. Emellett az eredményes munkának megvan a gyümölcse. Az üres, unalmas, magányos és reménytelen életnek nincs!

- De azt mondják, hogy a kemény munka és a tanult mesterség eldurvítja, férfiassá teszi a nőket.

- No és mit számít az, hogy egy pártában maradt nő, aki sohasem fog férjhez menni, vonzó és finom vagy sem? Elég, ha tisztességes, illedelmes és rendes. A legtöbb, amit egy vénlány külsejétől el lehet várni, az, hogy ne sértse felháborítóan a férfiak szemét, ha elmegy mellettük az utcán. Egyebekben pedig egy kis elnézéssel hagyjuk, hadd legyenek olyan elmélyültek, komolyak, csúnyák és rosszul öltözöttek, ahogy jólesik nekik.

- Olyan komolyan beszélsz, Caroline, mintha magad is vénlány volnál.

- Az is leszek. Ez a sorsom. Sose fogok férjhez menni egy ilyen Malone-hoz vagy Sykeshoz, másvalaki pedig sosem vesz feleségül.

Sokáig hallgattak. Shirley törte meg a csöndet, és a negyedik szava megint csak az a név volt, amely mintha megbabonázta volna.

- Lina, nem hívott Moore is Linának néha?

- De igen. Abban az országban, ahol született, néha így becézik a Caroline-okat.

- Ide figyelj, Lina, emlékszel, egyszer észrevettem valami rendellenességet a hajadban, hogy a jobb oldalon hiányzik egy hajfürt, és akkor azt mondtad, hogy Robert ludas a dologban, mert ő vágta le onnan valamikor azt a hosszú tincset.

- Igen.

- Ha most is, azelőtt is, mindig olyan közömbös volt irántad, mint ahogy állítod, akkor mért lopta el a hajfürtödet?

- Nem tudom. De mégis, tudom. Én vagyok az oka, nem ő. Minden ilyesminek én voltam az oka. Mindig. Robert éppen Londonba készült, mint rendesen, és az elutazása előtti estén nővére munkakosarában találtam egy fekete hajtincset, egy rövid, göndör tincset. Hortense megmondta, hogy az öccséé, és emlékbe kapta tőle. Robert az asztalnál ült. Megnéztem a fejét - nagyon dús a haja -, és láttam, hogy a homloka körül sok ilyen göndör tincs van. Gondoltam, nekem is adhatna egyet, nagyon örülnék neki. Kértem is tőle. Azt felelte: ad, ha ő is kap egy fürtöt az én hajamból. Így aztán megkapta az egyik hosszú hajfürtömet, én meg az ő egyik rövid tincsét. Én megőriztem az övét, de biztos, hogy ő már elhányta az enyémet. Szóval én voltam az oka. Buta dolog volt, ha csak rágondolok, összeszorul a szívem, és kigyullad az arcom. Jelentéktelen, de vissza-visszatérő emlék, amely, mint valami apró, éles zsebkés, szabdalja az önbecsülésemet, és ha magamban vagyok, hirtelen eszelős indulatkitörésekre kényszerít.

- Caroline!

- Bizonyos tekintetben igazán bolondnak tartom magam, Shirley, igazán megvetem magam. De már mondtam, nem teszlek meg gyóntatómnak, mert te nem tudod a gyarlóságot gyarlósággal viszonozni. Te nem vagy gyönge. Most is milyen keményen, szemrebbenés nélkül nézel engem. Fordítsd el rólam a tekinteted. Olyan éles a szemed, mint egy nőstény sasé. Sértő, ahogy így rám meredsz.

- Milyen érdekes tanulmányozni a jellemedet. Csakugyan gyönge, de nem abban az értelemben, ahogy gondolod. Szabad!

Ez válasz volt az ajtón felhangzó kopogtatásra. Úgy esett, hogy Miss Keeldar most épp az ajtó közelében ült, a másik lány a szoba túlsó végében, s Caroline látta, hogy egy levelet adnak át Shirleynek, és hallotta a következő szavakat: - Mr. Moore küldte, úrnőm.

- Hozzon gyertyát - mondta Miss Keeldar.

Caroline csak ült és várt.

- Üzleti levél - mondta Shirley.

Behozták a gyertyát, de az úrnő nem bontotta föl, nem olvasta el a levelet.

Hamarosan jelentették, hogy megjött Fanny a paplakból, és a lelkész unokahúga hazament.

TIZENHARMADIK FEJEZET
Hivatalos közlendők

Shirleyben időnként fölülkerekedett valamiféle könnyed nemtörődömség. Voltak örömteli időszakok az életében, amikor kezét és szemét teljes tétlenségre ítélte, voltak pillanatai, amikor gondolatai, puszta létezése, az őt körülvevő világ s a föléje boruló mennybolt oly tökéletes boldogsággal töltötte el, szinte ujját sem kellett mozdítania, hogy fokozza lelke derűjét. Tevékeny délelőttöket követően gyakran egész délután mozdulatlanul hevert egy fa tövében a füvön, napon vagy kellemes árnyékban. Ilyenkor nem kellett más társaság, csak Caroline, és az is elég volt, ha barátnője hallótávolságon belül tartózkodik. Nem kívánt mást látni, csupán a mélykék eget és a kis felhőpamacsokat, melyek fönt a magasban átvitorláztak rajta; nem kellett más hang a méhek zümmögésén s a levelek susogásán kívül. Ezekben az órákban csak emlékeinek homályos krónikájában és a várakozás Szibilla-könyvében lapozott. Ilyenkor úgy csillogott a szeme, hogy fényénél olvasni is lehetett volna az említett két könyvben; szája körül mosoly bujkált, mely elárulta, hogy a felidézett történet nem szomorú, a jóslat nem sötét. A sors kegyes volt az álmodozó lányhoz, és további ígéretekkel kecsegtette. Múltjában sok szép emlék, jövőjében biztató remények.

És mégis, egy ízben, amikor Caroline odament Shirleyhez, hogy talpra állítsa, mert szerinte már eleget heverészett, látta, hogy a lány arca nedves, mintha harmat lepte volna be, és szép szeme könnyben úszik.

- *Te* sírsz, Shirley! Miért? - kérdezte Caroline, akaratlanul hangsúlyozta a „te” szócskát.

Miss Keeldar elmosolyodott, és Caroline felé fordította festő ecsetjére méltó fejét. - Mert óriási kedvem van sírni - mondta -, a szívem szomorú és boldog egyszerre. De kedves, türelmes gyermekem, mért nem ültél már rég ide mellém? A könnyeim hamar felszáradnak, hisz csak a boldogságtól sírok, de te sírhatsz keservesen is, ha kedved tartja.

- Miért sírnék én keservesen?

- Mert társtalan, magányos madár vagy - hangzott a válasz.

- És te nem vagy társtalan, Shirley?

- Lélekben nem.

- Ugyan ki rejtőzik ott, Shirley?

Shirley azonban nem válaszolt, csak jókedvűen nevetett, és fürgén talpra szökött.

- Csak álmodoztam - mondta. - Gyönyörű volt az ábránd, de valószínűleg alaptalan.

Caroline ekkorra már jócskán megszabadult illúzióitól. Elég komolyan gondolt a jövőre, és úgy képzelte, nagyon jól tudja, milyen sors vár rá és egy-két másik emberre. De a múlt emlékei még hatottak rá, s ez meg a szokás hatalma tette, hogy gyakran elsétált estefelé a völgy peremére, a kerítésátjáróhoz az öreg tüskebokor mellett.

Egy este - az üzleti levél átadását követő estén - szokott őrhelyén ült, és a fénysugárra várt. De hiába várakozott, ezen az estén nem gyúlt ki a lámpa. Caroline addig várt, amíg megjelentek az ismerős csillagképek, és figyelmeztették, hogy későre jár, ideje hazamenni. Amikor útban hazafelé Fieldhead mellett haladt el, a holdfényben fürdő ház szépsége rabul ejtette szemét, és megállt egy pillanatra. A kúria és a fák békésen álltak a mindent beborító tiszta esti ég alatt; az

épületet sápadt gyöngyházfény ezüstözte be, lágy barna derengés vette körül, s tölgyek sötétzöld lombja borult a tető fölé. A ház előtti széles feljáró is fehéren világított; úgy tündökölt, mintha a sötét gránitot valami varázslat pároszi márvánnyá változtatta volna. Az ezüstös térségen két fekete árnyék látszott, két emberi alak éles körvonalú árnyéka. Ezek az alakok első látásra mozdulatlanok és némák voltak, azután egyszerre csak elindultak összehangolt léptekkel, és beszélni kezdtek halk, meghitt hangon. Komoly, fürkésző pillantása kísérte őket, amint előbukkantak a cédrusfa törzse mögül.

„Kik ezek? - kérdezte magában Caroline. - Mrs. Pryor és Shirley? Biztos, hogy Shirley, ki másnak van ilyen büszke tartása, ilyen karcsú, hajlékony alakja? Látom is már az arcát: gondtalan és tűnődő, vidám és mélázó, gúnyos és gyöngéd. Nem fél a harmattól, fedetlen a feje, haja szabadon omlik a nyakára, és hullámos fürtjei vállát simogatják. Arany ékszer csillog a vállára borított, félig összehúzott kendő alól, s fehér kezén, mellyel összefogja, nagy, ragyogó drágakő szikrázik. Igen, ez Shirley! Akkor a másik természetesen csak Mrs. Pryor lehet."

Igen, ha Mrs. Pryor hat láb magas, és tisztes özvegyi gyászruhája helyett férfiruhát öltött, akkor ő az. A Shirley mellett lépkedő alak férfi: magas, fiatal, tekintélyes férfi. Robert Moore, a bérlője.

A pár halkan beszélt, szavukat nemigen lehetett kivenni. Ha az ember egy pillanatig bámul, az még nem leselkedés. S minthogy a hold erősen világít, s az arcuk oly élesen látható, ki tudna ellenállni az ilyen csábító alkalomnak? Caroline, úgy látszik, nem tud, mert marad.

Volt idő, amikor nyári estéken Moore az unokatestvérével sétálgatott, ahogy most Shirleyvel sétál. Gyakran mentek fel együtt a völgyből naplemente után az illatos füvekkel benőtt keskeny teraszra, hogy élvezzék a föld friss fuvallatát. A kis plató szélén vízmosás ereszkedett alá, melynek homályba vesző mélyéről vízcsobogás hallatszott, mintha a patak magányos szelleme nyögdécselne zsombékos partjai között a nedves köveken s az összehajló égerfák sötét sátra alatt.

„Csakhogy én nagyobb közelségben sétáltam vele - gondolta Caroline -, engem nem kellett tisztelnie, én csak kedvességet vártam tőle. Nekem a kezemet fogta, az övéhez hozzá sem ér. De Shirley nem büszke, ha szeret valakit, most sincs semmi gőg az arcán, csak a tartásában van egy kevés. Ez azonban természetes, ez mindig így van nála, a legönfeledtebb pillanataiban csakúgy, mint a legmegfontoltabban. Robert is, akárcsak én, biztosan úgy látja, hogy nagyon szép ez az arc. De ő a férfi szemével nézi, nem úgy, mint én. Milyen meleg fénnyel ragyog Shirley szeme! Mosolyog. De mitől mosolyog ilyen boldogan? Látom, Robert is érzi ennek a mosolynak szépségét, de ő a férfi szívével érzi, nem az én zavaros női érzéseimmel. Úgy tűnnek nekem, mint két nagyszerű, boldog lélek, és ott az az ezüst út a Léthe vizének túlsó, fehér partjára emlékeztet. Most lépnek rá, s egymás mellett sétálnak rajta. Mi vagyok én, hogy itt állok, a sötétben megbújva, és a lelkem sötétebb, mint rejtekhelyem? Én e világról való, nyomorult, balsorsra ítélt halandó vagyok, nem pedig lélek. Tudatlanságomban, reménytelenségemben csak azt kérdezhetem: minek jöttem a világra, mi végre élek? Csak azt a kérdést forgatom fejemben: miképpen találkozom majd végül a halállal, ugyan ki segít majd át rajta?

Életem legkeservesebb szakaszába jutottam, de nem ért egészen váratlanul. Feladtam Robertet, lemondtam róla Shirley javára, már az első napon, amikor megtudtam, hogy hazajött, az első pillanatban, amikor láttam, hogy gazdag, fiatal és szép. Robert az övé, az ő szerelmese. Shirley az ő mindene, és még inkább mindene lesz, ha majd összeházasodnak. Minél jobban megismeri Shirleyt, annál jobban ragaszkodik majd hozzá Robert. Boldogok lesznek, s én nem sajnálom tőlük a boldogságot. De nyöszörgök nyomorúságomban, mert keservesen

szenvedek. Bizony, nem kellett volna megszületnem, jobb lett volna, ha megfojtanak, mielőtt elsőt lélegzem."

Ekkor Shirley lelépett a kövezett útról, hogy letépjen egy harmatos virágot, és kísérőjével együtt egy kis ösvényre fordult, mely a kapu közelében vezetett el. Beszélgetésük most már jól hallhatóvá vált. Caroline nem akart hallgatózni, nesztelenül elosont, s a holdfény most már szabadon esett a falra, melyen eddig árnyéka sötétlett. Az olvasó azonban maradhat, és megpróbálhat annyit kihámozni a társalgásból, amennyit tud.

- Nem értem, mért nincs magának bulldogfeje, hiszen olyan szívós, mint egy bulldog - mondta Shirley.

- Nem valami hízelgő hasonlat. Olyan csúf vagyok?

- És van még más is magában, ami erre az állatra emlékeztet. Az, hogy olyan zajtalanul intézi a dolgait. Nincs figyelmeztetés, csendben az áldozata mögé kerül, hirtelen elkapja, és nem ereszti el többé.

- Ezt csak felteszi. Még nem láthatta, hogy így cselekedtem, maga előtt még sose mutatkoztam bulldognak.

- Épp a hallgatása bizonyítja a fajtáját. Milyen keveset beszél általában, és milyen élénken tervez! Előrelátó, mindennel számol!

- Ismerem ezeknek az embereknek a módszereit. Tájékozódtam a szándékaikról. Múlt esti levelemben közöltem magával, hogy Barraclough-t elmarasztalták a tárgyaláson. Az ítélet: deportálás. A barátai nyilván bosszút forralnak ellenem. Mást nem tehetek, meg kell hiúsítanom, de legalábbis fölkészülnöm az eshetőségekre. Ennyi az egész! És most, miután oly világos magyarázatot adtam, amilyet csak tudtam, számíthatok arra, hogy helyesli azt, amit tenni akarok?

- Igen. Amíg csupán védekezik, maga mellett állok.

- Helyes. Minden segítség nélkül is azt tenném, amit most szándékozom. Akkor is, ha magának nem tetszene, sőt ellenezné a dolgot. Csak éppen más szellemben. Ennyi nekem elég. Egészben véve élvezem a helyzetet.

- Azt látom! Ez nyilvánvaló. Jobban élvezi a magára váró feladatot, mintha állami megrendelésre szövetet szállíthatna a katonaságnak.

- Valóban jónak tartom a tervet.

- Az öreg Helstone is annak tartaná. Igaz, hogy van egy árnyalatnyi különbség az indítékaikban, talán sok árnyalatnyi különbség. Beszéljek Mr. Helstone-nal? Megteszem, ha akarja.

- Tegyen úgy, ahogy jónak látja. Magát, Miss Keeldar, a helyes ítélőképessége fogja vezetni. Nehezebb, válságosabb körülmények között magam is építenék rá, de meg kell mondanom, Mr. Helstone nem nagyon kedvel engem mostanában.

- Tisztában vagyok ezzel. Mindent hallottam. Tudom, hogy összekülönböztek, de legyen nyugodt, minden rendbe jön. A mai körülmények között Mr. Helstone nem tudna ellenállni a kísértésnek, hogy szövetkezzék magával.

- Örülnék neki. Nemesacélból van az az ember.

- Én is azt hiszem.

- Régi penge, kissé rozsdás, de az éle és a keménysége még ma is hibátlan.

- Jól van, Mr. Moore, megkapja, amennyiben meg tudom győzni.

- Kit ne tudna maga meggyőzni?

- A lelkészt talán nem, de mindent meg fogok tenni.

- Mindent?! Az első szóra, egyetlen mosolyra beadja a derekát.

- Semmi esetre sem. Néhány csésze teába, pirítósba és süteménybe fog kerülni, meg egy csomó szemrehányásba, korholásba és rábeszélésbe. Hűvösödik.

- Látom, borzong. Rosszul teszem, hogy itt tartóztatom? De olyan enyhe az idő, szinte melegnek érzem, és a maga társasága ritka öröm nekem. És ha melegebb sálat venne fel?

- Akkor még maradnék, megfeledkezve arról, milyen késői jár, és szomorúságot okoznék Mrs. Pryornak. Mi itt Fieldheadben korán fekszünk, mindig ugyanabban az időben, Mr. Moore, és biztos vagyok benne, hogy így van ezzel a nővére is otthon.

- Igen, de mi Hortense-szel megegyeztünk abban, ami a legkényelmesebb a világon: azt tesszük mind a ketten, ami jólesik.

- És magának mi esik jól?

- Hetenként három éjszaka a gyárban alszom. De nagyon kevés pihenésre van szükségem, és holdvilágnál, ha enyhe az idő, gyakran pirkadatig kóborlok a völgyben.

- Amikor kislány voltam, a dajkám sokszor mesélt nekem arról, hogy tündérek laknak abban a völgyben. Ez még akkor volt, mielőtt apám fölépítette azt a gyárat, amikor még teljesen elhagyott volt ez a völgy. Vigyázzon, még elvarázsolják!

- Attól félek, már meg is történt - mondta Moore halkan.

- De van a tündéreknél rosszabb is, amitől jó őrizkedni - erősködött Miss Keeldar.

- Veszélyesebb dolgok - tette hozzá Moore.

- Sokkal veszélyesebbek. Például mit szólna hozzá, ha összetalálkozna Michael Hartleyval, az őrült kálvinista jakobinus takáccsal? Azt mondják, megrögzött vadorzó, és gyakran kóborol éjszaka puskával.

- Már volt szerencsém találkozni vele. Nagy vitánk volt egyszer egy éjszaka. Furcsa kis eset volt. Én élveztem.

- Élvezte? Bámulom az ízlését. Michael nem épelméjű. Hol akadt össze vele?

- A völgy legmélyebb, legsötétebb pontján, a bozótosban, ahol már alig van víz. Leültünk a palló közelében. A hold világított, de felhős volt az ég, és erős szél fújt. Beszélgettünk.

- Politikáról?

- Meg vallásról. Holdtölte lehetett, és Michael tisztára őrült volt. Furcsán káromkodott, szokott antinomista modorában.

- Bocsásson meg, de azt kell hinnem, hogy maga majdnem olyan őrült volt, mint ő, ha leült mellé és hallgatta.

- Van abban valami érdekes, mikor vadul őrjöng. Ez az ember félig-meddig költő lehetne, ha nem kötözni való bolond vagy talán próféta, ha nem volna züllött alak. Ünnepélyesen tudatta velem, hogy a pokol rendeléséből eleve kitaszított vagyok, látja a homlokomon a vadállat jegyét. Azt is mondta még, hogy Isten készül már a bosszúra, és egy éjszakai látomásban

megmutatta neki, mi módon és miáltal ér utol a végzetem. Szerettem volna többet is hallani, de csak ennyit mondott: „Még nem jött el a vég”, azzal otthagyott.

- Látta Hartleyt azóta?

- Úgy egy hónappal később, amikor hazafelé jöttem a vásárról, összeakadtam vele és Moses Barraclough-val. Mind a ketten jól fölöntöttek a garatra, és őrjöngve imádkoztak az út szélén. Megállítottak, és rám förmedtek, mintha én volnék a sátán, hogy takarodjak, s ne vigyem őket a kísértésbe. Michael nem sajnálta a fáradságot, és pár nappal később újra megjelent az irodám ajtajában. Kalap nélkül, ingujjban volt, mert a kabátját és hódprém sapkáját a kocsmáros ott fogta zálogba. Kinyilatkoztatta abbeli vigasztaló véleményét, hogy jó lesz, ha Mr. Moore rendbe teszi a háza táját, mert a lelkét valószínűleg rövidesen magához szólítja az Úr.

- És érti maga ezt az egészet?

- A szerencsétlen már hetek óta ivott, és a delírium tremens határán volt.

- S ebből mi következik? Az, hogy nyilván ő váltja valóra a maga jövendöléseit.

- Az ember nem engedheti, hogy ilyen semmiségek kikezdjék az idegeit.

- Mr. Moore, menjen haza!

- Ilyen hamar?

- Vágjon át egyenesen a mezőn, ne menjen a dűlőúton a bokrok között.

- Korán van még.

- Késő van, én bemegyek. Megígéri, hogy ma éjjel nem barangol a völgyben?

- Ha maga kéri.

- Nagyon is kérem! Szabad érdeklődnöm, nem becsüli semmire az életét?

- Dehogynem! Ellenkezőleg! Az utóbbi időben nagyon is sokra becsülöm az életemet.

- Az utóbbi időben?

- Az életem most már se nem céltalan, se nem reménytelen. Három hónappal ezelőtt még az volt. Akkoriban úgy éreztem magam, mint a vízbefúló, s szinte azt kívántam, legyen már vége mindennek. Aztán egyszerre egy kéz nyúlt ki értem, olyan finom kéz, hogy alig bíztam az erejében, de mégis megmentett a pusztulástól.

- S valóban megmenekült?

- Egyelőre. A maga segítsége új lehetőségeket nyitott nekem.

- Akkor éljen, és használja ki a lehetőségeket, ne álljon ki célpontul Michael Hartleynak. Jó éjszakát!

Miss Helstone megígérte, hogy a következő estét Fieldheadben tölti. Meg is tartotta ígéretét, de addig jó néhány borús óra várt rá. Az idő legnagyobb részét szobájába zárkózva töltötte. Tulajdonképpen csak az étkezések idején jött elő, hogy nagybátyjával asztalhoz üljön. Amikor Fanny kérdezősködött, ahogy előre sejtette, azt mondta neki: dolga van, ruhát alakít át, és szívesebben varr odafönn, hogy ne zavarják.

Varrt is, szünet nélkül, állandóan forgatta a tűt, de agya még ujjainál is gyorsabban forgott. Megint újult erővel hajtotta a vágy, hogy állást vállaljon, nem baj, akármilyen terhes, akármilyen fárasztó lenne is. Újra könyörögnie kell nagybátyjának, de előbb tanácsot kér Mrs.

Pryortól. A kis fehér dívány mellett ült, előtte kiterítve a készülő nyári ruha anyaga, s amilyen serényen öltögette, hajtogatta keze a könnyű muszlint, agya éppoly faradhatatlanul szőtte a terveket. Kettős elfoglaltsága közben néha-néha egy könnycsepp pottyant szeméből szorgos kezére, de érzései csak ritkán nyilvánultak meg könnyekben, az éles fájdalom elmúlt. Caroline gyorsan megtörölte a szemét, a homály eloszlott, újra befűzte a tűt, eligazította a redőket, szegélyeket, és tovább dolgozott.

Késő délután felöltözött, és elindult. Épp akkor lépett be Fieldhead faburkolata szalonjába, amikor behozták a teát. Shirley megkérdezte, miért jött ilyen későn.

- Mert ruhát varrtam magamnak - válaszolta Caroline. - Kezdtem már szégyellni, hogy ilyen szép nyári napokon téli gyapjúban járok, csináltam hát egy könnyebb ruhát.

- Amiben olyan csinos vagy, ahogy én szeretem - jegyezte meg Shirley. - Igazi kis dáma vagy. Caroline, igaz, Mrs. Pryor?

Mrs. Pryor sose mondott bókot, és ritkán lett elismerő vagy elítélő megjegyzést az emberek külsejére. Most is csak félresimította Caroline haját, s amikor az leült mellé, megsimogatta az ovális arcot, és így szólt: - Egy kicsit lefogyott, kissé sápadt, drágám. Jól alszik? Bágyadt a szeme - és aggódva nézte a lányt.

- Néha szomorú álmaim vannak - válaszolta Caroline -, és ha egy-két órát ébren vagyok éjszaka, mindig arra gondolok, milyen barátságtalan, öreg ház az a paplak. Hiszen tudják, egészen közel van a temetőhöz. Az épület hátsó része rettenetesen régi, s azt mondják, a nyári konyha valamikor a temetőhöz tartozott, és sírok vannak alatta. Nagyon szeretném otthagyni azt a házat.

- Drágám, csak nem babonás?

- Nem vagyok az, Mrs. Pryor, de azt hiszem, egyre idegesebb leszek. Sötétebben látom a dolgokat, mint azelőtt. Régebben sose féltem, most félek, persze nem kísértetektől, hanem baljós jelektől, végzetes eseményektől, és kimondhatatlan súly nehezedik a lelkemre. Mindent megtennék, hogy lerázzam, de nem bírom.

- Furcsa! - kiáltott fel Shirley. - Ilyeneket én soha nem érzek.

Mrs. Pryor hallgatott.

- Nem tudom élvezni a szép időt, se a kellemes napokat, se a természetet - folytatta Caroline. - Csöndes estéken is nyugtalan vagyok, a holdfényt eddig kedvesnek, szelídnek éreztem, most csak gyászosnak látom. Mi ez, Mrs. Pryor, lelkierő hiánya vagy más? Nem tehetek róla. Sokat küzdök ellene, magyarázok magamnak, de értelem és akarat sem változtat rajta.

- Többet kéne mozognia - mondta Mrs. Pryor.

- Mozogni! Mozgok én épp eleget, addig mozgok, amíg csaknem összeesem.

- Kedvesem, el kellene járnia hazulról.

- Mrs. Pryor, nagyon szívesen eljárnék hazulról, de nem céltalan kirándulásokra vagy látogatóba. Nevelőnő szeretnék lenni, mint maga is volt. Nagyon hálás lennék, ha beszélne erről a nagybátyámmal.

- Ostobaság! - avatkozott bele Shirley. - Micsoda ötlet! Még hogy nevelőnő! Akkor légy inkább rabszolga, de rögtön. Miért van erre szükség? Hogy juthat eszedbe ilyen elkeseredett lépés?

- Kedvesem - mondta Mrs. Pryor -, maga még fiatal, és nem elég erős ahhoz, hogy nevelőnő legyen. A nevelőnő kötelességei sokszor nagyon terhesek.

- Azt hiszem, épp ilyen terhes kötelességekre van szükségem, hogy elfoglaljam magam.

- Elfoglald magad! - kiáltott Shirley. - Hát mikor vagy te tétlen? Sose láttam még nálad szorgalmasabb lányt. Örökké csak dolgozol. Gyere, ülj ide mellém, és igyál egy kis teát, az majd fölfrissít. Szóval kutyába se veszed a barátságomat, hogy el akarsz hagyni?

- Ugyan, dehogyis, Shirley. És nem is akarlak elhagyni. Sehol se találnék ilyen jó barátot.

Ezekre a szavakra Miss Keeldar hirtelen támadt gyengédséggel megfogta Caroline kezét; arca is szeretetet sugárzott.

- Akkor jó, ha így gondolod. Akkor fontos vagyok neked, és nem szöksz el tőlem. Gyűlölöm, ha el kell válnom azoktól, akiket szeretek. Néha Mrs. Pryor is arról beszél, hogy itthagy. Azt mondja, talán előnyösebb kapcsolatra tehetek szert az övénél, ha elmegy. Olyan, mintha az ember arra gondolna, hogy régi vágású anyját felcseréli egy divatossal, modernnel. Ami pedig téged illet, már azzal hízelegtem magamnak, hogy igazán jó barátok vagyunk, hogy te majdnem annyira szereted Shirleyt, mint ő téged, márpedig Shirley nem fukarkodik az érzéseivel.

- Én szívből szeretem Shirleyt, napról napra jobban szeretem, de ettől még nem leszek sem erős, sem boldog.

- És ha elmennél és alárendeltként élnél vadidegenek között, akkor erős lennél és boldog? Nem lennél az! Meg sem szabad próbálnod. Úgyse sikerül, én mondom neked! Nem bírnád ki azt a sivár életet, amit általában a nevelőnők élnek, nem olyan a természeted. Belebetegednél. Hallani sem akarok róla!

A határozott tiltakozás után Miss Keeldar egyelőre elhallgatott. Hamarosan újra megszólalt, de arca még haragos volt egy kissé.

- Naponta örömmel lesem, hogy mikor tűnik fel a kis gombakalap meg a selyemkendő; végignézek az út menti fasoron, hogy lássam, jön-e már az én csöndes, okos, figyelmes barátnőm és társam, hogy együtt üldögéljünk a szobában, hallgassunk vagy beszélgessünk, vagy ne csináljunk semmit, ahogy a kedvünk tartja. Lehet, hogy ez önző beszéd - igen, az -, de mindez magától jön a nyelvemre, hát kimondom.

- De írnék neked, Shirley.

- Levelek! Az csak pótlék, jobb híján, ha nincs más. Igyál teát, Caroline, egyél valamit! Nem eszel semmit. Nevess, légy vidám, és maradj itthon!

Miss Helstone megrázta a fejét, és sóhajtott. Érezte, milyen nehéz lenne rábírni bárkit is arra, hogy helyeselje terveit, és segítsen neki véghezvinni a változtatást életében, melyre annyira vágyott. Úgy gondolta, ha meg tudná valósítani, talán nehéz, de hatékony gyógymódot találna szenvedéseire. De ezt a szerencsétlen körülményekből eredő óhajt senkivel se tudná tökéletesen megértetni (legkevésbé Shirleyvel), mert mindenki megfoghatatlannak és képtelennek tartaná, s ezért ellenezné.

Hiszen anyagi szempontból csakugyan nincs semmi sürgető szüksége rá, hogy elhagyja kényelmes otthonát, és állást vállaljon; azonkívül minden valószínűség szerint nagybátyja gondoskodik majd valamiképpen a jövőjéről. Így gondolták Caroline barátai, és amennyire tisztán láthattak a dologban, helyesen okoskodtak. Persze, fogalmuk sem volt Caroline gyötrelmes éjszakáiról, fájdalmas nappalairól, és nem sejtették keserves szenvedéseit, melyeket kétségbeesetten, mindenáron le akart gyűrni, vagy megszökni előlük. Lehetetlen s egyben

reménytelen is volt megmagyarázni nekik: nem tehet mást, csak vár, és megpróbálja kibírni. Sokaknak azok közül, akik táplálékban és ruházatban szűkölködnek, vidámabb az élete, biztosabb a jövője, mint neki: sokan, akiket béklyóba köt a szegénység, jobb helyzetben vannak nála.

- No, megnyugodtál egy kicsit? - kérdezte Shirley. - Nem ellenkezel? Itthon maradsz?

- Nem megyek el addig, amíg a barátaim ellenzik - volt a válasz -, de azt hiszem, idővel ők is úgy fognak gondolkozni, mint én.

Mialatt ez a párbeszéd folyt, Mrs. Pryor gondterheltnek látszott. Szokásos végtelen tartózkodása ritkán engedte, hogy gátlás nélkül beszéljen, vagy kifaggasson másokat. Számtalan kérdés kavargott fejében, de sosem merte föltenni őket: gondolatban tanácsokat adott, de sosem mondta ki. Kettesben Caroline-nal, valószínűleg lett volna mondanivalója, de Miss Keeldar jelenléte, bármennyire megszokta is, lezárta száját. Mint ezer más alkalommal, most is megmagyarázhatatlan, ideges aggályoskodás tartotta vissza attól, hogy beleszóljon a beszélgetésbe. Csupán közvetett módon mutatta ki, hogy törődik Miss Helstone-nal: megkérdezte például, nincs-e túlságosan melege, és ellenzőt állított Caroline széke meg a kandalló közé: becsukta az ablakot, mert úgy képzelte, hogy huzat éri a lányt, és sokszor nyugtalan, kémlelő pillantásokat vetett rá.

Shirley újra beszélni kezdett: - Miután szétromboltam a terveidet, legalábbis remélem, sikerült, most majd én csinálok új tervet. Minden nyáron elutazom valahová. Idén két hónapot szándékozom eltölteni a skót vagy az angol tavaknál: jobban mondva, csak akkor megyek oda, ha te is velem tartasz. Ha visszautasítasz, egy lépést se leszek sehova.

- Nagyon jó vagy. Shirley.

- Nagyon jó lennék, ha engednéd. Csak arra van kedvem, hogy jó legyek. Tudom, szerencsétlen, rossz szokásom, hogy mindig csak magamra gondolok elsősorban, sohasem másokra. De ki nincs így ezzel? Ha azonban gondoskodnak Keeldar kapitány kényelméről, ha megvan mindene, amit kíván, beleértve egy okos, kellemes útitársat, akkor szívbéli örömet okoz neki, ha mindent elkövethet, hogy ezt az útitársat boldognak lássa, És mit gondolsz, Caroline, nem lennénk boldogok a hegyek között? Megyünk a hegyekbe! De ha jól bírod a tengert, akkor a szigetekre hajózunk: a Hebridákra, a Shetland- és az Orkney-szigetekre. Nem lenne pompás? Nem élveznéd? Látom rajtad, hogy igen. Mrs. Pryor, maga a tanúm, nézze, hogy ragyog Caroline arca már attól is, hogy csak beszélek róla.

- Nagyszerű lenne - felelte Caroline, mert úgy érezte, hogy egy ilyen körutazás nemcsak kellemes lenne, hanem csodásan újjászületne tőle.

Shirley a kezét dörzsölte. - Ide hallgass kiáltott fel -, végre valami igazi jót tehetek, valami derék dolgot cselekedhetek a pénzemmel! Az évi ezer fontom nem csupán egy halom piszkos bankjegy és irigységtől elsárgult arany (bár jobb lesz, ha tisztelettel beszélek róluk, mert imádom őket), lehet az más is: egészség a betegnek, erő a gyengének, vigasztalás a bánatosnak. Úgyis elhatároztam már, hogy valami jobb célra fordítom, nem erre a szép régi házra, amelyben lakom, nem selyemruhákra, amiket fölvehetek, nem arra, hogy megvásároljam ismerőseim tiszteletét és a szegények alázatos háláját. Kezdjünk hát, neki. Ezen a nyáron, Caroline, Mrs. Pryor meg én felhajózunk az Atlanti-óceánon északra, túl Shetlanden, talán a Farö-szigetekig. Suderöban fókákat fogunk látni, Stromöban pedig biztosan sellőket. Nézze, Mrs. Pryor, Caroline nevet, megnevettettem, jót tettem vele!

- Boldogan mennék, Shirley - mondta ismét Miss Helstone. - De jó volna hallani a hullámok zúgását, az óceán hullámait, és látni, olyanok-e, amilyennek álmomban képzeltem el őket:

hánykolódó, áttetsző, zöld vízsáncok, tetejükön hol eltűnő, hol előbukkanó, vakítóan fehér tajtékkoszorúval. Öröm lesz elhajózni azoknak az elhagyott kis sziklaszigeteknek partja mellett, ahol a tengeri madarak élnek, és költenek háborítatlanul. A régi skandinávoknak, észak fiainak a nyomát fogjuk követni, és talán még Norvégia partjait is megpillantjuk távolról. Az indítványod, Shirley, egy kis örömet ébresztett bennem, halványat ugyan, de mégiscsak örömet.

- És ha ébren vagy éjszaka, akkor gondolj inkább a Fitful Headre, a körülötte vijjogó sirályokra, meg a rázúduló hullámokra, és ne a lelkészlak hátsó konyhája alatt levő sírokra.

- Megpróbálom. Málladozó szemfedők, korhadó koporsók, emberi csontok és tetemek helyett majd elképzelem a fókákat, amint heverésznek a napon, magányos partokon, ahova vadász vagy halász sohasem vetődött el még, a tengeri hínárral bélelt sziklarepedéseket, gyöngyfényű madártojásokkal, a fehér homokzátonyokat, félelmet nem ismerő madarak boldog csapatával.

- És mi lesz azzal a kimondhatatlan súllyal, mely a lelkedre nehezedik, ahogy mondtad?

- Megpróbálom elfelejteni, amikor a mélységes, végtelen vizeken ringatózom, és eltűnődöm egy bálnacsorda felett, ahogy az ólomszürke, kavargó víztömeget hasítják az örök jég határától délre; talán százan is lehetnek, hemperegve, cikázva, bukfencezve tódulnak a vén bika patriarcha nyomában, amely olyan óriási, hogy születhetett akár az özönvíz előtt is. Ilyen állat járhatott szegény Christopher Smart fejében, amikor ezt írta:

Árnak ellenében szörnyű cet
felszínre bukkan ott.

- Remélem, Caroline, a mi hajónk nem fog ilyen rajjal vagy, amint te mondod, csordával találkozni. Azt hiszem, úgy képzeled ezeket a tengeri mammutokat, hogy az örökkévalóság hegyeinek lábánál legelésznek, s furcsa abrakot ropogtatnak a mérhetetlen völgyekben, melyek között és fölött hatalmas hullámok görögnek. Nem szeretném, ha az a vén patriarcha fölborítana bennünket.

- Úgy emlékszem, azt mondtad, sellőket is fogunk látni, igaz, Shirley?

- Legalábbis egyet biztosan! Ebből nem engedek. És a találkozás a következőképpen fog történni: Egyedül sétálgatok a fedélzeten, egy késő augusztusi estén, nézem a nyári teliholdat, s az visszanéz rám. Egyszerre csak valami fehérség emelkedik ki a tenger sima tükréből, csöndesen a csodálatos holdfényben. Az a valami csillog, majd elsüllyed; azután újra fölbukkan. Azt képzelem, hallom, amint emberi hangon szól. Erre előhívlak a kabinodból, és megmutatom neked az alabástromfehér tüneményt, amikor éppen fölmerül a sötét vízből. Mind a ketten látjuk hosszú haját, magasba emelt habfehér karját és az ovális arcot, mely úgy tündököl, mint valami csillag. Közelebb siklik, tisztán látjuk, hogy emberi arca van, olyan, mint neked, Caroline, és tiszta, szabályos vonásait a sápadtság sem csúfítja el - ne haragudj, de ez a találó kifejezés. Ránk néz, de szeme nem olyan, mint a tiéd, gonosz pillantásában természetfölötti varázst látok. Most integet. Ha férfiak volnánk, máris ugranánk a jelre, vállalnánk a mélység hidegét a még hidegebb boszorkány kedvéért. De mert nők vagyunk, bennünket nem fenyeget veszély, bár rémület borzong át rajtunk. A szirén megérti mozdulatlan tekintetünket, érzi, hogy nincs hatalma fölöttünk, harag suhan át az arcán; megbabonázni nem tud, de megfagyasztja ereinkben a vért; magasra szökken a sötét hullámok taraja fölé, megmutatja egész testét. Rémületes! Kísértő! Iszonyatos, mennyire hasonlít ránk! Örülni fogunk, Caroline, amikor végül vad sikoltással alábukik.

- De Shirley, hiszen nem hasonlít ránk! Mi nem vagyunk se kísértők, se rémületesek, se iszonyatosak.

- Azt mondják, egyesekre közülünk mind a három ráillik. Vannak férfiak, akik a női nemet általánosságban ezekkel a jelzőkkel illetik.

- Kedveseim - szólt közbe Mrs. Pryor -, nem veszik észre, hogy tíz perce nem beszélgetnek, hanem képzelegnek?

- De nincs semmi rossz ebben a képzelgésben, asszonyom, nem igaz?

- Nagyon jól tudjuk, hogy sellők nincsenek, akkor miért beszélnénk úgy róluk, mintha léteznének? Mi érdekeset találnak abban, hogy nem létező dolgokról beszélgetnek?

- Magam sem tudom - mondta Shirley.

- Kedvesem, azt hiszem, jött valaki. Lépéseket hallottam az út felől, mialatt beszélgettek, most meg, azt hiszem, a kapu nyikorog.

Shirley az ablakhoz lépett. - Igen, jön valaki - mondta nyugodtan, és hátat fordítva az ablaknak, visszament a helyére, s közben arca kissé kipirult, és szeme lágyan csillogni kezdett. Aztán a földre szegezve tekintetét, állához emelt kézzel, mélázva várakozott.

A cselédlány Mr. Moore-t jelentette; Shirley az ajtó felé fordult, s a férfi belépett. Moore nagyon magasnak látszott a három nő mellett, akik közül egy sem volt sokkal magasabb az átlagosnál. Moore remek színben volt, soha ilyenben az utóbbi tizenkét hónap alatt. Arcán és szemében a fiatalság színe és fénye ragyogott, erélyre vallott a magatartása, de ridegség már nem volt benne. Éppoly vidám volt, mint amennyire higgadt. Tartásából erő, reménység és eltökéltség áradt.

- Most érkeztem vissza Stilbró'-ból - mondta Miss Keeldarnek, miután üdvözölte -, és gondoltam, benézek, hogy közöljem, mit végeztem.

- Nagyon helyes, hogy nem hagy bizonytalanságban - mondta Shirley. - Épp jókor jött, a teát még nem fejeztük be. Foglaljon helyet. Eléggé angol már ahhoz, hogy szívesen teázzon, vagy híven kitart a kávé mellett?

Moore teát kért. - Most tanulom, hogy kell született angolnak lenni - jegyezte meg -, egymás után vetkőzöm le idegen szokásaimat. - Ezután Mrs. Pryort köszöntötte, komolyan és szerényen, egyszóval nagyon udvariasan, ahogy kettőjük korkülönbsége megkívánta. Aztán Caroline-ra nézett; persze nem most vetett rá először pillantást, már korábban észrevette. Az ülő lány felé hajolt, kezet nyújtott neki, és megkérdezte, hogy van. Caroline háttal ült az ablaknak, nem esett rá világosság. A higgadt, bár halk válasz, a nyugodt magatartás és a jótékony, korai félhomály jól leplezte a lány izgalmát. Senki sem állíthatta, hogy remegett vagy elpirult volna, azt pedig, hogy a szíve nagyokat dobbant, s az idegei megfeszültek, senki sem vehette észre. Érzelemmentesebb üdvözlést el sem lehetett volna képzelni.

Moore leült Caroline mellé az üres székre, Shirleyvel szemben. Jó, hogy ezt a helyet választotta, mert szoros közelsége és a percről percre sűrűsödő alkonyi homály megóvta szomszédnőjét a fürkésző pillantásoktól. Caroline nemcsak látszatra, de valójában is hamarosan úrrá lett érzésein, melyek Moore nevének hallatára újult erővel támadtak fel lelkében.

Moore Miss Keeldarhez intézte szavait: - A táborban jártam, és Ryde ezredessel beszéltem - kezdte. - Helyesli a terveimet, és megígérte, hogy megadja a kért segítséget. Tulajdonképpen több katonát ajánlott fel, mint amennyit óhajtottam. Nekem hat is elég. Nem akarom, hogy elárasszanak a vöröskabátosok, inkább csak a látszat kedvéért van rájuk szükségem, nem másért. Főleg a magam embereire támaszkodom.

- Meg a kapitányukra - vetette közbe Shirley.

- Kire, Keeldar kapitányra? - kérdezte Moore alig észrevehető mosollyal, és nem nézett fel Shirleyre. Tréfálkozó hangja nagyon tiszteletteljes és fegyelmezett volt.

- Nem - felelte Shirley, szintén mosolyogva. - Gérard Moore kapitányra, aki, úgy gondolom, nagyon is bízik a jobbja erejében.

- Az irodai vonalzóval fölfegyverkezve - tette hozzá Moore, aztán szokott komoly hangján folytatta: - A ma esti postával választ kaptam levelemre a belügyminisztertől. Úgy látom, nyugtalanítja őket a dolog állása itt északon, különösen a szövőgyárosok megalkuvását és pipogyaságát ítélik el. Azt állítják, ahogy én is mindig mondom, hogy a jelen körülmények között a tétlenség bűn, a gyávaság pedig kegyetlenség, mert mind a kettő csupán felforgató cselekedetekre bátorít, és végeredményben véres lázadásokhoz vezet. Itt a levél, elhoztam magának, olvassa el. És itt van egy csomó újság, újabb beszámolókkal a Nottinghamben, Manchesterben és másutt lejátszódott eseményekről.

Moore elővette és Miss Keeldar elé tette a levelet meg az újságokat. Mialatt Shirley elolvasta őket, Moore csöndben teázott. Ha néma maradt is, figyelme egy pillanatra sem lanyhult. A háttérben ülő Mrs. Pryor nem esett a látókörébe, de a két fiatal lányról nem vette le a szemét.

A pontosan vele szemben ülő Miss Keeldart könnyen figyelhette, ha fölnézett, tekintete óhatatlanul mindig rajta pihent meg, s ami még a nappali világosságból megmaradt a nyugati égalj aranyló lénye, az mind Shirleyre esett, s domborműként emelte ki a sötét faburkolat hátteréből. A lány üde arcán még most is látszott az enyhe pír, mely néhány perccel előbb színesítette ki. Az olvasás közben leeresztett fekete szempillák, a finom vonalú, sötét szemöldök és a csaknem fekete, fényes hajfürtök mellett finoman kipirult arca olyan szép volt, mint egy piros vadvirág. Tartása csupa természetes báj, egyszerűen szabott, fényes selyemruhája dús, művészi redőivel szinte pazarnak hatott, mert mély tüzű színes szálakból szőtt anyaga oly változatos színekben játszott, mint a fácán nyaktollai. Csillogó karkötője az arany és elefántcsont ellentétével gyönyörködtette a szemet; az egész képben volt valami varázslatos. Moore legalábbis ilyennek láthatta, mert tekintete hosszan elidőzött rajta. Érzései és gondolatai azonban ritkán tükröződtek arcán; természetében jó adag egykedvűség volt, és szívesebben mutatta önmagát barátságosan kimértnek és komolynak, mint bármi másnak.

Ha egyenesen előrenézett, Moore nem láthatta Caroline-t, mert az közvetlenül mellette ült, ezért egy kis ügyeskedésre volt szükség, hogy a lány a látókörébe kerüljön. Hátradőlt tehát székén, és Caroline-ra nézett. Miss Helstone-t sem ő, sem más nem láthatta varázslatosnak: az árnyékban ülve, szerény, színtelen muszlinruhájában, melyet a keskeny, világoskék csíkon kívül se virág, se más nem díszített, sápadt, nyugodt arcával olyan volt Shirley mellett, mint egy finom ceruzarajz az élénk színű festmény mellett, hiszen még hajának és szemének meleg barnasága sem látszott ebben a homályos megvilágításban. Nagyon megváltozott, amióta Robert utoljára látta. Hogy a férfi észrevette-e ezt a változást, az nem bizonyos, mert nem mondott semmit, ami erre utalt volna.

- Hogy van Hortense? - kérdezte Caroline halkan.

- Nagyon jól, csak arról panaszkodik, hogy nincs elég dolga. Hiányzol neki.

- Mondd meg Hortense-nek, hogy ő is hiányzik nekem, s hogy mindennap foglalkozom a francia nyelvvel, írok és olvasok is elég sokat.

- Meg fogja kérdezni, hogy nem küldted-e neki szeretetteljes üdvözletedet, tudod, hogy milyen sokat ad erre. Szereti, ha figyelmesek vele szemben.

- Szeretettel üdvözlöm, a legnagyobb szeretettel, és mondd meg, nagyon örülnék, ha időt szakítana, és írna egypár sort nekem.

- És mi lesz, ha elfelejtem? Nem vagyok a legmegbízhatóbb postás.

- Nehogy elfelejtsd, Robert. Ezek nem üres szavak, nagyon komolyan gondolom, amit üzentem.

- Tehát szó szerint adjam át.

- Ha lennél szíves.

- Hortense könnyezni fog. Lágy szívű, ha a tanítványáról van szó, pedig néha szemrehányásokkal illet, amiért túlságosan is megtartod nagybátyád parancsát. A szeretet, csakúgy, mint a szerelem, igazságtalan olykor.

Caroline nem felelt erre a megjegyzésre. Nehéz volt a szíve, s ha van bátorsága, szeméhez emelte volna zsebkendőjét, ha meri, megmondta volna, mily drágák neki még a virágok is a kis ház kertjében, a kis szalon meg az ő számára maga a földi paradicsom, s hogy sóvárog utána, csaknem annyira, amennyire az első nő vágyhatott vissza az édenbe a kiűzetés után. De mert nem volt bátorsága mindezt kimondani, csöndben és nyugodtan ült Robert mellett, várta, hogy az mondjon még valamit. Régóta nem érezhette a férfi közelségét, régóta nem hallotta a hangját. Ha valószínűnek, vagy csak lehetségesnek tartja, hogy ez a találkozás örömet okoz Moore-nak, akkor mélységes boldogság töltötte volna el. S bár kételkedett abban, hogy Robert örül, inkább attól rettegett, hogy bosszantja a találkozás, mégis olyan örömet érzett jelenlétében, mint a rab madár, ha a nap besüt a kalitkájába. Semmi értelme sem lett volna érvelni, küzdeni a boldogító érzés ellen: Robert közelében lenni annyit jelentett, mint újjászületni.

Miss Keeldar letette az újságokat. - Nos, örömet vagy bánatot okoznak magának ezek a fenyegető hírek? - kérdezte bérlőjétől.

- Tulajdonképpen sem ezt, sem azt, mindenesetre tájékoztatnak. Azt látom belőlük, hogy az egyetlen helyes elhatározás: keménynek lenni. Látom, hogy a vérontás elkerülésére a kellő fölkészülés és a határozott magatartás a legjobb szer.

Ezután megkérdezte Shirleytől, észrevett-e valami érdekeset az egyik cikkben. A lány nemmel felelt, mire Robert odament hozzá, és megmutatta neki. A társalgást most már Shirley előtt állva folytatta. Abból, amit beszéltek, világosan kitűnt, mindketten attól tartanak, hogy Briarfield környékén zavargások várhatók, de hogy milyen formában fognak megnyilvánulni, az nem derült ki szavaikból.

Sem Caroline, sem Mrs. Pryor nem kérdeztek semmit, a témát, úgy látszik, még nem tartották érettnek az általános megvitatásra, úgyhogy úrnő és bérlője egymás között tárgyalták meg a részleteket; hallgatóik nem zavarták őket kíváncsiskodással.

Miss Keeldar hangja, amikor Moore-ral beszélt, lelkesült és méltóságteljes, bizalmas és tiszteletet keltő volt egyszerre. Mikor azonban behozták a gyertyákat és fölszították a tüzet, s az így támadt fény megvilágította arcát, láthatóvá lett, hogy ez az arc csupa eleven érdeklődés és komolyság; semmi kacérság sem volt a viselkedésében, akármit érzett Moore iránt, azt komolyan érezte. Láthatólag Moore érzései is komolyak voltak, nézetei határozottak, mert nem tett szánalmas kísérleteket, hogy lebilincselje, elkápráztassa Shirleyt, és mély benyomást tegyen rá. De azért a beszélgetésben mégiscsak ő vitte a vezérszólamot, mert a zengő, bár szelídre tompított férfihang s a keményebb gondolkodás egy-egy határozott kijelentéssel vagy hangsúllyal olykor-olykor akaratlanul is fölébe kerekedett a lágy hanghordozású, nemes, érzékeny, de lobbanékony természetű Shirleynek. Miss Keeldar boldognak látszott beszélgetés közben, s öröme két forrásból fakadt: a múltból és a jelenből - emlékekből és reményekből.

Ezek Caroline gondolatai és érzései voltak, ő látta ilyennek ezt a két embert. Miközben így érzett, igyekezett távol tartani magától a szenvedést, de hiába, mégis kegyetlenül kínlódott. Nyomorúságosan érezte magát. Néhány perccel ezelőtt éhező szíve belekóstolt egy csöppnyi, egy morzsányi örömbe: ha teljesen megkapja, visszatér belé a kialvófélben levő élet; a gazdag lakomát az orra elől vitték el hirtelen, s ő csak nézője volt a lakmározásnak.

Az óra kilencet ütött. Itt volt az idő, Caroline-nak haza kellett mennie. Összeszedte kézimunkáját, berakta a hímzését, ollóját, gyűszűjét a táskájába, csöndesen jó éjszakát kívánt Mrs. Pryornak, aki a szokottnál is melegebben szorította meg a kezét, azután Miss Keeldarhez lépett.

- Jó éjszakát, Shirley.

Shirley fölrezzent. - Hogyhogy, máris mégy? Ilyen korán?

- Elmúlt már kilenc.

- Nem is hallottam az órát. Holnap újra eljössz, és ma éjjel nem leszel szomorú, ugye? Gondolj a terveinkre!

- Igen - mondta Caroline. - Nem felejtem el. - Lelke méhen tudta, hogy sem ezek a tervek, sem másfélék nem állíthatják helyre tartósan a lelki nyugalmát. A szorosan mögötte álló Roberthez fordult. A kandalló párkányán égő gyertyák jól megvilágították az arcát, s a férfi láthatta, mennyire megváltozott, milyen sápadt és elesett. Robertnek éles szeme volt, észrevehette, ha akarta - de hogy látta-e, azt semmivel sem jelezte.

- Jó éjszakát - mondta Caroline. Reszketett, mint a nyárfalevél, gyorsan odanyújtotta kezét, hogy minél hamarabb túlessen a búcsúzáson.

- Hazamégy? - kérdezte Moore, és nem fogta meg a feléje nyújtott kezet.

- Igen.

- Fanny érted jött?

- Igen.

- Én is elkísérhetlek egy darabon, persze nem egészen a parókiáig, nehogy öreg barátom, Helstone, lepuffantson az ablakból.

Robert nevetett, és fölvette a kalapját. Caroline mondott valamit arról, hogy ne fáradjon. Moore azt felelte, hogy vegye a kalapját és a sálját. Caroline gyorsan elkészült, és hamarosan kint voltak a szabadban. Moore, régi szokása szerint, karja alá fűzte a lány kezét. Ezt a szokását Caroline mindig nagyon kedvesnek találta.

- Előreszaladhat, Fanny, mi majd utolérjük - mondta Moore a szolgálónak. Mikor a lány egy kissé már eltávolodott, Robert kezébe fogta Caroline kezét, és azt mondta, örül, hogy Caroline ilyen gyakori vendég Fieldheadben, s reméli, hogy ez a barátság Miss Keeldarrel tartós lesz, mert társasága nemcsak kellemes, de javára is válik. Caroline azt felelte, hogy szereti Shirleyt.

- És semmi kétség, ez a szeretet kölcsönös - mondta Moore. - Ha Miss Keeldar barátságról beszél, biztos lehetsz benne, hogy őszinte. Nem tud színlelni, és megveti a képmutatást. S mondd, Caroline, sose látunk többé nálunk a völgyben?

- Azt hiszem, nem, hacsak a nagybátyám nem tér jobb belátásra.

- Sokat vagy egyedül mostanában?

- Igen, éppen eleget. Tulajdonképpen senki társaságában nem érzem jól magam, csak Miss Keeldarrel.

- Az egészséged teljesen rendben van az utóbbi időben?

- Rendben.

- Vigyáznod kell magadra. Nehogy abbahagyd a sétálást! Tudod, az az érzésem, mintha egy kicsit megváltoztál volna. Sápadt vagy és elesett. Jó hozzád a nagybátyád?

- Igen. Éppolyan, mint máskor.

- Tehát nem túl gyöngéd, nem túl figyelmes, és nem is nagyon vigyáz rád. Akkor hát mi bánt, mondd meg nekem, Lina.

- Semmi, Robert - mondta Caroline, de hangja elcsuklott.

- Más szóval semmi, amit elmondanál nekem. Nem avatsz a bizalmadba. Tehát amióta nem találkozunk, teljesen elidegenedtünk egymástól, így van?

- Nem tudom, néha szinte úgy érzem, hogy igen.

- De ennek nem kéne így lenni. „Feledve már a jó barát s a régi szép idők?”

- Én nem felejtek. Robert.

- Úgy rémlik, már két hónapja nem jártál nálunk, Caroline.

- Igen, két hónapja nem voltam *bent* a házatokban.

- De előfordult, hogy séta közben arra jártál?

- Esténként néha elmentem a völgy peremére, és lenéztem. Egyszer láttam Hortense-t, mikor a virágokat öntözte a kertben, s azt is tudom, mikor szoktál lámpát gyújtani az irodában. Sokszor megvártam, hogy felvillanjon a fény, s néha láttam az ablakra vetődő árnyékodat. Tudtam, hogy te vagy az, szinte ki tudtam venni az alakod körvonalait.

- Csodálom, hogy sose találkoztunk. Időnként magam is fölmegyek napnyugta után a dombra.

- Tudom, egy este csaknem megszólítottalak, olyan közel mentél el mellettem.

- Igazán? Elmentem melletted, és nem láttalak? Egyedül voltam?

- Kétszer is láttalak, de egyik alkalommal sem voltál egyedül.

- Kivel voltam? Valószínűleg senki mással, mint Joe Scott-tal vagy az árnyékommal a hold-fényben.

- Nem, Robert, nem Joe Scott volt, és nem is az árnyékod. Első ízben Mr. Yorke-kal voltál, másodszor pedig, amit az árnyékodnak mondtál, az egy fehér homlokú, sötét hajú alak volt, csillogó ékszerrel a nyakán. De csak egy futó pillantást vetettem rád és arra a tündérszerű árnyra, a beszélgetéseteket nem hallottam, mert továbbmentem.

- Úgy látszik, séta közben láthatatlan vagy. Gyűrűt láttam az ujjadon ma este, lehet, hogy mesebeli varázsgyűrű? Mostantól fogva, ha az éjszaka közepén egyedül ülök az irodában, szabadjára engedem a fantáziámat, és elképzelem, hogy Caroline a vállam fölé hajlik, és együtt olvassuk az előttem fekvő könyvet, vagy ott ül mellettem, és csinálja a maga dolgát, s néha rám emeli láthatatlan szemét, hogy olvasson a gondolataimban.

- Nem kell ettől félned, nem zaklatlak, nem megyek a közeledbe, csak távolról figyelem, mi történik veled.

- Ezentúl, ha üzemzárás után végigsétálok a sövény mellett, vagy ha éjszaka átveszem az éjjeliőr szolgálatát, minden fészkén ülő kismadár szárnyrebbenését, minden levél rezzenését a te mozdulatod hangjának fogom képzelni; a fák árnyéka a te alakodat veszi majd fel, a galagonya fehér virágában a te arcodat vélem látni. Mindenütt kísérteni fogsz, Lina.

- Sose leszek ott, ahol nem kívánod, nem fogom látni és hallani, ami nem kedvedre való, hogy lássam és halljam.

- Még a gyárban is látni foglak fényes nappal. Valójában láttalak is már egyszer. Alig egy hete történt. Az egyik nagyterem elején álltam, lányok dolgoztak a terem végében, és az egyik sürgő-forgó csoportban - úgy egy fél tucat lány között mintha egy hozzád hasonló alakot fedeztem volna föl. Talán csak a fény és árnyék vagy a napsugár káprázató játéka volt az egész. Odamentem hozzájuk, de akit kerestem, eltűnt. Ott álltam két tenyeres-talpas, kötényes munkáslány között.

- Sose lépek be a gyáradba, Robert, hacsak nem hívsz oda.

- És ez nem is volt az egyetlen eset, amikor a képzeletem megtréfált. Egy este, mikor későn jöttem haza egy üzleti utamról, bementem a szalonba, gondolván, hogy ott találom Hortense-t, de helyette téged találtalak ott, legalábbis így képzeltem. Nem égett gyertya a szobában, Hortense fölvitte magával az emeletre, az ablak nem volt befüggönyözve, és a holdfény beáradt a szobába. Ott ültél az ablaknál, Lina, egy kicsit félrehúzódva a falhoz, ahogy szoktál. Fehér ruhában voltál, abban, amelyikben egyszer egy estélyen láttalak. Egy pillanatig úgy tetszett, felém fordítod kipirult, élénk arcodat, és rám nézel; egy pillanatig arra gondoltam, odamegyek hozzád, megfogom a kezed, megszidlak, amiért ilyen régóta nem voltál nálunk, és megmondom, mennyire örülök, hogy eljöttél. Két lépést tettem, s a varázs szétfoszlott: ruhád redői más alakot öltöttek, arcod színe és formája semmivé foszlott. Mire az ablakhoz értem, nem volt ott más, csak a leomló fehér muszlinfüggöny meg egy cserép balzsamvirág, tele piros bimbóval. *Sic transit*... és így tovább.

- Szóval nem az én kísértetem volt! Már majdnem azt hittem, hogy az volt.

- Nem, csak muszlin, cserép és piros virág. Jó példa az érzékcsalódásra.

- Csodálom, hogy van időd ilyen csalódásokra, amikor annyira elfoglalnak a gondjaid.

- Magam is csodálkozom. De két ember lakik bennem, Lina: az egyik a külvilágnak és az üzletnek él, a másik az otthonnak és a kedvteléseinek. Gérard Moore konok fickó, akit az üzleti életre neveltek, az unokabátyád pedig, akit te Robertnek hívsz, az álmodozó, aki nem az üzemben, nem az irodában él.

- De jól megfér benned ez a két ember. Egészségesnek, jókedvűnek látszol, teljesen eltűnt az arcodról az a zaklatott kifejezés, melyet még egypár hónappal ezelőtt is olyan fájdalmas volt látni.

- Észrevetted? Csakugyan megoldódott néhány problémám, kijutottam a zátonyok közül, szabadabb vizeken hajózom.

- És ráadásul jó széllel, úgyhogy remélheted, hogy az utazásod sikeres lesz.

- Igen, remélhetem, de a remény csalóka dolog. Az ember nem ura szélnek és hullámoknak, ezek mindig megzavarhatják a tengerész útját, sosem szabad megfeledkezni arról, hogy bármikor kitörhet a vihar.

- De a könnyű szél nem talál készületlenül, Robert, te jó hajós vagy, kiváló kapitány. Ügyesen kormányzod a hajódat, kiállod majd a vihart.

- Az én kis unokahúgom mindig a legjobbat gondolja rólam, de azért én kedvező előjelnek veszem a szavait. A ma esti találkozásunkat is úgy tekintem, mintha olyan madárral találkoztam volna, melyet a tengerész a jó szerencse hírnökének tart.

- Gyatra hírnöke a jó szerencsének az, aki nem tehet semmit, akinek nincs hatalma. Érzem a tehetetlenségem. Mi haszna mondanom: megvan bennem az akarat, hogy segítsek neked, ha egyszer nem tudom bebizonyítani. De ez az akarat azért megvan bennem. Sikert, jó szerencsét és igaz boldogságot kívánok neked.

- Kívántál nekem valaha egyebet? Mért állt meg Fanny, mire vár, mondtam neki, hogy menjen előre! Ja persze, elérkeztünk a temetőhöz, azt hiszem, itt el kell válnunk. Még leülhettünk volna néhány percre a templom előcsarnokában, ha Fanny nem lenne velünk. Olyan szép, enyhe ez a nyári este, olyan csöndes, nincs nagy kedvem meg visszamenni a völgybe.

- De most nem ülhetünk le az előcsarnokban, Robert.

Caroline azért mondta ezt, mert Moore arrafelé terelte.

- Talán igazad van, de mondd Fannynak, hogy menjen csak be, majd jövünk mi is. Pár perc nem számít.

A toronyóra tízet ütött.

- Mindjárt kijön a bácsikám a szokott esti őrjáratára, mindig benéz a templomba és a temetőbe is.

- No és ha benéz? Ha nem volna Fanny, aki tudja, hogy itt vagyunk, egyenesen élvezném, hogy egy kis bújócskával az orránál fogva vezethetem az öreget. A keleti ablak alatt lapulnánk, amikor ő az előcsarnokban van, amikor átkerül az északi oldalra, akkor mi átsurrannánk a délire; végszükségben megbújhatnánk valamelyik síremlék mögött, a Wynne-ek magas síremléke teljesen eltakarna bennünket.

- Milyen jókedved van, Robert! Gyerünk gyorsan, hallom, nyílik az ajtó! - mondta Caroline sietve.

- Nem akarok menni. Ellenkezőleg, maradni akarok!

- Tudod, hogy a bácsikám borzasztó dühös lesz. Megtiltotta, hogy találkozzam veled, mert jakobinus vagy.

- Furcsa jakobinus vagyok.

- Menj, Robert, jön! Hallom a köhögését.

- Az ördögbe! Különös, de mindenáron maradni akarok.

- Emlékszel, mit csinált Fanny... - kezdte Caroline, de hirtelen elharapta a szót. „Szerelmesével” - ez a szó következett volna. Caroline azonban képtelen volt kimondani. Úgy érezte, Robert szándékos célzásnak vehetné, pedig esze ágában sem volt ilyen megtévesztő, zavarba ejtő célzást tenni.

Moore már nem volt ilyen aggályoskodó. - Fanny szerelmesével? - kérdezte hirtelen. - Jól megfürdette a szivattyú alatt, ugye? Azt hiszem, élvezettel megtenné velem is. Szívesen ingerelném erre az öreg harcost, de *miattad* nem teszem. Persze azért nem tévesztene össze egy unokatestvért egy szerelmessel, nem igaz?

- Ugyan, egy pillanatig sem gondolna rád ilyen értelemben, természetes, hogy nem. Kizárólag politikai okokból haragszik rád, azt azonban mégsem szeretném, ha a viszály elmélyülne köztetek. Tudod, miken lobbanékony. Már itt is van a kertkapunál, mindkettőnk kedvéért kérlek, Robert, menj!

Az esdeklő szavakhoz esdeklő kézmozdulat és még esdeklőbb tekintet járult. Moore egy pillanatra rátette kezét Caroline összekulcsolt kezére, fejét lehajtva belenézett a lány szemébe, jó éjszakát kívánt és elment.

Caroline egy szempillantás alatt a konyhaajtóban termett Fanny mögött. A széles karimájú kalap árnyéka ugyanabban a pillanatban egy sírkőre esett; a lelkész előbukkant kertjéből, szálegyenesen, és lassú léptekkel, hátratett kézzel végigballagott a temetőn. Moore majdnem pórul járt, mégiscsak kénytelen volt bújócskázni: megkerülte a templomot, s végül a Wynne család nagyra törő síremléke mögött húzta meg magát. Jó tíz percig kellett itt rejtőznie a fűben, fél térden, kalap nélkül, haját szabadon érte a harmat. Sötét szeme csillogott, szája szétnyílt, hangtalanul nevetett a helyzetén, mert a lelkész közben alig kétlépésnyire állt tőle, nyugodtan bámulta a csillagokat, és szippantgatott a tubákjából.

Mr. Helstone azonban teljesen gyanútlan volt. Minthogy általában csak félig-meddig tudta, mivel tölti Caroline az idejét, s nem is tartotta fontosnak gondosan tájékozódni felőle, ezúttal sem volt tudomása róla, hogy kimozdult egyáltalán a házból ezen a napon, és azt képzelte, szobájában olvasgat vagy kézimunkázik. És Caroline azóta valóban ott is volt, bár nem úgy, ahogy a nagybátyja gondolta, nyugalmas időtöltésbe merülve, hanem vadul dobogó szívvel állt az ablaknál, aggodalmasan kémlelt ki a függöny mögül, s figyelte, mikor tér vissza nagybátyja a házba, hogy Robert odébbállhasson. Végül is megkönnyebbülve hallotta, hogy a lelkész belépett, s látta, amint Robert kilép a sírbolt mögül, és átugrik a falon. Caroline ezután lement az esti imához.

Amikor visszatért szobájába. Robertre gondolt. Az álom sokáig elkerülte, sokáig üldögélt az ablaknál, elnézte az öreg kertet s a még öregebb templomot és a holdfényben jól látható, néma, szürke sírköveket a csillagok útján mérte le az éjszaka múlását „kivilágos kivirradtig". Lélekben egész idő alatt Moore-ral volt: mellette lépkedett, hallotta a hangját, kezébe csúsztatta a kezét, s az melegen pihent Robert ujjai között. Amikor a toronyóra ütött, vagy egyéb neszek hallatszottak, amikor a szobájában lakó egérke (szigorúan megtiltotta Fannynak, hogy csapdát állítson a betolakodónak) előbújt, és zörögve matatott az öltözőasztalán heverő nyaklánca, gyűrűje és karkötői között, hogy rágcsáljon a neki odakészített piskótából, Caroline fölnézett, és egy pillanatra visszatért a valóságba. Ilyenkor félhangosan megszólalt, mintegy védekezve egy láthatatlan, néma megfigyelő vádja ellen: - Nem adom át magam szerelmi ábrándoknak, csak gondolkozom, mert nem tudok aludni. Természetesen tudom, hogy Shirleyt fogja feleségül venni.

A visszatérő csönddel, az óraütések szüneteiben, sosem látott kis vadóc védencének visszavonultával Caroline folytatta az álmodozást, odabújt a képzeletbeli alakhoz, hallgatta szavait, és beszélgetett vele. Az álomkép végül elhalványult, a közelgő hajnal, a kihunyó csillagok, a pirkadat elhomályosította a képzelet szülte figurát; az ébredező madarak dala elnyomta Caroline suttogását. Az izgalmas, érdekes mese elröppent a reggeli szellő szárnyán, s csak tétova mormolás maradt belőle. A képmás, mely a holdfényben élt, mozgott, egészségtől és üde fiatalságtól sugárzott, melynek testében keringett a vér, a felkelő nap vörös fényében kihűlt, kísértetszürkére sápadt, azután szertefoszlott. Caroline végül magára maradt, és csüggedten, dideregve ágyához vánszorgott.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET
Shirley jótékonyságban keres menedéket

„Természetesen tudom, hogy Shirleyt fogja feleségül venni - ezek voltak Caroline első szavai reggel, ébredéskor. - El is kell vennie, Shirley segíthet neki - fűzte hozzá határozottan. - De engem elfelejtenek, ha összeházasodnak - következett a kínzó gondolat. - Elfelejtik még az emlékemet is. És mit, vajon mit fogok csinálni, ha Robertet végleg elveszik tőlem? Kihez forduljak? Az én Robertemet! Bárcsak joggal nevezhetném a magaménak! De hát szegény vagyok és tehetetlen; Shirley gazdag és erős, szép és szeretni való is. Ez tagadhatatlan! Nem a pénzéért akarja elvenni, Shirley egyenrangú félként szereti őt, úgy szereti és úgy fogja szeretni, hogy Robert büszke lehet erre a szerelemre. Senki sem hozhat fel indokolt kifogást az ügy ellen. Házasodjanak össze, aztán én már úgysem számítok neki. Ami pedig azt illeti, hogy én Robert húga vagyok, meg a többi ostobaság... Utálom az egészet! Vagy mindene legyek, vagy semmije egy ilyen férfinak, mint Robert. Semmi hitvány köntörfalazást, álnok képmutatást nem tudnék elviselni. Ha egyszer összeházasodtak, én eltűnök a színről. Nem sündörgök körülöttük, nem álszenteskedem, nem színlelek hűvös, baráti érzéseket, mikor szívemet másféle érzések szaggatják. Ilyen mélyre sohasem süllyedek. Éppoly kevéssé tudnám betölteni a közös barát szerepét, mint a halálos ellenségét, éppoly kevéssé tudnék közéjük állni, mint átgázolni rajtuk. Nagyszerű embernek tartom Robertet. Szerettem, és nem tehetek róla, most is szeretem. Ha lehetne, feleségül mennék hozzá, de mert nem lehet, el kell mennem, hogy többé ne lássam. Nincs más választásom: vagy ragaszkodom hozzá, mintha testének része lennék, vagy oly messzire kerülök tőle, mint a föld két sarka egymástól. Válassz hát el bennünket, Gondviselés! Szakíts el tőle gyorsan!”

Ilyen és ehhez hasonló tépelődések mardosták Caroline lelkét késő délután, mikor a gondolatait foglalkoztató egyik személy elhaladt az ablak előtt. Miss Keeldar vonult el lassú léptekkel; tartása és arca gondtalanságot és csendes vágyakozást fejezett ki. Ha nyugodt volt, mindig ilyennek látszott, ha azonban izgatta valami, akkor a gondtalanság eltűnt, a vágyakozásba őszinte vidámság vegyült, ami nevetését páratlanul jóízűvé, mosolyát és pillantását színessé tette, úgyhogy jókedve sosem emlékeztetett a bográcsalatt lobogó rőzse pattogására.

- Hát téged mi lelt, hogy nem jöttél át hozzám ma délután, ahogy megígérted - szólt Shirley, mikor belépett a szobába.

- Nem volt kedvem - hangzott Caroline őszinte válasza.

Shirley hosszan, fürkészve nézte Caroline-t. - Igen folytatta -, látom, semmi kedved sincs barátkozni velem. Barátságtalan, borús hangulatban vagy, érzem, hogy senkinek se tudsz örülni. Vannak ilyen hangulataid. Tudsz róla?

- Mi a szándékod, Shirley, itt maradsz hosszabb ideig?

- Igen, teázni jöttem, és nem is megyek el addig, amíg meg nem kapom. Bátorkodom tehát felszólítás nélkül letenni a kalapomat. - Így is tett. Aztán háta mögött összekulcsolt kézzel megállt a kandalló előtti szőnyegen. - De fancsali képet vágsz - folytatta, és nem vette le kutató pillantását Caroline-ról. Tekintete nem barátságtalan, inkább szánakozó volt. - Látom, senkire sincs szükséged, csodálatosan bezárkóztál magadba, te magányt kereső, sebesült szarvas. Attól félsz, gyötörni foglak, ha rájövök, hogy vérző sebet kaptál?

- Én sohasem félek, Shirley.

- De néha idegenkedel tőlem, gyakran elkerülsz. Mindig megérzem, amikor semmibe veszel, és kitérsz előlem. Ha nem azzal mentél volna haza tegnap este, akivel mentél, ma egész más lennél. Mikor értetek haza?

- Tízkor.

- Tyűha! Háromnegyed óra alatt tettetek meg egy mérföldet? Melyitek húzta az időt ennyire, te vagy Moore?

- Ostobaságokat mondasz, Shirley.

- Inkább *ő* mondott ostobaságokat, biztosra veszem, vagy ami ezerszer rosszabb: ostobán viselkedett. Ebben a pillanatban is mintha az ő tekintetét tükrözné a homlokod. Kedvem lenne kihívni párbajra, ha találnék megbízható segédeket. Iszonyúan bosszús vagyok, az voltam egész éjjel és egész nap. Ne kérdezd, miért - folytatta kis szünet után -, te szegény kis néma, riadt jószág. Meg sem érdemled, hogy kérés nélkül nyakadba zúdítsam a titkaimat. Szavamra, tegnap este nagy kedvem lett volna gyilkos szándékkal Moore sarkába szegődni. Van pisztolyom, és tudok is bánni vele.

- Bolond beszéd, Shirley! Melyikünket lőtted volna le, engem vagy Robertet?

- Egyikőtöket sem. Talán magamat, de inkább egy denevért vagy egy gallyat a fáról. Az unokabátyád öntelt fráter: csöndes, komoly, értelmes, megfontolt, törtető, önhitt fráter! Látom, ahogy megáll előttem, beszélni kezd, félig keményen, félig szelíden, és le akar hengerelni határozott terveivel. Sajnos, el is éri a célját. Azután kihoz a sodromból. - Miss Keeldar gyors léptekkel fel-alá járkált a szobában, és erélyesen ismételgette, hogy a férfiak általában mindig kihozzák a sodrából, de a bérlője különösen.

- Tévedsz! - mondta Caroline nyomatékosan és némi aggodalommal. - Robert nem önhitt fráter, és nem is csélcsap férfi. Ezért kezeskedem!

- Te kezeskedel ezért?! Azt hiszed, hogy a te szavad nyom valamit a latban ebben a kérdésben? Bárkinek a tanúskodását hamarabb elfogadnám, mint a tiédet. Levágatnád a jobb karodat, ha ezzel előmozdítanád Moore szerencséjét!

- De hazudni nem hazudnék! Megmondom az igazat! Megnyugtatlak, hogy Robert csak udvarias volt velem tegnap este. Ez minden!

- Nem kérdeztem, milyen volt veled, úgyis sejtem. Láttam az ablakból, alig lépett ki a házam kapuján, máris megragadta hosszú ujjaival a kezedet.

- Nem számít. Tudod, hogy az unokabátyám, nem vagyunk idegenek, régen ismerjük egymást.

- Száz szónak is egy a vége: föl vagyok háborodva - felelte Miss Keeldar. - Tönkretette a nyugalmamat a taktikázásával - tette hozzá hirtelen. - Folytonosan közénk tolakodik. Ha ő nem volna, jó barátok lennénk, de ez a hatlábnyi önteltség újra meg újra árnyékot vet a barátságunkra. Újra meg újra elhalad a nap előtt, és homályba borítja korongját, melyet én mindig tisztán akarok látni. Időnként csak unalom és nyűg vagyok a szemedben őmiatta.

- Nem, Shirley, dehogy.

- De igen. Ma délután sem kívántad a társaságomat, s ez rosszul esik nekem. Te persze egy kicsit tartózkodó vagy, de én társas lény vagyok, nem bírom a magányt. Olyan sokra tartalak, hogy ha békén hagyna bennünket, én örökké szívesen lennék veled, s egy pillanatra sem jutna eszembe, hogy megszabaduljak tőled. Te nem mondhatod el ugyanezt rólam.

- De igen, Shirley. Ha akarod, azt is megmondhatom, hogy szeretlek.

- Azt se bánnád, ha holnap már Jerikóban lennék, Lina.

- Ugyan! Napról napra erősebben köt hozzád a megszokás, egyre jobban szeretlek. Tudod, hogy nagyon is angol vagyok, nem tudok egy csapásra szenvedélyes barátságra lobbanni, de te annyira más vagy, mint a többi fiatal lány - becsüllek, nagyra értékellek, soha, soha nem leszel terhemre. Elhiszed, amit mondok?

- Részben - válaszolta Miss Keeldar kissé hitetlenkedő mosollyal. - De különös teremtés vagy te, Caroline. Bár nyugodtnak látszol, valami forrong benned a mélyben, amihez nem könnyű hozzáférni, amit felfogni is nehéz, tehát biztos, hogy nem vagy boldog.

- És a boldogtalan ember ritkán jó, ezt akarod mondani?

- Egyáltalában nem. Inkább azt akarom mondani, hogy a boldogtalan ember többnyire szórakozott, és nincs kedve ilyen magamfajta partnerrel társalogni. Ráadásul van olyan boldogtalanság is, amely nemcsak lever, hanem mardos is, s attól félek, a tiéd ilyen. A sajnálat segítene rajtad, Lina? Ha igen, fogadd el tőlem, bőkezűen adom, és garantálom, hogy az áru valódi.

- Shirley, nekem nincs testvérem, neked sincs, de ebben a pillanatban villant belém, mit érezhetnek a testvérek egymás iránt. Életüktől elválaszthatatlan ez az érzés, semmilyen érzelmi megrázkódtatás sem tudja gyökerestül kiszaggatni, a civakodások megtaposhatják egy pillanatra, hogy utána csak annál elevenebb legyen. Ezt az érzést semmiféle szenvedély sem fojthatja el véglegesen, még az erős, igaz szerelem is legfeljebb csak versenyre kelhet vele. A szerelem fájdalmas, Shirley, oly kínzó, oly gyötrő, hogy lángjaival fölperzseli erőnket; a szeretet nem fáj, nem perzsel, csak éltet és megenyhít. Erősnek és nyugodtnak érzem magam, ha te... azaz *egyedül te* vagy mellettem, Shirley. Most már hiszel nekem?

- Én mindig könnyen hiszek, ha a vallomás kedvemre való. Akkor hát igazán jó barátok vagyunk, Lina, a napfogyatkozás ellenére is?

- Történjék akármi, igazán jó barátok vagyunk - felelte a másik, magához húzta Shirleyt, és leültette.

- Akkor gyere, beszéljünk valami másról, ne arról a bajkeverőről. - De ebben a pillanatban belépett a lelkész, és az a „valami más", amiről Miss Keeldar beszélni akart, nem került szóba, csak a búcsúzás pillanatában. Shirley az előszobában megállt, és nekifogott:

- Caroline, meg kell mondanom: nagy teher nyomja a lelkemet. Nagyon rossz a lelkiismeretem, mintha bűnt követtem volna el, vagy készülnék elkövetni. Értsd meg, nem Shirleyt furdalja a lelkiismeret, hanem a földbirtokost és a kúria úrnőjét. Egy sas vaskarmainak szorításában vergődöm. Erős befolyás alá kerültem, ami nem nagyon tetszik ugyan, de nem tudok ellenállni neki. Attól félek, hamarosan történik valami, amire még gondolni sem szeretek. Hogy könnyítsek a lelkemen, és megelőzzem a bajt - már amennyire tudom -, az a szándékom, hogy szociális munkát vállalok. Ne légy meglepve tehát, ha azt látod, hogy egyszeriben botrányosan jótékony leszek. Sejtelmem sincs, hogy kezdjek neki, tőled várom a tanácsot. Holnap majd bővebben megbeszéljük a dolgot. Te csak kérd meg azt a nagyszerű Miss Ainleyt, hogy jöjjön át hozzám Fieldheadbe. Az az elképzelésem, hogy az ő gyámsága alá helyezem magam. Ugye remek tanítványt kap bennem? Azért, ha beszélsz vele, Lina, ejts el egy-két szót arról, hogy jó szándékú vagyok ugyan, de tudatlan, akkor talán nem háborítja fel annyira a tájékozatlanságom a jótékonysági egyesületek ruhaakciói meg más ilyesmik felől.

Másnap Caroline íróasztala mellett találta Shirleyt. Komoly arccal ült, előtte a háztartási kiadások könyve, egy köteg bankjegy és egy jól megtömött erszény. Nagyon komolynak látszott, de egyben kissé zavartnak is. Elmondta Caroline-nak, hogy átnézte Fieldhead heti háztartási kiadásait, mert szeretne rájönni, hol lehetne takarékoskodni; hogy épp most hívatta

maga elé Mrs. Gillt, a szakácsnőt, s amikor a derék asszony kiment, biztosan azt gondolta, hogy Shirley megbolondult. - Előadást tartottam neki, hogyan kell beosztással gazdálkodni - folytatta Shirley. - Ilyet még sose hallott tőlem. Oly ékesszólóan beszéltem a helyes gazdálkodásról, hogy magam is meglepődtem. Hiszen tudod, az egész dolog teljesen új nekem, mostanáig nem is gondoltam ilyesmire, még kevésbé beszéltem róla. De az egész csak elmélet volt, mert amikor a megvalósításra került sor, kiderült, hogy semmin sem lehet takarékoskodni. Nem volt erőm csökkenteni a költségeket, még egyetlen font vaj árával sem, sem pedig kitartó, alapos nyomozást folytatni a zsír, a szalonna, kenyér, hideg sült és egyéb konyhai dolgok ügyében. Jól tudom, nem szoktunk fényes kivilágítást rendezni Fieldheadben, mégsem tudtam rászánni magam, hogy megkérdezzem: miképpen fogy el az a töméntelen font gyertya. Nem mi mossuk az egyházközség szennyesét, mégis szó nélkül mentem át a szappan- és klórmésztételeken, melyeket úgy állítottak be, hogy a leggondosabb vizsgálódó se érthesse, hogy is állunk ezekkel a tisztítószerekkel. Nem vagyok ragadozó vadállat, Mrs. Pryor sem az, még maga Mrs. Gill sem, mégis csupán köhécseltem, kerekebbre nyitottam a szemem, amikor megláttam a mészáros számláit, melyeknek összege teljes bizonyosságot szolgáltatott már úgy értem, a csalásra. Kinevethetsz, Caroline, de nem tudsz megváltoztatni, bizonyos dolgokban pipogya vagyok, ezt nagyon is érzem. Alapvető vonás természetemben az erkölcsi gyávaság. Elpirultam, és lehorgasztottam a fejem Mrs. Gill előtt, holott neki kellett volna dadogva mentegetőznie. Képtelen voltam összeszedni a bátorságomat, még célozni sem tudtam rá, pedig fejére kellett volna olvasnom a csalásait. Nincs bennem nyugodt méltóság, igazi bátorság!

- Micsoda őrültség ez, Shirley, mért rágalmazod magad? A nagybátyám, aki nem szeret jót mondani a nőkről, azt állítja, nincs Angliában tízezer férfi, aki olyan igazán bátor, amilyen te vagy.

- Testi bátorság van bennem, sosem idegesít a veszély. A múltkor egyedül vágtam át a réten, tudod, ahol az a sok lóhere nő, és meg se rezzentem, amikor Mr. Wynne nagy vörös bikája bőgve ugrott fel az orrom előtt, leszegte komor, busa fejét, és rohant felém; de Mrs. Gillt nem mertem megszégyeníteni és zavarba hozni. Benned, Caroline, bizonyos dolgokban kétszer... tízszer annyi erő van, mint bennem. Te, akit semmi erővel sem lehetne rávenni, hogy elmenj egy bika mellett, akármilyen nyugodtnak látszik is, te keményen ráolvastad volna a bűnét a házvezetőnőmre. Azután szelíden, bölcsen megmostad volna a fejét, és végül, ha bűnbánatot mutat, biztosra veszem, kedvesen megbocsátottál volna neki. Én képtelen vagyok az ilyen viselkedésre. Mindamellett, a túlzott visszaélések ellenére is, úgy találom, nem költekezünk erőnkön fölül. Van pénzem, és jót akarok tenni vele. A briarfieldi szegények nyomorognak, segíteni kell rajtuk. Mit gondolsz. Lina, mit kéne tennem? Nem volna a legokosabb nyomban szétosztani ezt a pénzt?

- Nem, Shirley, nem volna helyes. Gyakran megfigyeltem, a jótékonyságod abban áll, hogy shillingeket és félkoronákat osztogatsz, meggondolatlanul, bőkezűen, s ebből mindig csak visszaélések származnak. Miniszterelnökre van szükséged, különben örökösen bajba kerülsz. Magad említetted Miss Ainleyt, el is megyek hozzá, de közben ígérd megy hogy nyugton maradsz, és nem herdálod el a pénzedet. Tömérdek pénzed lehet, Shirley, ennyivel roppant gazdagnak érezheted magad.

- Igen, érzem is a súlyát. Nem óriási összeg, de nem használhatom föl felelőtlenül. Ez a felelősségérzet nagyobb súllyal nehezedik a lelkemre, mint ahogy gondoltam. Azt mondják. Briarfieldben nem egy családot már-már éhhalál fenyeget, és paraszt bérlőim között is többen nyomorúságos helyzetben vannak. Segítenem kell rajtuk, és meg is teszem.

- Vannak, akik azt mondják, Shirley, hogy nem szabad alamizsnát osztogatni a szegényeknek.

- Nagy szamarak ezek. Nem éheznek, hát könnyen összefecsegnek sok mindent a jótékonyság megalázó voltáról, meg más effélékről. Csakhogy megfeledkeznek róla, hogy az élet rövid és keserves. Egyikünk sem él soká, segítsünk hát egymáson a szükség és megpróbáltatás idején, amennyire tudunk, és ne is hederítsünk az üresfejű bölcselkedők aggályoskodására.

- De te segítesz másokon, Shirley, nagyon sokat szétosztasz.

- Nem eleget! Többet kell adnom, különben testvérem vére majd ellenem kiált az égre. Mert ha végül is politikai gyújtogatók jönnek ide, hogy tűzbe borítsák a környéket, és az emberek megtámadják birtokomat, én tigrisként fogom megvédeni - tudom, hogy így teszek. De addig is hallgatok a könyörületesség szavára, amíg bensőmben hallom ezt a hangot. Ha majd egyszer a támadó gazfickók ordítása túlharsogja, akkor minden erőmmel úgy is azon leszek, hogy elhallgattassam, elfojtsam ezt a hangot. Ha majd egyszer a szegénység összecsődül és fellázad, tehát csőcselék lesz belőle, akkor mint arisztokrata szembefordulok velük. Ha fenyegetnek, kénytelen leszek szembeszállni velük, ha megtámadnak, kénytelen leszek ellenállni. Meg is teszem!

- Úgy beszélsz, mint Robert.

- Úgy is érzek, mint Robert. De hevesebben. Csak ártsák bele magukat Robert dolgaiba, fenyegessék a gyárát vagy az érdekeit, akkor gyűlölni fogom őket. Most még nem érzem magam patríciusnak, és a körülöttem élő szegényeket sem tekintem plebejusoknak. De ha egyszer erőszakosan léptek fel ellenem vagy az enyéim ellen, s aztán még diktálni is merészelnek nekünk, nem fogom többé sajnálni a szerencsétleneket, nem fogok törődni a szegénységükkel, hanem megvetem és gyűlölöm őket a tudatlanságukért és arcátlanságukért.

- Hogy villámlik a szemed, Shirley!

- Mert ég a lelkem. Miért, te talán engednéd, hogy a tömeg Robert fölébe kerekedjen?

- Ha nekem is hatalmamban állna Robertet segíteni, mint neked, én is azt tenném, amit te szándékozol tenni. Ha olyan barátja lehetnék, amilyen te vagy, én is mellé állnék, ahogy te - mindhalálig.

- Hohó, Lina, a te szemed nem villámlik ugyan, de ragyog. Bár leeresztetted a szempilládat, látom, hogy csillog. A harc ideje azonban még nem érkezett el. Én csupán meg akarom előzni a bajt. Éjjel-nappal mindig arra gondolok, hogy a szegények keserű érzése a gazdagok ellen a szenvedésükből fakad. A szegények se nem gyűlölnének, se nem irigyelnének bennünket, ha nem tartanának minket maguknál jóval boldogabbnak. Hadd adjak hát bőségesen a vagyonomból, hogy enyhítsem ezt a szenvedést, s ezzel enyhítsem a gyűlöletet. És hogy az adakozás elérje a célját, csináljuk okosan. Ezért egy, tiszta fejű, higgadt, gyakorlatias tanácsadóra van szükség, menj hát, és hozd ide Miss Ainleyt.

Caroline egyetlen további szó nélkül föltette kalapját, és elment. Talán különösnek látszik, hogy se neki, se Shirleynek eszébe sem jutott Mrs. Pryorral megbeszélni a tervet, de bölcsen jártak el, hogy nem tették. Mindketten jól tudták, ha belevonják a megbeszélésbe, csak kínos zavarba hozzák. Mrs. Pryor sokkal nagyobb tudású, sokkal olvasottabb, mélyebb gondolkozású volt, mint Miss Ainley, de szervezésről, végrehajtásról fogalma sem volt. Készségesen átengedte volna jótékony célra anyagi javait, szíves örömest adott titokban alamizsnát, de nagyobb szabású közadakozási tervekben nem vehetett részt. Az pedig, hogy ő tervezzen ilyesmit, szóba se jöhetett. Shirley tudta ezt, s nem is terhelte Mrs. Pryort fölösleges megbeszélésekkel, amiből amúgy sem származott volna semmi jó, csak a maga tehetetlenségét juttatta volna eszébe.

Nagy nap volt az Miss Ainley életében, amikor Fieldheadbe hívták, hogy tanácsot adjon abban a dologban, mely annyira szívén feküdt. Kellő tisztelettel és megbecsüléssel asztalhoz ültették, papírt, tollat, tintát, és ami a legfontosabb: pénzt raktak elébe, és megkérték, hogy vázoljon fel pontos tervet, amely alkalmas a briarfieldi szegények nyomorának enyhítésére. Miss Ainley meg tudta oldani a feladatot, mert tudta, mire van leginkább szükségük, mivel lehetne segíteni rajtuk, ha megvan a mód a segítésre. Jámbor öröm töltötte el jóságos szívét, ahogy gyors és világos feleleteket adott a két fiatal lány sürgető kérdéseire, ahogy megmutatta válaszaival, milyen széles körű és jól felhasználható ismereteket szerzett környékbeli felebarátainak életkörülményeiről.

Shirley háromszáz fontot bocsátott rendelkezésére. A pénz láttára Miss Ainley szemét az öröm könnyei futották el, mert már elképzelte, hogyan fogja ebből élelemmel ellátni az éhezőket, felruházni a ruhátlanokat, gyógyítani a betegeket. Gyorsan felvázolta az egyszerű és értelmes tervet az összeg felhasználására, és megnyugtatta a lányokat: jobb idők következnek, mert semmi kétség, Fieldhead úrnőjének példáját mások is követik majd. Igyekezni fog további adományokat gyűjteni, s ezzel egy alapítványt létrehozni. De előbb meg kell beszélnie a dolgot a papokkal. Igen, ebben a kérdésben hajthatatlan volt: ki kell kérnie Mr. Helstone, Mr. Boultby, Mr. Hall tanácsát, minthogy nemcsak Briarfield, hanem Whinbury és Nunnely nyomorán is enyhíteni kell, s még fontoskodónak tarthatnák - bizonygatta -, ha egyetlen lépést is tenne a lelkészek jóváhagyása nélkül.

A papság szent volt Miss Ainley szemében; mindegy, bármily jelentéktelen is az egyén, hivatása szentté avatta. Tiszta, őszinte lelkesedésében még a nyavalyás kis segédlelkészeket is leendő szenteknek tartotta, pedig azok felfuvalkodottságukban arra sem voltak méltók, hogy a cipőjét megkössék, vagy olcsó esernyőjét, gyapjúsálját utána vigyék. Nem számított, hogy milyen leplezetlenül kimutatják kisebb-nagyobb vétkeiket és mérhetetlen ostobaságukat, Miss Ainley nem látta ezt, vak volt az egyházi személyek hibáival szemben. A fehér karing minden bűnüket eltakarta.

Shirley, ismerve nemrég kinevezett miniszterelnökének ezt az ártatlan elfogultságát, határozottan kijelentette, hogy a segédlelkészeknek nem lehet szavuk a pénz felhasználásában, piszkos ujjukat nem mártogathatják bele a levesbe. A lelkészek szava természetesen döntő, bennük meg lehet bízni, ők tapasztalt, bölcs emberek, és legalábbis Mr. Hallban van együttérzés és felebaráti szeretet embertársai iránt. Az alájuk tartozó fiatalembereket azonban le kell szállítani a magas lóról, félre kell állítani, és alázatra és hallgatásra tanítani, ahogy korukhoz és képességeikhez illik.

Miss Ainley nem kis rémülettel hallgatta ezt a beszédet, de Caroline megnyugtatta azzal, hogy egy-két enyhén dicsérő szót ejtett Mr. Sweetingről. Valóban Sweeting volt Miss Ainley kedvence. Igyekezett tisztelni Malone-t is, Donne-t is, de ha Mr. Sweeting látogatta meg szerény otthonában, mindig igazi anyai szeretettel tette elébe a piskótaszeleteket és csipkebogyó- vagy galagonyabort. Egyszer Malone-t is megkínálta, de ez az úriember olyan leplezetlen megvetéssel méregette az ártalmatlan ínyencségeket, hogy Miss Ainley többé nem merte megkínálni. Donne-nak mindig felszolgálta az említett csemegéket, s boldogan látta Donne minden kétséget eloszlató tetszését, ugyanis rendszerint két darabot megevett a süteményből, a harmadikat meg zsebre vágta.

Ha jó cselekedetre nyílt alkalma, Miss Ainley fáradhatatlan volt; semmi erőfeszítést nem sokallt, nyomban neki akart vágni tehát a tíz mérföldnyi útnak, hogy körbejárja a három lelkészlakot, megmutassa a papoknak a tervet, és alázatosan kikérje hozzájárulásukat. De Miss Keeldar ellentmondott, és azt javasolta: hívják inkább össze estérc Fieldheadbe a

lelkészeket zártkörű megbeszélésre. Miss Ainley is jelen lesz, és az egész ügyet alaposan megvitatják a titkos tanácsülésen.

Shirley összehívta tehát az idősebb papokat, és még a vénlány megérkezése előtt addig beszélt az uraknak, amíg a lehető legjobb hangulatba hozta őket. Ő maga dr. Boultbyt és Mr. Helstone-t vette munkába: az előbbi konok, öreg walesi volt, forrófejű, dogmatikus és makacs, de egyúttal olyan ember, aki, bár nem átallja egy kicsit dobra verni a dolgot, sok jót cselekszik; az utóbbit már jól ismerjük. Shirley meglehetősen barátságos érzéseket táplált mindkettejük iránt, különösen az öreg Helstone-t kedvelte, és nem került nagy megerőltetésébe, hogy szeretetreméltó legyen velük. Körülvezette őket a kertben, virágot szedett nekik, úgy bánt velük, mintha szerető lányuk lenne. Mr. Hallt Caroline-ra bízta, vagyis inkább Mr. Hall bízta magát Caroline gondjába.

Mr. Hall rendesen Caroline mellé szegődött, ha történetesen együtt voltak valahol társaságban. Nem volt éppen nőbarát, bár kedvelték az asszonyok. Afféle könyvmoly volt: rövidlátó, szemüveges s legtöbbször szórakozott. Öreg hölgyekhez olyan kedves volt, mintha a fiuk lett volna. Különféle rendű és rangú férfiak is szívelték; egyszerű nyíltszívűsége, nemes jelleme, igaz és emelkedett vallásossága minden társadalmi osztályban barátokat szerzett neki. Szegény sekrestyése és sírásója éppúgy szerette, ahogy jótevő, nemes patrónusa is nagyra becsülte, csak éppen a csinos, fiatal, divatos és elegáns hölgyekkel szemben volt kissé félénk. Egyszerű ember lévén - egyszerű külsejű, egyszerű modorú, egyszerű beszédű -, úgy látszik, félt az ilyen nők elsodró lendületétől, eleganciájától és fölényeskedésétől. De Miss Helstone nem volt sem elsodró, sem fölényeskedő, és vele született eleganciája is szelíd fajta, oly szelíd, akár a röghöz tapadó vadvirág szépsége. Mr. Hall kellemes társalgó volt, folyékonyan és vidáman beszélt. Caroline is jól el tudott beszélgetni vele, szemtől szemben, kettesben. Szívesen vette, hogy Mr. Hall társaságban rendszerint odamegy hozzá, leül melléje, s ezzel megmenti őt Peter Augustus Malone-tól, Joseph Donne-tól vagy John Sykestól. Mr. Hall, ha egy mód volt rá, sosem mulasztotta el, hogy éljen ezzel a kiváltságával. Ha egyedülálló férfi egy magányos nő iránt ilyen vonzalmat tanúsít, az - mindennapi emberek esetében - bizonyára mozgásba hozta volna a pletykázok nyelvét, de Cyril Hall negyvenöt éves, enyhén kopaszodó, őszülő férfi volt, senki sem mondta vagy gondolta tehát, hogy feleségül akarja venni Miss Helstone-t. Neki sem járt az eszében ilyesmi, hiszen már eljegyezte magát könyveivel, egyházközségével, és jóságos nővére, Margaret, aki éppúgy szemüveget viselt, s éppolyan tanult volt, mint bátyja, földerítette magányos életét. Mr. Hall úgy gondolta, késő volna már változtatni a dolgokon. Emellett gyermekkora óta ismerte Caroline-t, sokszor ültette a térdére a bájos kislányt, játékokat vett neki, könyvekkel ajándékozta meg, és érezte, hogy a lány barátságába gyermeki tisztelet is vegyül. Nem is tudta volna rászánni magát, hogy megkísérelje más irányba terelni Caroline érzelmeit, és higgadt egyéniségének felszíne csak tükrözte a szép képmást, anélkül, hogy a tükörkép felkavarta volna a mélységeit.

Miss Ainleyt, amikor megérkezett, mindenki barátságosan üdvözölte. Mrs. Pryor és Margaret Hall helyet szorított neki maguk között a pamlagon, s amint ott ültek egymás mellett hárman - a középkorú özvegyasszony meg a két csúf, szemüveges vénlány -, olyan trió jött létre, amelyet a vidám üresfejűek nyilván lekicsinylendőnek tartanának, ám mint a szenvedő és magára hagyott emberi lények - csendes, szerény modorában bizony hasznos volt.

Shirley megnyitotta az ülést, és a papok elé tette a tervet.

- Tudom, kinek a műve, ismerem a kezet, amely leírta ezt a tervet - mondta Mr. Hall, és nyájas mosollyal Miss Ainleyre pillantott. Őt máris megnyerték.

Boultby lehajtotta fejét, előretolta alsó ajkát, úgy hallgatta Shirleyt, és fontolgatta a tervet. Beleegyezését döntően fontosnak tartotta, nem akarta tehát elhamarkodva megadni. Helstone éles szemmel nézett körül, arcán éber, gyanakvó kifejezéssel, mint aki sejti, hogy női ravaszság lépett itt működésbe, s hogy holmi szoknyás valaki igyekszik titokban nagy befolyásra szert tenni, hogy túlzott jelentőséget tulajdonítson magának. Shirley észrevette és megértette ezt az arckifejezést.

- Ez a terv, ahogy itt áll, még semmi - vetette oda könnyedén. - Üres keret, javaslat csupán. Önöket, uraim, arra kérjük, töltsék meg jelentőséggel, legjobb belátásuk szerint. - Írómappájáért ment, s miközben az asztal fölé hajolt, melyen a mappát tartotta, különös mosoly bujkált az arcán. Aztán tiszta papírlapot, új tollat vett elő, karosszéket húzott az asztalhoz, kézen fogta Helstone-t, és arra kérte: engedje meg, hogy a székhez kísérje. A lelkész egy percig kissé mereven állt, és furcsán ráncolta bronzszínű homlokát. Végül ezt mormogta: - Jól van, nem bánom. De jól jegyezze meg: tudom, hogy engem most vezetnek! Nem vagyok vak, átlátok kis női mesterkedésein.

- Ó! - mondta Shirley, tintába mártotta a tollat, és Helstone kezébe adta. - Ma Keeldar kapitánynak kell tekintenie engem. Ez tisztára férfiak dolga, kizárólag a magáé és az enyém, doktor. (Ezzel le is vette a lábáról Helstone-t.) Azok a hölgyek ott csak a szárnysegédeink lesznek, és amíg mi el nem intéztük ezt az ügyet, semmit sem jelent, akármit beszélnek.

A lelkész egy kicsit epésen elmosolyodott, és írni kezdett. Kisvártatva abbahagyta az írást, kérdéseket tett föl, aztán megvetően átnézett a két lány fürtös feje és az idősebb nők egyszerű főkötője fölött, s amikor látta, hogy szemüveges, ősz paptársai bólintanak, tanácskozni kezdett velük. A most következő megbeszélés során, becsületükre legyen mondva, mind a három úriember megmutatta, hogy alaposan ismeri egyházközsége szegényeinek helyzetét. Pontosan tudták mindenki gondját-baját; mindegyik pap tudta, hol van szükség ruházatra, hol élelemre, kinek lehet pénzt juttatni, abban a reményben, hogy megfontoltan használja majd fel. Ha emlékezetük mégis cserbenhagyta a papokat, akkor Miss Ainleyhez és Miss Hallhoz fordultak, s ők aztán kisegítették őket. De mindkét nő vigyázott, hogy csak akkor beszéljen, ha kérdezik. Egyikük sem akarta előtérbe tolni magát, csupán az volt őszinte kívánságuk, hogy hasznossá tegyék magukat, s a lelkészek segítségével ez sikerült is nekik. Ennyivel be is érték.

Shirley a lelkészek háta mögött állt, olykor áthajolt egyikük vagy másikuk vállán, hogy belepillantson abba, amit írnak, és megnézze a segítségre szorulók névsorát. Mindenre figyelt, amit a papok egymás között beszéltek, s időnként újra meg újra megjelent arcán a furcsa mosoly. Nem rosszindulatú, inkább sokatmondó mosoly volt ez, annyira sokatmondó, hogy nehezen lehetett volna barátságosnak nevezni. Férfiak nem nagyon szeretik az olyan embertársukat, aki belelát legbensőbb énjükbe. Különösen az asszonyoknak jó, ha egy kis enyhe vaksággal vannak megáldva, ha szelíd és gyönge szemük nemigen hatol a dolgok felszíne alá, ha mindent annak vesznek, aminek látszik. Ezer és ezer nő tudja ezt, s ezért szándékosan félig lehunyja a szemét. Ám a lehunyt pillákon is marad egy parányi rés, amely mögül időnként kikémlel az életbe. Emlékszem, láttam egyszer egy kék szempárt, melyet általában álmosnak tartottak, pedig titokban éberen figyelt mindenre. Egyszer aztán felfedeztem egy kifejezést ebben a szemben - még ma is végigfut a hideg a hátamon, ha eszembe jut, olyan hihetetlen és megdöbbentő volt ez a kifejezés -, s akkor megértettem, hogy évek óta csöndben, némán olvas az emberek lelkében. A kék szempár gazdáját az emberek *bonne petite femme*-nak[37] nevezték (nem angol nő volt), később megismertem a természetét - tudtam róla mindent -, tanulmá-

[37] Jóságos asszonyka.

nyoztam lelkének legrejtettebb zugait is: ez a nő volt Európa legügyesebb, legrátermettebb cselszövője.

Amikor végre Miss Keeldar kedve szerint mindent elintéztek, s a papokat annyira megragadta a jótékonysági tervezet szelleme, hogy fejenként ötven fontot adományoztak a gyűjtőlistán, háziasszonyként elrendelte, hogy szolgálják fel a vacsorát. Már előzőleg meghagyta Mrs. Gillnek, hogy minden tudományát vesse be a vacsora elkészítésébe. Mr. Hall nem volt életművész, hanem természettől fogva önmegtartóztató ember, közömbös a fényűzés iránt, de Boultby és Helstone mindketten szerették a jó konyhát, a pompás vacsora tehát kitűnő hangulatba ringatta őket, jó étvággyal végigették, de úriemberekhez illően, nem úgy, ahogy Mr. Donne tette volna, ha jelen van. Illedelmesen egy-két pohár jó bort is megittak, nagy élvezettel, de azért nem mohón. Keeldar kapitánynak gratuláltak az ízléséhez. A gratuláció elbájolta. Ha az volt a célja, hogy lekötelezze és jóltartsa papi vendégeit, akkor el is érte célját, és csak úgy sugárzott az örömtől.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET
Mr. Donne kivonulása Fieldheadből

Másnap Shirley elmondta Caroline-nak, mennyire örül, hogy a kis összejövetel olyan jól sikerült.

- Szeretek férfiakat vendégül látni - mondta -, mulatságos elnézni, mennyire élvezik a gonddal készült ételeket. Nekünk, tudod, nem sokat jelentenek ezek a válogatott borok, műgonddal összeállított fogások, de - úgy látszik - a férfiak megőriztek valamit gyermeki naivitásukból, ha ennivalóról van szó. Az ember szívesen okoz örömet nekik, különösen ha illedelmesen és finoman mutatják ki az örömüket, mint a mi csodálatra méltó lelkészeink. Néha figyelem Moore-t, és igyekszem kitalálni, mivel lehet a kedvében járni. De benne nincs meg az a gyermeki együgyűség. Rájöttél már valaha, mi a gyöngéje, Caroline? Te többször találkoztál vele, mint én.

- Semmi esetre sem ugyanaz a gyöngéje, mint a nagybátyámnak vagy Mr. Boultbynak - felelte Caroline mosolyogva. Csöndben mindig örült, ha Shirley kezdeményezésére megbeszélhették unokabátyja jellemét. Magától sohasem hozta volna szóba ezt a témát, de ha Shirley említette, nem tudott ellenállni a kísértésnek, hogy beszéljen arról, akire örökösen gondol. - De igazán nem is tudom, mi a gyöngéje - folytatta. - Soha életemben nem figyeltem meg Robertet, ugyanis mindig abbahagytam a vizsgálódást, mert észrevettem, hogy ő figyel engem.

- Ez az! - kiáltott fel Shirley. - Nem szegezheted rá a szemed, mert az övé nyomban rád villan. Mindig résen van, nem engedi, hogy belelásss. Még ha nem néz is rád, látszik rajta, hogy gondolatai a te gondolataiddal foglalkoznak, nyomon követi szavaidat és cselekedeteidet visszafelé a kiindulópontig, és nyugodtan elmélkedik az indítékaidon. Ismerem az ilyenfajta embereket meg a hozzájuk hasonlókat. Rendkívül bosszant az ilyesmi. Terád milyen hatása van? - kérdezte szokása szerint gyors, éles fordulattal.

Ismeretségük elején Caroline-t zavarba hozták az ilyen váratlan fordulatok, de már megszokta, hogy kérdésre kérdéssel válaszolva kitérjen ezek elől a mellbe vágások elől.

- Bosszant? Milyen értelemben bosszant? - kérdezte.

- De épp jön! - kiáltott fel hirtelen Shirley. Nem felelt Caroline kérdésére, hanem fölugrott, és az ablakhoz szaladt. - Szórakozni fogunk! Még nem beszéltem neked arról a csudás hódítá-somról, melyet a múltkor vittem végbe abban a társaságban, ahová te nem vagy hajlandó velem jönni, hiába beszélek neked. Csöngettek, s lám, a jó sose jár egyedül: ketten jöttek! Ezek csak kettesével vadásznak? Az egyik a tiéd lehet, Lina, választhatsz. Azt hiszem, elég nagyvonalú vagyok. Hallgasd a Tatárt!

A fekete orrú, sárgásbarna kutya, amelyiket egy pillanatra már láttunk abban a fejezetben, ahol úrnőjét bemutattuk az olvasónak, most csaholni kezdett a hallban, és a mély hangú ugatás félelmetesen visszhangzott a tágas, kopár helyiségben. Aztán az ugatásnál is hátborzongatóbb morgás hallatszott, fenyegető, akár a távoli mennydörgés.

- Hallgass csak - nevetett fel ismét Shirley. - Azt hihetnéd, hogy most véres támadás következik. Ezek jól begyulladhattak, nem ismerik az öreg Tatárt úgy, ahogy én. Nem tudják, hogy az egész vaklárma, hűhó, és nem jelent semmit.

Füttyentés hallatszott kintről. - Feküdj, koma, feküdj! - kiáltotta egy magas, parancsoló hang, aztán bot vagy korbács csattant. Erre nyomban üvöltés, lábdobogás, futás, zűrzavaros lárma hallatszott.

- Jaj, Malone, Malone!

- Feküdj! Feküdj! Feküdj! - kiabált a magas hang.

- Ezek csakugyan félnek a kutyától! - kiáltotta Shirley. - Megütötték! Nincs hozzászokva az ütéshez, és nem is tűri el. - Kiszaladt a szobából.

Egy férfi fejvesztetten iramodott felfelé a tölgyfa lépcsőn, hogy menedéket keressen fönt a galérián vagy valamelyik szobában. Egy másik sietve hátrált a lépcsőhöz, s közben vadul hadonászott görcsös botjával, és egyre ezt ismételte: - Feküdj, feküdj, feküdj! - mialatt a homokszínű kutya acsarkodva, hörögve ugatta, a cselédek meg izgatottan futottak be a konyhából. A kutya ugrott, a második férfi sarkon fordult, és fölrohant a barátja után. Az első már biztonságban volt az egyik hálószobában, és belülről nekifeszülve az ajtónak, nem engedte be társát. A rémület könyörtelenné teszi az embert. De a második menekülő keményen viaskodott, s az ajtó már csaknem engedett az erejének.

- Uraim - hangzott fel Shirley ezüstös, de elfojtott nevetéstől reszkető hangja -, kíméljék az ajtózárat, ha lehet. Nyugodjanak meg, jöjjenek le, vessenek egy pillantást a Tatárra, még egy macskának se tudna ártani. - Shirley megsimogatta a kutyát. Az állat a lábánál feküdt, előrenyújtotta mellső lábát, farkát még mindig izgatottan, fenyegetőn csóválta, orrlikain át szortyogva szedte a levegőt, bulldogszemében még tűz parázslott. A Tatár becsületes, nyugodt, ostoba és konok kutya volt. Szerette úrnőjét és Johnt, aki etette, de a világon mindenki mással szemben jobbára közömbös volt. Elég nyugodt, ha nem ütötték meg vagy nem fenyegették bottal. Attól egyszeriben démonná változott.

- Jó napot, Mr. Malone - folytatta Shirley, jókedvtől sugárzó arcát a galéria felé emelve. - Nem arra van a tölgyfa burkolatú szalon. Az Mrs. Pryor szobája. Kérje meg barátját, Mr. Donne-t, hogy engedje át neki. A legnagyobb örömmel fogadom őt valamelyik földszinti szobában.

- Hahaha! - nevetett Malone kongó hangon. Otthagyta az ajtót, és a tömör korlátra könyökölt. - Ez az állat igazán megijesztette Donne-t, egy kicsit félénk őkelme - aztán kihúzta magát, és peckesen a lépcsőhöz lépdelt. - Jobbnak láttam utána menni, hogy megnyugtassam.

- Úgy látom, valóban jobbnak látta. No jó, jöjjön le onnan szépen. John - fordult az inashoz -, menjen föl, és szabadítsa ki Mr. Donne-t. Vigyázzon, Mr. Malone, csúszós a lépcső.

Csakugyan az is volt, mert fényezett tölgyfából készült. A figyelmeztetés kissé későn érkezett Malone-hoz, már megcsúszott, miközben méltóságteljesen lépkedett lefelé, és a legurulástól csak az mentette meg, hogy jól megmarkolta a korlátot, mire az egész alkotmány nyikorogni kezdett.

A Tatár nyilván fölöslegesnek vélte a robajt, amit a lefelé haladó látogató csapott, s újra fölmordult. Malone azonban nem volt gyáva. A kutya ugatása meglepte ugyan, de most inkább fojtott dühvel, mint félelemmel ment el mellette. Ha egy pillantás elég lett volna, hogy megfojtsa, az eb már nem lélegzett volna többet. Malone dühében még az udvariasságról is megfeledkezett, és Miss Keeldar előtt tolatott be a szalonba. Komor pillantást vetett Miss Helstone-ra, és alig tudta rászánni magát, hogy meghajoljon előtte. Mérgesen meredt a két lányra, látszott rajta, hogy ha bármelyikük a felesége volna ebben a pillanatban, férji minőségében dicső dolgot művelne: mindkét kezével megragadna egyet-egyet, és megfojtaná.

De Shirley megsajnálta Malone-t, és felhagyott a nevetéssel. Caroline pedig sokkal finomabb volt annál, semhogy kinevessen valakit, aki gyötrődik. A Tatárt elvezették, Peter Augustust lecsillapították, mert Shirley pillantásai és szavai egy bikát is lecsillapítottak volna. Malonenak volt esze, úgy döntött hát, ha már párbajra nem hívhatja ki a kutya gazdáját, akkor inkább udvariasan viselkedik. Meg is próbálkozott ezzel, s minthogy igyekezetét kedvezően fogadták,

hamarosan nagyon udvarias lett, és egészen magára talált. Hiszen tulajdonképpen kifejezetten azzal a szándékkal jött, hogy elbűvöli és elragadja a ház úrnőjét. Baljós jel kísérte első látogatását Fieldheadben, de ezen már túltette magát, s úgy határozott, hogy elbűvölő és elragadó lesz. Akár Mars, oroszlánként érkezett, s bárányként szándékozott távozni.

Látszólag a levegő kedvéért, de talán azért, hogy újabb kényszerűség esetén könnyen és gyorsan távozhasson, nem ült a pamlagra, ahol Miss Keeldar hellyel kínálta, nem is a kandalló mellé, ahová barátságos intéssel Caroline invitálta kedvesen, hanem egy székre az ajtó közelében. Miután már nem duzzogott és nem dühöngött, szokása szerint feszes és zavart lett. Görcsös nekilendülésekkel igyekezett beszélgetni a lányokkal a legköznapibb témákról, mélyen, sokatmondóan sóhajtott minden mondata végén, sóhajtott a társalgás minden szünetében, sóhajtott, még mielőtt szóra nyitotta volna a száját. Végül úgy látta jónak, hogy lebilincselő tulajdonságait könnyed fesztelenséggel tetézze, tehát jókora selyem zsebkendőt húzott elő zsebéből, hogy kecsesen játszadozzon vele, s így elfoglalja valamivel kezét, mellyel nem tudott mit kezdeni. Nagy buzgalommal látott a dologhoz: összehajtogatta sarkosan a vörös és sárga kendőt, egy lendülettel újra szétnyitotta, aztán megint összehajtogatta, most már keskenyebbre, és csinos kis pántlikát formált belőle. De vajon mire akarta használni a kötést? A torkára akarta csavarni? Vagy a fejére? Sálnak szánta vagy turbánnak? Egyiknek sem! Peter Augustus találékony, eredeti szellem volt, rendkívüli cselekedetet készült a lányoknak bemutatni, amely legalább az újdonság varázsával hat majd rájuk. Keresztbe vetett lábbal ült a széken, s ebben a helyzetben ír atlétához méltó lábszárai köré csavarta az összehajtogatott kendőt, és szoros csomóra kötötte. Semmi kétség, újrázásra érdemesnek tartotta ezt a mutatványt, mert többször is megismételte. A második bemutatóra Shirley az ablakhoz ment, hogy Malone észre ne vegye hangtalan, elfojthatatlan nevetését, Caroline meg félrefordította a fejét, hogy hosszú hajfürtjei eltakarják az arcán játszadozó mosolyt. Miss Helstone-t tulajdonképpen több szempontból is mulattatta Peter Augustus viselkedése; épületesnek találta Malone tökéletes, bár váratlan pálfordulását, azt, hogy hódolatával már nem őt, hanem a földbirtokosnőt tünteti ki. Az ötezer font, melyet Malone szerint Caroline valószínűleg egy szép napon örökölni fog, már nem nyomott semmit a latban Miss Keeldar birtokával és kúriájával szemben. Malone annyi fáradságot sem vett, hogy leplezze számító taktikázását, nem színlelte, hogy fokozatosan változtak meg nézetei, hanem egy csapásra fordult más irányba. Már nem vadászott a kisebb hozományra, hanem nyíltan a nagyobb után vetette magát. Hogy mitől remélt eredményes vadászatot, azt csak ő tudta, de bizonyára nem az ügyes manőverezéstől.

Az eltelt hosszú időből kitűnt, hogy John csak üggyel-bajjal tudta Mr. Donne-t a lejövetelre rávenni. Végül azonban ez az úr is előkerült, de egy csöppet sem szégyenkezett, egy szemernyit sem látszott zavartnak, amikor megjelent a tölgyfa burkolatú szalon ajtajában. Donne valóban olyan hűvösen egykedvű, rendíthetetlenül önhitt és mélységesen öntelt ember volt, aki érzéketlen a szégyen iránt. Soha életében nem pirult el, semmilyen megaláztatás nem szégyenítette meg; idegei nem voltak elég érzékenyek, hogy fölkavarják, és arcába kergessék a vért; vére nem volt forró, lelke nem volt szerény. Arcátlan, beképzelt, közönséges fráter volt: öntelt, üresfejű, sótlan. És ez az alak álmodott arról, hogy feleségül veszi Miss Keeldart! Akkor se tudta volna kevésbé, miként fogjon a dologhoz, ha bükkfából faragták volna. Sejtelme sem volt róla, hogyan kell valakinek kedvében járni, avagy egy szívet udvarlással megnyerni. Úgy képzelte, előbb többször meglátogatja Shirleyt, aztán ír neki, és megkéri a kezét. Arra számított, hogy hivatala miatt a lány majd igent mond, mire megesküsznek, s ő Fieldhead ura lesz, nagy kényelemben él, szolgák várják parancsait, jókat eszik-iszik, és nagy ember lesz. Senki sem sejthette ezt a szándékát, amikor sértődött, szemtelen hangon reménybeli menyasszonyához fordult:

- Nagyon veszedelmes kutya ez, Miss Keeldar. Csodálkozom, hogy megtűr ilyen állatot.

- Igazán, Mr. Donne? Talán még jobban fog csodálkozni, ha megmondom, hogy nagyon szeretem ezt a kutyát.

- Szavamra, ezt nem mondhatja komolyan! Nem tudom elképzelni, hogy egy hölgy szeressen egy ilyen vadállatot. Hisz oly ronda, olyan, mint egy fuvaros kutyája. Legjobb lenne fölakasztani.

- Fölakasztani?! Mikor annyira szeretem?

- Vegyen helyette egy helyes kis mopszlit vagy pincsit. Valami olyat, ami illik a szépnemhez. Minden hölgy szereti az ölebeket.

- Akkor, úgy látszik, én kivétel vagyok.

- Hát tudja, ez lehetetlen. Ilyesmiben minden nő egyforma, ezt mindenki tudja.

- A Tatár rettentően megijesztette magát, Mr. Donne. Remélem, nem lesz semmi baja.

- De bizony lesz. Úgy megrémített, hogy nem felejtem el egyhamar. Amikor látám (ilyen furcsán beszélt Mr. Donne!), hogy ugrani készül, azt hittem, elájulok.

- Lehet, hogy el is ájult a hálószobában, olyan sokáig volt fönt.

- Nem. Föltettem magamban, hogy keményen tartom az ajtót, és nem engedek be senkit. Gondoltam, elsáncolom magam az ellenségtől.

- De mi lett volna, ha a barátja, Mr. Malone bajba kerül?

- Malone vigyázzon magára. Az embere végül is rávett arra, hogy kijöjjek, mert azt mondta, hogy a kutyát az óljához láncolták. Ha nem mondta volna ilyen határozottan, egész nap a szobában maradtam volna. Hát ez meg mi?! Szóval az az ember hazudott! Ott a kutya!

És csakugyan, a kert felé tartván, a Tatár elsétált az üvegajtó mögött, peckesen, homokszínűen, fekete pofával, mint mindig. Még most is mogorvának látszott, megint morgott, és fojtott, sípoló hangot hallatott. Ezt a képességét bulldog-ági őseitől örökölte.

- Újabb látogatók jönnek - jegyezte meg Shirley azzal a kihívó hűvösséggel, amellyel félelmetes külsejű kutyák gazdái szoktak beszélni, miközben a kutyájuk felborzolt szőrrel vadul csahol. A Tatár kiugrott a feljáróra, és mennydörgő ugatással a kapuhoz rohant. Úrnője nyugodtan kinyitotta az üvegajtót, kilépett, és kis füttyökkel csöndesítette. A kutya már abbahagyta az ugatást, az új vendégek felé emelte otromba, nagy, ostoba fejét, hogy megveregessék.

- Mi az, Tatár? - mondta egy vidám, kisfiús hang. - Nem ismersz meg minket? Jó napot, öregfiú.

A kis Mr. Sweeting lépett be a kapun, és megsimogatta a házőrző kutyát. Nyugodt, jó természetű ember volt, nem félt se férfitól, se nőtől, se gyerektől, se állattól. Utána lelkipásztora, Mr. Hall érkezett. Ő sem félt a Tatártól, s az állat is jóindulattal fogadta. A kutya körülszaglászta a két férfit, s miután arra a következtetésre jutott, hogy nem kell tartania tőlük, beengedheti őket, elballagott a kúria napos oldala felé, és szabadon hagyta a bejáratot. Mr. Sweeting utána ment, szívesen játszott volna vele, de a Tatár ügyet sem vetett a simogatásaira. Csupán úrnője kezének érintése okozott neki örömet, mindenki mással szemben makacsul érzéketlennek mutatkozott.

Shirley közeledett a vendégek felé, és szívélyes kézfogással üdvözölte őket. Mr. Hall és Mr. Sweeting azért jött, hogy beszámoljanak aznap délelőtti eredményes működésükről. Sikeresen gyűjtöttek aláírásokat a jótékonysági alapra. Mr. Hall tekintete csak úgy sugárzott az örömtől

szemüvege mögött, a jóság határozottan csinossá tette jelentéktelen arcát, s amikor Caroline, látva, hogy ki érkezett, eléje szaladt és mindkét kezét megszorította, Mr. Hall oly gyöngéden, oly szelíd szeretettel nézett le rá, hogy leginkább egy mosolygó Melanchtonhoz hasonlított.

A lányok nem vezették be a házba a vendégeket, hanem Mr. Hallt közrefogva sétáltak egyet a kertben. Szellős, napfényes idő volt, a fuvallat pirosra csípte a lányok arcát, és kedvesen fölborzolta hajukat. Mind a kettő csinos volt, de jókedvű csak az egyik. Mr. Hall leggyakrabban vidám kísérőjéhez szólt, és legtöbbször csendes kísérőjére nézett. Miss Keeldar marokszám szedett a tömérdek nyíló virágból, melyeknek illata betöltötte a kertet. Egy részét odaadta Caroline-nak, azzal, hogy válogasson össze belőlük egy kis csokrot Mr. Hall számára. Caroline, ölében egy halom pompás virággal, leült a filagória lépcsőjére; a lelkész botjára támaszkodva állt mellette. Shirley képtelen volt barátságtalan lenni vendégeihez, előszólította tehát a két magára hagyott fiatalembert a tölgyfa burkolatú szalonból, és elkísérte Donne-t rettegett ellensége, a Tatár mellett. A kutya, előrenyújtott lábára fektetve állát, jóízűen hortyogva aludt a déli verőfényben. Donne nem volt hálás ezért: jóság és figyelem sohasem indította hálára, de azért örült a testőri közbelépésnek. Miss Keeldar nem akart részrehajló lenni, adott hát virágot a segédlelkészeknek is. Kettő közülük sután, esetlenül fogadta az ajándékot; különösen Malone festett nagyon ügyefogyottan, ahogy ott állt, egyik kezében bokrétával, a másikban fütykösével. Donne „köszönöm”-je roppant mulatságosan hangzott; nagyon ostoba és fölényes hangon mondta, ami arra mutatott, hogy az ajándékot érdemeinek kijáró hódolatként fogadta, mint az úrnő abbeli törekvését, hogy behízelegje magát az ő felbecsülhetetlen értékű kegyeibe. Egyedül a kis Sweeting fogadta okosan a csokrot, mint értelmes emberhez illik - hiszen az is volt -, és lovagiasan, ügyesen a gomblyukába tűzte.

Jó modorának jutalmául, Miss Keeldar egy intéssel félrehívta, és néhány megbízást adott neki, mire Sweeting szeme csillogni kezdett széles jókedvében. Nem kellett neki részletes utasítás, otthon volt ő mindenütt, már repült is az udvaron át a konyha felé. Hamarosan újra előkerült, kerek asztalt cipelt, és letette a cédrus alá, aztán összeszedett hat kerti széket a park különböző zegzugából, és az asztal köré állította őket. Jött a szobalány - Miss Keeldar nem tartott lakájt -, és egy asztalkendővel letakart tálcát hozott. Sweeting ügyes kézzel segített neki elrendezni a tányérokat, poharakat, késeket, villákat, és elhelyezni az asztalon a hideg csirkéből, sonkából és gyümölcskosárkákból álló finom étket.

Ilyen rögtönzött lakomákkal kedveskedett mindig Shirley a váratlan vendégeknek, és semminek sem örült jobban, mintha akadt egy szemfüles, szolgálatkész barátja, mint most Sweeting, akit ide-oda szalaszthatott, s aki jó szívvel meghallgatta és nyomban végrehajtotta háziasszonyi utasításait. Daviddel szívélyes jó viszonyban voltak. A fiatalember ragaszkodása az úrnő iránt tökéletesen érdekmentes volt, s egy csöppet sem befolyásolta a nagyszerű Dora Sykes iránti hűséges hódolatát.

A villásreggeli nagyon derűsen zajlott le, Donne és Malone voltaképpen alig járult hozzá az általános vidámsághoz, mivel őket főleg a kés, villa meg a borospohár foglalkoztatta. De ott, ahol négy olyan ember gyűlt össze, mint Mr. Hall, David Sweeting, Shirley és Caroline, jó egészségben, jó barátságban a napsütötte ég alatt, tengernyi virág között a zöld gyepen, szó sem lehetett kedvetlenségről és unalomról.

Beszélgetés közben Mr. Hall felhívta a lányok figyelmét arra, hogy pünkösd közeledik, amikor is körmenetet tartanak a három egyházközségben: Briarfieldben, Whinburyben és Nunnelyben, és megrendezik a három vasárnapi iskola nagyszabású közös teadélutánját. Tudja, hogy Caroline mint tanítónő a helyén lesz, mondta Mr. Hall, és reméli, Miss Keeldar sem fog hiányozni; reméli, Shirley azon a napon fog először megjelenni nyilvánosan közöttük. Shirley el nem mulasztott volna egy ilyen alkalmat. Szerette az ünnepi izgalmakat, a vidám

összejöveteleket, a velük járó változatos apró örömöket, a sok-sok derűs arcot és mámoros szívet; meg is mondta Mr. Hallnak: biztosan számíthatnak rá, nem tudja, milyen szerepet szántak neki, de mindent elvállal, amire csak kérik.

- És megígéri, Mr. Hall, hogy az én asztalomhoz ül? - kérdezte Caroline.

- Feltétlenül, ha Isten is úgy akarja - felelte a lelkész, aztán Shirleyhez fordulva folytatta: - Hat év óta bérelt helyem van Caroline jobbján, ezeken a monstre teákon. Tizenkét éves kislány volt, amikor már megtették vasárnapi iskolai tanítónőnek. Mint bizonyára észrevette már, nem teng túl benne az önbizalom, s amikor első ízben kellett tálcát ragadnia, ahogy mondani szokták, és teát felszolgálnia nyilvánosan, volt nagy remegés és pirulás. Figyeltem, amint elnémult a rémülettől, a csészék összekoccannak kis kezében, és csordultig, sőt azon is túl tölti a teáskannát a szamovárból. Segítségére siettem, leültem melléje, és mint valami öregasszony, átvettem a szamovár és a teáskanna kezelését. Szóval voltaképpen én töltöttem ki a teát helyette.

- Nagyon hálás is voltam érte önnek - vetette közbe Caroline.

- Tudom, meg is mondta akkor komolyan és őszintén, s így a jutalmam nem maradt el. Persze a tizenkét éves ifjú hölgyek többsége nem ilyen. Azokat ugyan simogathatja, segítheti az ember, akkor sem mutatják semmi jelét a hálának a jó cselekedetért és a jó szándékért, mintha csak viaszból és fából lennének, nem pedig húsból és vérből. Caroline nem tágított mellőlem az este hátralevő részében, Miss Keeldar, velem jött mindenfelé, a játszóterekre, utánam jött a sekrestyébe is, amikor az egész vendégsereget templomba szólítottuk, és azt hiszem, legszívesebben feljött volna velem a szószékre is, ha nem teszem meg a kellő óvintézkedéseket, és nem kísérem a lelkész családi padjához.

- És Mr. Hall azóta is barátom - jegyezte meg Caroline.

- Igen, mindig Caroline asztalánál ülök, a tálcája mellett, és továbbítom a csészéket. Ennyivel állok a szolgálatára. A következő, amit tenni fogok érte, az lesz, hogy egy szép napon férjhez adom valamelyik segédlelkészhez vagy gyároshoz. De jegyezze meg, Caroline, előbb kipuhatolom a vőlegény jellemét, s ha az illető úriembertől nem várható el, hogy boldoggá teszi a kislányt, akivel kézen fogva sétálgattam a nunnelyi legelőn, nem esketek! Jól vigyázzon hát.

- Fölösleges az óvatosság, nem megyek férjhez. Pártában maradok, Mr. Hall, mint a nővére, Margaret.

- Jól van, rosszabbul is járhatna. Margaret nem boldogtalan, a könyvei elszórakoztatják, bátyja gondoskodik róla, s ő beéri ennyivel. Ha egyszer majd otthonra vágyik, Caroline, ha elkövetkezik a napja, amikor a briarfieldi parókia már nem lesz az otthona, jöjjön el a nunnelyi lelkészlakba. Ha az öreglány meg az öreglegény még él, gyengéd szeretettel, fogadja majd.

- Tessék, itt vannak a virágai - mondta Caroline, aki a lelkész számára összeállított kis bokrétát mostanáig magánál tartotta. - Tudom, hogy nem nagyon érdekli a virágcsokor, adja hát oda Margaretnek. De hogy ez egyszer szentimentális legyek, tartsa meg ezt a néhány szál nefelejcset, ez vadvirág, a fűben szedtem. És hogy még szentimentálisabb legyek, visszaveszek egykét szálat belőle, és beleteszem az emlékkönyvembe.

Zománcozott táblájú, ezüstkapcsos könyvecskét vett elő, kinyitotta, beletette a virágot, és köréje ezt írta ceruzával: „Emlékül barátomtól, Cyril Hall tiszteletes úrtól, 18... május."

Cyril Hall tiszteletes is biztonságba helyezett egy szálacskát breviáriumának lapjai közé, és csak ennyit írt a margóra: Caroline. Azután mosolyogva ezt mondta: - No, azt hiszem, elég romantikusak vagyunk.

A segédlelkészek közben annyira belefeledkeztek a tréfálkozásba, hogy észre sem vették, mi történik az asztal másik végén. - Miss Keeldar - folytatta a pap, remélem, jót nevet a deres hajú, öreg lelkész túlzott érzelmességén, de úgy áll a dolog, nagyon is megszoktam, hogy teljesítsem kis barátnőjének kéréseit. Így aztán nem tudok nemet mondani, ha megkér valamire. Azt mondhatná erre, nem nagyon illik hozzám, hogy virágokkal, nefelejcsekkel foglalkozzam, de tudja, ha arra kérnek, hogy szentimentális legyek, engedelmeskedem.

- Amúgy is elég szentimentális, ilyen a természete - jegyezte meg Caroline. - Margarettől hallottam, és tudom, mi okoz neki örömet.

- Hogy maga vidám és boldog legyen, igen, valóban ez *egyik* legnagyobb örömem. Isten tartsa meg sokáig a lelki békéjét és ártatlanságát. Természetesen viszonylagos ártatlanságra gondolok, mert az Úr szemében senki sem teljesen tiszta, ezt nagyon jól tudom. Az, ami emberi felfogásunk szerint makulátlan, amilyennek az angyalokat képzeljük, az Őelőtte csupán gyarlóság, és csak az Ő fiának vére teheti tisztává, s az Ő szent lelkének ereje maradandóvá. Ezért külön-külön és mindnyájan becsüljük mindennél többre az alázatot, én is, és maguk is, fiatal barátaim. Ezt annál inkább megtehetjük, mert ha szívünkbe nézünk, kísértést és ellentmondásokat látunk ott, sőt pirulva még rossz hajlamokat is fölfedezünk. És Istennél nem a fiatalság, csinosság, könnyed mozgás vagy más külső varázs jelenti a szépséget és jóságot. Ifjú hölgyeim, ha a tükör vagy a férfiak nyelve hízeleg maguknak, jusson eszükbe, hogy Mary Anne Ainley az a nő, akit sem tükör, sem férfi sohasem magasztalt, Teremtője szemében szebb és jobb, mint akármelyikük. Csakugyan az - tette hozzá kis szünet után -, csakugyan az. Maguk, fiatal teremtések, önmaguktól és földi reményeiktől elvakítva aligha élnek úgy, ahogy Krisztus élt. Talán ennyit nem is várhatunk el maguktól, még nem képesek erre, hiszen a létezés oly édes, a világ oly mosolygó a maguk számára. A jámbor szívű és alázatos lelkű Miss Ainley azonban szorosan követi Megváltója nyomdokait.

Itt Donne éles hangja félbeszakította Mr. Hall szelíd szavait.

- Khm - köszörülte torkát, nyilván fontos beszédre készülve -, khm, Miss Keeldar, szíveskedjék egy pillanatra ide figyelni.

- Nos, mi van? - szólt oda Shirley hanyagul. - Figyelek. Csupa szem, csupa fül vagyok.

- Remélem, hogy részben kéz is, meg erszény is - vágott vissza Donne szemtelenül, bárdolatlan, bizalmaskodó modorában. - A kézhöz és erszényhöz akarok szólni. Azzal a szándékkal jöttem ide ma reggel, hogy felkérem...

- Mrs. Gillhez kellett volna fordulnia, ő az alamizsnásom.

- ...hogy felkérem, adakozzon egy oskola részére. Én és dr. Boultby föl akarunk építeni egy oskolát Ecclefiggbe, abba a whinburyi egyházközséghez tartozó kis zugba. A baptisták megkaparintották azt a fészket, kápolnájuk van ott, és mi el akarjuk tőlük vitatni a helyet.

- De mi közöm nekem Ecclefigghez? Ott nincs birtokom.

- No és? Az nem jelent semmit. Maga anglikán nő, nem igaz?

- Bámulatos alak! - mormogta Shirley halkan. - Kifogástalan modor! Választékos stílus! El vagyok ragadtatva. - Hangosan folytatta: - Igen, anglikán vagyok.

- Akkor nem tagadhatja meg a hozzájárulást ebben az ügyben. Egy rakás vadbarom él Ecclefiggben, civilizálni akarjuk őket.

- Ki lesz a misszionárius?

- Valószínűleg én.

- Maga aztán nem fog összhang hiányában kudarcot vallani a nyájával.

- Remélem, nem, sikerre számítok. De pénzre van szükségünk. Itt a gyűjtőív, kérem, jegyezzen komoly összeget.

Shirley ritkán fordított hátat, ha pénzt kértek tőle. Most is aláírt öt fontot. A nemrégiben adott háromszáz font meg az egyre-másra osztogatott apróbb összegek után e pillanatban csak ennyit tudott nélkülözni.

Donne ránézett az ívre, kijelentette, hogy az adomány szegényes, és hangoskodva többet követelt.

Miss Keeldar a méltatlankodástól, de még inkább a megdöbbenéstől elvörösödött. - Most nem adok többet - mondta.

- Nem ad többet?! Hogyhogy? Azt vártam magától, hogy kerek százzal nyitja meg a listát. A maga vagyonával nem is írhat alá kevesebbet.

Shirley hallgatott.

- Délen - folytatta Donne - az a nő, akinek évi ezer fontja van, szégyellene öt fontot adni ilyen közcélra.

Shirley, bár ezt ritkán tette, gőgösen nézett Donne-ra. Karcsú alakja szinte remegett, finom arca megrándult a megvetéstől. - Furcsa megjegyzés! - mondta. - Nagyon tapintatlan! Bőkezűségért szemrehányással fizetni nem helyénvaló!

- Bőkezűség! Bőkezűségnek nevez öt fontot?

- Annak! S ha ezt a bőkezű adományt nem dr. Boultby tervbe vett iskolájának céljára adtam volna, melynek fölépítését magam is helyeslem, semmi esetre sem juttatom a segédjének, akinek láthatólag fogalma sincs arról, hogyan kell adományokat kérni, azaz inkább kicsikarni. Ismétlem, ezt a bőkezű adományt nyomban visszavonnám, ha nem tekinteném az említett célt!

A vastagbőrű Donne föl sem fogta Shirley tekintetének világos, félreérthetetlen jelentését; sejtelme sem volt arról, hogy milyen képtelen helyzetbe került.

- Nyomorúságos hely ez a Yorkshire - folytatta -, el se tudtam volna képzelni, ha nem látom. És micsoda népség lakik ezen a vidéken! Gazdagok, szegények milyen durvák és kulturálatlanok! Emberszámba se vennék őket délen!

Shirley előrehajolt az asztal fölé, orrcimpái kitágultak kissé, összekulcsolt, vékony ujjai keményen fonódtak össze.

- A gazdagok - beszélt tovább a mit sem sejtő Donne -, egy csomó zsugori, egyáltalán nem élnek úgy, ahogy az ilyen jövedelműeknek köllene. Az embe' alig lát o'an családot, ahol tisztességes fogatot vagy rendes inast tartanak. (Nézze el az olvasó Donne kiejtését. Szerinte nagyon választékos és előkelő. Donne nagyon büszke délvidéki akcentusára! Az északi fülekre azonban páratlan hatással van, ahogy bizonyos szavakat kiejt.) És nézzék csak meg a szegényeket, amikor becsődülnek a templomba, esküvő vagy temetés alkalmával. Dübörög a fatalpú cipőjük, a férfiak ingujjban vannak és vászon munkaköténybe, a nők házi főkötőbe és ócska ruhába. Leginkább azt érdemelnék, hogy az embe' behajtson közéjük egy megvadult tehenet, hogy szétzavarja azt a gyülevész hadat. Hehehe! Micsoda muri lenne!

- Elég! - mondta Shirley nyugodtan, és villogó szemét Donne-ra szegezte. - Elég volt, nemcsak mára - tette hozzá nyomatékosan -, hanem mindenkorra az én házamban! - Fölállt, senki sem tarthatta volna vissza, olyan düh fogta el, egyenesen a kertkapuhoz ment, s egy

rántással szélesre tárta. - Hordja el magát! - csattant a hangja keményen. - Szaporán! És be ne tegye ide többé a lábát!

Donne elképedt. Amíg beszélt, egész idő alatt arra gondolt, hogy roppant kedvező színben mutatja magát, hogy magasrendű szellemét csillogtatja, és úgy képzelte, ellenállhatatlan benyomást tett a többiekre. Hát nem fejezte ki világosan, hogy mindenestül megveti Yorkshire-t? Bizonyíthatta volna ennél meggyőzőbben, hogy különb akárminél és akárkinél errefelé? És tessék, most mégis kikergetik ebből a yorkshire-i kertből, mint valami kutyát! Hol van ebben az egész ügyben a logika?

- Takarodjon, de tüstént! Tüstént! - kiáltott oda Shirley, mikor látta, hogy Donne tétovázik.

- Hölgyem, kidob egy papot?! Egy *papot*!

- Ki innen! Megmutatta, hogy nem úriember, ha püspök volna, akkor is mennie kellene. Egy-kettő!

A határozott, megingathatatlan Shirleyvel nem lehetett packázni. Ráadásul a Tatár is fölfigyelt az izgalomra, és föltápászkodott. Látszott rajta, hogy kedve támadt részt venni a mozgolódásban. Nyilvánvaló volt, hogy nincs mit tenni, távozni kell. Donne tehát kivonult.

Shirley a sarkára csapta a kaput, és lendületes, mély bókot vágott ki utána. - Hogy meri ez a nagyképű pap szidni a nyáját? Hogy meri ez a selypegő cockney Yorkshire-t gyalázni?! - csupán ennyit fűzött a dologhoz, amikor visszatért az asztalhoz.

A kis társaság hamarosan szétoszlott. Miss Keeldar összeráncolt, borús homloka, összeszorított szája és haragos szeme nem nagyon kecsegtetett további társas örömökkel.

TIZENHATODIK FEJEZET
Pünkösd

A jótékonysági alap szépen gyarapodott. Hála Miss Keeldar jó példájának, a három lelkész komoly erőfeszítésének s két szemüveges vénkisasszony hadnagyuk: Mary Anne Ainley és Margaret Hall szerény, de hathatós közreműködésének, egész csinos összeg gyűlt össze, s minthogy körültekintően használták fel, a pénz nagyban hozzájárult a munkanélküli szegények nyomorának enyhítéséhez. A környék, úgy látszik, megnyugodott kissé, mert eltelt két hét, és nem támadtak meg egyetlen gyárat vagy úriházat sem, nem pusztítottak szövetet sehol a három egyházközségben. Shirley erősen bizakodott abban, hogy talán sikerül elhárítani a bajt, és a fenyegető vihar elvonulóban van. Biztosra vette, hogy a közelgő nyárral az ipar és kereskedelem helyzete javulni fog, hiszen mindig így volt ez, aztán meg ez a kimerítő háború sem tarthat örökké. Egy szép napon eljön a béke - és a béke mennyire föllendíti majd a kereskedelmet!

Rendesen efféléket szokott mondani bérlőjének: Gérard Moore-nak, ha találkoztak, s alkalmuk nyílt egy kis beszélgetésre. Moore pedig nyugodtan hallgatta, annyira nyugodtan, hogy ez már nem is nagyon tetszett Shirleynek. Türelmetlen tekintete elárulta, hogy valami mást, többet vár tőle: véleményt vagy legalább valami megjegyzést. Ilyenkor Moore elmosolyodott - mosolya sajátosan egyéni volt, szája körül nagyon kedves vonás jelent meg, de arca komoly maradt, és azt válaszolta, hogy maga is hisz a háború véges voltában, és reményeit meg számításait erre alapozza.

- Mert ha nem tudná - folytatta Moore -, a gyáramat most kizárólag számításból üzemeltetem. Nem adok el semmit, nincs piaca az árumnak. A jövőnek termelek, fölkészülök arra, hogy kihasználjam az első kínálkozó lehetőséget. Három hónappal ezelőtt ez lehetetlen lett volna, akkor már kimerült a hitelem és a tőkém. Maga jól tudja, ki sietett a segítségemre, kitől kaptam a kölcsönt, amely megmentett. Ennek a kölcsönnek köszönhetem, hogy folytathatom a merész játékot, pedig nem is olyan régen már attól féltem, hogy nem folytathatom tovább. Tisztában vagyok azzal, hogy a nyereség kétséges, a veszteség meg teljes bukást von maga után, de azért jókedvű vagyok. Amíg módomban áll cselekedni, amíg küzdhetek, röviden: amíg nincs megkötve a kezem, addig nem csüggedek. Csak egy év, nem, csupán fél év az olajág jegyében, s meg vagyok mentve. Mert ahogy maga mondja: a béke föllendíti majd a kereskedelmet. Ebben igaza van, de hogy a nyugalom helyreállt a környéken, és a maga jótékonysági alapja tartósan biztosítja ezt a nyugalmat, abban kételkedem. Könyöradományok még sohasem nyugtatták meg a munkásosztályt, sohasem tették hálássá. De ezt nem is várhatjuk, ez ellenkezik az emberi természettel. Azt hiszem, ha minden rendben menne körülöttük, nem kerültek volna abba a helyzetbe, hogy ilyen megalázó adományokra szoruljanak. S ezt érzik is! Mi is éreznénk az ő helyükben. Azonkívül kinek legyenek hálásak? Talán magának vagy a papságnak, de semmi esetre sem nekünk, gyárosoknak. Bennünket jobban gyűlölnek, mint valaha. Aztán meg az itteni elégedetlenek kapcsolatot tartanak fenn másutt élő társaikkal. Nottingham az egyik főhadiszállásuk, Manchester a másik, Birmingham a harmadik. Az alárendeltek vezetőiktől kapják az utasításokat, a szervezettség és a fegyelem jó, alapos megfontolás nélkül egyetlen ütést sem kockáztatnak meg. Maga is tudja, hogy tikkasztóan fülledt időben nappal egyre villámokkal fenyeget az ég, és mégis, mire besötétedik éjszakára, eloszlanak a fellegek, nyugalomban száll le a nap. De azért még a veszedelem nem múlt el, csak elhúzódott. A régóta fenyegető vihar végül biztosan kitör. A morális és a valóságos légkör között nagy a hasonlóság.

- Jól van, Mr. Moore, akkor vigyázzon magára. - (A beszélgetések mindig ezzel fejeződtek be.) - Ha úgy gondolja, hogy tettem magáért valamit, jutalmul ígérje meg, hogy vigyáz magára.

- Megígérem, éber leszek, és nagyon vigyázok magamra. Élni akarok, nem meghalni. A jövő édenként tárul elém, és mégis, ha mélyen belenézek ebbe az árnyas paradicsomba, olyan álomképet látok ellebbenni a távoli láthatáron, amely kedvesebb nekem, mint az ég minden angyala.

- Igazán? És mondja, mi ez az álomkép?

- Látom... - Ebben a pillanatban belépett a szobalány, és csörömpölve teríteni kezdett a teához.

Ebben az esztendőben, amint láttuk, május eleje szép volt, a közepe esős, az utolsó héten azonban - holdváltozáskor - újra kitisztult. Friss szél söpörte el nagy gomolyagokban az ezüstfehéren tornyosuló esőfelhőket a keleti égalj felé, ott aztán szétszóródtak, és eltűntek a szemhatár alatt. Az égbolt tisztán, kéken borult a földre, hogy a nyári nap átvegye fölötte az uralmat. A nap ragyogva kelt fel pünkösd reggelén. A három iskola összejövetelét gyönyörű idő tette emlékezetessé.

Pünkösdhétfő volt a nagy nap. Jó előre készültek rá. A briarfieldi két nagy iskolatermet, melyet a jelenlegi lelkész építtetett jórészt a saját költségén, kitakarították, kimeszelték, az ajtókat, ablakokat újramázolták, és feldíszítették virággal meg örökzöld növényekkel. A dísznövények egy része a paplak kertjéből érkezett, két szekérrakomány Fieldheadből és egy taligára való a szűkmarkú De Walden uradalomból: Mr. Wynne birtokáról. A két teremben húsz fehér abrosszal leterített asztalt állítottak fel, és padokat tettek köréjük. Mindegyik asztal húsz személyes volt; fölöttük legalább húsz kalitka lógott, egy-egy kanári mindegyikben; így szerették ezt ebben a járásban. Különösen Mr. Helstone sekrestyésének volt ez a szenvedélye. Nagyon élvezte a kanárik fülhasogató énekét, és tudta, hogy minél nagyobb a lárma, annál hangosabban dalolnak. Persze az asztalokat nem a három egyházközségből egybegyűlt ezerkétszáz iskolás gyereknek terítették, hanem csak az iskolák védnökeinek és tanítóinak. A gyerekek a szabadban ettek. Egy órakor kellett megérkeznie a gyerekhadnak, kettőre fölsorakoztatták őket, négy óráig díszmenetben végigjárták a községet, aztán következett az ünnepi lakoma, utána gyülekezés és beszédek a templomban.

Meg kell azonban magyaráznunk, miért éppen Briarfieldet választották a gyülekezés és az ünnepség színhelyéül. Nem azért, mintha a legnagyobb vagy legnépesebb egyházközség lett volna, e tekintetben Whinbury messze túlszárnyalta; nem is azért, mivel a legrégibb; az öreg templom és a paplak elég ódon volt ugyan, ám ezeknél is régibb volt a nunnelyi alacsony tetejű templom meg a mohos lelkészlak, amely a nunnelyi erdők égbe nyúló őrszemeinek: az épületekkel egykorú tölgyeknek sűrűjében húzódott meg. A választás csupán azért esett Briarfieldre, mert Mr. Helstone így akarta, márpedig Mr. Helstone akarata erősebb volt, mint dr. Boultbyé vagy Mr. Hallé. Az előbbi *nem tudta*, az utóbbi *nem akarta* elvitatni az elsőbbséget ellentmondást nem tűrő paptársától. Hagyták, hogy vezesse őket, és uralkodjon rajtuk.

Ez a jeles nap eddig minden évben nagy próbatételt jelentett Caroline Helstone számára, mert arra kényszerült, hogy a nyilvánosság elé álljon, és szembenézzen a környék valamennyi gazdag, tekintélyes és befolyásos polgárával, akiknek jelenlétében - a jóságos Mr. Hall kivételével - mindig gyámoltalannak érezte magát. Ideges alkatú lány volt, halálosan félt a nyilvánosságtól, mégsem kerülhette el, hogy szem előtt legyen: mint a lelkész unokahúgának, s a vasárnapi iskola első osztálya első tanítójának, csapata élén kellett haladnia, teát fölszolgálnia az első asztalnál helyet foglaló hölgyeknek és uraknak, mindezt anya, nagynéni vagy más

nőrokon megnyugtató segítsége nélkül. Érthető hát, hogy ilyen körülmények között remegve várta a pünkösdöt.

Csakhogy most ott lesz mellette Shirley, s ez óriásit változtat a helyzeten, sőt teljesen megváltoztatja. Nem is érezte már nyomasztónak a szereplést, szinte örömmel várta. Miss Keeldar egymagában is többet ért, mint egy sereg megszokott jó barát; tökéletesen nyugodt volt mindig, jókedvű, fesztelen, társadalmi fontossága tudatában, de sosem kérkedve azzal; elég ránézni, és máris bátorságra kap az ember. Caroline csak attól tartott, hogy Shirley nem fog pontosan megjelenni. Gyakran megesett vele az a kis hanyagság, hogy késett. Caroline pedig tudta, hogy nagybátyja egy másodpercet sem vár senkire. Abban a pillanatban, ahogy a toronyóra elüti a kettőt, megkondulnak a harangok, és a menet elindul. Beszélnie kell hát Shirleyvel ebben a dologban, nehogy cserbenhagyja, amikor annyira számít rá.

Pünkösd hétfőjén Caroline együtt kelt a nappal. Fannyval és Elizával együtt szorgoskodtak már kora reggel. A szobákat átrendezték az előkelő társaság fogadására, és az ebédlőben a tálalóra kikészítették a frissítőt, a harapnivalót: bort, gyümölcsöt, süteményt. Aztán öltözködnie kellett. A gyönyörű idő s az ünnepi alkalom tiszteletére legszebb és legújabb ruháját vette fel: a fehér muszlint. Fanny nem csekély élvezettel készítette fel szép fiatal úrnőjét az alkalomra; az ő ügyes ujjai kötötték meg a széles selyemövet is, melyet Caroline születésnapi ajándékul kapott Margaret Halltól. Meggyőződése szerint az övet Cyril vásárolta, s ezt a lány batisztból készült papi gallérkészlettel viszonozta díszdobozban. Caroline egyszerű kalapját feldíszítették, hogy összhangban legyen az övvel; olcsó, de csinos fehér selyemsálja jól illett a ruhájához. Amikor elkészült, nem nyújtott káprázatosan ragyogó látványt, de elég tetszetős volt, hogy érdeklődést keltsen; nem lenyűgözően pompás, de nagyon finom és vonzó. A dús színek és remek vonalak hiányáért finom árnyalatok, megjelenése tisztasága s bájos arca kárpótolták a nézőt. Amit barna szeme és tiszta homloka megmutatott lényéből, az összhangban állt ruhájával és szerény, kedves, tűnődő, de harmonikus arcával. Úgy tetszett, még a bárány vagy a galamb sem riad meg tőle, hanem valósággal megérzi a belőle áradó egyszerűséget és szelídséget, mely rokon a természetükkel, illetve azzal a természettel, mellyel mi ruházzuk fel őket.

Végtére Caroline sem más, csak gyarló, esendő emberi lény: alakja, színe, ruhája talán szép, de amint Cyril Hall mondta: nem olyan jó, nem olyan kiváló, mint a fonnyadt Miss Ainley, aki szegényes házikójának szűk szobájában épp e percekben veszi fel legjobb fekete ruháját, drapp sálját meg kalapját.

Caroline elindult a magányos mezőkön és eldugott dűlőutakon át Fieldheadbe. Gyorsan haladt a zöld sövények mellett s a még zöldebb réteken keresztül. Makulátlan fehér ruhájának szegélye nem piszkolódott be, könnyű körömcipője nem ázott át, nem is volt sem por, sem nedvesség sehol; a minapi esők után minden tiszta, a ragyogó napsütésben minden száraz. Bátran sietett át a virágos gyepen és a sűrű növényzet között. Fieldheadbe érve egyenesen Miss Keeldar öltözőszobájába sietett.

Jól tette, hogy érte ment, különben Shirley biztosan elkésik. Ahelyett, hogy sietve készülődött volna, olvasásba merülve hevert a pamlagon. A mellette álló Mrs. Pryor hiába nógatta, hogy keljen föl és öltözzön. Caroline nem vesztegette az időt, szó nélkül kivette a könyvet Shirley kezéből, és nyomban hozzálátott, hogy levetkőztesse és felöltöztesse barátnőjét. A melegtől ellustult Shirley nem sietett; lévén fiatal, vidám és szórakozni vágyó, beszélgetni és nevetgélni akart. Caroline azonban, hogy el ne késsenek, rendületlenül öltöztette, és oly gyorsan kötötte a szalagokat és tűzdelte a gombostűket, ahogy csak ujjai bírták. Végül - miután bekapcsolta az utolsó sor kapcsot is, és egy kis lélegzethez jutott - megszidta Shirleyt, amiért ilyen haszontalan és pontatlan, és kijelentette, akár nyomban meg lehetne róla festeni a javíthatatlan

hanyagság képét. Igaz, ám Shirleyről, e bosszantó tulajdonsága ellenére is, csak nagyon vonzó képet festhettek volna.

Csaknem ellentéte volt Caroline-nak. Elegancia áradt ruhájának minden redőjéből, alakjának minden vonásából; a dús selyem és a gazdagon hímzett széles öv jobban illett hozzá, mint holmi egyszerű öltözék. Hanyag eleganciával, mégis kecsesen viselte. Kalapján a koszorú valósággal megkoronázta. Divatos volt, minden dísz ízléses a ruháján, egyszóval: minden helyénvaló rajta. Mindez annyira illett hozzá, akár a szeméből sugárzó nyílt tekintet, az ajka körül játszó csúfondáros mosoly, nádszálegyenes termete és könnyű léptei. Amint elkészült, Caroline kézen fogta, leszaladt vele a lépcsőn, ki a kapun, s így vágtak át a mezőkön, szinte futva, kacagva közben, mintha két madár röpülne egymás mellett: egy hófehér galamb s egy színekben pompázó paradicsommadár.

Hála Miss Helstone sietségének, éppen jókor érkeztek. Még fák takarták el a templomot a szemük elől, amikor fülüket megütötte a harang kimért, de sürgetően gyülekezésre szólító kongása, s már hallották is a közeledő tömeg lármáját: a sok láb dobogását és a sok hang mormolását. Egy kis emelkedőről egyszerre csak megpillantották a Whinburyből közeledő iskolás gyerekek csapatát. Az ötszáz főnyi sereget a lelkész és a segédlelkész: Boultby és Donne vezette. A nagy testű Boultby teljes egyházi díszben jelent meg, ahogy jól fizetett paphoz illik, méltósággal lépkedett nagy pocakjával, széles karimájú kalapban, óriási fekete kabátban, roppant vastag, aranygombos sétabottal. A lelkész meg-meglendítette botját, és parancsolóan odaintett szárnysegéde felé. Ez a szárnysegéd, vagyis Donne, tagbaszakadt fölötteséhez képest cingár ember volt testben és lélekben, de azért iparkodott minden porcikájában segédlelkésznek látszani. Tetőtől talpig fontoskodó és önhitt volt, égnek emelt orrától és állától, túl rövid, hajtóka nélküli nadrágjáig, fekete papi bokavédőjéig és szögletes orrú cipőjéig.

Menj csak, Mr. Donne! Jól megnéznek, az bizonyos. Azt hiszed, pompásan festesz, mi? Ám hogy az a fehérbe meg bíborszínbe öltözött nőalak ott a dombtetőn ugyanígy vélekedik-e felőled, az más kérdés.

A két alak futva érkezett az emelkedőről, mikor a had elvonult. A templomudvar tele gyerekekkel és tanítókkal; mindnyájan a legjobb, ünneplő ruhájukban, és akármilyen nehéz idők járnak, akármekkora a nyomorúság ezen a vidéken, öröm látni, milyen tisztességesen, sőt csinosan sikerült felöltözniük. Bizony, az angol ízlés csodákat művel! Szegénységben az ír lány odáig süllyed, hogy rongyokban jár, de az angol a nincstelenségben is megteremti csinos ruhatárát. Ha nem ragaszkodna hozzá, önbecsülését vesztené el. Egyébként Shirley, a birtok úrnője, aki e pillanatban gyönyörködve szemlélte a jól öltözött, elégedettnek látszó tömeget, valóban jót tett velük. Jól időzített bőkezűsége sok szegény családnak nyújtott vigaszt, sok gyereknek juttatott új ruhát vagy kalapot a közelgő ünnep alkalmából. Shirley tudta ezt, és büszke volt rá, örült, hogy pénze, jó példája és befolyása valóban lényegesen hasznára vált a környékbelieknek. Nem úgy könyörületes, mint Miss Ainley, nem olyan a természete, de megnyugtatja, hogy a jó cselekedetnek sokféle módja van, a körülményektől, jellemtől függően.

Caroline elégedett, a maga szerény módján ő is jót tett. Megvált több ruhájától, szalagjától, gallérjától - bár nem sok volt belőle -, hogy segítsen felöltöztetni az osztályabeli tanulókat. S minthogy pénzt nem adhatott, követte Miss Ainley példáját: időt és munkát ajándékozott, ruhát varrt a gyerekeknek.

Nemcsak a templomudvar van tele, hanem a paplak kertje is benépesült. Hölgyek, urak párosával és csoportosan sétálgatnak a bólogató orgona- és aranyesőbokrok között. A házat is megszállták, a szalon szélesre tárt ablakainál vidám csoportok álldogálnak, az iskola védnökei

meg a tanítók, később majd ők is a menethez csatlakoznak. A lelkészlak mögött, a gazdasági udvarban várnak a három iskola zenekarának muzsikusai hangszereikkel. Fanny és Eliza legszebb ruhájukban és főkötőjükben, hófehér kötényben sürögnek-forognak, és sört szolgálnak föl hatalmas korsókban. A jó erős sört néhány héttel ezelőtt főzték a lelkész parancsára és személyes felügyelete alatt. Amihez Helstone hozzányúlt, annak tökéletesnek kellett lennie. Semmiféle „gyatra munkát" nem tűrt. Azt hirdette, hogy mindent úri módon, nagyvonalúan és eredményesen kell véghezvinni, akár egy templom, iskola, bíróság vagy más középület fölépítéséről, akár egy jó ebéd elkészítéséről van szó. Miss Keeldar ebben a tekintetben pontosan olyan volt, mint ő, így aztán kölcsönösen helyeselték egymás ténykedéseit.

Caroline és Shirley hamarosan a társaság középpontjába került. Caroline félénkségéhez képest nagyon fesztelenül üdvözölte a vendégeket, nem ült le valamelyik félreeső sarokba, nem lopódzott föl a szobájába, hanem ide-oda járt a három szalonban, mosolyogva beszélgetett, nem várta meg, hogy megszólítsák, ő szólt a vendégekhez, egyszóval mintha kicserélték volna. Shirley jelenléte változtatta meg ennyire; Miss Keeldar modora és viselkedése hihetetlenül jó hatással volt rá. Shirley nem félt, nem riadt vissza a neméhez tartozóktól, nem igyekezett kerülni őket. Minden ember, akár férfi, akár nő vagy gyerek, ha rossz nevelés, durvaság vagy elbizakodottság nem tette határozottan ellenszenvessé, szívélyes fogadtatásra talált nála. Persze egyeseket jobban kedvelt a többinél, de általában, amíg nem bizonyult valaki cáfolhatatlanul rossznak vagy elviselhetetlennek, Shirley jónak és kellemesnek vélte, és eszerint bánt vele. Jóhiszeműsége miatt mindenki kedvencévé lett, még csipkelődéseinek is elvette fullánkját, komoly vagy vidám társalgásának sajátos bája is ebből eredt, mégsem csökkentette bizalmas barátságának értékét, mert más a barátság és más a társasági jóindulat; mindegyik jellemének más rétegeiben gyökerezik. Shirley érzelmeinek és intellektusának kiválasztottja Miss Helstone, a Pearson, Sykes, Wynne kisasszonyok meg a többi csak jó természetének és eleven egyéniségének haszonélvezői voltak.

Shirley meglehetősen széles embergyűrű közepén ült a díványon, az egyik szalonban, amikor Donne belépett a szobába. A lány már elfelejtette haragját, és barátságosan mosolyogva bólintott Donne felé. A fiatalember ismét megmutatta jellemét. Nem tudta, hogyan térjen ki a közeledés elől, mint a jogos büszkeségében sértett ember, de nyíltszívűen fogadni sem, mint aki örömmel felejt és megbocsát. A megleckéztetés nem töltötte el szégyenérzettel, és ezúttal sem érzett ilyesmit, amikor találkozott azzal, aki rendre intette. Nem volt elég gonoszság benne ahhoz, hogy igazán rosszindulatú legyen, így csak szándékoltan sötét pillantással, ügyefogyottan vonult el Shirley előtt. Semmi sem békíthette ki többé ellenségével, de puhány természete miatt akkor sem sértődött volna meg mélyebben, ha keményebb megszégyenítésben lett volna része.

- Kár volt azért a jelenetért, ez az alak még azt sem érdemli meg - mondta Caroline-nak Shirley. - De bolond is voltam! Megtorolni ennek a szerencsétlen Donne-nak buta és kicsinyes rosszindulatát Yorkshire iránt annyi, mint agyoncsapni a szúnyogot, amiért egy orrszarvúra támadt. Ha férfi volnék, azt hiszem, gallérjánál fogva dobtam volna ki. Most viszont örülök, hogy csak erkölcsi fegyvert alkalmaztam. De közelembe se jöhet többé. Nem szívelem ezt a fickót, bosszant, és még csak mulatni se tudok rajta. Malone már nagyobb mulatság lenne.

Úgy látszik, Malone igazolni akarta a javára szóló kijelentést, mert alig ejtette ki Shirley ezeket a szavakat, Peter Augustus pompásan kiöltözve fölbukkant, kesztyűsen, kiillatosítva, ragyogóra kefélt, olajozott hajjal, kezében egy óriási csokor százlevelű rózsával. Az öt-hat szál tányérnyira nyílt virágot olyan elegánsan nyújtotta át az úrnőnek, hogy azt a legjáratosabb rajzoló ceruzája sem tudta volna híven megörökíteni. Ezek után ki merészelné azt állítani, hogy Peter nem barátja a nőknek? Virágot szedett s adott valakinek, érzelmes, poétikus áldo-

zatot hozott a Szerelem avagy Mammon oltárán. A guzsalyt markoló Herkules csupán gyönge mása lenne a rózsákat szorongató Peternek. Nyilván maga is így vélekedett, mert tulajdon cselekedete bámulatba ejtette. Egyetlen szó nélkül megfordult, és rekedtes, önelégült kuncogással távozott. Aztán eszébe jutott valami, megállt és visszafordult, hogy megbizonyosodjék: vajon valóban adott-e virágcsokrot valakinek? Igen, a szeme is tanúsította, a hat vörös, káposztafej nagyságú rózsa ott feküdt a bíbor selymen, s egy nagyon fehér kéz gyűrűs ujjai fogták össze könnyedén, göndör hajfürtök borultak föléje, amelyek félig elrejtették a nevető arcot. De csak félig rejtették el! Peter észrevette a nevetést, semmi kétség, bolondot csináltak belőle, gáláns lovagiasságából gúnyt űzött egy szoknyás! Nem, két szoknyás, mivel Caroline is mosolygott. Ráadásul azt is érezte, hogy átláttak rajta, s ettől Peter elsötétült, akár a viharfelhő. Amikor Shirley fölpillantott, ádáz szempár szegeződött rá. Malone-ban legalább volt annyi erő, hogy gyűlölni tudjon; ezt megértette Shirley a tekintetéből.

- Peter már megérne egy botrányos jelenetet, és ha kívánja, meg is kapja egyszer - suttogta Shirley barátnőjének.

És most sötét ruhában, ünnepélyesen, de nyájas arccal a három lelkész jelent meg az ebédlőajtóban. A templomban foglalatoskodtak eddig, most pedig testüknek kívántak egy kis frissítővel szolgálni, mielőtt a menet elindult. Dr. Boultbyt beültették a nagy bőrfotelbe, amely eddig üresen állt, és őt várta. Shirley figyelmeztette barátnőjét: ideje, hogy átvegye a háziasszony szerepét, mire Caroline, a biztatásnak engedve, gyorsan megkínálta nagybátyja termetes, tiszteletre méltó, érdemes barátját egy pohár borral meg egy tányér mandulás csókkal. Boultbyt nyomban körülvették az egyházközségi tanács tagjai, akik az ő kívánságára egyben a vasárnapi iskola védnökei is voltak. Mrs. Sykes és a gyülekezet többi hölgytagja jobb és bal felől sorakozott fel mellette. Remélik, mondták, hogy nem fáradt ki túlságosan, s aggodalmukat fejezték ki, hogy a mai nap egy kicsit túl meleg lesz neki. Boultbyné tiszteletesasszony mindenkor hangoztatta ama véleményét, hogy férjura arca mindig olyan, akár az angyaloké, valahányszor egy jó ebéd után szundít egy kicsit, most fölébe hajolt, és gyöngéden törölgette a valóságos vagy vélt verítéket a homlokáról. Egyszóval: Boultby fürdött a dicsőségben, és meleg, mély zengésű hangján köszönetet mormolt a figyelmükért, s megnyugtatta környezetét, hogy kielégítő az egészsége. Caroline-ról tudomást sem vett, amikor az hozzálépett; azon kívül, hogy elvette, amivel a lány kínálta, meg sem látta - sosem látta még, nem is igen tudta, hogy egyáltalán a világon van. A mandulás csókot azonban látta, s mert szerette az édességet, kivett belőle egy maréknyit. A tiszteletesasszony ragaszkodott hozzá, hogy a férje borát meleg vízzel hígítsák, és cukorral meg szerecsendióval ízesítsék.

Mr. Hall az egyik nyitott ablak közelében állt, élvezte a friss levegőt és a virágillatot, és testvéri szeretettel beszélgetett Miss Ainleyvel. Caroline most figyelmesen és szívélyesen hozzáfordult. Megkérdezte: - Mit hozzak magának? Nem engedem, hogy maga fáradjon, én fogom kiszolgálni. - Kis tálcát kerített, hogy különböző csemegékkel kínálhassa Mr. Hallt. Csatlakozott hozzájuk Margaret Hall és Miss Keeldar is. A négy hölgy körülvette kedvenc lelkipásztorát, és úgy érezte, hogy egy földi angyal arcába néz. Cyril Hall volt a pápájuk, csalhatatlannak tartották, csakúgy, mint csodálói dr. Thomas Boultbyt.

Briarfield lelkészét is sokan fogták közre. Húszan vagy még többen szorongtak körülötte. Soha pap nem állt még annyi tekintéllyel egy embergyűrű közepén, mint az öreg Helstone. A segédlelkészek szokásuk szerint falkába verődtek, és három jelentéktelenebb égitestből álló csillagképet alkottak. A sok fiatal lány távolról figyelte őket, de nem merészkedett a közelükbe.

Mr. Helstone előhúzta az óráját. - Tíz perc múlva kettő - jelentette ki hangosan. - Ideje, hogy mindnyájan beálljunk a menetbe. Gyerünk. - Megragadta széles karimájú kalapját, és elindult. Mindnyájan fölálltak, és utána tódultak.

Az ezerkétszáz gyereket három négyszázas csapatba rendezték; minden egyes csapat mögött zenekar helyezkedett el. A csapatok húszas csoportokra oszlottak, minden csoport között kis távolság volt, ide állította Helstone a tanítókat, párosával.

Helstone most a csapatok élvonalához szólította a kijelölteket: - Grace Boultby és Mary Sykes a whinburyiek élére! Margaret Hall és Mary Anne Ainley vezeti a nunnelyieket! Caroline Helstone és Shirley Keeldar a briarfieldiek elé! - Aztán tovább vezényelt: - Mr. Donne Whinburyhez, Mr. Sweeting Nunnelyhez, Mr. Malone Briarfieldhez!

A szólítottak a női vezérek elé léptek.

A lelkészek a menet élére álltak, a sekrestyések és templomszolgák a végére. Helstone magasba emelte kalapját, s ebben a pillanatban megkondult a nyolc harang a toronyban, rázendítettek a zenekarok, megszólaltak a fuvolák, a trombiták válaszoltak nekik, mélyen dübörögve szóltak a dobok - a menet megindult.

A széles, fehér út kitárult a menet előtt, a nap felhőtlen égről figyelte, szél lengette a faágakat felette, és az ezerkétszáz gyerek meg a száznegyven felnőtt vidám szívvel, mosolygó arccal ütemesen lépkedett a zene hangjaira. Szívderítő látvány volt gazdagnak, szegénynek egyaránt - elsősorban Isten, azután a papság műve. Adjuk meg az angol papoknak, ami megilleti őket, bizonyos tekintetben gyarlók ugyan, minthogy ők is csak húsból és vérből valók, mint mi valamennyien, de az ország nehezen boldogulna nélkülük. Britannia nagyon nélkülözné egyházát, ha netán összeomlana. Isten óvja az egyházat, s reformálja is meg!

TIZENHETEDIK FEJEZET
Az iskolai ünnepély

Nem csatára, nem is az ellenség felkutatására készült ez a papok vezette sereg, melynek tisztjei nők voltak, a zenekarok mégis katonás dallamokat fújtak, és egyesek - például Miss Keeldar - szeméből és tartásából ítélve, e hangok ha nem is harcias, de homályos vágyakozó érzéseket ébresztettek. Az öreg Helstone véletlenül hátrafordult, meglátta Shirley arcát, és ránevetett. Shirley visszamosolygott.

- Nem csatába megyünk - szólt oda Helstone. - A haza nem kívánja tőlünk, hogy harcoljunk érte, semmiféle ellenség vagy zsarnok nem fenyegeti a szabadságunkat. Nincs semmi dolgunk, csak sétálunk. Fogja szorosabbra a kantárszárat, kapitány, fékezze harcias indulatait. Erre most nincs szükség. Minél több van belőle, annál nagyobb kár érte.

- Fogadja meg a saját tanácsát, doktor - hangzott Shirley válasza. Aztán Caroline-hoz fordult, és halkan mormolta: - A képzelettől veszem kölcsön, amit a valóság nem ad meg nekem. Nem vágyom vérontásra, nem vagyunk katonák, ha mégis, akkor a kereszt katonái. Az idő visszaperget néhány évszázadot, és mi Palesztinába tartunk zarándokutunkon. De mégsem, messzire ragadott a képzeletem. Legyen az álom valószerűbb. A skót síkvidék lakói vagyunk, és egy presbiteriánus szövetségi kapitány vezetése alatt felfelé igyekszünk a hegyekbe, hogy ott tartsuk meg gyűlésünket, ahol az üldöző lovas katonák nem férhetnek hozzánk. Az ima után lehet, hogy csata következik, ezt tudjuk, s mivel hisszük, hogy vesztett csata esetén nem vár ránk más jutalom, csak a menny, készek vagyunk vérünkkel pirosra festeni a mohaszőnyeget. Ez a zene életre kelt, fölkavarja a lelkem, megdobogtatja a szívem, nem a szokott mindennapi lüktetéssel, hanem izgató erővel. Szinte vágyom a veszélyre, szeretném a hitemet, a hazámat, de legalább a szerelmesemet megvédeni!

- Oda nézz, Shirley! - szakította félbe Caroline. - Mi az a vörös folt ott a stilbró'-i hegyen túl? A te szemed élesebb, mint az enyém, fordítsd csak arra sasszemedet.

Miss Keeldar odanézett. - Látom - mondta, aztán kis idő múlva hozzátette: - Az egy vörös vonal. Katonák! Lovas katonák - fűzte hozzá gyorsan. - Vágtatnak. Hatan vannak. Mellettünk fognak elmenni. Nem! Jobbra fordultak. Észrevették a menetet, és félkörben kikerülnek bennünket. Vajon hova mennek?

- Talán csak a lovaikat jártatják.

- Lehet. Már nem látni őket.

Mr. Helstone most megszólalt. - A Royd Lane-en vágunk át a nunnelyi legelőkhöz. Így rövidebb.

Bemasíroztak tehát a Royd Lane szűk ösvényére. Az út nagyon keskeny volt, annyira keskeny, hogy csak kettős rendekben haladhattak, különben beleestek volna a mellette húzódó árokba. Már a közepéhez értek, amikor látható izgalom fogta el az egyházi parancsnokokat. Boultby szemüvege és Helstone kalapja nyugtalan táncot járt, a segédlelkészek oldalba bökdösték egymást. Mr. Hall mosolyogva a lányok felé fordult.

- Mi baj? - kérdezték azok.

Mr. Hall botjával előremutatott az ösvény vége felé. És íme, egy másik, ellenzéki tüntető menet fordult be az útra. Azt is feketébe öltözött férfiak vezették, hallani lehetett, hogy azt is zenekar követi.

- Mi ez, a tükörképünk? - kérdezte Shirley. - A fordított másunk, mint ahogy a kártyán van?

- Ha csatát kívántál, valószínűleg megkapod, legalábbis a pillantások csatáját - mondta Caroline nevetve.

- Nem fognak elmenni mellettünk! - kiáltották a segédlelkészek kórusban. - Nem adunk utat nekik!

- Utat adni? - csattant föl Helstone, és szigorú arccal hátrafordult. - Ki beszél arról, hogy utat adjunk? Vigyázzatok, fiúk, hogy miről beszéltek. A nők szilárdak lesznek, tudom, bennük megbízom. Nincs köztük egyetlen anglikán nő, aki megfeledkezne az egyház becsületéről, és egy tapodtat is engedne ennek a népségnek! Miss Keeldarnek mi a véleménye?

- Azt kérdi, hogy kik jönnek ott.

- A szakadár és metodista iskolák, a baptisták, a kongregacionalisták és a wesleyánusok istentelen szövetségbe tömörültek, és készakarva fordultak erre a szűk útra, azzal a szándékkal, hogy utunkat állják, és visszakergessenek bennünket.

- Modortalanság - mondta Shirley -, s én gyűlölöm a modortalanságot. Természetesen leckét kapnak tőlünk.

- Leckét az udvariasságból - javasolta Mr. Hall, aki mindig békepárti volt. - Nem pedig példát a durvaságra.

Az öreg Helstone sietve elindult, és hamarosan pár lépéssel megelőzte társait. Már majdnem odaért a másik csapat sötét ruhás vezetőihez, amikor az egyik, aki az ellenség fővezérének látszott - nagydarab, homlokába fésült hajú, fekete kövér ember -, álljt vezényelt. A menet megállt, a vezér zsoltároskönyvet húzott elő, fölolvasott egy verset, megadta a hangot, és valamennyien rázendítettek egy roppant fájdalmas himnuszra.

Helstone jelt adott zenészeinek, s azok is teli tüdővel rázendítettek. A lelkész elrendelte, hogy az „Uralkodj, Britannia" című himnuszt játsszák, s a gyerekeket is fölszólította, hogy énekeljenek, amit azok nagy lelkesedéssel meg is tettek. Az ellenséget fergetegesen túlénekelték, a zsoltárt elnyomták, és ami a lármát illeti, teljes diadalt arattak.

- Most pedig utánam! - kiáltotta Helstone. - Nem futva, hanem határozott, egyenletes léptekkel. Bátran mindenki, gyerekek, nők! Felzárkózni szorosan! Ha kell, fogjátok egymás szoknyáját!

És Mr. Helstone elszánt, kemény léptekkel elindult; tanulók és tanítók pontosan, ahogy meghagyta nekik, nem futottak, de nem is tétováztak, hanem nyugodt, ellenállhatatlan lendülettel meneteltek. A segédlelkészek, minthogy két tűz között érezték magukat, kénytelenek voltak ugyanígy tenni. Helstone és Miss Keeldar hiúzszemmel őrködtek, hogy minden a legnagyobb rendben menjen, és készen álltak arra, hogy egyik a botjával, másik a napernyőjével nyomban megtorolja a legcsekélyebb rendbontást, a legkisebb önkényeskedést vagy szabálytalanságot. Olyan jó volt az együttműködés, hogy a szakadárok először elképedtek, aztán megriadtak, majd csatát vesztve hátrálni kezdtek, végül sarkon fordultak, és a Royd Lane bejáratát szabadon hagyva, menekültek. Boultby rosszul lett a támadás során, de Helstone és Malone közrefogta, jobbról-balról támogatta, és épségben átsegítették a dolgon. Semmi baja se történt, csak nehezen szedte a levegőt.

A kövér szakadár, aki az imént a zsoltárt vezényelte, ott maradt ülve az árokban. A nonkonformista vezér, foglalkozása szerint pálinkakereskedő, a rossz nyelvek szerint ezen az egyetlen délutánon több vizet ivott, mint az előző tizenkét hónap során együttvéve. Mr. Hall vigyázott Caroline-ra, Caroline pedig Mr. Hallra. Később a lelkész Miss Ainleyvel csöndben

megtárgyalta az esetet. Miss Keeldar és Mr. Helstone szívélyesen kezet ráztak, amikor átvezették a sereget a szűk úton. A segédlelkészek ujjongani kezdtek, de Mr. Helstone tüstént megfékezte ártatlan jókedvüket. Azt mondta: annyi eszük sincs, hogy tudják, mikor mit kell mondani, és jobb lesz, ha befogják a szájukat. Arra is utalt, hogy ezt az ügyet se ők intézték el.

Fél négy tájban a menet megfordult, és négy órakor visszaért kiindulási helyére. Hosszú sorokban padokat állítottak fel a frissen kaszált mezőn az iskola körül. Ide ültették a gyerekeket, aztán kihozták a fehér terítővel letakart óriási kosarakat és a jókora gőzölgő bádog teáskannákat. Mielőtt kiosztották a jó falatokat, Mr. Hall rövid áldást mondott, a gyerekek meg énekeltek; a kedves, üde gyerekhangok megindítóan szárnyaltak a szabadban. Aztán jókora mazsolás kalácsot és jól megcukrozott, forró teát szolgáltak fel, bőségesen és mindenkinek egyformán. Legalább erre az egy napra száműzték a fukarkodást. Az volt a szabály, hogy minden egyes gyerek fejadagja körülbelül kétszer akkora legyen, mint amennyit feltehetően meg tud enni, így aztán a megmaradt ennivalót hazaviheti azoknak, akiket koruk, betegségük vagy más gátló körülmény megakadályozott abban, hogy részt vegyenek az iskolai lakomán. Közben kalácsot és sört hordtak körül a zenészeknek és a templomi énekeseknek; azután elvitték a padokat, a zenészek szabadjára engedték jókedvüket, s játszottak, amit akartak.

Kongatás szólította a tanítókat, védnököket és védnöknőket az iskolaterembe. Miss Keeldar, Miss Helstone és a többi hölgy már ott volt, hogy lássa, rendben van-e minden az asztaluk és tálcájuk körül. A környék legtöbb szobalánya, az egyházi személyzet, az énekes-muzsikus feleségek ezen a napon pincérnői szolgálatot teljesítettek; egyik csinosabb, ízlésesebb ruhában volt, mint a másik, szinte versengtek egymással, és a fiatalok között is sok takaros, szemrevaló teremtés tűnt fel. Vagy tízen kenyeret szeleteltek s megkenték vajjal, másik tíz forró vizet hordott folyvást a lelkészlak konyhájának rézüstjeiből. A fehér falakat díszítő rengeteg virág és örökzöld, a mutatós ezüst teáskannák és ragyogó porcelán az asztalokon, együttvéve üde, eleven látványt nyújtott. Általános, nem nagyon hangos, de jókedvű beszélgetés kerekedett, s a kanárimadarak harsányan trilláztak hozzá a magasra akasztott kalickákban.

Caroline mint a lelkész unokahúga az első három asztal egyikénél foglalt helyet. Boultbyné tiszteletesasszonyt és Margaret Hallt a másik kettőhöz osztották be. Ennél a három asztalnál látták vendégül a társaság színe-javát, mivel az egyenlőség szabályát Briarfieldben sem írta elő a divat szigorúbban, mint másutt. Miss Helstone letette kalapját és vállkendőjét, hogy ne kínozza annyira a hőség. Nyakába hulló hosszú hajfürtjei pótolták a fátylat, egyszerű szabású muszlinruhája pedig akár egy apácaköntös, nem kellett hát kendővel elfednie a vállát.

A terem kezdett megtelni. Mr. Hall elfoglalta őrhelyét Caroline mellett, s a lány, miközben rendezgette az előtte álló csészéket és kanalakat, halkan beszélgetett vele a nap eseményeiről. Mr. Hall kissé borúsnak látszott a Royd Lane-ben történtek miatt, és Caroline igyekezett eloszlatni komolyságát, és mosolyra bírni. Miss Keeldar a közelükben ült, és csodálatosképpen nem nevetett, nem is beszélt, sőt ellenkezőleg, nagyon csöndesen viselkedett; őrködő pillantásokat vetett maga köré. Látszott rajta, attól fél, hogy egy tolakodó elfoglalja mellette az üres helyet, melyet láthatóan fenn akart tartani valakinek. Időnként oldalra húzva bő selyemruháját, ráterítette az üres helyre, és odatette kesztyűjét meg hímzett kendőjét is. Caroline végül észrevette ezt az ügyeskedést, és megkérdezte: melyik barátját várja? Shirley odahajolt hozzá, rózsaszín ajka csaknem érintette Caroline fülét, és szinte zenei lágysággal, ahogy akkor szokott beszélni, amikor - hacsak közvetve is - szívének valami édes titkáról volt szó, ezt suttogta:

- Mr. Moore-t várom. Tegnap este találkoztam vele, és szavát vettem, hogy nővérével együtt eljön, és ideül a mi asztalunkhoz; nem fog cserbenhagyni, ebben biztos vagyok, de bosszant, hogy késik, s így majd máshova kell ülnie. Látom, újabb csoport érkezik, minden helyet elfoglalnak majd. Bosszantó!

És valóban, Mr. Wynne, az elöljáró, a felesége, fia és két lánya vonult be teljes díszben. Ennek a briarfieldi nemesi családnak természetesen az első asztalnál volt a helye, s amikor odavezették őket, az asztal körül többen már nem fértek el. Hogy Miss Keeldarnek kedvére tegyen, Sam Wynne éppen arra a helyre telepedett, amelyet Moore-nak tartott fönn, és most rendíthetetlenül trónolt Shirley ruháján, kesztyűjén és kendőjén. Mr. Sam azok közé tartozott, akiket Shirley nem szenvedhetett, annál is inkább, mert a fiatalember komoly jeleit mutatta annak, hogy a kezére pályázik. Az öreg Wynne is kijelentette egyszer a nyilvánosság előtt, hogy a Fieldhead és a De Walden-birtok örvendetesen *konspirál* - s ez a baklövés Shirley fülébe is eljutott.

Caroline fülében még ott csengett az izgalmas suttogás: „Mr. Moore-t várom", szíve még erősebben vert, arca még égett tőle, amikor megszólalt a harmónium, és hangja átbúgott a terem hangzavarán. Dr. Boultby, Mr. Helstone és Mr. Hall fölállt, így tett a többi jelenlevő is, és zenekísérettel fohászt énekeltek. Ezután kezdetét vette az uzsonna. Caroline figyelmét egy darabig túlságosan lekötötte feladata, nem volt ideje körülnézni, de amikor kitöltötte az utolsó csésze teát is, nyugtalan tekintete végigsiklott a termen. Néhány hölgy és több úr álldogált, ezeknek még nem jutott hely, s az ácsorgók csoportjában Caroline fölfedezte vénkisasszony barátnőjét: Miss Mannt, akit a szép idő csalt elő, vagy valamelyik ismerősének unszolása bírt rá, hogy egy órára otthagyja sivár magányát a társas örömök kedvéért. Miss Mann fáradtnak látszott az álldogálástól, s egy sárga kalapos hölgy széket vitt neki. Caroline jól ismerte ezt a *chapeau en satin jaune*-t meg a hozzá tartozó fekete hajat és a jóságos, de kissé fontoskodó és önhitt arcot; ismerte azt a *robe de soie noire*-t, még azt a *châle gris de laine*-t[38] is, egyszóval megpillantotta Hortense Moore-t, és szeretett volna fölugrani, odarohanni, és megcsókolni, megölelni egyszer a maga, kétszer a bátyja kedvéért. Kis kiáltással félig fölemelkedett, és olyan erős volt a lendület, hogy talán át is szalad a termen Hortense üdvözlésére, ha egy kéz vissza nem nyomja a helyére, és egy hang meg nem szólal suttogva a háta mögött:

- Várj, Lina, amíg a teának vége lesz, akkor majd idehozom.

Amikor Caroline kicsit összeszedte magát és fölnézett, már szorosan mögötte állt Robert, és mosolygott mohó türelmetlenségén. Sosem látta még ilyen csinosnak. Elfogultságában igazán annyira, de annyira jóképűnek látta, hogy nem mert még egy pillantást megkockáztatni rá; a szeme szinte fájt, a férfi képe oly káprázta tó világosan és élénken véződött agyába, mintha vakító villám fényképezte volna oda.

Robert továbblépett, és Miss Keeldart szólította meg. Shirley egyáltalán nem volt jókedvében, bosszantotta Sam Wynne kéretlen udvarlása, meg az, hogy a fiatalember még mindig a kesztyűjén meg a kendőjén ült, sőt valószínűleg Moore pontatlansága is. Amikor Robert üdvözölte, először csak a vállát vonogatta, aztán egy-két csípős megjegyzést tett a férfi „megbocsáthatatlan késésére". Moore nem mentegetőzött, nem vágott vissza, hanem nyugodtan állt a lány mellett, mint aki kivárja, míg visszatér Shirley jókedve. Alig három perc múlva megtörtént, és Shirley azzal jelezte a hangulatváltozást, hogy kezet nyújtott a férfinak. Moore megfogta Shirley kezét, és félig rosszallóan, félig hálásan mosolygott; az alig észrevehető fejcsóválás finoman az előbbi magatartásra utalt, a gyöngéd kézszorítás valószínűleg az utóbbira.

- Most már oda ülhet, Mr. Moore, ahová tud - mondta Shirley szintén mosolyogva. - Amint látja, itt egy ujjnyi hely sincs a maga számára. De úgy nézem, Mrs. Boultby asztalánál bőven van hely Miss Armitage és Miss Birtwhistle között. Menjen oda, John Sykesszal fog szemközt ülni és háttal nekünk.

---

[38] Sárga szaténkalap, fekete selyemruha, szürke gyapjúsál.

Moore azonban inkább továbbra is Shirley asztalánál lézengett, néha-néha végigsétált a hosszú termen, s közben meg-megállt, hogy szót váltson a férfiakkal, akiknek hozzá hasonlóan nem jutott hely. De a mágnes - Shirley - újra meg újra magához vonzotta, és valahányszor visszatért, mindig volt valami mondanivalója, amit bele kellett suttognia a lány fülébe.

Eközben a szegény Sam Wynne szemmel láthatóan éppenséggel nem érezhette valami jól magát. Mozdulataiból ítélve, szép szomszédnője nyilván nagyon nyugtalan s összeférhetetlen hangulatban lehetett. Két másodpercig sem tudott nyugodtan ülni. Melege volt, legyezte magát, kevésnek találta a levegőt és szűknek a helyet. Megjegyezte, hogy véleménye szerint, aki megitta a teáját, az keljen föl az asztaltól; jól érthető hangon kijelentette: elájul, ha ez így megy tovább... Mr. Sam fölajánlotta, hogy kikíséri a levegőre, mire Shirley azzal torkolta le, ez lenne a legbiztosabb módja annak, hogy halálra fázzon. Egyszóval Sam Wynne helyzete tarthatatlanná vált, s miután lenyelte a kellő mennyiségű teát, célszerűbbnek látta, ha távozik.

Moore sajnos nem volt kéznél, éppen a helyiség másik végében tárgyalásba merült Mr. Christopher Sykesszal. Véletlenül egy gabonatermelő nagybirtokos, Timothy Ramsden úr volt a közelben, s mert fáradtnak érezte magát az álldogálástól, a megüresedett hely felé indult. Shirleyt nem hagyta cserben találékonysága: egy lendületes mozdulat, és vállkendője fölborította a csészét, a tea kiömlött, részben a padra, részben selyemruhájára. Természetesen pincérnőt kellett hívni, hogy hozza rendbe a bajt. A nagydarab, kövér Ramsden, akinek nemcsak a birtoka volt nagy, hanem a teste is, távol tartotta magát a most következő fölfordulástól. Shirley rendszerint a nemtörődömségig közömbös volt a ruháját, s más holmiját ért apró balesetek iránt, most azonban olyan hűhót csapott, amely becsületére vált volna a leggyöngébb idegzetű nőnek is. Mr. Ramsden eltátotta a száját, lassan hátrált, s minthogy Miss Keeldar ismét jelezte abbeli szándékát, hogy „elengedi magát”, és ott helyben elájul, sarkon fordult, és döngő léptekkel távozott.

Moore végre visszaérkezett; nyugodtan szemlélte a sürgés-forgást, fürkészőn kémlelte Shirley talányos arckifejezését, és megjegyezte, hogy valóban ez a terem legmelegebb része, és senkinek sem felel meg jobban, mint az olyan hűvös vérmérsékletű embernek, amilyen ő. Azután ügyet sem vetve a pincérlányokra, asztalkendőkre, selyemruhára, egyszóval az egész zűrzavarra, letelepedett arra a helyre, melyet nyilván a sors neki szemelt ki. Shirley lecsillapodott, arcvonásai megváltoztak, a mérgesen összeráncolt szemöldök s a dacosan legörbülő száj kisimult, kiegyenesedett. Az önfejű, gonoszkodó kifejezés eltűnt, és minden szögletes mozdulata, amivel Sam Wynne lelkét gyötörte, szinte varázsütésre nyugodttá vált. Kedvesen azért még nem nézett Moore-ra, ellenkezőleg, szemrehányást tett neki, amiért tengernyi bajt zúdított rá, és kereken megvádolta: ő az oka, hogy nem élvezhette a nagyra becsült Mr. Ramsden társaságát meg Mr. Samuel Wynne felmérhetetlen értékű barátságát.

- Egyiküket sem bántanám meg a világ minden kincséért sem - bizonygatta. - Mindig a legnagyobb tisztelettel és tapintattal bántam velük, és most maga miatt kellett szenvedniük! Boldogtalan leszek, amíg jóvá nem teszem a dolgot, sohase vagyok boldog, amíg nincs teljes barátság köztem és a szomszédaim között. Most aztán elzarándokolhatok holnap a Royd-malomba, kibékíthetem a tulajdonost, dicsérhetem a gabonáját, holnapután pedig ellátogathatok De Waldenbe, pedig oda utálok menni, és vihetek magammal a táskámban egy jókora darab zabkalácsot Mr. Sam Wynne kedvenc vadászkutyájának.

- Nem kétséges, tudja, melyik a legbiztosabb út a lovagjai szívéhez - jegyezte meg Moore nyugodtan. Nagyon elégedettnek látszott, hogy végre itt ülhet, de nem mondott szép szavakat, nem hálálkodott, és nem is mentegetőzött a baj miatt, melyet ő okozott. Rendíthetetlen nyugalma csodálatosan illett hozzá; még vonzóbb lett tőle, higgadtsága kellemesen és békítően hatott szomszédjára. Senki se gondolta volna, ha ránézett, hogy egy küszködő,

szegény ember ül egy gazdag nő mellett, mert az egyenrangúság biztos tudata elfogulatlanná tette Moore-t, s talán érzéseit is ez kormányozta. Amikor Miss Keeldarhez beszélt, olykor úgy nézett le rá, hogy ebből a pillantásból úgy tűnhetett: társadalmi tekintetben csakugyan magasabban áll Shirleynél, amint termete is magasabb nála. Néha csaknem szigorúság suhant át a homlokán és villant meg a szemében. Halkan, de élénken beszélgettek. Shirley kérdésekkel ostromolta Moore-t, de az láthatólag nem elégítette ki teljesen kíváncsiságát. Shirley a férfi szemébe fúrta tekintetét, és meleg, de türelmetlen pillantásából ki lehetett olvasni, hogy egyértelműbb feleleteket óhajt. Moore kedvesen mosolygott, de nyelve továbbra sem oldódott meg. Erre Shirley sértődötten elfordult, ám Moore két perc alatt újra magára vonta figyelmét; úgy látszik, kilátásba helyezett valamit, s azzal csillapította, végül a lány felvilágosítás helyett beérte ennyivel.

A nagy hőség nyilván nem tett jót Miss Helstone-nak, mert a teázás elhúzódásával egyre sápadtabb lett. Hálaadás után tüstént otthagyta az asztalt, és sietve unokanővére, Hortense után indult, aki Miss Mann-nal már korábban kiment a friss levegőre. Robert Moore is fölállt, amikor Caroline fölkelt, talán beszélni akart vele, de még el kellett búcsúznia Miss Keeldartől, s mialatt ez megtörtént, Caroline eltűnt.

Hortense több méltósággal, mint melegséggel fogadta régi tanítványát; komolyan megsértődött Helstone eljárása miatt, és mindvégig Caroline-t hibáztatta, amiért szóról szóra megtartotta nagybátyja parancsát.

- Már valóságos idegen vagy - mondta sötét arccal, miközben tanítványa megfogta és megszorította a kezét. A tanítvány túlságosan jól ismerte Hortense-t, semhogy tiltakozzék, vagy felpanaszolja a hideg fogadtatást, elengedte a füle mellett a kicsinyes szúrást, mert biztos volt abban, hogy unokanővérének vele született *bonté*-ja hamarosan fölülkerekedik (azért használom ezt a francia szót, mert pontosan azt fejezi ki, amit gondolok: nem jóságot, nem jó természetet, hanem valamit a kettő között). Így is lett: alighogy Hortense alaposan szemügyre vette Caroline arcát, meglátta a változást, melyről kissé megviselt vonásai árulkodtak, máris meglágyult. Kétoldalt arcon csókolta, és aggódva érdeklődött egészsége felől. Caroline jókedvűen válaszolt. De azért sorsát nem kerülheti el, hosszas faggatás, keresztkérdések vártak volna rá, utána pedig véget nem érő kioktatás ebben a tárgykörben, ha Miss Mann nem tereli el Hortense figyelmét azzal a kéréssel, hogy kísérje haza. A szegény, beteg, öreg nő már teljesen kimerült, a fáradtság rosszkedvűvé tette, annyira, hogy nem is igen akart Caroline-nal beszélni, és ráadásul ennek a fiatal teremtésnek a fehér ruhája és vidám külseje visszatetszést keltett Miss Mannban. A magányos vénlány jobban szerette a hétköznapi barna vagy szürke pamutszövet öltözéket és a hétköznapi melankolikus hangulatot, alig akarta ma megismerni fiatal barátnőjét, és hűvös bólintással faképnél hagyta. Hortense vele együtt távozott, mert megígérte, hogy hazakíséri.

Caroline körülnézett, Shirleyt kereste, és meg is találta. A színjátszó vállkendőt és bíborvörös ruhát egy csomó nő vette körül; Caroline jól ismerte mindegyiket, de ahhoz a fajtához tartoztak, akiket, hacsak tehette, mindig elkerült. Az időnként félénk Caroline most egy csöpp bátorságot sem érzett ahhoz, hogy a csoporthoz csatlakozzék. De magában sem maradhatott, amikor mindenki más párosával vagy csoportosan sétált; elindult tehát tanítványai felé. Ezek a nagylányok, vagy inkább fiatal nők, összeverődve álldogáltak, és a kisgyerekek százait figyelték, ahogy szembekötősdit játszottak.

Miss Helstone tudta, hogy ezek a lányok szeretik őt, és mégis, iskolán kívül még velük szemben is félénken viselkedett. A lányok épp annyira tartottak tőle, mint ő tőlük, most is inkább azért ment oda hozzájuk, hogy védelmet találjon a társaságukban, nem pedig azért, hogy leereszkedően gyámkodjék fölöttük. Tanítványai is ösztönösen megérezték ezt a gyöngeségét,

és természetes udvariassággal tiszteletben tartották. Amikor tanította őket, tudása kivívta becsülésüket, kedvessége viszonzást ébresztett bennük, s mert a foglalkozások alatt okosnak és jónak mutatkozott, az iskolán kívül is jóságosan elnézték félénkségét, s nem éltek vissza vele. Jóllehet parasztlányok voltak, beléjük is szorult annyi angol érzékenység, mint Caroline-ba, nem követtek el tehát durva hibát; csöndben, udvariasan és barátságosan álltak körülötte, s mert jóérzésűek voltak, jól nevelten fogadták tanítónőjük bágyadt mosolyát és kissé kapkodó társalgási kísérleteit, s lassanként meg is nyugodott.

Mr. Sam Wynne azonban nagy sebbel-lobbal hozzájuk csatlakozott, és azon erősködött, hogy a nagylányoknak is részt kell venniük a játékban, nemcsak a kisebbeknek, így aztán Caroline újra magára maradt. Már azon tűnődött, hogy csöndben visszavonul a házba, amikor Shirley messziről észrevette, hogy egyedül van, és sietve elindult feléje.

- Gyerünk át a mezőn, oda föl. Tudom, hogy nem szereted a tömeget - mondta Shirley.

- De megfosztod magad az élvezettől, Shirley, ha itthagyod ezt a sok kedves embert, akik oly buzgón udvarolnak körül, s akiket minden erőlködés és mesterkedés nélkül meghódítottál.

- Nem minden erőlködés nélkül. Bele is fáradtam már az erőfeszítésbe, érdektelen, meddő dolog a briarfieldi jó úrinéppel nevetgélni és beszélgetni. Már tíz perce keresgélem a tömegben a fehér ruhádat. Figyelni szoktam azokat, akiket szeretek, és összehasonlítom őket a többivel. Téged is összehasonlítottalak velük. Te senkihez sem hasonlítasz, Lina. Vannak itt csinosabb arcok is, mint a tiéd, nem vagy mintaszépség, mint például Harriet Sykes, mellette már-már jelentéktelennek látszol, de jó benyomást keltesz, látszik rajtad, hogy gondolkodol. Az vagy, amit én érdekesnek nevezek.

- Csitt, Shirley, te hízelegsz.

- Nem csodálom, hogy a tanítványaid szeretnek.

- Csacsiság, Shirley, beszéljünk másról.

- Akkor Moore-ról beszélünk, és figyelni fogjuk. Látom is éppen.

- Hol? - kérdezte Caroline, és nem a mezőre nézett, hanem Miss Keeldar szemébe. Mindig így tett, amikor Shirley beszéd közben valami távolabb levő dolgot említett. Barátnőjének jobb szeme volt, mint neki, és Caroline, úgy látszik, azt gondolta, hogy Shirley sötétszürke íriszéről leolvashatja ennek az éles sastekintetnek a titkát. De az is lehet, hogy csupán útbaigazítást várt a jó ítélőképességű, ragyogó szempár irányától.

- Ott van Moore - mondta Shirley, és odamutatott a tágas mezőn át, amelyen ezernyi gyerek játszott, és közel ezer felnőtt néző sétálgatott. - Ott. Nem lehet eltéveszteni magas, szálfa-egyenes termetét. Úgy fest a körülötte állók között, mint Illés az egyszerű pásztorok között, mint Saul a haditanácsban. És ez csakugyan haditanács, ha nem tévedek!

- Miből gondolod, Shirley? - kérdezte Caroline, s közben szeme megtalálta a keresett célpontot. - Robert most éppen a nagybátyámmal beszél. Kezet ráznak, tehát kibékültek.

- Nem ok nélkül békültek ki, nyugodt lehetsz. Szövetségre léptek a közös ellenség ellen. És mit gondolsz, miért tömörültek köréjük olyan szoros gyűrűbe Wynne, Sykes, Armitage és Ramsden urak? És miért integetnek Malone-nak, miért hívják oda? Ha őt hívják, biztos lehetsz, hogy erős karra van szükségük.

Ahogy figyelt, Shirley lassan nyugtalanná lett, szeme villogott. - Nem bíznak bennem. Mindig így van ez, amikor a lényegre kerül a sor - mondta.

- Milyen lényegre?

- Hát nem érted? Valami titokzatosság van a levegőben, történni fog valami, valamire készülnek. Biztos vagyok benne. Már délután tisztán láttam ezt Moore viselkedéséből. Izgatott volt, de rideg.

- Rideg? Hozzád?!

- Igenis! Sokszor rideg hozzám. Ritkán beszélgetünk kettesben, de máris értésemre adta, hogy jelleme nem oly lágyan simuló, mint a pehelypaplan.

- Pedig úgy láttam, mintha szelíden beszélne veled.

- Hogyne. A hang nagyon kedves, a viselkedés nyugodt, a fickó mégis határozott és titokzatos. Bosszant a titokzatossága!

- Igen, Robert maga is titok.

- Amihez pedig aligha van joga velem szemben, kiváltképp mivel azzal kezdte, hogy megajándékozott a bizalmával. S mert nem tettem semmit, amivel eljátszottam volna a bizalmát, nem kellene megvonnia tőlem. De azt hiszem, nem tart elég acélos lelkűnek ahhoz, hogy válságos helyzetben megbízzon bennem.

- Valószínűleg nem akar nyugtalanítani.

- Fölösleges óvatosság. Rugalmas anyagból vagyok, nem egyhamar roppanok össze. Ezt tudnia kellene, de büszke a fickó. Mondhatsz, amit akarsz, Lina, neki is megvannak a hibái. Nézd csak, hogy belemerültek a tárgyalásba! Nem tudják, hogy figyeljük őket.

- Ha nyitva tartjuk a szemünket, Shirley, talán megtaláljuk a rejtély kulcsát.

- Hamarosan valami szokatlan mozgolódásra számíthatunk, talán holnap, de lehet, hogy még ma éjjel. De ma éberen fülelek és figyelek. Mr. Moore, önt figyelni fogják! Te is őrködj éberen, Lina.

- Úgy lesz. Látom, Robert indulni készül, megfordult. Azt hiszem, észrevett bennünket. Kezet fognak.

- Jelentőségteljesen fognak kezet! - tette hozzá Shirley. - Mintha ünnepélyesen pecsételnék meg a szövetséget vagy a szerződést.

Látták, hogy Robert otthagyja a csoportot, s egy kapun át eltűnik.

- És még csak el se búcsúzott tőlünk - mormolta Caroline.

Alig ejtette ki ezeket a szavakat, máris megbánta, hogy elárulta magát, és igyekezett mosoly alá rejteni csalódását. Vérhullám futott át arcán, szeme melegen csillogott.

- Ó, ezen hamar segíthetünk! - kiáltott fel Shirley. - Majd kényszerítjük rá, hogy elbúcsúzzék tőlünk.

- Kényszerítjük?! Az már nem lesz ugyanaz - hangzott a válasz.

- De ugyanaz lesz!

- Hiszen már elment, nem érheted utol.

- Tudok egy rövidebb utat, mint amerre ment. Majd elébe vágunk.

- De Shirley, én inkább nem megyek.

Ezt Caroline akkor mondta, amikor Miss Keeldar karon ragadta, és már cipelte is a mezőn át. Hiábavaló az ellenkezés, ha egyszer Shirley a fejébe vett valamit. Nincs konokabb ember nála. Caroline még föl sem ocsúdott, már messze jártak a tömegtől, egy szűk, árnyas bozótosban.

Galagonyabokrok borultak föléjük, lábuk alatt a gyep százszorszéppel volt kihímezve. A lány meg se látta a lemenő napot, mely fényhálót dobott a fűre, nem érezte a tiszta illatot, melyet ebben az esti órában a fák és bokrok kilélegzenek. Annyit hallott csak, hogy megcsikordul egy léckapu, máris tudta, hogy Robert közeledik. Mint valami spanyolfal, eltakarták őket a messze nyúló, hosszú galagonyaágak. Megpillantották Moore-t, mielőtt az észrevette őket. Caroline nyomban felfedezte, hogy eltűnt a társasági vidámság Robert arcáról, otthagyta az iskola körüli, örömtől hangos mezőkön. Ami megmaradt, az a sötét, nyugodt, üzleti arca volt. Amint Shirley mondta, bizonyos keménység áradt a férfiból: a szeme élénk, de sötét pillantású volt. Shirleynek nem is támadhatott volna rosszabbkor ez a szeszélyes ötlete. Ha Moore ünnepi vidámságra lett volna hangolva, semmi baj, de így...

- Megmondtam, hogy ne jöjjünk - jegyezte meg Caroline kicsit keserűen barátnőjének. Igazán zaklatottnak látszott; nagyon bosszantotta, hogy így váratlanul, akarata ellenére rátörnek Moore-ra, amikor nyilván nincs ínyére, hogy föltartóztatják. Miss Keeldart azonban egy csöppet sem zavarta a dolog. Egyet lépett előre, szemébe nézett bérlőjének, és elállta az útját.

- Elfelejtett elköszönni tőlünk - mondta.

- Elfelejtettem elköszönni maguktól? Honnan jönnek? Tündérek maguk? Amikor távoztam, egy perccel ezelőtt, két hasonló alakot láttam állni jó messze egy emelkedőn. Az egyik bíborpirosban volt, a másik fehérben.

- Amikor elment, ott voltunk, most itt vagyunk. Figyeltük magát, és továbbra is figyelni fogjuk. Egyszer majd felelnie kell a kérdéseinkre, de nem most. E percben nem kell mást tennie, csak kívánjon jó éjszakát, és mehet.

Moore az egyikről a másikra nézett, de arca nem lett vidámabb.

- Más a dolgunk ünnepnapokon, és más a veszély pillanataiban - jegyezte meg komoran.

- Jó, ne filozofáljon. Kívánjon jó éjszakát, és menjen - sürgette Shirley.

- Muszáj jó éjszakát kívánni magának, Miss Keeldar?

- Igen, és Caroline-nak is. Remélem, nem talál ebben semmi meglepőt, már máskor is kívánt nekünk jó éjszakát.

Moore két kezébe fogta a lány kezét, és komolyan, barátságosan, de határozottan nézett le rá. Ezen a férfin Shirley nem tudott uralkodni; tekintetében, amikor a lány vidám arcára nézett, nem volt alázatosság, hódolat is alig. De volt benne érdeklődés és szeretet, és még valami. Amikor megszólalt, hangjából és szavaiból kiérzett, hogy ez a valami a hála.

- Az adósa jó éjt kíván magának. Pihenjen zavartalan nyugalomban reggelig.

- És maga, Mr. Moore, maga mit fog csinálni? Mit mondott Mr. Helstone-nak, akivel, láttam, kezet fogott? Mért gyűltek maga köré azok az urak? Hagyja a zárkózottságot ez egyszer, legyen őszinte.

- Ki tudna ellenállni magának? Őszinte leszek. Holnap, ha lesz mit elmondanom, mindent meg fog tudni.

- Most azonnal! - unszolta Shirley. - Ne halogassa a dolgot.

- De csak a felét mondhatnám el a mesének, és az időm is kevés. Nincs egy pillanatom sem vesztegetni való. Majd őszinteséggel fogom kárpótolni ezért a mulasztásért.

- De most hazamegy?

- Igen.

- És otthon is marad ma éjszaka?

- Igen, biztosan. És most: isten velük.

Caroline kezét is két tenyerébe fogta volna, mint Shirleyét, de valahogy nem volt rá módja. A leány néhány lépéssel odébb állt, és Moore búcsúszavaira csak egy könnyed fejbólintással és kedves, komoly mosollyal válaszolt. Moore nem várta meg a szívélyesség egyéb jelét, újra elköszönt, és otthagyta őket.

- No, túl vagyunk rajta - mondta Shirley, mikor a férfi elment. - Kényszerítettük rá, hogy jó éjt kívánjon, és úgy vélem, Cary, mégsem esett csorba a becsületünkön.

- Remélem, nem - hangzott a rövid válasz.

- Látom, nagyon félénk és tartózkodó vagy - jegyezte meg Miss Keeldar. - Miért nem adtál kezet Moore-nak, amikor ő nyújtotta az övét? Az unokabátyád, és szereted őt. Szégyellnéd, ha észrevenné az érzéseidet?

- Nem kell kirakatba tenni az érzelmeket, észrevesz ő belőlük annyit, amennyi érdekli.

- Nagyon szófukar vagy, és közömbös is lennél, ha tudnál. Szerinted bűn a szerelem, Caroline?

- Bűn a szerelem?! Nem, Shirley, a szerelem isteni erény. De miért kevered ezt a beszélgetésünkbe? Egyáltalán nem illik ide.

- Jó - mondta Shirley.

A két lány szótlanul lépkedett a zöld ösvényen. Caroline szólalt meg először:

- Az erőszakoskodás bűn, a szemtelenség bűn, és mind a kettő utálatos. De a szerelem! A legtisztább angyalnak sem kell elpirulnia ettől. Amikor látom vagy hallom, hogy akár egy férfi, akár egy nő szégyenletesnek tartja a szerelmet, tudom, hogy durva lelkű, és aljasak az asszociációi. Sokan, akik finomnak tartják magukat, s akiknek nyelve hegyén örökösen ott lebeg ez a szó: közönséges, nem tudnak szerelemről beszélni anélkül, hogy el ne árulnák velük született, ostoba alantasságukat. A szerelmet aljas érzésnek tekintik, amelyhez csak aljas gondolatok kapcsolódhatnak.

- Jól lefestetted az emberiség háromnegyedét, Caroline.

- Ebben a dologban érzéketlenek, gyávák és buták, Shirley. Sohasem szerettek, és őket sem szerették soha.

- Igazad van, Lina. És sötét tudatlanságukban megszentségtelenítik az eleven tüzet, melyet angyal nyújtott nekik Isten oltáráról.

- Összetévesztik Moloch tüzének szikráival.

A mindenkit templomba szólító harangszó ujjongó zengése itt félbeszakította a beszélgetést.

TIZENNYOLCADIK FEJEZET
Amelyet jobb, ha átugrik a finom lelkű olvasó, mert itt alantas személyekről lesz szó

Csöndes, meleg este volt - az éjszaka fülledtnek és titokzatosnak ígérkezett. A lemenő nap körül bíborszínben izzottak a felhők; nyári színek - inkább az indiai, mint az angol nyár színei - ömlöttek el a láthatáron, és vöröses fénnyel verődtek vissza a hegyoldalakon, házfalakon, fatörzseken, a kanyargó úton s a legelő hullámos talaján. A két lány lassan sétált végig a mezőn. Mire a temetőhöz értek, elhallgattak a harangok, a sokaság már bevonult a templomba, s az egész térség néptelen volt.

- Milyen kellemes ez a nyugalom - mondta Caroline.

- És micsoda forróság lehet a templomban - felelt Shirley -, milyen unalmas, hosszú beszédet mond majd dr. Boultby, meg a segédlelkészek is ledarálják kínnal gyártott, előre betanult szónoklatukat. Én inkább be se megyek.

- De a nagybátyám megharagszik, ha észreveszi, hogy nem vagyunk ott.

- Majd elviselem a haragját. Csak nem fog fölfalni? Sajnálom, hogy nem fogom hallani csípős hangú beszédét. Csupa jót fog mondani az egyházról, csupa rosszat a szakadárokról, és nem feledkezik meg a Royd Lane-i csatáról sem. Azt is sajnálom, hogy megfosztalak Mr. Hall őszinte, nyájas erkölcsprédikációjától meg tősgyökeres yorkshire-i kifejezéseitől. De kint maradok. Isteni a szürke templom s a sok, még szürkébb sírkő ebben a vörös fényben. A természet most mondja esti imáját. Ott térdel azok előtt a vörös hegyek előtt. Látom: az oltár hatalmas lépcsőjén könyörög nyugalmas éjszakáért, a tengert járó hajósokért, a pusztaságban vándorlókért, a lápra tévedt bárányokért s az erdők védtelen madárfiókáiért. Caroline, látom őt! Elmondom neked, hogy milyen. Olyan, mint Éva volt, amikor ő meg Ádám még egyedül élt a földön.

- Akkor ez nem Milton Évája, Shirley.

- Milton Évája?! Milton Évája, ugyan! Nem, Isten szeplőtlen anyjára mondom, nem az! Cary, egyedül vagyunk, kimondhatjuk, amit gondolunk. Milton nagy volt, de vajon jó volt-e? Az agya jól működött, de milyen lehetett a szíve? Milton látta a mennyet, és lenézett a pokolba. Látta a Sátánt és leányát, a bűnt, és irtózatos sarjadékukat: a halált. Az angyalok seregei tömött sorokban vonultak el előtte. Gyémántpajzsaik hosszú sora a mennyország leírhatatlan ragyogását verte vissza világtalan szemébe. Ördögök légiói gyűltek össze szeme előtt. A sötét, piszkos, kitaszított csapatok hadirendben vonultak el előtte. Milton igyekezett az első nőt is meglátni, de hidd el, Cary, nem sikerült neki.

- Vakmerő állítás ez, Shirley.

- Nem annyira vakmerő, inkább hű az igazsághoz. Akit látott, az a szakácsnője volt, vagy Mrs. Gill, amilyennek én láttam, amikor a nyári hőségben madártejet készített a hűvös tejeskamrában, melynek rácsos ablakában rózsa és sarkantyúvirág virított; hideg uzsonnát készített a lelkészeknek, befőttet és édes krémet, és azon törte a fejét, hogy:

Miképp habarjon étket, ínyre jót:
fogás a sort miképp találja meg,
hogy íz ne rontson ízt; legyen kimért
elegy: simuljon értve ízhez íz.

- S ez rendben is van így, Shirley.

- Szeretném figyelmeztetni Miltont, hogy az első férfiak a földön titánok voltak. Éva volt az anyjuk, tőle származik Szaturnusz, Hüperion és Okeanosz. Ő szülte Prométheuszt is.

- Te pogány, mit jelentsen ez?

- Mondom, óriások éltek a földön akkoriban; óriások, akik föl akartak jutni az égbe. A föld első asszonyának élettől duzzadó keble táplálta a vakmerőséget, amely ki merte hívni a Mindenhatót; az erőt, amely kiállta az ezeréves leláncoltatást, az életerőt, amely időtlen időkig táplálta a halál keselyűjét, a halhatatlanság két édestestvérét: a kimeríthetetlen életet és a megronthatatlan lelki nagyságot, melyek évezredek bűnei, küzdelmei és csapásai után képesek voltak megtermékenyülni, és világra hozni a Messiást. Az első nő az ég szülötte; hatalmas volt a szív, melynek forrásából előtört a népek vére, remek az őserőt sugárzó fej, melyen a teremtés társuralkodói koronája ékeskedett.

- Az első nő almára áhítozott, és becsapta egy kígyó. A fejedben úgy összekavarodik az írás a mitológiával, hogy abból semmi értelmeset sem lehet kihámozni. Még azt se mondtad el, mit láttál térdelni ott a hegyek előtt.

- Egy titánasszonyt láttam. Most is látom. Szétterített kék levegőruhája elér a hangarét széléig, ahol az a juhnyáj legel; hófehér fátyla fejéről a sarkáig ömlik alá, s a szegélyén egybefonódó villámminták szikráznak. Keble alatt látom az övét, vörös, mint amott az ég alja, és rőt fényén keresztülragyog az esthajnalcsillag. Állhatatos szemét nem tudom leírni; tiszta ez a szem, mely, akár egy tó, áhítattal fordul az ég felé, s a szeretet melege meg az ima tisztító fénye csillog benne. Homloka nyílt, akár a felhő, és sápadtabb a nappali holdénál, mely jóval a sötétség beállta előtt jött fel. Mellét a stilbró'-i láp hegyláncán nyugtatja, hatalmas kezét összekulcsolja keble alatt. Így, térden állva, szemtől szemben Istennel beszél. Jehova leánya ez az Éva, mint ahogy Ádám a fia volt.

- Nagyon homályos, látomásszerű Éva. Gyere. Shirley, be kell mennünk a templomba.

- Nem megyek, Caroline, kint maradok Éva anyámmal, akit manapság természetnek hívnak. Szeretem őt, ezt az örökkévaló, hatalmas lényt. A mennyország fénye talán elmosódott a homlokán, amikor, bűnbe esett a paradicsomban, de minden, ami dicső ezen a földön, még most is ott ragyog rajta. Most a keblére ölel, és megmutatja a szívét. Pszt, Caroline! Ha mind a ketten hallgatunk, te is meglátod őt, és azt fogod érezni, amit én.

- Jól van, belemegyek ebbe a szeszélyes ötletbe, de tíz perc se telik bele, s te újra beszélni fogsz.

Miss Keeldar, akit a meleg nyári este izgató varázsa szokatlan erővel kerített hatalmába, egy magas sírkőnek dőlt, szemét a mély tűzben égő nyugati égboltra szegezte, és kéjes révületbe merült. Caroline egy kissé távolabb föl-alá járkált a paplak kertjének fala mentén, s ő is álmodozott a maga módján. Shirley az anya szót említette, s ez a szó Caroline agyában nem Shirley látomásának hatalmas, rejtelmes szülőjét idézte, hanem egy gyengéd, emberi alakot, amilyennek a maga anyját képzelte, akit nem ismert, nem szeretett, de vágyakozott utána.

„Ó, bárcsak eljönne a nap, amikor eszébe jut a gyermeke! Ó, ha megismerhetném és megszerethetném!"

Így reménykedett Caroline.

A gyermekkori vágyakozás megint eltöltötte a lelkét. A sóvárgás, mely oly sok éjszakán át tartotta ébren kis ágyában, s már csaknem kialudt a későbbi évek során - mivel Caroline attól félt, hogy úgysem teljesülhet -, most hirtelen újra kigyúlt, és átforrósította szívét. Egy szép

napon talán eljön érte az anyja, simogatóan szerető szemmel néz rá, és kedves, meleg hangon így szól hozzá: „Caroline, gyermekem, otthont adok neked, velem fogsz élni. Gondosan megőriztem számodra minden szeretetet, melyet gyerekkorod óta kívántál és nélkülöztél. Gyere, most mind a tiéd!”

Caroline-t gyermeki reményeiből, Shirleyt titáni látomásából most zaj riasztotta fel. Az út felől jött. A lányok füleltek. Lódobogás volt. Arrafelé néztek, s látták, hogy a fák között átcsillog valami; a lombon át egy-egy pillanatra meglátták a skarlátvörös mundérokat, fénylő sisakokat és lengő tollakat. Csöndben, szabályos rendben hat katona lovagolt el előttük.

- Ezeket láttuk délután - suttogta Shirley. - Meghúzódva vártak valahol mostanáig. Kerülni akarnak minden feltűnést, és most, ebben a csöndes órában, amikor templomban vannak az emberek, igyekeznek céljuk felé. Nem megmondtam, hogy hamarosan szokatlan dolgokat fogunk látni?

Alighogy a katonák eltűntek, alig halt el a neszük, máris újabb, másféle zaj: egy gyerek türelmetlen visítása törte meg az esti csöndet. Odanéztek. Egy férfi lépett ki a templomból, karján gyerekkel, egy-két év körüli, pirospozsgás kis vasgyúróval, aki teli tüdőből bömbölt. Bizonyára most ébredt föl álmából a templomban. Két kilenc-tíz év körüli kislány követte őket. A friss levegő meg az egyik sírról szedett maroknyi virág egykettőre lecsöndesítette a gyereket. A férfi leült, és oly gyöngéden ringatta térdén a kisfiút, mint valami asszony; a két kislány, jobbról-balról állt mellette.

- Jó estét, William - mondta Shirley, miután jól megnézte a férfit, aki, mivel már régebben találkoztak, nyilván arra várt, hogy a lány fölismerje. Most levette kalapját, és szája széles, barátságos mosolyra húzódott. A férfi feje durva alkatú, kemény vonásokkal, arca nem öreg, de nagyon viharvert. Ruhája rendes és tiszta volt, a gyerekeié pedig rendkívül csinos. Farren volt, régi barátunk. A két lány közelebb lépett hozzá.

- Csak nem a templomba készülnek? - kérdezte, és tekintetében a magabiztosság furcsán szégyenlősséggel elegyedett. Ezt az érzést semmi esetre sem a lányok társadalmi helyzetének kijáró tisztelet idézte elő, hanem az eleganciájukat és fiatalságukat megillető elismerés. Urakkal szemben - mint Moore vagy Helstone - többnyire egy kicsit mogorva volt, gőgös és fölényeskedő, hölgyekkel is rátartian viselkedett, néha egyenesen gyűlölködően, de udvariasságra és jóindulatra nagyon érzékenyen, mindjárt kezes lett. Makacs természete elutasította mások hajthatatlanságát; ezért nem tudta soha szeretni korábbi gazdáját, Moore-t. S mert nem tudta, hogy ez az úr milyen jó véleménnyel van róla, sem azt, hogy titkon milyen szívességet tett neki, amikor beajánlotta Yorke-hoz, s egyúttal a környék más családjaihoz is, továbbra sem békült meg Moore kemény szigorával. Az utóbbi időben gyakran dolgozott Fieldheadben, és Miss Keeldar nyíltszívűsége, nyájassága egészen elbájolta. Caroline-t gyerekkora óta ismerte, s bár ezt magában sem mondta ki tudatosan, őt tekintette az eszményi úrihölgynek. A lány finom megjelenése, járása, mozdulatai, személyének és ruhájának eleganciája fölébresztette a művészi érzéket paraszti szívében. Öröm fogta el, ha ránézett, éppúgy, mint amikor egy ritka virágot vagy szép tájat szemlélt. A két lány is szerette Williamet, szívesen, kölcsönöztek könyvet, adtak palántákat neki, és sokkal szívesebben beszélgettek vele, mint sok más, jóval felette álló, de durva, kemény és elbizakodott emberrel.

- Ki prédikált, William, amikor kijött a templomból? - kérdezte Shirley.

- Az az úr, akire maga úgy kirúg, Miss Shirley, Mr. Donne.

- Úgy látszik, maga mindent tud, William. Hogy találta ki, hogy rossz szemmel nézem Mr. Donne-t?

- Úgy, Miss Shirley, hogy van a szemibe valami, ami elárulja magát. Néha csupa megvetés a nézése, ha az a Mr. Donne ott van.

- Maga szereti őt, William?

- Én?! Én elkerülöm a papsegédeket, s így van ezzel az asszony is. Nem tudnak viselkedni, fölülről beszélnek a szegény emberrel, mer azt hiszik, hogy azok kevesebbek. Jól fölnagyíttyák a hivatalukat, pedig hát a hivataluknak kéne fölnagyítni őket. De sajnos az nem csinál semmi ilyesfélit. Gyűlölöm a büszkeséget.

- De hiszen maga is büszke a maga módján - vetette közbe Caroline. - Maga, ahogy mondani szokta, otthonszerető ember. Szereti, ha minden csinos maga körül. Néha úgy látszik, ahhoz is büszke, hogy elfogadja a bérét. Amikor elvesztette a munkáját, büszkeségből semmit se vásárolt hitelre. Ha nincsenek a gyerekei, azt hiszem, inkább éhenhalt volna, mintsem pénz nélkül állítson be a boltba. S amikor adni akartam valamit, mennyit vesződtem magával, amíg elfogadta!

- Hát ebbe van egy kis igazság, Miss Caroline. Akármikor inkább adok, mint kapok. Kivált olyanoktul, mint maga. Nézze csak, micsoda különbség van köztünk. Maga fiatal, vékony kislány, én meg nagydarab, erős ember. Majdnem kétszer olyan idős vagyok, mint maga. Úgy gondolom, nem énnekem kéne kapnom magátul, a lekötelezettjének lenni, ahogy mondják, hát akkor maga eljön hozzánk, az ajtóhoz hív engem, és öt shillinget akar adni, ami pedig nehezére esik, mert tudom, hogy nincs péze, és akkor én dühös lettem, föllázadtam, és ennek megvót az oka. Szégyellettem, hogy én, aki akarok és tudok is dógozni, olyan helyzetbe kerülhettem, hogy egy fiatal teremtés, aki körülbelül annyi éves, mint a legnagyobbik lányom, azt hiszi, el köll jönnie, hogy pár krajcárt aggyon nekem.

- Szóval megharagudott rám, William, ugye?

- Hát, úgy valahogy. De hamar megbocsátottam magának, mer jót akart. Úgy bizony, büszke vagyok, meg maga is az. De a maga büszkesége meg az enyim a jó fajtábul való, ezt úgy híjják Yorkshire-ban, hogy tiszta büszkeség. Errül Mr. Malone meg Mr. Donne azt se tuggya, mi fán terem. Az üvék, az mocskos büszkeség. Majd megtanítom a lányaimat, hogy olyan büszkék legyenek, mint Miss Shirley, és a fiúkat meg, hogy úgy legyenek büszkék, mint én. De csak azt lássam meg, hogy valamelyik olyan lesz, mint ezek a kispapok, majd elfenekelem őket, még a kis Michaelt is, ha ilyesmit látok náluk.

- Miért, mi a különbség, William?

- Tuggya maga azt nagyon jól, csak azt akarja, hogy beszéljek róla. Mr. Malone meg Mr. Donne annyira büszkék, hogy még magukér se tesznek semmit, mi meg annyira büszkék vagyunk, hogy nem haggyuk, hogy akárki is tegyen valamit értünk. Ezek a papocskák alig tudnak barátságos szót szóni azokhoz, akiket maguknál kevesebbre tartanak, mi meg alig tudunk eltűrni egy barátságtalan szót azoktul, akik többnek tartják magukat nálunk.

- No, William, hagyja a büszkeséget, és mondja meg őszintén, hogy megy a sora mostanában? Boldogul valahogy?

- Jól megy a sorom, Miss Shirley. Mióta Mr. Yorke segítségével a kertészszakmába kerűtem, és amióta Mr. Hall - az is derék ember - hozzásegítette a feleségemet egy kis bothoz, semmirű se panaszkodhatok. Jut bőven ennivaló a családnak, meg ruha is. Büszkén mondhatom, itt-ott fére tudok tenni egy-két fontot a rossz napokra, mert asziszem, inkább fölfordulnák, mint hogy kóduljak. Elégedettek vagyunk, én is, az enyimek is. De a szomszédság még nagyon szegény, épp ölég nyomorúságot látok.

- S ennek következtében, gondolom, még mindig nagy az elégedetlenség? - érdeklődött Miss Keeldar.

- *Ennek következtében.* Jól mongya, *ennek következtében*! Persze hogy az éhező nép nem lehet elégedett, nyugodt nép. Csak annyit mondok, nincs rendbe a szénája ennek az országnak.

- És mit lehet itt tenni? Például én mit tehetnék még?

- Tenni? Szegény kislány, maga nem sokat tehet. Már odaadta a pézét, megtette a magáét. Ha véletlenül át tudta vóna szállíttatni a bérlőjét, Mr. Moore-t, Ausztráliába, akkor még jobbat cselekedett vóna. A népek gyűlölik azt az embert.

- Szégyen, gyalázat, William! - kiáltott fel Caroline hevesen. - Ha az emberek gyűlölik, az az ő hibájuk, nem az övé. Mr. Moore nem gyűlöl senkit, csak dolgozik, és ragaszkodik a jogaihoz. Nincs igaza, hogy így beszél!

- Úgy beszélek, ahogy gondolkozok. Hideg a szíve annak a Moore-nak, nincs abba érzés.

- De tegyük föl, hogy Mr. Moore-t kiűzik az országból - szólt közbe Shirley -, és földig rombolják a gyárát, akkor több munkájuk lesz az embereknek?

- Kevesebb lesz, tudom ezt én is, meg a többiek is. Sok becsületes legény vesztette már el minden reményit, mer biztos benne, hogy akármit csinál, nem tud javítani a sorsán, és van épp elég sok becstelen alak, aki majd vesztükbe viszi őket. Ezek a gazemberek a nép barátjának mongyák magukat, pedig semmit se tudnak a néprül, és úgy hazudnak, mint a sátán. Már vagy negyven éve élek ezen a földön, és tudom, hogy a népnek sose lesz jobb barátja önmagánál, meg annál az egy-két különböző rendű-rangú jóembernél, aki barátja az egész világnak. Az emberi természet egészébe véve csak önzés. Néha-néha, imitt-amott akad kivétel, de nagyon kevés az olyan, mint maguk ketten meg én, akik más világba élünk, meg tuggyuk érteni egymást, és barátok lehetünk, anélkül, hogy az egyik szolgalelkű legyen, a másik meg büszke. Azokba sose szabad bízni, akik politikából inkább az alacsonyabb osztályok barátjának mongyák magukat, mint a maguk osztályáénak; azok mindig csak eszköznek akarják használni a szegény embert. Engem ugyan senki fia ne védelmezzen, és ne vezessen az orromnál fogva kedvire. Nemrégibe engem is megkörnyékeztek, de láttam, hogy mi van az egész mögött, és nem álltam kötélnek.

- Nem mondaná meg, mivel akarták megkörnyékezni?

- Nem mondom meg, abbul úgyse jönne ki semmi jó, meg nem is változna semmi. Akikre tartozik a dolog, tudnak vigyázni magukra.

- Úgy bizony, majd vigyázunk magunkra! - mondta egy másik hang. Joe Scott ballagott ki a templomból, hogy egy kis friss levegőt szívjon, és most ott állt.

- Én majd jótállok magáér, Joe - mondta William mosolyogva.

- Én meg a gazdámér - volt a válasz. - Ifjú hölgyek - folytatta Joe fensőbbséges hangon -, jobb lesz, ha bemennek a házba.

- Szeretném tudni, miért? - kérdezte Shirley. Nem volt újság neki a művezető kissé fontoskodó modora, többnyire hadilábon állt Joe-val, mert az fölényes elveket vallott a nőkről általában, és lelke mélyén erősen bosszantotta az a tény, hogy gazdája és gazdájának gyára bizonyos értelemben szoknyakormány alatt állt, s ezért rossz szemmel nézte az úrnő látogatásait az irodában.

- Mer itt olyasmi történik, ami nem tartozik a nőkre.

- Igazán?! Ima és prédikáció történik a templomban, és ez nem tartozik ránk?

- Ha jól láttam, hölgyem, nem vótak ott se az imánál, se a prédikációnál. Amire céloztam, az politika. William Farren is ezt a témát emlegette, ha nem tévedek.

- No és aztán? A politika a kedvenc vesszőparipánk, Joe. Tudja, hogy mindennap átnéztem az újságot, vasárnap meg kettőt is.

- Gondolom, valószínűleg a házasságokat olvassa, kisasszony, meg a gyilkosságokat, baleseteket meg más efféliket.

- A vezércikket olvastam, Joe, a külpolitikai híreket, és átnézem a tőzsdei árfolyamokat, szóval pontosan azt olvasom, amit a férfiak olvasnak.

Joe-n meglátszott, annyiba se veszi ezt a beszédet, mint a szarkacsörgést. Megvető hallgatással válaszolt rá.

- Joe - folytatta Miss Keeldar -, sose tudtam eddig biztosan rájönni, hogy maga whig vagy tory? Árulja el, legyen szíves, melyik párt dicsekedhet a maga bizalmával.

- Ölég nehéz megmagyarázni, mikor az ember biztos abba, hogy úgyse értik meg - hangzott Joe fölényes válasza. - De ami azt illeti, hogy tory volnák, akkor már inkább lennék vénasszony vagy akár fiatal is, ami még gyatrább dolog. A toryk folytatják a háborút, és teszik tönkre az ipart. És ha mégis valamelyik párthoz tartoznák, bár minden politikai párt csupa szamárság, akkor ahhoz, amelyik a békét akarja, és evvel együtt ennek az országnak az üzleti érdekeit.

- Én is - felelte Shirley, aki szívesen ugratta a művezetőt azzal, hogy makacsul olyan témákról beszélt vele, amelyekbe Joe szerint neki, nő létére, nem szabadna beleütnie az orrát. - Legalábbis részben. Én inkább a mezőgazdaság érdekeit tartom szem előtt. Minden okom megvan rá, hogy ne akarjam Angliát Franciaország talpa alatt látni, mert ha a jövedelmem egy része a Moore-üzemből származik is, a nagyobbik részét a körülötte fekvő földek adják. Nem lenne jó, ha olyan intézkedéseket hoznának, amelyek sértik a gazdálkodók érdekeit, nem igaz, Joe?

- Az esti harmat rosszat tesz a nőknek - jegyezte meg Joe.

- Amennyiben miattam mondja ezt, megnyugtathatom, nem szoktam megfázni. Ha ideadná a puskáját, Joe, még azt is vállalnám, hogy átveszem az éjjeliőr szerepét a gyár körül egy ilyen nyári éjszakán.

Joe Scottnak meglehetősen előreugró álla volt, de erre a beszédre még előbbre bökte jó néhány ujjnyival.

- De térjünk vissza a tárgyra - folytatta Shirley. - Minthogy szövő- és kikészítőüzemem van, meg ráadásul földbirtokom is, nem tudok megszabadulni attól a gondolattól, hogy mi, nagyiparosok és üzletemberek, néha egy kicsit, egy *nagyon kicsit* önző és rövidlátó nézeteket vallunk, és egy kicsit talán túl közönyösek vagyunk az emberi szenvedések iránt a lélektelen nyereséghajszolás közben. Egyetért velem, Joe?

- Nem vitatkozhatok olyanokkal, akikkel nem tudom megértetni magamat - hangzott újra a válasz.

- Ó, rejtelmes férfiú! A gazdája hajlandó néha vitatkozni velem, ő nem olyan merev, mint maga, Joe.

- Lehet, hogy nem. Mindenki a maga módján.

- Joe, maga komolyan azt hiszi, hogy minden okosság ezen a világon a férfikoponyákba van bezárva?

- Én csak azt hiszem, hogy a nők nehezen kezelhetők, beképzelt teremtések, és nagyon sokra becsülöm azokat az elveket, amiket Pál apostol hangoztat Timotheushoz írott első levelének második fejezetében.

- Mik azok az elvek, Joe?

- „Az asszony csendességben tanuljon, teljes engedelmességgel. A tanítást pedig nem engedem meg az asszonynak, se hogy a férfin uralkodjék, hanem legyen csendességben. Mert Ádám teremtetett elsőnek, azután Éva."

- Mi köze ennek az üzlethez? - vágott közbe Shirley. - Ez inkább az elsőszülöttségi jogra utal. Meg is mondom majd Mr. Yorke-nak az első alkalommal, amikor kikel ez ellen a jog ellen.

- „És - folytatta Joe - Ádám nem csalattatott meg, hanem az asszony megcsalattatván bűnbe esett."

- Annál nagyobb szégyen Ádámra, hogy nyitott szemmel követte el a bűnt! - kiáltotta Miss Keeldar. - Őszintén megvallom magának, Joe, mindig nyugtalanított egy kicsit ez a szakasz. Furcsa, de nem is értem egészen.

- Pedig nagyon egyszerű, kisasszony, ezt mindenki megértheti.

- És mindenki a maga feje szerint értelmezheti! - jegyezte meg Caroline, aki most első ízben szólt bele a beszélgetésbe. - Remélem, Joe, elismeri, hogy mindenkinek joga van saját feje szerint ítélni.

- Mi az, hogy elismerem! Sőt, ragaszkodok hozzá, a Biblia minden sorára nézve.

- És ez az asszonyokra is éppúgy vonatkozik, mint a férfiakra?

- Nem, az asszony tartsa magát a férje véleményéhez, a politikába meg a vallásba is. Így a legokosabb neki.

- Ó! - kiáltott fel egyszerre Caroline és Shirley.

- Bizony, ez így van, semmi kétség - tartott ki a konok művezető.

- Vegye úgy, hogy lehurrogtuk, és szégyellje magát ezért a buta megjegyzésért - mondta Miss Keeldar. - Ezzel a fáradsággal azt is mondhatná, hogy a férfiak gondolkodás nélkül tartsák magukat a papjuk véleményéhez. Mit érne ez a szájbarágott, készen átvett vallás? Csak ostoba, vak babona lenne.

- És maga, Miss Helstone, hogy értelmezi Pál apostol szavait?

- Hm. Én... én a következőképpen: Pál apostol sajátságos körülmények között írta ezt a szakaszt, egy bizonyos keresztény gyülekezetnek. S azonkívül állítom, hogy ha az eredeti görög szöveget olvasnám, azt találnám, hogy sok szót rosszul fordítottak, talán teljesen félreértették. Semmi kétség, némi ügyeskedéssel még az is lehetséges lenne, hogy egészen ellenkező értelmet adjunk ennek a bekezdésnek. Akkor így hangzana: „Beszéljen csak az asszony bátran, valahányszor úgy érzi, hogy igaza van. Szabad az asszonynak tanítani és a férfin uralkodni, amennyire lehet. A férfi pedig közben legjobban teszi, ha békén marad", és így tovább.

- Ez a szöveg nem állja ki a mosást, kisasszony.

- De bizony kiállja. Az én gondolataim színtartóbb festékkel vannak festve, mint a magáéi, Joe. Mr. Scott, maga igazi vaskalapos, és mindig az is volt. Jobban kedvelem Williamet, mint magát.

- Joe elég rendes ember otthon - szólt közbe Shirley. - Láttam az otthonában, olyan szelíd, mint a bárány. Nincs jobb, kedvesebb férj nála egész Briarfieldben. A feleségével nem vaskalaposkodik.

- Az én feleségem keményen dolgozó, egyszerű asszony; az idő meg a gondok kivertek belőle minden rátartiságot. De magukkal, kisasszonyok, nem így áll a helyzet. Maguk azt tartják, hogy rengeteg sokat tudnak, pedig szerintem csak fölösleges, hiábavaló dolgokat. Megmondhatom, egy éve is van már, hogy egy nap Miss Caroline bejött az irodánkba, amikor én az íróasztal mögött valamit csomagoltam, úgyhogy ő nem látott engem, és a gazdámhoz ment egy palatáblával, amin valami számtanpélda volt; nem volt nehéz dolog, az én Harrym két perc alatt kiszámolta volna, de Miss Caroline nem tudta. Mr. Moore-nak kellett megmutatnia, hogy köll csinálni. És amikor megmutatta, a kisasszony mégse értette.

- Butaság, Joe!

- Nem, ez nem butaság. És itt van Miss Shirley, ő meg úgy csinál, mintha nagyon figyelne a gazdámra, mikor az az üzletről beszél; úgy csinál, mintha szorul szóra követné, amit a gazda mond, és olyan tiszta lenne minden, mint a tükör. Közbe meg folyton-folyvást kikukucskál az ablakon, hogy lássa, nyugodtan áll-e a kancája. Aztán meg egy kis sárfoltot nézeget a lovaglószoknyáján, utána meg fitymálva körülnéz az irodánkba, nézi a pókhálót meg a port, és arra gondol: micsoda mocskos népség vagyunk, és milyen nagyszerűt fog lovagolni hamarosan a nunnelyi legelőn. Akár héberül is beszélhetne Mr. Moore, akkor se értene meg kevesebbet a beszédibül.

- Ez már igazán becsületsértés, Joe. Jól megadnám magának, de az emberek már jönnek kifelé a templomból, mennünk kell. Isten vele, maga két lábon járó előítélet. Isten vele, William. Gyerekek, holnap gyertek át Fieldheadbe, azt választhattok Mrs. Gill kamrájából, amit legjobban szerettek.

TIZENKILENCEDIK FEJEZET
Nyári éjszaka

Sötétedett. A tiszta levegőben szépen ragyogtak a csillagok.

- Még elég világos van ahhoz, hogy lássam az utat hazafelé - mondta Shirley, és búcsúzni készült Caroline-tól a paplak kertjének kapujában.

- Nem mehetsz egyedül, Shirley, Fanny majd elkísér.

- Azt már nem. Mitől kellene félnem itt az én falumban? Bármelyik szép nyári éjszakán elsétálnék Fieldheadből a templomig, még éjféltájban is, csupán azért, hogy gyönyörködjem a csillagokban, és esetleg tündérrel találkozzam.

- De legalább várd meg, amíg a tömeg szétoszlik.

- Rendben van. Ott vonul az öt Armitage nővér. Itt jönnek a kocsik is: Mrs. Sykes homokfutója. Mr. Wynne hintója és Mrs. Birtwhistle csézája. Semmi kedvem sorra elköszönni tőlük, unom a ceremóniát, menjünk be inkább a kertbe, és húzódjunk meg az orgonabokrok között egy kis időre.

Most léptek ki a papok, segédlelkészek és az egyháztanács tagjai a templom boltozatos kapuján. Élénken, hangosan beszéltek, kezet ráztak, gratuláltak egymásnak a prédikációkhoz, és óva intették egymást az esti levegőtől stb. stb. A tömeg lassanként szétszéledt, a kocsik elhajtottak, és Miss Keeldar éppen előbújt virágos rejtekhelyéről, amikor Mr. Helstone belépett a kertbe, és meglátta.

- De jó, hogy találkozunk - mondta Helstone -, már attól féltem, hogy elment. Caroline, gyere csak ide!

Caroline odament, és - akárcsak Shirley - ő is azt várta, hogy megmossák a fejüket, mert nem voltak a templomban. Ezúttal azonban más dolgok jártak a lelkész fejében.

- Ma éjjel nem alszom itthon - mondta Helstone. - Összetalálkoztam egy régi barátommal, és megígértem, hogy elmegyek hozzá. Valószínűleg csak holnap délben jövök haza. Thomasnak, a sekrestyésnek dolga van, nem alhat itt, mint rendesen, amikor nem töltöm itthon az éjszakát. Szóval...

- Szóval - szakította félbe Shirley - azt szeretné, ha mint gentleman, mint Briarfield első számú úriembere helyettesíteném magát, vagyis átvenném a ház parancsnokságát, és vigyáznék az unokahúgára meg a cselédekre, amíg távol van.

- Pontosan, kapitány! Gondoltam, kedvére való ez a megbízatás. Megtiszteli Caroline-t azzal, hogy vendége lesz egy éjszakára? Ugye itt marad, nem megy vissza Fieldheadbe?

- De mi lesz Mrs. Pryorral? Hazavár engem.

- Majd üzenek neki. Határozza el, hogy marad. Későre jár, erősen hull a harmat. Maga és Caroline kellemesen fogják tölteni az időt, biztos vagyok benne.

- Jó, megígérem, Caroline-nal maradok - felelte Shirley. - S amint mondta, kellemesen fogjuk tölteni az időt. Együtt maradunk ma éjszaka. Menjen csak a régi barátjához, és ne féltsen minket egy csöppet se.

- Ha véletlenül valami megzavarná az éjszakájukat, kapitány, ha azt hallaná, hogy a lakattal babrálnak, vagy kivágnak egy üvegtáblát, ha lopakodó lépések neszét hallaná a házban - s mivel a maga lányruhája alatt erős, bátor szív dobog, nyugodtan megmondhatom magának, hogy ilyen kis incidensekre könnyen sor kerülhet ma éjszaka -, akkor mit csinál?

- Nem tudom. Talán elájulok. Összeesem, és úgy kell majd fölszedniük a földről. De doktor, ha ilyen megtisztelő feladattal tüntet ki, fegyvert is kell adnia. Miféle fegyverek vannak az erődben?

- Ért a kardforgatáshoz?

- Nem. Jobban kezelem a hússzeletelő kést.

- Talál egyet az ebédlőben, a tálaló fiókjában. Jó szerszám, hölgyeknek való, könnyű a nyele, olyan éles és hegyes, akárcsak egy tőr.

- Az jó lesz Caroline-nak, nekem adjon inkább egy pár pisztolyt. Tudom, hogy van pisztolya.

- Kettő van belőlük. Az egyiket a rendelkezésére bocsátom. Megtalálhatja a dolgozószobámban, a kandalló fölött lóg vászontartóban.

- Meg van töltve?

- Meg, de a kakas nincs fölhúzva. Húzza fel, mielőtt lefekszik. A legnagyobb elismerés, kapitány, hogy odaadom a pisztolyomat. Ha a kétbalkezes fajtához tartozna, nem kapná meg.

- Majd vigyázok. Ne késlekedjen tovább, Mr. Helstone, menjen. - Amikor Helstone kilépett a kertkapun, Shirley Caroline-hoz fordult:

- Igazán kedves tőle, hogy kölcsönadta a pisztolyt. De gyerünk, Lina, menjünk be és vacsorázzunk. A teánál Sam Wynne szomszédsága annyira bosszantott, hogy képtelen voltam enni, és most már nagyon éhes vagyok.

Beléptek a házba, és a sötét ebédlőbe mentek. A nyitott ablakon át beáradt az esti levegő, a virágok illatát hozta magával a kertből, és nagyon messziről, az útról elhaló lépések zaja hallatszott, meg valami halk, bizonytalan mormolás, amelynek eredetét az ablaknál hallgatózó Caroline ezzel a megjegyzéssel magyarázta: - Shirley, hallom a patak csobogását a völgyből.

Aztán Caroline csöngetett, gyertyát és vacsorát hozatott be, Shirleynek tejet és kenyeret, mert rendszerint ezt vacsorázott. Fanny, amikor bejött a tálcával, be akarta csukni az ablakokat és fatáblákat, de a lányok nem engedték. Az esti homály oly megnyugtató volt, a levegő oly balzsamos, kár lett volna még kizárni. Csöndben ették meg a vacsorát. Caroline egyszer fölállt, hogy a tálalóról az ablakpárkányra tegye a vázát, mert a virágok illata túl erős volt a fülledt szobában. Amikor visszajött, félig kihúzta a tálaló fiókját, s kivett belőle egy villogó tárgyat.

- Ezt nekem szántad, Shirley, ugye? Fényes, borotvaéles, olyan hegyes, mint a tű, veszedelmes szerszámnak látszik. Sose vágytam még arra, hogy egy embertársamnak szegezzem. Nehéz elképzelni, miféle körülmények adhatnának olyan erőt a karomnak, hogy beledöfjem valakibe ezt a hosszú kést.

- Gyűlölném, ha meg kellene tennem - mondta Shirley -, de azt hiszem, ha rávinne a kényszer, képes volnék rá.

- El tudom képzelni - mondta Miss Keeldar, és nyugodtan kortyolgatta a második pohár tejet. Kissé sápadtnak és elgondolkodónak látszott. Bár mikor nem látszott sápadtnak? Sohasem volt pirospozsgás.

Amikor elfogyott a kenyér meg a tej, újra behívták Fannyt, és meghagyták neki, hogy Eliza is, ő is feküdjön le. Nagy örömmel engedelmeskedtek, mert kimerítette őket a fárasztó nap, a mazsolás kalács szeletelése, a szamovárok és teáskannák újratöltögetése s az ide-oda futkosás a tálcával. Caroline-ék hamarosan hallották, hogy a lányok magukra zárják az ajtót. Caroline gyertyát fogott, s csöndesen végigjárta a házat, megvizsgálta: zárva vannak-e az ablakok és elreteszelve az ajtók. Még a kísértetjárta nyári konyhát és a boltíves pincét sem hagyta ki. Mikor mindent megnézett, visszatért az ebédlőbe.

- E pillanatban nincs se kísértet, se élő ember a házban, aki nem ide tartozik. Mindjárt tizenegy óra, legfőbb ideje, hogy lefeküdjünk, de ha nem ellenzed, Shirley, én még szívesen maradnék fönn egy darabig. Itt van, lehoztam a pisztolyokat a nagybátyám szobájából - folytatta -, kedvedre megvizsgálhatod őket. - Barátnője elé rakta a pisztolyokat az asztalra.

- Miért szeretnél még föntmaradni? - kérdezte Shirley. Fölvette a fegyvereket, jól megnézte, aztán újra letette az asztalra.

- Mert olyan furcsán izgatottnak érzem magam.

- Én is.

- Kíváncsi vagyok, van-e a levegőben valami villamosság, az okozza-e ezt a nyugtalanságot, álmatlanságot?

- Nem. Tiszta az ég, rengeteg a csillag. Gyönyörű az éjszaka.

- És milyen nagy a csönd! Olyan tisztán hallom, ahogy a patak csobog köves medrében, mintha nem is a völgyben, hanem itt a temetőfal mentén csörgedezne.

- Örülök, hogy ilyen csöndes az éjszaka. A hajnali szél vagy a zuhogó eső most halálra bosszantana.

- Miért, Shirley?

- Mert akárhogy erőlködnék, nem hallanék semmit.

- A völgy felé figyelsz?

- Igen, az az egyetlen hely, ahonnan ezen az éjszakán hangokat lehet várni.

- Az egyetlen hely, Shirley.

A két lány az ablakfülkében ült, karjukat a párkányra támasztották, fejüket a nyitott ablaktáblának hajtották. Látták egymás arcát a csillagok fényében, s abban a homályos júniusi derengésben, amely sohasem fakul el teljesen a nyugati égen, míg a hajnal föl nem pirkad keleten.

- Mr. Helstone azt hiszi, sejtelmünk sincs róla, hová ment - mormolta Miss Keeldar -, és milyen dologban, meg hogy mit vár, és mire készül föl. Pedig én sok mindent sejtek. Hát te?

- Én is sejtek valamit.

- Azok az urak, unokatestvéreddel, Moore-ral együtt, azt gondolják, hogy mi mélyen alszunk az ágyunkban.

- És hogy egyáltalán nem törődünk velük, nem reménykedünk, és nem aggódunk miattuk - fűzte hozzá Caroline.

Teljes félórán át mindketten hallgattak. Az éjszaka is hallgatott, csak a toronyóra mérte az idő múlását, negyedóránként. Néhány szót váltottak arról, hogy hűvösödik, szorosabban burkolóztak sáljukba, újra föltették a kalapjukat, és tovább figyeltek.

Éjféltájban a házőrző kutya bosszantó, egyhangú ugatása zavarta meg a virrasztók nyugalmát. Caroline fölállt, és a sötét folyosókon át tapogatózva kiment a konyhába, azzal a szándékkal, hogy egy darab kenyérrel lecsöndesítse a kutyát. Ez sikerült is. Amikor visszatért az ebédlőbe, a szoba sötét volt, mert Miss Keeldar közben elfújta a gyertyát. Körvonalai mutatták, hogy a nyitott ablakban áll és kihajol. Miss Helstone nem kérdezett semmit, halkan barátnőjéhez osont. A kutya ismét dühödt csaholásba kezdett. Hirtelen abbahagyta, s a fülét hegyezte. Az ebédlőben levők is füleltek, de most már nem csupán a patak csobogására. Közelebbről, ha fojtottan is, valami hang hallatszott az útról a temető felől. Szabályos, ütemes, közeledő hang: menetelő léptek tompa dobogása. Egyre közeledett. A figyelők lassanként fölmérték a zajból a közeledők számát. Nem két ember léptei voltak, nem egy tucaté, nem is egy kisebb csapaté, hanem százak léptei.

A lányok nem láttak semmit, a kert magas bokrai falat emeltek levélzetükkel az út felől. Ahogy a csapat vonult, s már úgy látszott, hogy elhalad a paplak mellett, a két lány újra érezte, hogy ezt nem elég csak hallani. Még inkább ezt érezték, amikor egy ember hangja megtörte az éjszaka csöndjét. Csak egy szót mondott: - Állj!

A sereg megállt, a dobogás megszűnt. Most halk tanácskozás következett, amiből egyetlen szót sem lehetett kivenni az ebédlőben.

- Ezt hallanunk kell - mondta Shirley. Megfordult, fölvette a pisztolyokat az asztalról, csöndesen kilépett az ebédlő középső ablakán, amely tulajdonképpen üveges ajtó volt, végiglopózott az ösvényen a kertfalig, és megállt az orgonabokrok alatt, hogy hallgatózzék. Caroline, ha egyedül van, ki nem megy a házból, de Shirleytől nem akart elmaradni. Egy pillantást vetett a tálalón heverő késre, de aztán otthagyta, és hamarosan ott állt barátnője mellett. Nem mertek kinézni a falon, attól tartottak, hogy észrevehetik őket, meglapultak hát mögötte, s a következőket hallották:

- Roskatag, öreg háznak látszik. Ki lakik még itt azon az átkozott papon kívül?

- Csak három nő. Az unokahúga meg két cseléd.

- Tudod, hol van a hálószobájuk?

- A lányoké hátul, az unokahúgáé az egyik első szoba.

- És Helstone?

- Arra, ott a szobája. Lámpa szokott égni nála, de most nem látok semmi fényt.

- Hol akarsz bejutni?

- Ha nekem kéne elintézni őtet - meg is érdemelné -, akkor amott azzal a hosszú ablakkal próbálkoznék. Az az ebédlőbe nyílik. Föltapogatóznék az emeletre, tudom, hol a szobája.

- Hogy intéznéd el az asszonynépet?

- Hagynám őket a fenébe, hacsak nem visítoznának, akkor hamar elcsöndesíteném őket. Jó vóna, ha az öreg szivar aludna, ha fölébred, veszedelmes lehet.

- Mér, van fegyvere?

- Lőfegyvere, és mind-mind meg van tőtve.

- Akkor bolond vagy, hogy megállítottál itt minket, egy lövés fölriasztaná a környéket. Még észbe se kapnánk, Moore már a nyakunkon vóna, és akkor odavan az egész, amiér jöttünk.

- Mennyetek csak, aszondom, én egyedül is elintézem Helstone-t.

Csend. Az egyik ember elejtett valami fegyvert, s az megpendült a köves úton. Erre a hangra a lelkész kutyája megint ugatni kezdett, dühödten, vadul.

- Ez mindent elront! - mondta a hang. - Fölébred. Ez még a halottat is fölriasztaná. Nem mondtad, hogy kutya is van, a fene egye meg!

A sereg elindult, szabálytalan, összevissza, lassan igazodó léptekkel. Elmentek.

Shirley fölegyenesedett, átnézett a falon, ki az útra.

- Egy lélek se maradt itt - mondta. Állt és gondolkozott. - Hála istennek - mondta aztán.

Caroline is elrebegte ezt a két szót, de nem olyan nyugodt hangon, mint Shirley. Egész testében reszketett, szíve erősen, gyorsan vert, arca hideg volt, homloka nedves.

- Hála istennek - ismételte Caroline -, ami bennünket illet, de mi történik másutt? Itt hagytak minket, mert másokra fáj a foguk.

- Jól tették - mondta Shirley nyugodtan -, azok a mások majd megvédik magukat. Megtehetik, mert fölkészültek a látogatásra. Velünk másképp áll a dolog. Az ujjam a pisztoly ravaszán volt, és készen álltam, hogy olyan fogadtatásban részesítsem azt az embert, ha bejön, amilyenre aligha számított. De mögötte még háromszázan voltak, és nekem nincs se háromszáz kezem, se háromszáz fegyverem. Valójában nem tudtalak volna megvédeni se téged, se magamat, se azt a két szegény teremtést, aki ott bent alszik. Ezért még egyszer hálásan köszönöm Istennek, hogy megúsztuk a veszélyt.

Újabb szünet után így folytatta: - És most mit csináljak? Mit parancsol a kötelesség és az okosság? Nem maradok itt tétlenül, annyi bizonyos, hanem átmegyek a völgybe.

- A völgybe, Shirley?!

- Persze. Velem jössz?

- Arra, amerre azok az emberek mentek?

- Azok az országúton mennek, nem találkozunk velük. Az út a földeken át olyan biztos, csöndes és elhagyatott, mintha a levegőn vágnánk át. Jössz?

- Igen - válaszolta Caroline gépiesen. Nem azért mondta, mert elszánta magát és menni akart, még a gondolatra is riadalom fogta el, hanem mert úgy érezte, nem hagyhatja magára Shirleyt.

- Akkor most bezárjuk az ablakokat, mindent a lehető legnagyobb biztonságban kell itt hagynunk. Tudod, miért megyünk, Cary?

- Igen... nem... mert te akarod.

- Csak ezért? És te ilyen engedelmesen követed minden szeszélyemet? Micsoda kezes feleség lenne belőled egy kemény férj mellett! A hold ábrázata se fehérebb, mint a tiéd ebben a pillanatban, s a nyárfa ott a kapunál, az se reszket jobban, mint az ujjaid. És így, szorongással és rémülettel eltelve, engedelmesen, ellenvetés nélkül követnél az igazi veszély sűrűjébe! Cary, szeretném, ha reálisabb indítéka volna a hűségednek. Moore érdekében megyünk, hogy lássuk, használhatunk-e neki valamiben, és figyelmeztessük, mi készül ellene.

- Igen, igazad van! Vak vagyok, gyönge, esztelen, te pedig okos vagy és erős. Veled megyek, Shirley! Örömmel megyek veled!

- Nem kételkedem benne. Értem gondolkodás nélkül, jámboran odadobnád az életed, de Moore-ért örömmel és értelemmel halnál meg. De erről ma éjszaka szó sincs. Nem vállalunk semmi kockázatot!

Caroline gyorsan becsukott minden fatáblát, ablakot. - Ne félj attól, hogy nem tudok lépést tartani veled, Shirley. Fogjuk meg egymás kezét, vágjunk át a földeken, toronyiránt.

- De át tudsz mászni a falakon?

- Ma éjjel tudok!

- Félsz a sövénytől meg a pataktól, pedig azon át kell mennünk.

- Át tudok menni rajta.

Nekivágtak. Futottak. Sok fal állta útjukat, de visszatartani nem tudta őket. A biztos lábú, jó mozgású Shirley, ha kellett, úgy ugrott, mint a szarvas; a félénkebb, ügyetlenebb Caroline egyszer-kétszer elbotlott, és véresre horzsolta magát, de rögtön talpra szökött, és kijelentette, hogy semmi baja. A földek végén sűrű élősövény tartóztatta fel őket, időt veszítettek, amíg átjárót kerestek rajta, s amikor végre megtalálták, kiderült, hogy a nyílás szűk, de azért átpréselték magukat valahogy. Hosszú hajuk, gyenge bőrük, a selyem és muszlin bánta. De nem törődtek semmivel, csak az időveszteséget sajnálták. A túlsó oldalon a patak várt rájuk; mélyen, sebesen folyt sziklás medrében, s ezen a helyen csupán egy keskeny palló volt rajta. Shirley már sokszor átment ezen a pallón, félelem nélkül, nyugodtan, de Caroline még sosem merte megkockáztatni az átkelést.

- Átviszlek - mondta Shirley. - Könnyű vagy, én meg elég erős. Próbáljuk meg.

- Ha beleesem, te majd kihalászol - válaszolta Caroline hálásan megszorítva Shirley kezét, és habozás nélkül átment az ingatag deszkaszálon, mintha az egyenes folytatása volna a gyepes, szilárd talajnak. A mögötte haladó Shirley sem kelt át elszántabban és biztonságosabban. Mostani kedélyállapotukban még egy örvénylő, tajtékzó csatorna sem tudta volna visszatartani őket céljuktól. Ezekben a pillanatokban nem törődtek se tűzzel, se vízzel. Ha az egész stilbró'-i láp máglyatüzektől lángol és izzik, vagy ha a Calder és Air folyók harsogva kiáradnak medrükből, az se állította volna meg a két lányt. Egy hang azonban mégis megállásra késztette őket. Alig érintette lábuk a túlsó partot, amikor észak felől lövés hasított bele a csöndbe. Eltelt egy másodperc, és távolabbról, dél felől, hasonló dörrenés hallatszott. Három perc sem telt bele, és keletről és nyugatról is lövések hangzottak.

- Az első dörrenésnél azt hittem, végünk van - mondta Shirley, mély lélegzetet véve. - Úgy éreztem, halántékon találtak, neked meg a szívedet ütötte át a golyó. De aztán az ismétlődő hangok megmagyarázták a dolgot. Előre megbeszélt jelzőlövések voltak. Nyilván közeledik a támadás. Bár szárnyunk lenne, a lábunk nem hozott elég gyorsan bennünket.

Egy darabon még a sűrű sarjerdőn kellett átvergődniük, s amikor kibukkantak belőle és letekintettek, alattuk terült el a gyár, látták az épületeket meg az udvart, s odébb az utat is. Egyetlen pillantás ebbe az irányba meggyőzte Shirleyt, hogy jól sejtette: elkéstek, már nem figyelmeztethetik a völgybelieket. Több időbe került, mint gondolták, amíg le tudták győzni a földeken előttük meredő akadályokat. A különben fehér út most feketéllett a nyüzsgő tömegtől. A zendülők a gyárudvar zárt kapuja előtt tömörültek, belül az udvaron egyetlen alak állt, és láthatólag beszélt a tömeghez. A szövőde teljes csöndbe és sötétségbe burkolózott: életnek, világosságnak, mozgásnak nyoma sem volt körülötte.

- Biztos, hogy fölkészült! Ez biztosan nem Moore, aki ott egyedül néz szembe velük - suttogta Shirley.

- De ő az. Oda kell mennünk hozzá. Én odamegyek!

- Dehogy mégy!

- Akkor mért jöttem ide? Csak miatta jöttem. Odamegyek hozzá!

- Szerencsére ez nem áll módodban. Nem juthatsz be az udvarba.

- De az elülső nagykapun kívül van egy kis hátsó bejárat is. Ismerem a titkos módszert, amivel ki lehet nyitni. Megyek, megpróbálom.

- Nem engedlek! - Miss Keeldar mindkét karjával átfogta Caroline derekát, és visszatartotta. - Nem mozdulsz, egy lépést se - folytatta parancsoló hangon. - Ha most mutatkoznánk Moore előtt, csak megbotránkoztatnánk és zavarba hoznánk. Komoly veszély idején a férfiak nem szeretik a nőket maguk körül.

- Én nem okoznék gondot, én segítenék neki.

- Hogyan? Hősiességre tüzelnéd? Ugyan már! A lovagkor napjai elmúltak, nem lovagi tornára készülnek, hanem pénzért, megélhetésért, az életükért akarnak megküzdeni.

- Mellette van a helyem, ez természetes.

- Mint szívének királynője? Az ő szerelme az üzeme, Cary. Ha a gyárát és a gépeit tudja maga mögött, nincs szüksége egyéb bátorításra. Nem szerelemért és szépségért, hanem az üzleti könyveiért és a szöveteiért fog kopját törni. Ne légy érzelgős, Robert sem az.

- Segíthetek neki, odamegyek hozzá.

- Eredj hát! Elengedlek. Keresd csak Moore-t, nem fogod megtalálni. - Eleresztette Caroline-t, s az repült, mint a nyílvessző a megfeszített íjról. Csúfondáros, gúnyos nevetés követte. - Nyisd ki jól a szemed! Itt nincs tévedés! - hangzott a figyelmeztetés.

De bizony tévedés volt. Miss Helstone tétovázva megállt, és az udvarra bámult. Az alak hirtelen elugrott a kaputól, és futva, sebesen igyekezett vissza a gyárba.

- Siess, Lina! - kiáltotta Shirley. - Érd utol, mielőtt bemegy.

Caroline lassan visszajött. - Nem Robert volt - mondta -, nem is olyan magas, az alakja és a tartása is más.

- Láttam, hogy nem Robert, azért eresztettelek el. De hogy is képzelhetted? Egy szerencsétlen munkás volt; őrszemnek állították oda. Már bent van a gyárban, biztonságban, láttam, amikor kinyitották az ajtót, és beengedték. Nagy kő esett le a szívemről. Robert fölkészült erre, fölösleges lett volna figyelmeztetnünk. Most már igazán örülök, hogy elkéstünk, fölöttébb kínos jelenettől menekültünk meg. Gyönyörű lett volna, mondhatom: belépünk az irodába - *toute éperdue*[39] -, és szembe találjuk magunkat a szivarozó Mr. Armitage-dzsal és Mr. Ramsdennel, a hányavetin hősködő Malone-nal, a gúnyosan vigyorgó nagybátyáddal, a szíverősítőt kortyolgató Mr. Sykesszal és Moore-ral, a hűvös üzletemberrel. De jó, hogy nem került erre sor!

- Szeretném tudni, Shirley, sokan vannak-e a gyárban?

- Elegen ahhoz, hogy megvédjék. A katonák, akiket ma kétszer is láttunk, szintén ide jöttek, biztos vagyok benne. És azok is, akik délután az unokabátyádat vették körül a mezőn, bizonyára mind vele vannak.

- Mit csinálnak most, Shirley? Mi ez a lárma?

- Baltákkal és feszítővasakkal esnek neki a kapunak. Be akarják törni. Félsz?

---

[39] Szívszakadva.

- Nem, csak a szívem dobol vadul. Nehezemre esik az állás, leülök. És te nyugodt vagy?

- Azt éppen nem mondhatom, de örülök, hogy itt vagyunk. A tulajdon szemünkkel fogjuk látni, mi történik. Itt vagyunk a helyszínen, és senki sem tud róla. Nem ejtjük ámulatba a segédlelkészeket, a szövödést, a gabonakereskedőt elhamarkodott, regényes jelenésünkkel a színen, hanem itt állunk egyedül a barátságos éjszakában, a néma csillagokkal és a susogó fákkal, amelyek nem fognak elárulni minket a barátainknak.

- Shirley! Shirley! Kidőlt a kapu! Olyan robaj volt ez, mint amikor nagy fák zuhannak le. Most beözönlenek! Be fogják törni a gyár ajtaját is, ahogy betörték a kaput. Mit tehet Robert ennyi ember ellen? Ó, istenem, bárcsak egy kicsit közelebb lehetnék hozzá, ha hallhatnám a hangját, ha beszélhetnék vele! Csak egy a vágyam, egy az akaratom, hogy segítségére legyek. Nem lennék fölösleges teher a nyakán, biztosan vehetné valami hasznomat.

- Megindultak! - kiáltotta Shirley. - Milyen föltartóztathatatlanul nyomulnak befelé! Rendezetten, fegyelmezetten menetelnek, nem állítom, hogy bátrak - százak tízek ellen nem azt bizonyítja -, de... - Shirley most halkabbra fogta a hangját - de a szenvedés és a kétségbeesés ösztönzi őket.

- Igen, Robert ellen, mert gyűlölik, Shirley, el lehet képzelni, hogy ezek győznek?

- Majd meglátjuk. Moore és Helstone a legjobb fajtából valók, nem kontárok, nem nyúlszívűek...

Csattanás, recsegés-ropogás szakította meg a lányok suttogó beszélgetését. Egyszerre elhajított kövek sortüze érte a gyár széles homlokzatát, valamennyi ablakot, s most minden üvegtábla apró szilánkra zúzva hevert a földön. A pusztítást üvöltés követte: zendülő üvöltés, északangliai, yorkshire-i, nyugati szövőiparvidék zendülőinek üvöltése. Olvasóm, bizonyára sohasem hallottad még ezt a hangot! Örülj neki, jobb a fülednek - talán a szívednek is. Mert ha gyűlölettel hasít át a levegőn, ellened és barátaid ellen, elveitek és érdekeitek ellen, akkor a gyűlölet kiáltására feltámad a harag; az oroszlán megrázza sörényét, és talpra áll a hiéna üvöltésére; gyűlölettel fordul kaszt kaszt ellen, és a középosztály fölháborodott és megbántott szelleme megvetéssel, könyörtelenül lecsap a munkásosztály kiéhezett, dühöngő tömegeire. Nehéz türelmesnek, nehéz igazságosnak lenni ilyen pillanatokban.

Caroline fölállt, Shirley átkarolta. Oly csöndben, mozdulatlanul álltak egymás mellett, mint két karcsú fatörzs. Az üvöltés hosszan tartott, s amikor elhalt, az éjszaka még tele volt a mozgolódó, mormogó tömeg neszével.

- Mi lesz most? - kérdezték maguktól a figyelők.

Egyelőre semmi sem történt - a gyár néma maradt, akár a sírbolt.

- Nem lehet egyedül - suttogta Caroline.

- Mindenemet föltenném rá, hogy éppoly kevéssé van egyedül, mint amennyire nem fél - válaszolta Shirley.

Lövések dördültek. A lázadók lőttek. Csak erre a jelre vártak a védők? Úgy tűnt, igen. Az eddig tétlen, mozdulatlan gyár fölébredt: tűz csapott ki az üres ablakkeretekből, puskák sortüzének ropogása szántott végig élesen a völgyön.

- Moore *végre* megszólalt - mondta Shirley -, és úgy látszik, sok nyelven beszél. Ez nem egy hang volt.

- Türelmes volt, senki sem vádolhatja azzal, hogy elhamarkodottan cselekedett - jelentette ki Caroline. - Azoknak a sortüze megelőzte az övét, betörték a kapuját, az ablakait, rálőttek a gyárra, ő csak válaszolt nekik.

De mi történik most a gyár körül? Nehéz volt kivenni a sötétben, de nyilván valami rettenetes, mert mindig megújuló kavarodás lármája hallatszott: vad támadások, elszánt ellenállás; az udvar, a gyár betelt csatazajjal, a puskák most már szinte szünet nélkül ropogtak, és közben viaskodás, rohanás, lábdobogás, ordítozás hallatszott. A támadók célja nyilván az volt, hogy behatoljanak a gyárba, a védőké pedig, hogy visszaverjék őket.

A lányok hallották a lázadók vezérének kiáltását: - A hátsó bejárathoz, fiúk! Mire a válasz: - Gyertek csak, majd megkapjátok a magatokét!

- Az irodához! - hangzott fel újra a parancs.

- Gyertek! Szíves fogadtatásban lesz részetek! - volt ismét a válasz, s nyomban vakító tűz és ádáz fegyverropogás robbant ki az irodából, amikor a lázadók tömege odarohant.

A hang, mely a gyárból hallatszott, Moore hangja volt. A lányok megérezték belőle, hogy a férfi lelke átforrósodott az összecsapástól, és azt is sejtették, hogy küzdőtársaiban is felébredt a verekedő állat, s egy időre elnyomta bennük a megfontolt emberi lényt. Mind a két lány érezte, hogy ég az arca, vadul száguld a vér ereiben, mind a kettő tudta, semmi értelme sincs belerohanni a harcba, ütéseket osztogatni és kapni. De elszaladni sem tudtak - Caroline éppoly kevéssé, mint Shirley -, és elájulni sem, és a világ minden kincséért sem tudták volna levenni szemüket a homályba vesző szörnyű jelenetről, a gomolygó lőporfüstről, a puskák torkolattüzéről.

Hogy fog ez végződni és mikor? - lüktetett bennük a kérdés lüktető pulzusuk ritmusára. Eljön-e az a pillanat, amikor valami hasznukat vehetik? Tulajdonképpen csak azért vártak, hogy erre választ kapjanak. Mert Shirley tréfával ütötte ugyan el a dolgot, amikor késve érkeztek, és mindig kész volt kigúnyolni a maga vagy mások lelkesedését, most mégis odaadta volna legjobb tanyáját, ha alkalma nyílik valami jó szolgálatra.

De az alkalom nem adatott meg neki, a várt pillanat nem érkezett el, és nem látszott valószínűnek, hogy elérkezik. Moore napok, talán hetek óta várta ezt a támadást, fölkészült rá minden tekintetben. Megerősítette és fegyveresekkel látta el a gyárát, amely amúgy is szilárd épület Volt. Hidegvérű, bátor férfi volt, rendíthetetlen elszántsággal állt a védelem élére, és társaira ráragadt a bátorsága, utánozták a viselkedését. Így még sohasem fogadták a lázadókat; más gyárakban, melyeket megtámadtak, semmi ellenállásba nem ütköztek, és nem is álmodtak arról, hogy ilyen tervezett, eltökélt védelemmel kerülnek szembe. Amikor vezéreik hallották, hogy hűvös, kihívó hangon halálba szólítják őket, amikor látták, hogy a gyárból állandóan tűz alatt tartják őket, és meggyőződtek a gyáros higgadt elszántságáról, és látták maguk körül sebesülten összerogyó társaikat, rájöttek: itt nincs mit tenni. Sietve rendekbe állították csapatukat, visszavonultak a gyárépülettől, névsor-, illetve számsorolvasást tartottak (mert az emberek nem nevekre, hanem számokra jelentkeztek). Azután szétszéledtek a mezőn, elmentek, és csak csöndet és rombolást hagytak maguk után. A támadás - kezdetétől a végéig - egy óráig sem tartott.

Ekkor már közeledett a hajnal, nyugaton sűrűsödött a homály, keleten pirkadni kezdett. Azt gondolhatnánk, hogy a lányok, miután végignézték az összecsapást, most a győztesekhez sietnek, akikhez teljes érdekazonosság fűzte őket. Nem tették. Csak az alaposan megrongált gyárat közelítették meg óvatosan, s amikor az udvarra nyíló nagy ajtóban hirtelen egy csomó katona és civil férfi jelent meg, gyorsan behúzódtak egy ócskavas és faraktár gyanánt szolgáló fészerbe, ahonnan mindent láttak, de őket nem láthatta senki.

A látvány nem volt szívderítő - mindenütt a pusztulás szennyes nyomai látszottak az üde nyári hajnalban. A cserjésre s a völgyre árnyék és harmat borult, végében zöldellt a hegy, de itt a kedves völgykatlan közepén az éjszaka elszabadult. Viszály szántotta fel átkos patájával a talajt, sivár pusztulás maradt a nyomában. A gyár romosan ásított üres ablakaival, az udvart kő és téglatörmelék borította, a falak tövében a törött üvegek szilánkjai csillogtak. Puskák és más fegyverek hevertek imitt-amott, s nem egy mélyvörös folt sötétlett a kavicsos földön. Egy hulla hevert mozdulatlanul, arcra borulva a kapu közelében, és öt-hat sebesült vonaglott és nyöszörgött a véres porban.

Miss Keeldar arca szokatlan kifejezést öltött a látványra. A csata utójátéka volt ez, a lelkes erőfeszítés helyét halál és kín foglalta el: ez a feketeség a ragyogó tűz nyomán, mikor kialszanak a lángok, a forróság alábbhagy, és kihuny a parázs.

- Ezt akartam megakadályozni - mondta Shirley olyan hangon, mely elárulta, hogy szívét most más érzések járják át.

- De nem tudtad megakadályozni, mindent megtettél, hiába - mondta Caroline vigasztalóan. - Ne bánkódj, Shirley.

- Sajnálom azokat a szegény fickókat - hangzott a válasz, és Shirley csillogó szemét harmat homályosította el. - Szeretném tudni, megsebesült-e a gyárban valaki? Az ott a nagybátyád?

- Igen, ő az, meg Mr. Malone. És, ó, Shirley, ott van Robert!

- Jól van - mondta Shirley megint a régi hangján -, azért nem kell annyira szorítanod a kezemet. Nem látok ebben semmi csodálatosat. Tudtuk, akárki hiányozhat, de ő biztosan itt van.

- Erre tart, felénk jön, Shirley!

- Vagyis inkább a kúthoz, hogy megmossa a kezét és homlokát. Látod, egy kis karcolás van rajta.

- Vérzik, Shirley, ne tarts vissza, oda kell mennem!

- Egy lépést se!

- Megsebesült, Shirley!

- Kutyafülit!

- De oda kell mennem, muszáj, akarok! Nem állhatom, hogy mindig visszatartasz.

- Minek?

- Hogy beszéljek vele, megkérdezzem, hogy van, és mit tehetek érte.

- Hogy felizgasd és bosszantsd? Hogy jelenetet rendezz a katonák, Mr. Malone, a nagybátyád meg a többiek előtt? Gondolod, hogy örülne neki? És te örülnél, ha egy hét múlva visszagondolnál rá?

- Mindig csak letorkolsz és elnyomsz - jegyezte meg Caroline kissé ingerülten.

- Igen, az ő kedvéért és még inkább a tiédért. Azt mondom, ha most mutatkoznál, egy óra múlva megbánnád, és éppígy Robert is.

- Azt gondolod, Shirley, hogy nem tetszene neki?

- Sokkal kevésbé, mint az, hogy megállítottuk csak a köszönés végett, amiért annyira haragudtál rám.

- De az csak játék volt, ott nem volt veszély.

- Ez meg itt komoly dolog, nem szabad zavarnod őt!

- Csak azért szeretnék odamenni hozzá, mert az unokabátyám, nem érted?

- Tökéletesen értem. De nézz csak oda most! Lemosta a homlokát, s már nem szivárog a vér. Csak egy kis horzsolás az egész, innen is jól látom. Most megy, és megnézi a sebesülteket.

Mr. Moore és Mr. Helstone bejárta az udvart, és megvizsgáltak minden fekvő alakot. Ezután kiadták a rendeletet: szedjék össze a sebesülteket, és vigyék be a gyárba. Miután ez megtörtént, Joe Scott parancsot kapott: nyergelje föl gazdája lovát és Mr. Helstone póniját. A két férfi vad vágtában elszáguldott különböző irányban, hogy orvosi segítséget hozzon.

Caroline még nem nyugodott meg.

- Shirley, Shirley, szerettem volna csak egy szót szólni hozzá, mielőtt elment - mormolta, és könnyezett.

- Miért sírsz, Lina? - kérdezte Miss Keeldar egy kicsit keményen. - Örülnöd kellene, nem szomorkodnod. Robert megúszta komoly baj nélkül. Győzött, hűvös és bátor volt a harcban, és most megfontolt a diadalban. Jó alkalom vagy ok ez a pityergésre?

- Te nem tudod, mit érzek - nyöszörgött a másik -, milyen fájdalmat, milyen szomorúságot, és azt sem, hogy ez miből fakad. Meg tudom érteni, hogy ujjongsz Robert nagyszerűségén és jóságán, én is így vagyok vele bizonyos értelemben, de máskülönben oly nyomorúságosan érzem magam. Túlságosan eltávolítottak tőle, azelőtt közelebb voltunk egymáshoz. Hagyj magamra, Shirley, engedd, hogy sírjak pár percig, attól megkönnyebbülök.

Miss Keeldar, látva, hogy Caroline egész testében remeg, abbahagyta a kioktatást, kiment a fészerből, hogy Caroline jól kisírhassa magát. Helyesen tette. Caroline néhány perc múlva csatlakozott hozzá. Sokkal nyugodtabb volt, és szokott engedelmes, kedves hangján így szólt:
- Gyere, Shirley, menjünk haza. Megígérem, nem próbálok Roberttel találkozni, míg ő nem kér rá. Soha többé nem akarom ráerőszakolni magam. Köszönöm, hogy visszatartottál.

- Jó szándékkal tettem - válaszolta Miss Keeldar. - S most, Lina, fordítsuk arcunkat a hűvös reggeli szélnek, és sétáljunk szépen haza a paplakba. Majd belopózunk úgy, ahogy kilopóztunk, senki se fogja tudni, hol jártunk, s mit láttunk ma éjszaka, így aztán senki se zaklat majd bennünket gúnyos megjegyzésekkel és hamis következtetésekkel. Holnap találkozunk Roberttel, és jókedvűek leszünk. De most nem szólok többet, nehogy én is sírva fakadjak. Látszólag kemény szívű vagyok hozzád, pedig nem így van.

HUSZADIK FEJEZET
Másnap

Hazafele menet a két lány egy lélekkel sem találkozott. Észrevétlenül mentek be a lelkészlakba, és nesztelenül lopóztak fel az emeletre a hajnal gyér, de nekik éppen elegendő világánál. Shirley rögtön lefeküdt, s bár a szoba idegen volt, hiszen még sohasem aludt a paplakban, s bár az imént lezajlott események összehasonlíthatatlanul izgalmasabbak és rémületesebbek voltak, mint bármi, amiben eddig szemtanúként része volt, alig érintette feje a párnát, máris mély, üdítő álom zárta le szempilláját, s nyugtatta meg érzékeit.

Irigyelésre méltó volt Shirley tökéletes egészsége; melegszívű, együttérző lány volt, s mégsem ideges, erős felindulások kerítették hatalmukba anélkül, hogy lelki kimerültséget okoztak volna. A vihar megrázta és fölkavarta, amíg tartott, de nem érintette sem rugalmasságát, sem frisseségét. Ahogy a nappal mindenkor ösztönző érzéseket hozott neki, minden éjszaka üdítő álommal ajándékozta meg. Caroline elnézte az alvó Shirleyt, és szép arcának boldog kifejezéséből látta, hogy derűs a lelke.

Ő maga, egészen más természetű lévén, nem tudott elaludni. Az iskolai ünnepély és a teadélután hétköznapi izgalma magában is elegendő lett volna, hogy ébren töltse az egész éjszakát, de a szeme előtt lejátszódott borzalmas dráma hatásától valószínűleg napokig nem tud majd szabadulni. Meg se próbált aludni, hiábavaló lett volna; nem feküdt le, odaült Shirley mellé a heverőre, számolta a lassú perceket, és nézte, hogy hág egyre följebb a júniusi nap az égen.

Caroline újabban gyakran virrasztott, s az álmatlan éjszakák gyorsan fölemésztik az életet. S mert a virrasztások alatt a lélek nem jut a remény mannájához és a boldog emlékek mézéhez, kellemes táplálék hiányában a vágyak sovány kosztján igyekszik megélni, s mivel ebből sem örömet, sem fenntartó erőt nem meríthet, s érzi, hogy hamarosan belepusztul a sóvárgásba, a filozófiához, a kemény elhatározáshoz és a belenyugváshoz fordul, segítségért kiált hozzájuk. De hiába! Nem segítenek, meg sem hallják a kiáltást, s a lélek elerőtlenedik.

Caroline jó keresztény volt, tehát a gyötrelmek idején sokat imádkozott; mélységes keresztényi hittel türelemért, erőért, enyhülésért könyörgött az éghez. Tudjuk azonban, hogy e földi világunk a szenvedés és megpróbáltatás színtere. S mert fohászai mindeddig eredménytelenek maradtak, Caroline már azt hitte, hogy kérése süket fülekre talált, és nem teljesül. Néha úgy érezte, hogy Isten elfordította tőle arcát; voltak pillanatok, amikor - mint valami kálvinista - a vallási kétségbeesés mélyére süllyedt, és úgy érezte, a kárhozat végzete sötéten nehezedik lelkére.

A legtöbb ember életében van olyan időszak, vagy akár több is, amikor elhagyatottnak érzi magát, s a kilátástalanság ellenére is egyre csak reménykedik, de a beteljesülés napja mégsem érkezik el. Ilyenkor a lélek valóban megbetegszik. Keserves óra ez, ám sokszor csak ama sűrű sötétségnek bizonyul, mely megelőzi a napfölkeltét, akár az évnek az a fordulópontja, amikor a januári jeges szél tovasöpri a kopár földről a múló tél halotti énekét, meghozván a közelgő tavasz ígéretét. Az esendő madár azonban nem érti, hogy metsző a szél, csak didereg tőle - s éppily kevéssé ismeri fel gyötrelme tetőfokán a szenvedő lélek a szabadulás hajnalát. És mégis, minden szenvedő tartson ki keményen Istenbe vetett hite és szeretete mellett; Istenben nem csalatkozik, nem hagyja el végleg: Isten meglátogatja azt, akit szeret. Ezek igaz szavak, és sohasem szabad megfeledkeznünk róluk.

A ház végre mozgolódni kezdett, a cselédek fölkeltek, a földszinten kinyitották az ablakokat. Amikor Caroline fölkelt a heverőről, mely számára úgyis csak töviságy volt, azt érezte, amit a felvirradó, tevékeny nappal minden ember: hogy lassan visszatér belé az élet; legföljebb a végsőkig elkeseredett ember vagy a haldokló nem érzi ezt. Mint rendesen, nagy gonddal öltözködött, s igyekezett úgy elrendezni haját és ruháját, hogy a szívét szorító kétségbeesés jegyét ne hordja magán. Amikor mind a ketten felöltöztek, egyformán frissnek látszottak, azzal a különbséggel, hogy Miss Keeldar szeme élénk volt, Miss Helstone-é bágyadt.

- Ma sok mondanivalóm lesz Moore-nak - kezdte Shirley a beszédet, és látszott az arcán, hogy számára az élet csupa érdekesség, várakozás és elintéznivaló. - Keresztkérdések alá fogom - tette hozzá. - Biztosan azt hiszi az okos, hogy túljár az eszemen. Így bánnak a férfiak a nőkkel, leplezik a veszélyt, azt hiszem, azért, hogy megkíméljék őket az aggodalomtól. Ezek is azt képzelik, hogy sejtelmünk sincs róla, hol jártak az éjszaka, mi meg tudjuk, nekik fogalmuk sincs róla, hol voltunk mi ketten. Azt hiszem, a férfiak olyannak tartják a nők értelmét, mint a gyermekekét. Márpedig ez tévedés!

Mialatt ezeket mondta, a tükör előtt állt, és természettől hullámos haját csigás fürtökbe rendezte, úgy, hogy ujjára csavarta a tincseket. Öt perccel később, amikor Caroline a ruháját és övét kapcsolta be, megint elővette a témát:

- Ha a férfiak olyannak látnának bennünket, amilyenek tényleg vagyunk, elképednének egy kicsit. De a legokosabb, legélesebb eszű férfi is gyakran illúziókat táplál a nőkről. Hamis világításban látnak bennünket, félreértik jóságunkat is, gonoszságunkat is. A jóságos nő furcsa valami a szemükben: félig bábu, félig angyal. Aki meg rossz hozzájuk, majdnem mindig sátáni. Aztán önkívületbe esnek egymás teremtményeitől, imádják egymás verseinek, regényeinek, drámáinak hősnőit, pompásnak, isteninek tartják őket! Lehetnek pompásak, sőt isteniek, de legtöbbször nagyon is mesterkéltek. Művirágok, mint ez a rózsa itt az ünneplő kalapomon. Ha mindent elmondanék, amit erről gondolok, ha őszintén megmondanám a véleményemet az elsőrendű irodalmi alkotások elsőrendű hősnőiről, hova jutnék? Egy félóra alatt hulla lennék a bosszúállók kőzápora alatt.

- Shirley, annyit fecsegsz, nem tudom bekapcsolni a ruhádat, maradj nyugton egy kicsit. És végeredményben a férfi írók hősnői éppen annyit érnek, mint az írónők férfi hősei.

- Azt már nem! A nők jobban ismerik a férfiakat, mint a férfiak a nőket. Egyszer majd, ha lesz időm, megírom ezt egy irodalmi lapnak. Csak éppen nem közlik majd. „Köszönjük, nem tartunk rá igényt”, és átvehetem a cikket a kiadóban.

- Mondjuk csak meg őszintén, ehhez nem tudsz elég jól írni, nem vagy annyira művelt, Shirley, ehhez nem tudsz eleget.

- Isten tudja. Nem mondhatok ellent neked, Cary, valóban olyan tudatlan vagyok, mint egy tuskó, csak egy vigasztal: te se vagy sokkal különb.

Ezután lementek reggelizni.

- Kíváncsi vagyok, hogy töltötte az éjszakát Mrs. Pryor és Hortense Moore - mondta Caroline, miközben kitöltötte a kávét. - Milyen önző vagyok! Egyszer sem jutottak eszembe mostanáig. Hallaniuk kellett a zenebonát. Fieldhead meg a kis ház közel van a gyárhoz. Pedig Hortense fél ilyenkor, és nyilván Mrs. Pryor is.

- Meg mernék esküdni rá, Lina, hogy Moore ügyesen eltávolította a nővérét az útból. Hortense Miss Mann-nal ment haza, és Moore bizonyára úgy rendezte, hogy ott is aludt. Ami Mrs. Pryort illeti, miatta nyugtalankodom egy kicsit, de félóra múlva már ott leszünk nála.

Ekkor már a völgyben történtek híre széltében-hosszában elterjedt a környéken. Fanny, akit Fieldheadbe küldtek tejért, rohanvást jött haza, és lihegve újságolta a konyhában, hogy csata volt az éjjel Moore gyáránál, és azt beszélik: húsz embert megöltek. Fanny távollétében a mészárosinas izgatta fel Elizát azzal, hogy porig égették a gyárat. A két nő berontott a nappaliba, elmondták a szörnyűségeket a hölgyeknek, és világos, részletes beszámolójukat azzal a kijelentéssel végezték: biztosak abban, hogy a gazdájuk is benne volt a dologban. Ő meg Thomas, a sekrestyés, bizonyosan azért ment el hazulról az éjszaka, hogy csatlakozzék Moore-hoz s a katonákhoz. Mr. Malone-ról sem tudnak semmit a szállásadói tegnap délután óta, és Joe Scott felesége meg a gyerekei kétségbeesetten találgatják: mi érhette a családfőt.

Alig hangzottak el ezek a hírek, kopogtattak a konyhaajtón. A fieldheadi kisinas érkezett nagy sietve, levelet hozott Mrs. Pryortól. Kapkodva írt, sürgető üzenet volt, felszólította Miss Keeldart, azonnal jöjjön haza, mert a házban és az egész környéken nagy a zűrzavar, parancsokat kell kiadni, s ezt egyedül a ház úrnője teheti meg. Az utóiratban arra kérte Shirleyt, ne hagyja magára Miss Helstone-t a paplakban, inkább hozza magával Fieldheadbe.

- E tekintetben nincs véleménykülönbség közöttünk - mondta Shirley, miközben megkötötte a kalapját, azután csöngetett, hogy hozzák be Caroline-ét is.

- De mit fog Fanny és Eliza csinálni? És mi lesz, ha a nagybátyám hazajön?

- A nagybátyád még nem jön haza, más dolga lesz, egész nap ide-oda vágtat majd Briarfield és Stilbro' között, riasztja az elöljárókat a városházán, a tiszteket a kaszárnyában. Eliza és Fanny nyugodtan összeülhet Joe Scott meg a sekrestyés feleségével. Amellett természetesen most nem is kell igazi veszélytől tartani, hetek telnek bele, mire a lázadók ismét összegyűlnek, és újabb terveket kovácsolnak. És nagyot tévednék, ha Moore és Helstone nem használnák ki az éjszakai zendülést, hogy csírájában elfojtsák az egészet. Úgy megijesztik majd a stilbró'-i hatóságokat, hogy azok erélyes intézkedésekhez folyamodnak. Csak azt remélem, nem lesznek túl szigorúak, és nem kezdik irgalmatlanul üldözni a levert zendülőket.

- Robert nem lesz kegyetlen, ezt magunk is láttuk az éjszaka - mondta Caroline.

- De kemény lesz mondta Shirley -, és a nagybátyád is. Amint átsiettek a földeken és a cserjésen Fieldhead felé, látták, hogy a távoli országúton szokatlanul nagy a nyüzsgés. Lovasok és gyalogosok igyekeztek a máskor elhagyatott völgy felé. Amikor a lányok a kúriához értek, a hátsó udvar ajtaját nyitva találták, és az udvar is, konyha is tömve volt izgatott emberekkel: férfiakkal, nőkkel, gyerekekkel, akik tejért jöttek, s akiket Mrs. Gill, a házvezetőnő hiába igyekezett rábeszélni, hogy fogják a tejeskannájukat és menjenek. (Észak-Angliában a nemesi birtokokon az volt a szokás, hogy a parasztbérlők a kúria tejesházában vették át tej- és vajjárandóságukat. Az uradalom legelőjén erre a célra tartottak egy csorda fejőstehenet. Miss Keeldarnek is volt ilyen csordája, csupa hosszú lebernyeges, fajtiszta Craven-tehén, amelyek a szép Airedale dús legelőin és tiszta vizein nőttek fel. Shirley büszke is volt a jól táplált, pompás állatokra.) A helyzetet látva, Shirley úgy gondolta, jó lesz a háza táját mielőbb megtisztítani az emberektől, elvegyült hát a pletykázó csoportok közé. Jó reggelt kívánt nekik, azzal a nyíltszívű, nyugodt elfogulatlansággal, ami jellemezte modorát, amikor egyszerre többekhez szólt, különösen ha azok a munkásosztályhoz tartoztak. Egyenrangúakkal szemben hűvösebb volt, a fölötte állókkal pedig inkább büszke. Aztán megkérdezte az emberektől, megkapták-e valamennyien a tejadagjukat, s az igenlő válaszra megjegyezte, hogy azt szeretné tudni, mire várnak még.

- Épp csak beszélgetünk egy kicsit arról a harcról, ami a gyáránál volt, kisasszony - felelte az egyik férfi.

- Beszélgetnek egy kicsit?! Ilyenek maguk! - mondta Shirley. - Furcsa dolog, az egész világ annyira szeret *beszélni* az eseményekről, *beszélnek*, ha hirtelen meghal valaki, *beszélnek*, ha tűz üt ki, *beszélnek*, ha egy gyártulajdonos csődbe megy, *beszélnek*, ha meggyilkolják. Ugyan, mire jó ez a sok beszéd?

Az alacsonyabb néposztály gyermekei semmit sem szeretnek annyira, mint az egyenes, kedélyes dorgálást. A hízelgést szívből megvetik, a jó szándékú szidást szeretik. Világos beszédnek nevezik ezt, és őszinte örömmel fogadják, ha megmossák a fejüket. Shirley közvetlen, csípős szavai egy másodperc alatt ráterelték a tömeg figyelmét.

- Senkiházik vagyunk, igaz-e? - kérdezte az egyik ember mosolyogva.

- Hát nem sokkal különbek. Maguk, a példásan szorgalmas emberek, éppen olyan szívesen locsognak, mint a henyék. Előkelő gazdagoknak talán megbocsátható, ha elfecsérlik az idejüket, de a maguk számára, akiknek arcuk verítékével kell megkeresni a kenyerüket, nincs bocsánat.

- Ejnye, de furcsa a kisasszony, nekünk sose legyen egy kis szabad időnk, csak azér, mer keményen dolgozunk?

- Soha - hangzott a gyors válasz -, *hacsak* - tette hozzá Shirley olyan mosollyal, amely félig meghazudtolta szigorú hangját -, hacsak nem tudják jobban felhasználni, mint az asszonyaik, akik rum és tea mellett összedugják a fejüket, maguk férfiak meg sör és pipa mellett, hogy botrányos dolgokat beszéljenek a szomszédaikról. No de jól van, barátaim - váltott át hirtelen a szókimondásról az udvariasságra -, tegyék a kedvemért, hogy fogják a tejeskannájukat, és hazamennek. Több látogatót várok ma ide, és nagyon kényelmetlen lenne, ha a sok embertől alig tudnának a házhoz férkőzni.

A yorkshire-i ember éppoly könnyen enged a rábeszélő szép szónak, amilyen konokul ellenáll a kényszernek. Az udvar öt perc alatt kiürült.

- Köszönöm, és isten velük, barátaim - mondta Shirley, miközben becsukta az elcsöndesedett udvar kapuját.

Nos, ezek után akad-e olyan finom lelkű cockney, aki hibát merészel találni a yorkshire-iak modorában? Meg kell adni, hogy a nyugat-yorkshire-i legények és lányok nagy többsége tetőtől talpig úriember és úrihölgy; csak a szánalmasan szenvelgő és az ostobán nagyképű pöffeszkedőkkel fordulnak szembe lázadón.

A két lány a ház hátsó bejáratán és a konyhán (azaz a „házon", ahogy a belső konyhát nevezik) át lépett a hallba. Mrs. Pryor futva sietett elébük a lépcsőn. Remegett az idegességtől, természettől pirospozsgás arca sápadt volt, rendszerint nyugodt, bár félénk kék szeme nyugtalanul, riadtan rebbent ide-oda, de azért nem hangoskodott, s nem kezdte kapkodva mesélni, hogy mi történt. Az éjszaka folyamán s még most reggel is az önmagával való elégedetlenség uralkodott benne: az bántotta, hogy nem tudott az alkalomhoz illően, higgadtan, hűvösen viselkedni.

- Biztosan tudják - kezdte remegő hangon, és igyekezett minden túlzást kerülni a mondandójában -, hogy egy csapat lázadó megtámadta Mr. Moore gyárát ma éjjel. Egész tisztán hallottuk a lövöldözést és a lármát. Egyikünk sem aludt, nagyon szomorú éjszaka volt. Egész reggel nyüzsgött a ház a jövő-menő emberektől, a cselédek hozzám fordultak parancsokért és útbaigazításért, én azonban igazán nem éreztem magam feljogosítva erre. Azt hiszem, Mr. Moore ideküldött enni- és innivalóért, de nem mertem vállalni a felelősséget. Félek, hogy ilyen esetben a késlekedés káros lehet. De ez nem az én házam, maga nem volt itthon, Miss Keeldar, kedvesem, hát mit tehettem volna?

- Nem küldtek enni-innivalót?! - kérdezte Shirley, és arca, amely mostanáig derűs, jóindulatú és nyugodt volt, még akkor is, amikor a sokaságot korholta, hirtelen elborult, és haragosra gyúlt.

- Azt hiszem, nem, kedvesem.

- És a sebesülteknek sem küldtek semmit? Se tépést, se bort, se ágyneműt?!

- Azt hiszem, nem. Azt nem tudom, hogy Mrs. Gill mit csinált, de abban a pillanatban képtelen merészségnek tűnt nekem, hogy rendelkezzem a maga tulajdona fölött, és ellássam a katonákat a kért dolgokkal. Ennivalót küldeni egy csapat katonának, ez félelmetesen hangzik! Nem kérdeztem, hányan vannak, de gondolni sem mertem arra, hogy kifosszam miattuk a házat. Helyesen szerettem volna eljárni, de bevallom, nem láttam át világosan a dolgot.

- Pedig napnál világosabb az egész. Azok a katonák az életüket tették kockára a tulajdonom védelmében. Azt hiszem, méltán számíthatnak a hálámra. A sebesültek felebarátaink, gondolom, segítenünk kell rajtuk. Mrs. Gill! - kiáltott Shirley a konyha felé, inkább éles, mint lágy hangon. A kiáltás biztosabban hatolt át a hall és a konyha vastag tölgyfa ajtaján, mint a csöngetés.

Mrs. Gill nyakig volt a kenyérdagasztásban, s most azonmód, ragacsos kézzel és lisztes kötényben jelent meg, mert nem volt bátorsága időt vesztegetni azzal, hogy ledörzsölje a kenyértésztát, és lerázza a lisztet. Úrnője még sosem szólított cselédet ilyen hangon, azon az egy eseten kívül, amikor az ablakból meglátta, hogy a Tatár vadul verekszik egy fuvaros két kutyájával, amelyek mindegyike méltó ellenfele volt nagyságban, ha bátorságban nem is, és a két kutya gazdája ott állt, és uszította állatait, miközben a Tatár egyedül, bátorítás nélkül küzdött. Akkor Shirley valóban úgy kiáltott Johnért, mintha a végítélet napja jött volna el, de be sem várta, hanem amint volt, kalap nélkül kiszaladt az útra. Megmondta a fuvarosnak, hogy sokkal kevesebb az emberség benne, mint a porban hempergő három kutyában, aztán két kézzel megragadta a legnagyobb kuvasz vastag nyakát, és teljes erejéből fojtogatni kezdte, hogy elernyedt állkapcsából kiszabaduljon a Tatár feltépett, vérző szeme tájéka, melyet az állat dühös harapása fogva tartott. Egyszeriben öt vagy hat ember ugrott oda, hogy segítsen, de Shirley egyetlen köszönő szóra sem méltatta őket. - Előbb is jöhettek volna, ha van bennük egy kis emberség - jegyezte meg később. A nap hátralevő részében egy szót sem szólt senkihez, csak ült a tűz mellett a hallban estig, a Tatárt ápolta, mely vérző, merev, dagadt tagokkal hevert lábánál a pokrócon. Shirley néha titkon még könnyezett is, s a szánalom és szeretet szavait mormolta olyan gyöngéden, hogy az öreg, megtépett, harcos kutya azzal nyugtázta, hogy felváltva nyalogatta véres sebeit meg gazdája kezét és szandálját. Johnt pedig úrnője egy héten át nagyon hidegen kezelte.

Mrs. Gill, mint maga is bevallotta, egész testében remegve érkezett, mert emlékezett erre a kis epizódra. Miss Keeldar határozott, kimért hangon kérdéseket intézett hozzá, és parancsokat adott neki; Shirley büszke lelkét mélységesen fölkavarta az, hogy Fieldhead ilyen időkben olyannak mutatkozott, mint valami szűkmarkú fösvény tanyája, és haragját a selymek és csipkék alatt viharosan hullámzó keble is elárulta.

- Mikor jött az az üzenet a gyárból? Mennyi ideje?

- Még egy órája sincs, úrnőm - válaszolta a házvezetőnő csillapítóan.

- Egy órája se! Akár azt is mondhatta volna, hogy egy napja se! Azóta már biztosan máshoz fordultak segítségért. Azonnal küldjön oda egy embert, azzal, hogy minden, ami ebben a házban van, Mr. Moore, Mr. Helstone és a katonák rendelkezésére áll. Ez legyen az első dolga!

Míg a parancsot végrehajtották, Shirley ellépett barátaitól, és némán, megközelíthetetlenül állt a hall ablakánál. Amikor Mrs. Gill visszatért, megfordult. Sápadt arcán a bosszúság és izgalom lángvörös pírja izzott, sötét szemében a harag tüze lobogott.

- Az éléskamrából és a borospincéből mindent hozasson föl, rakják szekerekre, és vigyék át a völgybe. Ha véletlenül nem volna elég hús vagy kenyér a házban, menjen a mészároshoz és a pékhez, és küldesse oda az egész készletüket. De majd magam nézek utána mindennek.

Kiment.

- Hamarosan minden rendbe jön, egy óra alatt túl lesz az egészen - suttogta Caroline Mrs. Pryornak. - Menjen föl, kedves asszonyom - tette hozzá szeretettel -, nyugodjon meg, ne szívja mellre a dolgot. Meglátja, estére Shirley inkább magamagát fogja hibáztatni, mint önt.

Néhány további gyengéd, megnyugtató, rábeszélő szóval Miss Helstone-nak sikerült lecsillapítania az izgatott hölgyet, s miután fölkísérte szobájába, és megígérte, hogy majd benéz hozzá, ha minden rendeződött, magára hagyta azzal, hogy megnézi, hasznát tudják-e venni valamiben. Hamarosan rájött, hogy nagyon is hasznossá teheti magát, mert Fieldhead személyzete egyáltalán nem volt valami nagy, és a ház úrnője most bőven ellátta munkával valamennyi cselédjét, sőt még önmagát is. Caroline kedves, jó természetével és ügyességével segítette a házvezetőnő és a lányok munkáját, egyszeriben nagyot lendített a dolgokon: segített a személyzetnek, mely megrémült kissé az úrnő szokatlanul rossz kedvétől, Shirleyt viszont megbékítette. Ha olykor mosolyogva rápillantott barátnőjére, az nyomban mosollyal válaszolt.

Caroline egy nehéz kosarat cipelt föl a pincéből a lépcsőn, Shirley észrevette és odafutott: - Azonnal tedd le - kiáltotta -, még megerőlteted magadat! - Elvette a kosarat, és maga vitte föl az udvarra. Amikor visszatért Caroline-hoz, már elszállt az ingerültsége, eltűnt szeméből a harag, homlokáról a ború, és a szokott vidám, szívélyes hangon beszélt környezetével; újraéledő jókedvét csupán egy kis szégyenkezés tompította korábbi igazságtalan haragja miatt.

Épp a szekér mellett állt, a rakodást figyelte, s nem vette észre, hogy egy úr lép be az udvarra, és feléje tart.

- Remélem, jól van ma reggel, Miss Keeldar - mondta a jövevény, és jelentőségteljes, kutató pillantást vetett Shirley még mindig kipirult arcára.

Shirley ráemelte a szemét, aztán válasz nélkül tovább nézte a munkát. Barátságos mosoly játszott az ajka körül, de gyorsan elnyomta. Hogy Shirley jobban hallja, az úriember kissé lehajolt a lány füléhez, és elismételte az előbbi mondatot.

- Jól leszek, ha minden jól megy - volt a válasz -, csakúgy, mint Mr. Moore. Az igazat megvallva, nem aggódom érte, egy kis balszerencse igazán kijár neki; a viselkedését nevezzük egyelőre *különösnek*, amíg nem lesz több időnk, hogy pontosabb jelzővel jellemezzük. Egyébként megkérdezhetem, mi hozta őt ide?

- Mr. Helstone és én az imént értesültünk arról, hogy Fieldheadben minden a rendelkezésünkre áll. Lekötelezően szíves üzenetének túlzó fogalmazásából arra következtettünk, hogy túl sok gondot csinál magának, és látom, feltételezésünk helyes volt. Ne felejtse el, itt nem egy ezredről van szó, csak mintegy fél tucat katonáról és ugyanannyi civilről. Engedje meg, hogy lerakassak valamit ebből a nagyon is bőséges szállítmányból.

Miss Keeldar elpirult és fölnevetett. Nevetett túlméretezett bőkezűségén és számításának aránytalanságán. Moore is nevetett, de csak csendesen, és éppily csendesen intézkedett, hogy egyik kosarat a másik után rakják le a szekérről, s a hordókat egymás után visszavitette a pincébe.

- Ezt el kell mondanom a lelkésznek - jegyezte meg Moore -, jó történetet kanyarít majd belőle. Micsoda remek hadseregszállító lehetett volna Miss Keeldarból! - Újra nevetett, és hozzátette még: - Pontosan úgy van, ahogy elképzeltem.

- Ne gúnyolódjon, inkább legyen hálás - mondta Shirley. - Mi mást tehettem volna? Hát fölmérhettem a maguk étvágyát, megállapíthattam, hogy hányan vannak? Amennyit magukról tudtam, attól akár ötvenen is lehettek volna. Maga nem mondott el nekem semmit. Az a kérés, hogy élelmezzem a katonákat, természetesen nagy mennyiségre utal.

- Igen, úgy látszik - jegyezte meg Moore, és újabb mélyreható, nyugodt pillantást vetett a sarokba szorított Shirleyre. Azután a kocsishoz fordult: - No, úgy gondolom, ezt már elviheti a völgybe. A teher könnyebb lesz valamivel annál, amit Miss Keeldar akart magával elfuvaroztatni.

Miközben a kocsi kidöcögött az udvarról, Shirley összeszedte magát, és megkérdezte, mi lett a sebesültekkel.

- Egyetlen ember sem sebesült meg közülünk - hangzott a válasz.

- Magad is megsebesültél a homlokodon - vetette közbe egy halk hang. Caroline hangja volt, aki az ajtó árnyékába húzódva, a nagydarab Mrs. Gill mögött mindeddig elkerülte Moore figyelmét. A hangra a férfi kutatóan nézett a lány sötét rejtekhelye felé.

- Nagyon megsérültél? - kérdezte Caroline.

- Ahogy varrás közben megkarcolhatod az ujjad a tűvel.

- Húzd el a hajad, hadd lássuk.

Moore úgy tett, ahogy kívánták, levette kalapját, és megmutatta a keskeny tapaszt. Caroline kis fejmozdulattal jelezte: rendben van, és beleveszett a helyiség homályába.

- Honnan tudta, hogy megsérültem? - kérdezte Moore.

- Biztosan hallomásból. De nagyon jó lélek, hogy aggódik maga miatt. Én a maguk áldozataira gondoltam, amikor a sebesültek iránt érdeklődtem. Milyen veszteségeket szenvedett az ellenfél?

- Az egyik lázadó, vagy ahogy maga nevezi: az egyik áldozat meghalt, hatan pedig megsebesültek.

- Mit csinált velük?

- Azt, amivel maga tökéletesen egyetért majd: azonnal orvost hívtunk, és mihelyt hozzájutunk néhány ekhós szekérhez és tiszta szalmához, átvisszük őket Stilbró'-ba.

- Szalma?! Agyra és ágyneműre van szükségük! Mindjárt átküldöm a kocsimat a megfelelő fölszereléssel, és biztosra veszem, Mr. Yorke is elküldi az övét.

- Jól sejti, már ajánlkozott is önként. És Mrs. Yorke, aki magához hasonlóan hajlamos rá, hogy mártírnak tekintse a lázadókat, engem pedig, de kivált Mr. Helstone-t gyilkosnak, ebben a pillanatban, azt hiszem, lázasan tevékenykedik: derékaljakkal, nagypárnákkal, kispárnákkal, takarókkal meg más effélével szereli föl a kocsit. Megígérem, az áldozatoknak nem lesz hiányuk gondoskodásban. Mr. Hall, kedvenc lelkészük, hajnali hét óra óta velük van, a lelkükre beszél, imádkozik velük, és még ápolja is őket, mint egy igazi ápolónő. És Caroline szívbéli barátnője, Miss Ainley, az a *rettenetesen* csúnya vénlány, körülbelül annyi tépést és kötszert küldött, mint amennyi húst és bort egy másik hölgy akart küldeni.

- Akkor rendben van. Hol van a nővére?

- Jó kezekben van. Biztonságban elhelyeztem Miss Mann házában. Még ma reggel elindultak Wormwood Wellsbe, az ismert fürdőhelyre, és ott is maradnak néhány hétig.

- Így telepített be engem Mr. Helstone a paplakba. Maguk férfiak rettentő okosnak képzelik magukat. Tessék, parancsoljon, szívesen nyújtom át magának ezt a gondolatot, s remélem, az ízét majd élvezni fogja, mialatt kérődzik rajta, és elmélkedik felette. Éles elméjűek, nagyeszűek, miért nem mindentudók is mindjárt? Hogy van az, hogy sejtelmük sincs olyan eseményekről, amelyek az orruk előtt játszódnak le? Nyilván így van, különben nem ismernénk azt a nagyszerű, jóleső érzést, hogy túljártunk az eszükön. Hohó, barátom, fürkészheti az arcomat, de olvasni nem tud belőle.

Úgy látszott, Moore csakugyan nem tud.

- Maga a női nem veszélyes példányának tart engem. Így van? Beszéljen!

- Legalábbis sajátságos példánynak.

- És Caroline? Ő is sajátságos?

- A maga módján az.

- A maga módján? Hát milyen az ő módja?

- Maga éppoly jól ismeri őt, mint én.

- És mert ismerem, állítom, hogy nem különc, és nem is nehezen kezelhető. Igazam van?

- Ez attól függ...

- De *benne*, ugye, nincs semmi férfias?

- Miért hangsúlyozza annyira azt, hogy *benne*? Ebben a tekintetben a maga ellentétének tartja őt?

- Maga biztosan annak tartja, de ez nem jelent semmit. Caroline se nem férfias, se nem az, amit merész nőnek neveznek.

- Láttam már fellobbanni őt.

- Én is. De nem férfias lángolással. Rövid ideig tartó, élénk, de remegő izzás volt, fellobbant, ragyogott és eltűnt.

- És ami megmaradt utána, az az ijedtség volt önnön merészségétől. Ezzel nemcsak Caroline-t jellemezte, másokat is.

- Csupán azt akarom leszögezni, hogy Miss Helstone, akármilyen finom lelkű, könnyen kezelhető és őszinte is, ki tud fogni még Mr. Moore éleslátásán is.

- Mit csináltak maguk ketten az éjjel? - kérdezte Moore hirtelen.

- Reggelizett már?

- Mi a közös titkuk?

- Ha éhes, Mrs. Gilltől kaphat valami ennivalót. Menjen a szalonba, csöngessen, és olyan kiszolgálásban lesz része, mint valami fogadóban. Vagy ha inkább ahhoz van kedve, menjen haza.

- Nincs választásom, vissza kell mennem. Viszontlátásra. Mihelyt lesz egy kis szabad időm, újra meglátogatom.

HUSZONEGYEDIK FEJEZET
Mrs. Pryor

Miközben Shirley beszélgetett Moore-ral, Caroline fölment az emeletre Mrs. Pryorhoz. A hölgy nagyon nyomott kedélyállapotban volt. Nem mondta, hogy Miss Keeldar fölfortyanása bántja, de nyilvánvalóan lelki sebei gyötörték. Mindenki más érzéketlennek látta volna őt a tapintatos, gyöngéd figyelmesség iránt, amivel Miss Helstone meg akarta vigasztalni, de a lány, rokon lélek lévén, tudta: bármily kevéssé látszik is megindultnak Mrs. Pryor, a kedvesség mégis meggyógyítja, mert megérzi a megbecsülést.

- Hiányzik belőlem az önbizalom és az elhatározóképesség - mondta végül Mrs. Pryor -, mindig hiányoztak belőlem ezek a tulajdonságok, de úgy vélem, Miss Keeldar már igazán kiismerhette volna a természetem, tudnia kellene hát, hogy szinte kínosan törekszem a helyes viselkedésre és cselekvésre. Zavarba hozott, hogy ilyen, szokatlan kérdésben kell határoznom, méghozzá az éjszakai riadalom után. Nem mertem gyorsan intézkedni más helyett, de remélem, hogy határozatlanságom nem okozott komoly bajt senkinek.

Ekkor halk kopogtatás hallatszott, s az ajtó félig kinyílt.

- Gyere ki, Caroline - mondta egy hang csöndesen.

Caroline kiment. Shirley állt a galérián, letörve, szégyenlősen, szomorúan, mint valami bűnbánó gyermek.

- Hogy van Mrs. Pryor? - kérdezte Shirley.

- Nincs valami jókedve - felelte Caroline.

- Szégyellem magam, nagyon kicsinyesen, nagyon hálátlanul viselkedtem - mondta Shirley. - Micsoda arcátlanság volt így rátámadni azért, ami végtére nem is volt hiba, csak túlzásba vitt lelkiismeretesség a részéről. De mondd meg neki, őszintén megbántam a tévedésem, és kérdezd meg tőle, megbocsátana-e nekem.

Caroline őszinte örömmel tett eleget a megbízatásnak. Mrs. Pryor fölállt, az ajtóhoz lépett, és elcsukló hangon szólt ki: - Jöjjön be, kedvesem.

Shirley berontott, átkarolta nevelőnőjét, szeretettel megcsókolta, és így szólt: - Meg kell bocsátania nekem, Mrs. Pryor. Boldogtalan lennék, ha ez a félreértés nem oszlana el közöttünk.

- Nincs mit megbocsátanom - hangzott a válasz. - Felejtsük el az egészet, ha maga is úgy akarja. Az, eset végeredményben csak azt bizonyítja, hogy válságos percekben nem tudom megállni a helyem.

S ez a fájdalmas érzés még sokáig megmaradt Mrs. Pryor lelkében. Hiába igyekezett Shirley és Caroline, nem tudták kitörölni onnan. Tanítványának, aki megbántotta, meg tudott bocsátani, de ártatlan magának nem.

Miss Keeldart, akire reggel óta folyton szükség volt, hamarosan újra lehívták. A lelkész érkezett, ő volt az első látogató. Élénk fogadtatásban és még élénkebb dorgálásban részesült, de mindkettőre számított, és mert jókedvében volt, mindkettőhöz egyformán jó képet vágott. Rövid látogatása során teljesen megfeledkezett arról, hogy unokahúga felől érdeklődjék; a lázadók, a gyár, a városi tanács, az úrnő - ezek foglalták el gondolatait, családi kapcsolatok számára már nem maradt hely. Célzott arra a szerepre, amelyet a gyár védelmében ő és a segédlelkész játszott.

- A farizeusok haragja fog a fejünkre zúdulni, amiért részt vettünk ebben az ügyben - mondta Helstone. - De majd szembenézek minden rágalmazóval. Csak azért voltam ott, hogy a törvényt támogassam, hogy teljesítsem a férfiúi és honpolgári kötelességemet, s azt tartom, ez a szerep tökéletesen összefér a pap és a levita legjobb értelemben vett hivatásával. Minden elismerésem a bérlőjéé, Moore-é - folytatta a lelkész. - Elképzelni se tudok higgadtabb parancsnokot, és elszántabbat se. Ráadásul jó ítélőképességről és értelmességről tett tanúságot a fickó; először azért, mert alaposan fölkészült az eseményre, amely be is következett, azután meg, amikor jól átgondolt tervei sikert hoztak, azért, mert tudta, miképp éljen a győzelemmel, anélkül hogy visszaélne vele. Néhány városi tanácsos alaposan megijedt, s mint a gyávák általában, most kegyetlenkedésre hajlamos. De Moore csodálatra méltó megfontoltsággal visszafogja őket. Moore eddig nagyon népszerűtlen volt a környéken, de jól jegyezze meg, amit mondok, a közvélemény most majd az ő javára billen; az emberek rájönnek, hogy nem méltányolták kellőképpen, és sietve jóváteszik tévedésüket. És ha majd látja, hogy a közösség hajlandó elismerni érdemeit, kedvesebb képet fog mutatni, mint amilyennel eddig megtisztelt bennünket.

Mr. Helstone éppen megtoldani készült beszédét néhány félig tréfás, félig komoly intelemmel Miss Keeldar elfogultságáról tehetséges bérlője iránt - ez már szóbeszéd tárgya volt -, amikor a külső csengő újabb látogatót jelzett, és torkára forrasztotta a szót. S amikor az újabb látogató, egy fehér hajú, kissé durva arcú, megvető tekintetű idősebb úriember, azaz régi ismerősünk s a lelkész régi ellenfele, Mr. Yorke alakjában fölbukkant, a pap és levita fölkapta kalapját, Miss Keeldartől kurta istenhozzáddal, vendégétől kimért biccentéssel búcsúzott, és távozott.

Mr. Yorke nem éppen szelíd kedvében s nem a legenyhébb kifejezésekkel mondta el véleményét az éjszaka történtekről. Moore, a tanács, a katonák, a csőcselék vezérei, mind megkapták részüket a szidalomból, de legerőteljesebb, igazi tősgyökeres yorkshire-i, parlagi jelzőit fönntartotta a csatázó papoknak, a vérszomjas démonoknak: a lelkésznek és a segédlelkésznek. Szerinte az egyház bűneinek pohara már igazán betelt.

- Az egyház - mondta - jó kis pácban van. Elgyün az idő, amikor a nagyszájú papok katonák közé keverednek, odapörkölnek golyóval és puskaporral, és kioltják a náluknál sokkal becsületesebb emberek életét.

- Mit csinált volna Moore, ha senki sem segít neki? - kérdezte Shirley.

- Megette vóna, amit főzött.

- Ami annyit jelent, hogy maga hagyta volna: nézzen szembe egyedül azzal a csőcselékkel. Helyes! Van ugyan bátorság benne, de nincs oly hősiesség, lovagi erény egyetlen emberi kebelben, ami elég volna a győzelemhez kétszázzal szemben.

- Ott vótak neki a katonák, azok a szegény rabszolgák, akik pénzért bérbe adják a vérüket, és kiontják másét.

- Maga majdnem annyira szidja a katonákat, mint a papokat. A maga szemében mindenki, aki vörös kabátot visel, a nemzet szemetje, aki meg feketét, az a nemzet csalója. Mr. Moore maga szerint rosszul tette, hogy katonai segítséget szerzett, és még rosszabbul, hogy más segítséget is elfogadott. Amit maga mond, annak körülbelül ez az értelme: oda kellett volna dobnia az életét és a gyárát egy csapat félrevezetett, dühöngő őrültnek, és Mr. Helstone-nak meg az egyházközség minden jobb emberének ölbe tett kézzel kellett volna végignéznie, ahogy földig rombolják az épületet, lemészárolják a gyárost, ujjukat sem kellett volna mozdítaniuk, hogy megmentsék a gyárat meg a gazdáját.

- Ha Moore kezdettől fogva úgy viselkedett volna az embereivel, ahogy a gazdának viselkednie kell, sose tápláltak volna ilyen érzéseket ellene.

- Maga könnyen beszél! - kiáltotta hevesen Miss Keeldar. Most már igazán magáénak tekintette bérlője ügyét. - Maga, akinek a családja hat nemzedéken át Briarmainsben élt, akihez ötven év alatt hozzászoktak az emberek, aki ismeri szokásaikat, sérelmeiket és kívánságaikat, *magának* igazán könnyű úgy cselekedni, hogy meg ne bántsa őket. De Mr. Moore idegenként jött ebbe a megyébe, szegényen, barátok nélkül, nem volt egyebe, csak az akaratereje, csak arra támaszkodhatott, semmi más nem egyengette az utat előtte, csak a becsülete, a tehetsége és a szorgalma. Valóban szörnyű bűn, hogy ilyen körülmények között vele született komoly, nyugodt egyénisége nem tudta őt egy csapásra népszerűvé tenni; hogy nem tudott olyan kedélyes, közvetlen és szívélyes lenni az idegen parasztokkal, mint maga a földijeivel. Megbocsáthatatlan vétek, hogy amikor új találmányokat hozott a gyárba, ezt nem csinálta a legudvariasabban, nem vezette be a változtatásokat olyan fokozatosan, olyan finoman, mint ahogy egy gazdag tőkés tehette volna. Ilyenféle botlásokért legyen a csőcselék dühének áldozata? Még önvédelemre sincs joga? Gyalázni kell, mint a gonosztevőket, azokat, akiknek férfiszív dobog a mellében - márpedig mondhat, amit akar, Mr. Helstone-nak ilyen szíve van -, csak azért, mert Moore oldalára álltak, és támogatni merészelték az ügyet, amelyben egy áll szemben kétszázzal?

- No, no, csillapodjék szépen - mondta Mr. Yorke elmosolyodva Miss Keeldar komolyságán és záporozó kérdésein.

- Csillapodjam? Nyugodtan hallgassak végig elképesztő ostobaságokat, veszedelmes ostobaságokat?! Nem! Mint tudja, nagyon is kedvelem magát, de nem szeretem az elveit. Ez a sok kegyes frázis, bocsánat, megismétlem a kifejezést, ez a sok kegyes frázis katonákról és papokról roppantul sérti a fülemet. Egy társadalmi kasztot - legyen az arisztokrata vagy demokrata, mindegy - nevetséges értelmetlenül fölmagasztalni, egy másikat - akár pap, akár katona - lecsepülni, egyéneket - akár uralkodó, akár koldus - igazságtalanul megítélni, hát az ilyesmit igazán nem veszi be a gyomrom. Visszautasítok minden rangszembeállítást, minden pártgyűlöletet és minden szabadságnak álcázott zsarnokságot. Maga emberbarátnak tartja magát és a szabadság zászlóvivőjének? Márpedig én megmondom magának: Mr. Hall, Nunnely papja, igazabb barátja az embereknek és a szabadságnak, mint Hiram Yorke, Briarfield reformátora.

Férfitól Mr. Yorke nem nyelte volna le ilyen jámborul ezt a beszédet, és legtöbb nőtől sem tűrte volna el. De Shirleyt becsületesnek és csinosnak tartotta, s leplezetlen haragja mulattatta. Emellett titkon örült, hogy a lány védi bérlőjét, mert már említettük, nagyon szívén viselte Robert Moore érdekeit. Azonkívül, ha bosszút akart volna állni Shirley éles szavaiért, tudta, hogy ez módjában áll; úgy gondolta, egy szó elég, hogy megszelídítse és elhallgattassa a lányt, hogy nyílt homlokát a szégyen pírja borítsa el, villámló szemét pedig lesütött pillái mögé rejtse.

- Mit kívánsz még mondani, leányom? - kérdezte, mikor Shirley szünetet tartott, nem azért, mintha kifogyott volna a témából vagy lelkesedésből, inkább azért, hogy lélegzetet vegyen.

- Mondani, Mr. Yorke! - válaszolta Shirley, miközben gyors léptekkel föl-alá járt a szalon teljes hosszában. - Mondani? Nagyon sok mondanivalóm van. Csak világos rendben tudjam kitálalni, de ez még sohasem sikerült nekem. Meg kell mondanom, hogy a maga nézetei, a legszélsőségesebb politikus nézeteivel együtt olyanok, amilyeneket csak a felelősség nélküli pozícióban levő emberek hirdethetnek, senki más! Tisztára ellenzéki nézetek ezek, csak arra valók, hogy beszéljenek róluk, nem arra, hogy szerintük cselekedjenek. Ha holnapra Anglia miniszterelnöke lenne magából, szakítania kellene ezekkel a nézetekkel. Szidja Moore-t, amiért megvédte a gyárát; az ő helyében becsülettel és értelemmel maga se cselekedett volna

másképp. Szidja Mr. Helstone-t mindenért, amit tett; Mr. Helstone-nak megvannak a maga hibái, néha helytelenül cselekszik, de gyakrabban helyesen. Ha maga lenne Briarfield fölszentelt papja, nem találná könnyű feladatnak fenntartani a sok hasznos szervezetet, melyet elődei terveltek ki, s céltudatosan létrehoztak az egyházközség javára. Csodálom, hogy az emberek nem képesek jobban megítélni egymást és magukat. Amikor Mr. Malone-t és Mr. Donne-t hallom fecsegni az egyház tekintélyéről, a papság méltóságáról és jogairól, az őket mint papokat megillető tiszteletről, amikor hallom kicsinyes dühkitöréseiket a szakadárok ellen, vagy tanúja vagyok szűk látókörű féltékenységüknek és önteltségüknek, amikor zúg a fülem a locsogásuktól külsőségekről, tradíciókról és babonákról, amikor látom, milyen arcátlanul viselkednek a szegényekkel, és többnyire aljasul szolgalelkűek a gazdagokkal szemben, olyankor úgy érzem, az egyház csakugyan siralmas helyzetben van, és az egyháznak is, gyermekeinek is végtelen nagy szüksége van a megreformálásra. És ha csüggedten elfordulok a székesegyházak és falusi templomok tornyától - igen, oly csüggedten, mint az a gondnok, aki tudja, hogy ki kell meszelni a templomot, de nincs miből meszet vennie -, akkor eszembe jut a maga értelmetlen gúnyolódása: a „kövér püspökök", az „elkényeztetett papok", a „jó öreg anyaszentegyház". Eszembe jut, hogy gáncsol mindenkit, aki különbözik magától, mennyire elítéli a társadalmi rétegeket, az egyéneket, a legcsekélyebb tekintet nélkül a körülményekre és a kísértésekre. És, Mr. Yorke, kétség szorítja össze a szívemet, vajon létezik-e elég irgalmas, értelmes, igazságos ember, akit megbízhatnánk a reformálás feladatával. Nem hiszem, hogy maga ezek közül való.

- Rossz véleménnyel van felőlem, Miss Shirley, még sohasem mondta el ilyen alaposan, hogy mit gondol rólam.

- Sosem volt rá kedvező alkalom. De sok estén át ültem Jessy zsámolyán a maga széke mellett, Briarmains hátsó szalonjában, s hallgattam magát izgatottan, félig csodálva, amit mondott, félig lázadozva ellene. Derék öreg yorkshire-inak tartom magát, uram, büszke vagyok, hogy ugyanabban a megyében, ugyanabban az egyházközségben születtem, mint maga; megbízható, becsületes, független szellem, olyan, mint a szikla a tengerfenéken, de egyúttal érdes, goromba, szűk látókörű és könyörtelen.

- De nem a szegényekhez, leányzó! Nem a gyámoltalanokhoz ezen a földön, csak a büszkékhez és fennhéjázókhoz.

- És mi jogon osztályozza így az embereket, uram? Nincs a világon magánál büszkébb, fennhéjázóbb ember. Könnyű barátságosan beszélnie az alsóbbrendűekkel, de ahhoz túl fölényes, túl becsvágyó és féltékeny, hogy udvarias legyen a felette állókkal. Maguk azonban mind egyformák. Mr. Helstone is büszke és tele előítélettel; Moore, noha igazságosabb és meggondoltabb, mint akár maga, akár a lelkész, szintén fölényes, hajlíthatatlan, és közösségi értelemben önző. Még jó, hogy akadnak olyan emberek is, mint Mr. Hall, nagyszívű, jóságos emberek, akik egész fajtájukat szeretik, és meg tudják bocsátani másoknak, hogy jobban megy a soruk, gazdagabbak, hatalmasabbak náluk. Az ilyen emberekben talán kevesebb az eredetiség és a jellemszilárdság, mint magában, de igazabb barátai az emberiségnek.

- És mikor lesz? - kérdezte Mr. Yorke, és fölállt.

- Micsoda mikor lesz?

- Az esküvő.

- Kinek az esküvője?

- Hát a völgybéli nagyságos Robert Gérard Moore úrnak a fieldheadi Miss Keeldarrel, a néhai Charles Cave Keeldar leányával és örökösével.

Shirley a kérdezőre meredt. Arcát lassan elöntötte a pirosság, de szemében a haragos fény nem tört meg, egyenletesen ragyogott, mély tűzben égett.

- Ez a maga bosszúja - szólt Shirley vontatottan, és hozzáfűzte: - Rossz házasság lenne, méltatlan a néhai Charles Cave Keeldar utódához?

- Leányom, Moore úriember, a vére tiszta, ősi vér, akárcsak az enyém vagy a tiéd.

- És mi ketten nagy becsben tartjuk az ősi vért? Családi gőg van bennünk, holott egyikünk legalábbis republikánus?

Yorke meghajolt Shirley előtt. Nem szólt semmit, de tekintete beismerte, hogy elfogadja a vádat. Igen, családi gőg volt benne, ez meglátszott egész tartásán.

- Moore úriember - visszhangozta Shirley, és finom mozdulattal, elégedetten fölemelte a fejét. Nem folytatta. Szavak tolultak a nyelvére, nem mondta ki őket, de a szeme annál ékesebben beszélt. Yorke igyekezett olvasni a tekintetéből, de sikertelenül, pedig a szavak ott voltak, láthatóan, de lefordíthatatlanul: egy vers, egy szenvedélyes lírai költemény, ismeretlen nyelven. De amiről szól, nem egyszerű történet, nem érzelmi ömlengés, nem közönséges szerelmi vallomás, ez világos; valami más, mélyebb, bonyolultabb, mint ahogy Yorke gondolta. A férfi érezte, hogy a bosszú nem sikerült, Shirley diadalmaskodott, rajtakapta, zavarba hozta, rejtély elé állította - a lány a helyzet ura, nem ő.

- És ha Moore úriember, maga természetesen úrhölgy, tehát...

- Tehát szépen összeillünk?

- Összeillenek.

- Köszönöm a hozzájárulását. És vállalja a násznagyi tisztet, ha elhagyom a Keeldar nevet a Moore név kedvéért?

Mr. Yorke válasz helyett értetlenül bámult rá. Nem tudta kitalálni, mit jelent a lány tekintete, vajon komolyan beszél-e, vagy csak tréfál. Céltudatosság és érzelem, évődés és gúny vegyült játékosan Shirley mozgékony arcán.

- Nem értelek, lányom - mondta Yorke, és elfordult.

Shirley nevetett. - Bátorság, uram. Nem maga az egyetlen, aki így van velem, de azt hiszem, ha Moore megért, az, ugye, elég?

- Felőlem Moore ezentúl intézze csak maga a dolgát, én ugyan nem avatkozom bele, és nem is törődöm vele.

Új gondolat villant át Shirley agyán. Arca mintegy varázsütésre megváltozott, szeme hirtelen elsötétült, arcvonásai barátságtalanná merevedtek.

- Fölkérték rá, hogy beleavatkozzék? - kérdezte. - Valakinek a megbízásából faggat engem?

- Isten ments! Aki téged feleségül vesz, az jól ügyeljen magára. Tartsa fönn a kérdéseit Robert számára, én nem felelek rájuk többet. Jó napot, kislány.

Mivel az idő szép vagy legalábbis kellemes volt - puha felhők fátyolozták el a napot, és kékes, sűrű, de nem hűvös, nem nyirkos pára feküdte meg álmosan a hegyeket -, Caroline, mialatt Shirley a látogatóival foglalkozott, rábírta Mrs. Pryort, vegye a kalapját és könnyű sálját, s menjen vele sétálni a völgy elkeskenyedő végébe.

A völgy bozóttal, satnya tölgyekkel benőtt, összeszűkülő, meredek falai erdős szakadékot képeztek itt, melynek mélyén a gyári patak rohant zegzugos, egyenetlen medrében. A víz megtört a sok-sok kövön, csapdosva mosta a part szaggatott vonalát, kimarta belőle a fák göcsörtös gyökereit, tajtékosan bugyogva, csatázva futtában. Itt, a gyártól nem messze, a háborítatlan fák lombsátra alatt fél mérföldnyi járás után a tökéletes magány érzete fogta el az embert, s a lombok közt fészkelő számtalan madár éneke még tetézte ezt az érzést. Nem volt itt kitaposott ösvény, a friss, üde erdei virágok tanúsították, hogy emberi láb ritkán tiport rájuk; a temérdek vadrózsa is olyan látványt nyújtott, mintha a bimbózás, virágzás és hervadás egész ideje alatt a magány őrködött volna felettük, akárcsak valami szultán háremében. A harangvirágok szelíd kékje gyönyörködtette a szemet, s a fű gyöngyfehér, apró virágokkal volt kiverve, a csillagfényes égbolt egy darabjának szerény földi másaként.

Mrs. Pryor szerette a csöndes sétákat, mindig kerülte az országutat, inkább a mellékutakat és az elhagyott ösvényeket választotta. Szívesebben sétált valakivel, mint egyedül, mert az egyedüllét idegessé tette, a teljesen magányos barangolások örömét megrontotta valami bizonytalan félelem az esetleges kellemetlen találkozásoktól. Caroline-nal azonban nem félt semmitől, ha egyszer hátat fordított az emberlakta területnek, és fiatal barátnője kíséretében belépett a természet csöndes birodalmába, sugárzó arcán meglátszott, hogy jótékony változás ment végbe a lelkében. Amikor Caroline-nal, de csak ha Caroline-nal volt együtt, lemállott szívéről a teher, homlokáról a ború, s a kedélye is fölszabadult. Caroline-nal vidám volt, olykor gyöngéd, átadta neki tudását, fölfedett valamennyit tapasztalataiból, sejtetni engedte, milyen volt az élete, mekkora a műveltsége, milyen mértékű az intelligenciája, és mennyire sebezhetők az érzései.

Ma például séta közben Mrs. Pryor a fákon éneklő sokféle madárról beszélt társának, megnevezte fajtájukat, és szokásaikról, furcsaságaikról is mondott egyet-mást. Úgy látszott, nagyon jól ismeri Anglia természetrajzát. Felismert minden út menti vadvirágot, sorra nevén nevezte a kövek között tenyésző vagy öreg falak hasadékaiból kikandikáló apró növényeket, melyeket Caroline addig alig vett észre, és beszélt tulajdonságaikról. Úgy tűnt, behatóan tanulmányozta az angol mezők és erdők növényvilágát. Amikor a völgy végéhez értek, leültek a föléjük tornyosodó, meredek, zöld hegyoldal tövében egy kiugró, mohos, szürke sziklára. Mrs. Pryor körüljártatta szemét, és arról kezdett beszélni, milyen is volt ez a környék valamikor régen. Elmondta, mi minden változott itt, és Anglia egyéb vidékeivel hasonlította össze a tájat. Előadásának csendes, keresetlen módja elárulta festői érzékét, azt, hogy értékelni képes a szépet is, a hétköznapit is, hogy szembe tudja állítani a vadont a megművelt területtel, a nagyszabásút a szelíddel, s elbeszélésének mindez rajzszerűen láttató erőt adott: társalgása élvezetes és egyszerű volt.

Az őszinte, csöndes, de szemmel láthatóan tiszteletteljes öröm, ahogyan Caroline hallgatta, föllelkesítette az idősebb hölgyet. A hűvös, visszautasító természetű, bátortalan, zárkózott Mrs. Pryornak valószínűleg ritkán volt alkalma tapasztalni azt az érzést, hogy komoly ragaszkodást, csodáló tiszteletet ébresztett valakiben, akit maga is szeretni tudott. Kétségkívül boldogító tudat volt, hogy egy fiatal lány, akire, megindult tekintetéből és arcából ítélve, szíve egész melegét árasztja, felnéz rá mint tanítójára, s jó barátként ragaszkodik hozzá. Miközben fiatal társához hajolt, és félresimított homlokából egy, a fésű szorításából kiszabadult halványbarna hajfürtöt, a szokottnál nyomatékosabb érdeklődéssel így szólt: - Szeretnék valamivel több színt látni az arcán, de lehet, hogy sohasem szokott kipirulni?

- Valamikor piros volt az arcom - válaszolta Miss Helstone mosolyogva. - Emlékszem, egy évvel, nem, két évvel ezelőtt, ha tükörbe néztem, egészen más arcot láttam, mint most.

Teltebbet, rózsásabbat. De mikor még fiatalok vagyunk - tette hozzá a tizennyolc éves lány -, gondtalan a lelkünk, és könnyű az életünk.

Mrs. Pryor nagy erővel legyűrte félénkségét: a zsarnokot, mely még ilyen körülmények között is akadályozta abban, hogy mások szívének titkait fürkéssze, és így szólt: - A maga korában a jövő gondjával emészti magát? Jobb, ha nem teszi, higgyen nekem. Ne gondoljon a holnap dolgaival.

- Igaz, kedves asszonyom, nem is a holnap gondja kínoz. A jelen bajai néha nyomasztóak, túlságosan nyomasztóak. Szeretnék megszabadulni tőlük.

- Vagyis... a jelen bajai... vagyis... tán csak nem a nagybátyja... maga nehezen tudja megérteni... nem méltányolja...

Mrs. Pryor képtelen volt befejezni töredékes mondatait, nem tudta egyenesen föltenni a kérdést: vajon Mr. Helstone nem túlságosan rideg-e az unokahúgához. De Caroline így is megértette.

- Ó, nem, semmi - felelte. - Nagybátyám és én jól megférünk egymással. Sose veszekszünk, én nem tartom őt ridegnek, ő meg sose szid engem. Néha arra vágyom, bár lenne egy ember a világon, aki szeret, de nem mondhatnám, hogy különösebben óhajtanám, hogy a nagybátyám jobban szeressen, mint amennyire szeret. Gyerekkoromban éreztem talán a szerető gondoskodás hiányát, mivel csak a cselédek voltak kedvesek hozzám, de ha az emberek sokáig közönyösek irántunk, mi is közönyösekké válunk a közönyükkel szemben. A nagybátyám ilyen, nem törődik az asszonyokkal és lányokkal, legföljebb a hölgyekkel, akikkel társaságban találkozik. Nem tud megváltozni, és nem is szeretném, ha megváltozna, legalábbis irányomban. Azt hiszem, csak bosszantana és megijesztene, ha most egyszerre szeretettel venne körül. De tudja, Mrs. Pryor, aligha nevezhető életnek az, ahogy a paplakban élek. Csak vonszolódom az időben, az órák telnek-múlnak valahogy, de én nem *élek*. Elviselem a létezést, de ritkán örülök neki. Amióta Miss Keeldar és maga itt vannak... azt akartam mondani, boldogabb vagyok, de ez nem igaz. - Elhallgatott.

- Hogyhogy nem igaz? Szereti Miss Keeldart vagy nem, kedvesem?

- Nagyon szeretem Shirleyt, szeretem is, csodálom is, de kínos a helyzetem, bizonyos okból nem magyarázhatom meg, miért. El akarok menni innen, és el akarom felejteni ezt a helyet.

- Már mondta, hogy nevelőnő szeretne lenni, de ha emlékszik rá, kedvesem, én nem helyeseltem a gondolatot. Életem nagy részében jómagam is nevelőnő voltam. Roppant szerencsének tartom, hogy megismertem Miss Keeldart; az ő tehetsége, igazán kedves természete megkönnyítette a munkámat. De amikor még fiatal voltam, mielőtt férjhez mentem, súlyos, keserves megpróbáltatásokat éltem át. Nem szeretnék... nem szeretném, ha magának is hasonló megpróbáltatásokban lenne része. Rossz sorsom úgy hozta, hogy egy öntelt családhoz kerültem, amely mértéktelenül gőgös volt előkelőségére és szellemi felsőbbrendűségére. A család tagjai arról is meg voltak győződve, hogy rendkívüli adag jutott ki nekik a „kereszténYi erényekből", s ez meg is látszik rajtuk: a szívük tiszta, az elméjük fegyelmezett. Mindjárt az elején megértették velem, hogy mivel nem vagyok egyenrangú velük, ne is számítsak a rokonszenvükre. Egyáltalán nem titkolták, hogy társadalmi szempontból csak teher és nyűg vagyok a számukra. Rájöttem, hogy az urak *tabunak* tekintenek, akit tilos a női nem szokásos előjogaiban részesíteni, és aki mégis bosszúságot szerez nekik azzal, hogy gyakran a szemük elé kerül. A hölgyek is félreérthetetlenül értésemre adták, hogy halálosan unalmasnak tartanak. A cselédek is leplezetlenül megvetettek. Hogy miért, azt sohasem tudtam igazán megérteni. Megmondták, hogy a tanítványaim nem barátkozhatnak velem, bármenynyire szeressenek is, s akármilyen mély érdeklődést tanúsítok is irántuk. Közölték velem, hogy

magányosan kell élnem, sohasem léphetem át a láthatatlan, de éles határvonalat, mely elválaszt munkaadóimtól. Alig mozogtam, naphosszat ültem abban a házban, életem magányos, természetellenes, örömtelen és fáradságos volt. Mindennek az lett a következménye, hogy kiveszett belőlem az életöröm, örökösen társtalannak, hontalannak éreztem magam, s ez halálos csapást mért a szervezetemre: beteg lettem. A ház úrnője hűvösen kijelentette, hogy sértett hiúságom áldozata vagyok, s célzott arra, hogy ha nem fojtom el a gonosz elégedetlenséget, nem hagyom abba a zúgolódást Isten rendelése ellen, és nem mutatok helyzetemhez illő mélységes alázatot, akkor szinte biztosra vehetem, hogy az őrültekházában fogom végezni, mert elmémet összezúzza az a szikla, melyen legtöbb társnőm is hajótörést szenved: betegesen túltengő önbecsülésem.

Nem feleltem Mrs. Hardmannak, úgyis hiábavaló lett volna, de egy alkalommal elmondtam néhány észrevételemet a legidősebb lányának, mire valahogy így válaszolt: elismeri, hogy a nevelőnői munka kétségkívül nehézségekkel, megpróbáltatásokkal jár, de - jelentette ki olyan hangon, hogy mosolyognom kell, ha rágondolok - ennek így kell lennie. Ő, Miss Hardman, nem látja valószínűnek, nem reméli, de nem is *óhajtja*, hogy ez megváltozzék, mert az angol szokásokban, érzésekben és előítéletekben gyökerező lelki alkat ismeretében erre nincs is lehetőség. A nevelőnőket, mondta, valamiképpen mindig ki kell rekeszteni a család életéből. Ez az egyetlen mód, hogy megtartsák a távolságot, melyet a tartózkodó angol modor és az angol családi méltóság megkövetel.

Emlékszem, felsóhajtottam, mikor Miss Hardman távozott az ágyamtól, ő meghallotta, visszafordult, és szigorúan így szólt: „Félek, Miss Grey, hogy magában túlteng a gyarló emberi természet legrútabb bűne: a büszkeség. Maga büszke, s így hálátlan is. Egész szép fizetést kap a mamától, és ha az értelme megütné az átlagot, hálásan beletörődne sok mindenbe, amit fárasztó elvégezni és keserves elviselni, hiszen annyira megéri magának.” Tudja, kedvesem, az arisztokrácia határozottan felsőbbrendű osztály, testi, szellemi és erkölcsi értelemben egyaránt. Ezt mint vérbeli tory elismerem. Miss Hardman is kiváló tehetségű, határozott ifjú hölgy volt. Leírhatatlanul méltóságteljes volt a hangja s az arca is, amikor ezeket a szavakat intézte hozzám. Mégis, attól tartok, kedvesem, hogy önző volt. Igazán nem szeretek rosszat mondani a rangban felettem állókról, de azt hiszem, egy kicsit önző volt. Emlékszem Miss Hardman egy másik megjegyzésére is - folytatta Mrs. Pryor kis szünet után -, utolérhetetlen fensőbbséggel mondta: „A MI osztályunknak arra van szüksége, hogy bizonyos apák, a könnyelmű, tékozló, esendő, bűnös apák elvessék a magot, hogy aztán MI betakaríthassuk a termést: a nevelőnőket. A kereskedők és kézművesek leányai, bármily iskolázottak is, semmiképp sem kaptak elég jó nevelést, s ezért nem alkalmasak arra, hogy a MI otthonainkban éljenek, és a MI gyermekeink teste, lelke fölött őrködjenek. MI mindig inkább azokat fogjuk gyermekeink mellé venni, akik születésük és neveltetésük révén némileg hasonlítanak MI-HOZZÁNK finomság dolgában.”

- Miss Hardman nyilván különbnek képzelte magát embertársainál, asszonyom, minthogy azt tartotta, hogy azok balsorsa, sőt bűnei is szükségképpen az ő érdekeit szolgálják. Azt mondja, vallásos volt? Akkor olyan vallásos volt, mint a farizeus, aki megköszöni Istennek, hogy nem olyan, mint mások, s főként nem olyan, mint az az adószedő.

- Kedvesem, ne vitassuk meg ezt a kérdést; semmi sem áll távolabb tőlem, mint az, hogy elégedetlenséget szítsak a lelkében sorsával vagy irigységet és lázadást a felette állókkal szemben. Véleményem szerint a feltétlen meghódolás a tekintély előtt, aggályos tisztelet a nálunk különbek iránt - ezen természetesen a magasabb társadalmi osztályt értem - nélkülözhetetlen minden közösség jólétéhez. Mindössze annyit akartam mondani, kedvesem jobb, ha meg sem kísérli, hogy nevelőnő legyen, mert a vele járó munka nehéz a maga szerve-

zetének. Egyetlen tiszteletlen szót sem akarok ejteni Mrs. vagy Miss Hardmanról, de amikor eszembe jutnak tapasztalataim, nem tehetek róla, úgy érzem, ha olyanokhoz kerülne, mint ők, egy darabig bátran harcolna végzete ellen, azután gyötrődne, és gyönge lenne a munkájához. Összetörve jönne haza, feltéve, ha még akkor is lenne hova. Ezután jönnek az erőtlenség évei, melyeknek terhét és lehangoltságát csak a lélekben rokkantak és közeli barátai érzik, végül a tüdővész és a végelgyengülés zárják le a fejezetet. Sok-sok életnek ez a története, nem akarom, hogy a magáé is ilyen legyen. Drágám, ha van kedve, sétáljunk egy kicsit.

Fölálltak, és lassú léptekkel végigmentek a szakadékot szegélyező, természetes zöld teraszon.

- Kedvesem - kezdte rá újra Mrs. Pryor nemsokára, és hangjában újra félénkség és zavar érződött -, a fiatalok, különösen azok, akikhez kegyes volt a természet, gyakran... sokszor... úgy gondolnak... úgy várják a házasságot, mint reményeik végső célját... - Itt abbahagyta.

Caroline gyorsan segítségére sietett, és sokkal nyugodtabban, bátrabban beszélt a témáról, mint Mrs. Pryor. - Igen, természetesen - mondta higgadt hangsúllyal, amitől Mrs. Pryor meghökkent. - Úgy várják a házasságot azzal, akit szeretnek, mint a rájuk váró legboldogabb, az egyetlen boldog jövőt. És nincs igazuk?

- Ó, kedvesem! - kiáltott fel Mrs. Pryor kezét összekulcsolva, és ismét szünetet tartott. Caroline kutató pillantást vetett barátnője arcára. Mrs. Pryor arca nagyon izgatott volt. - Kedvesem, az élet illúzió - mormolta.

- De nem úgy a szerelem! A szerelem valóság, a legvalóságosabb, legtartósabb, legédesebb s egyben a legkeserűbb dolog, amit ember megismerhet.

- Kedvesem, nagyon keserű. Azt mondják, erős... erős, mint a halál. Minden, ami hamis az életben, többnyire erős. Ami pedig az édességét illeti, semmi sem oly tünékeny, egy szempillantásig tart; a fullánk örökre megmarad, az örökkévalóság hajnalán talán megsemmisül, de egész életünkön át kínoz, míg csak el nem jön a legsötétebb éjszaka.

- Igen, egész életünkön át kínoz - ismerte el Caroline -, hacsak nem kölcsönös a szerelem.

- Kölcsönös szerelem! Kedvesem, a regények veszedelmesek. Remélem, maga nem olvassa őket?

- Néha, ha hozzájutok. De ahogy a regényírók a szerelmet tárgyalják, abból, úgy gondolom, semmit se tudnak róla.

- Semmit, kedvesem, egyáltalán semmit - kapott a szón Mrs. Pryor -, és a házasságról sem. És nem lehet eléggé elítélni a hamis képet, melyet ezekről a témákról festenek, nem valószerűek, csak az ingovány csábító zöld felszínét mutatják, egyetlen szóval sem mutatják meg híven, igazán a felszín alatti posványt.

- De nem mindig posvány - ellenkezett Caroline -, vannak boldog házasságok is. Amikor az érzések kölcsönösek és őszinték, s a lélek harmonikus, a házasság feltétlenül boldog.

- Sosem tökéletesen boldog. Két ember sohasem azonosulhat teljesen egymással. Bizonyos különleges körülmények között, bár ez ritkán adódik, elégedettségről talán beszélhetünk, de mégis jobb nem kockáztatni, mert a tévedés végzetes lehet. Érje be, kedvesem, érje be valamennyi egyedülálló személy a szabadságával.

- Szakasztott úgy beszél, mint a nagybátyám! - kiáltott fel Caroline ijedten. - Vagy mintha Mrs. Yorke-ot hallanám a legsötétebb pillanatában, vagy Miss Mannt, amikor ecetsavanyú, betegesen lehangolt kedélyállapotban van. Ez rettenetes!

- Nem, csupán igaz. Ó, gyermekem, maga még csak az élet derűs reggelénél tart, a forró, fáradságos dél, a szomorú este s a sötét éjszaka majd csak ezután következik. Azt mondja, Mr. Helstone úgy beszél, mint én? Szeretném tudni, mit mondana erről Mrs. Matthewson Helstone, ha élne. De ő meghalt. Meghalt!

- És sajnos az apám meg az anyám... - kiáltott fel Caroline, mert sötét emlékek rohanták meg hirtelen.

- Mi van velük?

- Sohasem említettem még, hogy elváltak?

- Hallottam.

- Akkor biztosan nagyon szerencsétlenek voltak.

- Látja, *minden* azt bizonyítja, amit mondok.

- Ha így áll a dolog, akkor nem kellene házasságnak lennie a világon.

- De igen, kedvesem, kell, ha másért nem, hát azért, hogy bizonyítsa: az élet puszta megpróbáltatás, amelyben se nyugalom, se jutalom nem vár az emberre.

- És a maga házassága, Mrs. Pryor?

Mrs. Pryor megtorpant és összerázkódott, mintha durva kéz nyúlt volna pőre idegéhez. Caroline érezte, hogy olyasmire tapintott, ami nem bírja a legcsekélyebb érintést sem.

- Az én házasságom boldogtalan volt - mondta a hölgy, amikor végre összeszedte magát. - De azért... - habozott.

- De azért nem volt elviselhetetlenül rossz? - igyekezett jóakaratúan Caroline.

- Következményeiben legalábbis nem. Nem - tette hozzá lágyabb hangon -, Isten még a mardosó bánatba is az irgalom balzsamát vegyíti; úgy képes fordítani az eseményeket, hogy elvakult, elhamarkodott cselekedetünk is, mely életünk felét átokkal sújtja, áldást hoz a másik felére. Aztán elismerem, hogy a természetem is különös. Távolról sem könnyű, nincs bennem ügyesség, bizonyos dolgokban bogaras vagyok. Sosem lett volna szabad férjhez mennem. Az ilyen természet nem egykönnyen talál megfelelő társra, és nem valószínű, hogy hasonulni tud az ellentétéhez. Tökéletesen tisztában voltam azzal, hogy nem vagyok alkalmas a házasságra, s ha mint nevelőnő nem vagyok olyan szerencsétlen, sohasem mentem volna férjhez. Azonkívül...

Caroline tekintete unszolta Mrs. Pryort, hogy folytassa, és szaggassa szét a reménytelenség vastag felhőjét, melyet szavai az életre borítottak.

- Azonkívül, kedvesem, Mr. ... vagyis az az úr, akihez férjhez menteni, nem volt átlagember, talán inkább kivételesnek mondhatnám. De azt legalább remélem, hogy kevesen élték át azt, amit én, és kevesen szenvedtek úgy, mint én. Szinte megháborodtam belé, a szabadulás oly reménytelen volt, semmit sem lehetett jóvátenni. De kedvesem, nem szeretném elszomorítani magát, csak figyelmeztetni kívánom, és hangsúlyozni, hogy az egyedül élő nő ne törekedjék mindenáron változtatni a helyzetén, mert rosszabbul is járhat.

- Köszönöm, drága asszonyom. Teljesen megértettem a jó szándékát, de nem kell attól tartania, hogy elkövetem azt a hibát, amiről beszél. Egyáltalán nem gondolok férjhez menésre, s éppen ezért szeretnék más módon változtatni az életemen.

- Kedvesem, hallgasson rám, alaposan megfontoltam, amit mondani fogok. Tulajdonképpen azóta forgatom a fejemben, amióta említette, hogy szeretne állást vállalni. Tudja, hogy

jelenleg Miss Keeldar házában lakom mint a társalkodónője. Ha férjhez megy - márpedig hamarosan férjhez megy, erre sok mindenből következtetek -, nem lesz rám többé szüksége ebben a minőségben. Meg kell mondanom magának, van egy kis vagyonkám; részben a megtakarított pénzemből, részben egy évjáradékból, melyet néhány évvel ezelőtt örököltem. Amikor elhagyom Fieldheadet, házat veszek. Egyedül nem tudnék élni, olyan rokonom sincs, akivel szívesen laknék egy födél alatt, mert, amint bizonyára észrevette, és már bevallottam, az ízlésem és a szokásaim különösek. Magához, kedvesem, mondanom sem kell, nagyon ragaszkodom; magával boldogabb vagyok, mint bárkivel voltam egész életemben. (Ezt nagyon hangsúlyozottan mondta.) A maga társaságát végtelen becsesnek tartanám; felbecsülhetetlen öröm, vigasz és áldás lenne a számomra. Szóval, hozzám fog költözni. Caroline, ugye nem utasít vissza? Talán még szeretni is tudna, remélem?

Ezzel a két váratlan kérdéssel befejezte a beszédet.

- Igen, szívből szeretem, boldogan laknék magával, de talán túlságosan jó hozzám - válaszolta Caroline.

- Mindent, amim van - folytatta Mrs. Pryor -, magára hagyok. Gondoskodom magáról, de többé sose mondja, hogy *túlságosan jó* vagyok magához. Megszakad a szívem, gyermekem!

- De drága asszonyom... ez a bőkezűség... nincs jogom...

- Pszt! Egy szót se erről! Hallani sem bírom az ilyesmit. Ó, késő már újrakezdeni, de talán van még néhány évem hátra. A múltat nem tehetem meg nem történtté, de a jövő talán még tartogat egy rövidke időt számomra.

Mrs. Pryor rendkívül feldúltnak látszott, kövér könnycseppek remegtek szempilláján, és peregtek végig az arcán.

Caroline gyöngéden, simogatóan megcsókolta, és lágy hangon így szólt: - Egész szívemből szeretem, ne sírjon.

De Mrs. Pryor egész testében reszketett, leült, térdére hajtotta a fejét, és hangosan zokogott. Semmi sem vigasztalhatta meg, míg a vihar ki nem tombolta magát lelkében. Végül a maró fájdalom magától elült.

- Szegénykém - mormolta, és megcsókolta Caroline-t -, szegény, elhagyott báránykám. De jöjjön - mondta hirtelen -, haza kell mennünk.

Kis darabig Mrs. Pryor szinte rohant, úgy sietett, aztán lassan-lassan megnyugodott, visszazökkent szokott, jellegzetes járásába - járása, mint minden mozdulata, nagyon egyéni volt -, s mire elértek Fieldheadbe, megint a régi lett, külsőre csöndes és félénk, mint rendesen.

HUSZONKETTEDIK FEJEZET
Két élet

A gyár védelmében Moore csak félig mutatta meg cselekvőképességét és elszántságát. A másik fele - s ez volt a rettenetesebb - a lázadás vezéreinek fáradhatatlan, könyörtelen, kitartó üldözésében nyilvánult meg. A tömeget, azokat, akiket csupán belehajszoltak a dologba, békén hagyta; talán vele született igazságérzete mondta meg neki, hogy a hamis tanácsadóktól félrevezetett s az ínségtől sarkallt emberek nem alkalmas célpontjai a bosszúállásnak, s hogy az, aki a lehorgasztott fejű szenvedőket bünteti valamely tettükért - még ha ez a tett erőszakos is -, az zsarnok, és nem bíró. Bár a tömegből sok ember kilétét tudta, mert megismerte őket a támadás végén, amikor már hajnalodott, mégsem törődött velük, egy szót sem szólt, nem fenyegette őket, ha naponta összetalálkozott velük az utcán vagy az úton.

A vezéreket nem ismerte, azok idegenek voltak, nagyvárosokból küldték ide őket. Legtöbbjük nem is tartozott a munkásosztályhoz; főként lecsúszott, tönkrement emberek voltak, eladósodottak, többnyire iszákosok, olyanok, akik semmit sem veszíthettek, de hírnév, pénz és megbecsülés dolgában sokat nyerhettek. Moore úgy vadászott rájuk, mint valami kopó, és tetszett neki ez a mesterség; izgalmasnak és kellemesnek találta, jobban szerette, mint a szövetgyártást.

Lova bizonyára gyűlölte ezeket a napokat, mert majd mindennap keményen meghajszolta. Az országút már majdnem otthona lett Moore-nak, tüdeje éppúgy élvezte a friss levegőt, mint kedélye a rendőri feladatot. Jobban szerette, mint a festőház gőzös levegőjét. A lassú, félénk járási tisztviselők nyilván rettegtek tőle, mert szerette megrémíteni meg föltüzelni is őket. Szerette addig kényszeríteni ezeket az embereket, amíg nem tudták tovább leplezni félelmüket, amelytől meginogtak elhatározásukban, és meghátráltak a cselekvésben, attól való félelmükben, hogy merényletet követnek el ellenük. S valóban, ez a félelem kötötte meg eddig a kezét a járás minden gyárosának és csaknem valamennyi közhivatalnokának. Egyedül Helstone nem félt. Az öreg harcos jól tudta, hogy lelőhetik, tisztában volt a kockázattal, de az ilyen halál gondolata nem borzolta az idegeit. Ha választhat: egyenesen ezt választotta volna.

Moore is tudta, hogy veszélyben van, s azzal válaszolt rá, hogy mélységesen megvetette a munkásnegyedet, ahonnan a veszélyt várhatta. Az a tudat, hogy merénylőket üldöz, még sarkantyúzta is harci kedvét. Ahhoz, hogy féljen, büszke, kemény szívű - ha úgy tetszik: közönyös volt. Gyakran lovagolt át a lápon késő este, holdfényes vagy holdtalan éjszakán, s a kedélye sokkal vidámabb volt, érzékei sokkal frissebbek, mint amikor biztonságban és unalomban ült az irodában. Négyen voltak a vezérek, akikkel le kellett számolnia: két hét leforgása alatt kettőt sarokba szorítottak Stilbro' közelében, a másik kettőt távolabb kellett keresnie, mert feltehetően Birmingham közelében tanyáztak.

Eközben Moore megrongált gyárát sem hanyagolta el; a helyreállítás könnyű feladatnak látszott, csak ácsok és üvegezők munkájára volt szükség. Minthogy a lázadók nem jutottak be az épületbe, Moore zord vaskincsei: a gépek túlélték a rombolást.

Nemigen lehetett tudni, vajon nagy elfoglaltsága közben, mialatt minden tetterejét, minden gondolatát a könyörtelen igazságszolgáltatás és a követelő üzleti élet kötötte le, szentelt-e néha egy pillanatot, tett-e némi erőfeszítést arra, hogy ébren tartsa azt a tüzet, amely szelídebb annál, mint ami a végzet templomában füstölögve ég. Ritkán ment Fieldheadbe, és ha mégis, rövid ideig maradt. Ha ellátogatott a paplakba, csak azért tette, hogy tanácskozzék a lelkésszel a dolgozószobában. Kitartóan ragaszkodott a merev érintkezési formához. Közben az év törté-

nete bajokkal folytatódott, a háború vihara nem hagyott alább, a szélvész kitartóan söpört végig a kontinensen. A leghalványabb jel sem mutatott szép időre, a csaták por- és füstfellegei nem szakadoztak fel. Nem hullott tiszta harmat, melytől az olajág virul, s nem szűnt meg a vérzápor, mely a végzetes és dicsőséges harci babért táplálja. Közben Moore talpa alatt működtek a romlás árkászai és vájárai, és akár lovon, akár gyalog járt, ha csupán az irodán ment keresztül, vagy a komor Rushedge-en vágtatott át, kongó, üres hangot hallott, s érezte, hogy remeg a föld a lába alatt.

Mialatt így telt Moore nyara, hogy múlt Shirleyé és Caroline-é? Látogassuk meg előbb a földbirtokosnőt. Milyen? Olyan talán, mint egy szerelmében csalódott, elhagyott lány, aki sápadtan sorvadozik udvarlója közömbössége miatt? Naphosszat ül valami csöndes munka fölé hajolva? Örökösen könyvet tart a kezében vagy kézimunkát az ölében? Nincs másra szeme, semmire szava, gondolatait nem mondja ki?

Ugyan dehogy! Shirley jól érzi magát. Ahogy arcáról nem tűnt el a csendes vágyakozás, éppúgy nem változott gondtalan mosolya sem. Sötét, öreg kúriáját vidám jelenlétével derűssé és elevenné teszi, a galéria és az oda nyíló alacsony szobák az ő élénk hangját visszhangozzák; a félhomályos előcsarnok és egyetlen ablaka már egészen hozzászoktak a selyemruha kellemes suhogásához, amelyben Shirley söpör végig a szobákon, hol virágot visz a barbár ős rózsaszín szalonjába, hol az ebédlőbe lép be, kitárja az ablakokat, hogy beengedje a rezeda és vadrózsa illatát, máskor növényeket visz a lépcsőház ablakából, és kiteszi őket a napra a veranda nyitott ajtaja elé.

Néha-néha előveszi kézimunkáját, de a sors kifürkészhetetlen rendeléséből sose dolgozik rajta öt percnél tovább; alig húzza ujjára a gyűszűt, alig fűzi be a tűt, máris eszébe villan egy gondolat, és fölmegy az emeletre. Talán azért, hogy megkeresse régi, elefántcsont táblájú tűtartóját vagy a még régebbi, porcelán tetejű munkaládikáját, amely ebben a pillanatban jutott eszébe, s most nélkülözhetetlennek véli, noha semmi szüksége sincs rá; talán azért, hogy rendbe szedje a haját, vagy valamelyik fiókot, melyet emlékezete szerint furcsán összedobált állapotban hagyott reggel; talán csak azért, hogy pillantást vessen egy bizonyos látványra, egy bizonyos ablakból, ahonnan a fák sűrűjében kedvesen meghúzódó briarfieldi templom és a paplak látszik. Alig tér vissza, s veszi elő újra a keskeny batisztcsíkot vagy a félig kivarrt négyszögletes vászondarabot, amikor felhangzik a Tatár követelő kaparászása és fojtott zihálása a bejárati ajtó mögött, és Shirley rohan, hogy ajtót nyisson neki. Meleg nap van, a kutya lihegve jön be, Shirley kénytelen a konyhába vezetni, és saját szemével meggyőződni róla, hogy az állat ivóedényét friss vízzel megtöltötték-e. A nyitott konyhaajtón át a napfényben úszó vidám udvar látható, ahol pulykák és pávák nyüzsögnek kicsinyeikkel, gyöngytyúkok és gazdag változatban hófehér, bíbor nyakú és kék meg fahéjszín tollú galambok. Shirley nem tud ellenállni a látványnak, a kamrába szalad zsömléért, s a lépcsőn állva morzsát szór a baromfinak. Boldog, kövér, tollas vazallusai mohón tolonganak körülötte. John valahol az istállók körül van. Beszélnie kell Johnnal, és meg kell néznie a kancáját; még simogatja, veregeti a ló nyakát, amikor bejönnek a tehenek, hogy megfejjék őket. Ez fontos dolog! Shirley marad, és jól szemügyre veszi valamennyit. Talán vannak kisborjak és kisbárányok is, melyek úgy ragaszkodnak egymáshoz, mint az ikrek, melyeket az anyjuk elkergetett magától. Johnnak be kell mutatnia Miss Keeldart a kis állatoknak, és Shirley nem mond le arról a gyönyörűségről, hogy a kezéből etesse őket gondos udvarosa útmutatása szerint. Közben John habozva kérdéseket intéz hozzá bizonyos ártéri földek művelésére vonatkozólag, úgyhogy úrnője kénytelen föltenni kerti szalmakalapját, és elkísérni Johnt a kerítésajtón, sövények mentén a helyszínre, hogy ott az említett ártéri földeken intézzék el ezt a mezőgazdasági kérdést. A napfényes délután így hajlik csöndes estébe, és Shirley későn ér haza teázni, tea után pedig sohasem kézimunkázik.

Tea után olvas, s a könyv mellett éppoly kitartó, amennyire állhatatlan a varrótűvel. A kandalló előtti szőnyeg az olvasószobája, zsámolyon ül vagy talán csak a szőnyegen, Mrs. Pryor lábánál - így tanulta a leckéit is gyerekkorában, s régi szokásait nehezen vetkőzi le. A sárgás, oroszlánszerű Tatár mindig ott hasal mellette elnyúlva, fekete orrát mellső lábán nyugtatva, amely olyan jó formájú, egyenes és erős, akár az alpesi farkasé. Az úrnő egyik keze rendesen a kutya busa fején pihen, mert ha elveszi onnan, a Tatár elégedetlenül morog. Shirley elmélyed a könyvben, nem néz föl, nem mozdul, nem beszél, legfeljebb röviden és tiszteletteljesen válaszol Mrs. Pryornak, aki olykor bíráló megjegyzésekkel zavarja.

- Kedvesem, jobb lenne, ha az a nagy kutya nem feküdne olyan szorosan maga mellett, még összegyűri a ruhája fodrait.

- Ó, ez csak muszlin. Holnap majd tisztát veszek.

- Kedvesem, szeretném, ha rászokna, hogy asztalhoz ül, amikor olvas.

- Majd megpróbálom, asszonyom, de így olyan kényelmes, annyira megszoktam.

- Kedvesem, tegye el azt a könyvet, megerőlteti a szemét a tűz homályos világánál.

- Nem, asszonyom, egy csöppet sem erőltetem, sose fáradt a szemem.

Végül azonban sápadt fény esik a könyv lapjára az ablakból, Shirley odanéz: feljött a hold. Becsukja a könyvet, föláll és végigsétál a szobán. Úgy látszik, jó könyvet olvasott, egészen felfrissült, átmelegedett tőle, szíve tele van érzéssel, agyát is megmozgatta, képeket idéz lelki szemei elé. Elég a csöndes szalon, a tiszta szőnyeg, az alkonyi mennyboltra nyíló ablak, melynek keretében az ég bájos királynője látható dicső trónusán, és Shirley valósággal édennek érzi a földet és költeménynek az életet. Fiatal ereiben tisztán, háborítatlanul a csöndes, mély, benső öröm izzik, melyet emberi akarattal nem lehet elérni vagy megszerezni, mert semmilyen emberi akaratnak nem adatott meg az a tiszta ajándék, melyet Isten nyújt az ő teremtményének, a természet önkéntes adománya gyermekének. Ez az öröm mintha az élet nemtőjétől származna. A zöldellő, lépcsőzetes, boldog hegyek, a csupa zöld könnyűség láttán Shirley lelkesültsége majdnem oly magasra hág, mint ama létra csúcsa, melyről az angyalok tekintettek le az alvó Jákobra, szeme kutat, s lelkét eltölti az élet látomása, úgy, ahogy áhítja. Nem, nem úgy, ahogy áhítja, nincs ideje áhítozni, a fényözön elsöprőn széttárul, gyorsabban fokozódik a ragyogása, mint ahogy a gondolat újabb gondolatot szül, gyorsabban, mint ahogy a lélek vágyakozása alakot ölt. Míg a varázs tart, Shirley nem beszél - néma, akár a sír, de ha Mrs. Pryor ilyenkor szól hozzá, csöndesen kimegy a szobából, és fönt a homályos galérián folytatja sétáját.

Ha Shirley nem volna hanyag, nyughatatlan, tudatlan teremtés, ilyenkor tollat ragadna, vagy legalábbis amíg ezeknek a pillanatoknak emléke még frissen él lelkében, megállítaná, rögzítené a tüneményt, és elmondaná az elébe táruló látomást. Ha valamivel több volna benne a birtoklás, a tulajdon szeretete, jókora papírlapot venne elő, és furcsa, de tisztán olvasható betűivel világosan leírná a mesét s a dalt, mely még a fülébe cseng, s így birtokba venné azt, amit alkotni képes volt. De ő hanyag, nyughatatlan és végtelenül tudatlan, mert nem tudja, hogy álmai kivételesek, érzései sajátságosak, nem tudja, sosem is tudta, s úgy hal meg majd, hogy nem ébred tudatára, micsoda érték az a forrás, mely lelkében buzog, és friss pezsgésével fiatalon tartja szívét.

Shirley könnyen veszi az életet, s ez kiolvasható a szeméből. Kiegyensúlyozott pillanataiban éppúgy tele van bágyadt szelídséggel, mint rövid dührohamaiban hirtelen fellobbanó tűzzel. Természete a szemében van: néha nyugodt nemtörődömséget, elnézést, humort és gyengédsé-

get tükröz a két nagy szürke golyó, ám ha felbőszítik, vörös fény gyullad ki bennük, és pillanatok alatt lángra lobban.

Miss Keeldar valószínűleg még július vége előtt elindult volna Caroline-nal a tervbe vett északi útra, de éppen ebben az időszakban vendégek özönlötték el Fieldheadet, és dúlták fel a házat. Egy nemesi társaság ostromolta meg Shirley várát, és kényszerítette arra, hogy kényrekedvre megadja magát. Egy nagybácsi, egy nagynéni és két unokatestvér érkezett délről: Sympson úr, Sympsonné és a két Sympson kisasszony csapott le rá nagy pompával Sympson Grove-ból. A vendégjog törvénye kötelezte Shirleyt. Olyan könnyen beletörődött a dologba, hogy az kissé meglepte Caroline-t, aki tudta, hogy barátnője gyors a cselekvésben, és könnyen talál kibúvót, ha győzni akar. Meg is kérdezte tőle, miért engedett ilyen készségesen, mire Shirley azt válaszolta: kora ifjúságában két évet töltött Sympson Grove-ban, s erősek benne a régi érzelmi szálak. Szereti-e a rokonait? Semmi közösséget nem érez velük, volt a válasz, a kis Henry Sympson, a család egyetlen fiúgyermeke egészen más volt, mint a nővérei, őt szerette, de ő nem jött el Yorkshire-ba, legalábbis egyelőre még nem.

A következő vasárnap a Keeldar család padjában a briarfieldi templomban a következők ültek: egy kiöltözött, jól ápolt idősebb úr, aki folytonosan izgett-mozgott, fészkelődött, háromperccenként homlokára tolta és visszahúzta szemüvegét; egy türelmesnek, nyugodtnak látszó, barna selyemruhás, idősebb hölgy és két példás modorú, példás fiatal hölgy, példás öltözékben. Shirley olyan volt ebben a társaságban, mint valami fekete hattyú vagy fehér holló, és nagyon elesettnek látszott. Miután így elhelyeztük őt a tekintélyes társaságban, egy darabig ott is hagyjuk, és fölkeressük Miss Helstone-t.

Minthogy mostanában nem lehet együtt Miss Keeldarrel, nem látogathatja meg Fieldheadben, finom rokonai körében, mert elriasztja a látogatók jövése-menése, amit az újonnan érkezettek megjelenése eredményezett a környéken, Caroline élete ismét a szürke paplakra korlátozódik, a magányos reggeli sétákra félreeső ösvényeken, a hosszú, magányos délutánokra a csöndes szalonban, ahová déltől kezdve nem süt be a nap, vagy a kerti lugasban, ahol fényesen, mégis szomorúan szűrődik át a fölfutó ribizlibokrok érlelődő gyümölcsei és az ágakat átfogó babarózsák között, napfoltos mintát vetve Caroline-ra, aki úgy ül ott fehér nyári ruhájában, mozdulatlanul, mint egy kerti szobor. Régi könyveket olvas, melyeket nagybátyja könyvtárából vett elő. A görög és latin művekkel nem tud mit kezdeni, de van a könyvtárban könnyebb irodalom is, főként azon a polcon, amely nagynénjéé, Maryé volt; tisztes női magazinok, melyek valamikor gazdájukkal együtt részt vettek egy tengeri utazáson, viharba kerültek, és lapjaikat sós víz maszatolta össze; kótyagos metodista magazinok, tele csodákkal és jelenésekkel, természetfölötti intelmekkel, baljós álmokkal és őrjöngő vakbuzgósággal; Mrs. Elizabeth Rower hasonlóképpen őrült levelei, *Az élőknek a holtakról* címmel, meg néhány régi angol klasszikus. Ezekből a hervadt virágokból szívta Caroline magába a mézet gyermekkorában - most teljesen ízetlennek találja őket. A változatosság kedvéért, és hogy jót cselekedjen, dolgozni is szokott, ruhát varr a szegényeknek, a jó Miss Ainley utasítása szerint. Néha, amikor érzések fogják el, és könnyei lassan peregni kezdenek a munkájára, azon töri a fejét, hogy tud mindig egyenletesen derűs lenni magányában az a kiváló teremtés, aki kiszabta és összefércelte neki a varrnivalót.

„Még sosem láttam Miss Ainleyt nyomott hangulatban, csüggedten, szenvedőn - gondolta magában Caroline -, pedig a házikója homályos kis odú, nem remélhet jobb jövőt, nincs egy igazi barátja sem ezen a földön. Emlékszem ugyan, mondta egyszer, úgy irányítja a gondolatait, hogy azok az ég felé szálljanak. Bevallotta, nem sok öröme van ezen a világon, nem is volt soha, és azt hiszem, a másvilág örömeit várja. Így vannak az apácák is szűk cellájukban, vasmécsesükkel, ruhájuk oly egyenes és merev, mint a szemfedő, ágyuk oly keskeny, akár a

koporsó. Miss Ainley sokszor mondja, nem fél a haláltól, nem retteg a sírtól, amint kétségkívül Oszlopos Simeon sem félt a magas oszlop tetején a vadonban, s a hindu jógi sem érez effélét vasszögekkel kivert ágyán. Csakhogy ez nem természetes magatartás, szemléletük is természetellenessé vált. Minden visszájára fordult náluk: azt szerették, amit mások gyűlöltek, azt gyűlölték, amit mások szerettek. Én még félek a haláltól, de azt hiszem, ez azért van, mert fiatal vagyok. A szegény Miss Ainley is jobban ragaszkodna az élethez, ha az életnek nagyobb lenne a varázsa számára. Isten bizonyára nem azért teremtett és éltet bennünket, hogy egyedüli célunk az örökös halálvágy legyen. A szívem azt súgja nekem, hogy becsülnünk kell az életet, és élveznünk, amíg tart. A lét sok embernek haszontalan, üres, fakó, nehezen vonszolható valami - lassanként az enyém is ilyen lesz -, pedig eredetileg nem erre szánták.

Jól tudom - folytatta -, senkit sem lehet személy szerint hibáztatni, amiért ez így van, és bármennyit töröm is a fejem, nem tudom megmondani, hogyan lehetne segíteni ezen, de azt érzem, hogy valahol valami baj van. Azt hiszem, jó lenne, ha a magányos nőknek több tennivalója akadna, több alkalma lenne érdekes, hasznos munkát végezni, mint amennyi most van, s amikor így beszélek, nincs az az érzésem, hogy Istennek nem tetsző dolgokat mondok, hogy istentelen, türelmetlen, vallástalan vagy szentségtörő vagyok. Csak az a vigaszom, hogy Isten együtt érez sok szenvedéssel, és meghall sok olyan sóhajt, ami elől az ember bezárja a fülét, vagy tehetetlen megvetéssel ráncolja a homlokát. *Tehetetlent* mondtam, mert megfigyeltem, hogy a társadalom megvetés terhe mellett megtiltja azoknak a panaszoknak a kimondását, melyeket nem tud azonnal orvosolni; a megvetés ugyanis csak díszes palást, mely eltakarja a társadalom visszatetsző gyarlóságát. Az emberek gyűlölik, ha eszükbe juttatják a bajokat, amelyeken nem tudnak vagy nem akarnak segíteni. Az ilyen emlékeztető megzavarja nyugalmukat, megingatja az önhittségüket azzal, hogy rájuk kényszeríti a tehetetlenség érzetét vagy azt a még kínosabb érzést, hogy kellemetlen erőfeszítést kell tenniük. A vénlányok, kivált az otthontalanok és munkanélküliek, ne kérjenek senkitől hajlékot és munkát, mert a kérésük zavarja az elégedett gazdagokat. És zavarja a szülőket is. Vegyük például a környék sok lányos házát: az Armitage-okat, a Birtwhistles vagy Sykes családot. A családok férfi tagjainak egytől egyig van valami foglalkozása, vagy az üzleti életben dolgoznak, vagy hivatást űznek; a lányoknak az égvilágon semmi dolguk sincs a háztartási munkán és a varráson kívül, az égvilágon semmi szórakozásuk a haszontalan látogatásokon kívül, és reményük sincs arra, hogy valaha is valami jobb vár rájuk az életben. Ez az egy helyben topogás aláássa az egészségüket, sosem érzik jól magukat, értelmük és szemléletük megdöbbentően szűkre zsugorodik. Valamennyiüknek nagy vágya és fő célja a férjhez menés, de a többség soha nem megy férjhez: úgy hal meg, ahogy most él. Terveket sző, ravaszkodik, öltözködik, hogy férjet fogjon. A férfiak nevetségessé teszik a lányokat, nem kívánják, nem sokra tartják őket, s azt mondják - magam is sokszor hallottam, ahogy csúfondárosan nevetve mondták -, a házasság piaca túl van telítve áruval. Az apák is ezt mondják, és dühbe gurulnak, ha mesterkedésen kapják a lányukat; rájuk parancsolnak, hogy üljenek otthon. És mit várnak tőlük, mit csináljanak otthon? Ha megkérdezik őket, azt felelik: varrjanak és főzzenek! Ezt várják tőlük, csupán ezt! Csinálják elégedetten, kitartóan, panasz nélkül, egész életükön át, mintha semmi máshoz nem volna egy csöpp eszük se. Ezt az elvet hirdetni éppoly értelmes dolog, mint azt állítani, hogy az apáknak nincs máshoz eszük, csak megenni a lányuk főztjét, vagy viselni azt, amit varrtak nekik. Tudna így élni egy férfi? Nem lenne halálfáradt ettől? És ha a lány a legkisebb jelét adja fáradtságának, nem könnyítenek rajta, csak szemrehányásokkal árasztják el; nem vált át ez a fáradtság idővel őrületre? Lucretia mindennap éjfélig font szolgálólányaival, és bölcs Salamon »erényes« asszonyát gyakran állítják elénk mintaképül, mondván: ilyennek kellene lennie minden nőnek. Nem tudom! Lucretia szerintem is rendkívül értékes asszony volt, nagyon hasonlított Hortense Moore-ra, az unokanővéremre; de késő éjszakáig nem hagyta lepihenni a cselédeit. Nem szívesen lettem volna a szolgálója. Hortense pontosan így

dolgoztatna engem meg Saraht, ha tehetné, s ezt egyikünk sem tudná elviselni. Az »erényes« asszony viszont az éjszaka kellős közepén keltette fel a háza népét, ahogy Mrs. Sykes mondja: »Éjjeli egy óra előtt már túlesett, a reggelin.« De neki valamivel több tennivalója volt, mint fonni meg kiadni a napi élelmet, ő árut termelt, finom vásznat szőtt, eladta, gazdálkodott is, földeket vásárolt, szőlőt telepített. Ez az asszony igazgatta a jószágát. Az volt, amit errefelé az idősebb nők úgy hívnak: okos asszony. Egészben véve sokkal jobban szeretem, mint Lucretiát, nem hiszem, hogy Mr. Armitage vagy Mr. Sykes túljárt volna az eszén alkudozásban, de mégis szeretem. Erős, talpig becsületes nő volt, a férje méltán szerette, és bízott benne. Szájából bölcsesség fakadt, nyelvéről jóság, gyermekei áldották, férje dicsérte. Izrael királya, a te példaképed érdemes példakép! De vajon minket, mai nőket is erre neveltek? Yorkshire-i férfiak! Megütik-e lányaitok ezt a fejedelmi mércét? Képesek rá? Tudtok nekik segíteni ebben? Tudtok nekik olyan munkát adni, amelyben megmutathatják és fejleszthetik képességeiket? Angol férfiak! Nézzétek szegény lányaitokat, mint sápadoznak körülöttetek, pusztulnak tüdővésztől, sorvadástól, vagy ami rosszabb: irigy, intrikus, szerencsétlen, savanyú vénlánnyá fajulnak, mert az élet pusztaság a számukra; vagy - ami mindennél rosszabb - annyira lealacsonyodnak, hogy illőnek aligha nevezhető kacérsággal és aljas mesterkedéssel igyekeznek házasság révén megszerezni azt a rangot és tekintélyt, melyet a társtalan élet megtagad tőlük. Apák! Nem tudtok változtatni ezen? Egy csapásra talán nem, de fontoljátok meg jól a dolgot, melyet elétek tártam, tartsátok érdemesnek elgondolkozni rajta, ne üssétek el üres szellemeskedéssel vagy embertelen, durva szóval. Ha büszke akarsz lenni a lányodra, s nem szégyenkezni miatta, akkor szerezz neki érdeklődésének megfelelő elfoglaltságot, amely majd fölébe emeli a kacérkodásnak, taktikázásnak, a bajkeverő pletykázásnak. Ha láncra verve, korlátok közé szorítva tartod lányod szellemét, akkor továbbra is csapás és gond lesz a nyakadon, néha még szégyen is; adj neki műveltséget, munkateret - ő lesz legvidámabb társad az egészségben, leggyöngédebb ápolód a betegségben, leghívebb támaszod az öregség idején.”

HUSZONHARMADIK FEJEZET
Esti látogatás a völgyben

Ezen a szép nyári napon Caroline egyedül volt otthon, mert nagybátyja átment Whinburybe. Szellő sem rezdült a felhőtlen ég alatt, s a csendes, magányos, verőfényes órák oly hosszúra nyúltak (hány is telt el már napkelte óta?), mintha nem egy angol otthon virágoskertjében, hanem a napégette, úttalan Szaharában vánszorogtak volna el a feje fölött. Caroline a kerti lakban ült, kézimunkája a térdén, ujjai szorgalmasan forgatták a tűt, szeme követte kezének szabályos mozgását, agya nyugtalanul dolgozott. Egyszerre csak Fanny jelent meg a kertre nyíló ajtóban, végignézett a pázsiton és a virágágyak között, s amikor nem látta azt, akit keresett, elkiáltotta magát: - Miss Caroline!

Halk hang válaszolt: - Tessék, Fanny! - A hang a kerti lakból szólt, Fanny tehát odasietett, s a kezében tartott levelet átadta Caroline-nak. A lány rá sem nézett, meg sem kérdezte, honnan jött, kiejtette a kezéből a kézimunka redői közé.

- Harry hozta, Joe Scott fia - mondta Fanny.

Fanny nem volt varázsló, nem értett a boszorkánymesterséghez, de amit mondott, szinte mágikus hatással volt fiatal úrnőjére. Caroline újraéledő érdeklődéssel fölkapta a fejét, és most már nem bágyadtan, hanem élénk, kérdő pillantással nézett Fannyra.

- Harry Scott? Ki küldte?

- A völgyből jött.

Caroline mohón kapott az elejtett levélke után, feltörte pecsétjét, és két másodperc alatt elolvasta. A nyájas hangú levélben Hortense tudatta unokahúgával, hogy visszatért a fürdőhelyről, Wormwoodból, ma egyedül van, mert Robert Whinburybe ment a vásárra, és semminek sem örülne jobban, mint ha Caroline-t vendégül láthatná teára. És - tette hozzá a derék hölgy - biztos benne, hogy ez a kis változatosság kedvére lesz Caroline-nak, s jót fog tenni neki, hiszen bizonyára fájdalmasan nélkülözi a helyes útmutatást meg a hasznos társaságot, amióta az a félreértés Robert és Mr. Helstone között elválasztotta őt legjobb barátnőjétől: Hortense Gérard Moore-tól. Az utóiratban felszólította Caroline-t, tegye föl a kalapját, és haladéktalanul siessen át hozzá.

Caroline-nak nem kellett biztatás, örült, hogy félredobhatja a holland szabású, barna gyerekruhát, melynek szegélyét hímzéssel díszítette a zsidókosár számára. Fölsietett a szobájába, fejébe nyomta szalmakalapját, vállára dobta fekete selyemsálját, mely oly jól illett neki, s melynek sötét színe kiemelte ruhájának fehérségét és arcának szépségét; boldog volt, hogy néhány órára megmenekül a magánytól, a szomorúságtól, életének lidércnyomásától, és leszaladhat a völgy felé lejtő zöld ösvényen, és érezheti a vadvirágok rózsánál és liliomnál is édesebb illatát. Bár tudta, hogy Robert nincs a kis házban, mégis gyönyörűség volt odamenni, ahol a férfi nemrégen még jelen volt; ilyen hosszú, teljes elszakadás után öröm volt látni az otthonát, belépni a szobába, ahol ma reggel üldögélt - mindez olyan volt, mint egy boldog viszontlátás: fölélénkítette Caroline-t, és az önáltatás jó tündér képében ismét hozzászegődött. Az izgalom puha szárnyai simogatták arcát, s a nyári kék égből lengedező levegőből mintha egy hang suttogott volna a fülébe: „Robert hazajöhet, amíg a házában vagy, s akkor legalább az arcába nézhetsz, kezedet nyújthatod neki, és talán egy percig ott ülhetsz mellette.”

A suttogásra csak gyászos csönd felelt, de Caroline örült a biztató vigasznak.

Miss Moore valószínűleg meglátta a kerti bokrok ágai közt átvillanó fehér ruha lebbenését, mert a kis ház tornácáról Caroline elé ment. Kihúzott, egyenes derékkal, egykedvűen közeledett, s mint rendesen, most sem engedte, hogy sietség vagy izgalom zilálja szét mozdulatainak méltóságát. De azért mosolygott, mert jólesett neki tanítványának öröme, csókja és meleg, őszinte ölelése. Mindez nagyon hízelgett a félig felültetett Hortense-nek, tehát gyengéden bevezette Caroline-t a házba. Igen! A félig felültetett Hortense. Ha nem így lett volna, minden valószínűség szerint kiteszi Caroline szűrét, és bezárja orra előtt a kaput. Ha pontosan tudja, hogy túlnyomórészt kinek szól ez a gyermeteg öröm, Hortense valószínűleg megbotránkozik és feldühödik. Nőtestvérek nem szeretik, ha a lányok beleszeretnek fivérükbe; ha nem tekintik is szemtelenségnek, buta, gyarló képzelgésnek, lehetetlen tévedésnek tartják. Akármilyen meleg testvéri érzelmekkel viseltetnek is irántuk, mégsem szerelmesek a fivérükbe, s ha más belészeret, ez úgy meghökkenti őket, mint valami otromba érzelgősség. Az első indulat, melyet ez a felfedezés kicsihol belőlük - mint legtöbb szülőnél, amikor rájön, hogy gyermeke szerelmes -, a türelmetlenséggel elegy megvetés. A józan ész értelmes embereknél idejében kiigazítja ezt a hamis érzést, de ha nem azok, ez a kiigazítás sohasem történik meg, és a leányt vagy a sógornőt életük végéig nem szenvedhetik.

- Abból, amit írtam, arra számíthattál, hogy egyedül vagyok - jegyezte meg Hortense, miközben a szalon felé vezette Caroline-t. - De a levelet reggel írtam, és ebéd után vendégek érkeztek.

Kinyitotta az ajtót, mire láthatóvá vált egy bő, vörös ruha, amely szinte lefolyt a kandalló mellett álló karosszéken kétfelől, s fölötte a méltóságteljesen uralkodó főkötő, amely tiszteletet parancsolóbb volt egy királyi koronánál is. Ez a főkötő sohasem érkezett ide a kis házba a kalap alatt, nem, egy óriási tarsolyban vagy inkább egy középnagyságú, fekete selyem léggömbben hozták, melynek száját halcsontok tartották szélesre tárva. A főkötő fodros karimája jó arasznyira állt el körben gazdája arcától; a fejtetőn temérdek, úgynevezett szerelemszalag díszlett masnikban és csokrokban. Mrs. Yorke viselte ezt a főkötőt meg a ruhát, és mindkettő nagyon jól állt neki.

A kiváló hölgy baráti látogatásra jött Miss Moore-hoz, teára, s ez csaknem olyan nagy és ritka kegy volt, mintha a királynő tisztelte volna meg váratlanul valamelyik alattvalója asztalát. Mrs. Yorke elismerésének kitüntetőbb jelét nem is adhatta volna, hiszen általában megvetette a vizitelést és teázást, s a környék valahány lányát és asszonyát silány pletykazsáknak tartotta.

Persze tudta, mit csinál. Miss Moore a kedvence volt, s ennek többször is jelét adta. Kimutatta azzal, hogy megállt beszélgetni vele a templomkertben vasárnaponként, azzal is, hogy szinte vendégszeretőn meghívta Briarmainsbe, ma pedig a nagyvonalú leereszkedő látogatásával. Hortense iránti rokonszenvét azzal magyarázta, hogy Miss Moore határozott modorú nő, és sem magatartásában, sem társalgásában nincs semmi léhaság. Azonkívül, idegen lévén, nyilván szüksége van egy jó barát támogatására. Mrs. Yorke még azt is hozzátehette volna, Hortense csúnya külseje, szerény öltözéke és egykedvű, érdektelen modora mindmegannyi ajánlólevél volt a szemében. Annyi mindenesetre bizonyos, hogy az ellenkező tulajdonságokkal rendelkező hölgyek - a szépek, az élénk modorúak, az ízléssel, elegánsan öltözködők - ritkán arattak sikert nála. Amit a férfiak csodálnak a nőkben, azt Mrs. Yorke elítélte; akiken a férfiak keresztülnéztek, vagy akiket megvetettek, azokat ő pártfogásába vette.

Caroline félénken közeledett a nagy hatalmú hölgyhöz. Nem sokat tudott Mrs. Yorke-ról, s minthogy a lelkész unokahúga volt, kétséges, milyen fogadtatásban lesz része. Hidegen fogadták, s amikor elfordult, hogy letegye kalapját, örült, hogy elrejtheti zavarát. Annál jobban esett neki, hogy miután leült, egy kék ruhás, kék öves kislány szökkent fel tüstént, mint valami tündérke, a félelmetes hölgy széke mellől a zsámolyról, amelyen eddig ült a széles, vörös ruha

takarása mögött, odafutott hozzá, közvetlen egyszerűséggel átölelte a nyakát, és csókot kért tőle.

- A mama nem nagyon udvarias magához - mondta a kislány, és barátságosan viszonozta Caroline mosolyát. - És Rose, amott, észre se veszi magát. Ilyenek ők! Ha maga helyett egy fehér ruhás angyal lépett volna be a szobába, csillagos koronával a fején, mama akkor is csak kurtán bólintott volna, és Rose még a fejét se emelte volna föl. De én a maga barátja vagyok, mindig nagyon szerettem magát.

- Jessy! Tartsd féken a nyelved, és türtőztesd magad! - szólt Mrs. Yorke.

- De mama, te olyan fagyos vagy - vetette ellen Jessy. - Miss Helstone sose bántott téged, miért nem vagy barátságos hozzá? Olyan mereven ülsz, olyan hidegnek látszol, és olyan fanyarul beszélsz. Miért? Ugyanígy bánsz Miss Shirley Keeldarrel is és minden más fiatal nővel, aki látogatóba jön hozzánk. Rose meg olyan, mint egy aut... aut... Elfelejtettem ezt a szót, de azt jelenti, hogy olyan, mint egy ember formájú gép. Martin is gyakran mondja, hogy ti ketten minden teremtett lelket kiüldöznétek Briarmainsből.

- Hogy én automata volnék? Helyes, akkor hagyj békén! - mondta Rose a sarokból. A könyvespolc előtt ült a szőnyegen, térdén nyitott könyvvel. - Jó napot, Miss Helstone - tette hozzá, futó pillantást vetve a megszólított személyre, aztán kifejező, szürke szemét újra a könyvre vetette, és tovább olvasott.

Caroline nyugodt tekintete lopva megpihent egy pillanatra a kislány gondolatokba merült fiatal arcán, és észrevette, hogy a gyerek szája öntudatlan, de jellegzetes mozgással követi az olvasott szöveget. Caroline tapintatával és finom ösztönével megérezte, hogy Rose Yorke páratlanul sajátságos gyermek, és tudta, hogyan kell bánni vele. Nyugodtan odament hozzá, letérdelt mellé a szőnyegre, és keskeny válla fölött belenézett a könyvbe. Mrs. Radcliffe regénye volt: *Az olasz*.

Caroline nem szólt semmit, együtt olvasott a kislánnyal. Rose kisvártatva figyelmesen megkérdezte: - Elolvasta már? Lapozhatok?

Caroline csak bólintott.

- Tetszik? - kérdezte Rose kis idő múlva.

- Régen, amikor gyermekkoromban olvastam, csodálatosan magával ragadott.

- Miért?

- Mert már a kezdetén megsejtettem, hogy rendkívül különös történet fog kibontakozni előttem.

- És amikor olvasta, úgy érezte, messze jár Angliától? Valóban Olaszországban, egy másfajta ég alatt, a dél kék ege alatt, melyről az utazók annyit beszélnek?

- Te is érzed ezt, Rose?

- Vágyat ébreszt bennem az utazásra, Miss Helstone.

- Ha majd asszony leszel, talán kielégítheted ezt a vágyadat.

- Az a szándékom, hogy valahogy módját ejtem, de lehet, hogy úgyis ez lesz a sorsom. Nem élhetek örökké Briarfieldben. Az egész föld nem valami nagy, ha a világmindenséghez viszonyítjuk; látnom kell a mi bolygónk felszínét. Legalább ennyit.

- Mennyit akarsz látni a felszínéből?

- Előbb ezt a féltekét, ahol élünk, aztán a másikat. Elhatároztam, hogy az életem élet lesz, nem pedig valami sötét félálom, mint a földbe fagyott varangyé, nem is olyan hosszú, lassú halál, mint a magáé a briarfieldi paplakban.

- Mint az enyém?! Hogy érted ezt, gyermek?

- Hát nem olyan, mint a lassú halál, hogy örökre be van zárva, oda a parókiába? Ha elmegyek mellette, mindig egy sírbolt jut eszembe, melynek ablakai vannak. Sosem látok semmi mozgást az ajtó körül, sosem hallok semmi hangot a falak mögül. Úgy érzem, sosem száll föl füst a kéményekből. Mit csinál maga ott?

- Kézimunkázom, olvasok, tanulok.

- Boldog?

- Boldogabb lennék, ha idegen országokban vándorolnék, ahogy te szeretnél?

- Sokkal boldogabb, még ha semmi mást nem csinálna, csak vándorolna, akkor is. De ne felejtse el, hogy nekem egy cél lebeg majd a szemem előtt; de ha maga csak menne, menne, mindig előre, mint valami elvarázsolt királykisasszony valami tündérmesében, akkor is boldogabb lenne, mint most. Egynapi kóborlás alatt is sok hegy, erdő, folyó mellett haladna el, melyeknek képe folytonosan változik, aszerint, hogy kisüt-e a nap, vagy felhő mögé bújik, aszerint, hogy esős vagy derült, borult vagy verőfényes az idő. A briarfieldi paplakban semmi sem változik, a szobák mennyezetének mintája, a tapéták a falakon, a függönyök, a szőnyegek, a székek mindig ugyanazok.

- Feltétlenül kell a változás a boldogsághoz?

- Igen.

- Rokon értelmű fogalmak ezek?

- Azt nem tudom, de úgy érzem, az egyhangúság és a halál csaknem ugyanaz.

Jessy itt közbeszólt: - Hát nem bolond ez a Rose? - kérdezte.

- De Rose - folytatta Caroline -, úgy érzem, a vándorélet, legalábbis a számomra, úgy végződne, mint ez a történet, melyet olvasol: csalódással, hiábavalósággal, a lélek nyugtalanságával.

- Hát így végződik *Az olasz*?

- Amikor olvastam, így gondoltam.

- Jobb mindent megpróbálni, és mindent üresnek találni, mint semmit sem próbálni, és siváran élni. Aki így tesz, az ugyanazt a bűnt követi el, mint az a hitvány, lusta ember, aki a tálentomát egy kendőbe kötve eltemette.

- Rose - jegyezte meg Mrs. Yorke -, igazi kielégülést csak az okoz az embernek, ha teljesíti kötelességét.

- Helyes, mama. Ha a gazdám tíz tálentomot ad nekem, az a kötelességem, hogy megforgassam, és még tíz tálentomot szerezzek vele. Nem szabad a pénzt egy poros fiók mélyére temetni. Én nem fogom egy ócska, törött teáskannába dugni, és bezárni a pohárszékbe a teásholmi közé. Nem viszem a kézimunkaasztalodba sem, hogy a gyapjúharisnyák alá dugjam. Nem teszem vászonprésbe sem, hogy egy lepedő legyen a szemfödele. És tudod, mama, legkevésbé fogom (itt fölkelt a padlóról), legkevésbé fogom egy tál hideg krumpli alá rejteni a kamra polcán, kenyér, vaj, sütemény és sonka mellé. - Szünetet tartott, aztán folytatta: - Mama, az Úr, aki tehetséget adott nekünk, egy nap újra eljön közénk, és elszámoltat bennünket. Sok házban előkerül majd a meddő kincs a teáskannából, a gyapjúharisnyák alól, a lepedők közül,

a fűzmintás levesestálból. Engedd meg legalább a leányaidnak, hogy adják a pénzváltók kezébe a pénzüket, hogy amikor eljön az Úr, busásan fizethessék vissza neki, amit adott.

- Rose, magaddal hoztad a mintaszalagodat, amint mondtam?

- Igen, mama.

- Akkor ülj le, és hímezz ki egy sor mintát.

Rose nyomban leült, és úgy tett, ahogy parancsolták. Tízpercnyi munka után anyja megkérdezte: - Elnyomottnak érzed most magad? Úgy érzed, áldozat vagy?

- Nem, mama.

- Pedig ha jól értettem a kirohanásodat, az minden női és házi munka ellen irányult.

- Félreértettél, mama. Sajnálnám, ha nem tanulhatnék meg kézimunkázni, nagyon jól teszed, hogy megtanítasz, és munkát adsz nekem.

- Még akkor is, ha a bátyáid harisnyáit foltozod, vagy lepedőt varrsz?

- Igen.

- Mi értelme van akkor a szóáradatnak, a sok fecsegésnek?

- Sose csináljak mást, csak házi munkát? Elvégzem azt is, aztán meg annál többet is csinálok. Nos, mama, megmondtam, amit akartam. Tizenkét esztendős vagyok, s amíg tizenhat éves nem leszek, nem beszélek többet a tálentomokról. Négy évig szorgalmas tanítványod leszek, s megtanulok mindent, amire megtaníthatsz.

- Látja, Miss Helstone, milyenek a lányaim? - jegyezte meg Mrs. Yorke. - Milyen önhittek, s milyen koraérett a bölcsességük. „Inkább így szeretném, inkább azt szeretném", így kakukkol Jessy. Rose viszont vakmerőbben kiált fel: „Ezt akarom, azt nem!"

- De én meg is indokolom, mama. És ha kiáltásom vakmerő, csupán egyszer hangzik el egy évben. A születésnapom táján mindig kedvem támad jóslatokba bocsátkozni az anyai intelmekkel és a képességeimmel kapcsolatban. Elmondom, és kész. Tőled függ, mama, hogy figyelsz-e rá vagy sem.

- Azt tanácsolom minden fiatal nőnek - folytatta Mrs. Yorke -, hogy mielőtt férjhez megy és gyereke lesz, tanulmányozza az ilyen gyerekek jellemét, akikkel a véletlen összehozza, és jól gondolja meg, lesz-e kedve vállalni a hanyagok irányításával járó felelősséget, a makacsok meggyőzését jelentő munkát, s az állandó erőfeszítést és fáradságot, hogy tanítsa a jókat.

- De szeretettel ez nem olyan nehéz - vetette közbe Caroline. - Az anyák forrón szeretik gyermekeiket, szinte jobban, mint önmagukat.

- Szép szavak! És milyen érzelmesek! Ifjú hölgy, az élet durva gyakorlati része még maga előtt áll.

- De Mrs. Yorke, ha egy kisbabát veszek a karomra, például valamelyik szegény asszony csecsemőjét, egész sajátságos módon úgy érzem, hogy nagyon szeretem a gyámoltalan kis jószágot, s bár nem vagyok az anyja, készségesen megtennék érte csaknem mindent, ha teljesen rám bíznák, és csak tőlem függne a sorsa.

- Úgy érzi! Igen, igen. Mondhatom, magát főleg az érzelmei vezetik. És kétségkívül nagyon érzékeny és kifinomult lénynek tartja magát. Tisztában van vele, hogy ezzel a sok romantikus gondolattal sikerült az arckifejezését örökösen olyan panaszosan mélabússá tennie, ami

jobban illik egy regényhősnőhöz, mint egy asszonyhoz, akinek józan esze révén kell megtalálnia útját a valóságos életben.

- Nem, Mrs. Yorke, egyáltalán nem vagyok tisztában vele.

- Nézzen csak a tükörbe, ott a háta mögött! Hasonlítsa össze azt az arcot, melyet ott lát, akármelyik korán kelő, keményen dolgozó fejőlány arcával.

- Az arcom sápadt, de *nem* érzelgős, és a legtöbb fejőlány, akármilyen pirospozsgás és vaskos is, butább nálam, és kevésbé alkalmas arra, hogy megtalálja útját az életben, mint én. Én egyre helyesebben gondolkozom, nem úgy, mint a fejőlányok általában, tehát amikor azok értelem híján ostobán cselekszenek, én, az értelmes ember, megfontoltan cselekszem.

- Ó, nem, magát az érzelmei befolyásolják, és az ösztönei vezetik.

- Természetesen, gyakran befolyásolnak az érzelmeim; erre valók. Ha az érzéseim arra tanítanak, hogy szeressek valakit, azt szeretnem *kell*, és szeretni is *fogom*. És remélem, ha valaha férjem és gyermekeim lesznek, az érzéseim sugallatára szeretni fogom őket. Remélem, akkor minden ösztönöm azt fogja parancsolni, hogy szeressem őket.

Caroline élvezte, hogy mindezt nyomatékosan meg merte mondani Mrs. Yorke-nak. Mit sem törődött azzal, hogy milyen igazságtalan, gúnyos választ vágnak a fejéhez. A barátságtalan nő hűvös feleletére nem a harag, hanem az izgalom pírja borította el arcát.

- Ne pocsékolja a drámai hatást. Jól beszélt, majdnem szépen. De két nőszemélyre pazarolta a szavait: egy öreg feleségre meg egy öreg lányra. Ezt inkább egy szabad fiatalembernek kellett volna hallania. Talán azt gondolta, Miss Helstone, hogy Mr. Robert itt rejtőzik valahol a függöny mögött?

Hortense, aki a társalgás jó része alatt a konyhán volt, és felügyelt a teázás előkészületeire, nem egészen értette ezt a fordulatot. Csodálkozó arccal azt felelte, hogy Robert Whinburyben van. Mrs. Yorke szokott, furcsa módján, röviden fölnevetett.

- Hogy maga milyen egyenes, Miss Moore! - mondta leereszkedően Mrs. Yorke. - Magára vall, hogy a kérdésemet ilyen szó szerint veszi, és ilyen együgyűen válaszol rá. Fogalma sincs a cselszövésről. Különös dolgok bonyolódnak maga körül, anélkül hogy felfogná őket. Maga nem tartozik azok közé, akiket az emberek éles eszűnek neveznek.

Ez a kétértelmű bók láthatólag nem nagyon tetszett Hortense-nek. Kihúzta magát, összevonta sötét szemöldökét, de még mindig értetlenül nézett Mrs. Yorke-ra.

- Gyermekkorom óta mindig okosságommal és jó ítélőképességemmel tűntem ki - felelte Hortense, mert kiváltképpen erre a két tulajdonságára volt büszke.

- Sose ügyeskedett azon, hogy férjet fogjon, erről meg vagyok győződve - folytatta Mrs. Yorke -, tehát nincs meg az az előnye, hogy korábbi tapasztalatainak segítségével fölfedezze mások ügyeskedését.

A „jóindulatú" Mrs. Yorke barátságos szavai, szándékának megfelelően, Caroline szíve mélyéig hatoltak. Védtelen volt, még elhárítani sem tudta a vágást. Válaszolni annyi lett volna, mint magára venni a példabeszédbeli inget. Zavartan, lesütött szemmel ült, arca fájdalmasan égett, s görnyedt tartása és öntudatlan remegése is elárulta, milyen megaláztatásban és bántalomban volt része. Mrs. Yorke ránézett, és úgy érezte, hogy a lány szabad préda. Ez a furcsa asszony vele született ellenszenvet érzett a riadt, érzékeny természetűek, az ideges alkatúak iránt, és a szép, gyengéd, fiatal arc sem volt jó ajánlólevél az érzéseihez. Ritkán találkozott egy személyben ezekkel az utálatos tulajdonságokkal, s még kevésbé esett meg,

hogy ez a személy kényre-kegyre ki volt szolgáltatva neki, olyan körülmények között, amikor kedvére összezúzhatta. Ma délután véletlenül különösen epés és mogorva volt. Döfködő kedvében volt, akár valami ádáz, megvadult tehén. Lehajtotta nagy fejét, és újabb támadásra indult.

- Miss Helstone, a maga Hortense unokanővére nagyon jó testvér. Azok a hölgyek, akik szerencsét próbálni jönnek ide a völgybe, ebbe a kis házba, egy kis mesterkedéssel könnyen behízeleghetik magukat a ház úrnőjénél, és maguk irányíthatják a játszmát. Biztosra veszem, kisasszony, hogy szívesen van az unokatestvérével?

- Melyik unokatestvéremmel?

- Természetesen a hölggyel.

- Hortense mindig nagyon kedves volt hozzám, és most is az.

- Minden lány, akinek van egy házasulandó fivére, rendkívül kedvesnek tűnik a vénkisasszony barátnők szemében.

- Mrs. Yorke - kezdte Caroline, és fölemelte tekintetét; szeme állhatatosan, kéken fénylett, eltűnt belőle a zavar, s a szégyen pírja is eloszlott arcáról, helyét sápadtság és nyugalom váltotta fel -, Mrs. Yorke, megmondaná, hogy érti ezt?

- Úgy, hogy leckét adok magának a becsületességből, és megutáltatom magával a ravaszkodást és hamis érzelmeket.

- És szükségem van nekem erre a leckére?

- Manapság a legtöbb fiatal nőnek szüksége van rá. Maga egészen modern fiatal nő, egészségtelen felfogású, gyenge, riadt természetű, ami - úgy gondolom - arra mutat, hogy kevés embert talál rokonszenvére méltónak ezen a világon. A világ, a hétköznapi, becsületes emberek különbek, mint amilyennek maga tartja őket. Sokkal különbek, mint amilyen akármelyik könyveket búvó, regényeskedő, csirkeeszű lány lehet, aki alig-alig dugja ki az orrát nagybátyjának, a lelkésznek kertjéből.

- Akiről tehát maga nem tud semmit! Bocsásson meg - bár valójában egyáltalán nem számít, hogy megbocsát-e vagy sem -, maga megtámadott engem, anélkül hogy okot adtam volna rá. Nem mentegetőzöm, hanem megvédem magam. Fogalma sincs arról, milyen kapcsolat fűz két unokatestvéremhez, rágalmazási rohamában mégis meg akarta mérgezni ezt a kapcsolatot igazságtalan, burkolt célzásokkal, amelyek sokkal mesterkéltebbek és hamisabbak, mint bármi, amivel méltán vádolhatna engem. Hogy sápadt vagyok, és néha félénknek látszom, az nem tartozik magára. Hogy szeretem a könyveket, és nem állhatom a közönséges pletykálkodást, az még kevésbé tartozik magára. Hogy én „regényeskedő, csirkeeszű lány” vagyok, az csupán feltételezés a maga részéről. Sose romantikáztam magának, se másoknak, akiket maga ismer. A lelkész unokahúga vagyok, de ez nem bűn, bár maga van olyan szűk látókörű, hogy annak tartsa. Maga ellenszenvvel tekint rám, bár erre nincs semmi alapos oka, tehát tartsa meg a véleményét magának. Ha a jövőben bármikor ilyen bosszantóan hangot ad az ellenszenvének, még kevésbé fogom türtőztetni magam, mint ezúttal.

Caroline elhallgatott, és visszafojtott izgalommal, sápadtan ült a helyén. Eddig nyugodtan beszélt, sem hadarva, sem hangosan, ám hangjának fémes csengése megborzongatta a fület. Ereiben most, amily láthatatlanul, oly sebesen keringett a vér.

Mrs. Yorke-ot nem bosszantotta ez a kimérten nyugodt büszkeséggel szavakba foglalt szemrehányás. Hűvösen Miss Moore-hoz fordult, és elismerően bólintott főkötős fejével.

- Végül is van benne bátorság! Beszéljen mindig olyan egyenesen, ahogy most tette - szólt ismét Caroline-hoz -, s akkor eléri a célját.

- Visszautasítom ezt a sértő javaslatot - felelte Caroline ugyanolyan tiszta hangon, ugyanolyan nyugodt tekintettel. - Visszautasítom a burkolt célzással mérgezett tanácsot. Jogom van úgy beszélni, ahogy helyesnek tartom. Semmi sem kötelez arra, hogy úgy társalogjak, ahogy maga előírja. Korántsem fogok mindig úgy beszélni, ahogy most tettem. Senkihez sem szólok ilyen kemény hangon, ilyen nyers szavakkal, legföljebb válaszképpen a méltatlan sértésre.

- Mama, most emberedre találtál - jelentette ki a kis Jessy, akit láthatóan nagyon szórakoztatott a jelenet.

Rose mozdulatlan arccal hallgatta az egészet: - Nem, Miss Helstone nem ellenfele a mamának, mert őt bántja a dolog - mondta. - Mama pár hét alatt elnyűné. Shirley Keeldar jobban bírná. Mama, eddig még sose bántottad meg Miss Keeldart. Ő páncélt visel a selyemruhája alatt, s azt te nem tudod áttörni.

Mrs. Yorke gyakran panaszkodott, hogy gyermekei lázadó természetűek. Furcsa volt, hogy minden szigorúsága és erős akarata ellenére sem tudott uralkodni rajtuk. Az apjuk egy pillantása nagyobb hatással volt rájuk, mint az ő prédikációi.

Miss Moore-nak egy cseppet sem volt ínyére az a másodrendű, jelentéktelen szerep, hogy tanúja egy szóváltásnak, amelyben nem vesz részt. Méltóságát összeszedve beszédet készült tartani, melyben bebizonyítja, hogy mind a két vitatkozó fél hibás, melyben világosan értésükre adja, hogy szégyellhetik magukat, és jobb lesz, ha szerényen alárendelik magukat az őket kioktató személy felsőbbrendű értelmének. Hallgatósága szerencséjére még tíz percig sem szónokolt, amikor Sarah belépése a teával másfelé terelte a figyelmét. Először azt rosszallta, hogy a lány aranyozott fésűt tűzött a hajába, és piros kalárist akasztott a nyakába, azután meg azt, hogy Sarah vonakodva készítette el és adta be a teát. Uzsonna után Rose újra jókedvre hangolta Hortense-t, mert előhozta a gitárját, és megkérte, hogy énekeljen egy dalt, utána pedig értelmes, élénk eszmecserét kezdett vele a gitározásról és a zenéről általában.

Jessy eközben minden érdeklődésével Caroline felé fordult. Zsámolyon üldögélt Caroline lábánál, és előbb vallásról, aztán politikáról beszélt neki. Szokása szerint sok mindent fölszedett abból, amit apjától hallott odahaza ebben a tárgykörben, aztán később társaságban részletesen leadta apja véleményeit, ellenszenveit és rokonszenveit, persze nem annyira következetesen és kellő ítélettel, mint inkább elmésen és könnyedén. Sokra tartotta ugyan Caroline-t, amiért tagja a hivatalos egyháznak, és mert lelkész a nagybátyja, mégis megmondta neki, hogy jobban tenné, ha becsületesen megdolgozna a megélhetéséért, és nem élné az élősködők henye, haszontalan életét a papi jövedelemből. Jessy aztán az éppen hivatalban levő miniszteréket kezdte bírálni, s azt mondta, jobb lenne, ha lemondanának. Ismerősként említette Lord Castlereagh és Mr. Perceval nevét, olyan jellemmel ruházva fel őket, amely Moloch vagy Belial ábrázolása lehetett volna. Elítélte a háborút, mely tömegmészárlás, Lord Wellington pedig a „fölbérelt mészáros”.

Caroline pompásan szórakozott Jessy előadásán. Valami ellenállhatatlan humor volt a kislányban; kimondhatatlanul komikus volt hallani a muszlinruhába bújtatott szabad, lázadó szellemű, lelkes kis jakobinust, amint apja nézeteit visszhangozza, annak ideges, parasztos, északi nyelvjárásában. Minthogy természeténél fogva nem volt rosszindulatú, beszéde inkább ízes, mint kesernyés volt, és kifejező arcocskája rabul ejtette hallgatójának érdeklődését, és pikáns zamatot kölcsönzött minden mondatának.

Caroline megpirongatta Jessyt, amikor Lord Wellingtont szidta, de élvezettel hallgatta az utána következő szónoklatát a régensherceg ellen. Jessy rögtön kiolvasta Caroline csillogó

szeméből és a szája körül bujkáló nevetésből, hogy végül is olyan témát pendített meg, amely tetszik hallgatójának. Sokszor hallotta apját a reggelizőasztalnál az ötven év körüli kövér Adoniszról beszélni, és most előadta Mr. Yorke megjegyzéseit tősgyökeres yorkshire-i tájszólásban.

De most már nem írok rólad többet, Jessy. Esős, barátságtalan őszi este van. Láthatártól láthatárig egyetlen felhőtakaró az égen. A szél nem tud elnyugodni, süvítve zokog az alkonyi ködben színtelen hegyek morcos vonalú gerince fölött. Az eső egész nap verte a templomtornyot, és sötétség száll föl a kőfallal körülvett temetőkertből; a hosszú szálú fű, a csalán, a sírok csepegnek a nedvességtől. Ez az este nagyon is emlékeztet egy évekkel ezelőtti másik estére. Az is ilyen panaszos, esős őszi este volt, amikor azok a bizonyos személyek, akik aznap elzarándokoltak egy frissen hantolt sírhoz egy eretnektemetőbe, lobogó fahasábokkal megrakott kandalló mellett üldögéltek egy idegen lakásban. Vidáman, barátságosan beszélgettek, de valamennyien tudták, hogy soha be nem tölthető űr támadt a körükben. Tudták, hogy elvesztettek valamit, amit sohasem lehet többé pótolni, amíg csak élnek; és tudták, hogy a szakadó eső azt a földet áztatja, amely eltávozott kedvesüket borítja, és hogy a szél szomorúan sóhajtozva gyászol eltemetett feje fölött. A tűz melegítette őket, még élvezték az élet és barátság áldását, de Jessy magányosan, némán fekszik a koporsóban, és csak a rög védi meg a vihartól.

Mrs. Yorke összehajtogatta kötését, véget vetett a zeneleckének meg a politikai előadásnak, és befejezte a házikóban tett látogatását. Még elég korán volt, hogy biztonságban visszatérhessenek Briarmainsbe, mielőtt az alkonyi nap pírja végképp eltűnik az égről, és a földekhez fölvezető ösvény egészen átnedvesedik az esti harmattól.

Miután a hölgy és gyermekei eltávoztak, Caroline is úgy érezte, itt az ideje, hogy vállára dobja sálját, arcon csókolja unokatestvérét, és hazasétáljon. Ha még sokáig időzik, bealkonyodik, és Fanny kénytelen lesz érte jönni, ami elég baj neki, mert - Caroline-nak eszébe jutott - ma kenyérsütés és vasalás napja van a paplakban, és Fannynak nagyon sok a tennivalója. Mégsem tudta rászánni magát, hogy fölkeljen az ablak melletti székről a kis szalonban. Sehonnan nem látszott a nyugati égbolt ilyen szépnek, mint ebből a jázmin keretezte ablakból. A jázmin fehér csillagai és zöld levelei csak finom vonalú, színtelen, szürke ceruzarajznak látszottak az aranybíbor nyári est, az augusztusi ég izzókék hátterén este nyolc óra tájban.

Caroline a kertkapu felé nézett, amely mellett mályvarózsák lándzsái szökkentek a magasba, nézte a sűrű fagyal- és babérsövényt, mely a kert kerítését alkotta. Szeme szeretett volna valami mást, többet látni, mint a növényeket, mielőtt elfordul a szűk határok közé szorított látványtól, szeretett volna egy bizonyos tartású és magasságú emberi alakot látni, amint elhalad a sövény mögött, és belép a kapun. Végül meglátta az emberi alakot. Nem, kettőt: Frederick Murgatroyd jött kezében egy vödör vízzel, Joe Scott követte, mutatóujján lóbálva az üzem kulcsait. Mentek, hogy bezárják az istállót és a gyárat éjszakára, aztán induljanak haza.

„Nekem is így kell tennem - mondta magában Caroline, és sóhajtva félig fölemelkedett. - Ez mind csak ostobaság, szívszaggató ostobaság - folytatta. - Elsősorban, még ha maradnék is a sötétség beálltáig, ő akkor sem érkezne haza, mert szívem mélyén érzem, a sors azt írta örök könyvének mai napra érvényes lapjára, hogy ne kapjam meg azt a gyönyörűséget, amelyre vágyom. Másodsorban, még ha belépne is ebben a pillanatban, a jelenlétem csak bosszúságot okozna neki, és az a tudat, hogy ennek így kell lennie, jéggé dermesztené a vérem. Ha kezet nyújtanék neki, tán meg se szorítaná, csak hűvösen megfogná, s a szeme közönyösen nézne rám, amikor az öröm sugarát keresném benne. Hiába kutatnék azután a felmelegítő valami

után, ami régebben villant meg a szemében, amikor egy boldog pillanatban az arcom, a szavaim vagy a hangulatom tetszett neki. Csak sötétséget találnék. Jobb lesz, ha hazamegyek."

Az asztalon heverő kalapja után nyúlt, és éppen megkötötte a szalagot, amikor Hortense fölhívta a figyelmét a vázában pompázó virágcsokorra, és megemlítette, hogy Miss Keeldar küldte ma reggel Fieldheadből. Aztán tovább beszélt Shirley szállóvendégeiről és a zajos életről, melyet az úrnő újabban folytat. Nem hiszi, tette hozzá, hogy Shirley élvezné ezt az életet, és nagyon csodálkozik, hogy olyan nő, mint Miss Keeldar, aki annyira szeret a maga stílusa szerint élni, nem talál valami utat-módot, hogy hamarabb szabaduljon rokonai ostromától.

- Bár azt beszélik - fűzte hozzá Hortense -, hogy tulajdonképpen nem akarja elengedni Mr. Sympsont és családját. Pedig már a múlt héten távozni akartak déli otthonukba, hogy felkészüljenek egyetlen fiuk fogadására, akit hosszabb utazásból várnak haza. Miss Keeldar ragaszkodik ahhoz, hogy unokatestvére, Henry, jöjjön ide Yorkshireba, és találkozzék itteni barátaival. Biztosra veszem, jórészt azért akarja, hogy ezzel Robertnek és nekem kedvünkre tegyen.

- Miért tenne ezzel Robertnek és neked kedvetekre? - kérdezte Caroline.

- Hogy miért?! Gyermekem, kissé lassú felfogású vagy. Hát nem tudod, pedig sokszor hallhattad már...

- Kérem, asszonyom - dugta be fejét Sarah az ajtón -, a befőzni való gyümölcs, amit a szirupban kellett főznöm, az egész *kongfiter*, ahogy maga hívja, odaégett a láboshoz.

- *Les confitures! Elles sont brûlées? Ah, quelle négligence coupable! Coquine de cuisinière... fille insupportable!*[40] - és a mademoiselle sietve nagy vászonkötényt kapott elő az egyik fiókból, fekete köténye fölé kötötte, és ész nélkül rohant a konyhába, ahonnan - valljuk be őszintén - leégett édesség inkább átható, mintsem kellemes illata áradt be a szobába.

Úrnő és szolgáló egész nap háborúságban állt egymással a kőkemény és ecetsavanyú fekete cseresznye befőzése miatt. Sarah úgy vélekedett, hogy ehhez a művelethez csakis cukrot szabad használni, a mademoiselle viszont azt tartotta, és anyja, nagyanyja meg dédanyja tapasztalatai alapján bizonygatta, hogy a melasz összehasonlíthatatlanul jobb erre a célra. Nagy meggondolatlanságot követett el, amikor Sarahra bízta a befőzést, mert a lábosban fövő utálatos kotyvalék olyan nagyfokú hanyagságra késztette a lányt, hogy oda se figyelt rá. És mi lett az eredmény: fekete, üszkös kulimász. Hangzavar hallatszott a konyhából, éles hangú szidás és zokogás, mely inkább hangos volt, semmint keserves vagy valódi.

Caroline újra a kis tükör felé fordult, és arcába hulló hajtincseit szalmakalapja alá simította, abban a biztos tudatban, hogy nemcsak hiábavaló, hanem kellemetlen is volna tovább maradnia. Ekkor hirtelen a hátsó ajtó nyílásának zajára váratlanul csend támadt a konyhán; a nyelvek úgy elnémultak, mintha zabla fékezte volna meg őket. „Lehet, hogy... Lehet, hogy Robert?"

Ha vásárról jött haza Robert, majdnem mindig a konyha felől lépett be. Nem, csak Joe Scott volt, aki jelentőségteljesen háromszor megköszörülte a torkát - minden krákogást fensőbbséges szemrehányásnak szánt a civakodó asszonynépnek -, és így szólt:

- No, azt gondútam, hogy puskaropogást hallok.

Egyik se válaszolt.

---

[40] A lekvár! Odaégett! Micsoda vétkes könnyelműség! Komisz szakácsnő... elviselhetetlen lány!

- És - folytatta Joe fontoskodva - mivel a gazda meggyütt, és mivel ezen a likon keresztül fog begyünni, úgy gondútam, jobb lesz, ha begyüvök, és megmondom maguknak. Sose jó figyelmeztetés nékű begyünni egy olyan házba, amék tele van asszonynéppel. Itt is van má! Gyüjjön csak, uram. Egy kis zenebona vót itt, de aziszem, lecsendesítettem üket.

Hallható volt, hogy még valaki belépett. Joe Scott folytatta a leckéztetést:

- Hogy gondúják, hogy vaksötétbe vannak itten? Sarah, te csudabogár, nem tucc gyertyát gyújtani? Má egy órája is van, hogy lement a nap. Az úr majd jól beveri a lábszárát a maguk valamék fazekába vagy az asztalba, vagy valamibe. Vigyázzon, uram, erre a dagasztóteknőre. Pont a maga útjába állították, mintha csak rossz szándékbú tették vóna.

Joe megjegyzéseire zavart csend következett, melyet Caroline nem értett, bár fülét feszülten hegyezte. A csend nagyon rövid volt, meglepett fölkiáltás törte meg, aztán csók csattant, majd félig érthetetlen kiáltozás következett.

- *Moh Dieu! Mon Dieu! Est-ce que je m'y attendais?*[41] - Caroline főleg ezeket a szavakat vette ki.

- *Et tu te portes bien, bonne soeur?*[42] - kérdezte egy másik hang, nyilvánvalóan Roberté.

Caroline fejét vesztette. Ösztönének engedve, meggondolásra nem adva magának időt, menekülésszerűen elhagyta a kis szobát, felszaladt az emeletre, és megállt a lépcső tetején a korlátnál, ahonnan tovább figyelhetett, anélkül hogy észrevették volna. Már jó ideje lement a nap, esti homály töltötte be az átjárót, de a homály nem volt olyan sűrű, hogy nyomban ne láthatta volna meg Robertet és Hortense-t, mikor azok keresztülmentek a helyiségen.

- Caroline! Caroline! - kiáltotta Hortense egy pillanattal később. - *Venez voir mon frère.*[43]

„Különös - tűnődött Caroline -, nagyon különös! Mit jelentsen ez a szokatlan izgalom olyan mindennapi esemény miatt, hogy Robert megjött a vásárról? Csak nem ment el Hortense esze? Talán csak nem zavarodott meg attól, hogy odaégett a befőtt?"

Elfojtott izgalommal ment le a lépcsőn, és még izgatottabb lett, amikor Hortense a szalon ajtajában kézen fogta, Roberthez vezette, aki testi valóságában sötéten magasodott az egyetlen ablak előtt, és izgalommal vegyes szertartásossággal bemutatta neki, mintha vadidegenek volnának, és most mutatkoznának be először kölcsönösen egymásnak.

A rejtély egyre nő! A férfi kissé félszegen meghajolt, és mint valami idegen, zavartan elfordult. Ekkor ráesett arcára a fény az ablakból, s az álom talányossága (mert álomszerű volt az egész) elérte tetőfokát. Caroline egy arcot látott, mely hasonlított is Robertre, nem is - ő volt, és mégsem ő.

- Mi az? - mondta Caroline. - Rosszul látok? Az unokabátyám ez?

- Persze hogy az unokabátyád - jelentette ki Hortense.

Akkor ki az, aki az átjárón keresztül közeledik, most belép a szobába? Caroline odanézett, és egy újabb Robertet látott, az igazi Robertet, ahogy rögtön megérezte.

- Nos - mondta Robert mosolyogva Caroline csodálkozó, kérdő arckifejezése láttán -, ki kicsoda?

---

[41] Istenem, istenem! Erre nem is számítottam!

[42] Jól vagy, ugye, drága nővérem!

[43] Gyere, itt az, öcsém!

- Ó, ez *te* vagy - hangzott a válasz.

Robert nevetett: - Azt hiszem, *én* vagyok. És tudod, hogy *ő* kicsoda? Még sohasem láttad, de már hallottál róla.

Caroline agyában most világosság gyúlt: - Úgy hasonlít hozzád, hogy *csak* egyvalaki lehet: az öcséd, az én másik unokabátyám: Louis.

- Te okos kis Oidipusz! Egy szfinxet is megtévesztettél volna. De most nézz meg minket együtt. Cseréljünk helyet. Cseréljünk újra, Louis, hogy megzavarjuk őt. No, Lina, hát melyik a régi szerelmed?

- Mintha összetéveszthetnélek vele, ha megszólalsz? Hortense-nek kellett volna föltennie ezt a kérdést. De nem is hasonlíttok egymáshoz annyira, inkább csak alakra, magasságra meg arcszínre vagytok olyan egyformák.

- És én vagyok Robert vagy nem? - kérdezte a jövevény, most először próbálva leküzdeni vele született félénkségét.

Caroline könnyedén megrázta a fejét. Szeme meleg, kifejező, sokatmondó fénnyel sugárzott az igazi Robertre.

Unokatestvérei nem engedték, hogy egyhamar otthagyja őket; maga Robert követelte ellentmondást nem tűrően, hogy maradjon.

Caroline boldog volt (legalábbis ma este), és közvetlen, barátságos modorával, könnyed jókedvével nagyon is kellemes kiegészítője volt a kis családi körnek, semhogy bármelyikük is szívesen megvált volna tőle. Látszott, hogy Louis természettől fogva komoly, csöndes, tartózkodó férfi, de a ma esti Caroline, aki - ahogy önök is tudják - nem volt azonos a szokott, mindennapi Caroline-nal, föloldotta tartózkodását, és vidámmá hangolta komolyságát. Louis a lány közelében ült, és beszélgetett vele. Caroline tudta, hogy Louis hivatása a tanítás, s most arról is értesült, hogy a férfi néhány év óta Mr. Sympson fiának nevelője; hogy utazgatott vele, és elkísérte északra is. Caroline megkérdezte, hogy Louis szereti-e ezt az állását, de olyan pillantást kapott feleletül, amely nem bátorította további kérdezősködésre. Ez a pillantás felébresztette Caroline őszinte rokonszenvét; úgy találta, hogy szomorú kifejezést ad Louis értelmes arcának, mert értelmes arca volt, bár - Robertéhez viszonyítva - nem nagyon szép. Robert valamivel Caroline mögött a falnak támaszkodva egy metszeteket tartalmazó könyvben lapozgatott, s közben valószínűleg Caroline és Louis párbeszédét figyelte. Caroline feléje fordult, hogy összehasonlítsa a két testvért.

„Hogy is gondolhattam, hogy egyformák? - kérdezte magában. - Most látom csak, hogy Louis Hortense-re hasonlít, nem Robertre."

S ez részben igaz is volt. Louisnak rövidebb az orra, és hosszabb a felső ajka, akárcsak nővérének, s vonásai sem olyan finomak, mint Robertéi; szája és álla is Hortense-éhoz hasonló, nem olyan határozott, pontos, tiszta vonalú, mint a fiatal gyártulajdonosé. Egyénisége megfontoltságra, körültekintésre vallott, de aligha lehetett gyors elhatározású vagy éles eszű. Ha az ember a közelében ült és fölnézett az arcába, érezte, hogy nyugalom árad belőle, mely az idősebb Moore-énál lassúbb és valószínűleg jobb indulatú természetéből fakadt.

Robert, bár nem nézett Caroline-ra, sejtette, hogy a lány pillantása rátévedt, és megpihent rajta, letette hát a könyvet a metszetekkel, odament Caroline-hoz, és leült melléje. Miss Helstone tovább beszélgetett Louisszal, de miközben társalgott vele, gondolatai másutt jártak. Szíve minden dobbanása oda irányult, ahonnan félig elfordította arcát. Elismerte Louis állhatatos, jóságos, férfias jellemét, de meghajolt a titkos erő előtt, mely Robertből sugárzott. Ilyen

közel lenni Roberthez - jóllehet a férfi hallgatott, és még sáljának vagy fehér ruhájának szegélyét sem érintette -, lenyűgöző hatással volt Caroline-ra. Ha *csak* vele beszélgetett volna, a varázs bizonyára csökken, de mással váltott szót, és ez izgalommal töltötte el. Caroline élénken társalgott, vidáman, választékosan, játékosan csapongva beszélt. Hallgatójának érdeklődő tekintete, nyugodt modora elfogulatlanná tette. Louis szelíd örömet kifejező mosolya minden értékes tulajdonságot kihozott Caroline-ból. A lány érezte, hogy ma este jó oldaláról mutatkozik, s az a tudat, hogy Robert nézi, megelégedéssel töltötte el. Ha Robertet elszólítják mellőle, élénksége nyomban semmivé válik. De öröme nem sokáig ragyoghatott teljes fényében - hamarosan felhő homályosította el.

Hortense, aki egy idő óta a vacsora előkészületeivel foglalkozott, s most a kis asztalról rakott le néhány könyvet és más egyebet, hogy helyet csináljon a tálcának, felhívta Robert figyelmét a virágokra, melyeknek kárminvörös, hófehér és aranysárga szirmai valósággal ragyogtak a gyertyafényben.

- Fieldheadből küldték - mondta -, és az ajándék kétségkívül neked szól. Jól tudjuk, ki itt a kedvenc. Hogy nem én vagyok, az biztos.

Csoda volt, hogy Hortense tréfálkozik. Ez azt jelentette, hogy túláradó a jókedve.

- Úgy értsük hát, hogy Robert a kedvenc? - kérdezte Louis.

- *Mon cher* - felelte Hortense -, *Robert - c'est tout ce gu'il y a de plus précieux au monde; à côté de lui, de reste du genre humain n'est que du rebut. N'ai-je pas raison, mon enfant?*[44] - tette hozzá Caroline-hoz fordulva.

Caroline-nak felelnie kellett: - De igen, így van. - S miközben ezt kimondta, örömének tüze kialudt, csillaga elhalványult.

- *Et toi, Robert?*[45] - kérdezte Louis.

- Ha alkalmad lesz rá, kérdezd meg tőle - hangzott a nyugodt válasz.

Hogy Robert elpirult-e vagy elsápadt, Caroline nem nézte, ráébredt, hogy késő van, és haza kell mennie. Haza is megy, és most már Robert sem tarthatja vissza.

[44] Kedvesem... Robert a legbecsesebb a világon, mellette eltörpül az egész emberi nem. Nincs igazam, gyermekem?

[45] És te, Robert?

HUSZONNEGYEDIK FEJEZET
A halál árnyékának völgye

A jövő néha panaszos, halk hangon figyelmeztet az elkövetkezendő eseményekre, akár a készülő, de még távoli vihar, mely a szél morajával, az égalj villámaival és furcsán szaggatott felhőivel jelzi a fergeteget, mely olyan erős, hogy a tengert teleszórja hajóroncsokkal, vagy magával sodorja a pestis sárgás ködét, elborítva a nyugati fehér szigeteket a Kelet mérges kigőzölgésével, és elhomályosítva az angol otthonok ablakait az indiai járvány leheletével. Máskor meg olyan hirtelen tárul elénk a jövő, mintha szikla hasadt volna ketté, s benne egy sír nyílt volna meg, s kilép belőle az addig alvó test. Az ember még rá sem eszmél, s váratlanul szemben találja magát a halotti lepelbe burkolt balsorssal, egy új Lázárral.

Caroline Helstone jó egészségben tért haza a völgybeli házikóból, legalábbis így hitte. Reggel, ébredéskor, szokatlanul nyomasztó bágyadtságot érzett. A reggelinél és a többi étkezéseknél nem volt étvágya. Még az ínycsiklandó ételnek is hamu- és fűrészporíze volt a szájában.

„Beteg vagyok? - kérdezte, és megnézte magát a tükörben. A szeme csillogott, pupillája kitágult, arca rózsásabb és teltebb volt a szokottnál. - Egészségesnek látszom, de akkor miért nem tudok enni?" Érezte, hogy halántékában sebesen lüktet a vér, agya is furcsán működik, kedélye felfokozott állapotban van, élénk, ragyogó, de töredezett gondolatok százai foglalkoztatják eszét, és úgy tüzelnek, akárcsak az arca.

Ezután forró, tikkasztó, szomjas, nyugtalan éjszaka következett. Reggel felé borzasztó álom kaparintotta karmai közé, mint valami tigris. Amikor felébredt, tudta és érezte, hogy beteg.

Hogy miképp kapta meg a lázat - mert láz volt -, azt nem tudta. Valószínűleg, amikor késő este hazafelé tartott, egy mézharmat illatával és miazmával terhes, édes, mérgezett fuvallat hatolt tüdejébe és ereibe, s mivel ott a lelki izgalom lázával, a hosszú gyötrődés bágyadtságával és a megszokott szomorúsággal találkozott, lángra lobbant a szikra, és magasra csapott a tűz.

A tűz azonban, úgy látszik, csak világított, de nem hamvasztott, mert két forró nap és nyugtalan éjszaka után sem súlyosbodtak a tünetek, és sem nagybátyja, sem Fanny, sem a doktor, sem Miss Keeldar, amikor meglátogatta, nem aggódott érte; mindenki úgy gondolta: néhány nap, és talpra áll megint.

A néhány nap eltelt, de javulás nem mutatkozott, bár még azt hitték, hogy nem késhet sokáig. Mrs. Pryor naponta meglátogatta, s az egyik reggel is a szobájában ült - Caroline akkor már két hete betegeskedett -, és néhány percig nagyon élesen figyelte a lányt. Megfogta Caroline kezét, és ujját csuklójára tette, aztán csöndesen kiment a szobából, és fölkereste Mr. Helstone-t a dolgozószobájában. Sokáig, talán fél délelőttön át beszélgettek. Amikor visszatért beteg kis barátnőjéhez, elrakta sálját és kalapját, s egy darabig kezét egymásba téve állt az ágy mellett, és könnyedén ide-oda ingatta magát. Szokása volt ez a tartás és ez a mozgás. Végre megszólalt:

- Fannyt Fieldheadbe küldtem, hogy hozza el néhány holmimat, melyekre szükségem lesz rövid itt-tartózkodásom alatt. Itt akarok maradni magánál, amíg jobban nem lesz. Nagybátyja szívesen beleegyezett, hogy itt maradjak. Remélem, magának sincs ellenére?

- Sajnálom, hogy ennyi fáradságot vállal. Nincs szükség rá, nem érzem nagyon betegnek magam, de azért nem tudom kereken elutasítani. Olyan megnyugtató lesz a tudat, hogy itt van a házban, hogy néha láthatom itt a szobában, de ne zárja el magát a világtól miattam, kedves Mrs. Pryor. Fanny nagyon jól ápol engem.

Mrs. Pryor a sápadt kis szenvedő fölé hajolt, főkötője alá simította a haját, és gyengéden fölrázta a párnáját, miközben Caroline mosolyogva fölemelte fejét, hogy megcsókolja Mrs. Pryort.

- Nem fáj semmije? Elég kényelmesen fekszik? - kérdezte az önkéntes ápolónő komoly, halk hangon, és odatartotta az arcát.

- Azt hiszem, majdnem boldog vagyok.

- Nem szomjas? Az ajka cserepes. - A beteg szájához tartotta a hűsítő itallal telt poharat. - Evett ma már valamit, Caroline?

- Nem tudok enni.

- De hamarosan visszakapja az étvágyát. Vissza *kell* kapnia. Vagyis imádkozom Istenhez, hogy visszakapja. - Átfogta két karjával a beteget, és visszafektette a párnára. Miközben így tett, szándékosnak alig látszó mozdulattal szívéhez szorította Caroline-t, s egy pillanatig így tartotta.

- Nem is akarok többé meggyógyulni, hogy mindig mellettem maradjon - mondotta Caroline.

Mrs. Pryor nem mosolyodott el ezekre a szavakra. Arcán remegő rángás futott át, és néhány percig tartott, amíg el tudta nyomni.

- Jobban megszokta Fannyt, mint engem - mondta Mrs. Pryor kisvártatva. - Azt hiszem, az én ápolásomat szokatlannak, talán tolakodónak is tartja.

- Nem, teljesen természetesnek és nagyon megnyugtatónak tartom. Nyilván megszokta a betegekről való gondoskodást, asszonyom. Oly halkan járkál a szobában, oly nyugodtan beszél, és oly gyöngéden nyúl hozzám.

- Semmiben sem vagyok ügyes, drágám. Sokszor fog félszegnek találni, de hanyagnak soha.

Hanyag nem is volt Mrs. Pryor, de nem ám. Ettől a perctől kezdve Fanny és Eliza nem számítottak a betegszobában, ez Mrs. Pryor birodalma lett. Mindent ő végzett a beteg körül, el sem mozdult mellőle se éjjel, se nappal. A beteg eleinte egy kicsit tiltakozott, de hamarosan abbahagyta. A magány és a bánat száműzetett betegágya mellől, helyüket oltalom és vigasz foglalta el. Beteg és ápolónő csodálatos egységbe forrt. Caroline-t rendszerint bántotta, ha sok gondoskodást kellett elfogadnia; Mrs. Pryornak rendes körülmények között sem szokása, sem tehetsége nem volt ahhoz, hogy kis szolgálatokat elvégezzen, de most minden olyan könnyedén, olyan természetesen ment, hogy a beteg éppoly örömmel fogadta a gyöngédséget, mint amilyen örömmel az ápolónő adta. A jóságos hölgy semmi jelét sem mutatta fáradtságának, úgyhogy a lánynak eszébe sem jutott aggódnia miatta. Tulajdonképpen egyáltalán nem volt nehéz Mrs. Pryor munkája, bár fizetett ápolónő talán annak találta volna.

Furcsa volt, hogy ennyi gondoskodás mellett sem javult a beteg állapota. Pedig így állt a dolog. Fogyott, akár az olvadó hó, lankadt, akár a virág szárazság idején. Miss Keeldar, akinek tudatába ritkán férkőzött be a veszély vagy a halál gondolata, eleinte egy csöppet sem aggódott barátnőjéért, de amint időnként meglátogatta, és látta a betegen végbemenő változást, riadalom fogta el. Mr. Helstone-hoz ment, és olyan erélyesen beszélt vele, hogy a lelkésznek végül is, bármily kelletlenül, el kellett ismernie, hogy unokahúga betegsége komoly, nem

egyszerű migrén. S amikor Mrs. Pryor azzal fordult hozzá, sőt csendesen arra kérte, hogy küldjön orvosért, azt felelte: kettőt is hívat, ha a hölgy úgy akarja. Jött is egy, de az homályos kétértelműséggel nyilatkozott, és a jövőre bízta, hogy szavainak értelmet adjon. Írt egy-két receptet, adott néhány utasítást, mindezt nyomasztó fölényességgel, zsebre vágta a tiszteletdíjat, és elment. Valószínűleg jól tudta: látogatásának semmi haszna, de nem volt ínyére, hogy ezt őszintén bevallja.

A környéken mégsem tartották Caroline-t igazán betegnek. A völgyi kis házban azt hitték, hogy csak nagyon meghűlt, mert Caroline ezt írta Hortense-nek; és a mademoiselle beérte azzal, hogy küldött két üveg ribizlidzsemet, egy gyógyteareceptet és levélben jó tanácsokat.

Mrs. Yorke, amikor hallotta, hogy orvost hívtak Caroline-hoz, gúnyosan kifakadt a henye életű gazdagok képzelt betegségei ellen, akik, mint mondta, csupán önmagukkal törődnek, és orvosért szalasztanak, ha csak a kisujjuk is fáj.

A „henye életű gazdagok", akiket ezúttal Caroline személyesített meg, közben rohamosan olyan elesett állapotba kerültek, hogy egyre fokozódó gyengeségük - egyetlen személy kivételével - mindenkit megdöbbentett. Mert csupán ez az egy gondolt arra, hogy a szenvedésektől aláásott szervezet mily könnyen omlik össze, és indul pusztulásnak.

A betegeknek gyakran vannak olyan szeszélyeik, melyeket az egészségesek nem tudnak megérteni; Caroline-nak is volt egy ilyen szeszélye, melyet eleinte még gyengéd ápolónője sem tudott megmagyarázni. A hét egy bizonyos napján, egy bizonyos órában, akár jobban volt, akár rosszabbul, azt kérte, hogy segítsék lábra, öltöztessék fel, és ültessék székbe az ablak mellett. Ezt az őrhelyét aztán nem is hagyta el, amíg el nem jött a dél, s akármilyen fáradtnak és gyengének látszott is, csendesen elhárított minden rábeszélést, hogy feküdjön le, amíg a templomtorony órája el nem ütötte a delet. Amint a tizenkét kondulás elhangzott, engedelmessé vált, és vonakodás nélkül lefeküdt. Amikor ágyba került, rendszerint mélyen a párnába temette arcát, és szorosan magára vonta a takarót, mintha ki akarná rekeszteni a világot és a napot, amely fárasztotta. Amint így feküdt, ágyát nemegyszer könnyű remegés rázta, és halk zokogás törte meg a betegszoba csöndjét. Ez nem kerülte el Mrs. Pryor figyelmét.

Egy keddi délelőttön, mint rendesen, Caroline engedélyt kért, hogy fölkelhessen, és fehér fésülködőköpenyébe burkolózva beült a karosszékbe. Előrehajolva, állhatatos türelemmel meredt ki az ablakon. Mrs. Pryor kissé mögötte ült, látszólag kötött, de valójában a lányt figyelte. Caroline bánatos, sápadt homlokán átsuhant valami, bágyadtságát élénkség cserélte föl, fénytelen szeme csillogni kezdett. Félig fölemelkedve merően nézett ki az ablakon. Mrs. Pryor halkan közelebb húzódott, és kinézett a lány válla fölött. Ebből az ablakból a temetőre lehetett látni, azon túl az útra, s az úton most sebes vágtában egy lovas tűnt fel. A lovas még nem távolodott el annyira, hogy ne lehessen fölismerni. Mrs. Pryornak jó szeme volt, és fölismerte Mr. Moore-t. Amikor az út egy emelkedője már eltakarta a lovast, éppen akkor ütötte el az óra a tizenkettőt.

- Lefekhetem? - kérdezte Caroline.

Ápolónője az ágyhoz segítette, s miután lefektette és összehúzta a függönyöket, a közelben maradt és figyelt. Az ágy remegett, s elfojtott zokogás vibrált a levegőben. Mrs. Pryor arcát görcsös fájdalom torzította el. A kezét tördelte. Halk nyögés szakadt ki száján. Eszébe jutott, hogy kedd a whinburyi vásár napja, és ha odamegy, Mr. Moore-nak mindig a paplak előtt kell elhaladnia déltájban.

Caroline állandóan keskeny fonott selyemszalagot viselt a nyakán, amelyen medalion függött. Mrs. Pryor szeme már többször elkapta az arany villanását, de még nem volt alkalma alaposan megnézni ezt az ékszert. Betege egy pillanatra sem vált meg tőle. Amikor fel volt öltözve, a

keblében rejtőzött, amikor ágyban feküdt, mindig a kezében tartotta. Ezen a keddi délutánon elnyomta a könnyű szendergés - inkább öntudatlanság, mint álom -, mely néha megrövidítette a hosszú nappalokat. Forróság volt, s amint Caroline lázas nyugtalanságában forgolódott, kissé lecsúszott róla a takaró. Mrs. Pryor a beteg fölé hajolt, hogy megigazítsa a takarót. A csonttá aszott kis kéz ernyedten feküdt a beteg lány mellén, s mint mindig, most is féltve őrzött kincsét fogta át. A sovány ujjak, melyeket fájdalom volt látni, elerőtlenedtek az alvásban. Mrs. Pryor óvatosan leakasztotta a függőt a szalagról, lefejtette róla a lány kezét; vékony, olcsó kis holmi volt, amilyen Caroline-nak szűkös pénzéből tellett. A függő kristálylapja alatt egy fekete hajfürtöt pillantott meg, amely olyan rövid és erős szálú volt, hogy női fejről nem származhatott.

Mrs. Pryor egy izgatott mozdulatával kicsit megrántotta a fonott selyemszalagot, az alvó megrezzent és fölébredt. Caroline gondolatai ébredéskor rendszerint elkalandoztak; tekintete általában tétova volt. Félig fölemelkedett, és rémülten kiáltotta:

- Ne vedd el tőlem, Robert, ne vedd el! Hagyd meg nekem, ez az egyetlen vigaszom. Sose mondom meg senkinek, kinek a haja, sose mutatom meg senkinek.

Mrs. Pryor közben már eltűnt a függöny mögött, és mélyen behúzódott az ágy közelében álló nagy karosszékbe, úgy, hogy a beteg nem láthatta. Caroline körülnézett a szobában, azt hitte, nincs bent senki. Kusza gondolatai lassan visszatértek, mint fáradt madarak összezárták gyönge szárnyukat a tudat szomorú partjain; Caroline nem látott senkit, csak a csöndet hallotta, s azt hitte, egyedül van. Még nem tudta összeszedni magát, az egészségesek higgadt önuralmára talán sohasem is lesz képes többé; az erősek, szerencsések világa talán már örökre ki is gurult a lába alól, ő legalábbis többnyire így érezte. Amíg egészséges volt, nem szokott hangosan gondolkozni, de most öntudatlanul szavak hagyták el ajkát:

- Ó, egyszer még látnom kell, mielőtt mindennek vége! Az ég adja meg nekem ezt a kegyet! - kiáltotta. - Isten, add meg ezt a vigaszt halálom előtt! - hangzott alázatos könyörgése. - De nem fogja megtudni, hogy beteg vagyok, amíg el nem távozom, s csak akkor fog eljönni, mikor már kiterítettek, s én már élettelen, hideg és merev leszek.

Mit fog érezni akkor az én elszállt lelkem? Látja-e vagy sem, hogy mi történik a porhüvellyel? Tud a lélek valamilyen közvetítő közegen át érintkezni az élő testtel? Vissza tudnak-e térni a halottak azokhoz, akiket elhagytak? Vissza tudnak-e térni a földi elemek közé? Megmutatja-e majd a szél, a víz, a tűz az utat Moore-hoz?

Nincs valami oka annak, hogy a szél mintha értelmes szavakat susogna? Hogy énekel, amint nemrég egy éjszaka hallottam, vagy zokogva vonul el az ablak mögött, mintha az eljövendő bánatot siratná? Nem űzi, kényszeríti valami erre?

Hiszen egy éjszaka tisztán érthető szavakat hallottam belőle; akár le is írhattam volna az énekét, csakhogy meg voltam döbbenve, és nem mertem papírt, ceruzát keresni az éjjeli mécses homályos világánál.

Mi az az elektromosság, melyről annyit beszélnek, s melynek változásaitól hol jobban, hol rosszabbul érezzük magunkat? De ha túl kevés vagy túl sok van belőle, egyaránt romboló hatású, csak akkor éltet, amikor egyensúlyban van. Mik azok a hatások, melyek körülvesznek bennünket? Amelyek úgy játszanak az idegeinken, mint ujjak a húros hangszereken, és hol édes dallamokat, hol panaszos jajszót csalnak elő, hol ujjongó kiáltást vagy ismét mélységesen szomorú kádenciát?

Hol van a másvilág? *Miben* is áll a túlvilági élet? De miért kérdem? Minden okom megvan azt hinni, hogy az óra túl gyorsan is eljő, amikor felszakad a fátyol a szemem előtt. Hát nem

tudom, hogy a nagy misztérium idő előtt feltárul majd előttem? Nagy szellem, kinek a jóságában bízom, akihez kora gyermekkorom óta éjjel-nappal könyörögtem, segítsd a te gyönge teremtményedet! Tarts meg a reám váró megpróbáltatásban, amelytől rettegek! Adj türelmet! Adj, ó, adj hitet!

Caroline visszahanyatlott párnájára.

Mrs. Pryor módját ejtette, hogy közben csendesen kilopózzék a szobából. Nemsokára visszatért, látszólag oly higgadtan, mintha semmit sem hallott volna a különös monológból.

Másnap több látogató érkezett. Elterjedt a hír, hogy Miss Helstone rosszabbul van. Mr. Hall is eljött hozzá nővérével; mindketten könnyes szemmel távoztak, úgy találták, hogy a beteg sokkal nagyobb változáson ment át, mint gondolták volna. Hortense Moore is felkereste. Caroline-t láthatólag felélénkítette Hortense jelenléte, mosolyogva nyugtatta meg vendégét, hogy nem túl komoly a betegsége, halkan, de vidáman beszélgetett vele. Amíg Hortense ott volt, Caroline jobban nézett ki, mert az izgalomtól kipirult az arca.

- Hogy van Mr. Robert? - kérdezte Mrs. Pryor, amikor Hortense indulni készült.

- Nagyon jól volt, amikor elment.

- Elment?! Elment hazulról?

Erre következett a magyarázat: Moore-t a rendőrség értesítése ma reggel Birminghambe szólította a lázadók ügyében, akiket hajszolt, és valószínűleg két hét is beletelik, amíg visszatér.

- Mr. Moore nem tudja, hogy Miss Helstone súlyos beteg?

- Nem, nem. Ő is csak azt hiszi, amit én is hittem, hogy nagyon meghűlt.

E látogatás után Mrs. Pryor egy óra hosszat gondosan kerülte Caroline betegágyát; hallotta, hogy a lány sír, és nem mert ránézni könnyes arcára. Mikor beesteledett, teát hozott Caroline-nak.

Caroline könnyű szendergésből nyitotta fel a szemét, és látszott tekintetéből, hogy nem ismeri fel ápolónőjét.

- Éreztem a lonc illatát a völgyben ezen a mai szép nyári reggelen, amint ott álltam az iroda ablakában - mondta Caroline.

Az ilyen vértelen ajakról elhangzó furcsa szavak fájdalmasabban járják át a szerető szívet, mint az acél. Könyvekben talán romantikusan hangzanak, de a való életben szívet tépőn.

- Drágám, nem ismer meg? - kérdezte Mrs. Pryor.

- Azért mentem oda, hogy Robertet reggelizni hívjam. Együtt voltunk a kertben, kérte, hogy menjek be. Bő harmat frissítette fel a virágokat. Az őszibarack már érik.

- Drágám! Drágám! - ismételte egyre az ápolónő.

- Azt hittem, nappal van... már rég feljött a nap, pedig sötét van. Még nem ment le a hold?

A telihold, mely csak az imént kelt fel, a sötétkék, felhőtlen térben úszva szelíden nézte, figyelte Caroline-t.

- Szóval nem reggel van? Nem vagyok a kis házban? Ki ez? Egy árnyékot látok az ágyam mellett.

- Én vagyok... a barátja... az ápolónője... a maga... Hajtsa fejét a vállamra, és szedje össze magát. - Majd halkabban: - Ó, Isten! Szánd meg szegényt. Adj *neki* életet, *nekem* pedig erőt. Adj bátorságot, és add, hogy megtaláljam a szavakat.

Néhány perc telt el csöndben. A beteg némán, ernyedten feküdt Mrs. Pryor reszkető karjaiban, vadul dobogó szívén.

- Már jobban vagyok - suttogta végül Caroline -, sokkal jobban... tudom, hol vagyok. Mrs. Pryor van mellettem. Álmodtam... amikor álomból ébredek, mindig beszélek. A betegek gyakran tesznek így. Milyen gyorsan ver a szíve, asszonyom. Ne féljen!

- Nem félelem ez, gyermekem, csak egy kis aggodalom. De majd elmúlik. Hoztam egy kis teát, Cary, bácsikája készítette. Tudja, mindig azt mondja, jobb teát tud főzni, mint akármelyik háziasszony. Kóstolja meg. Szomorúan hallotta, hogy maga olyan keveset eszik, örülne, ha jobb étvágya lenne.

- Szomjas vagyok. Megiszom. - Mohón ivott. - Hány óra van, asszonyom? - kérdezte.

- Kilenc elmúlt.

- Csak? Ó, akkor még hosszú éjszaka áll előttem, de a teától erőre kaptam. Felülök.

Mrs. Pryor felsegítette, és megigazgatta a párnákat.

- Hála az égnek. Nem érzem magam mindig ilyen nyomorúságosan betegnek és reménytelennek. A délután rossz volt, azután, hogy Hortense elment, talán az este jobb lesz. Azt hiszem, szép este van. Olyan tisztán fénylik a hold.

- Nagyon szép este van. Gyönyörű nyári este. Az öreg templomtorony fehéren ragyog, szinte olyan, mint az ezüst.

- És nyugalmas a temető?

- Igen, meg a kert is. Harmat csillog a lombokon.

- Mit lát a sírok között? Hosszúra nyúlt gyomokat és csalánt vagy gyepet és virágokat?

- Összezárt szirmú százszorszépfejeket látok, ragyognak egynémelyik sírhalmon, akár a gyöngyök. Thomas lekaszálta a hosszúra nőtt füvet a lósóskával együtt, és eltakarította.

- Szeretem, ha ezt csinálják. Az embert úgy megnyugtatja, ha rendben látja a háza táját. És biztosan a templomban is éppoly lágyan süt a hold most, mint itt a szobában. Fénye a keleti ablakon át éppen a Helstone-síremlékre esik. Ha behunyom a szemem, látom a papa sírfeliratát: fekete betűk a fehér márványon. Sok hely van még alattuk más feliratoknak.

- William Farren itt volt ma reggel. A virágait ápolta. Attól félt, hogy senki sem törődik velük most, hogy maga beteg. Kettőt elvitt a kedvenc növényei közül, hogy otthon gondozza őket.

- Ha végrendeletet csinálnék, Williamre hagynám összes virágaimat, Shirleyre minden ékszeremet, egy kivételével. Azt sosem szabad levenni a nyakamról. És magára hagynám, asszonyom, a könyveimet. - Kis szünetet tartott. - Mrs. Pryor, úgy vágyom valamire.

- Mire, Caroline?

- Tudja, hogy milyen örömet okoz nekem, ha énekelni hallom. Énekeljen most egy himnuszt. Énekelje azt, amelyik így kezdődik:

Urunk, segédlő gyámolunk,
jövőnkre szép remény;
vihar, ha tép, ha elbukunk:
akol, meleg cserény.

Mrs. Pryor nyomban eleget tett a kérésnek.

Nem csoda, hogy Caroline szerette, ha Mrs. Pryor énekelt, mert ha beszélt is, édesen, ezüstösen csengett a hangja, de az éneke csaknem mennyei volt - sem a fuvola, sem a cimbalom nem zeng ilyen tisztán. De az énekhang másodrendű, ha az előadáshoz viszonyítjuk, melyben egy meleg szív érzései remegtek.

Amikor a cselédek meghallották a konyhában az éneket, a lépcső aljához lopództak, onnan hallgatták. Még az öreg Helstone is, miközben a kertben sétálgatott, és a kiszámíthatatlan, gyenge női lélekről elmélkedett, még ő is megállt a virágágyak között, fülelve a gyászos melódiára. Maga sem tudta, miért emlékezteti az ének elfeledett halott feleségére, sem azt, hogy miért aggódik most jobban Caroline tűnő fiatalsága miatt. Örült, mikor eszébe jutott, hogy ma estére Wynne-hez, az elöljáróhoz ígérkezett látogatóba. Irtózott a rosszkedvtől és borús gondolatoktól, ha effélék mégis megrohanták, gyorsan megtalálta a módját, hogy szabaduljon tőlük. Amikor átvágott a földeken, a himnusz dallama halkan követte, meggyorsította hát amúgy is szapora lépteit, hogy a hang minél hamarabb elmaradjon mögötte.

Szavadra porba tér e test,
„ahonnan vétetett”.
A föld foganta nemzetek
mind földbe tértenek.

Szemedben ezermilljom év
egy röpke pillanat:
midőn, ha véget ért az éj,
s hajnal még nem hasad.

Idő, te bírhatatlan ár,
elorzod gyermeked;
feledve foszlik ő, akár
az álomenyhület.

Arany mezők a nemzetek;
a fénynek reggele;
nem hagy kalászt, míg este lesz,
a nagy kaszás keze.

Urunk, segédlő gyámolunk,
jövőnkre szép remény,
légy őrizőnk, ha tép bajunk;
fejünk fölött fedél.

- Most énekeljen egy dalt. Egy skót dalt - kérte Caroline, mikor a himnusz véget ért. - Azt, hogy: „Szép Doon, oly friss sziromözön hogy nyithat parti dombodon.”[46]

Mrs. Pryor ismét engedelmeskedett, legalábbis megpróbálta. Az első versszak végén azonban abbahagyta az éneklést, nem tudta folytatni, mert túlcsordult a szíve az érzésektől.

- Látom, sír, úgy meghatotta ez a dal. Jöjjön ide hozzám, én megvigasztalom - mondta Caroline szánakozó hangon.

Mrs. Pryor odament, leült betege ágya szélére, és engedte, hogy a sovány karok átöleljék.

- Annyiszor megnyugtatott, most hadd nyugtassam meg én magát - mormolta a fiatal lány, és megcsókolta Mrs. Pryor arcát. - Remélem, nem miattam sír? - tette hozzá.

---

[46] Burns verse. Szabó Lőrinc fordítása.

Nem kapott választ.

- Gondolja, hogy nem leszek jobban? Nem érzem magam *nagyon* betegnek, csak gyengének.

- De a lelke, Caroline, a lelkét összezúzták. A szívét majdnem összetörték. Elhanyagolták magát, ridegen visszautasították, magára hagyták.

- Azt hiszem, a bánat volt mindig a legsúlyosabb betegségem. Néha azt gondolom, ha valami nagy boldogság érne, még meggyógyulhatnék.

- Szeretne élni?

- Nincs célja az életemnek.

- Szeret engem, Caroline?

- Nagyon. Igazán szeretem. Néha ki sem tudnám mondani, mennyire. Most éppen úgy érzem, szinte a szívéhez tudnék nőni.

- Mindjárt visszajövök, drágám - mondta Mrs. Pryor, és lefektette Caroline-t.

Fölkelt, az ajtóhoz suhant, halkan megfordította a zárban a kulcsot, meggyőződött róla, hogy az ajtó zárva van, és visszament az ágyhoz. Caroline fölé hajolt. Félrehúzta a függönyt, hogy a holdfény az ágyra vetődjön, és merőn Caroline arcába nézett.

- Akkor, ha szeret engem - kezdte gyorsan, elváltozott hangon -, ha úgy érzi a maga szavait használom -, hogy a „szívemhez tudna nőni", akkor nem lesz fájdalmas megrázkódtatás, ha megtudja, hogy *ez* a szív volt életadó forrása a maga szívének, hogy az *én* ereimből került az élet árama a *maga* ereibe, hogy maga *az én lányom*, a gyermekem.

- Mrs. Pryor!

- Igen, az én gyermekem.

- Vagyis... azt jelenti ez, hogy örökbe fogadott engem?

- Azt jelenti, hogy ha mást nem is adtam magának, az életet tőlem kapta, hogy én szültem, dajkáltam, hogy én vagyok az édesanyja, senki másnak nincs joga ehhez a címhez - ez csak *engem* illet.

- De Mrs. James Helstone, az apám felesége, akit emlékezetem szerint még csak nem is láttam, ő az anyám?

- Igen, ő az anyja. James Helstone a férjem volt. Mondom, hogy maga az *én* gyermekem. Semmi kétség. Azt gondoltam, lehet, hogy teljesen az apjáé, s ez kegyetlen rendelés lett volna számomra. De látom, nem így van. Isten megengedte, hogy én legyek szülőanyja gyermekem lelkének, az csak az enyém, az én jogos tulajdonom. Az arcvonásait Jamestől kapta. Neki is szép arca volt fiatal korában, amikor a tévelygés még nem rontotta meg. Drágám, a kék szemedet és puha barna hajadat az apádtól kaptad, ő adta az arcod ovális alakját és szabályos vonásait. A külsőd tőle származik, de a szíved és a lelked tőlem, a csíra belőlem ered, s az idő remekbe fejlesztette. Éppoly nagyra becsülöm és értékelem a gyermekemet, amennyire rajongva szeretem.

- Igaz az, amit hallok?! Nem álom?

- Bárcsak az egészséged és arcszíned is ilyen igazán visszatérne!

- Az én anyám! Maga meg ő egy személy? Szerethetem őt is úgy, mint magát? Az emberek általában nem nagyon szerették, így hallottam.

- Így hallottad? Nos, anyád most azt mondja neked, mivel nincs tehetsége ahhoz, hogy általában megnyerje az embereket, nem is törődik rokonszenvükkel. Minden gondolata csak a gyermekére irányul: elfogadja őt a gyermeke vagy visszautasítja?

- De ha maga az anyám, akkor a világ teljesen megváltozott körülöttem. Akkor biztos, hogy élhetek, élni fogok, és meggyógyulok.

- Meg *kell* gyógyulnod! Az én mellemből szívtad az életet és az erőt, amikor szép kis bébi voltál, akinek kék szeme láttán sokat sírtam, mert attól féltem, hogy a szépsége olyan tulajdonságokat jelez, amelyek acélként hatoltak a szívembe, és úgy döfték át lelkemet, mint valami kard. Lányom, régen szétváltak az útjaink, de most visszatértem hozzád, hogy újra gyengéden szeresselek. - Melléhez szorította Caroline-t, karjaiban ringatta lágyan, mintha csecsemőt altatna el.

- Anyám! Édesanyám!

A gyermek odabújt szülőjéhez, s az, érezve a szeretetet és hallva a megható szavakat, még szorosabban ölelte magához. Elborította hangtalan csókokkal, gyengéd szavakat suttogott neki, mint a fiókáját gyámolító galamb.

Hosszú ideig csönd volt a szobában.

- A nagybátyám tudja ezt?

- Tudja. Az első napon mondtam meg neki, amikor idejöttem, hogy ápoljalak.

- Fölismertél, amikor először találkoztunk Fieldheadben?

- Hogyne ismertelek volna fel! Amikor bejelentették Mr. és Miss Helstone-t, tudtam, hogy a gyermekemmel fogok találkozni.

- Hát ez indított meg annyira! Láttam, hogy zavarban vagy.

- Nem láthattál semmit, Caroline. Tudom leplezni az érzéseimet. Nem tudhatod, milyen hosszú volt az a két perc, amely eltelt a neved elhangzása és a belépésed között, s hogy milyen különös érzéseket éltem át ezalatt. Nem tudhatod, hogy a külsőd, az arcod, a tartásod mennyire fölkavart.

- Miért? Csalódást okoztam neked?

- „Milyen lesz?", kérdeztem magamtól. S amikor láttam, hogy milyen vagy, csaknem elájultam.

- De miért, mama?

- Reszkettem, amíg néztelek, s azt mondtam: sohase lesz az én gyermekem, sohase fogja megtudni az igazat.

- De én nem mondtam, nem is cselekedtem semmi különöset. Kissé bátortalanul éreztem magam arra a gondolatra, hogy bemutatnak egy idegennek.

- Hamarosan észrevettem, hogy félénk vagy, s ez volt az első dolog, ami megnyugtatott. Ha falusias, bohóckodó, félszeg lettél volna, annak örültem volna.

- Ezt nem értem.

- Okom volt rá, hogy rettegjek a szép külsődtől, hogy ne bízzam a kedves modorodban, hogy megborzongjak a finomságodtól, kellemedtől és udvariasságodtól. A szépség és kedvesség akkor került az utamba, amikor magányos, elhagyatott, fiatal és tapasztalatlan voltam: agyon-

hajszolt, gyűlölt robottól sorvadó, idő előtt letört nevelőnő. Megtévesztett a szépség és kedvesség mosolya, angyali tulajdonságnak véltem őket! Követtem őket, s amikor fenntartás nélkül kezükbe letettem minden jövendő boldogságomat, az lett a sorsom, hogy szemem láttára változtak meg az otthon légkörében; láttam, ahogy a szép álarc lehull, a ragyogó álruha sutba kerül, és ott ült velem szemben... Ó, istenem, mennyit szenvedtem! - Mrs. Pryor a párnára hanyatlott. - *Szenvedtem!* De senki se látta, senki se tudta, nem volt együttérzés, se megváltás, se jóvátétel.

- Légy erős, mama, mindez már elmúlt.

- Elmúlt, de nem volt hiábavaló. Megpróbáltam az isteni türelem szavát követni. Isten óvott a gyötrelem napjaiban. Rémület töltött el, kínlódtam. Nagy megpróbáltatások árán, végül mégis megváltáshoz segített az Úr! A félelem kínzott, de az Úr eloszlatta, s helyébe végtelen szeretetet adott. De Caroline... - mondta kis szünet után, mintegy segítségért folyamodva leányához.

- Anyám!

- Meghagyom neked, ha ezentúl apád síremlékére tekintesz, tiszteld a kőbe vésett nevét. Veled csak jót tett. Terád hagyta szépségének egész kincsét, és nem homályosította el semmiféle sötét bűnnel. Minden, amit tőle kaptál, remek. Hálával tartozol neki. Hagyd a köztünk fennálló elszámolást, ne ártsd bele magad. Isten lesz a bíró! Az e világi törvényekhez sohasem volt közünk - soha! Úgysem nyújtottak volna védelmet, mert erőtlenek, akár a korhadó sás, úgysem tarthatták volna vissza apádat, mert annyit érnek, mint idióták locsogása. Amint mondtad, mindez már a múlté, a sír fekszik közöttünk. Itt alszik, ebben a templomban. Ma este azt mondom porhüvelyének, amit eddig sohase mondtam: James, szunnyadj békében. Látod, szörnyű adósságod ki van egyenlítve. Nézd! Önnön kezemmel törlöm le sötét számládról rengeteg tartozásodat. James, gyermeked jóváteszi bűneidet; ő a te élő, szakasztott másod, ez a te hibátlan arcvonásaidat viselő lény, ez az egyetlen jó adomány, melyet tőled kaptam, szeretettel borult a szívemre, és gyengéden anyjának nevezett. Férjem, nyugodjál békében, megbocsátottam.

- Drága anyám, így van jól. Vajon apám lelke hall-e bennünket? Megvigasztalja őt, ha tudja, hogy szeretjük?

- Én nem szeretetről beszéltem, hanem a megbocsátásról. Ne felejtsd el, gyermekem, az igazságot: én nem beszéltem szeretetről. Az örökkévalóság küszöbén - ha ugyan ott lesz, és látni fogja, mikor belépek -, ott is fenntartom, amit mondtam.

- Anyám! Mennyit szenvedhettél!

- Ó, gyermekem, az emberi szív sok szenvedést elbír. Több könnyet, mint amennyi víz van az óceánban. Nem tudhatjuk, milyen mély, milyen tágas a szívünk, míg a nyomorúság rá nem bocsátja felhőit és el nem árasztja sötétséggel.

- Felejtsd el, mama.

- Felejteni! - mondta az anya furcsa nevetéssel. - Előbb vándorolnak az északi népek délre, előbb kerülnek Európa hegyei Ausztrália sivatagjába, hogysem felejteni tudjak.

- Csitt, mama, nyugodj meg, békélj meg. - És a gyermek elringatta anyját, amint előbb az anya ringatta gyermekét. Végül Mrs. Pryor sírt egy sort, s ettől megnyugodott. Folytatta a gyöngéd simogatást, melyet az izgalomtól egy kis időre abbahagyott. Visszafektette leányát az ágyra, elsimította a párnát és a lepedőt. Megigazította Caroline összekuszált, puha hajfürtjeit, és hűsítő, finom illatszerrel fölfrissítette nedves homlokát.

- Mama, hozass gyertyát, hogy láthassalak, és mondd meg a bácsinak jöjjön be hozzám; az ő szájából akarom hallani, hogy a te lányod vagyok. És mama, vacsorázz itt nálam, egy pillanatra se hagyj magamra ma éjszaka.

- Ó, Caroline, milyen jó, hogy ilyen gyengéd vagy. Ha azt mondod, menjek, elmegyek, ha azt mondod, jöjjek, jövök, s ha azt akarod, hogy tegyek valamit, megteszem. Éppúgy örökölted az ő természetét, mint ahogy az arcvonásait. Mindig úgy lesz, ha a „mama" szóval kezded, az parancsot jelent, bár, hála istennek, te kedvesen mondod. - Aztán egész halkan hozzátette: - Ő is kedvesen beszélt egykor velem, lágyan szólt, akár a fuvola, csak úgy áradt belőle a gyengédség. Aztán, amikor senki sem hallotta, jöttek az idegtépő, vérfagyasztó veszekedések, melyek az őrületbe kergettek.

- Olyan természetesnek érzem, mama, hogy ezt vagy azt kérjem tőled. Rajtad kívül senkit sem akarok a közelemben tudni, rajtad kívül senkitől sem akarok szolgálatokat elfogadni. De ne engedd, hogy terhedre legyek, szidj meg, ha visszaélek a türelmeddel.

- Ne számíts arra, hogy én megszidlak; fegyelmezd magad. Kevés bennem az erkölcsi bátorság; ennek a hiánya az életem átka: ettől váltam természetellenes anyává, ez tartott távol gyermekemtől a tíz esztendő alatt, amely férjem halála óta eltelt, pedig akkor már szabadon érvényesíthettem volna szülői jogomat. Ettől erőtlenedtem el, és hagytam, hogy a gyermeket, akit még egy ideig megtarthattam volna, korán kiszakítsák ölelő karjaimból.

- Hogyhogy, mama?

- Még csecsemőkorodban engedtem, hogy elvigyenek, mert szép voltál, s én rettegtem a szépségedtől. Mert a rosszaság bélyegének tartottam. Nyolcéves korodban elküldték nekem a képedet, s ez a kép megerősítette a félelmemet. Ha egy kis napbarnított, falusi, nehézkes, buta arcú hétköznapi gyereket ábrázol, sietve visszakövetteltelek volna. De a selyempapírba csomagolt képen egy csodálatosan finom, arisztokratikus virágot láttam, akinek minden vonása elárulta, hogy egy kis úri dáma. Csak nemrégen menekültem ki megalázottan, összetörten, bénultan, haldokolva a „finom úr" igájából, hogy is mertem volna találkozni az ő még finomabb, tündérszerű hasonmásával. Az én drága kis úri dámám képe szomorúsággal töltött el. Vele született eleganciája megfagyasztotta a véremet. Tapasztalatom szerint a tiszta lélek, a szerénység, a helyes elvek sosem kísérői a szépségnek. Úgy gondoltam, hogy egy ilyen formás, finom alkatú testbe okvetlenül torz, kegyetlen lélek szorul. Nem nagyon bíztam a nevelés erejében, hogy javíthat az ilyen lelken, vagyis inkább kételkedtem a saját képességeimben, abban, hogy befolyásolni tudnám. Nem mertem vállalni a nevelésedet, Caroline. Úgy határoztam, hogy nagybátyádnál hagylak. Matthewson Helstone, bár rideg, de becsületes ember; ezt tudtam. Ő és az egész világ keményen elítélt furcsa, anyához nem illő elhatározásom miatt, és én meg is érdemeltem az ítéletüket.

- Mama, mért nevezed magad Mrs. Pryornak?

- Ez a név anyám családjából való, s én fölvettem, hogy zavartalanul élhessek. Az asszonynevem túl élénken emlékeztetett a házaséletemre, nem tudtam volna elviselni. Ráadásul meg is fenyegettek, és vissza akartak kényszeríteni a rabságba. Azt már nem! Akkor már inkább ravatalt az ágyam helyébe és egy sírgödröt az otthonom helyett. Az új nevem védelmet adott, leple alatt folytattam régi mesterségemet: a tanítást. Eleinte alig tudtam belőle fenntartani magamat, de milyen jóízű volt az éhség, amikor békében koplaltam! Milyen biztonságos volt a be nem gyújtott kályha hidege és sötétje, ha a rémület szörnyű visszfénye nem festette vörösre magányomat! Milyen derűs volt a magány, amikor nem kellett félnem az erőszak és bűn kitöréseitől.

- De mama, te már jártál ezen a környéken régebben is. Hogy lehet az, hogy amikor Miss Keeldarrel megjelentél, nem ismertek fel?

- Csak rövid látogatást tettem itt menyasszony koromban, húsz évvel ezelőtt. Én akkor egészen más voltam, mint most. Karcsú, majdnem olyan karcsú, mint most a leányom. Az arcszínem, minden vonásom megváltozott; a hajam, a ruháim, minden-minden más volt. El sem tudnál képzelni karcsú fiatal nőnek, bő, fehér muszlinruhában, csupasz karral, karperecc-cel, gyöngysorral a nyakamban, és a hajam görögösen a homlokomba fésülve.

- Igazán egészen más lehettél. Mama, hallom, nyílik a kapu. Ha a bácsi jött haza, kérd meg, jöjjön fel hozzám. Tőle akarom hallani, meg akarok győződni róla, hogy igazán ébren, eszemnél vagyok, és nem álmodom, nem háborodtam meg.

A lelkész amúgy is fölfelé tartott a lépcsőn, és Mrs. Pryor behívta unokahúga szobájába.

- Remélem, nincs rosszabbul? - kérdezte sietve a pap.

- Azt hiszem, jobban van. Beszélgetni szeretne önnel. Jobb erőben van.

- Jól van - mondta Helstone, és sietve belépett a szobába. - Hé, Cary! Hogy vagy? Megittad a teát, amit én készítettem? Neked, éppen úgy, ahogy én szeretem.

- Kiittam az utolsó cseppig, bácsikám. Jót tett, visszaadta az életerőmet. Társaságra vágyom, azért szóltam Mrs. Pryornak, hogy hívja be magát.

A köztiszteletben álló egyházi férfiúnak láthatóan tetszett a dolog, de azért zavarba jött. Hajlandó volt tíz percre megajándékozni társaságával beteg unokahúgát, ha már úgy hozta a szeszélye, hogy ezt kívánja. De hogy mivel szórakoztassa, azt nem tudta; köhécselt, és egyik lábáról a másikra állt.

- Egykettőre talpra állsz - jegyezte meg, hogy mondjon valamit. - Ez a kis gyengeség hama-rosan elmúlik, s akkor majd portóit kell innod - egy hordóval, ha bírod -, meg vadhúst és osztrigát kell enned. Megszerzem neked, ha valahol lehet kapni ilyesmit. Szavamra, olyan erős leszel, mint Sámson, mire a kúrát befejezzük.

- Ki ez a hölgy, bácsikám, aki maga mellett áll az ágy lábánál?

- Jóságos isten! - kiáltott fel a lelkész. - Csak nem beszél félre ez a lány, asszonyom?

Mrs. Pryor mosolygott.

- Kellemes szép világban barangolok - szólt Caroline halkan, boldog hangon -, s azt akarom, mondja meg nekem, valódi-e ez a világ vagy csak képzelt. Ki ez a hölgy? Mondja ki a nevét, bácsikám.

- Újra el kell hívatnunk dr. Rile-t, asszonyom, vagy talán inkább MacTurköt, az nem olyan szélhámos. Thomas nyergelje fel a pónit, és menjen érte.

- Nem, nem akarok semmiféle doktort, mama legyen egyedül az orvosom. Érti most már, bácsikám?

Mr. Helstone az orráról a homlokára tolta a szemüvegét, elővette burnótosszelencéjét, és fölszippantott egy adagot belőle. Miután így megerősítette magát, röviden válaszolt: - Most már világos a dolog. Tehát megmondta neki, asszonyom?

- És igaz? - kérdezte Caroline, és felült az ágyban. - Igazán az anyám?

- Nem fogsz sírni, se hisztériás jelenetet rendezni, ha azt mondom, hogy az?

- Sírni?! Akkor sírnék, ha *nemet* mondana. Most már irtózatos lenne a csalódás. De mondja ki a nevét, hogy hívja őt?

- Ezt a furcsa, fekete ruhás, kövérkés hölgyet, aki elég fiatalnak látszik, hogy ha kedve tartja, sokkal elegánsabb ruhát viseljen, Agnes Helstone-nak hívom, bátyámhoz, James Helstone-hoz ment nőül, az ő özvegye.

- És az én anyám?

- Nézzék csak a kis kételkedőt! Mrs. Pryor, vessen egy pillantást az arcocskájára, alig nagyobb, mint a tenyerem, és csak úgy sugárzik róla a mohó kíváncsiság. - Ezután Caroline-hoz fordult: - Mindenesetre ő hozott kínok közt a világra téged. Teljesítsd hát a kötelességed vele szemben, és igyekezz, hogy arcod kigömbölyödjék. A kutyafáját! Hiszen jó húsban voltál, és hogy mit csináltál magaddal, hogy idáig jutottál, azt akkor se tudnám megmondani, ha az életembe kerülne.

- Ha segít az, hogy meg *akarok* gyógyulni, akkor nem leszek sokáig beteg. Ma reggel még nem volt se okom, se erőm ezt akarni.

Ekkor Fanny kopogott be az ajtón, és jelentette, hogy kész a vacsora.

- Bácsikám, legyen olyan szíves, küldjön nekem egy kis vacsorát, bármit, amit jónak lát a saját tányérjáról. Ez okosabb, mintha hisztériás jelenetet rendeznék, nem igaz?

- Úgy beszélsz, mint valami bölcs, Cary. Majd meglátod, milyen jól ellátlak. Ha a nők értelmesek, és főleg, ha tudják, mit akarnak, jól megvagyok velük. Csak a homályos, túlfinomult érzések, végtelenül cikornyás gondolatok hoznak ki a sodromból. Kérjen tőlem egy nő valami enni- vagy innivalót, legyen az akár mesebeli madártojás, akár Áron arany melldísze, vagy kérjen Szent János eledeléből: a sáskából és a mézből, vagy kérje a bőr ágyékkötőjét, legalább megértem, mit kíván; de ha csak sorvadoznak, maguk sem tudják, miért, rokonszenvért, együttérzésért, valami efféle meghatározhatatlan elvont dologért, nem segíthetek rajtuk, mert nem értem, mi kellene, és nincs is nekem. Asszonyom, szabad fölajánlanom a karomat?

Mrs. Pryor jelezte, hogy az éjszaka a leányával akar maradni. Helstone tehát magukra hagyta őket. Hamarosan visszatért azonban egy tányérral önnön megszentelt kezében.

- Ez csirke - mondta -, de holnap foglyot eszünk. Segítsen neki felülni, kérem, és tegyen a vállára egy sálat. Szavamra, értek valamit a betegápoláshoz! Nézd csak, itt van ugyanaz a kis ezüstvilla, amit használtál, amikor a paplakba kerültél. Azt hiszem, ezt kedves gondolatnak, finom figyelmességnek találod. Vedd a tányért, Cary, és egyél szépen.

Caroline megtette, ami telt tőle. Nagybátyja összeráncolta szemöldökét, amikor látta, hogy a lány ereje ilyen csekély, de azért nagyszerű dolgokat jövendölt, s miközben Caroline dicsérte az ételt, melyet hozott neki, és hálásan rámosolygott Helstone-ra, az föléje hajolt, megcsókolta, és kissé érdes, tört hangon így szólt: - Jóccakát, gyermekem, az Isten áldjon meg.

Caroline annyira élvezte a békés éjszakai nyugalmat anyja karjában, fejét a mellére hajtva, hogy megfeledkezett minden más kívánságáról. S noha szendergés közben többször is lázas álmok rohanták meg, amikor levegő után kapkodva fölébredt, a visszatérő öntudattal olyan boldog, megelégedett érzés fogta el, hogy izgalma alig kezdődött el, máris lecsillapodott.

Ami az anyát illeti, ő úgy töltötte az éjszakát, mint Jákob Peniélben: hajnalig birkózott Istennel áhítatos imába merülten.

HUSZONÖTÖDIK FEJEZET
Nyugati szél

Nem mindig győz, aki Isten akaratával száll szembe. Éjszakáról éjszakára a gyötrelem verítéke lepi el sötéten homlokát. Az esdeklő kegyelemért kiált a Láthatatlanhoz a lélek hangtalan hangjával. - Kíméld meg az én drágámat - könyörög. - Gyógyítsd meg a szemem fényét. Ne szakítsd el tőlem, akit egész lelkemmel szeretek. Egek ura, hajolj le hozzám, hallgass meg, légy irgalmas! - S eme jajkiáltás és küzdelem után a felkelő nap a legyőzöttre veti sugarát. Az ébredő reggel, mely máskor szellősuttogással, pacsirták énekével köszönt be, most a drága, vértelen ajkak suttogásával kezdődik.

- Ó, hogy szenvedtem az éjszaka! Ma reggel rosszabbul vagyok. Megpróbáltam fölkelni, de nem tudok. Szokatlan álmok gyötörtek.

Ilyenkor a virrasztó közeledik a beteg ágyához, és furcsa, új kifejezést lát a jól ismert arcon, megérzi, közeledik az elviselhetetlen pillanat, tudja, Isten akarata az, hogy bálványa összetörjön; lehajtja fejét, megadja lelkét az ítéletnek, melyet elhárítani nem tud, és elviselni is alig.

Boldog Mrs. Pryor! Még mindig imádkozott, nem tudva arról, hogy a nyári nap már a hegyek fölé emelkedett, amikor gyermeke csöndesen fölébredt karjaiban. Ébredését nem előzte meg semmiféle szánandó nyöszörgés, amely úgy elgyengít bennünket, ha esküvel fogadtuk is meg, hogy erősek leszünk, az elfojthatatlan könnyek árja az esküt is elmossa. Nem látszott a betegen a halálos fásultság. Első szavai sem úgy hangzottak, mint azé, aki már elidegenedett ettől a világtól, s már szabadon kóborol az élők számára ismeretlen birodalomban. Caroline nyilvánvalóan világosan emlékezett mindenre, ami az este történt.

- Olyan jól aludtam, mama. Álmodtam, és csak kétszer riadtam föl.

Mrs. Pryor gyorsan fölkelt, hogy leánya ne lássa az örömkönnyeket, amelyek a szeretetet sugárzó „mama” szóra s az utána következő jóleső megnyugtatásra elfutották a szemét.

Az anya sok napon át csak remegve mert örülni. Az első javulás olyannak látszott, mint a kihunyó lámpa fellobbanása: ha az egyik pillanatban fölcsap a láng, a következőben pislákolva kialszik. Az izgalmakat kimerültség követte.

Megható volt, ahogy Caroline mindig javulást *igyekezett* mutatni, de ereje legtöbbször nem segített akaratának. A bátor próbálkozás többnyire sikertelen maradt, és hiábavaló az erőfeszítés, hogy egyék, beszéljen, és vidámságot mutasson. Sok óra telt el így, mialatt Mrs. Pryor úgy érezte, hogy az élet kötelékeit soha többé nem lehet megerősíteni, jóllehet az a pillanat, amikor elszakadnak, még elodázható.

Ez idő alatt anya és leánya szinte teljesen egyedül maradt. Augusztus vége felé járt, szép volt az idő, jobban mondva nagyon száraz, nagyon poros, mert tikkasztó szél fújt keletről egész hónapon át. Az ég teljesen felhőtlen volt, bár a levegőben úszó, állandó; sápadt ködpára elvette az ég mélykék színét, a föld üde zöldjét, s a napvilág minden ragyogását. Csaknem valamennyi briarfieldi család elutazott vagy kirándult valahova. Miss Keeldar barátaival a tengerhez ment, s így tett Mrs. Yorke és családja is. Mr. Hall és Louis Moore, akik között bizalmas barátság szövődött, valószínűleg közös nézeteik és vérmérsékletük eredményeképpen, gyalogtúrára indultak északra a tavakhoz. Még Hortense is, aki pedig szívesen maradt volna otthon, és segített volna Mrs. Pryornak ápolni Caroline-t, kénytelen volt engedni Miss Mann komoly kérésének, hogy kísérje el ismét Wormwood Wellsbe, mert a vénkisasszony azt remélte, hogy az egészségtelen időjárás okozta szenvedései ott megenyhülnek. Valóban

ellenkezett Hortense természetével, hogy visszautasítson egy olyan kérést, amely jó szívéhez folyamodott, és egyúttal - Miss Mann tehetetlensége miatt - hízelgett önérzetének is. Robert pedig Birminghamből Londonba utazott, és még mindig ott tartózkodott.

Amíg az ázsiai sivatagok lélegzete cserepessé tette Caroline ajkát, lázzal töltötte meg ereit, testi lábadozása nem tudott lépést tartani visszatérő lelki nyugalmával. De eljött a nap, amikor a szél nem zokogott többé a paplak keleti oromfala mellett és a templom kiugró ablakánál. Nyugaton egy kis felhő jelent meg, akkora, mint egy férfikéz, nyugati szél hajtotta, és szélesre terjesztette az égbolton. Aztán kitört a vihar, s egy ideig zuhogott az eső. Amikor elállt, fényesen kisütött a nap, az égbolt visszanyerte azúrkékjét s a föld zöld színét. A természet arculatáról eltűnt a kolera hamuszürkesége, a hegyek tisztán rajzolódtak ki a láthatárra, a sápadt, maláriás ködöt elsöpörte a szél.

Caroline-nak most már segítségére volt ifjúsága és anyja ápolása. Ez a kettő - az istenáldotta nyugati széllel együtt, mely lágyan és frissítően áradt be a szoba örökösen nyitott ablakán - újraélesztette régóta lankadó erőit. Végre Mrs. Pryor is úgy látta, szabad már reménykednie: megkezdődött az igazi testi javulás. Caroline-nak nemcsak mosolya lett fényesebb, kedve vidámabb, hanem eltűnt arcáról és szeméből egy bizonyos kifejezés, amelytől leírhatatlanul rettegett, és amelyet nem egykönnyen tudott elfelejteni az, aki a súlyos betegséget figyelte. Jóval mielőtt beesett arca kezdett volna kitelni, és elvesztett színe visszatérni, finomabb változás ment rajta végbe: minden vonása lágyabb és melegebb lett. A márvány maszk és az üveges szem helyett Mrs. Pryor még elég sápadt és sovány arcot látott a párnán, talán be-esettebbet a régebbinél, de kevésbé szörnyűt. Mert eleven, bár beteg lány arca volt, nem csupán egy fehér álarc, merev darabja egy szobornak.

És most már nem is kért folyton inni. Már nem siránkozott örökösen: - Olyan szomjas vagyok. - Miután lenyelt egy-két falatot, néha azt mondta: - Erőre kaptam tőle. - Már nem idegenkedett egyformán mindenféle ennivalótól, néha még arra is rá lehetett venni: mondja meg, mit szeretne. És micsoda remegő gyönyörűséggel, szerető gonddal készítette el ápolónője azt, amit a beteg óhajtott! Hogyan figyelte, amint eszik! A táplálék erőt adott. Már fel is tudott ülni. Aztán a friss levegőre vágyott, látni akarta virágait és a gyümölcsöt, amint érik. A mindig bő-kezű nagybácsi tolókocsit vásárolt neki, karjaiban vitte le a kertbe, és ültette be a kocsiba, aztán William Farren végigtolta az utakon, megmutatta, mit csinált a növényeivel, és utasítá-sokat kért a további munkára.

William és ő sok mindenről el tudtak beszélgetni. Egy tucat olyan témájuk is volt, ami érdekelte őket, s amit mások lényegtelennek véltek volna. Egyformán érdeklődtek állatok, madarak, bogarak, növények és a legalacsonyabb rendű teremtmények iránt; hasonló elveket vallottak az emberiségről, és egyforma érzékük volt a természeti jelenségek aprólékos megfigyeléséhez. Éppen úgy érdekelte őket a vadméhek élete és egy öreg cseresznyefa tövé-ben a gyep alá épített viaszsejtjei, mint a szürkebegy fészke, bizonyos gyöngyszínű kis tojások és a csupasz fiókák sorsa.

Ha a *Chamber's Journal* már akkor is megjelenik, biztosan az lett volna Miss Helstone és Farren kedvenc folyóirata. Caroline előfizetne rá, és kölcsönadná Farrennek minden egyes számát. Mind a ketten fenntartás nélkül elhinnék és nagyon élveznék az állatok bölcsességéről szóló csodálatos történeteket.

Ez csak kitérő, de megmagyarázza, miért nem akarta Caroline, hogy másvalaki tolja a kocsi-ját, és miért tette számára a kerti levegőzést érdekessé William társasága meg a beszélgetésük.

A mellettük sétáló Mrs. Pryor is elcsodálkozott azon, hogyan tud a leánya ilyen fesztelenül beszélgetni egy „egyszerű" emberrel. *Ő* képtelen lett volna másképpen, mint kimérten szólni

hozzá. Úgy érezte, szakadék tátong az ő meg a Farren társadalmi osztálya között, s ezt áthidalni vagy félúton elébe menni, a férfinak annyit jelent, hogy lealacsonyítja magát. Gyengéden megkérdezte Caroline-tól: - Nem félsz, kedvesem, ilyen tartózkodás nélkül beszélgetni ezzel az emberrel? Még vérszemet kap, és kibírhatatlanul fecsegő lesz.

- Hogy William vérszemet kap! Nem ismered, mama. Sohasem tolakodó, ahhoz túl büszke és érzékeny. William finom érzésű ember.

Mrs. Pryor kétkedőn mosolygott ama naiv kijelentésen, hogy ez a durva kezű, durva arcú, rosszul öltözött paraszt *finom érzésű* ember.

Farren a maga részéről csupán nagyon mogorva arckifejezéssel válaszolt Mrs. Pryornak. Érezte, hogy rosszul ítélik meg, s ilyenkor nehezen fékezte magát azokkal szemben, akik nem részesítették megfelelő bánásmódban.

Este Caroline megint csak kizárólag az anyjának élt. Mrs. Pryor szerette az estéket, mert ilyenkor kettesben volt leányával, és emberi árnyék nem vetődött közéjük. Modora napközben szokása szerint merev és hűvös volt. Közte és Mr. Helstone között nagyon tiszteletteljes, de roppant merev és szertartásos volt az érintkezés. A legcsekélyebb bizalmaskodás is nyomban megvetést szült volna bármelyikük vagy mindkettőjük részéről; de udvarias magatartással és a kellő távolság betartásával szépen kijöttek egymással.

A személyzettel szemben Mrs. Pryor modora nem volt udvariatlan, inkább félénk, fagyos és barátságtalan. Talán nem annyira a gőg, inkább félénksége keltette a fölényesség látszatát, de - amint ez várható volt - Fanny és Eliza nem tudott ilyen finom különbséget tenni, s nem nagyon kedvelte Mrs. Pryort. Az asszony érezte is ezt, s olykor elégedetlenkedett önmagával hibái miatt, melyekről tehetett, másokkal szemben pedig kedvetlen, rideg, sőt szűkszavú volt.

Caroline hatására, és csakis az ő hatására, ez a hangulat megváltozott. Ápoltjának ráutaltsága és szeretete, gyermekének természetes érzései megnyugtatóan hatottak rá, a fagyosság leolvadt róla, merevsége fölengedett: mosolygóssá és simulékonnyá vált. Nem mintha Caroline szavakkal fejezte volna ki szeretetét - ez nem tetszett volna Mrs. Pryornak, ebből csak a kétszínűség bizonyítékát olvasta volna ki -, de a lány olyan fenntartás nélkül ráhagyatkozott, olyan feltétlenül bízott benne, hogy az anya szívét öröm töltötte el.

Szerette, ha leánya azt mondta: - Mama, tedd ezt, mama, kérlek, hozd ide azt, mama, olvass föl nekem, énekelj egy kicsit, mama.

Senki más a világon, teremtett lélek nem ragaszkodott így a szolgálataihoz, nem várta ennyire a segítséget az ő kezéből. Mások többé-kevésbé mindig tartózkodóan és kimérten bántak vele, amint ő is tartózkodó és kimért volt velük. Mások mindig észrevették gyengeségeit, és bosszankodtak miattuk, Caroline most sem mutatott több ilyesféle bántó okosságot és kifogásolható érzékenységet, mint háromhónapos csecsemő korában.

Pedig Caroline figyelmét nem kerülték el a hibák. Ha vak volt is az anyja természetében rejlő javíthatatlan hibákkal szemben, nyitott szemmel látta a fölvett rossz szokásokat, amelyeket még orvosolni lehetett. Bizonyos dolgokban kerülgetés nélkül kioktatta anyját, s az anya nemhogy megsértődött volna, inkább örömet érzett, amiért leánya olyan bizalmas viszonyban van vele, hogy leckéztetni merészeli.

- Mama, úgy döntöttem, nem fogod többé viselni a régi ruhádat. A szabása nem illik neked, és túl szűk a szoknyája. Délutánonként a fekete selymet fogod viselni, az illik hozzád, abban csinos vagy. Vasárnapokra pedig lesz egy fekete selyem ruhád, igazi selyem, nem műselyem, nem utánzat. És mama, ha megkapod az új ruhát, jegyezd meg, hogy hordanod kell.

- Drágám, úgy gondoltam, hogy a fekete selyemruhám még sok évig jó lesz nekem, inkább neked szeretnék több dolgot vásárolni.

- Csacsiság, mama. Tudod, hogy a bácsi nem fukarkodik, ad nekem pénzt, hogy megvehessem, amit akarok. És föltettem magamban, hogy fekete selyemruhában akarlak látni. Csináltasd meg hamarosan, éspedig annál a varrónőnél, akit én ajánlok. Majd én választom ki a szabást. Te mindig nagymamának álcázod magad. Mindenkit meg akarsz győzni arról, hogy öreg és csúnya vagy! Pedig egyáltalán nem vagy az, ellenkezőleg! Ha szépen felöltözöl és vidám a kedved, igazán csinos vagy. A mosolyod olyan bájos, a fogad hófehér, s a hajadnak még mindig oly szép a színe. A hangod olyan tiszta, csengő, mint egy fiatal nőé, és jobban énekelsz, mint akármelyik fiatal, akit eddig hallottam. Miért viselsz ilyen ruhákat és kalapokat, mama? Olyat, amilyet soha senki más föl nem venne.

- Bosszant ez téged, Caroline?

- Nagyon. Egyenesen ingerel. Azt beszélik rólad, hogy fösvény vagy. Pedig nem vagy az, hiszen bőkezűen adsz a szegényeknek és a vallásos egyesületeknek. Bár az adományozást olyan csöndben, titokban intézed, hogy jóformán senki se tud róla, legföljebb az, aki kapja. De ezután én leszek a komornád. Ha egy kicsit erőre kapok, dolgozni kezdek, s neked jónak kell lenned, azt kell tenned, amit mondok. - És Caroline közelebb húzódott anyjához, megigazította muszlinkendőjét, és lesimította a haját. Az én mamám - folytatta aztán gyönyörűséggel forgatva fejében kettejük kapcsolatának gondolatát. - Ő az enyém, s én az övé vagyok. Gazdag lány lettem! Van valamim, amit nagyon szerethetek, s nem kell félnem attól, hogy szeretem. Mama, kitől kaptad ezt a kis melltűt? Hadd vegyem le, hogy megnézhessem.

Mrs. Pryor, aki rendesen visszahőkölt a túl közel babráló ujjaktól, készséggel engedett a kérésnek.

- A papa adta ezt neked, mama?

- A nővérem adta, az egyetlen nővérem, Cary. Bárcsak élne Caroline nagynénéd, s láthatná az unokahúgát!

- Nincs semmid a papától? Semmi ékszered vagy ajándékod?

- De van egy.

- És nagy becsben tartod?

- Nagy becsben tartom.

- Értékes és szép?

- Felbecsülhetetlen értékű és nagyon drága nekem.

- Mutasd meg, mama. Itt van ez a holmi vagy Fieldheadben?

- Most éppen beszél hozzám, felém hajol, és körém fonja a karját.

- Szóval, mama, a lányodra gondolsz, aki folyton zaklat, sose hagy magadra, s ha a szobádba vonulsz, rögtön utánad rohan, és úgy kísérget föl-alá, akár egy kutya?

- Akinek az arcvonásai néha még mindig olyan furcsa izgalomba hoznak; félig-meddig még most is félek a szép külsődtől, gyermekem.

- Ne félj, nem szabad félned. Mama, úgy sajnálom, hogy a papa nem volt jó hozzád. Ó, bárcsak az lett volna! A gonoszság tönkretesz, megmérgez minden kellemes dolgot. Megöli a szeretetet. Ha mi ketten gonosznak tartanánk egymást, nem tudnánk szeretni egymást, nem igaz?

- És ha nem bízhatnánk meg egymásban, Cary?

- Milyen szerencsétlenek lennénk. Mama, mielőtt megismertelek, volt afféle balsejtelmem, hogy te nem vagy jó, s nem becsülhetlek. S ez a gondolat elfojtotta a vágyat, hogy lássalak. De most ujjong a szívem, mert csaknem tökéletesnek tartalak: jónak, okosnak, szépnek. Egyetlen hibád, hogy régimódi vagy, mama, de ebből ki foglak gyógyítani. Tedd le a kézimunkát, olvass föl nekem. Szeretem a délies kiejtésedet, oly tiszta, oly lágy, nem ropogtatod az r betűket, nem beszélsz orrhangon, mint legtöbben itt északon. A bácsikám és Mr. Hall azt mondják, hogy nagyon szépen olvasol, mama. Mr. Hall azt mondta: sohase hallott még hölgyet ilyen tiszta kiejtéssel, ilyen kifejező erővel olvasni.

- Szívesen viszonoznám a bókot, Cary, de valóban, amikor először hallottam igazán kitűnő barátod felolvasását és prédikációját, nem értettem öblös északi beszédét.

- És engem megértettél, mama? Úgy tűnt neked, hogy az én kiejtésem is faragatlan?

- Nem, pedig szinte szerettem volna, ha így van. Mint ahogy azt is szerettem volna, ha nem ilyen finom a külsőd. Az édesapád, Cary, természetesen, szépen beszélt. Egészen másképp, mint nagyra becsült bácsikád; hibátlanul, lágyan és simán. S te örökölted ezt a képességet.

- Szegény papa. Ha ilyen kellemes ember volt, miért nem tudott jó is lenni?

- Hogy miért lett olyan, amilyen - szerencsére fogalmad sem lehet arról, gyermekem, hogy milyen volt -, azt nem tudnám megmondani, előttem is mélységes rejtély. S a rejtély kulcsa a Teremtő kezében van, ott is marad.

- Mama, te csak öltögetsz, egyre csak öltögetsz. Tedd le azt a kézimunkát, gyűlölöm, mert nem hajthatom tőle az öledbe a fejem: leköti a szemed, pedig jobb szeretném, ha olvasnál. Itt a kedvenced: Cowper.

Az ilyen követelőzés volt az anya legnagyobb öröme. Ha nem sietett engedelmeskedni, csak azért tette, hogy újra és újra hallhassa s élvezhesse gyermeke félig tréfás, félig zsémbeskedő sürgetését. S amikor végre megadta magát, Caroline huncutul szokta mondani:

- El fogsz kényeztetni, mama. Mindig szerettem volna, ha kényeztetnek, és nagyon kellemesnek találom a dolgot.

És Mrs. Pryor így is tett.

HUSZONHATODIK FEJEZET
Régi füzetek

Mire a fieldheadi társaság visszatért Briarfieldbe, Caroline már-már egészen jól volt. Miss Keeldar, akit postán értesítettek barátnője lábadozásáról, alig egy órával hazaérkezése után sietett a paplakba.

Zápor hullott lágyan, de kiadósan a késő őszi virágokra és rozsdaszínű bokrokra, amikor a kertkapu megnyikordult, és Shirley jól ismert alakja vonult el az ablak alatt. Ahogy belépett, érzéseit a maga sajátos módján mutatta ki. Ha komoly félelem vagy öröm mélyen megindította, szűkszavú lett. Erős indulatok többnyire inkább megkötötték a nyelvét, s még a szeme is csak titkon rebbent meg olykor. Karjába kapta Caroline-t, megnézte, megcsókolta, és így szólt:

- Jobban vagy! - Egy perc múlva hozzátette: - Látom, most már nincs semmi baj, de azért vigyázz magadra. Isten adja, hogy az egészségedet ne rendítse meg több megrázkódtatás.

Aztán az utazásról kezdett beszélni. Az élénk társalgás közben szeme újra meg újra Caroline-ra tévedt. Tekintete féltő aggodalmat és csodálkozást árult el. „Lehet, hogy jobban van - mondta a pillantása -, de milyen gyenge még mindig. Milyen veszély fenyegette!”

Hirtelen szúrós pillantást vetett Mrs. Pryorra: - Mikor fog a nevelőnőm visszatérni hozzám? - kérdezte.

- Elmondhatok neki mindent? - fordult Caroline anyjához.

Miután Mrs. Pryor egy kézmozdulattal jelezte beleegyezését, Caroline nyomban közölte Shirleyvel, hogy mi történt a távolléte alatt.

- Nagyszerű - hangzott a hűvös megjegyzés. - Nagyszerű, de ez nem újság nekem.

- Micsoda! Te tudtad?

- Régóta sejtem az egészet. Hallottam valamicskét Mrs. Pryor élettörténetéből, nem tőle, hanem másoktól. A legapróbb részletekig ismerem Mr. James Helstone pályafutását és jellemét. Egy egész délutánt beszélgettem át Miss Mann-nal, akkor tudtam meg mindent. Azonkívül Mr. James Helstone egyike Mrs. Yorke elrettentő példáinak: tilos jelzés, melyet azért akaszt ki, hogy elriassza a fiatal nőket a férjhez menéstől. Azt hiszem, kételkednem kellett volna az arckép hitelességében, hiszen azok a nők festették, akik mindketten kaján örömet éreznek, ha az élet sötét oldalát mutogathatják, de megkérdeztem Mr. Yorke-ot is erről, s ő azt mondta: „Shirley lányom, ha tudni akar valamit arról a James Helstone-ról, csak annyit mondhatok, hogy emberbőrbe bújt tigris volt: jóképű, züllött, puha, megbízhatatlan, udvarias és kegyetlen.” Ne sírj, Cary, erről nem beszélünk többet.

- Nem sírok, Shirley, és ha mégis, az nem jelent semmit. Folytasd. Nem vagy a barátom, ha elhallgatod előttem az igazságot. Gyűlölöm az áltapintatot, a leplezést, az igazság megcsonkítását.

- Szerencsére majdnem mindent elmondtam már, amit mondhattam. Még annyit, hogy nagybátyád maga is megerősítette Mr. Yorke szavait. Mert ő is megveti a hazugságot, és nem állhatja a szokásos kibúvókat, amelyek még mocskosabbak, mint a hazugság.

- De papa halott, most már békén hagyhatnák.

- Hagyhatnák. És mi is békén hagyjuk. Sírj egy kicsit, Cary, jót tesz neked. Nem helyes elfojtani a feltörő könnyeket. Ezenkívül tetszelgek magamnak azzal, hogy osztozom a gondolatban, amely e pillanatban édesanyád szeméből sugárzik, miközben téged néz: minden könnycsepp eltöröl egy bűnt. Sírj, a könnyeidnek olyan erejük van, mely hiányzott Damaszkusz folyóiból, s miként a Jordán vize, megtisztítják az emlékezetet. Asszonyom - folytatta Mrs. Pryorhoz intézve szavait -, naponta láttam magát a lányával együtt, észrevettem csodálatos hasonlatosságukat és sok más egyebet, megfigyeltem - bocsánat a szóért - elnyomhatatlan érzelmeit leánya jelenlétében, de még inkább a távollétében, és maga mégis azt gondolta, hogy nem vonom le a következtetéseimet? Levontam, és betű szerint helyesnek bizonyultak. Kezdem magam éles eszűnek tartani.

- És nem szóltál semmit? - jegyezte meg nyugodtan Caroline, aki most már uralkodott érzései felett.

- Semmit. Nem volt felhatalmazásom, hogy egy szót is ejtsek róla. Semmi közöm nem volt hozzá. Nem akartam beleütni az orrom.

- Sejtettél egy ilyen mélységes titkot, és sohasem tettél célzást rá, hogy sejted?

- Miért, ez olyan nehéz?

- Ez nem vall rád.

- Honnan tudod?

- Te nem vagy tartózkodó. Őszinte és közlékeny vagy.

- Lehet, hogy közlékeny vagyok, de tudom, hol kell megállni. Amikor megmutatom kincseimet, esetleg nem mutatok meg egy-két kámeát: egy-két különös, vésett drágakövet, melyet nem én vásároltam, vagy egy titokzatosan csillogó amulettet, amelyre egy pillantást vetni még magamnak is ritkán engedélyezek. Viszontlátásra.

Caroline-nak így alkalma volt Shirley jellemét új oldaláról megismerni. Hamarosan újra alkalma nyílt erre.

Mihelyt annyira erőre kapott, hogy képes volt látogatóba menni s elviselni a társas élet izgalmait, Miss Keeldar ragaszkodott ahhoz, hogy naponta megjelenjen Fieldheadben. Hogy Shirley megunta-e nagyra becsült rokonait, azt nem tudhatjuk, ilyesmit sose mondott, de amilyen mohón követelte Caroline jelenlétét, arra vallott, annyira imádja társaságukat, örül, ha eggyel többen vannak jelen.

Sympsonék templomjáró emberek voltak. A lelkész unokahúgát természetesen udvariasan fogadták. Mr. Sympson aggályoskodó, de feltétlenül tiszteletre méltó férfi volt, istenfélő, buzgó és nézeteiben világi. Felesége nagyon derék asszony, türelmes, barátságos, jó modorú. Szűkös szellemi kenyéren nevelték, vagy inkább éheztették; tápláléka mindössze néhány előítélet maroknyi keserű füve, egy-két kedvelni való dolog, de azt is addig áztatták, amíg ki nem oldódott minden természetes zamat belőlük, s aztán semmivel sem fűszereztek a főzés során: néhány kitűnő elv a vakbuzgóság nehezen emészthető, keletlen cipójává gyúrva. De a hölgy túlságosan engedelmes volt ahhoz, hogy panaszkodjék az étrend miatt, vagy hogy egy falatot is kérjen ráadásul.

A lányok nemük kiváló példányai voltak: magas termetűek, római metszésű orral. Hibátlan nevelést kaptak. Mindent jól csináltak. Történelem és a legkomolyabb olvasmányok pallérozták elméjüket. Elveiken és véleményeiken egy jottányit sem lehetett változtatni. Az övéknél pontosabban beszabályozott életet, érzéseket, modort, szokásokat nehezen találhatott volna az ember. Betéve tudták a fiatal hölgyekre kötelező iskolai nyelvtani szabályokat, viselkedést

stb., sohasem tértek el ennek különös, merev előírásaitól, és titokban elsuttogott rémülettel szemléltek másokban minden elhajlást. A sivárság utálata nem az ő szakmájuk volt; fölfedezték mások jellemében azt a kifejezhetetlen valamit, amit eredetiségnek neveznek az emberek. Gyorsan felismerték ennek a sátáni tulajdonságnak jeleit, s ahol nyomára akadtak - akár külsőben, szavakban vagy cselekedetekben, akár valamilyen könyv friss, életerős stílusából olvasták ki, vagy érdekes, újszerű, szépen kifejező beszédben hallották -, megborzongtak, hátrahőköltek: veszedelem lebegett a fejük fölött, fenyegetés ólálkodott körülöttük. De mi ez a különös valami? Minthogy érthetetlen, csakis rossz lehet. El kell ítélni, láncra kell verni!

Henry Sympson, a család legfiatalabb és egyetlen fiúgyermeke tizenöt éves múlt. Általában mindig a nevelőjével volt, de ha az elment hazulról, Henry unokanővére, Shirley társaságát kereste. Ez a fiú egészen elütött a nővéreitől; kicsi volt, sánta és sápadt. Nagy szeme kissé bágyadtan fénylett mély gödrében; rendszerint homályos volt a tekintete, de tudott ragyogni is. Néha nemcsak ragyogott, de lángolt is. Ha indulat fűtötte, az arca is kipirult, és a nyomorék mozgása határozottá vált. Az anyja szerette Henryt, úgy gondolta, hogy különös egyénisége az elhivatottság jele. Elismerte, nem olyan, mint a többi fiú; újra testet öltött Sámuelnek tartotta, akit Isten azért küldött a világra, hogy pap legyen belőle. Mr. és Mrs. Sympson, minthogy nem értették meg fiukat, nem sokat foglalkoztak vele. Shirleynek ő volt a kedvence, és Henrynek Shirley volt a játszótársa.

Ebben a családi körben - vagy inkább azon kívül - mozgott a házitanító: a bolygó. Igen, Louis Moore mindig jelenlevő, mindig távoli bolygója volt a Sympson háznak; kapcsolatban állt vele, és mégis külön pályán haladt. A korrekt család minden tagja megfelelő méltósággal bánt vele. Az apa mereven udvarias volt, néha ingerlékeny; az anya, barátságos nő lévén, figyelmes, de kimért; a lányok elvont jelenségnek tekintették, nem férfinak. Modorukkal érzékeltették, hogy öccsük nevelője nem élő ember a számukra. Ők tanult lányok, a házitanító művelt ember, de nem az ő szemükben. Ők képzettek, Moore is jó képességekkel rendelkezik, de ezt észre sem vették. A házitanító kitűnő rajzát meg sem látták, eredeti nézeteit mintha meg sem hallották volna. Semmi sem rendíthette meg illedelmes viselkedésüket.

Azt is mondhattam volna, hogy semmi sem múlhatta felül ezt a viselkedést. Emlékszem valamire, ami különösen megdöbbentette Caroline Helstone-t; s ez az a felfedezés volt, hogy unokabátyjának *egyetlen* együttérző barátja sincs Fieldheadben, és Miss Keeldar szemében is csak házitanító, éppoly kevéssé úriember, éppoly kevéssé férfi, akárcsak a tiszteletre méltó Sympson kisasszonyok számára.

Mi történhetett a jószívű Shirleyvel, hogy ilyen közönyös tudott maradni egy embertársával szemben, aki ilyen magányosan, örömtelenül él az ő fedele alatt? Talán nem volt éppen leereszkedő Moore-ral, de nem érdekelte, nem törődött vele. A nevelő jött és ment, beszélt vagy hallgatott, és Shirley többnyire észre se vette, hogy a világon van.

Ami Louis Moore-t illeti, ő úgy viselkedett, mint aki már hozzászokott ezekhez a dolgokhoz, mint aki elhatározta, hogy egy ideig elviseli ezt az életet. Képességeit mintha befalazta volna magába, s azok nem zúgolódtak a fogságban. Sohasem nevetett, ritkán mosolygott, nem panaszkodott. Aggályos gondossággal teljesítette sokrétű kötelességét. Tanítványa szerette, s másoktól a világon semmi egyebet nem kívánt, csak udvarias bánásmódot. Sőt úgy tűnik, nem is fogadott volna el ennél többet, legalábbis ebben a házban nem, mert amikor unokatestvére, Caroline, finoman megpendítette, hogy kössenek barátságot, nem nagyon bátorította ezt a kezdeményezést, és inkább kerülte a lányt, semmint kereste a társaságát. Sápadt arcú, nyomorék tanítványán kívül csupán egyetlen élőlényt szeretett ebben a házban: a vad külsejű Tatárt. A másokkal szemben morcos, nehezen kezelhető kutya feltűnően vonzódott hozzá, annyira, hogy néha, amikor Moore-t étkezéshez szólították, s belépett a szobába, leült az asztalhoz, és

senki sem szólt egy szót se hozzá, a Tatár fölkelt a helyéről, Shirley lába mellől, és odament a hallgatag házitanítóhoz. Shirley egyszer - csak egyszer! - észrevette, hogy a kutya otthagyta, és fehér kezét kinyújtva halk hangon megpróbálta visszacsalogatni. A Tatár ránézett, megcsóválta a farkát, szusszantott, ahogy szokott, de nem vette tudomásul a hívást, és nyugodtan odatelepedett Louis Moore mellé. A házitanító térdére húzta a kutya nagy, fekete orrú fejét, megveregette, és egy kis mosoly futott át az arcán.

Az éles szemű megfigyelő még aznap este észrevehette volna, hogy miután a Tatár hűségesen újra Shirley zsámolya mellé feküdt, a vakmerő házitanító egyetlen szóval, egyetlen taglejtéssel ismét elbűvölte. A szóra a Tatár fölkapta a fejét, fülét hegyezte, a kézmozdulatra fölállt, és odament Moore-hoz, kedvesen leszegett fejjel, simogatást várva. Amikor Moore megcirógatta, nyugodt arcán újra átfutott a jelentős mosoly.

- Shirley - kezdte Caroline egy nap, amikor kettesben ültek a kerti lakban -, mielőtt Sympsonék idejöttek, te már tudtad, hogy az unokabátyám, Louis Moore házitanító a nagybátyádéknál?

Shirley nem válaszolt olyan gyorsan, mint ahogy szokott, de végül mégiscsak felelt: - Igen, persze hogy tudtam.

- Gondoltam, hogy tudtad.

- Na és aztán?

- Nem értem, nem tudom kitalálni, miért nem említetted eddig a dolgot?

- Hogyhogy nem érted?

- Furcsának találom. Nem tudom megmagyarázni. Te sokat beszélsz és fenntartás nélkül. Miért nem említetted ezt a körülményt soha?

- Mert nem említettem - nevetett Shirley.

- Érdekes ember vagy te - jegyezte meg barátnője. - Azt hittem, jól ismerlek, de kezdek rájönni, hogy tévedtem. Mrs. Pryorról is hallgattál, mint a sír, és tessék, most itt van egy másik titok is. De hogy miért titkoltad, az rejtély előttem.

- Sohasem titkoltam, nem volt rá okom. Ha megkérdezed, hogy kicsoda Henry házitanítója, megmondtam volna. Azonkívül azt hittem, tudod.

- Nemcsak egy dolgot nem értek ebben a dologban. Te nem szereted szegény Louist, miért? Talán az tesz türelmetlenné vele, hogy *alárendelt* helyzetben van? Szeretnéd, ha Robert öccse magasabb pozícióban lenne?

- Robert öccse, az ám! - kiáltott föl Shirley kicsit megvető hangsúllyal, és gőgös türelmetlenséggel letépett egy szál rózsát a nyitott ablakon bekandikáló ágról.

- Igen, Robert öccse - mondta Caroline szelíd határozottsággal - ilyenformán közeli rokonságban van a völgybeli Gérard Moore-ral, bár a természet nem ajándékozta meg olyan csinos arccal és olyan nemes jellemmel, mint a bátyját, de ugyanaz a vér folyik az ereiben, és épp annyira úriember lenne, ha szabad ember volna.

- Bölcs, szerény, jámbor Caroline! - fakadt ki Shirley gúnyosan. - Emberek és angyalok, halljátok csak! Ne vessük meg a csúnya arcot, se a fáradságos, de becsületes mesterséget, igaz? Nézd, akiről dicshimnuszt zengsz, ott van a kertben - folytatta, kifelé mutatva a futórózsák sűrű szövevényének egy nyílásán, amelyen át Louis Moore volt látható, amint lassan közeledik az úton.

- Nézd, Shirley, Louis nem csúnya - bizonygatta Caroline -, nem közönséges, csak szomorú. Hallgat, gondolatait pecsét alatt tartja, de értelmes, művelt embernek tartom, és biztos lehetsz benne, hogy ha nem volna valami nagyon vonzó a természetében, akkor Mr. Hall nem keresné annyira a társaságát. Pedig azt teszi.

Shirley többször egymás után fölnevetett, mindig egy kicsit gúnyosan.

- Jó, jó - jegyezte meg -, azon az alapon, hogy ez az ember Cyril Hall barátja és Robert Moore öccse, valahogy el fogjuk viselni, hogy a világon van. Igaz, Cary? Értelmes, művelt embernek tartod, ugye? Nem teljesen idiótának, mi? Van valami vonzó a természetében! Tehát nem feltétlenül vadember. Jó, a véleményed sokat nyom nálam a latban, bebizonyítom, hogy így van, és ha erre jön, beszélni fogok vele.

Louis Moore a kerti lakhoz ért, és nem tudva, hogy a lányok bent vannak, leült a lépcsőre. Állandó kísérője, a Tatár, a nyomában volt, és most lefeküdt a lábához.

- Öreg fiú - mondta Louis, és meghúzta a kutya sárgásbarna fülét, jobban mondva azt a csonkot, mely száz ádáz csata után maradt belőle -, az őszi nap éppoly jólesően süt le ránk, mint a legszebbekre és a leggazdagabbakra. Ez a kert nem a miénk, de azért élvezzük a zöldjét és illatát, igaz?

Aztán némán üldögélt, simogatta a Tatárt, s az vinnyogott a túláradó szeretettől. Halk csivitelés hallatszott a környező fákról, és kis testek libbentek le könnyedén, mint hulló falevelek; kismadarak voltak, amelyek biztos távolságban a pázsitra szálltak és várakozón szökelltek ide-oda.

- A kis barna lurkók jól emlékeznek rá, hogy etettem őket a minap - folytatta Louis a monológot. - Szeretnének egy kis kétszersültet. Ma elfelejtettem félretenni egy kis törmeléket nekik. Éhes kis koboldok, egy morzsám sincs a számotokra. - Zsebébe nyúlt, de üresen húzta ki a kezét.

- Ezen a hiányon könnyen segíthetünk - suttogta a hallgatózó Miss Keeldar. Egy darabka édes süteményt vett ki a kézitáskájából, mert abban mindig akadt valami, amit odaszórhatott a csirkéknek, kiskacsáknak vagy verebeknek. Összemorzsolta a süteményt, és Louis válla fölött áthajolva a férfi tenyerébe szórta.

- Tessék - mondta -, a gondviselés küldi a gondatlannak.

- Kellemes ez a szeptemberi délután - jegyezte meg Louis Moore egyáltalán nem zavartan, miközben nyugodtan a fűbe szórta a morzsát.

- Még magának is?

- Éppoly kellemes, akárcsak egy királynak.

- Magát a magányosok fanyar diadalérzete tölti el, hogy élvezni tudja a természetet, a lelketlen és az alacsonyrendű lelkes teremtmények világát.

- Magányos, de nem fanyar. Az állatok között Ádám fiának érzem magam, az ő örökösének, akinek uralkodnia adatott „a földön csúszó-mászó mindenféle állatokon". A kutyája szeret, és követ engem; ha belépek az udvarba, a galambok leszállnak a dúcról, és a lábam körül repdesnek; a kancája az istállóban éppoly jól ismer engem, mint magát, de nekem jobban engedelmeskedik.

- A rózsáim pedig édes illatot árasztanak, és a fák árnyékot adnak magának.

- És - folytatta Louis - semmiféle szeszély sem foszthat meg ezektől az örömöktől. Ez mind az *enyém*.

Louis Moore tovább ment, a Tatár a nyomában, mintha kötelességérzet és szeretet kötné hozzá, Shirley pedig állva maradt a kerti lak lépcsőjén. Caroline figyelte Shirley arcát, amint az a goromba házitanító után nézett: elfehéredett, mintha befelé vérezne a büszkesége.

- Látod - jegyezte meg Caroline mentegetőzve -, annyiszor bántják meg az érzelmeiben, hogy attól mogorvává válik.

- Látod - vágott vissza Shirley haragosan -, ez az ember olyan téma, amelyen mindig össze fogunk veszni, ha előhozakodunk vele, ejtsük el tehát most már örökre.

„Azt hiszem, Louis többször viselkedett ilyenformán - gondolta magában Caroline -, és ez távolította el tőle annyira Shirleyt; azért mégis csodálkozom, hogy nem tud elnéző lenni bizonyos jellemekkel és körülményekkel szemben. Csodálom, hogy a Louis természetében rejlő szerénység, férfiasság és őszinteség nem menti őt Shirley szemében. Shirley nem szokott ilyen tapintatlan és ingerlékeny lenni."

Caroline két barátjának szóbeli nyilatkozata Louis Moore jelleméről csak megerősítette unokabátyjáról alkotott jó véleményét. William Farren, akinek házikójába Mr. Hall társaságában ellátogatott, kijelentette, hogy Mr. Moore talpig úriember, nincs is hozzá hasonló egész Briarfieldben; ő, William, bármit megtenne érte. Látni való, hogy a gyerekei is mennyire szeretik, a felesége is megkedvelte az első pillanatban, amikor meglátta; nem léphet be úgy a házba, hogy a gyerekek nyomban körül ne vegyék, ezeknek az apróságoknak, úgy látszik, több eszük van, mint a felnőtteknek, jobban meg tudják ítélni az emberi természetet.

Mr. Hall Miss Helstone-nak arra a kérdésére, hogy mi a véleménye Louis Moore-ról, rögtön azt válaszolta: ő a legkülönb pajtás, akivel találkozott, mióta elhagyta Cambridge-t.

- De olyan komoly - vetette ellen Caroline.

- Komoly! Nincs nála kellemesebb társaság az egész világon! Csupa különös, csendes, nem mindennapi humor. Életemben se élveztem még úgy kirándulást, mint azt, melyet vele tettem a tavakhoz. Oly megértő, az ízlése annyira magasrendű, hogy az embernek csak haszna lehet abból, ha vele van. Ami pedig a kedélyét és természetét illeti, csak azt mondhatom: kitűnő.

- Fieldheadben rosszkedvűnek látszik, úgy gondolom, azt tartják róla, hogy embergyűlölő.

- Azt hiszem, nem neki való hely és állás az. Sympsonék nagyon tiszteletre méltó emberek, de nem olyanok, akik megérthetik őt. Túl nagyra tartják a formákat, külsőségeket, melyek nagyon távol esnek Louistól.

- Azt hiszem, Miss Keeldar nem szereti őt.

- Mert nem ismeri! Mert nem ismeri! Máskülönben méltányolná az érdemeit.

Hát, magam is azt hiszem, hogy nem ismeri, tűnődött Caroline magában, s ezzel a feltevéssel igyekezett megmagyarázni azt, ami egyébként megmagyarázhatatlannak látszott. De a kérdés ilyen egyszerű megoldásánál nem tarthatott ki sokáig, kénytelen volt Miss Keeldar ellenszenvétől még ezt a negatív mentséget is megtagadni.

Egy nap véletlenül Henry Sympsonnal volt együtt a tanulószobában. A fiút kedves, ragaszkodó természete miatt hamar a szívébe zárta. Henry valami mechanikai szerkezettel foglalkozott. Sántasága miatt szerette az ülő foglalkozást. Egyszerre csak kutatni kezdett nevelője íróasztalában egy darab viasz vagy zsineg után, amire szüksége lett volna a munkánál. Moore történetesen nem volt otthon, Mr. Hall nézett be hozzá előzőleg, és hosszabb sétára vitte. Henry nem találta meg mindjárt, amit keresett, egymás után kutatta át a fiókokat, és végül

amikor egy belső fiókot nyitott ki, nem egy darab viaszra vagy egy gombolyag zsinegre bukkant, hanem egy kis csomag szalaggal átkötött füzetre. Henry megnézte a füzetcsomót.

- Micsoda vacakot tart Mr. Moore a fiókjában - mondta. - Remélem, nem az én régi dolgozataimat őrizte meg ilyen gondosan.

- Mi az?

- Régi füzetek.

Caroline elé dobta a füzetcsomót. A kis csomag olyan rendes volt külsőre, hogy Caroline kíváncsi lett a tartalmára. - Ha ezek csak füzetek, azt hiszem, belenézhetek.

- Hát persze. Egész nyugodtan. Mr. Moore íróasztala félig az enyém is, mert nem bánja, ha mindenfélét tartok benne, és én engedélyt adok magának.

Amikor Caroline kinyitotta a füzeteket, kiderült, hogy francia fogalmazási gyakorlatok vannak bennük, különös, de jellegzetes, tiszta és világos kézírással. Az írást rögtön felismerte, nem nagyon volt szüksége további bizonyítékra, a gyakorlatok alatt meghúzódó névaláírásra, hogy megállapítsa, kitől származik. Ez a név mégis csodálkozásra késztette: „Shirley Keeldar, Sympson Grove, ...shire" (valamelyik déli megye). A keltezés négy évvel korábbi volt.

Caroline újra átkötötte és tűnődve kezében tartotta a füzetcsomót. Félig-meddig úgy érezte, hogy visszaélt a bizalommal, amikor belepillantott.

- Tudja, ezek Shirley füzetei - mondta Henry.

- *Te* adtad ezeket Mr. Moore-nak? Gondolom. Mrs. Pryorral csinálta Shirley ezeket a gyakorlatokat.

- Sympson Grove-ban írta, az én tanulószobámban, amikor nálunk lakott. Mr. Moore tanította franciára, ez az anyanyelve.

- Tudom. Mondd, Henry, jó tanítvány volt Shirley?

- Vad teremtés volt, folyton nevetett, de örültem, ha bejött a szobámba, mert akkor élveztem a leckeórát. Könnyen tanult, az ember azt se tudta, mikor és hogyan szedte föl a tudományt. A francia gyerekjáték volt neki, olyan gyorsan beszélt franciául, mint maga Mr. Moore.

- Engedelmes tanítvány volt, vagy sok galibát okozott?

- Bizonyos értelemben elég sok galibát okozott, szeleburdi volt, de én kedveltem. Iszonyúan szeretem Shirleyt.

- *Iszonyúan* szereted! Te kis együgyű. Nem is tudod, mit beszélsz.

- *Iszonyúan* szeretem. Ő a szemem fénye. Ezt meg is mondtam tegnap este Mr. Moore-nak.

- Biztosan megdorgált, amiért ilyen túlzó vagy.

- Nem dorgált meg. Ő nem szokott dorgálni, úgy, mint a lányokat a nevelőnők. Akkor éppen olvasott, csak belemosolygott a könyvbe, és azt mondta: ha Miss Keeldar nem több ennél, akkor kevesebb, mint amilyennek ő gondolta, én meg rossz szemű, rövidlátó legényke. Sajnos, Miss Helstone, én szegény szerencsétlen vagyok. Tudja, a nyomorék lábam miatt.

- Ne törődj vele, Henry, nagyon rendes kis fickó vagy, és ha Isten nem ajándékozott meg erővel és egészséggel, adott neked jó kedélyt, nagyszerű szívet meg elmét.

- Engem mindig le fognak nézni. Néha úgy érzem, hogy maga is meg Shirley is lenéz engem.

- Ide figyelj, Henry! Általában véve nem szeretem az iskolás fiúkat, nagyon irtózom tőlük. Kis vadembereknek tartom őket, akik természetellenes gyönyörűséggel ölnek és kínoznak madarakat, bogarakat, kismacskákat és mindent, ami gyöngébb náluk. Te azonban egészen más vagy, s én igazán szeretlek. Csaknem olyan értelmes vagy, mint egy felnőtt férfi. (Isten a megmondhatója, hogy mennyivel értelmesebb, mint sok férfi - mormolta magában Caroline.) Szeretsz olvasni, és értelmesen beszélsz arról, amit olvastál.

- Szeretek olvasni, és tudom, hogy értelmes vagyok meg érző szívű.

Ekkor belépett Miss Keeldar.

- Henry - mondta -, idehoztam az ebédedet. Mindjárt elkészítem neked. - Egy pohár frissen fejt tejet tett az asztalra, egy tányéron valami bőrszerű holmit és egy eszközt, amely hasonlított a kenyérpirító villához.

- Mit csináltok itt ti ketten? - kérdezte. - Átkutatjátok Mr. Moore íróasztalát?

- Nézegettük a régi füzeteket - válaszolta Caroline.

- A régi füzeteket?

- A francialeckéidet. Nézd csak! Nyilván nagy becsben tartják, mert gondosan megőrizték őket. - Caroline rámutatott a füzetcsomóra. Shirley fölkapta a csomagot.

- Nem is tudtam, hogy egy is megvan ezekből - mondta. - Azt hittem, már régóta begyújtottak velük a konyhán, vagy a szobalány használta őket hajgöndörítésre Sympson Grove-ban. Minek tetted el ezeket, Henry?

- Nem én tettem el, eszembe se jutott volna. Meg se fordult a fejemben, hogy ezek a füzetek érnek valamit. Mr. Moore tette el őket az íróasztala belső fiókjába. Lehet, hogy megfeledkezett róluk.

- Így van, nyilván megfeledkezett róluk - visszhangozta Shirley. - Rendkívül jó fogalmazások - jegyezte meg önelégülten.

- Micsoda szeleburdi lány voltál akkoriban, Shirley! Milyen jól emlékszem rád, karcsú voltál és olyan könnyű, hogy föl tudtalak emelni, pedig jó magasra nőttél. Látlak hosszú, válladra hulló fürtjeiddel, és látom, hogy úszik utánad a selyemöved. Hogy felélénkítetted Mr. Moore-t, legalábbis eleinte, később aztán, azt hiszem, elszomorítottad.

Shirley a sűrűn teleírt lapokat forgatta, nem szólt semmit. Egyszer csak megszólalt: - Ezt egy téli délutánon írtam. Egy havas táj leírása.

- Emlékszem - mondta Henry -, amikor Mr. Moore elolvasta, így kiáltott fel: *Voilà, le français gagné!*[47] Azt mondta, hogy jól csináltad. Te azután rávetted, hogy rajzolja meg szépiával a tájat, melyet leírtál.

- Ezt se felejtetted el, Henry?

- Nem én. Mindnyájunkat megszidtak aznap, mert nem mentünk le teázni, amikor szólítottak bennünket. Emlékszem a házitanítómra, amint a festőállványa előtt ül, te meg mögötte állsz, tartod a gyertyát, és nézed, hogy rajzolja a havas sziklákat, a fenyőt, az alatta fekvő szarvast és fölötte a félholdat.

- Hol vannak Moore rajzai, Henry? Caroline-nak látnia kell őket.

---

[47] Lám, elsajátította a franciát!

- A mappájában, de az be van lakatolva. Nála van a kulcs.

- Kérd el tőle, amikor megjön.

- Kérd el tőle te, Shirley. Észrevettem, hogy mostanában a tartózkodó, büszke hölgyet játszod vele szemben.

- Shirley, te valóságos rejtély vagy - suttogta Caroline a lány fülébe. - Micsoda furcsa dolgokat fedezek föl benned napról napra! Én, aki azt hittem, hogy bizalmasod vagyok, te megmagyarázhatatlan teremtés! Még ez a fiú is megpirongat téged.

- Tudod, Harry, már elfelejtettem a „régi szép időket" - válaszolt Miss Keeldar a Sympson gyereknek, ügyet sem vetve Caroline-ra.

- Ezt pedig nem lett volna szabad. Ha ilyen rövid az eszed, nem érdemled meg, hogy egy férfi esthajnalcsillaga légy.

- Egy férfi esthajnalcsillaga, az ám! És a férfin a te imádandó személyedet értsem, ugye? Gyere, idd meg a friss tejedet, amíg meleg.

A kis nyomorék fölállt, és a kandallóhoz bicegett, mert ottfelejtette a mankóját.

- Te szegénykém, drága kis sántám - mormolta Shirley leggyengédebb hangján, miközben a fiút támogatta.

- Kit szeretsz jobban, Shirley, engem vagy Mr. Sam Wynne-t? - kérdezte a fiú, és elhelyezkedett egy karosszékben.

- Ugyan, Harry! Sam Wynne-t utálom, te pedig a kedvencem vagy.

- Engem vagy Mr. Malone-t?

- Persze hogy téged. Ezerszer is téged!

- Pedig azok nagyszerű, bajszos fickók, hat láb magas mind a kettő.

- Ezzel szemben te, Harry, ameddig élsz, sápadt nyomorék maradsz.

- Igen, tudom.

- Azért nem kell szomorkodnod. Nem mondtam már sokszor, ki volt majdnem olyan kicsi, sápadt és beteges, mint te? És mégis hatalmas, mint egy óriás, és bátor, mint az oroszlán.

- Horatio admirális?

- Horatio admirális, Nelson grófja, Bronti hercege; olyan nagyszerű szíve volt, mint valami titánnak; hős volt, akár a legkiválóbbak valaha a lovagkorban; a hatalmas Anglia vezére, az erős Anglia parancsnoka a tengereken, aki villámaival sújtotta le az ellenséget.

- Nagy ember volt, de én nem vagyok harcias, Shirley, s a lelkem mégis olyan nyugtalan... éjjel-nappal ég, magam se nagyon tudom, hogy mi legyek, mit tegyek, mit viseljek el.

- Az a bajod, Harry, hogy a lelked erősebb és idősebb, mint a tested. Rabságban él, a tested rabságában. De kivívja majd a felszabadulását. Ne csak a könyveket tanulmányozd gondosan, hanem a világot is. Szereted a természetet; szeresd félelem nélkül. Légy türelmes, várd ki az idődet. Te nem leszel katona vagy tengerész, de ha megéred - figyelj a jóslatomra! -, író leszel vagy talán költő.

- Író! Pompás gondolat. Az leszek, az leszek! Írok majd egy könyvet, hogy neked ajánlhassam.

- Azért fogod megírni, hogy felszabadítsd a lelkedet. A mindenségit! Miket is beszélek? Azt hiszem, többet mondok és ígérek, mint amennyit megértek az egészből. Nesze, Harry, itt van a pirított zabkenyered. Edd meg, és váljék egészségedre.

- Szívesen.

Ekkor egy hang szólt be kívülről a nyitott ablakon: - Érzem a zabkenyér finom illatát, Miss Keeldar, bejöhetek, kapok én is belőle?

- Mr. Hall (mert Mr. Hall volt, aki Louis Moore-ral együtt visszaérkezett a sétából), rendes villásreggeli van föltálalva az ebédlőben, és rendes emberek ülik körül az asztalt. Csatlakozhat a társasághoz, és velük ehet, ha kedve tartja. De ha szabálytalan ízlése folytán jobban szereti a szabálytalan étkezést, akkor jöjjön be, és tartson velünk.

- Finom ez az illat, s ezért engedem, hogy az orrom vezessen - felelte Mr. Hall, és kisvártatva belépett Louis Moore társaságában. Az utóbbi szeme a nyitott íróasztalra tévedt.

- Betörők! - mondta Moore. - Henry, megérdemled a nádpálcát.

- Verje meg Shirleyt és Caroline-t, ők tették - hangzott a válasz, inkább a hatás, mint az igazság kedvéért.

- Te áruló, te hamis tanú! - kiáltotta egyszerre a két lány. - Hozzá se nyúltunk semmihez, legföljebb érdeklődtünk, s ezért csak dicséret illet minket.

- Pontosan így van - mondta kivételesen mosolyogva Moore. - És mit szaglásztak ki dicséretre méltó érdeklődésükben? - Most észrevette, hogy a belső fiók nyitva van. - Ez üres! Ki vette ki a...?

- Tessék, tessék! - mondta Caroline gyorsan, és sietve visszatette helyére a kis csomagot, Moore becsukta a fiókot, és bezárta az óraláncán függő kis kulccsal. Rendbe rakta a többi papírokat is, becsukta az íróasztalt, és minden további nélkül leült.

- Azt hittem, jobban megszid majd minket, uram - mondta Henry.

- A lányokra ráfér egy kis dorgálás.

- Ezt a lelkiismeretükre bízom.

- Az vádolja is őket, uram, mert előre megfontolt szándékkal bűnt követtek el. Ha én nem vagyok itt, a mappájával is azt teszik, amit az íróasztalával. De én megmondtam nekik, hogy be van lakatolva.

- Itt akar villásreggelizni velünk? - vágott közbe Shirley Moore-hoz fordulva, láthatólag azzal a szándékkal, hogy más témára terelje a szót.

- Természetesen, ha szabad.

- Kénytelen lesz beérni frissen fejt tejjel és zabkenyérrel.

- *Va... pour le lait frais*[48]- mondta Louis -, de a maguk zabkenyere... - Fintorgott.

- Azt nem tudja lenyelni - jegyezte meg Henry -, úgy érzi, olyan, mint a korpakenyér, melyet savanyú kovásszal kelesztettek.

- Jó, akkor külön engedéllyel adunk neki néhány darabka kétszersültet, de mást nem kaphat.

---

[48] Legyen... frissen fejt tej.

A házikisasszony csöngetett, és parancsára hamarosan behozták az egyszerű ennivalót. Shirley maga töltötte ki a tejet, és osztotta szét a zabkenyeret a tanulószoba vígan lobogó tüze köré gyűlt meghitt kis társaságnak. Aztán átvette a főkenyérpirító tisztét, pirítóvillával a kezében letérdelt a szőnyegre, és ügyesen végezte feladatát. Mr. Hall kitűnő hangulatban volt, mert szerette a hétköznapi, egyszerű újításokat, és a száraz zabkenyeret is megszokta, számára élvezetes volt, akár a manna. Vidáman beszélgetett, nevetgélt Caroline-nal, akit maga mellé ültetett, hol Shirleyvel vagy Louis Moore-ral. Louis méltó párja volt a jókedvben; nem sokat nevetett, de legnyugodtabb hangon igen szellemes dolgokat mondott. Ajkáról könnyedén peregtek a jóízű, csípős, váratlan fordulatok, komoly hangon. Kitűnő társaságnak bizonyult, ahogy ezt Mr. Hall már előzőleg megmondta. Caroline csodálta a humorát, de még inkább a tökéletes nyugalmát. A jelenlevők közül láthatóan senki sem hatott rá kellemetlenül bénítóan, senkit sem talált unalmasnak, gátlónak vagy dermesztőnek. Pedig a hűvös, fensőbbséges Miss Keeldar szinte a lába mellett térdelt a kandalló előtt.

Csakhogy Shirley már nem volt hűvös és fensőbbséges, legalábbis ebben a pillanatban nem. Tudomást sem vett pillanatnyi alárendelt helyzetéről, vagy ha mégis, akkor egyenesen élvezte az alárendelt helyzet varázsát. Nem sértette a büszkeségét, hogy a társaságban, melyet önként szolgált ki, mint valami szobalány, jelen van unokatestvérének házitanítója is; nem riasztotta vissza, hogy annak is át kell nyújtania a tejet és kenyeret, mint a többinek. Moore pedig olyan nyugodtan vette át kezéből az adagját, mintha egyenrangúak volnának.

- Nagyon melege lehet - mondta Moore, amikor Shirley már jó ideje tartotta a villát -, majd felváltom magát. - És fölényes nyugalommal kivette a villát a lány kezéből.

Shirley ellenállás nélkül megadta magát, nem ellenkezett, és nem mondott köszönetet.

- Szeretném látni a képeidet, Louis - szólalt meg Caroline, amikor a pazar villásreggelit elfogyasztották. - Maga is, Mr. Hall?

- Hogy örömet okozzak magának, igen, de részemről végeztem vele, mint művésszel. Elegem volt belőle ilyen minőségében Cumberlandban és Westmorelandban. Annyiszor megáztunk a hegyek között, mert Louist nem lehetett levakarni a tábori székről, ha egyszer el akarta kapni a jó fényhatást az esőfelhők, a sűrűsödő ködpárák, az elő-előtörő napsugarak és ki tudja még, mi minden ábrázolása közben.

- Itt a mappa - mondta Henry. Egyik kezében hozta a mappát, másikkal a mankójára támaszkodott.

Louis átvette, de mozdulatlanul ült tovább, mintha arra várna, hogy más is csatlakozzon a kéréshez. Úgy tetszett, nem is nyitja ki addig, amíg a gőgös Shirley nem kegyeskedik érdeklődést tanúsítani a rajzok iránt.

- Addig várat bennünket, amíg a kíváncsiság ki nem fúrja az oldalunkat - jegyezte meg Shirley.

- Maga is ki tudja nyitni - mondta Moore, és odaadta Shirleynek a kulcsot. - Egyszer már el is rontotta a lakatot. Próbálja meg kinyitni.

Moore odanyújtotta a mappát, Shirley kinyitotta, aztán élve az alkalommal, sorra átnézte a rajzokat. Egyetlen megjegyzés nélkül, némán élvezte - ha ugyan élvezte - a látványt.

Moore a széke mögött állt, s a lány válla fölött nézte a rajzokat, s amikor Shirley végzett, és a többiek kezdték nézegetni a képeket, ellépett onnan, és fel-alá járkált a szobában.

Az útról kocsizörgés hallatszott, és megszólalt a kapucsengő. Shirley fölállt.

- Látogatók érkeztek - mondta -, mindjárt be fognak hívni a szobába. Még csak ez kellett, most mehetek fogadni a társaságot. Henryvel fél délelőtt gyümölcsöt szedtünk a kertben. Bár inkább a szőlőtőkéim között vagy a fügefám alatt heverhetnék! Boldog az indián törzsfőnök rabszolga felesége, annak nincsenek társadalmi kötelezettségei, üldögélhet békésen, zavartalanul, wigwamja valamelyik sarkában, és gyékényt fon, gyöngyöt fűz, vagy lesimítja valamelyik kis lurkó borzas fejét. Ki fogok vándorolni a nyugat-amerikai erdőségekbe.

Louis Moore nevetett. - Hogy feleségül menjen valami Fehér Felhőhöz vagy Nagy Bölényhez, és aztán a frigy után annak a kellemes kötelességnek szentelhesse magát, hogy felássa ura és parancsolója kukoricaföldjét, míg az pipázik vagy pálinkázik.

Shirley éppen válaszolni akart, amikor a tanulószoba ajtaja kinyílt, és Mr. Sympson lépett be. Elképedve megállt, mikor meglátta a tűz körül ülő csoportot.

- Azt hittem, egyedül van, Miss Keeldar - szólalt meg -, és egy egész társaságot találok itt. - Megdöbbent, megbotránkozott arcáról világosan látszott, hogy ha nem ismer fel a társaság egyik tagjában egyházi férfit, rögtönzött szónoklatot tartott volna unokahúgának rendkívüli szokásairól. De a papi ruha iránti tisztelet elnémította.

- Csupán azt akartam bejelenteni - mondta hűvösen -, hogy a De Walden-kastélyból látogatóba érkezett a család, és Wynne úr meg a felesége, a két lánya és Sam úr a szalonban van. - Meghajolt és távozott.

- A család a De Walden-kastélyból! Pocsékabb együttest el se lehet képzelni - mormolta Shirley.

Csendesen ült, látszott rajta, hogy megmakacsolta magát, és semmi kedve sincs mozdulni a helyéről. A tűztől kipirult az arca. Sötét haját összekócolta a reggeli szél. Csaknem testhez álló, könnyű, bővülő muszlinruhát viselt, és a sál, melyet a kertben hordott, hanyag redőkben még mindig rajta volt. A rendetlen külsejű, makacs lány megkapó látványt nyújtott, nagyon csinos volt, szebb, mint máskor, mintha - ki tudja, mitől - valami belső gyengéd érzés hevítené, s attól virult volna ki az arca.

- Shirley, Shirley, menned kell - suttogta Caroline.

- Szeretném tudni, miért?

Shirley a kandalló fölött függő tükörbe nézett, és látta, hogy Mr. Hall és Louis Moore komoly arccal figyelik. Megadó mosollyal szólalt meg: - Ha a társaság többsége azt tartja, hogy a De Walden-kastélybeli társaságot megilleti az udvariasság, akkor alárendelem a hajlandóságomat a kötelességemnek. Aki úgy gondolja, hogy mennem kell, tartsa fel a kezét.

Újra a tükörbe nézett: egyhangúlag mindenki ellene szavazott.

- Mennie kell - mondta Mr. Hall. - És legyen udvarias. A társadalmi élet sok mindenre kötelezi, nem szabad csak önmagával törődnie.

Louis Moore halkan helyeselt.

Caroline odalépett barátnőjéhez, lesimította hullámos fürtjeit, ruháját kevésbé művészi, de sokkal háziasabb rendbe igazította, s ezzel kitessékelte a szobából. Shirley lebiggyesztett ajakkal még mindig tiltakozott az eltávolítás ellen.

- Különös báj van benne - jegyezte meg Mr. Hall, mikor Shirley kiment. - Most pedig távoznom kell, mert Sweeting elment meglátogatni az édesanyját, és ma még temetés vár rám.

- Henry, vedd a könyveidet, itt a lecke ideje - mondta Moore, és leült az íróasztalához.

- Különös báj - ismételte a tanítvány, amikor tanítójával magukra maradtak. - Valóban. Nem olyan, mint egy fehér bőrű boszorkány?

- Kiről beszélsz?

- Shirleyről, az unokatestvéremről.

- Ne foglalkozz ide nem tartozó dolgokkal! Tanulj csendben!

Mr. Moore szigorú és savanyú arcot vágott. Henry ismerte ezt a hangulatát, ritkán fordult elő az ilyesmi házitanítójánál, de ha így adódott, tiszteletben tartotta, és engedelmeskedett.

HUSZONHETEDIK FEJEZET
Az első kékharisnya

Miss Keeldar és nagybátyja lelki alkatuknál fogva sohasem értették meg egymást. A nagybácsi ingerlékeny volt, Shirley tüzes; a nagybácsi zsarnokoskodó, Shirley a szabadságot szerette; a nagybácsi anyagias, Shirley inkább romantikus.

Mr. Sympson nem ok nélkül látogatott Yorkshire-ba. Célja egyértelmű volt, és lelkiismeretesen akarta megvalósítani. Régi vágya, hogy unokahúgát férjhez adja, hozzáillő élettársat keressen neki, megfelelő férj kezére bízza, és ezzel egyszer s mindenkorra lerázza a vele kapcsolatos kötelezettségeket.

Csak az volt a baj, hogy unokahúga gyerekkorától fogva nem értett egyet vele a „hozzáillő" és „megfelelő" szavak jelentésében. Shirley sohasem fogadta el nagybátyja meghatározását, és kétséges, hogy most, élete legfontosabb lépésénél, hajlandó lesz-e elfogadni. A próba hamarosan elkövetkezett.

Mr. Wynne a fia, Samuel Fawthrop Wynne nevében szabályszerűen megkérte Shirley kezét.

- Határozottan hozzáillő! A legmegfelelőbb! - jelentette ki Mr. Sympson. - Szép, tehermentes birtok, valódi jólét, jó összeköttetések. *Ennek meg kell lennie!*

Behívatta unokahúgát a tölgyfa burkolatú szalonba, bezárkózott vele kettesben, közölte az ajánlatot, elmondtad véleményét, és kérte a lány beleegyezését. Nem kapta meg.

- Nem, nem megyek feleségül Samuel Fawthrop Wynne-hez!

- Azt kérdem, miért nem? Indokolja meg. Minden tekintetben méltó magához.

Shirley a kandalló előtti szőnyegen állt, sápadt volt, akár a kandalló fehér márványlapjai és párkánya a háta mögött, tágra nyitott, mosolytalan szeme villámlott.

- Én pedig azt kérdem: milyen értelemben méltó az a fiatalember a kezemre?

- Kétszer annyi pénze, kétszer annyi józan esze van, mint magának, ugyanolyan jók a kapcsolatai, s éppoly tekintélyes, mint maga.

- Ha százszor annyi pénze volna, akkor se tudnám szeretni.

- Kérem, mondja el ellenvetéseit.

- Megvetésre méltó, közönséges, kicsapongó életet élt. Fogadja el ezt az első számú oknak, amiért visszautasítom.

- Miss Keeldar, ez fölháborító!

- S ez a viselkedése magában is mérhetetlenül alacsonyabb rendűvé teszi. Az intellektusa nem éri el azt a színvonalat, melyet tisztelni tudnék. A többi kizáró ok: a nézetei korlátoltak, érzései tompák, ízlése közönséges, modora faragatlan!

- De köztiszteletben álló, gazdag ember. Csak önhittségből utasítja vissza.

- Kereken visszautasítom! Ne is bosszantson tovább ezzel a témával. Megtiltom!

- Szándékában áll egyáltalán valamikor férjhez menni? Vagy jobban szeretne vénlány maradni?

- Nincs joga választ követelni erre a kérdésre!

- Szabad tudnom, arra vár talán, hogy valami magas rangú férfi, a birodalom valamelyik főrendje kéri meg a kezét?

- Nem hiszem, hogy a főrendek sokat törődnének azzal, kinek nyújtom a kezem.

- Ha előfordult volna már elmebaj a családban, azt hinném, hogy maga őrült. A maga különcsége és önhittsége a téboly határát súrolja.

- Lehet, hogy mire befejezem, látni fogja, hogy átugrom ezt a határt.

- Nem is várok egyebet egy ilyen hibbant, makacs lánytól! Vigyázzon magára, merészelje csak beszennyezni a nevünket egy rangján aluli házassággal!

- A nevünket? Hát engem is Sympsonnak hívnak?

- Hála istennek, nem! De vigyázzon magára, velem nem lehet packázni!

- No és, kérdem a törvény és a józan ész nevében: mit tesz, mit tehet, ha úgy hozza a kedvem, hogy olyasvalakit választok, aki magának nem tetszik?

- Vigyázzon! Vigyázzon! - figyelmeztette Sympson a lányt remegő hangon, remegő kézzel.

- Miért? Honnan van hatalma fölöttem? Miért féljek én magától?

- Vigyázzon, hölgyem!

- Nagyon is vigyázok magamra, Mr. Sympson. Elhatároztam, hogy akihez férjhez megyek, azt tisztelni, csodálni és *szeretni* fogom.

- Esztelen locsogás! Illetlen, nőhöz nem méltó!

- Egész szívemmel fogom szeretni. Tudom, hogy ismeretlen nyelven beszélek magával, de mit sem törődöm azzal, megért-e vagy sem.

- És ha ez a maga szeretete egy koldusnak jut?!

- Sosem jut koldusnak! A koldulás nem tiszteletre méltó dolog.

- És ha egy alantas hivatalnoknak vagy színésznek, egy színdarabírónak vagy... vagy...?

- Bátorság, Mr. Sympson, vagy micsodának?

- Valami nyomorult kis tollforgatónak vagy valami kopott, sápítozó művésznek?

- A nyomorúságost, kopottat, sápítozót nem szeretem, az irodalmat és a művészetet nagyon. Szeretném tehát tudni, hogy illik hozzám a maga Fawthrop Wynne-je? Nem képes leírni pár sort helyesírási hibák nélkül. Csak sportújságot olvas; ő volt a stilbró'-i gimnázium tökfilkója.

- Úrihölgyhöz nem illő beszéd. Úristen! Mi lesz ebből a lányból?! - Mr. Sympson égnek emelte a szemét és a kezét.

- Soha Hymen oltára elé Sam Wynne-nel!

- Mi lesz ebből a lányból?! Miért nem szigorúbbak a törvények, hogy kényszeríthetném rá, vegye elő a józan eszét?

- Vigasztalódjék, bácsikám. Ha Anglia jobbágyfalu lenne, maga pedig a cár, akkor sem kényszeríthetne erre a lépésre. Majd írok Mr. Wynne-nek. Ne bajlódjék tovább ezzel a dologgal.

A szerencse a közmondás szerint is forgandó, szeszélyét némelykor azzal nyilvánítja, hogy ugyanabban a dologban ismételten rámosolyog kiválasztottjára. Úgy esett, hogy Miss Keeldar, vagy inkább a szerencséje, már-már általános feltűnést keltett az egyházkerületben, és olyan

tájakra is elhatott a híre, amiről a hölgy nem is álmodott. Mr. Wynne házassági ajánlata után még hárman megkérték a kezét. Valamennyi ajánlat többé-kevésbé megfelelőnek látszott. Nagybátyja sorjában mindegyiket megpróbálta rátukmálni, Shirley azonban sorjában visszautasította valamennyit. Pedig a kérők közül nem egy kifogástalan jellemmel és jelentékeny vagyonnal bírt. Nagybátyján kívül sokan kérdezgették: ugyan mit gondol, kit szándékozik behálózni az a lány, hogy ilyen arcátlanul válogatós.

Végül a pletykafészkek úgy gondolták, hogy rájöttek Shirley viselkedésének nyitjára, nagybátyja biztos volt benne, sőt mi több, a felfedezés egészen új megvilágításba helyezte unokahúgát, s ennek megfelelően magatartása teljesen megváltozott irányában.

Fieldhead légköre az utóbbi időben annyira átforrósodott, hogy kettejük számára elviselhetetlenné vált. A kedves nagynéni nem tudta összebékíteni őket, a lányok meg jéggé fagytak veszekedéseik hallatára. Az illedelmes Gertrude és Isabelle órákon át sugdosódott a szobájában, s majd megdermedtek az iszonyattól, ha véletlenül magukra maradtak vakmerő unokatestvérükkel. De, amint mondtam, változás következett be: Mr. Sympson megbékült, és családja megnyugodott.

Már említettem Nunnelyt, a falut, régi templomát, erdőségét s az egykori kolostor romjait. Volt egy kastélya is, melyet Rendháznak neveztek - ódonabb, nagyobb, főúribb épület, mint amilyennel akár Briarfield, akár Whinbury büszkélkedhetett. S ami még ennél is több, volt főrangú gazdája is, egy báró, s ilyennel sem Briarfield, sem Whinbury nem kérkedhetett. Nunnelynek ez a nagy becsben tartott legnagyobb büszkesége azonban éveken át csupán névleges volt. A jelenlegi bárót, egy fiatalembert, aki mindeddig valamelyik távoli tartományban lakott, nem ismerték yorkshire-i birtokán.

Amikor Miss Keeldar barátaival együtt Cliffbridge-ben, a divatos fürdőhelyen tartózkodott, találkozott és megismerkedett Sir Philip Nunnelyvel. Aztán többször is összeakadtak a tengerparton, a sziklák között és a különböző sétányokon, néha még a helyi nyilvános mulatságokon is. A báró magányosnak látszott, modora nagyon közvetlen volt, nagyon is egyszerű ahhoz, hogy nyájasnak lehetne mondani; inkább félénk volt, mint gőgös, nem ereszkedett le társaságukhoz, láthatóan inkább örömmel fogadta.

Shirley minden őszinte, keresetlen modorú emberrel könnyen és gyorsan barátságot kötött. Sokat sétált és beszélgetett Sir Philippel, nagynénjével és unokatestvéreivel együtt néha vitorlázott is a báró jachtján. Megkedvelte a férfit szívélyessége és szerénysége miatt, és örült neki, hogy a báró szórakoztatónak találja a társaságát.

Volt azonban egy kis bökkenő - de van-e barátság enélkül? -, Sir Philip írói hajlamot érzett magában: verseket, szonetteket, stanzákat, balladákat írt. Miss Keeldar úgy vélte, talán kissé túl szívesen olvassa fel vagy mondja el ezeket a költeményeket; talán szívesebben látta volna, ha a rímek jobban összecsengenek, a versmértékben több zeneiség, az ihletésben több tűz van, s a szóképek elevenebbek. Mindenesetre többnyire összerezzent, amikor a báró ismét rátért költeményeire, s rendszerint mindent megtett, hogy más mederbe terelje a társalgást.

Sir Philip gyakran rávette, hogy sétáljanak együtt a holdfényben a hídon, nyilván pusztán azért, hogy fülébe duruzsolja leghosszabbik balladáját; vagy valami félreeső, durván összeácsolt padhoz vezette, ahová elhallatszott a homokos partra terülő hullámok halk, megnyugtató nesze. S amikor így egészen egyedül voltak, előttük a tenger, mögöttük a magasba szökő sziklák, s az árnyas kertek illata körülvette őket, a báró előhúzott zsebéből egy papírcsomót, legfrissebb szonettjeit, és érzelemtől remegő hangon felolvasta őket. Nyilván nem tudta, hogy jóllehet a sorok rímelnek, ez mégsem költészet. Shirley lesütött szeme és zavart arca viszont

azt tükrözte, hogy ő tudja, s őszintén bántja ennek a jó és szeretetre méltó embernek ez az egyetlen gyengéje.

Többször is megpróbálta nagyon tapintatosan leszoktatni a bárót a múzsák vakbuzgó imádatáról. Ez azonban rögeszméje lett a férfinak. Hétköznapi dolgokban nagyon is értelmes volt, és Shirley szívesen elbeszélgetett vele effélékről. A báró néha kérdezősködött nunnelyi birtokáról, és Shirley boldogan, hosszan válaszolt a kérdéseire. A lány sosem fáradt bele, hogy az ódon kastélyról beszéljen, az elvadult, erdőszerű parkról, az ősrégi templomról és a falucskáról. Azt tanácsolta Sir Philipnek, költözzön Yorkshire-ba, és gyűjtse maga köré bérlőit ősi kastélyában.

Némi meglepetésére Sir Philip meg is fogadta a tanácsát, és szeptember vége felé megérkezett a Rendházba. Hamarosan ellátogatott Fieldheadbe, s kijelentette: ez az első látogatása nem volt egyben az utolsó is. Miután végigvizitelte a környéket, megjegyezte, hogy sehol semmiféle fedél alatt nem érezte magát oly otthonosan, mint itt, a briarfieldi szürke udvarház tömör tölgyfa gerendái alatt, s noha a sajátjához viszonyítva kissé szűk és szerény, mégis tetszik neki.

Rövidesen nem érte be azzal, hogy a faburkolatú szalonban üldögéljen Shirleyvel, ahol folyvást jöttek-mentek, s ritkán akadt olyan nyugodt pillanat, amikor megmutathatta termékeny múzsája sugallta legújabb irodalmi termékeit, szerette volna magával vinni sétára a derűs mezőkre, a csendes vizek mellé. S mert Shirley kitért a kettesben való kószálás elől, a báró társas kirándulásokat rendezett a lány kedvéért a maga birtokán, pompás erdeibe vagy távolabbi tájakra: a Wharfe erdős partjaira, völgyekbe, melyeken az Aire folyik keresztül.

Ez a meleg érdeklődés megkülönböztetett tiszteletet szerzett Shirleynek. Nagybátyja prófétalelke fényes jövőt sejtett; előrevetítette a távolabbi jövőt, amikor majd hanyag tartásban, bal lábát a jobb térdére támasztva, beszéd közben csak úgy bizalmasan odaveti: „Unokaöcsém, a báró.” Nem tekintette többé unokahúgát „őrült lány”-nak, hanem „nagyon értelmes nő”-nek. Mrs. Sympsonnal folytatott bizalmas beszélgetései során ilyeneket mondott róla: „Igazán pompás teremtés, furcsa, de nagyon okos.” Végtelen tisztelettel bánt Shirleyvel, hódolattal pattant föl ültéből, hogy kinyissa előtte vagy becsukja mögötte az ajtót, belefájdult a feje abba, hogy kivörösödött arccal hajlongva fölszedte a földről a kesztyűket, zsebkendőket s más holmikat, valahányszor Shirley hanyagul kipottyantotta a kezéből. Rejtélyes tréfákat sütött el a női ész fölényéről a férfibölcsességgel szemben, homályos mentegetőzésbe kezdett amiatt, hogy otromba hibát követett el, amikor vezérszerepet kívánt magának, és nem gondolt annak a személyiségnek a taktikázására, aki száz mérföldnyire sem lakik Fieldheadtől; egyszóval lelkesülten vidám volt, mint minden kakas a maga szemétdombján.

Unokahúga egykedvű nyugalommal fogadta ezeket a burkolt célzásokat, nyilván félig sem értette, milyen célra irányulnak Mr. Sympson hadműveletei. Amikor kereken szemébe mondták, hogy Sir Philip kitünteti kegyeivel, Shirley azzal felelt: azt hiszi, a báró csakugyan kedveli őt, s a maga részéről ugyanezt érzi iránta. Sohasem gondolta volna, hogy egy főrangú férfiban, egy gőgös, de szerető anya egyetlen fiában, kényeztető leánytestvéreinek egyetlen bátyjában ennyi jóság és mindent egybevetve ennyi értelem lehet.

Idővel csakugyan bebizonyosodott, hogy Sir Philip kedveli Shirleyt. Talán megtalálta benne azt a „különös bájt”, amelyről Mr. Hall beszélt. Egyre inkább kereste a lány társaságát, és végül oly sűrűn akart együtt lenni vele, hogy ez arról tanúskodott: Shirley immár nélkülözhetetlen ihletőjévé vált.

Ez idő tájt furcsa érzések ólálkodtak Fieldhead körül. Zaklatott remények és komor aggódások kísértettek egyik-másik szobájában. A ház lakóinak egynémelyike nyugtalanul kószált a kúriát körülvevő csöndes mezőkön, valami várakozást érzett a levegőben, ami feszültségben tartotta az idegeket.

Egy dolog világos volt: Sir Philip nem megvetendő férfi; szeretetre méltó, ha nem is magasrendű szellemiség, de értelmes, jó felfogású ember. Miss Keeldar nem állíthatta róla, amit oly keserűen állapított meg Sam Wynne-ről, hogy érzései tompák, ízlése közönséges, modora faragatlan. A báró érzékeny természetű volt, bár nem nagy ítélőképességgel, de igazán szerette a művészetet, és egész magatartásában angol úr volt. Ami a származását és vagyonát illeti, mind a kettő messze meghaladta Shirley igényeit.

A külseje eleinte némi nevetésre ingerelte a vidám Shirleyt, bár rosszmájú megjegyzést sohasem tett rá. A báró kamaszos megjelenésű volt, arca éppenséggel nem szép és semmitmondó, haja homokszínű, alakja jelentéktelen. Shirley azonban hamarosan abbahagyta a gúnyolódást ezen, sőt fel is fortyant, ha valaki kevéssé hízelgő célzást tett a báró külsejére. - Kedves arca van - jelentette ki -, ami pedig a szívében lakozik, az többet ér, mint három római orr, mint Absolon hajfürtjei vagy mint Saul arányos termete. - Néha-néha gúnyolódott egy kissé a báró szerencsétlen költői hajlamán, de még ebben a tekintetben sem tűrt el rosszmájúskodást a magáén kívül.

Röviden szólva a dolgok odáig fejlődtek, hogy teljesen jogosnak látszott az az észrevétel, melyet ebben az időben Mr. Yorke közölt Louisszal, a házitanítóval.

- Úgy tűnik nekem, hogy az a maga Robert bátyja vagy ostoba, vagy őrült. Két hónappal ezelőtt még megesküdtem volna rá, hogy a játszma egészén az ő kezében van. Aztán elkezd szaladgálni az országban, hetekre Londonban üti fel a sátorfáját, és mire visszajön, majd ráébred, hogy elvesztette a játszmát. Louis, a férfi életében van olyan pillanat, melyet ha üstökön ragad, az szerencséhez vezet, de ha engedi kicsúszni a kezéből, sohasem tér vissza többé. A maga helyében írnék Robertnek, és figyelmeztetném erre.

- Robertnek tervei voltak Miss Keeldarrel? - kérdezte Louis, mintha most hallaná először a dolgot.

- Igen, tervei voltak, mégpedig az én tanácsomra, és megvalósíthatta volna ezeket a terveket, mert a lány kedvelte őt.

- Mint szomszédját?

- Mint ennél is többet. Láttam már azt a lányt elvörösödni Robert nevének puszta említésére, még az arca is egészen megváltozott. Azt mondom, írjon a fiúnak, és hívja haza. Végtére is Robert különb úriember, mint ez a bárócska.

- Nem gondolt még arra, Mr. Yorke, hogy megvetésre méltó önhittség, ha egy koldusszegény kalandor egy gazdag nő kezére pályázik?

- Nos, ha maga fennkölt gondolatokért és kifinomult érzésekért lelkesedik, akkor nincs mit mondanom. Jómagam egyszerű gyakorlati ember vagyok, és ha Robert kész lemondani a királyi zsákmányról vetélytársa, egy nyafka arisztokrata sarj kedvéért, nekem nincs semmi ellenvetésem. Az *ő* korában, az *ő* helyzetében, az *ő* indítékaival én másképp cselekednék. Tőlem aztán el nem kaparinthatná a szerelmet küzdelem nélkül se báró, se gróf, se királyi herceg. De maguk, házi tanítók, olyan fennkölt fickók, magukkal tárgyalni majdnem ugyanaz, mint papokkal beszélgetni.

Akármennyire körülhízelegték is Shirleyt mostanában, mégis úgy tetszett, nem rontották el tökéletesen, a jobbik énje nem hagyta faképnél. Az általános szóbeszéd valóban nem kapcsolta már össze nevét Moore-éval, s ezt az elnémulást, úgy tűnt, szentesíti az, hogy látszólag kiment a fejéből a távollevő. Ám hogy mégsem felejtette el egészen Robertet, s még mindig, ha nem is szerelemmel, de érdeklődéssel viseltetik iránta, azt bizonyítani látszott az a fokozott figyelem, melyet ekkoriban Robert házitanító öccse, a hirtelen megbetegedett Louis iránt mutatott, noha irányában rendszerint különös módon, váltakozva hol hűvös tartózkodással, hol engedelmes tisztelettel viseltetett; hol a gazdag úrnő és a leendő Lady Nunnely minden méltóságával vonult el mellette, magasra tartva elefántcsont nyakát, lebiggyesztve kármin-vörös száját, ha egy percre találkozott a tekintetük, hol úgy állt elébe, ahogy a szégyenlős iskolás lány szokott szigorú tanára elé, olyan bűnbánóan meghunyászkodva a férfi komoly, szemrehányó tekintete előtt, mintha Louisnak hatalmában állna büntetést kiszabni az ellenszegülőre.

Louis Moore a lázat, mely néhány napra leverte a lábáról, talán az egyházkerület valamelyik szegény családjának viskójában szerezte. Szokása volt ugyanis sánta tanítványával és Mr. Hall-lal együtt ellátogatni ezekbe a házakba. Elég az hozzá, megbetegedett, és miután egy-két napig hallgatag ellenállással lábon hordta a bajt, ágynak dőlt.

Henry nem hagyta magára, hűségesen őrködött mellette. Egy este Louis átforrósodott ágyán hánykolódott, amikor kopogtatás - olyan könnyed, hogy bizonyára nem Mrs. Gilltől vagy a szobalánytól származott - szólította az ajtóhoz a Sympson fiút.

- Hogy van Mr. Moore ma este? - kérdezte egy halk hang a sötét galériáról.

- Gyere be, és nézd meg magad.

- Alszik?

- Bárcsak tudna aludni! Gyere be, és beszélgess vele, Shirley.

- Lehet, hogy nincs kedve hozzá.

A hang gazdája mégis belépett, és Henry, látva, hogy habozva áll a küszöbön, kézen fogta Shirleyt, és az ágyhoz vezette. A beárnyékolt lámpa csak bizonytalanul világította meg Miss Keeldar alakját, de az látható volt, hogy elegáns ruhát visel. Lent társaság gyűlt össze, köztük Sir Philip Nunnely is; a hölgyek most a szalonban ültek, és a háziasszony lopva kisurrant, hogy meglátogassa Henry házitanítóját. Shirley tiszta fehér ruhája, szép karja és nyaka s a nyakába akasztott, mellére csüngő, remegő aranyláncocska furcsán fénylett a betegszoba homályában. Arca szelíd volt, elgondolkodó. Gyengéd hangon szólalt meg:

- Hogy van ma este, Mr. Moore?

- Nem is voltam nagyon beteg, és már jobban vagyok.

- Hallottam, hogy szomjúságról panaszkodott, hoztam magának egy kis szőlőt. Megkóstolja?

- Nem, de köszönöm, hogy gondolt rám.

- Csak egy szemet.

A kezében tartott kis kosarat megtöltő óriási szőlőfürtből letépett egy szemet, és Louis szájához tartotta. A férfi megrázta a fejét, és elfordította láztól piros arcát.

- Hozzak valami mást? Gyümölcsöt nem kíván, pedig látom, hogy száraz, cserepes a szája. Milyen italt szeretne?

- Mrs. Gill ellát pirítóssal és vízzel. Ezt szeretem a legjobban.

Néhány percre csend borult a szobára.

- Rosszul érzi magát, fáj valamije?

- Alig-alig.

- Mitől lett beteg?

Hallgatás.

- Szeretném tudni, mi okozta ezt a lázat? Maga minek tulajdonítja?

- Valami ártalmas kigőzölgés, talán malária. Ősz van, ez az évszak a lázak ideje.

- Hallom, gyakran látogatja a betegeket Mr. Hall-lal Briarfieldben és Nunnelyben. Vigyáznia kellene, a vakmerőség nem bölcs dolog.

- Erről jut eszembe, Miss Keeldar, talán jobb lett volna, ha nem jön be a szobába, és nem közelít az ágyamhoz. Nem hiszem, hogy a betegségem ragályos, nemigen félek attól, hogy megkapja (kicsit elmosolyodott), de miért vállalna még ilyen csekély kockázatot is? Jobb lesz, ha lemegy.

- Türelem. Mindjárt megyek, de előbb szeretnék valamit tenni magáért. Akármilyen apró szolgálatot.

- Biztosan hiányolják odalent.

- Nem. Az urak már az asztalnál ülnek.

- Nem fognak sokáig ott időzni. Sir Philip Nunnely nem borivó, és hallom is már, hogy átmegy az ebédlőből a szalonba.

- Csak egy cselédet hall.

- Nem, Sir Philip az, ismerem a lépteit.

- Milyen éles füle van.

- Sose volt rossz a hallásom, és most mintha még élesebb lenne. Sir Philip itt volt tegnap este teán. Hallottam, hogy elénekelt neki egy dalt, amelyet ő hozott magának. Hallottam, amikor búcsúzott tizenegy óra tájban, és kihívta magát a feljáróra, hogy nézze meg a csillagos eget.

- Az idegesség biztosan túlságosan kifinomította az érzékeit.

- Azt is hallottam, hogy kezet csókolt magának.

- Lehetetlen!

- Nem. A szobám a hall fölött van, az ablakom pontosan a bejárat fölött; a tolóablak kissé fel volt húzva, mert forró voltam a láztól. Maga tíz percig állt vele a lépcsőn, hallottam a beszélgetésüket, minden szót, és a búcsúzást is. Henry, adj egy kis vizet.

- Majd adok én.

De Louis félig fölemelkedett, hogy átvegye a poharat Henrytől, és kitért Shirley gondoskodása elől.

- Hát nem tehetek semmit?

- Semmit, hiszen nem biztosíthatja az éjszakai békés nyugodalmamat, pedig most csak erre vágyom.

- Nem alszik jól?

- Kerül az álom.

- Pedig azt mondta, nem is nagyon beteg.

- Akkor is gyakran alszom rosszul, amikor makkegészséges vagyok.

- Ha hatalmamban állna, a legnyugodtabb álmot bocsátanám magára. Mély, álomtalan álmot.

- Az maga a megsemmisülés! Abból nem kérek.

- Akkor olyan álmokkal, amelyekre a legjobban vágyik.

- Szörnyű káprázat! Az alvás lázálom lenne, az ébredés halál.

- Csak nem ilyen fantasztikusak a vágyai? Maga ilyen képzelgő?

- Miss Keeldar, azt hiszem, maga annak tart, de a jellememben talán mégsem tud olyan világosan olvasni, mint valamelyik legutóbb megjelent regény lapjairól...

- Ez lehetséges... de ez az alvás... szeretném az álmot a párnájához édesgetni, szeretném megnyerni kegyét a maga számára. Ha fognék egy könyvet, leülnék ide, és olvasnék néhány oldalt? Igazán rászánhatok egy félórát.

- Köszönöm, de nem akarom tartóztatni.

- Halkan olvasnék.

- Az se lenne jó. Nagyon is lázas vagyok, minden izgat, nem tudnék elviselni egy halk, búgó, vibráló hangot itt a fülem mellett. Jobb lesz, ha magamra hagy.

- Akkor megyek.

- És semmi jó éjszakát?

- Dehogynem, uram. Jó éjszakát, Mr. Moore. - Shirley kiment.

- Henry fiam, most menj, feküdj le, itt az ideje, hogy pihenj egy kicsit.

- Szívesen virrasztanék egész éjjel az ágya mellett, uram.

- Még csak az kellene. Jobban érzem magam, eredj csak szépen.

- Adja rám áldását, uram.

- Áldjon meg az Isten téged, legjobb tanítványom.

- Ön még sose hívott legkedvesebb tanítványának.

- Nem, és sohasem is foglak.

Lehet, hogy Miss Keeldar megneheztelt egykori tanítójára, amiért az visszautasította udvarias segítőkészségét, de annyi bizonyos, hogy nem ismételte meg. A további napok folyamán gyakran fölhangzottak könnyű léptei a galérián, de már nem állt meg Louis Moore ajtajánál, és búgó, vibráló hangja sem zavarta meg másodszor a betegszoba csöndjét. A szoba azonban nem sokáig maradt betegszoba; Mr. Moore erős szervezete gyorsan diadalmaskodott a betegségen, Louis pár nap alatt lerázta magáról az egészet, és folytatta nevelői működését.

Azt, hogy a „Régi szép időknek” még mindig hatalma volt mind a tanító, mind a tanítvány felett, az a mód bizonyította, ahogyan Louis olykor egykettőre áthidalta azt a távolságot, melyet Shirley rendesen fenntartott kettejük között, és ahogy szilárd, nyugodt kézzel elhárította a lány fölényes tartózkodását.

Egy délután a Sympson család sétakocsikázásra indult. Shirley mindig örült, ha egy kicsit szabadulhatott társaságuktól, tehát otthon maradt elintéznivalói miatt, ahogy mondta. Az elintéznivalót: egy kis levélírást gyorsan nyélbe ütötte, s mihelyt az udvar kapuja becsukódott a kocsi mögött, Shirley kivonult a kertbe.

Békés őszi nap volt. A vénasszonyok nyara közel s távolban szelíden aranyozta be a mezőt. Az almáskert fáit már megszedték, de még lombjukban álltak. A hanga fakuló, de még nem fonnyadó virága bíborszínűre festette a hegyeket. A néma tájban a patak csörgedezett lefelé a völgybe, de szél nem követte futását, s nem borzolta fás partjait. Fieldhead kertjére is ráütötte bélyegét a finom hervadás. A reggel tisztára söpört utakra ismét sárga falevelek hullottak. A virágzás, sőt a gyümölcsérés ideje is elmúlt, de hellyel-közzel még néhány alma díszlett az almafákon. Imitt-amott egy-egy virág nyílott sápadt-finoman a fakult levélcsomók között.

Ezeket a magányos virágokat, fajtájuk utolsó példányait szedte le Shirley, miközben el-gondolkozva barangolt az ágyások között. Éppen egy színtelen, szagtalan kis virágcsokrot tűzött az övébe, amikor a házból feléje sántikáló Henry Sympson odakiáltott neki:

- Shirley, Mr. Moore örülne, ha fölkeresnéd a tanulószobában, hogy meghallgasson. Egy kevés franciát kéne felolvasnod neki, ha nincs sürgősebb dolgod.

A küldönc olyan egyszerűen adta át az üzenetet, mintha az egészen magától értetődő dolog volna.

- Mr. Moore hagyta meg, hogy ezt mondd?

- Hát persze, miért ne? No, gyere már, és legyünk megint együtt, úgy, ahogy Sympson Grove-ban voltunk. Olyan kellemes tanórákat töltöttünk el akkoriban.

Miss Keeldar talán azt gondolta, hogy azóta megváltoztak a körülmények, de nem tett semmi megjegyzést, hanem egy kis töprengés után csöndesen követte Henryt. Amikor belépett a tanulószobába, illő tisztelettel meghajtotta a fejét, ahogy régebben szokta. Levette a kalapját, és fölakasztotta Henry sapkája mellé. Louis Moore íróasztalánál ült, előtte nyitott könyv, annak a lapjait forgatta, és ceruzájával megjelölte egyes szakaszait. Épp csak mozdult egyet válaszképpen Shirley üdvözlésére, de nem állt föl.

- Néhány nappal ezelőtt fölajánlotta, hogy olvas nekem - mondta Louis. - Akkor nem tudtam volna meghallgatni, most rendelkezésére áll a figyelmem. Egy kis újabb franciagyakorlás nem lenne haszontalan dolog. Úgy vettem észre, a kiejtése kezd kicsit rozsdásodni.

- Melyik könyvet hozzam?

- Itt vannak Saint-Pierre posztumusz művei. Olvasson fel néhány oldalt a *Fragments de l'Amazone*-ból.

A kötet az íróasztalon hevert, csak ez az egy feküdt kettejük közt. Shirley leült a székre, melyet Louis a magáé mellé készített, fölvette a könyvet, de hosszú hajfürtjei olyan mélyen omlottak le, hogy eltakarták a lapokat a férfi szeme elől.

- Simítsa hátra a haját - mondta Louis.

Egy pillanatig Shirley némi bizonytalanságot mutatott, nem tudta, engedelmeskedjék-e a felszólításnak, vagy figyelemre se méltassa. Lopva röpke pillantást vetett a tanár arcára, és talán fellázad, ha egy kis határozatlanságot fedez fel rajta, vagy ha Louis élesen vagy félénken tekint rá, s ezzel a lecke itt nyomban be is fejeződött volna. A férfi azonban hűvös nyugalom-mal, mintha márványból volna, csak arra várt, hogy a lány eleget tegyen a felszólításnak. Shirley hátravetette haját a füle mögé. Jó, hogy arca finom metszésű volt, s orcái gyermekien simák és kerekdedek, különben most, így megfosztva a megszépítő árnyéktól, vonásai talán

elvesztették volna varázsukat. De mit számított volna ez ebben az együttesben? Sem Kalüpszó, sem Eukharisz nem akarta elbűvölni Mentort.

Shirley olvasni kezdett. A francia beszéd idegenszerűen hangzott szájából, nyelve meg-megbicsaklott; a felolvasás nem folyt simán, kapkodó lélegzetvétel és angolosan kiejtett hangzók zavarták meg. Abbahagyta az olvasást.

- Nem megy, Mr. Moore, legyen szíves, olvasson fel egy szakaszt.

Louis olvasott, Shirley utánamondta, és három perc alatt átvette a férfi kiejtését.

- *Très bien*[49] - hangzott az elismerő megjegyzés.

- *Cest presque le français rattrapé, n'est-ce pas?*[50]

- Azt hiszem, nem írna úgy franciául, ahogy valamikor tudott, ugye?

- Nem bizony, összezagyválnám az időegyeztetést.

- Már nem tudná megfogalmazni a *La Première Femme Savante*[51] című dolgozatot?

- Meg emlékszik arra a szamárságra?

- Minden sorára.

- Nem hiszem.

- Szóról szóra el tudom mondani.

- Az első sornál már belesülne.

- Tegyünk próbát.

- Tegyünk.

Louis idézni kezdte a következőket, persze franciául, de jobb lesz, ha lefordítjuk, mert néhány olvasó esetleg nem értené meg:

- „... Lőn pedig, hogy az emberek sokasodni kezdenek a föld színén, és leányaik születének. És láták az Istennek fiai az emberek leányait, hogy szépek azok, és vevének magoknak feleségeket mind azok közül, kiket megkedvelének vala.

Ez azonban az idők hajnalán történt, amikor a csillagok még együtt énekeltek az égen, s a reggel fénye még nem halványította el őket.

A kor oly távoli, a hajnali szürkület és a harmatpára oly bizonytalan félhomályba borítja, hogy az ember kutató tekintete sem a szokásokat, sem a helyszínt nem tudja kivenni.

Elég, ha tudjuk, hogy a világ akkor már létezett, emberek népesítették be, s az emberi természet szenvedélyei, rokonszenvei, fájdalmai és gyönyörűségei hatották át bolygónkat, s adtak lelket neki.

Egy bizonyos törzs megtelepült a föld egy bizonyos pontján; hogy ez a törzs milyen fajtájú volt, s mely részén telepedett meg a világnak, nem tudjuk. Rendszerint a keletre gondolunk, amikor ama idők eseményeiről beszélünk, de ki állíthatná, hogy nem volt akkor élet nyugaton,

---

[49] Nagyon jól van.

[50] Ez majdnem a régi franciatudásom, ugye?

[51] Az első tudós nő.

délen vagy északon? Mi cáfolhatná meg azt, hogy ez a törzs ahelyett, hogy Ázsia pálmaligeteiben táborozott volna, nem a mi európai tengerünk valamelyik szigetének tölgyerdejében élt?

Úgy képzelem, nem valami homokos síkságon, sem pedig bizonyos ritka oázison. Sziklás oldalú, erdős völgy nyílik meg előttem, mélyén az egymásra torlódó fák barna árnyékával. Emberi lények laknak itt, de oly kevesen és a fák sűrűjének egymásba szövődő lombkoronája alatt, hogy sem látni, sem hallani nem lehet őket. Vademberek? Bizonyára. Pásztorkodásból és vadászatból élnek, félig pásztorok, félig vadászok, nyájaik éppúgy vadon kóborolnak, mint zsákmányuk. Boldogok? Nem. Nem boldogabbak, mint mi manapság. Jók? Nem. Nem jobbak nálunk; a természetük a mi természetünk: emberi természet. Van ebben a törzsben egy szerencsétlen, boldogtalan gyermek, aki elvesztette szüleit. Senki sem törődik ezzel a kislánnyal, néha adnak ugyan enni neki, de többnyire megfeledkeznek róla. Ritkán fogadják be valamelyik kunyhóba. A fák odva, a hideg barlang az otthona. Az elhagyatott, a tévetegen kóborló inkább a vadállatokkal és a madarakkal él, mint a maga fajtájával. Éhség és hideg kísérik; szomorúság lebeg a feje fölött, és magány veszi körül. Így mellőzve, semmibe véve el kellene pusztulnia, de ő mégis él és növekszik; a zöld vadon az anyja, dajkálja, nedvdús bogyókkal, édes gyökerekkel, dióval táplálja.

Van valami ennek az éghajlatnak levegőjében, ami jótékonyan gyámolítja az életet, és kell valaminek lennie a harmatban is, ami balzsamos hatással gyógyít. Az enyhe évszakok nem tüzelik fel a szenvedélyeket, az érzelmet, a hőmérséklet harmóniát teremt; azt is mondhatnánk, hogy a szellő hozza le az égből a tiszta gondolatok és még tisztább érzések csíráit. A sziklák, a lombok formája nem groteszk, nem fantasztikus, a virágok, a madarak színe nem harsányan szemsértő; ezekben az erdőkben, minden nagyszerűségük mellett, nyugalom rejtőzik, üdeségük gyengédséget áraszt.

A gyengéd báj, mely megadatott a fáknak és virágoknak, szarvasoknak és galamboknak, nem tagadtatott meg az emberpalántától sem. A teljes magányban is sudárrá, kecsessé fejlődött. A természet szépre formálta arcát, s amikor fölserdült, akkor is megőrizte eredeti tiszta, szabályos vonásait, a betegség ártalmai nem változtattak, nem torzítottak rajtuk. A félelem szikkasztó hatása nem bánt el durván a bőrével; a tűző nap nem szárította ki, nem fonnyasztotta el hajfürtjeit; alakja elefántcsontfehéren villan elő a fák közül; hosszú, dús haja fényesen omlik alá; tágra nyitott nagy szeme, melyet nem vakítottak el lobogó tüzek, nedvesen fénylik a homályban; szeme fölött, amikor a szellő elfújja haját homlokáról, szép, domború térség tűnik elő, tiszta fehér lap, melyre a tudás - ha eljön valaha - aranybetűkkel írja fel majd mondanivalóját. Semmi gonoszság vagy lélektelen nincs ebben a fiatal vadleányban; ártatlanul, elgondolkozva járja az erdőt, bár nem könnyű kitalálni, mire gondolhat az ilyen tudatlan teremtés.

Egy nyári nap alkonyatán, az özönvíz előtt, amikor teljesen magára maradt, mert törzsének nyoma veszett - sok-sok mérföldnyire vándoroltak, a leány sem tudta, hová -, felment a völgyből, hogy megnézze, miként búcsúzik el a nappal, s köszönt be az éjszaka. Megállt egy szirtfokon, mely fölé egy fa terjesztette ki ágait. A tölgy fűvel és mohával benőtt gyökerei kényelmes ülést kínáltak, a dús levelű gallyak sátrat szőttek föléje. A nap lassan, méltósággal lehanyatlott és bíbor tűzben kihunyt, az erdőség vadjainak halk búcsúkardala kíséretében. Aztán leszállt az est, csendesen, mint a halál, a szél elült, a madarak éneke elnémult. Minden fészekben boldog pár nyugodott meg, és a szarvasbika meg az üsző békésen, biztonságban szendergett vackán.

A leány ült, teste mozdulatlan volt, lelke háborgott; de inkább érzések töltötték el, mintsem gondolatok, inkább vágyak, mintsem remények, inkább képzelődött, mintsem tervezgetett. A földet, az eget, az éjszakát határtalannak érezte. Minden dolgok középpontjában önmagát

látta, az élet ottfelejtett apró atomját, a lélek egy szikráját, mely véletlenül szakadt ki a nagy, teremtő forrásból s most észrevétlenül ég, hogy aztán kihunyjon a fekete űr szívében.

Ezt kérdezte magától: így kell hát haszontalanul kiégnie élete lángjának, kialudnia, anélkül, hogy valaki látná, hogy valakinek szüksége lenne rá, mint a csillagtalan égbolt egyetlen csillagának, melyet se pásztor, se vándor, se bölcs, se pap nem követ útmutató gyanánt, melyből nem olvassa ki a jövőt? Lehetséges ez, kérdezte, amikor értelmének lángja oly fennen lobog, amikor az élet oly igaz valósággal, hatalmasan lüktet benne, amikor bensejében nyugtalanul feszül az Istentől kapott erő, és hevesen feladatot követel magának? Szétnézett az égen és az estében, s az ég és az est visszanézett rá. Előrehajolt, szeme az alant sötétségbe vesző partot, folyót, dombokat kutatta. Kérdéseire minden homályos feleletet adott. Hallotta a választ, hatása alá került, de nem tudta megérteni; feje fölé emelte összekulcsolt kezét, és így kiáltott:
- Égiek, segítsetek, nyújtsatok vigaszt!

Hang nem hallatszott, válasz nem érkezett.

Térden állva várt, kitartóan nézett az égre. De az az égbolt nem nyílt meg, az ünnepélyes csillagok idegenül, távolian ragyogtak.

Végre a gyötrődő lélek egy pattanásig feszült húrja megereszkedett; azt gondolta, odafent megkönyörül rajta valami, úgy érezte, valami közelít hozzá a messzeségből, úgy hallotta, mintha megszólalna a csend. De nem beszéd volt ez, nem szavak, csak egy hang. Aztán ismét: egy szépen zengő, fenséges hang, mely lágy, mint a szél suttogása, hullámzott át az alkonyon. Majd még egyszer: tisztábban, mélyebben, közelebbről harmonikusan csendült fel. És újra: egy tisztán kivehető hang szárnyalt ég és föld között.

- Éva!

Ha nem Évának hívták ezt a nőt, akkor nem volt semmilyen neve. Felállt.

- Itt vagyok.

- Éva!

- Ó, éjszaka (nem lehet más, aki szól hozzá, csak az éjszaka). Itt vagyok.

Az égből aláereszkedő hang elérte a földet.

- Éva!

- Uram - kiáltott a lány -, íme itt a teremtményed!

Hivő volt, ahogy minden törzsnek megvolt a maga hite.

- Vigaszt viszek neked.

Az est kigyulladt, megtelt reménnyel, a levegő vibrált, a nagy kerek hold, mely már felkelt, lassan felkúszott az égre, de fénye nem vetett árnyékot.

- Borulj reám, Éva. Jöjj a karomba, és pihenj meg, ott.

- Reád borulok, bár láthatatlan vagy, érezlek. Ki vagy te?

- Éva, az élet italát hozom az égből. Ember leánya, igyál a kelyhemből.

- Iszom. Olyan, mintha a legédesebb harmat érintené ajkam bő áradással. Kiszáradt szívem újraéled, csüggedésem enyhül, a bajnak és küzdelemnek vége. És az éjszaka megváltozik, az erdő, a domb, a hold, a széles mennybolt mind megváltozik!

- Minden megváltozik, éspedig örökre. Eloszlatom szemed elől a sötétséget, leoldom lelkedről a béklyót! Elhárítom utadból az akadályokat, jelenlétemmel kitöltöm az ürességet, magamnak követelem az élet elveszett atomját, magamhoz veszem a lélek szikráját, mely mind ez ideig elfeledetten égett.

- Ó, végy el! Ó, követelj magadnak! Te vagy az Isten.

- Isten fia vagyok, az, aki, jelen van a benned mozduló életben, aki visszakövetelheti magának azt, ami az övé, hogy gyámolítsa, segítse, és ne engedje reménytelenül elpusztulni.

- Isten fia? Hát kiválasztott vagyok csakugyan?

- Egyedül csak te ezen a vidéken. Láttalak téged, láttam, hogy szép vagy. Tudtam, hogy az enyém vagy. Megadatott nekem, hogy megmentsem, fenntartsam, ami az enyém, és őrködjem felette. Ismerd fel bennem azt a szeráfot, akinek Géniusz a neve itt a földön.

- Dicső vőlegényem! Égből jött hajnalsugaram! Végül mindent megkaptam, amit akartam. Minden megvilágosodik előttem. A sötét jelek, homályos suttogás, melyek gyermekségem óta kísértettek, most magyarázatot kaptak. Te vagy, akit kerestem. Isten szülötte, fogadj arádul!

- Méltán vehetem el, ami enyém. Nem én adtam-e oltáromról a lángot, mely Éva lényét bevilágította? Jöjj fel ismét az égbe, ahonnan küldettél.

E láthatatlan, de hatalmas lény jelenléte úgy vette körül a lányt, mint a bárányt az akol; a lágy, de mindent betöltő hang zengett szívében, akár a muzsika. Szeme nem fogott fel képet, de látása és agya mégis érzékelt, mintha a tiszta levegő nyugalmából, a fenséges tengerek hatalmából, a vonuló csillagok méltóságából, az összecsapó elemek erejéből, a széles alapon nyugvó hegyek megingathatatlanságából merítené, és mindenekfelett a hősi szépség pompájából, mely győzedelmesen rohan rá az éjszakára, és megsemmisíti annak árnyait, mint a felkelő nap.

Ilyen volt a Géniusz s az Ember nászának órája. Ki beszéli el frigyük történetét? Ki festi le gyönyöreiket s gyötrelmeiket? Ki mondja el, hogy amikor Isten gyűlöletet ültetett férfi és nő közé, mint kovácsolt a férfi végzetes terveket, hogy széttépje a kötést, vagy bemocskolja annak tisztaságát? Ki örökíti meg a hosszú viaskodást a kígyó s a szeráf között? Hogy álcázta a hazugság atyja a rosszat jónak, a gőgöt bölcsességnek, a durvaságot dicsőségnek, a fájdalmat gyönyörnek, a mérget szerelemnek? Hogy dacolt, hogyan állt ellent, és hogy vert vissza mindent ez a félelmet nem ismerő angyal? Mint tisztította meg újra meg újra a beszennyezett kelyhet, emelte fel az aljas indulatokat, javította meg a romlott ösztönöket, fedezte fel a lappangó mérget, hiúsította meg az arcátlan kísértést - hogyan tisztított, tett igazságot, őrködött és állt ellent? Miként vívott ez a türelmes, erős, hűséges szeráf Istentől kapott leírhatatlan kiválósága és származása révén jó harcot az emberiségért hosszú időkön át? S amikor az idő lejárt, s az ember végül szemben találta magát a halállal, aki csontkarjával elzárta az utat az örökkévalóság kapujában, hogy szorította magához még mindig Géniusz haldokló menyasszonyát, segítette át a halálküzdelmen, vitte diadalmasan otthonába: az égbe; hogy adta vissza őt megtisztultan teremtőjének: Jehovának. És végül az hogyan tette fejére a halhatatlanság koronáját az angyalok és arkangyalok színe előtt?

Ki írja meg mindezeknek krónikáját?”

- Ma már nem tudnám kijavítani ezt a fogalmazást - jegyezte meg Shirley, amint Moore befejezte. - Amikor maga javította, ceruzával aláhúzta a hibákat, de ha megfeszülök, sem tudom ezeket a jelzéseket megérteni. - Fölvett egy ceruzát a házitanító íróasztaláról, és kis faleveleket, csonka oszlopokat rajzolt a könyv margójára.

- Lehet, hogy a franciát félig elfelejtette, de a francia nyelvleckékkel kapcsolatos szokásait megtartotta, azt látom - mondta Louis. - A könyveim, mint valamikor, most sincsenek biztonságban a maga kezében. Ez a St. Pierre, melyet nemrég köttettem be, hamarosan olyan lenne, mint a Racine-kötet: Miss Keeldar keze nyoma minden lapon fölfedezhető.

Shirley úgy dobta le a ceruzát, mintha égetné az ujjait.

- Mondja meg, mi a rossz ebben a feladatban? - kérdezte Shirley. - Nyelvtani hibák, vagy a tartalom ellen van kifogása?

- Sose mondtam, hogy az aláhúzások egyáltalán hibákat jeleznek. Maga így fogta föl, én pedig nem akartam ellentmondani.

- Hát akkor mit jelentenek?

- Az most már nem számít.

- Mr. Moore - kiáltott fel Henry -, szavaltasson el Shirleyvel egy-két verset azok közül, amiket olyan szépen tudott kívülről elmondani.

- Ha kérnék tőle egyet, akkor az a *Le Cheval Dompté*[52] lenne - mondta Moore, miközben zsebkésével hegyezni kezdte a ceruzát, melyet Miss Keeldar csonkig lekoptatott.

Shirley elfordította a fejét. Látszott, hogy nyaka és tiszta vonalú arca, melyet most nem takart a természetes fátyol, elpirult.

- Á, szóval nem felejtette el, látja, uram - mondta Henry ujjongva. - Jól tudja, milyen haszontalan volt akkor.

Shirley ajka elfojtott kis mosolytól remegett, lehajtotta fejét, és arcát félig karja, félig a fejmozdulat közben újra lehulló hajfürtjei mögé rejtette.

- Csakugyan, lázadó voltam - felelte.

- Lázadó! - kapta fel Henry a szót. - Igen, te meg a papa összevesztetek, és te szembeszálltál vele meg a mamával is, Mrs. Pryorral meg mindenkivel, és azt mondtad, hogy a papa megsértett...

- Meg is sértett - vetette közbe Shirley.

- Nyomban ott akartad hagyni Sympson Grove-ot, összecsomagoltál, a papa meg kiszórt mindent a bőröndből. Mama sírt, Mrs. Pryor is sírt, ott álltak, tördelték a kezüket, könyörögtek neked, hogy légy türelmes, te meg a padlón térdeltél, előtted a holmid meg a fölfordított bőrönd, és látszott, Shirley, látszott... hát igen, hogy dührohamod van. Ilyenkor nem torzul el az arcod, a vonásaid merevek, de azért szépek, alig látszol dühösnek, csak eltökéltnek és valahogy sietősnek. Az ember azonban érzi, hogy ha ilyenkor akadályt gördítene az utadba, úgy hasítod szét, mintha villám vágott volna bele. Papának inába szállt a bátorsága, és Mr. Moore-t hívta oda.

- Elég, Henry!

- Nem, nem elég. Magam sem tudom, Mr. Moore, hogy csinálta, csak arra emlékszem, figyelmeztette papát, hogy az izgalom kiválthatja a köszvényét, azután megnyugtatóan szólt a nőkhöz, és szépen eltávolította őket. Neked meg azt mondta, hogy Shirley kisasszony, semmi értelme a sok beszédnek, a nagy szavaknak, éppen most készítették be a tanulószobába a teát,

[52] A megfékezett ló.

nagyon szomjas, örülne, ha abbahagynád a csomagolást egy időre, és adnál egy csésze teát neki és nekem. Velünk jöttél. Eleinte nem akartál beszélni, de hamarosan megpuhultál, és jókedvű lettél. Mr. Moore mesélni kezdett nekünk a kontinensről, a háborúról meg Bonapartéról, és mi nagyon szívesen hallgattuk. Tea után azt mondta, töltsük mind a ketten nála az estét, nem akar elveszíteni bennünket szem elől, nehogy megint bajba kerüljünk. Ott ültünk mellette jobbról-balról, és oly boldogok voltunk. Sose volt még ilyen kellemes estém. Másnap, kisasszonyka, fejmosást kaptál tőle egy órán át, és azzal végezte, hogy büntetésből föladta neked Bossuet *Le Cheval Dompté* című versét, hogy tanuld meg kívülről. És te csomagolás helyett a verset tanultad, Shirley. Szó sem esett többé arról, hogy faképnél hagysz bennünket. Aztán Mr. Moore egy évig ugratott téged ezzel az üggyel.

- Sose mondott még föl leckét ilyen lelkesen - kapcsolódott bele Mr. Moore a beszélgetésbe. - Akkor részesültem először abban az élvezetben, hogy egy angol lány ajkáról hibátlan kiejtéssel hallom az anyanyelvemet.

- És egy hónap múlva Shirley olyan édes lett, mint a nyári cseresznye - vágott közbe Henry. - Egy jóízű veszekedés után Shirley kedve mindig jobb lett, mint előtte volt.

- Úgy beszélsz rólam, mintha itt se lennék - jegyezte meg Miss Keeldar, aki még mindig nem emelte föl az arcát.

- Biztos benne, hogy itt van? - kérdezte Moore. - Amióta idejöttem, voltak pillanatok, amikor nagy kísértést éreztem, hogy megkérdezzem Fieldhead úrnőjétől, nem tudja-e, mi lett egykori tanítványomból?

- Most éppen itt van.

- Igen, látom, és méghozzá elég alázatos, de nem tanácsolnám se Harrynak, se másnak, hogy fenntartás nélkül higgyen ebben az alázatban, mely egyik pillanatban elrejti piruló arcát, mint valami félénk kisgyerek, a következőben gőgösen veti fel, mint valami márvány Júnó.

- Úgy mondják, valaha a rég múlt időkben egy férfi megelevenítette a szobrot, melyet kifaragott. Másoknak, épp ellenkezőleg, talán ahhoz van inkább tehetségük, hogy az életet kővé dermesszék.

Moore, mielőtt felelt volna, egy ideig gondolkozott ezen a megjegyzésen. Meglepett, egyben tűnődő pillantása ezt mondta: „Furcsa mondat. Mit jelenthet?" Lassan forgatta fejében a gondolatot, mint valami töprengő filozófus.

- Úgy érti - szólalt meg végül -, hogy vannak emberek, akik heves ellenszenvet váltanak ki, s ezzel megfagyasztják a meleg szívet?

- Eredeti gondolat! - felelte Shirley. - Ha ez a magyarázat tetszik magának, fogadja el nyugodtan érvényesnek. Nekem mindegy. - Ezzel fölemelte a fejét, gőgösen és szoborszerűen sápadtan, amint Louis az imént mondta.

- Íme a metamorfózis - mondta Moore. - Alighogy elképzeltem, máris bekövetkezett: a szerény kis nimfa megközelíthetetlen istennővé változott. De nem szabad csalódást okoznunk Henrynek, Olympia lesz oly kegyes, és elszavalja a verset. Kezdjük.

- Elfelejtettem az első sort.

- Én azonban nem. Ha lassú is a memóriám, azért tartós. Ha megtanulok valamit, tudatosan szerzem meg a tudást és szeretetét. A tudás agyamba vésődik, az érzés a szívembe. És ezzel nem úgy vagyunk, mint a gyors hajtatással, ahol is a növény, nem lévén gyökere, egy darabig

zöldell, virágzik valahogy, de korán elhull, fonnyadtan. Figyelem, Henry! Miss Keeldar teljesíti kérésedet. *Voyez ce cheval ardent et impétueux*,[53] így kezdődik.

Miss Keeldar bólintott, és megpróbálta a versmondást, de hamarosan abbahagyta. - Nem tudom folytatni, ha nem mondja el az egészet - mondta.

- Pedig milyen gyorsan megtanulta. Hja, könnyen szerzett tudás könnyen vész - filozofált a nevelő. Lassan, nyomatékosan, pontos kiejtéssel elmondta a versszakot.

Shirley egyre jobban figyelt a férfi szavaira. Arcát ismét feléje fordította. Amikor Moore befejezte, úgy vette át tőle a szót, mintha ajkáról kapta volna el. Teljesen átvette a férfi hanghordozását, kiejtését, úgy mondta a visszatérő sorokat, ahogy tőle hallotta, lemásolta előadását, hangsúlyát, sőt arckifejezését is.

Aztán őrá került a sor, ő kért valamit: - Idézze emlékezetébe a *Le Songe d'Athalie*-t, és mondja el.

Louis elmondta, Shirley pedig utánamondta, és élénk izgalmat, nagy gyönyörűséget talált abban, hogy pontosan utánozta a férfi beszédét. Ezután újabb kérésekkel állt elő, a régi iskolai versek mind megelevenedtek, s velük együtt Shirley egykori iskolás évei.

Moore elmondott néhány szakaszt Racine és Corneille legjobb írásaiból, aztán kihallotta önnön mély hangjának visszhangját a leányéból, mely híven követte az ő hanghordozását. Utána a házitanító előadta La Fontaine egyik legszebb meséjét, a *Le Chêne et le Roseau*-t,[54] a tanítvány meg lelkesen felhasználta az alkalmat a tanulásra. Talán közös érzés ragadta meg őket: elragadtatásuk oly magas lánggal lobogott, hogy azt a francia költészet gyönge fűtőanyagával nem lehetett tovább táplálni. Talán arra vágytak, hogy karácsonyi fahasábként egy angol tölgytuskót vessenek a mohó lángokba.

- És ezek a legjobb verseink - mondta Moore -, nincs költeményünk; amely ennél drámaibb, erőteljesebb, természetesebb volna. - Mosolyogva elhallgatott. Egész valója derűsen vidám volt. A kandalló előtt állt a szőnyegen, könyökét a párkányra támasztotta, és kellemes gondolatokba merült.

Alkonyatba fordult a rövidülő, őszi nappal, a tanulószobából alig az ég egy kis darabját lehetett látni, mert az ablakot benőtte a repkény, melynek hervadt leveleit még nem szaggatták le az októberi éles szelek, de a tűz elég világosságot adott a beszélgetéshez.

Moore franciául szólt tanítványához. Shirley eleinte tétován nevetgélve válaszolt, kerékbe tört mondatokkal, de ahogy a tanár kijavítgatta a hibákat, egyre nagyobb bátorságra kapott. Henry is bekapcsolódott a leckébe, és a két tanítvány egymás derekát átkarolva állt a tanár előtt. A Tatár - már rég bekéredzkedett - a szőnyeg közepén ült nagy bölcsen, és nem vette le szemét a lángokról, melyek fel-fellobbantak a vörös salak közé keveredett apró széndarabkáktól. A kis társaság igazán boldog volt, de az öröm olyan, mint a kinyílt pipacs, tehát

Ne szedj pipacst botorul,
Ha letéped, szirma hull.

Tompa kerékzörgés hallatszott a kövezett udvarról.

- Ez a kocsi. Visszajöttek - mondta Shirley. - A vacsora mindjárt kész, és én még nem vagyok fölöltözve.

---

[53] Nézd ezt a szilaj, tüzes paripát!

[54] A tölgy és a nád.

Egy szolgáló jött be, gyertyát és teát hozott Mr. Moore-nak, mert a házitanító és tanítványa rendszerint ilyenkor teáztak.

- Mr. Sympson és a hölgyek megérkeztek. Sir Philip Nunnely is velük van - jelentette a lány.

- Összerezzentél, Shirley, és hogy remeg a kezed - mondta Henry, miután a lány betette az ablak fatábláit, és kiment. - De én tudom, miért. Maga is tudja, Mr. Moore? Tudom, hogy papa mire készül. Csúnya kis ember ez a Sir Philip, bár ne is jött volna, bárcsak ott maradtak volna a Walden-kastélyban vacsorára, a lányok meg a többiek is. Shirley megint teát készített volna magának. Mr. Moore, meg nekem, és lett volna egy boldog esténk.

- Így tervezted, igaz, fiam? - mondta Moore, miközben bezárta az íróasztalát, és eltette a St. Pierre-kötetet.

- Hát nem lett volna jó, uram?

- Semmi se jó, ami utópisztikus. Nézz az élet vaskemény arcába, és a valóság mered majd rád onnan. Készítsd el a teát, Henry, egy perc múlva itt vagyok.

Kiment. Shirley is, de egy másik ajtón.

HUSZONNYOLCADIK FEJEZET
Phoebe

Shirley valószínűleg kellemes estét töltött Sir Philippel, mert másnap reggel kitűnő hangulatban érkezett a reggelihez.

- Ki jön velem sétálni? - kérdezte reggeli után. - Isabelle, Gertrude, jöttök?

Miss Keeldar olyan ritkán hívta sétálni unokatestvéreit, hogy azok haboztak, mielőtt igent mondtak volna. Mamájuk azonban intett nekik, hogy csak menjenek, előhozták tehát kalapjukat, és a három lány elindult.

A három fiatal nő nem szívesen volt gyakran együtt. Miss Keeldar nem nagyon szerette a női társaságot, tulajdonképpen senkivel sem érezte igazán jól magát, csak Mrs. Pryorral és Caroline Helstone-nal. Barátságosan, udvariasan és figyelmesen bánt unokatestvéreivel is, de azért nem sok mondanivalója akadt a számukra. Ezen a bizonyos reggelen azonban napsugaras kedvében még a Sympson kisasszonyokat is sikerült szórakoztatnia. Most sem tért el a szokott szabálytól: csak köznapi beszédtémákról társalgott velük, de ezeket a témákat rendkívül érdekessé tette; szikrázó vidámsága minden mondatát beragyogta.

Mitől volt ilyen jókedvű? Nyilván benne magában rejlett az ok. Nem is sütött a nap, a rövid őszi nap sápadt, szürke volt; a deres erdő útjai ragadtak a nedvességtől, a levegő nyomott, az ég borult, és Shirley szívében mégis mintha ott ragyogott volna Itália minden fénye és azúrkék ege, annyira ott nevetett szürke szemében minden vidámsága.

Amint visszatérőben Fieldheadhez közeledtek, néhány utasítást kellett adnia Johnnak, az udvarosnak, hátramaradt tehát, és hagyta, hogy a lányok továbbmenjenek. Talán húsz perc telt el a lányok szétválása és Shirley hazatérése között. Eközben Johnnal beszélt, aztán a fasorban időzött egy kicsit a kapunál. Az ebédhez hívó gong szólította be. Nem ült asztalhoz, kimentette magát, és fölment az emeletre.

- Shirley nem jön ebédelni? - kérdezte Isabelle.

- Azt mondta, nem éhes.

Minthogy Shirley egy óra múlva sem került elő szobájából, az egyik lány fölment hozzá. Shirley az ágy végén ült, fejét kezébe támasztva, sápadt volt, és nagyon elgondolkozónak, szinte szomorúnak látszott.

- Csak nem vagy beteg? - kérdezte a Sympson lány.

- Egy kicsit rosszul érzem magam - felelte Shirley.

- Annyi bizonyos, nem kis változás ahhoz képest, amilyennek két órával előbb látták.

Ezt a változást csak az iménti rövid mondattal jelezte, más magyarázatot nem adott rá. És a változás bármi okozta is rövid tíz perc alatt - nem tűnt el, mint valami könnyű nyári felhő. Este, a vacsoránál, már beszélgetett barátaival, s amint szokta, velük töltötte az estét, s amikor az egészsége felől kérdezték, kijelentette, hogy teljesen rendbe jött. Csak múló gyengeség volt, pillanatnyi érzés, szóra sem érdemes. De azért mindenki láthatta: ez nem ugyanaz a Shirley.

Ez az új, furcsa árnyék másnap is, egy hét múlva, két hét múlva is ott borongott Miss Keeldar arcán és viselkedésében. Különös nyugalom áradt a tekintetéből, mozdulataiból és hangjából. A változás nem volt olyan éles, hogy kérdezősködésre késztesse a környezetét, de mégiscsak

ott volt, nem akart elmúlni, úgy függött a feje fölött, akárcsak valami felleg, melyet semmiféle szél sem tud megmozdítani vagy eloszlatni. Hamarosan nyilvánvaló lett, hogy észrevenni ezt a változást annyi, mint bosszantani Shirleyt. Ha megjegyzést tettek rá, először kitért a válasz elől, s ha feszegették a dolgot, sajátságos fensőbbségével visszautasította a kíváncsiskodást.

- Beteg vagy?

- *Nem vagyok!* - hangzott a határozott válasz.

- Nyomja valami a lelked? Történt valami, ami így lehangolja a kedélyedet?

Shirley megvetően visszautasította a nevetséges gondolatot: - Hogy értitek ezt a kedélyt? Nincs nekem kedélyem, se fekete, se fehér, se kék, se szürke, amit le lehet hangolni.

- Valami baj mégiscsak van, úgy megváltoztál.

- Azt hiszem, jogom van úgy változni, ahogy nekem tetszik. Tudom, hogy csúnyább vagyok, de ha úgy hozza a kedvem, hogy rút legyek, az se tartozik senki másra.

- Kell, hogy oka legyen ennek a változásnak. Mi az?

Shirley ellentmondást nem tűrően kijelentette: hagyják békén!

Ezután mindent elkövetett, hogy vidámnak tűnjék, és láthatóan elégedetlenkedett magával, amikor ez nem sikerült tökéletesen. Rövid, önmegvető jelzőkre fakadt, amikor egyedül maradt: - Ostoba! Gyáva! - ócsárolta magát. - Te puhány! Ha muszáj reszketned, reszkess titokban. Ott lapulj, ahol senki se lát! Hogy mered, hogy merészeled megmutatni a gyöngeségedet, elárulni hülye aggodalmaidat! Rázd le, emelkedj fölébük, és ha nem sikerül, leplezd le őket!

És hogy leplezze, mindent megtett, ami tőle telt. Újból elszántan vidám volt társaságban. Amikor belefáradt az erőfeszítésbe és kénytelen volt megpihenni, a magányt kereste, nem a szobája magányát - nem akart négy fal közé zárva gunnyasztani -, hanem azt a tágasabb magányt künn a szabadban, amelybe belevágtathatott kancája, Zoé nyergében. Hosszú, félnapos lovaglásokra indult.

Nem nagyon tetszett ez nagybátyjának, de nem mert szólni miatta. Sohasem volt kellemes dolog szembenézni Shirley haragjával, még akkor sem, ha egészséges és vidám, de most, hogy arca így lesoványodott, és nagy szemének tekintete üres, volt valami riasztó ennek az arcnak az elkomorulásában s ennek a szemnek fellobbanásában.

Távolabbi ismerőseinek, akik nem tudván Shirley kedélyének átalakulásáról, megjegyzést tettek a külsejében bekövetkezett változásra, mindig ezt válaszolta: - Tökéletesen jól vagyok, nincs semmi bajom.

És valóban egészségesnek kellett lennie, ha el tudta viselni az igen rosszra fordult idő viszontagságait. Akár esett, akár sütött a nap, akár csendes volt az idő, akár viharos, mindennap kilovagolt a stilbró'-i lápra, és a Tatár hosszú, farkasszerű ugrásokkal fáradhatatlanul mellette vágtatott.

A pletykazsákok, akik mindenütt jelen vannak, a házak szobáiban éppúgy, mint a hegytetőkön, kétszer-háromszor is megfigyelték, hogy a láp határán nem fordult Rushedge felé, hanem egyenesen továbblovagolt a városba. Felderítők itt sem hiányoztak, hogy megállapítsák útjának célját, meg is bizonyosodtak afelől, hogy a nunnelyi lelkész rokonának, egy Mr. Pearson Hall nevű ügyvédnek háza előtt szállt le a lováról. Ez az úr volt a Keeldar család jogi képviselője, amint ősei is több nemzedéken át a múltban. Egyesek azt állították, hogy Miss Keeldar üzleti spekulációkba kezdett a völgybeli szövőgyárral kapcsolatban, sok pénzt

vesztett, és most kénytelen jelzálogkölcsönt fölvenni a birtokára. Mások úgy tudták, hogy férjhez készül menni, és az ügyvéd a szerződést készíti elő.

Mr. Moore és Henry Sympson a tanulószobában tartózkodott. A nevelő arra várt, hogy a tanítvány elkészítse a feladatot, melyen látszólag buzgólkodott.

- Igyekezz, Henry, múlóban a délután.

- Múlik, uram, természetesen.

- Vége felé jársz annak a feladatnak?

- Nem.

- Nem a vége felé?

- Még nem írtam egy sort se.

Mr. Moore fölnézett. A fiú hangja különös volt.

- A feladat egyáltalán nem nehéz, Henry, de ha mégis, hozd ide, majd együtt csináljuk.

- Mr. Moore, nem tudok dolgozni.

- Akkor beteg vagy, fiam.

- Az egészségemmel semmi baj, uram, nem rosszabb a szokottnál, de a szívem nehéz.

- Csukd be a könyvet, és gyere ide, Harry. Gyere ide a kandallóhoz.

Henry odabicegett, és leült a székre, melyet a házitanító feléje tolt. A fiú ajka remegett, szeme könnyes volt, letette mankóját a padlóra, lehajtotta a fejét, és sírni kezdett.

- Azt mondod, Harry, nem testi fájdalom okozza ezt a letörést? Nyilván bánt valami. Mondd el, mi az?

- Uram, úgy fáj a szívem, ahogy eddig még soha. Alig bírom elviselni, szeretném, ha megkönnyebbülhetnék egy kicsit.

- Ha beszélgetünk róla, ki tudja, talán könnyíthetünk rajta. Mi az oka? Kivel van kapcsolatban?

- Shirley az oka, uram. Shirleyről van szó.

- Róla? Úgy gondolod, hogy megváltozott?

- Mindenki úgy gondolja, aki ismeri. Ön is, Mr. Moore.

- De nem nagyon komolyan. Amint én látom ezt a változást, valami kedvező fordulat pár hét alatt rendbe hozhatja. Amellett az ő szava is csak jelent valamit, hiszen azt állítja, hogy jól van.

- Ez az, uram. Amíg fönntartotta azt az állítását, hogy jól van, hittem neki. Ha szomorkodtam valamiért, amikor nem volt ott, hamarosan visszatért a jókedvem, ha *ő* megjelent. Most...

- Nos, Harry, most?... Mondott valamit neked? Ma reggel két órán át együtt voltatok a kertben. Láttam, hogy ő beszél, te pedig hallgatod. Nos, kedves Harrym, ha Miss Keeldar azt mondta, hogy beteg, és lelkedre kötötte a titoktartást, ne teljesítsd a kívánságát. Az életéről van szó, az ő érdekében mondj el mindent. Beszélj, fiam!

- Még hogy elmondaná, hogy beteg? Azt hiszem, uram, ha haldokolna, akkor is mosolyogna, és kijelentené: semmi bajom.

- Mi újat tudtál meg tehát?

- Megtudtam, hogy éppen most írta meg a végrendeletét.

- Megírta a végrendeletét?!

Tanár és tanítvány hallgatott.

- Ő mondta ezt neked? - kérdezte Moore néhány perc múlva.

- Igen. Egész vidáman mondta. Nem úgy, mint valami baljóslatú dolgot, aminek én éreztem. Azt mondta, hogy az ügyvédjén, Pearson Hallon meg Mr. Helstone-on és Mr. Yorke-on kívül én vagyok az egyetlen ember, aki tud erről, és kiváltképp nekem akarja megmagyarázni a végrendeletben foglaltakat.

- Folytasd. Harry!

- Azért, mondta, és rám nézett azzal a gyönyörű szemével, ó, milyen gyönyörű szeme van! Mennyire szeretem a szemét, hogy szeretem Shirleyt! Ő az én csillagom. A menny nem követelheti őt magáénak, ő erre a világra való, és itt szép ezen a földön. Shirley nem angyal, Shirley nő, s az emberek között kell élnie. A szeráfok nem kaphatják meg! Mr. Moore, ha Isten fiainak egyike, látván, hogy mily szép, kitárná a szárnyát, mely széles és pompás, mint az égbolt, kék és harsogó, mint a tenger, és leszállna és magának követelné, nem kapná meg, amit akar, mert én, a gyerek, a nyomorék, nem engedném!

- Henry Sympson, folytasd, ha mondom!

- Azért, mondta Shirley, mert ha nem csinálnék végrendeletet, és előbb halnék meg, mint te, Harry, minden vagyonom terád szállna. Én pedig nem akarom, hogy így legyen, bár tetszene az apádnak. Te majd öröklöd apád egész birtokát, s ez a birtok nagy, nagyobb, mint Fieldhead. A nővéreid nem kapnak semmit, így hát hagytam rájuk némi pénzt, noha kettőjüket összevéve félig se szeretem annyira, mint a te szőke hajad egyetlen fürtjét. Ezeket mondta, és drágájának nevezett, és hagyta, hogy megcsókoljam. Aztán folytatta, és elmondta, hogy Caroline Helstone-ra is hagyott valamennyi pénzt, ezt az udvarházat a bútorokkal és könyvekkel együtt rám testálta, mert egy vérből valók vagyunk, és nem akarja, hogy a régi családi fészek más kezébe kerüljön. A vagyona fennmaradó részét pedig, amely, nem számítva a nővéreimre és Miss Helstone-ra hagyott évjáradékot, körülbelül tizenkétezer fontot tesz ki, nem rám hagyta, hiszen én úgyis gazdag vagyok, hanem egy jó emberre, aki minden teremtett lelkek között a legjobban tudja fölhasználni. Egy férfira, mondta Shirley, aki gyengéd és bátor, erős és könyörületes. Ezt a férfit talán nem tartják istenfélőnek, de ő, Shirley, tudja, hogy titkon hivő lélek, tiszta és szeplőtlen Isten szemében. A szeretet és béke szelleme kíséri útjain; látogatja a sorsüldözött árvákat és özvegyeket, és nem engedi, hogy a világ szennye bemocskolja. Aztán Shirley megkérdezte: „Helyesled, amit tettem. Harry?" Nem bírtam válaszolni, a könnyeim fojtogattak.

Mr. Moore néhány pillanatot engedélyezett tanítványának, hogy leküzdje érzéseit, és úrrá legyen rajtuk, aztán megkérdezte: - Hát még mit mondott?

- Amikor jeleztem, hogy teljesen egyetértek végrendeleti intézkedéseivel, azt mondta, hogy nemes lelkű fiú vagyok, és büszke rám. „Ezek után - tette hozzá -, ha valami történnék, tudni fogod, mit felelj a rosszindulatúaknak, akik gonosz dolgokat suttognak a füledbe, és arra céloznak, hogy Shirley kisemmizett, mert nem szeretett téged. Te tudod, Harry, hogy mennyire szeretlek, hogy testvér sem szerethetne jobban, drága kincsem." Mr. Moore, uram, ha eszembe jut Shirley hangja és arca, a szívem úgy ver, majd megszakad. Lehet, hogy ő előbb jut a mennybe, mint én, ha Isten ezt parancsolja, ennek így kell lennie. De az életem hátralevő része

- márpedig az életem nem lesz hosszú, és ennek most már örülök - egyszerű, rövid, gondolatokkal terhes utazás lesz azon az ösvényen, melyet Shirley taposott előttem. Úgy gondoltam, hogy Shirleyt megelőzve kerülök a Keeldarek sírboltjába, de ha másképp lenne, tegyék a koporsómat Shirley mellé.

Moore rendületlen nyugalommal szólalt meg, ami különös ellentétben állt a fiú erős felindultságával.

- Nincs igazatok, egyikőtöknek se! Csak gyötritek egymást. Ha egyszer az ifjúságot nyomasztó rémület fogja el, úgy képzeli, hogy sohase süt ki többé a nap, és az első csapás halála órájáig tart. Mit mondott még? Mondott még valamit?

- Elintéztünk egy-két családi kérdést egymás közt.

- Szeretném tudni, mit.

- De ön mosolyog, Mr. Moore. *Én* nem lennek képes mosolyogni, ha ilyen hangulatban tudnám Shirleyt.

- Édes fiam, én nem vagyok se feldúlt, se lírai, se tapasztalatlan. Olyannak látom a dolgokat, amilyenek. Te még nem. Beszélj ezekről a családi kérdésekről.

- Csak azt kérdezte tőlem, uram, hogy Keeldarnek vagy Sympsonnak tekintem-e inkább magamat? Én azt feleltem, hogy tetőtől talpig, a csontom velejéig Keeldar vagyok. Shirley azt mondta, örül ennek, mert rajta kívül én vagyok az egyetlen élő Keeldar Angliában. Aztán megegyeztünk néhány dologban.

- Éspedig?

- Hát abban, uram, hogy ha megérem, és öröklöm apám birtokát és Shirley házát, fölveszem a Keeldar nevet, és Fieldheadbe költözöm. Azt mondtam: Henry Shirley Keeldarnek fognak hívni. S ez így is lesz. Shirley neve és kúriája ősrégi, a Sympson név és Sympson Grove csak tegnapi.

- Ugyan, egyiktek se jut még az égbe. A legszebb reményekre jogosíttok engem mind a ketten. Egy pár büszke, előkelő, félig fölcseperedett sasfióka vagytok. Nos, milyen következtetésre jutottál mindabból, amit elmondtál nekem? Mondd ki világosan.

- Hogy Shirley azt gondolja, meg fog halni.

- Tett valami célzást az egészségére?

- Egyszer se. De tessék elhinni, sorvad. A keze és az arca egyre soványabb lesz.

- Panaszkodott valaha az édesanyádnak vagy a nővéreidnek?

- Soha. Kineveti őket, ha ilyesmiről kérdezik. Mr. Moore, Shirley különös teremtés; oly szép és lányos, egyáltalán nem férfias nő, nem amazon, és mégis semmibe veszi az egészségét és mások együttérzését.

- Tudod, hogy hol van most, Henry? Itthon van, vagy kilovagolt?

- Biztos, hogy nem lovagolt ki, uram, nagyon esik.

- Igaz, de ez mégsem zárja ki, hogy ebben a pillanatban nem tart éppen rövid vágtában Rushedge felé. Újabban a rossz idő nem akadályozza a kilovaglásban.

- Emlékszik, Mr. Moore, hogy szakadt az eső, és hogy dühöngött a szél múlt szerdán? Olyan viharos volt az idő, hogy nem engedte Zoét megnyergelni, ő azért gyalog mégis nekivágott a fergetegnek, amitől kancáját meg akarta kímélni. Majdnem Nunnelyig ment azon a délutánon.

Amikor hazaérkezett, megkérdeztem tőle, nem félt-e, hogy megfázik. „Nem én - felelte -, nincs olyan szerencsém. Nem tudom. Harry, de a legjobb dolog, ami velem történhet, az lenne, ha alaposan megfáznék, lázat kapnék, és úgy múlnék el, mint a többi keresztény.” Látja, uram, ő ilyen meggondolatlan.

- Valóban, meggondolatlan. Menj és tudd meg, hol van. És ha feltűnés nélkül tudsz beszélni vele, kérd meg, hogy jöjjön ide egy percre.

- Igen, uram.

Henry fölkapta mankóját, és indulni készült.

- Harry!

A fiú megfordult.

- Nehogy valami ünnepélyes formában add át ezt az üzenetet. Úgy mondd, mint ahogy régebben mondtad volna, amikor egyszerűen csak a tanulószobába hívattam őt.

- Értem, uram, így valószínűleg enged a hívásnak.

- És Harry...

- Igen, uram?

- Majd hívlak, ha szükség lesz rád. Addig fölmentelek minden iskolai feladattól.

Henry kiment.

Amikor magára maradt, Moore fölállt az íróasztaltól.

- Henryvel tudok nagyon hűvös és fölényes lenni - mondta. - Látszólag eloszlatom a balsejtelmeit, és *du haut de ma grandeur*[55] nézek ifjonti heveskedésére. *Vele* képes vagyok úgy beszélni, mintha mindkettőjüket gyereknek tartanám. Lássuk, el tudom-e játszani ugyanezt a szerepet Shirleynek is? Emlékszem arra a pillanatra, amikor belesültem ebbe a szerepbe; amikor a zavar és meghódolás, ez a két gyönge kezű zsarnok, már-már maga alá gyűrt; amikor a hangom elcsuklott, már-már lehullott rólam a lepel, s nem úgy álltam előtte, mint a tanár, hanem mint valami egészen más. Remélem, nem követem el többé ezt a bolondságot. Egy Sir Philip Nunnely elvörösödhet, ha ennek a lánynak a szemébe néz, megengedheti magának a megalázkodást, még akkor sem esik csorba a becsületén, ha reszket a keze, amikor az ő kezéhez ér. De ha egyik parasztja árul el ilyen érzelmi állapotot, akkor csak azt bizonyítja, hogy megérett a kényszerzubbonyra. Eddig minden jól ment. Itt ült mellettem, s én nem remegtem jobban, mint az íróasztalom. Úgy álltam a tekintetét és mosolyát, mint... hát igen, mint egy házitanító, hiszen az vagyok. A kezét se érintettem soha; nem tettem ki magam ennek a próbának. Nem vagyok a parasztja vagy a lakája, se jobbágya, se szolgája nem voltam soha. Szegény vagyok, úgy illik hát, hogy adjak az önérzetemre, és ne engedjek egy tapodtat se. Mire gondolhatott, mikor arról beszélt, hogy a hideg emberek kővé dermesztik az élő testet? Tetszett nekem ez a mondás, nem is tudom, miért, de nem kérdezősködhettem; sohase fürkészem se a mondatait, se az arcát, mert ha így tennék, néha megfeledkeznék a józan észről, és a romantikában hinnék. Valami furcsa, titokzatos önkívület suhan át a véremen időnként, de nem engedem át magam neki, nem is gondolok rá. Úgy határoztam: amíg lehet, fenntartom azt a jogomat, hogy én is elmondhassam Pál apostollal: „...az Istentől való bolondság bölcsebb az embereknél, és az Istentől való gyengeség nagyobb az emberek erejénél”.

---

[55] Nagyságom magaslatáról.

Moore elhallgatott és figyelt.

- Jön-e vagy sem? - kérdezte aztán. - Hogyan fogadja az üzenetet? Jóhiszeműen vagy megvetéssel? Gyermek vagy királynő módjára? Mind a kettő jellemző volna rá. Ha idejön, mit mondjak neki? Először is mivel magyarázzam meg merész kérésemet? Mentegetőzzem? Meg tudnám tenni teljes alázattal. De a mentegetőzés nem teremtene-e köztünk olyan helyzetet, amely nem lenne kívánatos ebben a dologban? A tanárszerepét játszanom, különben... - Ajtó csapódott. Moore várakozott. Néhány perc telt el. - Nem teljesíti a kérésemet. Henry könyörög neki, hogy jöjjön, de ő elutasítja. Elbizakodottságnak tekinti a kérésemet. De csak jöjjön ide, majd megtudja, hogy épp ellenkezőleg áll a dolog. Bárcsak csökönyösködne, az megacélozná az erőmet. Jobban szeretem, ha gőggel vértezi és a gúny nyilaival fegyverzi föl magát. Megvetése fölriaszt álmaimból. Akkor én is a sarkamra állok. A szeméből vagy a szájáról áradó gúny megacélozza minden idegemet és inamat. Lépések közelednek, s ezek nem Henry léptei...

Kinyílt az ajtó, és Miss Keeldar lépett be. Az üzenet, úgy látszik, kézimunkázás közben találta, mert hímzését magával hozta, ott volt a kezében. Ma nem lovagolt ki, nyilván nyugalomban töltötte a napot. Csinos otthoni ruhát és selyemkötényt viselt - nem a csatamezők harci öltözékét, hanem a kandalló mellé való szelíd háziköntöst. Mr. Moore így előnyös helyzetbe került; nyomban ünnepélyes hangon, merev arccal kellett volna szólnia. Talán meg is teszi, ha a lány kihívónak mutatkozik, de Shirley sohasem volt kevésbé hetyke, mint most: szemét lesütötte, és riadt, gyermeki félénkség ömlött el arcán.

A nevelő csak állt és hallgatott. Shirley megállt félúton az ajtó és az íróasztal között.

- Hívatott, uram? - kérdezte.

- Bátorkodtam magáért küldeni, Miss Keeldar, hogy néhány percnyi beszélgetésre ide kérjem.

Shirley várakozott, s közben öltögetett.

- Miről, uram? - kérdezte, de nem emelte fel a szemét.

- Üljön le előbb. A téma, melyről beszélni akarok, egy kicsit hosszabb időt igényel. Talán nem is igen van jogom hozzá, hogy szóba hozzam, lehet, hogy mentegetőznöm kellene, az is lehet, hogy a mentegetőzéssel se mennék semmire. Azért mertem ide hívni, mert beszélgettem Henryvel. A fiú nagyon búsul a maga egészsége miatt. A barátai is mind aggódnak. Az egészségéről szeretnék beszélgetni.

- Teljesen jól vagyok - mondta Shirley kurtán.

- De mégis megváltozott.

- Ez nem tartozik senkire, csak rám. Mindnyájan változunk.

- Nem ülne le? Miss Keeldar, régebben tudtam magára hatni, talán most is tudnék. Hihetem, hogy amit mondok, nem tartja mérhetetlen önhittségnek?

- Olvassunk egy kicsit franciául, Mr. Moore, vagy akár sort keríthetünk a latin nyelvtanra is, de függesszünk fel minden egészségügyi megbeszélést.

- Nem, nem. Itt az ideje, hogy megbeszéljük.

- Hát akkor rajta! De ne engem válasszon témának. Én egészséges vagyok.

- Nem tartja helytelennek egyre csak bizonygatni azt, ami lényegében nem igaz?

- Mondom, hogy jól vagyok. Nem köhögök, nem fáj semmim, nincs lázam.

- Nincs egy kis köntörfalazás ebben a kijelentésben? Ez a teljes igazság?

- A teljes igazság!

Louis Moore komolyan nézett a lányra. - Én sem tudom fölfedezni magán a valóságos betegség semmi jelét - mondta -, de akkor mitől változott meg?

- Miért, megváltoztam?

- Próbáljuk meg bebizonyítani.

- Hogyan?

- Először is azt kérdem, éppoly jól alszik, mint azelőtt?

- Nem. De nem azért, mert beteg vagyok.

- Az étvágya olyan, mint régebben?

- Nem. De nem azért, mert beteg vagyok.

- Emlékszik erre a gyűrűre, amelyet itt az óraláncomon hordok? Az anyámé volt, még a kisujjamra se megy rá, olyan kicsi. Maga tréfából többször elcsente. Éppen ráillett a mutatóujjára. Próbálja meg most.

Shirley belement a próbába. A gyűrű leesett a csontig lefogyott kis kézről.

Louis fölvette, és visszaakasztotta óraláncára. Az aggodalom pirossága öntötte el homlokát.

- Ez nem attól van, hogy beteg vagyok - mondta Shirley ismét.

- Nemcsak arról van szó, hogy nincs étvágya, nem tud aludni és lefogyott - folytatta Moore -, de a jókedve is elapadt. Ráadásul ideges félelem látszik a szemében, és a viselkedése is nyugtalan, ideges. Azelőtt nem volt ilyen.

- Álljunk csak meg itt, Mr. Moore. Pontosan ráhibázott: ideges vagyok. De beszéljünk másról. Milyen csúnya idő van. Szakadatlanul ömlik az eső.

- Igen, maga ideges. És ha Miss Keeldar ideges, annak megvan az oka. Férkőzzünk csak közelebb hozzá, nézzük meg közelebbről az okot. Régen gyanítom, hogy ez nem testi baj. Egy pillanat alatt tört magára. Tudom a napot is, észrevettem a változást. Magának a lelke fáj.

- Egyáltalán nem. Szó sincs semmi ilyesféle fennkölt dologról, csak ideges vagyok. Ejtsük el a témát.

- Majd ha kimerítettük, addig nem! Az ideges félelemről mindig beszélni kell, hogy eloszlassuk. Bárcsak képes volnék meggyőzni és rávenni, hogy önként beszéljen. Azt hiszem, a maga esetében az őszinte beszéd fél gyógyulás.

- Nem - vágta rá Shirley hirtelen. - Szeretném, ha ez egy kicsit is valószínű lenne, de attól tartok, nem az.

Abbahagyta a hímzést egy pillanatra. Már ült. Egyik könyökét az asztalra támasztotta, és kezére hajtotta fejét. Mr. Moore olyannak látszott, mint aki úgy érzi, végre előbbre jutott valamicskét a nehéz úton. Shirley komoly volt. Az iménti kijelentés fontos beismerést tartalmazott: nem állíthatta többé, hogy nincs *semmi* baja.

A nevelő hagyta, gondolkozzék néhány percig a lány, mielőtt újra a tárgyra tért volna. Egyszer már szóra nyitotta a száját, de meggondolta magát, és tovább hallgatott. Shirley a férfi szemébe nézett. Ha meggondolatlan érzéseket, indulatokat olvasott volna ki belőle, talán makacsul, kitartóan hallgat ő is tovább. De Moore nyugodtnak, erősnek, megbízhatónak látszott.

- Jobb, ha magának mondom el, mint a nagynénémnek, az unokatestvéremnek vagy a nagybátyámnak - mondta Shirley. - Akkora hűhót csapnának mind, és én éppen a hűhótól irtózom. A riadalomtól, pániktól, felfordulástól. Szóval sosem szerettem kis családi forgószelek középpontjában állni. El tud viselni egy kis megrendülést, igen?

- Nagyot is, ha kell.

Moore-nak egy arcizma sem rándult, de szíve hevesen vert széles mellében. Mit fog hallani a lánytól? Jóvátehetetlen baj történt?

- Ha helyesnek gondoltam volna, hogy magához forduljak - folytatta Shirley -, soha egy pillanatig se csináltam volna titkot ebből a dologból. Tüstént elmondtam volna mindent, és tanácsát kértem volna.

- És miért nem tartotta helyesnek, hogy hozzám forduljon?

- Nem így értettem. Talán helyes lett volna, de nem tudtam megtenni. Úgy éreztem, nincs jogcímem arra, hogy gondot okozzak magának. A baleset csak engem ért, hallgatni akartam róla, de az emberek nem hagyják. Megmondom őszintén: gyűlölök az aggódó figyelem vagy a falusi pletyka tárgya lenni. Amellett, isten tudja, talán elmúlik az egész következmény nélkül.

Moore, bár kínlódott ettől a halogatástól, nem sürgette a magyarázatot. Egyetlen szóval, mozdulattal vagy tekintettel sem árulta el türelmetlenségét. Nyugalma Shirleyt is megnyugtatta, bizakodása biztonsággal töltötte el.

- Jelentéktelen dolgok súlyos következményekkel járhatnak - jegyezte meg a lány, miközben lecsatolta csuklójáról a karperecet, kigombolta és feltűrte ruhája ujját.

- Nézzen ide. Mr. Moore.

Egy sebhelyet mutatott fehér karján, egy elég mély, noha már behegedt bemélyedést, amely félig égési, félig vágott sebnek látszott.

- Senkinek se mutatnám meg ezt Briarfieldben, csak magának, mert maga nyugodtan fogadja a látványt.

- Természetesen nincs semmi megrendítő ebben a kis sebhelyben, de a története majd mindent megmagyaráz.

- Akármilyen kicsi is, elrabolta az álmomat, idegessé, sovánnyá tett, és megbolondított. Mert miatta kénytelen vagyok olyan lehetőséggel számolni, melynek megvannak a maga rémségei.

Visszahúzta a ruha ujját, és visszakapcsolta a karkötőt.

- Tudja, hogy próbára tesz? - kérdezte Moore mosolyogva. - Türelmes ember vagyok, de az érverésem már gyorsul.

- Bármi történjék is, baráti szolgálatot kell tennie nekem, Mr. Moore. Részesíteni fog önuralmának jótékony hatásában, és nem szolgáltat ki kényre-kegyre a fejvesztett gyáváknak.

- Nem ígérek semmit. Mesélje el a históriát, aztán pontosan mondja meg, miféle ígéretet kíván tőlem.

- Nagyon rövid a história. Úgy három héttel ezelőtt, egy nap sétálni mentem Isabelle-lel és Gertrude-dal. Ők előbb értek haza, mint én, mert hátramaradtam, hogy beszéljek Johnnal. Miután elintéztem a dolgot vele, kedvem támadt elidőzni egy kicsit a fasorban, ahol sűrű volt a csend és az árnyék. Meguntam a locsogást a lányokkal, és nem siettem utolérni őket. Amint ott álltam a kapuoszlopnak dőlve, nagyon kellemes gondolatokat forgattam fejemben a

jövőmről, mert aznap reggel úgy képzeltem, hogy az események már-már úgy fordulnak, ahogyan régen szerettem volna.

Persze az előző estét Nunnelyvel töltötte, gondolta Moore.

- Lihegést hallottam. Egy kutya szaladt felém a fasorban. Ismerem a környék legtöbb kutyáját, a Phoebe volt, Sam Wynne egyik vizslája. A szegény állat mélyre szegett fejjel és lógó nyelvvel futott, azt hittem, gyalázatosan elverték. Nevén szólítottam, be akartam édesgetni a házba, hogy enni-inni adjak neki. Biztosra vettem, hogy csúnyán elbántak vele. Mr. Sam gyakran kegyetlenül megkorbácsolja a vadászkutyáit. Az állat izgatott volt, nem ismert meg, s amikor meg akartam veregetni a fejét, nekem ugrott, és a karomba kapott. Úgy megharapta, hogy kiserkedt a vérem. Aztán lihegve továbbfutott. Nyomban ezután Mr. Wynne vadőre jelent meg puskával a kezében. Megkérdezte, nem láttam-e egy kutyát. Azt feleltem, hogy láttam a Phoebét. „Jó lesz, ha láncra köti a Tatárt, kisasszony - mondta a vadőr -, és figyelmezteti az embereit, hogy maradjanak bent a házban. A Phoebe után indultam, hogy lelőjem, a lovász meg másik irányban keresi. Veszett a kutya."

Mr. Moore hátradőlt a széken, és összefonta karját a mellén. Miss Keeldar ismét fölvette a selyemvászon terítőt, és folytatta a pármai ibolyakoszorú hímzését.

- És nem mondta el senkinek, nem kért segítséget, gyógykezelést? Nem fordult hozzám?!

- Eljöttem a tanulószoba ajtajáig, de itt cserbenhagyott a bátorságom. Jobbnak láttam hallgatni a dologról.

- Miért? Mi jobbat kívánhatnék magamnak ezen a világon, mint hogy hasznára legyek magának?

- Nem volt jogom terhére lenni.

- Szörnyűség! Hát nem tett semmit?

- De igen. Egyenesen a mosókonyhába mentem, ahol most, hogy annyi vendég van a házban - jóformán egész héten át vasalnak. Míg a lány a ruhákat nedvesítette és keményítette, fölvettem egy vasalót a tűzről, és a halványvörösen izzó hegyét a karomhoz érintettem, aztán jól belenyomtam. Kiégettem a kis sebet, aztán fölmentem a szobámba.

- Föltételezem, hogy még csak nem is nyöszörgött?

- Ezt nem tudom biztosan. Nagyon nyomorultan éreztem magam. Azt hiszem, egyáltalán nem voltam se határozott, se higgadt, nem tudtam megnyugodni.

- De a testi valójában volt nyugalom. Emlékszem, amíg ebédnél ültünk, egész idő alatt figyeltem, hogy halljam, járkál-e odafönt, de minden csöndes volt.

- Az ágy végében ültem, és azt kívántam, bárcsak ne harapott volna meg a Phoebe.

- Egyedül! Szereti a magányt.

- Bocsássa meg.

- És megveti az együttérzést.

- Igazán, Mr. Moore?

- A maga erős lelke úgy érzi, nincs szüksége segítségre, tanácsra, társakra.

- Ráhagyom, ha magának így tetszik.

Shirley elmosolyodott, és folytatta a hímzést. Gondosan, szaporán öltögetett, de a szeme megrebbent, aztán megcsillant, s egy könnycsepp hullott alá.

Mr. Moore előrehajolt az íróasztal fölött, megmozdította a székét, és más hangot ütött meg: - Ha nem így volna - kérdezte halkan, sajátságosan megváltozott lágy hangon -, akkor hogy van?

- Nem tudom.

- De tudja, csak nem akar beszélni. Muszáj magába zárnia mindent?

- Igen, mert nem érdemes megosztani mással.

- Mert senki se tudja megfizetni a nagy árat, melyet maga kér a bizalmáért. Senki sem elég gazdag ahhoz, hogy megvásárolhassa. Senkinek sincs annyi becsülete, hatalma, szellemi ereje, amennyit elvár attól, aki tanácsot ad magának. Nincs egyetlen váll egész Angliában, amely támaszt nyújthatna magának, még kevésbé olyan mell, amelyre ráhajthatná a fejét. Természetes, hogy egyedül kell élnie.

- *Tudok* egyedül élni, ha kell. De nem az a kérdés, hogyan kell egyedül élni, hanem az, hogyan kell egyedül meghalni. Ez a megdöbbentő, ez a szörnyű!

- Fél a vírus hatásától? Úgy gondolja, bizonytalan, fenyegető, szörnyű sors vár magára?

Shirley bólintott.

- Maga csupa nőies idegesség.

- Két perccel ezelőtt még bókolt, az erős lelkemet emlegette.

- Csupa nőies idegesség. Ha ezt az ügyet higgadtan vizsgáljuk és vitatjuk meg, biztosra veszem, ki fog derülni, hogy egyáltalán nincs életveszélyben.

- Ámen. Nagyon szívesen élnék, ha Isten is úgy akarja. Mindig édesnek találtam az életet.

- A maga képességeivel és természetével mi más is lehetne, mint édes? Igazán azt hiszi, hogy ki fog törni magán a veszettség, és őrjöngve hal meg?

- Azt *hiszem*, és *féltem* tőle, de most már nem félek semmitől.

- Én se féltem magát. Nem hiszem, hogy a vírusnak csak egy molekulája is belekerült a vérébe, de ha mégis, hadd nyugtassam meg, az olyan fiatal, makkegészséges teremtésnél, mint maga, nem lesz semmi káros hatása. Mindenekelőtt meg kell tudni, hogy biztosan veszett volt-e a kutya. Nem hiszem.

- De ne mondja el senkinek, hogy megharapott.

- Miért mondanám, amikor olyan ártalmatlannak tartom a harapást, mintha ezzel a zsebkéssel vágta volna meg magát? Nyugodjon meg. Én nyugodt vagyok, pedig értékelem annyira a maga életét, mint az örök üdvösségemet. Nézzen rám.

- Miért, Mr. Moore?

- Szeretném látni, hogy jobb kedvre derült-e. Tegye le a kézimunkát, és emelje fel a fejét.

- De...

- Nézzen rám. Köszönöm. Nos, eloszlott a felhő?

- Nem félek semmitől.

- Kisütött a nap a lelkében?

- Nagyon elégedett vagyok, de meg kell ígérnie valamit.

- Beszéljen.

- Tudja, ha a legrosszabbra kerül a sor, ha bekövetkeznék, amitől féltem, ártalmatlanná fognak tenni. Ne mosolyogjon, így lesz! Mindig ezt csinálják. Nagybátyámat elfogja a rémület, a gyengeség, kapkodó lesz, és semmi más megoldás nem jut majd az eszébe. Maga lesz az egyetlen, aki nem veszti el a fejét ebben a házban. Ígérje meg tehát ezt a baráti szívességet: távol tartja tőlem Mr. Sympsont, és nem engedi közelembe Henryt, nehogy megsebesítsem. Ne feledje el, vigyáznia kell magára is, noha biztosan tudom, magát nem fogom bántani. Zárja be az ajtót az orvosok előtt, s ha mégis bejutnának, kergesse ki őket. Ne engedje, hogy akár az öreg, akár a fiatal MacTurk hozzám érjen. Se a kollégájuk: Mr. Greaves. És végül, ha mégsem bírnak velem, adjon be nekem saját kezűleg egy erős kábítószert, olyan nagy adag laudanumot, hogy a hatás biztos legyen. *Ígérje meg, hogy megteszi.*

Moore fölállt az íróasztal mellől, és hogy megnyugodjon, többször végigsétált a szobán. Azután megállt Shirley széke mögött, föléje hajolt, és halk, nyomatékos hangon így szólt: - Megjegyzés, fenntartás nélkül megígérem azt, amit kért.

- Ha női segítségre lenne szükség, hívja Mrs. Gillt, a házvezetőnőmet. Ő terítsen ki, ha meghalok. Ő ragaszkodik hozzám. Sokszor megkárosított, s én újra meg újra megbocsátottam neki. Most már szeret engem, s egy gombostű nem sok, annyival se csapna be: a bizalom becsületessé tette, az elnézés melegszívűvé. Ma már megbízhatom a tisztességében, a bátorságában és a szeretetében. Őt hívja, de tartsa távol derék nagynénémet és félénk unokanővéreimet. Ígérje meg még egyszer.

- Megígérem.

- Ez szép magától - mondta Shirley, és mosolyogva fölnézett a föléje hajoló férfira.

- Szép? Megnyugtatja?

- Nagyon.

- Csak én és Mrs. Gill leszünk magával a vég perceiben, amikor nyugalomra és hűségre van szükség. Gyáva, kapkodó kéz nem fogja érinteni.

- De azért gyerekesnek tart?

- Annak.

- Szóval megvet?

- Ugyan, hát megvetjük a gyerekeket?

- Tény, Mr. Moore, hogy nem vagyok olyan erős, és nem hiszek annyira az erőmben, amint az emberek képzelik, és nem is vagyok olyan érzéketlen az együttérzés iránt. De ha bánt valami, félek megosztani azokkal, akiket szeretek, nehogy fájdalmat okozzak nekik. Azokhoz pedig, akikkel szemben közömbös vagyok, nem tudok annyira leereszkedni, hogy panaszkodjam. Ezek után nem kellene azzal gúnyolnia, hogy gyerekes vagyok, mert ha maga olyan szerencsétlen lett volna, mint én az utóbbi három hét alatt, maga is vágyott volna jó barátra.

- Mindnyájan vágyunk barátra, nem?

- Mindnyájan, akinek van valami jó a természetében.

- Nos, magának itt van Caroline Helstone.

- Igen. Magának pedig Mr. Hall.

- Igen. Mrs. Pryor jó és bölcs asszony, ő is adhat magának tanácsot, ha szüksége van rá.

- Magának meg ott van a bátyja, Robert.

- Bizalmas, hitbeli kérdésekben, a nagytiszteletű dr. Matthewson Helstone-ra támaszkodhat, hétköznapi dolgokban meg a nagyságos Hiram Yorke-ra. Mindkét öregúr hódolója magának.

- Én pedig sohasem láttam Mrs. Yorke-ot fiatalemberrel úgy anyáskodni, mint magával. Nem tudom, hogy férkőzött ennyire a szívébe, de magához gyöngédebb, mint a fiaihoz. Aztán meg itt van a nővére, Hortense.

- Úgy látszik, mind a ketten jól el vagyunk látva.

- Úgy látszik.

- Milyen hálásnak kellene lennünk ezért.

- Igen.

- És milyen elégedettnek.

- Igen.

- Én ebben a pillanatban majdnem elégedett vagyok, és nagyon hálás. Nagyszerű érzés a hála, eltölti a szívet, de nem veti szét, átmelegíti, de nem teszi lázassá. Lassan szeretem ízlelgetni, ha mohón habzsolom ezt a jó érzést, nem érzem az ízét.

Miss Keeldar székének támlájára hajolva, Moore még mindig a lány ujjainak fürge mozgását nézte; ügyelte, hogy növekszik nyomukban a zöld és lila színű koszorú. Hosszabb hallgatás után újra megkérdezte:

- *Teljesen* eloszlott a ború?

- Tökéletesen. Ahogy két órával ezelőtt voltam, s ahogy most vagyok, az két külön világ. Azt hiszem, Mr. Moore, ha némán dajkáljuk magunkban a bánatot és a félelmet, gyarapszanak, akár a titánok sarjadékai.

- Ugye, nem fog többé némán babusgatni ilyesféle érzéseket?

- Nem, ha lesz bátorságom beszélni róluk.

- Mire gondolt, amikor a *bátorság* szót kimondta?

- Magára.

- Rám? Miért?

- A ridegsége és félénksége miatt.

- Miért volnék én rideg és félénk?

- Mert büszke.

- Miért volnék én büszke?

- Ezt én is szeretném tudni. Megmondaná?

- Talán azért, mert szegény vagyok. Ez az egyik ok. A szegénység többnyire büszkeséggel jár.

- Ez aztán igazán jó ok! Elbájolna, ha megtudhatnám a másikat, a méltó párját. Röpítse fel a másik galambját is, Mr. Moore.

- Azonnal. Mi a véleménye arról, aki az ezerarcú szeszéllyel köt házasságot, hogy enyhítsen a szegénységén?

- Miért, maga szeszélyes?

- Nem, *maga* az.

- Ez rágalom. Állhatatos vagyok, akár a szikla, mozdulatlan, akár a sarkcsillag.

- Kinézek a kora reggeli órákban, és látom, hogy ragyogóan ígéretes szép szivárvány feszül tökéletes ívben az élet felhős egén. Egy óra múlva ismét kitekintek: az ív fele eltűnt, s ami megmaradt, az is halvány. Később a könyörtelen égbolt még azt is tagadja, hogy a reménységnek e jótékony jele valaha is tündöklött rajta.

- Mr. Moore, küzdenie kellene az ilyen kedélyhullámzás ellen, úgy bizony. Ez a maga eredendő bűne. Az ember sohasem tudja, hogyan áll magával.

- Miss Keeldar, volt nekem valamikor - két évvel ezelőtt - egy tanítványom, aki nagyon a szívemhez nőtt. Henry kedves nekem, de ő még kedvesebb volt. Henry sosem okozott nekem fájdalmat, de az a lány... hát igen, ő okozott. Azt hiszem, a nap huszonnégy órájából huszonhármon át kínzott.

- Az a lány sosem töltött magával három óránál többet, legföljebb némelykor hat órát.

- Néha utolsó csöppig kidöntötte poharamból italomat, elvette tányéromról ételemet, s amikor egész napon át koplaltatott, pedig ez nem nagyon tetszett nekem, mert olyan férfi vagyok, aki jóízűen szokta elfogyasztani eledelét, örömet találok az emberi vigaszban, és kellő fontosságot tulajdonítok neki...

- Tudom. Pontosan megmondhatom, milyen vacsorákat, miféle fogásokat szeret legjobban...

- Ő elvette ezeknek a fogásoknak az ízét, és ráadásul még bolondot is csinált belőlem. Szeretek jól aludni. Nyugalmas napjaimban, amikor a magam gazdája voltam, sohasem szidtam az éjszakát, amiért hosszú volt, s nem átkoztam az ágyamat a tövisei miatt. Ő mindezt megváltoztatta.

- Mr. Moore...

- És aztán, amikor elvette a lelki nyugalmamat s az életörömömet, önnönmagától is megfosztott, hideg közönnyel, mintha a világ mit sem változott volna a számomra, miután ő elment. Tudtam, látom még az életben. Két év múltán kiderült, hogy az ő fedele alatt találkozunk újra, ahol ő az úrnő. És mit gondol, Miss Keeldar, hogy viselkedett velem az a lány?

- Mint az a valaki, akinek hasznára váltak a magától tanult leckék.

- Fölényesen fogadott. Szakadékot állított közénk, távol tartott magától tartózkodásával, ritka, elidegenült pillantásával, hűvösen udvarias szavaival.

- Kitűnő tanítvány volt. Amikor látta, hogy maga elhúzódik, nyomban ő is megtanult visszavonulni. Uram, annak a lánynak a fensőbbségében a maga hűvösségének gondos továbbfejlesztését csodálhatja.

- Lelkiismeret, tisztesség és a zsarnoki szükségszerűség szakított el tőle, és tartott súlyos rabságban. Ő szabad volt, lehetett volna könyörületes is.

- Olyan szabad sose volt, hogy megalkudjék az önbecsülésével, és annak a társaságát keresse, aki kerüli őt.

- Akkor következetlen volt; éppoly tantaluszi kínokat okozott, mint azelőtt. Amikor már azt gondoltam - hiszen föltettem magamban -, hogy nem látok benne mást, csupán büszke idegent, egyszerre csak olyan szeretni *valóan* egyszerű színben mutatkozott, úgy átmelegített az újraéledő rokonszenv sugarával, oly boldoggá tett egyórai kedves, vidám, baráti beszélge-

téssel, hogy képét éppoly kevéssé tudtam kizárni szívemből, mint ahogy ezt az ajtót sem csaphattam be az orra előtt. Magyarázza meg, miért keserített el ennyire?

- Nem bírta elviselni a teljes semmibevevést. Aztán néha egy hideg esős napon eszébe jutott, hogy a tanulószoba nem valami szívderítő hely, és kötelességének érezte, hogy odamenjen és megnézze, hogy maga meg Henry raktak-e ott jó kis tüzet. S ha már ott volt, szívesen maradt.

- Lehetett volna következetesebb. Ha odajött egyáltalában, jöhetett volna gyakrabban is.

- Van olyasmi, amit tolakodásnak neveznek.

- Holnap maga már nem lesz az, aki ma.

- Nem tudom. És maga?

- Nem vagyok őrült, nemes Bérénice. Egyik nap átadhatjuk magunkat az álmainknak, de a rákövetkezőn fel kell ébrednünk. S én valóban felébredek azon a reggelen, amikor maga férjhez megy Sir Philip Nunnelyhez. A tűz megvilágít bennünket, Miss Keeldar, jól látszunk a tükörben, ezt a képet néztem egész idő alatt, amíg beszéltem. Nézzen föl! Mekkora különbség van a maga arca és az enyém közt! Harmincéves koromra öregnek látszom.

- Maga olyan komoly, oly széles a homloka, s fakó az arca. Nem tekintem magát fiatalembernek, sem fiatalabbnak Robertnél.

- Ugye? Nem is gondoltam ezt. Képzelje csak el Robert szabályos, csinos arcát, amint átnéz a vállam fölött. Nem mutatja meg ez a kép világosan, milyen bárgyúak és darabosak a vonásaim? Tessék! - Louis összerezzent: - Már egy félórája számítottam rá, hogy megrándul az a drót.

A vacsorához hívó csengő megszólalt, Shirley fölállt.

- Mr. Moore - mondta, miközben összeszedte hímzőselymeit -, nem hallott mostanában a bátyjáról? Nem tudja, miért marad ilyen sokáig a városban? Említette, hogy hazajön?

- Igen, említette, de hogy mért marad ilyen sokáig távol, azt nem tudom. Őszintén szólva azt hittem, egész Yorkshire-ban senki se tudja magánál jobban, hogy Robert miért nem igyekszik haza.

Miss Keeldar arcán vérhullám futott át.

- Írjon neki, és sürgesse a hazajövetelét - mondta Shirley. - Tudom, nem rossz politika az, hogy így elnyújtja távollétét, jó az, ha nem működik a gyár, amíg ilyen rossz az üzletmenet, de ne hagyja itt a megvét.

- Tudom, beszélt magával itt Fieldheadben a távozása előtti estén - mondta Moore. - Láttam kimenni a házból. Olvastam az arcáról, legalábbis megpróbáltam olvasni róla, de ő elfordult tőlem. Sejtettem, hogy sokáig marad távol. Bizonyos finom, könnyed ujjak csodálatos ügyességgel tudják porrá zúzni egy férfi törékeny büszkeségét. Azt hiszem, Robert túlságosan bízott férfias szépségében és vele született úriemberségében. Jobb annak, akinek nincsenek ilyen előnyei, és nem ringatja magát illúziókban. De írok neki, s közlöm vele, hogy azt tanácsolja: jöjjön haza.

- Ne úgy írja, hogy azt tanácsolom, jöjjön haza, hanem úgy: tanácsos hazajönnie.

A csengő másodszor is megszólalt, és Miss Keeldar engedelmeskedett a hívásnak.

HUSZONKILENCEDIK FEJEZET
Louis Moore

Louis Moore, nyugodt ember lévén, jobban bírta a nyugalmas életet, mint a legtöbb férfi; s mert feje és szíve egész világot zárt magába, nagy türelemmel állta az elszigeteltséget a valóságos világ egy csendes kis zugában.

Milyen csendes Fieldhead ma este. Moore kivételével mindenki - Miss Keeldar, a Sympson család, még Henry is - átment Nunnelybe. Sir Philip hívta meg őket, mert azt akarta, hogy ismerkedjenek meg anyjával és nővéreivel, akik most a Rendházban tartózkodtak. A báró, amilyen szívélyes úr volt, meghívta a nevelőt is. Csakhogy az előbb beszélt volna meg találkozót Earl of Huntingdon[56] szellemével, vidám legényeinek árnyai körében a nunnelyi erdő legöregebb, legvastagabb tölgyének sötét lombkoronája alatt. Igen, szívesebben találkozott volna még az erdő legmélyén málladozó, romba dőlt kolostor gyom verte nyirkos maradványai között az apácafőnöknő vagy egy ködszerűen halovány apáca kísértetével is. Louis Moore arra vágyik ma este, hogy valakit közel érezzen magához. De nem a fiatal bárót, sem jóindulatú, de szigorú anyját, sem pedig előkelő nővéreit, sőt teremtett lelket sem a Sympsonok közül.

Ez az este nem nyugalmas. A napéjegyenlőség viharai még nem ültek el; a nappali vad záporok lecsendesedtek. A felhőtakaró szétszakadozott, és elvitorlázott az égről, de nem hagyott maga mögött zafírszín tengert, hanem vadul hánykolódott a hosszúra nyúlt, messze hangzó, magasan száguldó hold sütötte fergetegben. A hold fenn ragyog az égen, örvendezve a szélvésznek, mintha szerelemmel adná át magát vad simogatásának. Endümion nem leskelődik ma este istennőjére, nincs kint a nyáj a hegyeken, és ez jól van így, mert ma este az istennő Aioloszt fogadja.

Moore a tanulószobában ülve hallgatja a szél üvöltését a másik oromfal körül s végig a hall mentén. A háznak ez a vége védett. Moore azonban nem kívánja a menedéket, nem vágyik szelíd hangokra és védett helyzetre.

- A szalonok mind üresek - mondja -, rosszul vagyok ettől a cellától.

Kimegy, átsétál oda, ahol nem úgy, mint az ő szobájának ágakkal benőtt kis ablakán - a szabadon álló nagy ablaktáblákon akadálytalanul tárul elébe az őszi este sötétkék égboltjának ezüsttel átszőtt mozgalmas látványa. Nem vitt magával gyertyát, nem volt szükség égő fényforrásra, a tiszta holdsugár, ha néha felhő takarta is el, hol erősen, hol gyengén beragyogott minden padlót és minden falat.

Moore végigvándorol valamennyi szobán, mintha egy árnyalakot követne szalonról szalonra. A tölgyfa burkolatú szobában megáll. Itt ég a tűz, ez nem oly fagyos és csillogó, mint a szalonok. A kandalló forró, vörös fénnyel világít. Az izzó parázs zizeg a nagy forróságban. A szőnyeg közelében kis munkaasztal, rajta írópolc, mellette szék.

A látomás, melyet Moore követett, leült talán erre a székre? Azt hihetné az ember, ha elnézi a szék előtt álló férfit. Annyi az érdeklődés a szemében; oly jelentős a kifejezés az arcán, mintha a magány személyében élő társra talált volna ebben a házban, s most meg akarná szólítani.

---

[56] A tizenkettedik században élt skót főúr, Robin Hood alakjának állítólagos őse.

Moore különböző dolgokat fedez föl: egy tarsoly, kis selyemtarsoly lóg a szék hátán; az írópolc nyitva, a kulcsok a zárakban; egy csinos pecsétnyomó, egy ezüsttoll, egy-két szem vörös, érett gyümölcs zöld levélen, egy finom, tiszta kis kesztyű - ezek a semmiségek díszítik s egyszersmind rendetlenítik el a polcot, amelyen hevernek. A rend nem tűri meg az efféle apróságokat a képen, gondosan eltünteti őket, pedig az apróságok teszik a kép báját.

Moore megszólalt.

- Ezek az ő nyomai - mondta -, itt járt. Gondatlan, vonzó teremtés! Biztosan hirtelen szólították el innen, elfelejtett visszajönni, hogy mindent rendbe tegyen. Miért van az, hogy még a lába nyoma is elbűvöli az embert? Honnan vette ezt a képességet, hogy a nemtörődömsége sohasem bántó? Mindig van benne valami korholnivaló. De ha pirongatjuk is, sose kelt visszatetszést bennünk. A szerelmese vagy a férje haragja pedig, ha dorgálná is egy darabig, természetesen csókban olvadna fel. Jobb egy félórán át veszekedni vele, mint egy egész napon keresztül csodálni és dicsérni egy másik nőt. De elég. Mire való ez a dörmögés, ez a monológ?

Abbahagyta. Állt és gondolkozott, azután előkészületeket tett egy kellemes estére. Leengedte a függönyt a széles ablakon, kizárta a holdat királyi udvarostul, csillagseregestül; rakott a gyorsan hamvadó tűzre, meggyújtotta az asztalon álló két gyertya egyikét, széket tett a munkaasztal mellett álló másikkal szembe, és leült. Egy mozdulattal előhúzott zsebéből egy vastag kis jegyzetkönyvet meg egy ceruzát, és nehezen olvasható, tömör kézírással írni kezdett a tiszta lapokra.

Gyere közelebb, olvasóm, ne félj, hajolj át nyugodtan a válla fölött, és olvasd, amit ír.

„Kilenc óra van. A kocsi nem jön meg tizenegy előtt, ez biztos. Addig szabad vagyok. Addig itt lehetek a szobájában, ülhetek szemközt a székével, rákönyökölhetek az asztalára, itt e kis tárgyak között, melyek őrá emlékeztetnek.

Eddig inkább a magányt szerettem. Mindig úgy képzeltem el, hogy a magány komoly, nyugodt, szép nimfa, egy oreász, mely elhagyatott, sziklás ösvényen ereszkedik hozzám alá; kék hegyi pára a ruhája, csípős hegyi szellő a lehelete, a hegyek fenséges szépsége az arcán. Valamikor derűsen udvaroltam neki, könnyebbnek képzeltem a szívem, ha magamhoz öleltem őt, a némát, ám felségeset.

Attól a naptól fogva, amikor a tanulószobába kérettem Shirleyt, ő pedig eljött, leült szorosan mellém, attól fogva, hogy kiöntötte a szívét nekem, védelmemet kérte, s az erőmre hivatkozott, attól az órától fogva irtózom a magánytól. Hideg, elvont fogalom, hústalan csontváz, a halál leánya, anyja, hitvese.

Kellemes arról írni, ami közel áll hozzám, ami drága nekem, mint a szívem vére. Senki sem foszthat meg ettől a könyvecskétől, s ennek a ceruzának a segítségével azt mondom el neki, amit akarok, amit élő embernek sohase mernék elmondani, amit csak elgondolni merek, hangos szóval kimondani soha.

Amaz este óta alig találkoztunk. Egyszer, amikor egyedül voltam a nappaliban, és Henry könyvét kerestem, bejött. Estélyi ruhában volt, Stilbró'-ba készült hangversenyre. A bátortalanság, az *ő* bátortalansága, nem az enyém, ezüstfátylat vont közénk. Nem sokat hallhattam vagy olvashattam a lányos tartózkodásról, de ha helyesen használjuk és nem koptatjuk el ezt a kifejezést, akkor ezek a jó és megfelelő szavak. Amint az ablakhoz ment, miután némán, de kedvesen felismert, semmi másnak nem nevezhettem magamban, csak szeplőtelen szűznek. Az én szememben finom ragyogás vette körül, s a lányos tartózkodás volt a dicsfény a feje fölött. Talán én vagyok a legostobább férfi, mint ahogy a legcsúnyábbak közé tartozom, de az ő tartózkodása igazán mélyen érintett, a legtisztább érzéseimnek hízelgett. Azt hiszem, ostoba

tuskónak látszottam, paradicsomi életérzés töltött el, amikor pillantása kikapcsolódott az enyémből, és kissé elfordította a fejét, hogy elrejtse piruló arcát.

Tudom, hogy az álmodozó, a szédült, romantikus holdkóros beszél belőlem. Igenis álmodom, teszem továbbra is olykor-olykor, és ha őmiatta regényesség keveredett ebbe a prózai kis írásomba, tehetek én róla?

Milyen gyerek néha ez a lány! Milyen egyszerű, csacsi kis jószág. Magam előtt látom most, amint az arcomba néz, és könyörög, hogy akadályozzam meg, hogy ártalmatlanná tegyék, s ne felejtsek el erős kábítószert beadni neki. Látom, amint bevallja: nem is olyan magabiztos, nem olyan közömbös az együttérzés iránt, mint ahogy az emberek gondolják. Látom, amint a titkolt könnycsepp lassan lehullik szempillájáról. Azt mondta, gyerekesnek tartom, igen, annak tartottam. Azt képzelte, hogy megvetem. Megvetni? Őt?! Kimondhatatlanul édes volt érezni, hogy közel állok hozzá, s egyben felette is, tudatában lenni, hogy természet adta jogom és hatalmam van megvédeni őt.

Imádom, ami benne tökéletes, de a hibái vagy legalábbis a gyarlósága hozza őt közel hozzám, ezzel fészkeli be magát a szívembe, ezért öleli körül a szerelmem, és egy nagyon önző, de nagyon természetes okból ezek a hibák a lépcsőfokok, melyeken, ha fölmegyek, fölébe tudok kerülni. Ha ő mesterségesen lecsiszolt oldalú halom tetején állna, hogyan találnék támasztékot a lábamnak? A természetes domb hepehupás, füves lejtőjét meg lehet mászni, annak a csúcsára öröm feljutni.

De hagyjuk a képes beszédet. Örül a szemem, ha ránézek, ő nekem termett. Ha király volnék, s ő szobalány, aki palotám lépcsőjét söpörgeti, a bennünket elválasztó nagy távolságon át is felismerné szemem az ő értékes tulajdonságait; érte dobogna a szívem, bár az áthidalhatatlan szakadék lehetetlenné tenné a megismerkedést. Ha nemesúr volnék, s ő szolgálna ki, akkor is szeretném azt a Shirleyt. Vegyék el tőle műveltségét, díszes környezetét, pompás ruháit, minden előnyös külsőséget, fosszák meg minden bájától azon kívül, ami arányos termetével múlhatatlanul együtt jár, mutassák be nekem egy paraszthá̀z ajtajában, kartonruhában, nyújtson nekem ott csak egy korty vizet, azzal a mosollyal, meleg jóakarattal, ahogyan úriházában fogadja vendégeit, akkor is szeretném. Szívesen elidőznék egy óráig, hogy beszélgessek azzal a falusi lánnyal. Nem érezném azt, amit most; semmiképpen sem találnám felségesnek; de ha találkoznék a fiatal parasztlánnyal, az mindig öröm lenne, ha válni kell tőle, mindig bánat.

Milyen vétkes gondatlanság, hogy nyitva hagyja az írópolcát! Hiszen jól tudom, ebben tartja a pénzét. Itt a zárban a kulcscsomó minden fiók kulcsával, még az ékszeres dobozáé is! Itt az erszénye ebben a kis selyemtarsolyban, látom, kilóg belőle az ezüstgyöngyös bojtja. Ez a látvány idegesítené a bátyámat, Robertet. Shirley valamennyi apró fogyatékossága bosszantaná, jól tudom. Ha engem ingerel is, ez a leggyönyörűségesebb ingerültség. Boldog vagyok, ha hibán kapom Shirleyt, és ha mindig egy födél alatt élnénk, tisztában vagyok azzal, hogy nem szolgálná szűkmarkúan az örömömet. Gondoskodna róla, hogy mindig legyen valami tennivalóm, valami javítanivalóm, témája lenne nevelői prédikációimnak. Henryt nem szoktam kioktatni, sosem érzek hajlandóságot erre; ha hibát követ el, márpedig ez ritkán esik meg vele, ezzel a kedves, kitűnő fiúval, egyetlen szó elég. Többnyire nem is szólok, csak megcsóválom a fejem. De abban a pillanatban, amikor meglátom Shirley lázadó arcocskáját, szemrehányó szavak tolulnak nyelvemre. Engem, a hallgatag embert, azt hiszem, bőbeszédűvé tudna változtatni. De miért lelem örömömet a sok beszédben? Néha magam sem tudom. Minél inkább *crâne, malin, taquin*[57] kedvében van, annál inkább késztet rosszallásra; s minél jobban

[57] Önfejű, komiszkodó, rakoncátlan.

szidom, annál jobban szeretem. Akkor a legzabolátlanabb, amikor felveszi lovaglóöltönyét és kalapját; akkor a legféktelenebb, amikor Zoéval felhevülten tér vissza a hegyekből, ahol versenyt nyargaltak a széllel. S én most megvallom - ennek a néma lapnak bízvást megvallhatom -, egy órát vártam az udvaron a szerencsére, hogy ott legyek, mikor érkezik, s a még ennél is nagyobbra, hogy karomban emelhessem le a nyeregből. Észrevettem (ezt megint csak ennek a lapnak mondom el), hogy senkinek sem engedi meg, csak nekem, ezt a szolgálatot. Láttam, amikor udvariasan elhárította Sir Philip Nunnely segítségét. Shirley mindig roppant tapintatos a fiatal báróval; fölöttébb vigyáz, hogy meg ne bántsa érzelmeit és gyenge lábon álló önérzetét. Úgy bizony. Megfigyeltem, milyen fölényesen utasította vissza Sam Wynne segítségét. Most már tudom, a szívem tudja, mert éreztem, hogy fenntartás nélkül rám bízta magát. Vajon tudja-e, hogy az erőm mily boldogan szolgálja őt? Én ugyan nem vagyok rabszolgája, ezt állíthatom, de minden képességemmel úgy repesek a szépsége körül, mint a dzsinnek a bűvös lámpa körül. Minden tudásom, minden megfontoltságom, minden nyugalmam és minden erőm rendelkezésére áll, alázatosan várakozik bármilyen feladatra. S mily boldogság, ha megbízzák valamivel! Micsoda örömet okoz nekik a munka, melyet kijelöltek számukra! Vajon tudja-e ezt Shirley?

Gondatlannak neveztem őt; különös azonban, hogy a gondatlansága sose megy finomságának rovására. Tulajdonképpen jellemének ezen a kis résén keresztül bizonyosodhatunk meg finomságának valódiságáról és mélységéről. A szép ruha néha soványságot s rossz alakot takar; a rongyos ruhaujjon meg szép gömbölyded kar tűnik elő. Láttam és összeszedtem sok holmiját, hiszen gyakran hevernek szanaszét, de még sohase láttam olyasmit, ami ne hirdette volna, hogy úrihölgy a gazdája. Semmije sem piszkos vagy pecsétes. Bizonyos értelemben éppoly aggályos, mint amilyen meggondolatlan. Ha parasztlány volna, mindig csinosan és tisztán járna. Nézzük csak ezt a tiszta kis bőrkesztyűt vagy a tarsolynak a makulátlan selymét.

Mekkora különbség van Shirley és Caroline Helstone között! Caroline, az a gyöngyszem, úgy vélem, a megtestesült lelkiismeretes pontosság, az aprólékos gondosság. Hajszálra olyanok a házi szokásai, mint az én válogatós atyámfiának; éppoly igényes, éppoly ügyes, furcsa, fürge, nyugalmas, mint ő. Minden kész egy perc alatt, minden a helyén. Nagyon illene Roberthez. De mit kezdhetnék én olyasmivel, ami szinte hibátlan? Éppoly szegény, mint én; nagyon csinos; fejét Raffaello is festhette volna, az ő ecsetjéhez méltók a vonásai; az arckifejezése teljesen angol, csupa szigetországi báj és tisztaság. De hol találnék benne valamit, amit meg kellene változtatni, eltűrni, amiért szemrehányást tehetnék, ami miatt aggódnék? Gyöngyvirág *ő*, színtelen, de minek is a szín? Attól sem lenne tökéletesebb! Milyen ecset festhetné le? Ha lesz egyszer az életben kedvesem, annak közelebb kell állnia az élénk színű, édes illatú rózsához, melyet veszélyes tüskék védelmeznek. Az *én* feleségemnek - ha megnősülök valaha - időnként egész valómat fel kell ráznia fullánkos szavaival: éljen vissza férje óriási türelmével. Nem születtem olyan türelmesnek, hogy bárányt válasszak társamul. Kedvemre valóbb lenne a felelősség, ha egy fiatal nőstény oroszlánról vagy nőstény leopárdról kellene gondoskodnom. Nem kedvelem az édes dolgokat, csak ha egyszersmind csípősek is; nem kedvelem a csillogókat, csak ha egyúttal forróak is. Szeretem a nyarat, melynek napja pirosra érleli a gyümölcsöt és sárgára a gabonát. A szépség akkor igazán szép, ha gúnyolódásomra bátran visszavág. A varázs akkor igazán felséges, ha a felkorbácsolt, már-már haragos indulat vadságba készül átcsapni. Félek, ráunnék a bárány egyhangú, néma ártatlanságára; hamarosan nyomasztónak érezném a szívem fészkén mozdulatlanul ülő galambot; de boldog türelemmel csöndesíteném le a nyugtalan sólyomfióka erőteljes szárnyverdesését. Ha kordában tartom az alig fékezhető rőt vad szilaj indulatait, ezzel megmutatom az erőmet.

Ó, tanítványom! Ó, tündérem, te túlságosan lázadó vagy, semhogy a menny, túlságosan ártatlan, hogy a pokol lakója légy! Örökké csak nézni, imádni és kívánni foglak. Jaj nekem!

Az lesz a sorsom, hogy nekem, aki boldoggá tehetnélek, annak a kezén kell látnom, aki képtelen erre?

Bármily jóságos legyen is az a kéz, ha nem elég erős, nem képes meghajlítani Shirleyt, pedig őt hajlítani kell; nem képes megfékezni Shirleyt, pedig őt fékezni kell.

Vigyázz, Sir Philip Nunnely! Nem láttalak még vele sétálni vagy mellette ülni, nem figyeltem meg, összeszorítja-e a száját az a lány, ráncolja-e a szemöldökét, hogy el tudja viselni valamelyik jellemvonásodat, melyet se nem bámul, se nem szeret, és kibírja valamilyen gyengeségedet, melyet szerinte ellensúlyoz ugyan valamelyik erényed, de azért mégiscsak bosszantja. Nem láttam még, elkomorodik-e az arca, mosolytalanul villog-e a szeme, egész testében hátrahőköl-e, amikor kissé túl közel húzódol hozzá, túl sokatmondóan bámulod, s kissé túl melegen suttogsz neki. Mondom, sose láttam még mindezt, mégis Szemelé történetét idézi eszembe, csak visszájáról.

Nem Kadmosz leányát látom, nem arra a végzetes vágyára gondolok, hogy láthassa Jupitert isteni fölségében; Júnó egyik papját látom magam előtt, amint késő éjszaka magányosan őrködik egy argoszi templom szentélye előtt. Magányos szolgálatának évein át álmokon élt, isteni őrületbe esett; szereti a bálványt, melyet szolgál, s éjjel-nappal azért imádkozik, hogy őrjöngő szerelme kielégüljön, s az ökörszemű istennő mosolyogjon le imádójára. Az istennő kegyesen meghallgatta könyörgését. Alszik egész Argosz, a templom kapui zárva, a pap virraszt az oltár előtt.

Ekkor megrendül ég és föld, az alvó város nem érzi, csak a magányos, bátor, rendíthetetlen, megszállott virrasztó. Az éjszaka csendjének közepén, minden figyelmeztető hang nélkül, hirtelen fény veszi körül. A tetőn tátongó hasadékon át, az ég kékjéből hatalmas, fehéren izzó csodálatos fény hatol be, rettenetes, mint hulló csillagok özöne. Megkapta, amit kért! Vissza! Nem odanézni, megvakulok! Iszonyú hang tölti be a templomot, bárcsak ne hallanám! Irtózatos fény izzik elviselhetetlenül az oszlopok között. Isten, légy irgalmas, oltsd ki!

Egy jámbor argoszi lép be a templomba, hogy kora reggeli áldozatot mutasson be a hűvös hajnalban. Mennydörgött az éjszaka, ide vágott be a villám. A szentély darabokra tört, a márványpadozat körötte megrepedezett és elfeketült. Szaturnia szobra szűzies nagyszerűségében érintetlenül áll, lábánál sápadt hamurakás. A pap eltűnt - a virrasztót nem látja többé senki.

Itt a kocsi. Bezárom az írópolcot, és zsebre vágom a kulcsokat. Shirley holnap keresni fogja, kénytelen lesz hozzám jönni. Hallom, amint megkérdi csengő hangján: Mr. Moore, nem látta a kulcsaimat?

Nem szívesen kérdezi majd, szégyenkezni fog, mert tudja, hogy huszadszor fordul hozzám ezzel a kérdéssel. Majd jól felcsigázom, ingadozzon csak kétség és remény közt, és csak egy kis prédikáció kíséretében adom vissza a kulcsait. Itt van a tarsoly meg az erszény is, a kesztyű, toll és a pecsétnyomó. Lassan, külön-külön, csak könyörgés, beismerés és bűnbánat árán kapja majd vissza őket. Sohasem érinthetem a kezét vagy egy bodros hajfürtjét, vagy egy szalagot a ruháján, de most kiváltságos helyzetben leszek: arcának vonásai, ragyogó szeme, szája minden lehetséges változáson át fog esni az én gyönyörűségemre. Élvezhetem pillantásának s arcizmainak pompás rezzenéseit, amelyekkel elbűvöl, talán megborzongat, és még reménytelenebbül magához láncol. Ha rabszolgájává kell lennem, nem ingyen dobom oda a szabadságomat."

Bezárta az írópolcot, zsebre vágta a holmikat, és kiment.

HARMINCADIK FEJEZET
Moore vallomása

Mindenki azt mondta, legfőbb ideje, hogy Mr. Moore hazajöjjön. Egész Briarfield csodálkozott különös távolmaradásán, és Nunnely meg Whinbury is osztozott ebben.

Tudták-e, miért nem tér vissza? Igen, tudták - nagyon is tudták, ugyanis legalább negyven kézenfekvő okkal lehetett magyarázni a megmagyarázhatatlant. Nem üzleti okok miatt, ebben megegyezett a pletyka. Moore már régen végére járt az ügynek, amely miatt elutazott. Rövid idő alatt kiszimatolta és a hatóság kezére adta a négy bandavezért, jelen volt a bírósági tárgyaláson, az ítélethirdetésnél, és végignézte, amint rendőri fedezettel behajózták őket az Ausztráliába induló fegyenchajóra. Tudták ezt Briarfieldben, megírták az újságok. A *Stilbro Courier* bőséges, minden részletre kiterjedő jelentést adott róla. Senki sem tapsolt Moore konok kitartásának, nem éljenezték a sikerét, bár a gyártulajdonosok örültek neki, s bíztak abban, hogy a törvény érvényre juttatott szigora véget vet a gyűlölködők egyre fenyegetőbb támadó kedvének. A gyűlölködők azonban, ha halkan is, még mindig hallatták szavukat. Baljóslatú esküket mormoltak a kocsmákban a söröskorsók fölött, és furcsa fogadkozásra ürítették a tüzes angol ginnel telt poharakat.

Azt is híresztelték, hogy Moore nem *mer* visszatérni Yorkshire-ba, mert tudja: otthon egy hajítófát sem ér az élete.

- Ezt megírom neki - mondta Yorke, amikor a munkafelügyelője szóba hozta ezt a mendemondát. - És ha ez sem hozza haza teljes vágtában, akkor semmi!

Vagy ezzel, vagy valami más indítékkal, végül is sikerült hazacsalogatni Moore-t. Megírta Joe Scottnak, melyik napon érkezik Stilbró'-ba, és azt kérte, hogy küldjék a hátaslovát a György Király-fogadóba. Mivel Joe Scott közölte ezt Mr. Yorke-kal, az úgy intézte dolgát, hogy találkozzék vele.

Hetivásár napja volt, és Moore idejében érkezett, hogy elfoglalja szokott helyét az üzletemberek vacsoraasztalánál. Mint valamelyes idegent és mint közismert tevékeny férfit, az egybegyűlt gyárosok bizonyos tisztelettel fogadták. Néhányan, akik a nyilvánosság előtt aligha merték volna ismerősként üdvözölni, nehogy véletlenül nekik is kijusson egy kevés a Moore számára tartogatott gyűlöletből és bosszúból, így magántársaságban megéljenezték, mint valamiféle bajnokukat. Mire a boroskancsó már többször körbejárt, tiszteletük lelkesedésre gyúlt volna, ha Moore rendületlen nemtörődömsége nem tartja vissza őket ettől.

Mr. Yorke, e vacsorák örökös elnöke, kimondhatatlan megelégedéssel szemlélte fiatal barátja viselkedését. Semmi sem tudta úgy kihozni a sodrából és nagyobb megvetésre lobbantani, mint ha szeme láttára egy férfi bolondot csinál magából a hízelkedésre, vagy megrészegíti a népszerűség. Semmi sem tudta annyira elsimítani a tüskéit, úgy megnyugtatni és elbájolni, mint az, ha egy közéleti férfi képtelen élvezni a népszerűségét, mondom, ha *képtelen* rá; a lenézés csak felszította volna, a közöny volt az, ami megbékítette nyers kedélyét.

Yorke élvezte a látványt: Moore nyugodt, majdnem barátságtalan arccal dől hátra székében, miközben a szövet- és takarógyártók magasztalják bátorságát, felemlegetik tetteit, többen megtűzdelik hízelgésüket durva szidalmakkal a munkásosztály ellen. Szíve repesett a kellemes meggyőződéstől, hogy ez az otromba dicshimnusz mélységes szégyennel tölti el Moore-t, s arra készteti, hogy félig-meddig megvesse magát és a művét. A szidást, szemrehányást, rágalmat könnyű megmosolyogni, de igazán keserves olyanok magasztalását hallgatni, akiket

lenézünk. Moore gyakran nézett már el ragyogó arccal az ordító, ellenséges tömeg feje fölött, bátran, vidám lélekkel állta a népszerűtlenség viharát, de most ezeknek a félművelt üzletembereknek a dicséretére lehajtotta fejét, és bosszúsan hárította el szerencsekívánataikat.

Yorke nem tudta megállni, hogy meg ne kérdezze tőle: tetszenek-e a hívei, és hogy ezek az alakok bizonyára becsületére válnak az ügyének.

- De nagy kár, fiam - tette hozzá -, hogy nem akasztatta föl ezt a négy mosdatlan fickót. Ha véghezviszi ezt a hőstettet, akkor most a környékbeli nemesség kifogná a lovakat a kocsijából, maga áll a hámba, s most szamarak vontatnák be Stilbró'-ba, győzedelmes tábornokként.

Moore hamarosan otthagyta a borozó társaságot, és nekivágott az útnak. Öt perc sem telt bele, és Mr. Yorke követte. Együtt lovagoltak ki Stilbró'-ból. Korán volt még hazamenni, bár lassanként már alkonyodott. A nap utolsó sugarai sem ragyogták már be a felhők szélét, és az októberi est már rávetette közelgő árnyékát a lápvidékre.

Mr. Yorke, akit mérsékelt jókedvre derített a mértéktartó iddogálás, s éppenséggel nem volt ellenére, hogy ismét itthon, Yorkshire-ban láthatja a fiatal Moore-t, s most vele együtt lovagolhat a hazavezető hosszú úton, jobbára magánál tartotta a szót. Röviden és csúfondárosan érintette a tárgyalást és az ítéletet, azután áttért a környék pletykáira, s kisvártatva Moore személyes ügyeivel kezdte ostromolni barátját.

- Bob, azt hiszem, alulmaradt, de meg is érdemli. Nyert ügye volt. A szerencse beleszeretett magába, magának szánta kerekének legnagyobb díját: húszezer fontot. Csak a kezét kellett volna nyújtania utána. S erre mit tesz maga? Nyergeltetett, és hajtóvadászatra ment Warwickshire-ba. A babája - azaz Fortuna - nagyon elnéző volt, mondván: megbocsátok neki, olyan fiatal. A szerencse aztán, mint a türelem szobra, várt, amíg a hajtás véget ér, és a zsákmány, a kártékony féreg kézre kerül. Azt várta, hogy ezek után maga visszajön, és jó fiú lesz. Még mindig megkaphatta volna a nagydíjat. Az aztán mindennek a teteje, magam is elképedtem tőle, nemhogy szélsebesen hazavágtatott volna, hogy lerakja a lába elé a bíróságon szerzett babérait, maga hidegvérűen fölült a londoni postakocsira. Mit csinált Londonban, azt csak az ördög tudja. Azt hiszem, a világon semmit. Csak ült és duzzogott. A maga arca sose volt liliomfehér, de most olajzöld. Ember, már nincs olyan jó színben, mint volt.

- És ki kapja azt a nagydíjat, amiről annyit beszél?

- Csak egy báró. Ennyi az egész. Egy pillanatnyi kétségem sincs, maga elvesztette őt. Még karácsony előtt Lady Nunnely lesz belőle.

- Hm. Nagyon valószínű.

- Csakhogy nem így kellett volna lennie. Maga hólyag! Esküszöm, megkaphatta volna azt a lányt.

- Miből gondolja, Mr. Yorke?

- Mindenből! Abból, ahogy a szeme fénylett, az arca piros lett, elpirult, ha említették a maga nevét, noha rendszerint sápadt.

- Azt hiszem, nincs már semmi esélyem.

- Így kellene lennie. De azért csak próbálja meg. Érdemes. Szerintem felvizezett tej ez a Sir Philip. És még verseket is ír, azt mondják, és rímeket biggyeszt hozzájuk. *Maga*, Bob, mindenképpen fölötte áll az ilyesminek.

- Azt tanácsolja, Mr. Yorke, hogy kérjem meg a kezét, még így elkésve is, a tizenegyedik órában?

- Próbálkozzék csak meg vele, Robert. Ha érez valamit maga iránt, márpedig lelkemre mondom, azt hiszem, érez vagy érzett, akkor sok mindent megbocsát. De maga nevet, fiam. Rajtam? Inkább a maga konokságán vigyorogjon. Látom azonban, hogy lefelé görbülő szájjal nevet, s az arca olyan savanyú, amilyennek csak látni szeretné az ember.

- Nem tudtam megbékélni magammal, Yorke. Kapálóztam a sors szúrásai ellen, le akartam tépni magamról a kényszerzubbonyt, kificamítottam a csuklómat, amikor ki akartam szakítani a bilincsből, és betörtem a kemény fejem, amikor azzal mentem neki a még keményebb falnak.

- No, örülök, hogy ezt hallom! Kemény munka lehetett. Remélem, jót tett magának, kivert a fejéből egy kis önhittséget.

- Önhittség! Az mi? Önbecsülés vagy akár önelnézés? Mik ezek? Kaphatók ezek a dolgok magánál? Vagy ismer valakit, akinél kapható? Mondja meg, bennem ugyancsak bőkezű vevőre találnak. Ebben a percben megválok az utolsó aranyamtól is, csak hogy vásárolhassak.

- Így állunk, Robert? Ezt nagyon érdekesnek találom. Szeretem, ha egy ember kimondja a gondolatait. Mi romlott el?

- A bennem működő gépezet, az emberi alkatom egész berendezése. A kazán, más szóval a szívem bármely pillanatban szétrobbanhat.

- Ez osztán meglepő, ki köllene nyomtatni, olyan, mint a szabad vers. Mingyán költeményeket fog itt pöngetni nekem. Ha elfogja az ihlet, engedje neki, Robert, ne törődjön velem, ezúttal elviselem, úgy fölcsigázott.

- Szörnyű, iszonyú, képtelen melléfogás! Az ember egy pillanat alatt elkövethet olyat, amin aztán évekig bánkódhat, s az élet azon többé nem változtat semmit.

- Folytasd, fiú! Hisz ez valóságos csemege. És micsoda íze van, az nem mindennapi! Gyerünk, jót tesz magának a beszéd. Előttünk a láp, egy árva lélek sincs itt több mérföldes körzetben.

- Jó, beszélek. Nem szégyellek mindent kimondani. Valami vadmacskát cipelek a mellemben, és nem bánom, ha meghallja, hogy tud üvölteni.

- Zene a fülemnek. Milyen remek hangja van magának meg Louisnak. Ha Louis énekel, az olyan, mint a lágy, mély harangbúgás, mindig megremegek belé. Csöndes az este. Figyel. Úgy hajlik maga fölé, mint egy fekete pap a még feketébb bűnbánóra. Gyónjon, fiam. Ne szépítsen semmit. Legyen őszinte, mint egy bűnös, de megigazult és megszentelt metodista a gyülekezetben. Mutassa magát olyan gonosznak, mint Belzebub, ez majd könnyít a lelkén.

- Olyan aljasnak, mint Mammon, ugye, ahogy, maga mondaná? Yorke, ha leszállok a lóról és lefekszem az útra, megteszi azt a szívességet, hogy átvágtat rajtam, mondjuk, hússzor oda s vissza?

- A legnagyobb örömmel, ha nem létezne a világon olyasmi, mint vádhatósági vizsgálat.

- Hiram Yorke, én biztosra vettem, hogy az a lány szeret engem. Láttam, amint felragyog a szeme, amikor fölfedezett engem valahol a tömegben; lángvörösre gyúlt az arca, amikor kezet nyújtott, és azt mondta: „Jó napot, Mr. Moore.” A nevem mágikus hatással volt rá, ha valaki kiejtette előtte, egészen megváltozott az arca. Tudom. Ha ő mondta ki szépen csengő hangján, az tisztára zene volt. Szívélyesen érdeklődött irántam, aggódott miattam, a javamat akarta, kereste és megragadta az alkalmat, hogy hasznomra lehessen. Fontolgattam a dolgot, vártam, figyeltem, mérlegeltem, töprengtem, s csupán egy következtetésre jutottam: ez szerelem! -

Megnéztem őt, Yorke, és a fiatalságot, a szépséget és erőt láttam benne. A vagyonával visszaszerezhettem volna becsületemet és pozíciómat. Hálával tartoztam neki. Ötezer fontot kölcsönzött nekem, s ez nagyon lényeges, hathatós segítség volt. Lehet nem gondolni minderre? Nem hihettem-e, hogy szeret? Miért ne hallgattam volna az értelem szavára, hogy vegyem feleségül, s ennek a házasságnak sok előnyére, a sok kecsegtető sejtelemre nem gondolva, elvetve a jól átgondolt terveket, egyszerűen sarkon fordulni és faképnél hagyni őt? Az én szép, fiatal, kegyes jótevőm ragaszkodik hozzám, szerelmes belém, mondogattam magamnak; forgattam a nyelvemen, és egyre ízlelgettem ezt a szót; nagyképű, jóleső önteltség dagasztotta mellemet az egyedül nekem szóló csodálattól, s ezt még teljesebbé tette az iránta érzett nagyrabecsülés. Voltaképpen titokban mosolyogtam a naivságán, együgyűségén, azon, hogy ő lett előbb szerelmes, s ezt ki is mutatja. Úgy látom, Yorke, hogy a lovaglóostorának jó súlyos nyele van, ha kedve tartja, csóválja meg a feje fölött, és üssön ki vele a nyeregből. Egyenesen élveznék egy jókora megtisztító ütést.

- Türelem, Robert, majd ha feljön a hold, és jobban látom magát. Mondja ki kereken: szerette őt? Igen vagy nem? Szeretném tudni, kíváncsi vagyok rá.

- Hát, uram... mondom, nagyon csinos az a lány, a maga módján, és nagyon vonzó. Olyannak tűnik néha, mintha tűzből és levegőből gyúrták volna össze. Én meg csak állok előtte és csodálom, de eszembe se jut átölelni és megcsókolni. Azt érzem, hogy erős mágnesként hat az érdekeimre és hiúságomra, de azt sohase éreztem, hogy a természet arra szánta őt, hogy a másik, a jobbik felem legyen. Ha ilyesféle gondolat merült fel bennem, elvetettem, s durván csak ennyit mondtam: vele gazdag lehetnék, nélküle tönkremegyek, és fogadkoztam, hogy gyakorlatias leszek és nem romantikus.

- Nagyon értelmes elhatározás. Mi baj lett ebből, Bob?

- Ezzel az értelmes elhatározással, augusztus végén egy este, a birminghami utam előtti estén, fölsétáltam Fieldheadbe, mert tudja, be akartam hajtani a szerencse pompás jutalmát. Előzőleg levelet küldtem neki, és abban arra kértem, fogadjon egy kis bizalmas beszélgetésre. Otthon találtam, egyedül volt.

Minden zavar nélkül fogadott, mert azt hitte, üzleti ügyben jöttem. *Én* eléggé zavart voltam, de eltökélt. Magam sem nagyon tudom, hogy estem át a műveleten, de keményen, határozottan láttam munkához, mondhatnám úgy is, félelmetesen. Egyszerűen felajánlottam neki magamat, elragadó személyemet, természetesen az adósságaimmal együtt, számlám kiegyenlítéseképpen. Bosszantott, szinte haragra gerjesztett, hogy nem pirult el, nem is remegett, még a szemét sem sütötte le. - Ezt válaszolta: „Nem vagyok biztos benne, hogy értem magát, Mr. Moore."

És meg kellett ismételnem még egyszer az egész házassági ajánlatot, olyan félreérthetetlenül, mint az ábécét, hogy tökéletesen megértse. No és mit csinált erre? Ahelyett, hogy elrebegte volna a boldogító igent, vagy ami éppoly jó lett volna: zavart, édes hallgatásba merül, felugrott, sebesen végigment a szobán, ahogy csak ő szokta, senki más, s felkiáltott: „Irgalmas Isten!"

Yorke, én a szőnyegen álltam, mögöttem a kandallópárkány, nekidőltem, és mindenre el voltam készülve. Mindenre! Ismerem magamat, tudtam, hogy a sorsom megpecsételődött. Nem lehetett félreérteni sem az arcát, sem a hangját. Megállt, és rám nézett. „Irgalmas Isten", ismételte meg siralmasan, megbotránkozott, méltatlankodó, de azért szomorkás hangon. „Ez furcsa leánykérés volt. Magától mindenesetre furcsa. Ha tudná, hogy milyen furcsán szövegezte meg, és milyen furcsán nézett hozzá, megijedne önnönmagától. Úgy beszélt, mint egy bandita, aki az erszényemet követeli, nem úgy, mint egy szerelmes, aki a szívemet kéri."

Különös megállapítás, nem igaz, Yorke? Amint kimondta, tudtam, hogy amilyen különös, olyan igaz. Szavai tükröt tartottak elém, láttam benne magamat. Némán, ádáz szemmel néztem rá, feldühített és megszégyenített egyszerre. „Gérard Moore, maga nem szereti Shirley Keeldart, és ezt maga is jól tudja."

Hamis esküdözésbe kezdhettem volna, fogadkozva, hogy igenis szeretem, de nem tudtam hazudni a becsületes szemébe, nem jött ki hamis eskü a számon az ő igaz lénye előtt. Amellett az ilyen üres eskü egyenlő lett volna a semmivel. Nem hitt volna jobban nekem, mint Júdás szellemének, ha előbúvik az éjszakából, és elébe áll. Az ő női szíve finomabban érzékel, hogysem rá lehetne szedni, az nem téveszti össze az én nyers, hűvös csodálatomat az igaz, lángoló férfiszerelemmel.

Hogy mi történt ezután, meg tudná mondani, Mr. Yorke? Hát, leült az ablakmélyedésben, és sírva fakadt. A sírása szenvedélyes volt, szeme nemcsak könnyzáport ontott, de villámlott is. Ez a nagyra nyitott szem sötéten, dölyfösen villant rám, és így beszélt: fájdalmat okoztál nekem, megsértettél, becsaptál. Sokatmondó pillantását hamarosan szavakkal is megtoldotta: „Tiszteltem, csodáltam, kedveltem magát, igen, mintha a bátyám lett volna, és maga... maga üzleti céljaira akar felhasználni engem. Feláldozna annak a gyárnak, a maga Molochjának!"

Volt annyi eszem, hogy nem kezdtem mentegetőzni, nem igyekeztem mosakodni. Némán álltam a megvetését. Eladtam a lelkem az ördögnek, megszállott voltam. Mit gondol, mit mondtam, amikor szóra nyitottam a számat? „Akármik voltak is az érzelmeim, meg voltam győződve róla, hogy maga, Miss Keeldar, szeret engem."

Gyönyörű mondat, nem igaz? Teljesen összezavartam ezzel, hallottam, amint ezt mormolja: „Ez Robert Moore lenne? Ő beszél így? Férfi ez vagy egy hitvány alak?" Aztán fennhangon beszélt tovább: „Úgy értsem, azt gondolta, hogy szeretem magát, ahogy azt szereti az ember, akihez férjhez akar menni?"

Így gondoltam, s ezt meg is mondtam neki.

„Olyan gondolat fogant az agyában, melyet minden nő visszataszítónak érez - felelte -, és úgy mondta ki, hogy attól csak felháborodhat a női lélek. Olyan színben tüntet fel, mintha nyílt-szívű, baráti kedvességem csupán bonyolult, arcátlan, szemérmetlen hadművelet lett volna, hogy férjet fogjak magamnak. Arra utal, hogy végül is csak szánalomból jött ide, hogy fel-ajánlja nekem a kezét, mert én udvaroltam magának. Hadd mondjam meg: torzít a szeme, rosszul látott, elferdült a gondolkodásmódja, rosszul ítélt, a nyelve maga ellen fordult, most még rosszul is beszél. Sohasem szerettem magát! Nyugodjon bele. A szívem éppoly ment a szenvedélytől maga iránt, ahogy a magáé meddő a szeretettől irántam."

Azt hiszem, jól megfelelt nekem, nem, Yorke?

„Úgy látszik, vak és hülye voltam." - Ezt válaszoltam neki.

„Még hogy szerelmes voltam magába! - kiáltotta. - Hát nem voltam olyan őszinte magához, mintha a nővére lennék? Nem kerültem, nem tartottam magától. Sohase remegtem - jelentette ki diadalmasan. - Sohase remegtem, ha idejött, s az érverésem se gyorsult a maga jelenlé-tében."

Említettem, hogy gyakran elpirult, amikor velem beszélt, s a nevem hallatára összerezzent.

„Maga miatt ugyan soha!" - tette hozzá kurtán.

Magyarázatot kértem tőle, de nem kaptam.

„Amikor azon az iskolai ünnepélyen maga mellett ültem, akkor is azt hitte, hogy szeretem? Amikor megállítottam magát ott a galagonyás szűk úton, akkor is azt hitte, hogy szeretem? Amikor meglátogattam az irodájában, amikor kikísértem a feljárón, akkor is azt hitte, hogy szeretem?”

Ilyeneket kérdezett, s én azt feléltem: azt hittem. Úristen, Yorke, az a lány fölállt, fölmagasodott, szinte kinyúlt, mint a lobogó láng, egész testében remegett, mint a vörösen izzó parázs.

„Ez azt jelenti, hogy maga a legrosszabb véleménnyel van rólam, hogy megtagadja minden olyan tulajdonságomat, amelyet a legnagyobbra tartok. Ez azt jelenti, hogy árulója vagyok valamennyi nőtársamnak; hogy úgy cselekedtem, ahogy nő nem cselekedhet, ha nem akarja lealjasítani magát és egész nemét; hogy olyan módon akartam elérni valamit, amelytől minden tisztességes nő irtózna és visszarettenne.”

Ezután percekig hallgattunk.

„Lucifer, fény hordozója, lebuktál - így folytatta. - Maga, akit oly nagyra becsültem, mélyre zuhant; magát, akit eddig a barátságomba, bizalmamba fogadtam, most kizárom belőle. Menjen!”

Nem mozdultam, hallottam, hogy remeg a hangja, láttam, hogy reszket a szája. Tudtam, hogy újabb könnyzápor következik, s azt hittem, hogy utána egy kis nyugalomnak, napsütésnek kell jönnie, gondoltam, megvárom ezt. Éppoly hirtelen, mint az előbb, de most nyugodtabban, megindult a meleg könnyeső. Sírásába most egy másféle hang keveredett, lágyabb, bánatosabb hang. Amíg néztem, szemét rám emelte, pillantása inkább szemrehányó volt, mint gőgös, inkább szomorú, mint haragos.

„Ó, Moore - mondta -, ez rosszabb volt, mint a »Te is, fiam, Brutus«.”

Sóhajjal akartam könnyíteni a szívemen, de valami nyöszörgésféle lett belőle. Káin elhagyatottsága sajgott a mellemben. Megszólaltam: tévedés volt, amit tettem, és keserű fizetséget kaptam érte. Elmegyek, hogy elköltsem a béremet távol attól, aki adta. Fogtam a kalapomat. Egész idő alatt bántott a gondolat, hogy így menjek el, azt hittem, hogy nem enged el így. Nem is engedett volna, ha nem sebzem halálra a büszkeségét. Ez megölte az együttérzését, és hallgatásra késztette.

Amikor az ajtóhoz értem, kénytelen voltam a magam jószántából megfordulni, visszamenni hozzá, és ezt mondani: „Bocsásson meg.”

„Meg is tudnék, ha nem kellene magamnak is megbocsátanom - hangzott a válasz. - De ha ennyire félrevezettem egy értelmes embert, akkor nyilván rosszul viselkedtem.”

Ekkor hirtelen beszélni kezdtem, már nem emlékszem, mit, de tudom, hogy őszintén beszéltem, az volt a szándékom és célom, hogy fölmentse magát, hiszen az ő esetében az önvád képtelenség volt. Végül is a kezét nyújtotta. Most először éreztem vágyat, hogy megöleljem és megcsókoljam. Meg is csókoltam a kezét, sokszor.

„Egyszer majd újra barátok leszünk - mondta -, ha idővel kellő világításban fogja látni cselekedeteimet és indítékaimat, és nem magyarázza félre ilyen rettenetesen. Az idő majd megadja mindennek a helyes megoldását, akkor talán meg fog érteni, és akkor kibékülünk. - A búcsú könnyei peregtek végig lassan az arcán, s ő letörölte őket. - Sajnálom, mélységesen sajnálom, ami történt” - zokogta. Isten tudja, én is így voltam vele. Így váltunk el.

- Furcsa történet - jegyezte meg Mr. Yorke.

- Nem is teszem többé - fogadkozott a másik -, soha többé nem beszélek nőnek házasságról, ha nem leszek szerelmes belé. Mostantól fogva törődjön az üzlet magával. Jöhet a csőd, ha

jönnie kell, végeztem a katasztrófától való rabszolgafélelemmel. Szorgalmasan akarok dolgozni, türelemmel várni, mindent kitartóan elviselni. Ha a legrosszabbra kerül a sor, szerzek egy fejszét és egy fedélközi hajófülkét, és Louisszal együtt kivándorlok nyugatra. Ezt már megbeszéltük egymással. Többé nő nem néz úgy rám, ahogy Miss Keeldar nézett; nem érezhet irántam többé úgy, ahogy Miss Keeldar érzett; nem leszek többé egyetlen nő szemében sem ilyen bolond, ilyen gazember, ilyen vadállat és ilyen ostoba kölyök egyszerre.

- Ugyan! - mondta Yorke, akit semmi sem tudott kihozni a sodrából. - Túl nagy ügyet csinál belőle. De azért megmondom, nagyon meg vagyok lepve. Először attól, hogy ő nem szerette magát, másodszor, hogy maga nem szerette őt. Mindketten fiatalok, mindketten jóképűek, elég eszük van; nem víz folyik az ereikben, lehetett volna ez másképp is. Mi nyomta a bögyüket, hogy nem tudtak megegyezni?

- Sohasem kerültünk, nem is kerülhettünk igazán közel egymáshoz, Yorke. Távolról talán csodáltuk egymást, de ha túl közel kerültünk, mégiscsak összekoccantunk. A szoba egyik végében ültem egyszer, és néztem őt a másikban; talán egy felhevült, derűs pillanatban, amikor néhány kedvence vette körül, régi tisztelői, például maga meg Helstone, akikkel olyan játékosan, vidáman, jól el tud beszélgetni; figyeltem őt, amikor a legtermészetesebben, legélénkebben, legangyalibban viselkedett - és gyönyörűnek találtam. Szép is olykor, ha a hangulata és a ruházata segíti ebben. Kissé közelebb húzódtam, mert úgy éreztem, a barátságunk feljogosít erre, csatlakoztam a körülötte ülő társasághoz, elkaptam a tekintetét, és magamra vontam a figyelmét. Aztán beszélgetni kezdtünk, a többiek pedig, úgy gondolván, hogy kiváltságos helyzetben vagyok, lassanként elszállingóztak, és magunkra hagytak bennünket. Gondolja, hogy örültünk ennek? Meg kell mondanom: én nem! Egész idő alatt feszélyezettnek éreztem magam, örökösen valami merev idegenszerűség tartott fogva. Politikáról és üzletről beszélgettünk. Semmiféle meleg, bizalmas érzés nem járta át a szívünket, nem tudtunk könnyedén, elfogulatlanul beszélgetni. Ha bizalmas dolgokat említettünk, az csak az iroda bizalmassága volt, nem a házi tűzhelyé. A közelsége nem keltett érzelmeket bennem, nem tett jobbá, gyengédebbé, csak az agyamat mozgatta meg és az értelmemet ösztönözte, nem tudott a szívembe férkőzni, nem tudta hevesebb dobogásra bírni, semmi kétség, azért, mert nem tudtam annak a titkát, hogy szerelmet ébresszek benne magam iránt.

- Furcsa dolog ez, fiú. Kinevethetnélek, és azt hiszem, lenézhetném a kifinomult érzéseidet, de sötét az éjszaka, és egyedül vagyunk. Elárulom neked, hogy a beszéded egy pillanatra föl-idézte a múltamat. Huszonöt évvel ezelőtt én is rá akartam bírni egy gyönyörű asszonyt arra, hogy szeressen, de nem sikerült. Nem volt kulcsom a szívéhez. Kőfal volt a számomra, melyen nincs se ajtó, se ablak.

- De maga szerette, Yorke, imádta Mary Cave-et. Végtére is férfi módjára viselkedett, nem úgy, mint egy szerencsevadász.

- Igen, szerettem. De hát gyönyörű volt, akár a hold, melyet ma éjjel nem látunk. Manapság nincs senki hozzá fogható. Talán Miss Helstone hasonlít egy kicsit hozzá, más senki.

- Ki hasonlít hozzá?

- Annak a fekete kabátos zsarnoknak az unokahúga, az a csöndes, finom Miss Helstone. Sokszor föltettem a szemüvegem a templomban, hogy megnézzem azt a leánykát, mert olyan jóságos kék szeme van, meg hosszú szempillája, és ha árnyékban ül, és nagyon csöndes, nagyon sápadt, és megesik vele, hogy elszundikál, mert hosszú a prédikáció és nagy a meleg, úgy hasonlít Canova valamelyik márványszobrára, mint semmi más.

- Mary Cave is ilyen volt?

- Sokkal nagyszerűbb. Mintha nem is hús-vérből való lány lett volna. Az ember nem értette, miért nincs szárnya, meg korona a fején. Méltóságos, szelíd angyal, az volt az én Marym.

- És nem volt hajlandó viszonozni a szerelmét?

- Nem, pedig mindent megtettem, amit tudtam. Sokszor térden állva könyörögtem az éghez segítségért.

- Mary Cave nem az volt, aminek maga tartotta, Yorke. Láttam a képét a paplakban. Nem angyal az, hanem egy szép, szabályos arcú, magába zárkózott nő. Nekem egy kicsit túlságosan sápadt és élettelen. De tegyük fel, hogy valamivel jobb volt, mint ami volt...

- Robert - vágott közbe Yorke -, most le tudnám ütni a lováról! De visszatartom magam. Az eszem azt mondja, magának van igaza, nem nekem. Jól tudom, hogy a szenvedély, mely még mindig él bennem, csak egy ábránd maradványa. Ha Miss Cave-ben akkor van elég érzés vagy ész, nem maradhatott volna oly tökéletesen érzéketlen a hódolatom iránt, mint ahogy mutatta, engem kellett volna választania, nem azt a bronzképű zsarnokot.

- Tegyük fel, Yorke, hogy taníttatták azt a lányt (nőket nem iskoláztattak akkoriban), tegyük fel, hogy eredeti, tudásra, ismeretekre szomjas, gondolkodó elme volt, és őszinte örömet okozott neki, hogy mindezt magától kaphatja; tegyük fel, hogy amikor egymás mellett ültek és társalogtak, az a lány érdekesen, változatosan, bájosan csevegett, nyugodtan, egyenletesen, de világosan és színesen beszélt; tegyük fel, valahányszor véletlenül mellette állt, vagy szándékosan melléje ült, nyomban jól, elégedettnek érezte magát; tegyük fel, ha annak a lánynak az arcát nézte, vagy vele foglalkozott gondolatban, fokról fokra feloldódott magában a keménység, a nyugtalanság, és természetének alantas, rosszindulatú, számító indítékain tiszta érzések kerekedtek felül, mint az otthon szeretete, édes beszélgetések utáni vágy, önzetlen sóvárgás oltalmazásra és dédelgetésre; tegyük fel mindezekkel együtt azt is, hogy az az öröm érte, ha a maga kis Maryjének a kezét fogta, sokszor érezhette, mint remeg a kezében, akár a madár meleg kis teste, melyet kiemeltek a fészekből; tegyük fel, amikor belépett hozzájuk, észrevette, hogy az a lány elbújik valamelyik hátsó szobába, de ha fölkereste őt búvóhelyén, olyan édes mosollyal fogadta, amilyen csak beragyoghat egy szép szűzi arcot, és csak azért fordította el tekintetét a magáéról, nehogy az a tiszta szem túl sokat áruljon el; egyszóval röviden: tegyük fel, hogy a maga Maryje nem hideg, hanem szerény, nem üresfejű, hanem gondolkodó, nem értetlen, hanem érzékeny, nem ostoba, hanem ártatlan, nem álszemérmes, hanem tiszta, elhagyta volna, hogy a vagyonáért más nőnek csapja a szelet?

Mr. Yorke levette a kalapját, és megtörölte a homlokát zsebkendőjével.

- Feljött a hold - volt első, bár nem egészen ide illő észrevétele. Lovaglóostorával az ég aljára mutatott a láp mögött: - Nézze, milyen homályos, ránk néz a furcsa vörös udvarából. Csak annyira ezüstös, mint amennyire az öreg Helstone homloka elefántcsontszínű. Vajon mit akar azzal mondani, hogy így Rushedge-re hajtja az ábrázatát, és közben mogorván, fenyegetőn néz ránk?

- Yorke, ha Mary némán, de hűségesen, szemérmesen, de forrón szerette volna magát, amint a feleségétől elvárja az ember, elhagyta volna őt?

- Robert! - emelte égnek karját Yorke, és úgy is tartotta, mialatt beszélt: - Robert, furcsa egy világ ez, s a férfit a legfurcsább hulladékból gyúrták össze, melyet forrongásában feldobott a káosz. Hangzatos, kongó esküt mondhatnék most, amitől a vadorzók azt hihetnék, hogy valami kegyetlenül dörög a Bilberry ingoványon, vagyis hogy abban az esetben, ahogy maga a kérdést föltette, csak a halál választhatott volna el Marytől. Csakhogy ötvenöt esztendeje élek ezen a világon, ki kellett ismernem az emberi természetet, kimondom hát a sötét igazságot: ha

Mary nem vet meg, hanem szeret, ha biztos vagyok érzelmeinek állhatatosságában, nem gyötörnek kételyek, nem érnek megaláztatások, a valószínűség az (itt kezét súlyosan ejtette rá a nyeregre), igen, valószínűleg elhagytam volna!

Hallgatva lovagoltak egymás mellett. Mielőtt egyikük is megszólalt volna, átértek Rushedge másik oldalára. Briarfield csillagfényben feküdt előttük, a láp vöröses szegélyén. Robert volt a fiatalabb, rövidebb múltja is kevésbé foglalkoztatta, mint társát a magáé, ő kezdett tehát először beszélni:

- Azt hiszem, és naponta megbizonyosodom felőle, hogy nem jutunk a világon semmi olyanhoz, amit érdemes megtartanunk, még csak egy elvet, meggyőződést sem, hacsak nem a megtisztító lángokból vagy az erőt adó veszélyből származik. Tévedünk, elbukunk, megaláztatások érnek, azután óvatosabban haladunk utunkon. Mohón esszük-isszuk a mérget a bűn aranyozott serlegéből vagy a kapzsiság koldustarisznyájából; megbetegszünk, lealjasodunk tőle, minden, ami jó bennünk, fellázad ellenünk, lelkünk keserű méltatlankodással kel föl testünk ellen, polgárháború következik, s ha a lélek elég erős, ő győz, és uralkodik tovább.

- Mit fogsz most csinálni, Robert? Mik a terveid?

- A terveim? Ez magánügy, erről nem beszélek, s ez annál is könnyebb, mert ebben a pillanatban még nincs semmiféle tervem. Az én helyzetemben levő eladósodott embernek nem lehet magánélete. Ami a közösségi terveimet illeti, a nézeteim kissé megváltoztak. Mialatt Birminghamben voltam, belenéztem egy kicsit a valóságba, közelről és a forrásuknál tanulmányoztam az ország jelenlegi bajainak okait. Ugyanezt tettem Londonban is. Ismeretlenül oda mehettem, ahová kedvem tartotta, azzal érintkeztem, akivel akartam. Azokhoz mentem el, akik nélkülöztek élelemben, tüzelőben, ruházatban, akiknek nem volt munkája és reménye sem. Láttam köztük néhány természeténél fogva jóérzésű, emelkedett gondolkozású embert, akiket földre tepert a keserves ínség és az emésztő szenvedés. Láttam sok olyant, aki aljasnak született, s akiben tanulatlansága miatt jóformán semmi egyéb nem lakozott, csak állati vágyai, s mert nem tudta kielégíteni ezeket a vágyakat, keservesen éhezett és szomjazott, akár az éhező állat. Láttam olyasmit, ami új leckére tanította az agyamat, és új érzésekkel töltötte meg szívemet. Nincs szándékomban több lágyszívűséget és érzelmet mutatni, mint amennyit eddig mutattam; a zendülést és nagyravágyást úgy tekintem, mint ez ideig, most is éppúgy ellenállnék a lázadó csőcseléknek, mint ezelőtt; most is nyomába szegődnék egy szökött bandavezérnek, könyörtelenül sarokba szorítanám, és átadnám méltó büntetésének, mint eddig. De most már főként azok kedvéért, azok biztonságáért, akiket félrevezetett. Van itt valami, amit tekintetbe kell vennünk, Yorke, az ember személyes érdekein, a jól megalapozott tervek megvalósításán túl is, sőt még a becsületbeli adósságok kiegyenlítésén túl is. Hogy az ember becsülhesse magát, éreznie kell, hogy igazságot szolgáltatott embertársainak. Ha nem leszek elnézőbb a tudatlansággal, megértőbb a szenvedéssel szemben, mint eddig voltam, meg fogom vetni és durván igazságtalannak fogom tartani magamat. No, mi az? - szólt Moore a lovához. Az állat vízcsobogást hallott, és szomjas lévén, egy út menti mélyedés felé fordult, ahol a holdfény kristálytiszta víztükrön csillant meg. - Lovagoljon csak tovább, Yorke, meg kell itatnom a lovat.

Yorke tehát lassan továbblovagolt, s haladtában azzal foglalkozott, hogy igyekezett megkülönböztetni Briarmains felvillanó, távoli fényeit. A stilbró'-i láp elmaradt mögöttük, bokrok emelkedtek sötéten az út mindkét oldalán, lefelé ereszkedett a dombról, s előttük feküdt a völgy népes egyházközségeivel - már otthon érezték magukat.

Minthogy már nem hangafű vette őket körül, Mr. Yorke meg se rezzent, amikor egy kalap emelkedett fel, és egy hang szólalt meg a fal mögött. A szavak azonban furcsák voltak.

- Nagy a rivalgás, amikor a gonosz elpusztul - mondta a hang. - Ahogy a forgószél eltűnik, úgy múlik el a gonosz is. - Aztán mélyebb, dörmögő hangon: - Úgy merül a rémületbe, mint a vízbe, és a pokol mezítlenül áll előtte. Meg fog halni, úgy, hogy nem is tudja!

Tűz lobbant föl, éles dörrenés törte meg az éjszaka csendjét. Yorke hátra se fordult, és már tudta, hogy a birminghami négy elítéltet megbosszulták.

HARMINCEGYEDIK FEJEZET
A nagybácsi és unokahúga

A kocka el volt vetve. Tudta ezt Sir Philip Nunnely is, Shirley is, Mr. Sympson is. Azon az estén dőlt el az ügy, amikor a fieldheadiek valamennyien a nunnelyi Rendházban vacsoráztak.

Két-három dolog juttatta idáig a bárót. Észrevette, hogy Miss Keeldar tűnődő és érzelmes hangulatban van. A lány viselkedésének ez az új arculata gyenge, azaz költői oldalánál fogta meg a bárót. Nyomban egy szonett formálódott agyában, s miközben fejében a verssorok kavarogtak, egyik nővére rávette imádott hölgyét, hogy üljön a zongorához, és énekeljen egy balladát: Sir Philip egyik balladáját. Számos remekműve közül ez volt a legjobb, a legkevésbé mesterkélt, legkevésbé erőltetett.

Véletlenül úgy esett, hogy Shirley az előző pillanatokban kinézett az ablakon a parkra; látta a viharos, holdfényes estét, melyen talán ugyanakkor „le professeur Louis" is elmélázott a tölgyfa burkolatú szalon ablakánál; látta a kert magányos fáit, a hatalmas, terebélyes tölgyeket, a magasba szökő, hősi bükköket birkózni a széllel. Füle felfogta a mélyebben fekvő erdő erős zúgását, a száguldó felhőket nézte s a holdat, mely még gyorsabban látszott tovaúszni az égen. Aztán megindultan, sőt tán elragadtatással, felocsúdva, sőt tán felkavarva fordult el hangtól és látványtól, engedett a kérésnek, és énekelt.

Sok szó esett szerelemről a balladában, hűséges, tántoríthatatlan szerelemről, melyet a sorscsapások sem rendíthetnek meg: szerelemről, mely a bajban még forróbb lesz, a szegénységben még ragaszkodóbb. A szöveget szép régi dallamra lehetett énekelni, szavai külön-külön egyszerűek és melegek. Olvasva talán hiányzott a versből némi erő, de ha jól énekelték, nem hiányzott belőle semmi. Shirley jól énekelte, az érzéseket melegséggel, a szenvedélyt erővel itatta át; hangja is szép volt ma este, drámaian kifejező. Mély hatást tett mindenkire, egyvalakit azonban teljesen megbabonázott.

Miután fölállt a zongorától, a tűzhöz ment, és leült egy párnázott zsámolyra. A hölgyek körülvették, de egyikük sem beszélt. A Sympson és a Nunnely kisasszonyok úgy néztek rá, ahogy jámbor háziszárnyasok néznének egy kócsagra, egy íbiszre vagy valami más különös madárra. Mitől énekelt így? *Ők* sohasem énekelnek így. *Illik-e* ilyen kifejezően, eredetien énekelni, egészen másképp, mint az iskolás lányok? Persze hogy nem, ez furcsa és szokatlan. Ami pedig furcsa, az feltétlenül *helytelen* is, ami szokatlan, az *illetlen* is. Elítélték Shirleyt.

Ráadásul az öreg Lady Nunnely fagyosan méregette a kandalló mellett álló nagy karosszékből. Pillantása ezt mondta: „Ez a nő nem az én fajtámból való, nem is a leányaiméból, ellenzem, hogy a fiam felesége legyen."

A fiú elkapta és megértette anyja tekintetét, veszélyt érzett, és riadalom fogta el: elveszítheti azt, amit annyira szeretne elnyerni. Sietnie keli.

A szoba, melyben ültek, valaha képtár volt. Sir Philip apja, Sir Monckton alakíttatta szalonná, de a hosszan elnyúló helyiség azért megőrizte borongós hangulatát. Egy nagy ablakmélyedés, melyben kanapé, asztal és üvegszekrény állt, szobát alkotott a szobában. Ha két személy behúzódik oda, szót érthet egymással, és ha a beszélgetés nem hosszú és nem hangos, senki se figyel fel rá.

Sir Philip rábeszélte nővéreit, hogy gyürkőzzenek neki egy duettnek; gondoskodott elfoglaltságról a Sympson kisasszonyok részére is. A két idősebb hölgy egymással beszélgetett. A báró nagy örömére Shirley közben felállt, hogy megnézze a képeket. Sir Philipnek eszébe

jutott, hogy elmondhatna egy történetet egyik sötét hajú női őséről, aki olyan szép volt, mint valami délszaki virág, odalépett Shirleyhez, és mesélni kezdett. Az ablakmélyedésben álló szekrényben is voltak tárgyak, melyek ennek az asszonynak az emlékét idézték, s mialatt Shirley lehajolva nézegette a misekönyvet és a rózsafüzért a berakásos polcon, s miközben a Nunnely kisasszonyok átadták magukat a hosszan tartó kornyikálásnak, mely tökéletesen szokványos, teljesen jelentéktelen és minden kifejezőerőtől, eredetiségtől ment volt, Sir Philip is lehajolt, és sietve elsuttogott néhány mondatot. Miss Keeldar először olyan mozdulatlanná merevedett, hogy az ember azt képzelhette volna, az a suttogás valami varázslat volt, amitől szoborrá változott, de aztán hirtelen fölpillantott, és válaszolt. Szétváltak. Miss Keeldar visszament a tűzhöz, és leült. A báró utánanézett, majd elindult, és megállt nővérei mögött. Csak Mr. Sympson vette észre a némajátékot, és nyomban levonta a maga következtetéseit. Ha olyan éles eszű lett volna, amilyen kotnyeles, ha olyan mélyreható lett volna, amilyen kíváncsiskodó, megérthette volna Sir Philip arckifejezéséből, hogy elhamarkodottan következtetett. Minthogy azonban örök életében sekélyes, elhamarkodott, magabiztos ember volt, diadaltól mámorosan ment haza.

Nem az az ember volt, aki titkot tud tartani. Ha valami felvillanyozta, kénytelen volt beszélni róla. Másnap reggel módját ejtette, hogy titkárként vegye igénybe fia nevelőjét, és nem tudta megállni, hogy dagályos, nagyképű modorban ne közölje vele: jó lesz, ha készen állnak a hamarosan elkövetkező hazautazásra, mert a fontos ügy, mely őt, Mr. Sympsont, ilyen sokáig Yorkshire-ban tartotta, rövidesen szerencsés befejezéshez közeledik. Gondos és fáradságos munkáját végül is valószínűleg teljes siker koronázza, és a családi kapcsolatok majd igazán kívánatos módon kibővülnek.

- Sir Philip Nunnelyvel? - kérdezte Louis Moore, mire Mr. Sympson vihogva kacarászni kezdett, és egy csipet burnóttal jutalmazta magát. Aztán hirtelen erőt vett magán, csupán a méltósága kedvéért, és utasította a nevelőt, hogy folytassa a munkáját.

Egy-két napig Mr. Sympson sima volt, mint az olaj, de egyúttal mintha tűkön ült volna, és járás közben úgy tartotta magát, akár a forró vaslapon sétáló tyúk. Örökösen kibámult az ablakon, és figyelt, nem hall-e kocsizörgést. Kékszakáll felesége vagy Sisera anyja semmi sem volt hozzá képest. Azt várta, hogy a dolog hivatalosan is nyilvánosságra kerüljön, amikor majd őt is bevonják a megbeszélésbe, ügyvédeket hívnak, s kezdődik a házassági szerződés megvitatása meg az egész pompás, nagyvilági hűhó.

Végre levél érkezett. Ő maga vette ki a zsákból, és nyújtotta át Miss Keeldarnek; ismerte a kézírást, ismerte a címert a pecséten. Azt már nem látta, hogy a címzett felbontja és elolvassa, mert Shirley a szobájába vitte a levelet; azt sem látta, hogy lesz-e válasz rá, mert unokahúga szobájába zárkózva írta meg, méghozzá jó hosszú ideig, a nap java részén át. Meg is kérdezte Shirleytől, felelt-e rá, mire az csak ennyit mondott: igen.

Mr. Sympson tovább, csendben várakozott, egy szót sem mert kiejteni, mert volt valami Shirley arcában, ami elnémította. Nagyon ijesztő valami, teljesen érthetetlen a számára, mint az írás a falon Bélsacar számára. Nemegyszer már azon a ponton volt, hogy hívatja Danielt, Louis Moore személyében, és tőle kéri a megfejtést, de a méltósága nem engedte meg a bizalmaskodást. Persze lehet, hogy Danielnek is megvoltak a maga egyéni nehézségei az elképesztő talány megoldásával kapcsolatban, mert úgy festett, mint egy iskolás fiú, akinek sem a nyelvtankönyv, sem a szótár nem mond semmit.

Mr. Sympson elment, hogy eltöltsön egy nyugtalan órát barátainál a De Walden-kastélyban. Kicsit korábban érkezett haza, mint várták; családja Miss Keeldarrel a tölgyburkolatú szalonban üldögélt. Mr. Sympson odaszólt Shirleynek, s arra kérte, jöjjön át a másik szobába egy kis *szigorúan bizalmas* beszélgetésre.

Shirley fölállt, nem kérdezett semmit, nem látszott meglepettnek.

- Nagyon helyes, uram - mondta olyan elszántan, mint aki arról értesül, hogy megjött a fogorvos, s kihúzza a nagy zápfogát, melytől már egy hónapja pokoli kínokat szenved. Kézimunkáját, gyűszűjét az ablakülésen hagyta, és követte nagybátyját oda, ahová az vezette.

A nappaliban, zárt ajtó mögött, helyet foglaltak két szemközt álló karosszékben, néhány méternyire egymástól.

- Jártam a De Walden-kastélyban - mondta Mr. Sympson. Kis szünetet tartott.

Miss Keeldar a szép, zöld-fehér mintás szőnyeget nézte. *Erre* a közlésre nem kellett felelni, nem is szólt semmit.

- Megtudtam - folytatta Mr. Sympson lassan -, megtudtam valamit, ami meglepett.

Shirley arcát mutatóujjára fektetve várta, hogy hallja, mi az a valami.

- Úgy látszik, a nunnelyi Rendházat bezárták, és az egész család visszament a lakóhelyére, ...megyébe. Úgy látszik, hogy a báró... a báró... Sir Philip elkísérte az anyját és nővéreit.

- Csakugyan? - mondta Shirley.

- Szabad kérdeznem, osztozik a meglepetésemben, amellyel ezt a hírt fogadtam?

- Nem, uram.

- Újság ez magának is?

- Igen, uram.

- Úgy gondolom... úgy gondolom - folytatta Mr. Sympson fészkelődve székében, és felhagyva eddigi rövid és tűrhetően világos mondataival, visszaváltott szokott zavaros, ideges stílusára -, úgy gondolom, *részletes* magyarázatot kell kapnom. Engem nem lehet csak úgy lerázni. Én... én... *ragaszkodom* hozzá, hogy meghallgasson, és ahhoz is, hogy a magam feje szerint járjak el. Feleletet *kell* kapnom kérdéseimre! Világos, egyértelmű választ akarok! Velem nem lehet packázni!

Csönd.

- Ez különös, rendkívüli dolog, egészen példátlan, roppant furcsa dolog! Azt hittem, minden rendben van, nem is képzelhettem mást, és tessék... a család elment!

- Azt hiszem, uram, joguk volt ehhez.

- *Sir Philip elment!* - hangzott a nyomatékos kijelentés.

Shirley felhúzta a szemöldökét: - Szerencsés utat - mondta.

- Ez nem lesz jó így, ezen változtatni kell, madame! - Mr. Sympson előrehúzta a székét, aztán visszatolta. Nagyon dühösnek és teljesen tanácstalannak látszott.

- Nyugalom, bácsi, nyugalom - mondta Shirley. - Ne mérgelődjön, ne füstölögjön, nincs ennek értelme, így nem megyünk semmire. Kérdezze meg, amit tudni akar, én ugyanolyan szívesen tisztáznám a helyzetet, mint maga. Megígérem, hogy őszintén fogok felelni.

- Tudni szeretném... tudni akarom, Miss Keeldar, tett-e magának Sir Philip házassági ajánlatot?

- Tett.

- Elismeri?

- Elismerem. De folytassa, kérem, tekintse ezt a kérdést elintézettnek.

- Akkor este kérte meg a kezét, amikor a Rendházban vacsoráztunk?

- Elég, ha annyit mondok: megkérte. Folytassa.

- Az ablakmélyedésben kérte meg, abban a szobában, amely valamikor képtár volt, és Sir Monckton alakíttatta át szalonná.

Semmi válasz.

- Maguk ketten egy üvegszekrényben néztek valamit. Mindent láttam. Az én szemem nem csal, sohasem szokott. Később levelet kapott tőle. Mi volt abban a levélben?

- Nem számít.

- Madame, ilyen hangon beszél velem?!

Shirley cipője türelmetlenül veregette a szőnyeget.

- Itt ül némán, durcásan, maga, aki azt ígérte, hogy őszintén fog felelni.

- Eddig feleltem, uram, folytassa, kérem.

- Szeretném látni azt a levelet.

- Nem láthatja.

- Látnom *kell*, és látni is fogom! A gyámja vagyok.

- Minthogy már nem vagyok kiskorú, nincs gyámom.

- Hálátlan teremtés! Úgy neveltem, mint a saját lányomat...

- Még egyszer kérem, bácsi, legyen szíves, maradjon a tárgynál. Őrizzük meg mind a ketten a nyugalmunkat. Én nem akarom felizgatni magam, de tudja, ha túlhajszolnak bizonyos határon, nem sokat törődöm azzal, mit mondok. Akkor már nem egykönnyen lehet elhallgattatni engem. Ide figyeljen! Azt kérdezte tőlem, megkérte-e Sir Philip a kezemet. Erre a kérdésre feleltem is. Mit akar tudni még?

- Azt óhajtom tudni, igent mondott-e neki, vagy visszautasította. És ezt meg is fogom tudni!

- Természetesen, ezt tudnia kell. Visszautasítottam.

- Visszautasította! Maga... *maga*, Shirley Keeldar, visszautasította Sir Philip Nunnelyt!!!

- Igen.

A szerencsétlen Mr. Sympson felugrott, és előbb néhányszor végigszáguldott, majd végig-lépkedett a szobán.

- Tessék! Tessék! Tessék!

- Őszintén mondom, bácsi, sajnálom, hogy ilyen nagy csalódást okoztam magának.

Bizonyos embereknél az engedékenység, megbánás nem mindig éri el a kívánt hatást. Ahelyett, hogy meglágyulnának, megbékülnének, csak még inkább megkeményítik magukat. Ilyen volt Mr. Sympson is.

- Hogy én csalódtam! Mit érdekel engem az egész? Van belőle valami hasznom? Talán azzal gyanúsít, hogy bizonyos indítékok vezetnek?!

- A legtöbb embert vezeti valamiféle indíték a cselekedeteiben.

- Szemtől szembe megvádol! Engem, aki szinte az apja voltam, engem vádol ez a lány önző indítékokkal!

- Önző indítékok? Ezt nem mondtam.

- Most meg visszatáncol? Magának nincsenek elvei!

- Bácsi, kezd untatni. Itthagyom magát.

- Azt már nem! Választ követelek. Mik a szándékai, Miss Keeldar?

- Milyen tekintetben?

- A házasság tekintetében.

- Az a szándékom, hogy nyugodtan és úgy cselekszem, ahogy nekem tetszik.

- Ahogy neki tetszik! Ezek a szavak a legnagyobb mértékben illetlenek.

- Mr. Sympson, azt tanácsolom, ne sértegessen, tudja, hogy ezt nem tűröm el!

- Franciául olvas, gondolkozását megmérgezték a francia regények, francia elveket szívott magába.

- Vigyázzon! A talaj, melyre most lépett, üres, kongó hangot ad a lába alatt.

- Ez előbb-utóbb erkölcstelenséghez fog vezetni. Már régóta előre láttam ezt.

- Azt állítja, uram, hogy velem kapcsolatban valami erkölcstelenséghez fog vezetni?

- Ahhoz! Ahhoz! Épp az előbb mondta, hogy úgy fog cselekedni, ahogy magának tetszik. A maga számára nincsenek szabályok, nem ismer határt.

- Buta beszéd, és éppoly közönséges, amilyen buta!

- Fütyül a tisztességre, arcul köpi az illendőséget.

- Untat, bácsi.

- Miért utasította el Sir Philipet, madame, mondja meg, *miért*?

- Végre egy értelmes kérdés. Örömmel felelek rá. Sir Philip túl fiatal hozzám, gyerekszámba veszem. Egész családja, kivált az anyja bosszankodna, ha engem venne feleségül. Ezzel a lépéssel maga ellen uszítaná őket. A világ szemében nem vagyunk egyenlők.

- Ennyi az egész?

- A természetünk sem egyezik.

- Miért, szeretetre méltóbb úriember még nem élt ezen a világon.

- Nagyon szeretetre méltó, nagyon kiváló, igazán becsülésre méltó, de nem lenne *az uram*, semmiféle tekintetben sem. Nem tudnám boldoggá tenni, ezrekért sem vállalkoznék erre. Nem fogadok el olyan kezet, amely nem tud megfékezni.

- Azt hittem, úgy szeret cselekedni, ahogy magának tetszik. Hallatlanul következetlen maga.

- Ha engedelmességet fogadok valakinek, azt csak azzal a meggyőződéssel teszem, hogy képes leszek tartani ezt a fogadalmamat. Olyan ifjoncnak, mint Sir Philip, nem tudnék engedelmeskedni. Amellett ő sohasem parancsolna nekem, mindig tőlem várná, hogy uralkodjam s én vezessem, márpedig ilyesmihez semmi kedvem!

- *Magának* nincs kedve a fölényeskedésre, elnyomásra, parancsolásra, szóval hogy uralkodjék valakin?!

- A férjemen nem, csak a nagybátyámon.

- Mi a különbség?

- Van némi különbség, annyi bizonyos. És azt nagyon jól tudom, bárki legyen is a férjem, ha zavartalan harmóniában akar élni velem, tudnia kell visszafogni engem.

- Akkor azt kívánom, kapjon egy igazi zsarnokot.

- Egy zsarnok egyetlen napig, egy óráig sem tarthatna a kezében, fellázadnék, dacolnék, szakítanék vele.

- Maga aztán el tudja képeszteni az embert az ellentmondásaival.

- Az nyilvánvaló, hogy magát elképesztem.

- Arról beszélt, hogy Sir Philip fiatal. Huszonkét éves.

- Az én férjemnek harmincévesnek kell lennie, negyvenes értelemmel.

- Akkor jobb lesz, ha valami öregembert szemel ki, valami fehér hajú vagy kopasz fejű lovagot.

- Köszönöm, azt nem.

- Valami agyalágyult bolondot, azt vezethetné, azt a kötényéhez tűzhetné.

- Ezt egy fiúval is megtehetném, de nem erre születtem. Nem megmondtam? Azt akarom, hogy a férjem az uram legyen, akihez jónak *kell* lennem, de szívesen is vagyok jó, akinek a felsőbbsége előtt türelmetlen természetemnek meg kell hajolnia; olyan ember, akinek a helyeslése megjutalmaz, nemtetszése büntet engem. Ilyen férfit lehetetlen nem szeretni, pedig valószínűleg tartani fogok tőle.

- No és mi az akadálya, hogy mindez Sir Philippel is így legyen? Ő báró, főnemes, a rangja, vagyona, összeköttetései messze meghaladják a magáét. Ha már intellektusról beszélt, költő, verseket ír, amire szerintem maga minden okosságával együtt sem lenne képes.

- Sem a rangja, sem a vagyona, sem a származása, sem a költészete nem képes megadni neki azt az erőt, amiről beszéltem. Ezek pehelysúlyú dolgok, egyenesen terhelést kívánnak. Ha az értelme egészséges, megbízható, gyakorlatias volna, jobban állnánk egymással.

- Maga meg Henry bolondulnak a költészetért. Kislány korában a versektől tüzet fogott, akár a tapló.

- Ó, bácsikám! Nincs ezen a világon semmi értékesebb, s az eljövendőben semmi dicsőbb, mint a költészet.

- Az isten szerelmére, menjen hát férjhez egy költőhöz!

- Mutasson egyet, hozzámegyek.

- Sir Philip.

- Ő aztán nem. Maga csaknem olyan jó költő, mint ő.

- Madame, maga elkalandozik a tárgytól.

- Valóban, bácsikám, ezt is akartam, és örülnék, ha velem tartana. Vigyázzunk, hogy egyikünk se jöjjön ki a sodrából, nem érdemes.

- A sodrából, Miss Keeldar! Szeretném tudni, ki jött ki a sodrából?

- Én *még* nem!

- Ha ezzel arra céloz, hogy én már kijöttem, akkor úgy veszem, hogy maga a szemtelenség bűnébe esett.

- Ha így halad, hamarosan ki fog jönni.

- Tessék! Hetyke szavaival maga még Jób türelmét is próbára tenné.

- Tudom.

- Semmi vidámság, kisasszony! Nincs ezen semmi nevetnivaló. Elhatároztam, hogy végére járok ennek az ügynek, mert meggyőződésem szerint valami disznóság rejlik a mélyén. Az imént magyarázta el, korához és neméhez képest nagyon is szabadszájúan, hogy miféle személyt kíván magának férjül. Mondja, az életből vette a modelljét?

Shirley szája szóra nyílt, de nem beszélt, csak az arca gyulladt rózsapirosra. Mr. Sympson óriási bátorságra és erőre kapott a zavar eme jelétől.

- Választ várok a kérdésemre - jelentette ki hajthatatlanul.

- A történelemből vettem a képet, bácsi, különböző modellek után.

- Különböző modellek után?! Mi a csoda?

- Többször is voltam már szerelmes.

- Ez cinikus beszéd!

- Különböző nemzetek hőseibe.

- És még kikbe?

- És filozófusokba.

- Megőrült ez a lány!

- Ne nyúljon a csengőhöz, bácsi, megrémíti a nénikémet.

- A maga szegény, drága nagynénje! Micsoda unokahúga van!

- Valaha Szókratészt szerettem.

- Eh, ne bolondozzon, madame!

- Csodáltam Themisztoklészt, Leónidaszt, Epameinondaszt.

- Miss Keeldar!...

- Ugorjunk át néhány századot. Washington csúnya férfi volt, mégis szerettem. Hogy azonban a jelenről, a máról beszéljünk...

- Ah, a jelenről, a máról.

- Hagyjuk az éretlen iskoláslány-képzelgést, és térjünk rá a valóságra.

- A valóságra! Csakhogy eljutott idáig, madame, ezt vizsgáljuk.

- Megmondom, miféle oltár előtt térdelek most, elárulom, ki ma a lelkem bálványa...

- Egy kicsit gyorsabban, ha kérnem szabad. Mindjárt itt lesz az ebéd ideje, magának pedig *vallania kell*!

- Igen, vallanom kell. A titok feszíti a szívem, ki kell mondanom. Csak azt szeretném, ha maga Mr. Helstone volna, és nem Mr. Sympson, akkor inkább rokonszenvezne velem.

- Madame, ez a józan ész, a körültekintés dolga, nem a rokonszenvé, az érzelmeké meg miegyébé. Azt akarta mondani, Mr. Helstone az illető?

- Nem pontosan, de egész közel áll hozzá. Nagyon hasonlítanak egymáshoz.

- A nevét akarom tudni, adatokat kérek!

- Határozottan hasonlítanak egymáshoz, még az arcuk sem igen különbözik. Emberi sólymok ők, és nyers, célratörő, határozott mindkettő. Kettejük közül mégis az én hősöm a nagyobb; a lelke tiszta, mint a tenger mélye, türelmes, mint a part sziklái, és erős, akár a hömpölygő hullámok.

- Zavaros, fellengzős locsogás!

- Persze tud olyan érdes is lenni, mint a fűrész foga, meg olyan zord, mint az éhes holló.

- Miss Keeldar, Briarfieldben lakik ez a személy? Feleljen!

- Mindjárt megmondom, bácsikám, a neve itt remeg a nyelvem hegyén.

- Beszélj, leány!

- Ezt jól mondta, bácsi: beszélj, leány! Ez aztán drámai! Anglia vadul lehurrogta ezt a férfit, bácsikám, de eljő a napja, amikor dübörgő ujjongással fogja ünnepelni. Őt nem ijesztette meg az üvöltés, és nem fogja lelkesíteni az ujjongás.

- Mondtam, hogy megőrült ez a lány!

- Ez az ország újra meg újra másként fog viselkedni vele szemben, ő sohasem változik, mindig megteszi kötelességét a hazája iránt. Ugyan, ne izguljon, bácsikám, megmondom a nevét.

- Meg fogja mondani, különben...!

- Ide figyeljen: Arthur Wellesley, Lord Wellington.

Mr. Sympson dühösen fölugrott, kirohant a szobából, de tüstént visszarohant, bezárta az ajtót, és visszaült a helyére.

- Madame, mondja meg nekem: összefér az elveivel, hogy férjhez menjen egy vagyontalan emberhez, valakihez, aki maga alatt áll?

- Soha olyanhoz, aki alattam áll.

- És hozzámenne egy szegény emberhez, Miss Keeldar? - kérdezte Mr. Sympson emelt hangon.

- Mi jogon kérdezget engem, Mr. Sympson?

- Ragaszkodom hozzá, tudni akarom!

- Ilyen módon nem fogja megtudni.

- A családom hírneve, tekintélye nem enged ilyen megalkuvást.

- Helyes, tartsa magát ehhez az elhatározáshoz.

- Madame, maga tartsa magát hozzá!

- Ez nem megy, uram, én ugyanis nem tartozom a maga családjához.

- Megtagad bennünket?!

- Lenézem a zsarnokoskodását.

- Kihez fog hozzámenni, Miss Keeldar?

- Nem Mr. Sam Wynne-hez, őt megvetem; nem Sir Philip Nunnelyhez, őt csupán becsülöm.

- Akkor kire gondol?

- Négy kikosarazott jelöltre.

- Ilyen konokság nincs is, hacsak nem került kártékony befolyás alá.

- Hogy érti ezt? Vannak bizonyos kifejezések, melyektől felforr a vérem. Kártékony befolyás! Micsoda vénasszonykárálás ez?

- Maga fiatal hölgy, nem?

- Ezerszer több annál, becsületes nő vagyok, s elvárom, hogy így is bánjanak velem.

- Tudja-e - kezdte rejtélyes arccal és hátborzongató ünnepélyességgel Mr. Sympson -, tudja-e, hogy az egész környék visszhangzik a szóbeszédtől magával s tönkrement bérlőjével, azzal a külföldi Moore-ral kapcsolatban?

- Valóban?

- Valóban! A maga neve közszájon forog.

- Megtiszteltetés a szájaknak. Adná az Isten, hogy megtisztuljanak tőle.

- Ő az, aki elég erős, hogy befolyásolja magát?

- Sokkal inkább, mint bárki, akiért maga síkraszállt.

- Őhozzá megy férjhez?

- Jóképű, férfias, parancsoló.

- Ezt így az arcomba mondja?! A flamand csirkefogó! Az aljas üzletember!

- Tehetséges, merész, határozott. A homloka hercegi, a tartása királyi.

- Még dicsekszik is vele! Nem takargat semmit! Nincs magában szégyen, se félelem!

- Ha kimondjuk a Moore nevet, nem gondolhatunk se szégyenre, se félelemre. A Moore-ok csak becsületet és bátorságot ismernek.

- Mondom, hogy megőrült!

- Addig ingerelt, amíg méregbe jöttem, addig nyaggatott, amíg elvesztettem a türelmem.

- Az a Moore a fiam nevelőjének a bátyja. Mit szól majd ahhoz, ha a vőfély nővérének nevezi magát?

Shirley Sympsonra szegezte tágra nyitott, villogó szemét.

- Azt nem! Egy tartományért sem, egy évszázadnyi életért sem!

- Nem választhatja el a férjét a családjától.

- No és?

- Akkor maga Louis Moore nővére lesz.

- Mr. Sympson, elkeserít ez a silány fecsegés, nem állom tovább. A maga gondolatai nem az én gondolataim, a maga céljai nem az én céljaim, a maga istenei nem az én isteneim. Más világításban látjuk a dolgokat, más mértékkel mérünk, nem is egy nyelven beszélünk. Hagyjuk abba. Nem mintha - folytatta Shirley izgatottan -, nem mintha gyűlölném magát. Maga nem rossz ember, talán a maga módján jót akar, de nem illünk össze. Mindig ellentétesek a nézeteink, bosszant a kicsinyes kotnyeleskedése, nevetséges zsarnokoskodása, felkorbácsolja az indulataimat, feldühösít. Az apró sarkigazságait, korlátolt aranyszabályait, kis előítéleteit, ellenszenveit, vaskalapos elveit pedig kösse batyuba, és hajítsa el. Mr. Sympson, menjen és ajánlja fel ezeket áldozatul az istenségnek, melyet imád. Én nem kérek belőlük, semmi közöm hozzájuk. Én más úton járok, más a hitvallásom, más fény, más reménység vezet.

- Más a hitvallása! Azt hiszem, ez a lány hitetlen!

- A *maga* vallása szerint hitetlen, a *maga* istenével szemben istentagadó.

- *Istentagadó!!!*

- A maga istene, uram, a világ. Az én szememben maga, ha nem is hitetlen, de bálványimádó. Úgy gondolom, maga tudatlanságból imádja istenét; úgy tűnik nekem, maga túlságosan babonás mindenben. Uram, a maga istene a nagy Baal, a maga halfarkú Dagonja démonként jelenik meg előttem. Maga és a magához hasonlók emelték őt trónra, koronázták meg, adtak jogart a kezébe. Nézze csak, mily szörnyűségesen kormányozza a világot! Látom, amint szorgalmasan üti nyélbe a házasságokat, ez a kedvenc foglalatossága. A fiatalt öreghez köti, az erőset a gyengeelméjűhöz. Kinyújtja Mezentius-karját és az élőt a holthoz bilincseli. Az ő birodalmát gyűlölet és utálat hatja át, titkos gyűlölet, ki nem mondott utálat, árulás és bűn virágzik abban, a család elárulása - sötét, halálos, otthoni bűn. Az ő tartományaiban szeretet nélkül nőnek fel a gyerekek, olyan szülők mellett, akik sohasem ismerték a szeretetet, születésük pillanatától fogva csalást, ámítást szívnak magukba a csecsemők, és hazugságtól megrontott légkörben nevelkednek. A maga istene uralkodik a királyok nászánál: nézze csak a királyi dinasztiákat! A maga istensége az idegen országok arisztokratáinak az istensége: elemezze csak a spanyol kékvérűeket! A maga istene Franciaország Hymene; milyen a franciák családi élete? A maga istene körül minden pusztulásra van ítélve, az ő kormánypálcája alatt minden hanyatlásnak indul, elfajul. A *maga* istene az álcázott halál!

- Irtózatos ez a beszéd! A leányaim nem érintkezhetnek többé magával, Miss Keeldar. A maga társasága veszélyt hoz rájuk. Rendkívüli lénynek tartottam magát, ezt nem hittem volna, ha egy kicsit korábban ismerem meg...

- Nos, uram, kezd már rájönni, hogy kár terveket szőnie velem kapcsolatban, mert ha így tesz, csak szelet vet, és vihart arat. Elsöpröm utamból a maga pókháló terveit, hogy mocsoktalanul mehessek tovább. Az elhatározásom olyan rendíthetetlen, hogy azt soha nem ingatja meg. A kezemmel a szívem, a lelkiismeretem rendelkezik - *csak ez a kettő*! Tudja meg végre.

Mr. Sympsonon döbbenet lett úrrá.

- Hallatlan! Így beszélni! - motyogta egyre. - Soha életemben nem beszéltek még így, nem bántak még így velem.

- Teljesen megzavarodott, uram, jobb lesz, ha most visszavonul, különben én megyek el.

Mr. Sympson talpra ugrott.

- Távoznunk kell innen! Csomagolunk azonnal!

- Ne siettesse a nagynénémet és az unokatestvéreimet. Adjon nekik időt.

- Nincs több érintkezés! Nem megfelelő társaság! - Mr. Sympson az ajtó felé indult, aztán visszatért a zsebkendőjéért, majd elejtette a burnótos szelencéjét, melynek tartalma szanaszét szóródott a szőnyegen, végül kibotorkált.

A Tatár odakint feküdt a gyékényen, Mr. Sympson majdnem átbukott rajta. Dühének tetőfokán egy káromkodást vágott a kutyához és egy durva jelzőt az úrnőjéhez.

- Szegény Mr. Sympson, gyönge is, közönséges is - mormolta Shirley maga elé. - Fáj a fejem, és fáradt vagyok - tette hozzá, és egy párnára hajtotta a fejét. Izgalma lassan alábbhagyott, aztán elült, és végre megnyugodott. Amikor egy negyedórával később valaki belépett a szobába, már aludt. Valahányszor fölizgatta magát, mindig élt ezzel a természetes felfrissüléssel, az álom jött, ha hívta.

Az alkalmatlankodó megállt az alvó lány előtt, és ezt mondta: - Miss Keeldar. - A férfi hangja talán egybecsendült az álommal, melybe Shirley éppen belemerült, mert nem ijesztette meg, alig ébresztette fel; nem nyitotta ki a szemét, csak a fejét fordította egy kicsit arra, úgy, hogy arca és profilja, melyet eddig eltakart a karja, most láthatóvá vált. Rózsás arcán boldog kis félmosoly játszott, de a szempillája nedves volt. Álmában sírt, vagy talán mielőtt elszunnyadt, ejtett önkéntelenül néhány könnyet annak a jelzőnek a hallatára. Nincs férfi, nincs nő, aki mindig erős tudna maradni, képes lenne elviselni az igazságtalan véleményt, a gyalázó szót; a rágalom még egy bolond szájából is belehasít olykor a védtelen érzésekbe. Shirley olyan gyermeknek látszott, aki rossz volt, s ezért megbüntették, de már megbocsátottak neki, és most nyugodt.

- Miss Keeldar - szólt ismét a hang, és ezúttal fölébresztette az alvót. Shirley fölnézett, és látta, hogy Louis Moore áll mellette, nem szorosan mellette, hanem tartózkodóan, három-négy lépésnyire tőle.

- Ó, Mr. Moore - mondta Shirley -, már attól tartottam, a nagybátyám jött vissza. Veszekedtünk.

- Mr. Sympson békén hagyhatná magát - hangzott a válasz. - Nem látja, hogy korántsem elég erős még?

- Legyen nyugodt, nem talált gyöngének engem. Amíg itt volt, nem sírtam.

- Azt mondja, elmennek Fieldheadből. Épp most adja ki az utasításokat a családjának. A tanulószobába is bejött, és parancsokat adott ki, olyan modorban, amely, azt hiszem, egyenes folytatása volt annak, amivel felbosszantotta magát.

- Elmennek, maga is, meg Henry is?

- Azt hiszem. Legalábbis, ami Henryt illeti, ez volt az értelme Mr. Sympson zagyva utasításainak. De lehet, hogy holnapra mindent visszavon, most éppen olyan hangulatban van, hogy az ember nyolc órán át nem számíthat a következetességére. Könnyen lehet, hogy még hetekig sem távozik innen. Nekem is mondott néhány szót, melyet még át kell gondolnom, ha lesz rá időm. Amikor bejött, éppen egy levéllel voltam elfoglalva, melyet Mr. Yorke-tól kaptam, és annyira foglalkoztatott, hogy elég hirtelen vetettem véget a beszélgetésünknek: otthagytam, dühöngjön magában. Itt a levél, szeretném, ha belenézne. Robertről, a bátyámról van benne szó - mondta, és Shirleyre nézett.

- Örülök, hogy hírt hallok róla. Hazakészül?

- Már megjött. Itt van Yorkshire-ban. Mr. Yorke átment tegnap Stilbró'-ba, hogy találkozzék vele.

- Valami baj van, Mr. Moore?

- Miért? Remegett a hangom? Robert Briarmainsben van, és mindjárt odamegyek hozzá.

- Mi történt?

- Sajnálom, hogy beszéltem róla, maga úgy elsápadt. Rosszabbul is végződhetett volna; Robert nem halt meg, csak súlyosan megsebesült.

- Ó, uram, maga sápadt el. Üljön le ide mellém.

- Olvassa el a levelet, tessék.

Miss Keeldar elolvasta a levelet. Rövid értesítés volt arról, hogy tegnap este rálőttek Robert Moore-ra a Milldean-földek fala mögül a domb lábánál. Súlyos, de remélhetőleg nem életveszélyes sebet kapott. A merénylőről vagy merénylőkről nem tudnak semmit - azok elmenekültek. „Semmi kétség - írta Mr. Yorke -, ez bosszú műve volt. Kár, hogy Robert felkeltette maga ellen a környék rosszindulatát. De ezen már nem lehet segíteni."

- Ő az egyetlen fivérem - mondta Louis, amikor Shirley visszaadta a levelet -, nem tudok felindulás nélkül arra gondolni, hogy azok a gazemberek lesben várták, és lelőtték a fal mögül, mint valami vadállatot.

- Nyugodjon meg, és reménykedjék. Meggyógyul, tudom, hogy meggyógyul. - Shirley abbeli igyekezetében, hogy lecsillapítsa Louist, rátette kezét a férfi kezére, mely a szék karfáján nyugodott. Éppen csak megérintette, könnyedén, alig érezhetően.

- Jól van, adja ide a kezét - mondta Louis Moore -, életében először, a szerencsétlenség pillanatában, adja ide. - Nem várt beleegyezésre, sem visszautasításra, elvette, amit kért. - Most indulok Briarmainsbe - folytatta -, szeretném, ha átmenne a paplakba, és elmondaná Caroline Helstone-nak, mi történt. Megteszi? Legjobb lesz, ha magától hallja a dolgot.

- Azonnal megyek - mondta Shirley engedelmes készséggel. - Mondjam, hogy nincs életveszély?

- Mondja.

- Visszajön hamarosan? Szeretnék bővebbet tudni az esetről.

- Vagy jövök, vagy írok.

- Bízhat bennem, vigyázok Caroline-ra, és a nővérével is közölni fogok mindent. Bár nem gondolja, hogy ő már Robertnél van?

- Valószínűleg. Vagy ha nem, hamarosan ott lesz. Viszontlátásra.

- Erős lesz, ugye, bármi történjék is?

- Majd meglátjuk.

Shirley kénytelen volt visszahúzni kezét a nevelő kezéből. Louis kénytelen volt kiengedni a szorító kezében rejtőző kezet.

- Azt gondoltam, nekem kell majd őt támogatnom - mondta Moore, miközben Briarmains felé tartott -, pedig ő adott erőt nekem. Az a sajnálkozó pillantás, az a gyengéd érintés! Puhább volt, mint a pihe, éltetőbb, mint bármely elixír. Úgy feküdt a kezemen, mint a hópehely, és úgy borzongatott, mint a villám. Ezerszer vágytam arra, hogy enyém legyen ez a kéz, hogy a kezembe foghassam. Az enyém volt, öt percig tartottam. Az ujjaink nem lesznek többé idegenek, ha egyszer találkoztak, újra találkozniuk kell.

HARMINCKETTEDIK FEJEZET
Az iskolásfiú és az erdei nimfa

Mivel Briarmains közelebb volt, mint a völgy, Mr. Yorke odavitte fiatal barátját. Gondja volt rá, hogy a ház legjobb ágyába fektessék, olyan vigyázattal, mintha Robert a fia volna. Az orvul ejtett sebből bugyogó vér láttán a yorkshire-i úr csakugyan szívébe zárta, fiává fogadta Moore-t. A váratlan esemény, az úton leterített, büszke tartású, sudár alak s a porban heverő, szép délvidéki fej látványa, a tehetetlenül lába elé zuhanó, ereje teljében levő fiatalember élettelen teste - a körülményeknek ez az összjátéka felkeltette Mr. Yorke részvétét az áldozat iránt.

Nem volt itt más segítő kéz, nem volt más jóságosan kérdő hang, sem más intézkedni képes elme, mindent magának kellett elvégeznie. Az elnémult, vérző fiú (fiúnak tekintette Moore-t) teljes kiszolgáltatottsága Mr. Yorke jóindulatának, mindennél hathatósabban biztosította ezt a jóindulatot. Nemhiába szerette Yorke, ha hatalom van a kezében és élhet vele, most hatalmat kapott egy embertársának élete felett, s ez nagyon neki való dolog volt.

Éppily tökéletesen illett ez zord élete párjához. Az eset teljesen megfelelt Mrs. Yorke természetének és hajlandóságának. Sok asszony megrémült volna, ha látja, hogy az éjszaka kellős közepén egy vérbe borult embert hoznak be a házába, és tesznek le a hallban. Ez aztán jó alkalom egy kis hisztériára, gondolná az ember. Nem így Mrs. Yorke! Őrajta csak olyankor tört ki a hisztéria, ha Jessy nem akart bejönni a kertből, s elővenni a kötését, vagy amikor Martin közölte azt a szándékát, hogy elindul Ausztráliába, megvalósítani a szabadságról vallott nézeteit, és megszabadulni Matthew zsarnokságától. Ez a háza közelében végrehajtott gyilkossági kísérlet azonban, a félig meggyilkolt ember a legjobb ágyában, ez csak helyrebillentette a lelki egyensúlyát, ettől még a főkötője is valósággal villogott, akár a turbán ékköve.

Mrs. Yorke az a nő volt, aki miközben nyomorúságossá teszi egy egyszerű szolgáló keserves életét, hősiesen ápolna egy kórházra való pestises beteget. Amikor ráeszmélt, hogy Moore-t az ő gondjára bízták, s oly tehetetlenül szorul rá, mint legkisebb szülötte a bölcsőben, szinte megszerette a férfit, kemény szíve szánalommal telt el iránta. Ha azt látta volna, hogy valamelyik cseléd vagy az egyik lánya akár egy korty vizet ad neki, vagy elsimítja a párnáját, nyakon vágta volna a tolakodót. Kiüldözte Jessyt és Rose-t a ház felső régióiból, és megtiltotta a szobalányoknak, hogy betegyék a lábukat a beteghez.

Nos, ha a szerencsétlenség a paplak kapujánál történik, és az öreg Helstone fogadja be a sebesültet, sem Yorke, sem a felesége nemigen sajnálta volna Moore-t. Akkor úgy ítélik meg a dolgot, hogy megkapta, amire rászolgált zsarnokoskodásával és túlbuzgalmával. Így azonban, ahogy volt, úgy bántak Moore-ral, mint a szemük fényével.

Furcsa! Louis Moore-t beengedték, neki szabad volt az ágy szélére ülni, a beteg fölé hajolni, megfogni bátyja kezét, és testvéri csókot nyomni sápadt homlokára. És Mrs. Yorke jól tűrte ezt. Nem bánta, hogy Louis fél napig maradt nála, egyszer még azt is elviselte, hogy egész éjszakán át virrasztott a betegszobában. Azon az esős novemberi hajnalon Mrs. Yorke öt órakor fölkelt, saját kezűleg gyújtott be a konyhában, reggelit készített a testvéreknek, és maga szolgálta fel nekik. Fejedelmi öltözékében: egy óriási flanelltakaróba és sálba burkolózva, fején hálófőkötővel leült, és olyan elégülten nézte, míg esznek, ahogy a kotlóstyúk táplálkozó csibéit. De a szakácsnő kikapott tőle aznap, mert egy tál zabkásalevest mert főzni és felvinni Mr. Moore-nak; a szobalány pedig kiesett a kegyeiből, mert amikor Mr. Moore távozni

készült, bevitte neki felöltőjét a konyhából, ahová szellőzni akasztották, és - amilyen „arcátlan béka” volt - felsegítette rá, s elfogadta viszonzásul a mosolyt, egy „köszönöm, leányom”-ot és egy shillinget Louistól. Egy nap két sápadt, aggódó hölgy jelent meg, és alázatos komolysággal kérte, hogy egy pillanatra láthassa Robert Moore-t. Mrs. Yorke megkeményítette szívét, összeszidta és elzavarta őket.

De hogyan fogadta, amikor Hortense Moore jött látogatóba? Nem olyan rosszul, amint várni lehetett volna. Mrs. Yorke, úgy látszik, igazán kedvelte az egész Moore családot. Neki és Hortense-nek kimeríthetetlen beszédtémája volt az erkölcstelen, léha cselédség. Azonos nézeteket vallottak erről a rétegről, ugyanolyan gyanakvással figyelték, ugyanolyan szigorral bírálták. Hortense sem mutatott kezdettől fogva semmi féltékenységet Mrs. Yorke figyelmessége miatt Robert iránt, meghagyta a háziasszonynak az ápolónő szerepét, alig avatkozott bele a dologba. Talált ő magának elfoglaltságot: ide-oda téblábolt a házban, szemmel tartotta a konyhát, jelentette, mi történik ott, egyszóval hasznossá tette magát általában. Abban mindketten megegyeztek, hogy a látogatókat szigorúan távol kell tartani a betegszobától. Fogságban tartották a fiatal gyárost, még a levegőt és napfényt is alig engedték be hozzá.

Mr. MacTurk, a sebészorvos, akire Moore-t bízták, kijelentette: a seb súlyos, de reméli, nem életveszélyes. Először egy maga választotta ápolónőt akart a beteg mellé fogadni, de erről sem Mrs. Yorke, sem Hortense hallani sem akart. Megígérték, hogy híven követik az orvosi utasításokat. Így hát Moore legalább időlegesen az ő kezükben maradt.

Semmi kétség, minden képességüket latba vetették, hogy megfeleljenek a megbízatásnak. De valami hiba esett: a kötést vagy levették, vagy rosszul tették fel, a sebesült nagy vérveszteséget szenvedett. Hívatták MacTurköt, lova csupa tajték volt, amikor megérkezett. Az a fajta orvos volt, akit nem ajánlatos felingerelni: jókedvében nyers, rosszkedvében durva. Moore állapotát látva, csinos kis szóvirágokkal könnyített a lelkén, melyeket jobb lesz itt nem felsorolni. A legválogatottabb szóvirágok kis csokra higgadt, fiatal asszisztensének, a kemény Mr. Greavesnek fejére zúdult, akit rendszerint mindenhova magával vitt; a második bokrétával a kíséretében levő másik fiatalembert ajándékozta meg, aki érdekes módon csaknem szakasztott mása, hiszen valóban a fia volt. De a teljes virágkosár a minden lében kanál asszonynépségnek jutott együttesen.

A téli éjszaka java részén át az orvos és segédei Moore-ral foglalkoztak. Itt az ágya mellett, a betegszoba zárt ajtaja mögött birkóztak, viaskodtak a beteg életének kilobbanni készülő lángjáért. Ádáz tusa volt, virradatig tartott, amikor is a hadviselők esélyei oly egyformának látszottak, hogy bármelyik fél magáénak mondhatta volna a győzelmet.

Hajnalban a sebész Greavesre és a fiatal MacTurkre bízta Moore-t, és elment, hogy segédcsapatokat keressen, melyeket meg is talált Mrs. Horsfallnak, legjobb ápolónőjének személyében. Ezt az asszonyt hagyta Moore mellett, szigorú utasításokat adott neki, és közölte vele, hogy minden felelősség az ő vállán nyugszik. Az ápolónő egykedvűen vette át a felelősséget, akárcsak a karosszéket az ágy fejénél, s ezzel a pillanattal kezdődött az uralma.

Mrs. Horsfallnak egyetlen erénye volt: betű szerint engedelmeskedett a MacTurktől kapott parancsoknak. A tízparancsolatot kevésbé tartotta kötelezőnek, mint az orvos rendelkezéseit. Más tekintetben nem asszony volt, hanem sárkány. Hortense Moore szerényen meghúzta magát előtte, Mrs. Yorke megverten kullogott el. Pedig ez a két nő méltósággal felruházott személynek tartotta magát, és mások is bizonyos fontosságot tulajdonítottak nekik. Mrs. Horsfall szélességétől, magasságától, csontozatától és izmaitól teljesen megjuhászodva visszavonultak a hátsó nappaliba. Az ápolónő fent üldögélt az emeleten, ha úgy hozta a kedve, vagy

lent a földszinten, ha úgy tetszett neki. Naponta háromszor húzta le a maga pálinkaadagját, és négy pipát szívott el.

Moore felől senki se mert érdeklődni, Mrs. Horsfall volt a szárazdajkája, neki kellett őt ellátnia, s az általános vélemény az volt, hogy el is látja.

Reggel-este MacTurk mindig eljött, hogy megnézze betegét, az eset, melyet az az újabb szerencsétlen véletlen tett bonyolulttá, fölkeltette a sebész érdeklődését. Úgy tekintette Moore-t, mint egy elrontott óraszerkezetet, melyet ha újra működésre tudna indítani, becsületére válnék ügyességének. Greaves meg a fiatal MacTurk, Moore másik két látogatója viszont úgy tekintették, amint már szokták: a stilbró'-i hullaház bonctermének ideiglenes lakójaként.

Robert Moore kellemesen töltötte az időt, fájdalomban, életveszélyben, túl gyenge volt mozdulni, beszélni is alig tudott; egy óriásnőféle a gondozója, a három orvos az egyedüli társasága. Így feküdte át az egész sivár november hónapot, a rövidülő nappalokat, a hosszabbodó éjszakákat. Fogságának kezdetén megpróbált, ha gyengén is, ellenállni Mrs. Horsfallnak. Gyűlölte durva testének még a látását is, iszonyodott kemény kezének érintésétől. De Mrs. Horsfall egykettőre engedelmességre tanította. Semmibe se vette Moore hatlábnyi termetét, férfias izmait, inait, úgy forgatta meg az ágyban, ahogy más asszony az újszülöttet a bölcsőben. Ha a beteg jól viselte magát, így szólította: kedvesem, aranyom, ha rosszul: néha jól megrázta. Ha Moore beszélni akart, amikor MacTurk éppen ott volt, az ápolónő fölemelte a kezét, és csendre intette, mint a dajka a szemtelen gyereket. Legalább ne inna, ne pipázna, gondolta Moore. De az ápolónő ivott is, pipázott is. Egyszer, amikor magukban voltak, Moore megmondta MacTurknek, hogy ez a nő iszik, mire az orvos így felelt: „Ugyan, kedves uram, mind ilyenek ezek, de Horsfallnak megvan az a jó tulajdonsága - tette hozzá -, hogy akár részeg, akár józan, *nekem* mindig engedelmeskedik."

Végül is elmúlt az ősz, a ködök, az esők nem gyászolták, nem siratták többé Angliát, a szél is elrepült, hogy távoli országok fölött sóhajtozzon. November után eljött a kemény tél, a tiszta, csendes, fagyos tél.

A nyugodt nap kristályos estébe hajlott, a világ az Északi-sark színeit öltötte magára, a fények és árnyalatok mintha fehér, lila és világoszöld drágakövekről verődtek volna vissza. A hegyek liláskékbe öltöztek, a lenyugvó nap vörösébe bíborszín vegyült, az ég, mint a jég, ezüstös kék volt, s amikor feljöttek a csillagok, látszott, hogy fehér kristályból valók, nem aranyból. A szürke, égszínkék, halványsárga színek hűvös, tiszta, áttetsző árnyalatai ömlöttek el a tájon.

Mi ez a magányos, mozgó, sötétkék valami itt az erdőben, amely már nem zöld, nem is rozsdavörös, hanem színtelen? Egy iskolás fiú, egy briarfieldi iskolás fiú, aki otthagyta társait az országúton - menjenek csak haza nélküle -, s most egy bizonyos fát keres, melynek tövében mohos kis emelkedés nyújt kényelmes ülőhelyet. Miért barangol itt? Hideg van, és későre jár. Most leül, vajon min gondolkozik? Érzi-e a szűzi varázst, mely a természetből árad ma este? A gyöngyfehér hold átmosolyog a fák ágai közt. Tetszik a fiúnak az a mosoly? Nem tudjuk, mert hallgat, és az arca nem árul el semmit. Ez az arc még nem tükör, amely megmutatja az érzéseket, inkább álarc, amely elrejti őket. A gyerek tizenöt éves kamasz, korára karcsú és magas. Arca éppoly kevéssé kedves, mint alázatos. A szemén látszik, hogy nyomban észreveszi a megfékezésére, elnyomására irányuló legcsekélyebb szándékot is, arcának többi vonása pedig arra vall, hogy képes és kész az ellenállásra. Bölcs tanárok sohasem avatkoznak fölöslegesen ennek a legénykének a dolgaiba. Szigorral betörni hasztalan lenne, hízelgéssel megnyerni még hasztalanabb. Legjobb békén hagyni. Az idő és tapasztalat majd elvégzi a nevelő munkát.

Martin Yorke - mert természetesen egy ifjú Yorke-ról van szó - bevallottan lábbal tiporja a költészetet; ha érzelmekről beszélünk neki, gúnnyal válaszol. Itt kóborol egyedül, tiszteleg a természetnek, miközben az kitárja szigorú, néma, ünnepélyes költészetének lapjait figyelő szeme előtt.

Az ülő fiú könyvet vesz elő táskájából, nem a latin nyelvtant, hanem egy tiltott kötet tündérmesét. Egy óráig még elég lesz a világosság fiatal szemének, emellett a hold is szolgálatára áll, fénye, ha még halvány és homályos is, betölti a tisztást, ahol a fiú ül. A gyerek olvas. A mese elhagyatott hegyvidékre viszi, körötte minden vad, magányos, alaktalan, színtelen. Csengőszót hall a szélben, és pompás látvány tárul elébe; a gomolygó ködpárából egy zöld ruhás nő tűnik elő hófehér paripa hátán. A fiú látja a nő drágaköves ruháját, a lovát, s a látomás rejtélyes kérdéssel fordul hozzá, mire a fiú lenyűgözötten követi őt tündérországba.

Egy másik történet a tengerpartra viszi. Erős hullámverés örvénylik itt a szédítő szirtek tövében, esik az eső, fúj a szél. Fekete, éles hátú sziklazátony nyúlik hosszan a tengerbe: végig a sziklák között és fölött fehér tajték kavarog, fröccsen, táncol, repül. Magányos vándor jár a zátonyon, óvatosan lépked a nedves tengeri hínár közt, lepillant a sziklakatlanokba, ahol több öles mélységű smaragdtiszta tengervíz csillog, és furcsább, bujább, hatalmasabb növényeket lát ott, mint amilyenek a szárazon találhatók, meg temérdek kagylót, zöld, bíbor- és gyöngyszínűt a kígyózó növények hajlataiban. Kiáltást hall. Fölnéz, és elöl, a kietlen zátony végén egy halvány emberszerű valami magasodik. Tajtékból van, remegő és rettenetes. Nincs egyedül, csupa emberi alak táncol-ugrál a sziklák között - egy csapat hableány: fehér, szertefoszló nereida.

Csitt! Becsapja a könyvet, visszateszi a táskába. Martin lépteket hall. Figyel. Nem az. De mégis. A könnyű lépések alatt újra megzörrennek a száraz levelek az erdei ösvényen. Martin figyel, a fák szétválnak, s egy nő lép ki közülük.

Sötét selyemruhában van, arcát fátyol takarja. Martin még sohasem találkozott úrihölggyel ebben az erdőben, sem másféle női lénnyel, legfeljebb néha egy-egy parasztlánnyal, aki mogyorót szedni jött ide. Ma este a jelenség nincs ellenére. Amint a nő közeledik, Martin látja, hogy nem öreg, nem csúnya, ellenkezőleg, nagyon fiatal, s noha e pillanatban fölismeri benne azt, akit gyakran merő rosszindulatból csúnyának nevezett, rájön, fölfedezi a szépség jeleit a vékony fátyol mögött.

A nő elmegy mellette, és nem szól semmit. Martin előre tudta ezt, hiszen minden nő gőgös majom, és ennél beképzeltebb bábut, mint ez a Caroline Helstone, nem is ismer. A gondolat még gyökeret sem vert a fejében, mikor a nő megfordul, megteszi visszafelé azt a két lépést, amivel túlhaladt rajta, fölemeli fátylát, az arcába néz, és halkan megkérdi:

- Maga Mr. Yorke egyik fia?

Nincs ember a világon, aki meg tudná győzni Martin Yorke-ot, hogy elpirult a megszólításra. Pedig elpirult ám a feje búbjáig.

- Az vagyok - mondta kurtán, és azzal bátorította magát, hogy megpróbálta kapásból kitalálni, mi következik ezután.

- Gondolom, Martin? - hangzott a következő észrevétel.

Akarva sem lehetett volna szerencsésebb szavakat találni. Egyszerű, keresetlen mondat volt, kicsit félénken ejtették ki, de összhangban állt a fiú természetével, megnyugtatta, akár a zene.

Martin erősen tudatában volt személyiségének, helyesnek és értelmesnek tartotta, hogy a lány megkülönbözteti őt bátyjaitól. Mint az apja, ő is gyűlölt minden szertartásosságot. Meg-

felelőnek érezte, hogy a lány Martinnak szólítja, és nem Martin fiatalúrnak vagy Martin úrfinak. Az ilyen megszólítás örökre megfosztotta volna Caroline-t a fiú jóindulatától. Ha lehet, még a ceremóniánál is rosszabb lett volna a másik véglet: a komázó bizalmaskodás. Az a kis bátortalanság, az alig észrevehető tétovázás tökéletesen helyénvalónak látszott.

- Martin vagyok - mondta.

- Jól van az édesapja és az édesanyja?

Szerencse, hogy nem papát és mamát mondott, ez mindent elrontott volna: - Hát Rose és Jessy!

- Azt hiszem, jól.

- Az unokanővérem, Hortense, maguknál van még Briarmainsben?

- Ó, igen! - Martin egy kis mosolyszerű fintort vágott, és valami nyögésfélét hallatott. A fintorra a nő is mosollyal válaszolt, mert sejtette, hogy vélekednek a Yorke fiúk Hortense felől.

- Szereti őt a maga édesanyja?

- Olyan jól összeillenek, ha a cselédekről van szó, hogy akarva, nem akarva szeretik egymást.

- Hideg van ma este.

- Miért jár itt ilyen későn?

- Eltévedtem az erdőben.

Erre kitört Martinból a gúnyos nevetés: - Eltévedt a briarmainsi őserdőben? Akkor megérdemli, hogy sohase találjon ki belőle.

- Sosem voltam még itt, és azt hiszem, most birtokháborítást követtem el. Elárulhat, Martin, ha kedve van, akkor majd megbírságolnak. Ez az erdő az apjáé.

- Azt hiszem, ezt én is tudom, de ha már olyan csacsi volt, hogy eltévedt, én majd kivezetem.

- Fölösleges, rátaláltam a csapásra, kitalálok. Martin - tette hozzá gyorsan -, hogy van Mr. Moore?

Martin is hallott bizonyos mendemondákat, most eszébe jutott, hogy mulatságos lenne próbát tenni.

- Meg fog halni. Semmi sem mentheti meg. Föladtunk minden reményt!

Caroline félrehajtotta fátylát, a fiú szemébe nézett, és azt mondta: - Meghal?

- Meghal. A nők, az anyám meg a többiek csináltak valamit a kötésével, és mindent elrontottak. Ha ők nincsenek, jobban lett volna. Le kellene tartóztatni őket, lakat alá tenni, elítélni és átszállítani Botany Baybe. Annyi bizonyos, ez lenne a legkevesebb.

A lány talán nem is hallotta ezt a kirohanást. Mozdulatlanul állt. Két perc múlva egyetlen szó nélkül továbbment. Nem köszönt, nem kérdezett semmit. Ez már nem volt mulatságos, és az sem, amire Martin számított: valamilyen drámai kitörést várt. Nem nagyon volt érdemes megijeszteni a lányt, ha nem kap tőle szórakoztatást cserébe. Utána kiáltott:

- Miss Helstone!

Caroline nem hallotta, nem állt meg. Martin sietve nekieredt, és utolérte.

- Ugyan, csak nem nyugtalanítja, amit mondtam?

- Maga nem tud semmit a halálról, Martin, maga még túl fiatal ahhoz, hogy ilyesmiről beszéljek magával.

- Hát hitt nekem? Hiszen csak bolondoztam. Moore három ember helyett eszik, folyton ságót, tapiókát és más finomságokat főznek neki. Nem tudok úgy a konyhára menni, hogy ne legyen egy serpenyő a tűzön, amiben valami csemegét főznek neki. Azt hiszem, majd én is az öreg veteránt fogom játszani, és a föld zsírjából fogok élni, mint ő.

- Martin! Martin! - A lány hangja remegett. Megállt. - Ez gonoszság volt, Martin, majdnem megölt.

Nem tudott továbbmenni, egy fának dőlt, reszketett, borzongott, halálsápadt volt.

Martin kimondhatatlan kíváncsisággal nézte. Egyrészt - hogy az ő szavait használjam - hülyeségnek tartotta az egészet, csak ennyit jelentett neki, amit látott, és élvezni kezdte, hogy titkokat fedezhet fel. Másrészt arra emlékeztette, amit akkor érzett, amikor kétségbeesetten rikoltozni hallott egy feketerigót, amelynek fiókáit Matthew egy kővel agyonzúzta, és ez nem volt kellemes érzés. Mivel semmi sem jutott eszébe, amivel a lányt megnyugtathatná, azon törte a fejét, mit tehetne. Elmosolyodott, csodálatosan világító, fiús mosollyal.

- Megvan! - kiáltotta. - Majd szépen rendbe hozok mindent. Már jobban van, Miss Helstone, menjünk - unszolta Caroline-t.

Nem gondolva arra, hogy Miss Helstone-nak nehezebb lesz átmászni egy falon, vagy átbújni egy sövényen, mint neki, a legrövidebb úton vezette, úgy, hogy elkerülték a kapukat. Emiatt aztán át kellett segítenie a lányt néhány félelmetes akadályon, s miközben szemrehányásokat tett neki ügyefogyottságáért, nagyon élvezte, hogy hasznára lehet.

- Martin, mielőtt elválunk, nyugtasson meg, de komolyan, mondja becsületszavára, hogy Mr. Moore jobban van.

- Hogy maga mennyit gondol arra a Moore-ra!

- Nem... de sok barátom esetleg megkérdezi tőlem, és szeretném az igazat válaszolni.

- Megmondhatja nekik, hogy elég jól van, csak lusta, megmondhatja, hogy birkabordát eszik ebédre, és a legfinomabb erőlevest vacsorára. Egy este, amikor fölvittek neki egy tállal, meg-állítottam a cselédet, és megettem a felét.

- És ki szolgálja ki, Martin, és ki ápolja?

- Ki ápolja?! Az óriásbaba! Egy olyan kerek és akkora nő, mint a legnagyobb vizeshordónk, egy durva, rosszképű öreglány. Biztosra veszem, hogy Moore-nak jó élete van mellette, mást a közelébe se engedne. Többnyire sötétben tartja Moore-t, és azt hiszem, rettenetesen ellátja a baját ott a szobában. Amikor ágyban vagyok, néha fülelek a falon, és mintha úgy hallanám, hogy jól elveri. Látná csak az öklét, egy tenyerébe össze tud fogni hat olyan kezet, mint a magáé. A sültek és krémek ellenére, amikkel tömi, sem szeretnék Moore bőrében lenni. Tulajdonképpen az a véleményem, hogy az a nő eszi meg a javát annak, amit Moore-nak fölvisznek a tálcán. Csak éhen ne haljon mellette.

Caroline mélységesen hallgat, töpreng, Martin alattomban figyeli.

- Azt hiszem, maga sose látja Moore-t, Martin?

- Én nem, de nem is nagyon akarom.

Ismét csend.

- Nem maga jött el egyszer hozzánk Mrs. Pryorral, úgy öt héttel ezelőtt, hogy érdeklődjön Moore után? - kérdezte Martin.

- De, én.

- Úgy gondolom, azt kívánta, hogy vezessék fel hozzá?

- Azt kívántuk, azt kértük, de az édesanyja elutasított minket.

- Az ám, elutasította magukat. Mindent hallottam. Úgy bánt magukkal, ahogy szeret néha látogatókkal bánni. Nyers volt és goromba.

- Hát, nem volt barátságos. Mert, tudja, Martin, mi rokonok vagyunk, s így természetes, hogy érdeklődünk Mr. Moore után. De itt el kell válnunk, a maguk kapujánál vagyunk.

- Ott vagyunk, no és? Hazakísérem magát.

- Hiányozni fog otthon, nem fogják tudni, hol van.

- Bánom is én... azt hiszem, tudok magamra vigyázni.

Martin tudta, hogy büntetésül kijár neki a fejmosás és a száraz kenyér a teájához. Nem baj, ez az este kalandot hozott, s az többet ér a pirítósnál meg a vajassüteménynél.

Hazakísérte Caroline-t, útközben megígérte, nem törődik a Moore szobáját őrző sárkánnyal, felnéz hozzá, és megegyezett Caroline-nal, hogy másnap, egy bizonyos órában, egy bizonyos fánál találkoznak a briarmainsi erdőben, és híreket hoz Moore-ról. A ravasz terv nem sokat ígért, de Martin mégis örült neki.

Mikor hazaért, a fejmosást és a száraz kenyeret szabályszerűen megkapta, aztán korán ágyba küldték. Hideg nyugalommal fogadta a büntetést. Mielőtt fölment a szobájába, belopózott az ebédlőbe, a csendes, hideg, díszes szobába, melyet ritkán használtak, mert a család rendszerint a hátsó nappaliban vacsorázott. Megállt a kandalló előtt, és fölemelte gyertyáját a kandalló fölött függő két képhez. Női fejek voltak, az egyik derűs szépség, boldog és ártatlan, a másik bájosabb, de reménytelen és szomorú.

- Ilyen volt - mondta, és az utóbbira nézett -, amikor zokogva, sápadtan a fának támaszkodott. - Aztán fölment a szobájába, leült rozoga ágya szélére, és tovább elmélkedett. - Azt hiszem, ez a lány, ahogy mondani szokták, *szerelmes*. Igen, szerelmes abba a hosszú alakba ott a szomszéd szobában. Ejha! Megint aprítja ez a Horsfall. Csodálom, hogy nem üvölt a pasas. Igazán úgy hangzik, mintha az öreglány nekiesett volna foggal és körömmel. De valószínűleg csak ágyaz. Láttam egyszer ágyazni, úgy püfölte a matracot, mintha bokszolna. Furcsa ez a Zillah. Zillahnak hívják. Zillah Horsfall nő, és Caroline Helstone is nő. Ugyanannak a fajtának két egyede, de nem nagyon hasonlítanak egymásra. Csinos lány ez a Caroline? Azt hiszem, igen, nagyon kellemes ránézni. Valahogy olyan tiszta az arca, olyan meleg a szeme. Tetszett nekem, ahogy rám nézett. Jó érzés volt. Hosszú szempillája van, árnyéka szinte rávetődik arra, akire néz, és békés gondolatokat ébreszt benne. Ha jól viseli magát, és továbbra is tetszik nekem, amint ma tetszett, jótéttel fizetek érte. Egyenesen élvezem a gondolatot, hogy kijátszom az anyámat meg azt a szörnyet, az öreg Horsfallt. Nem mintha Moore kedvében akarnék járni, de ha valamit teszek, azért fizetség jár, éspedig olyan pénzben, amelyet én választok. Tudom, milyen jutalmat fogok követelni. Olyat, ami nem tetszik majd Moore-nak, de annál kellemesebb nekem.

Lefeküdt.

HARMINCHARMADIK FEJEZET
Martin hadmozdulatai

Hogy tervei szerint rendezze el a dolgokat, Martinnak aznap otthon kellett maradnia. Ezért úgy tett, mintha nem volna étvágya, nem reggelizett, s amikor elérkezett az iskolába menés ideje, erős fájdalmakról panaszkodott a szíve táján, s ahelyett, hogy iskolába indult volna Markkal, fogta a reggeli lapot, és beült apja karosszékébe a kandalló mellett. Miután ezt megfelelőképpen elintézte, és Mark elment az iskolába, Mr. Summer osztályába, Matthew és Mr. Yorke pedig visszavonult az irodába, még három, illetve négy feladatot kellett megoldania.

Az első az volt, hogy jól befalatozzon, hiszen a reggelihez hozzá sem nyúlt, holott tizenöt évesen, az ő étvágyával, enélkül bajosan tudott volna meglenni. A második, harmadik és negyedik teendője, hogy délután négy óráig egymás után el kell távolítania az útból anyját, Miss Moore-t és Mrs. Horsfallt.

Pillanatnyilag az első volt a legsürgetőbb, mert az előtte álló munka nagy tetterőt igényelt, márpedig ezt üres kamaszgyomorral nemigen tudta volna ellátni.

Martin ismerte a kamrához vezető utat, s mivel ismerte, el is indult. A cselédség a konyhában reggelizett, szertartásosan, csukott ajtók mögött; anyja és Miss Moore a kertben levegőzött, s az előbb említett csukott ajtókról beszélgettek. Martin tehát biztonságban volt a kamrában, és finnyásan válogatott a készletből. Ha már ennyit várt a reggelire, elhatározta, hogy nagy gonddal állítja össze. Úgy vélte, nemcsak kívánatos, ajánlatos is egy kis változatosság; mely eltér szokott unalmas étrendjétől: tejtől és kenyértől, jó összekötni a kellemest a hasznossal. Az egyik polcon, szalmán, egy csomó piros alma volt - kivett belőle hármat. Egy tálon sütemény kínálta magát, kiválasztott egy barackfánkot és egy szelet szilvatortát. A közönséges házikenyéren nem legeltette a szemét, de élvezettel nézegette a ribizlilekváros teasüteményt, és kegyesen kiválasztott abból is egyet. Zsebkésének hála, lekanyarította egy sült csirke szárnyát meg egy szelet sonkát; úgy gondolta, hogy egy darab hideg puding jól illik ehhez a gyűjteményhez, s miután végérvényesen kiegészítette vele zsákmányát, végül is kivonult a hallba.

Megtette már a fél utat, még három lépés, és révbe jut a hátsó nappaliban, amikor kinyílt a bejárati ajtó, és Matthew állt a küszöbön. Sokkal jobb lett volna, ha az a bizonyos öregúr jelenik meg teljes felszerelésében: szarvakkal, patákkal, farokkal.

A kétkedő, csúfondáros Matthew korábban sem kapta be a horgot, nem hitt Martin szívtáji fájdalmaiban, már akkor is dörmögött néhány szót, amelyekből a „szégyelld magad, Ábrahám” mondat világosan kivehető volt. A folytatás pedig: a karosszék és az újság látható utálattal töltötte el. A most elébe táruló látvány: az almák, a torta, a teasütemény, a csirke, a sonka és a puding cáfolhatatlan bizonyíték volt, és csak megerősítette véleményét a maga okosságáról.

Martin döbbenten állt egy percig vagy csak egy pillanatig, de a következőben már újra biztos talajt érzett a lába alatt, és kijelentette, hogy egész jól érzi magát. A nemes lelkek igazi éleselméjűségével azonnal átlátta, hogy ezt az első pillantásra szerencsétlen véletlent kitűnően a maga hasznára fordíthatja; látta, mit kell tennie, hogy biztosítsa második feladatának sikeres megoldását, azaz: anyja eltávolítását. Tudta, ha összecsap Matthew-val, Mrs. Yorke mindig hisztérikus rohamot kap, továbbá azt is, hogy - miként a vihar után beáll a nyugalom - a

hisztériás délelőtt után anyja biztosan ágyban tölti a délutánt. Ez tökéletesen megfelelt terveinek.

Az összecsapás tehát le is zajlott a hallban. Gúnyos nevetés, sértő, lekicsinylő megjegyzés és rá a hányaveti, de nagyon éles válasz - ez volt a bevezetés. Egymásnak ugrottak. Martin, aki ilyen esetekben rendszerint csendes volt, most nagy lármát csapott. Berohantak a cselédek, Mrs. Yorke, Miss Moore, de női kéz nem tudta szétválasztani őket. Mr. Yorke-ért szaladt valaki.

- Fiúk - mondta az apa -, ha ez még egyszer előfordul, egyikőtök távozik a házból. Nem tűrök több Káin és Ábel marakodást!

Martin most már nyugodtan, harag nélkül engedte, hogy elvezessék, hiszen őt bántották meg, ő volt a fiatalabb és gyengébb, még mosolygott is elégedetten, mert a maga elé tűzött munka legnehezebb részén már túlesett.

A délelőtt folyamán egyszer mintha lanyhult volna a buzgalma.

- Nem éri meg az a Caroline, hogy gondokat csináljak magamnak miatta - mondta. De egy negyedórával később ismét az ebédlőben volt, és a zilált hajfürtű, szomorú szemű leányfejet nézte: - Igen - mondta -, én vagyok az oka, hogy zokogott, remegett, csaknem elájult, látni akarom a mosolyát, mielőtt végét vetem ennek az ügynek. Ráadásul túl akarok járni az asszonynép eszén.

Ahogy Martin kigondolta, ebéd után Mrs. Yorke tüstént visszavonult a szobájába. Most Hortense következett.

A hölgy éppen kényelmesen elhelyezkedett a hátsó nappaliban, hogy nekilásson a harisnyafoltozásnak, amikor Martin letette a könyvet, amelyet a díványon elnyúlva olvasott (állítása szerint még mindig gyengélkedett) kéjes kényelemben, mint egy éretlen, még siheder pasa, és nagy lustán beszélgetni kezdett Sarahról, Moore-ék szolgálójáról. Fecsegés közben gyanút keltő kijelentést tett: azt beszélik, ennek a leányzónak három udvarlója is van: Frederic Murgatroyd, Jeremiah Pighills meg az a csélcsap John, aki Mallynak, Hannahnak meg Debnek csapja a szelet, és Miss Mann azt állítja, tudomása van arról, hogyha a lány egyedül marad a kis házban, gyakran összehívja a lovagjait, és eteti őket minden jóval, ami csak a házban található.

Több se kellett Hortense-nek. Egy óráig se bírta volna ki, ha nem rohan el az alávaló mesterkedés színhelyére, és nem győződik meg személyesen a dologról.

Már csak Mrs. Horsfall volt hátra.

Martin, a most már győzelmes hadvezér, elővett egy kulcscsomót anyja munkakosarából, az egyik kulccsal kinyitotta a pohárszéket, elővett egy fekete palackot meg egy kis poharat, letette ezeket az asztalra, fürgén fölsietett a lépcsőn, Mr. Moore ajtajához ment, és kopogott. Az ápolónő ajtót nyitott.

- Asszonyom, ha kedve tartja, jöjjön le a hátsó nappaliba. Meg van híva egy kis frissítőre. Nem fogják zavarni, a család nincs itthon.

Lekísérte az ápolónőt a szobáig, maga tette be utána az ajtót, és tudta: tőle most már biztonságban van. A kemény munka elvégeztetett, most jön az élvezet. Fölkapta sapkáját, és uccu, ki az erdőbe.

Még csak fél négyre járt. A reggel szép volt, de most sötét felhők borították az eget. Havazni kezdett, hideg szél fújt; az erdő komor, a vén tölgy fenyegető volt. Martin azonban örült, hogy útja félhomályban vezet, varázslatosnak találta a koronája vesztett, csonka tölgy kísérteties látványát.

Várnia kellett. Ide-oda járkált, miközben a hópelyhek egyre sűrűbben hullottak, s a szél, mely eleinte csak nyögött, most fájdalmasan üvöltött.

- De soká jön - mormolta Martin, ahogy végignézett a szűk csapáson. - Magam is szeretném tudni, miért akarom annyira látni - tette hozzá. - Nem miattam jön. De hatalmam van fölötte, s azt akarom, hogy jöjjön, és élhessek a hatalmammal.

Tovább járkált fel és alá.

- Nos - folytatta újabb várakozás után -, ha nem jön el, gyűlölni fogom és megvetem.

Hallotta, amint a távoli toronyóra négyet üt. Türelmetlenségének gyors, könnyű léptek vetettek véget. Oly nesztelenek voltak, hogy ha a levelek nem zörrennek az erdei úton, meg se hallja őket. A szél most már vadul zúgott, s a sűrű, fehér hóvihar egyre erősebb lett. De a lány jött, és nem is rosszkedvűen. - Nos, Martin? - kérdezte mohón. - Hogy van Moore?

„Furcsa, hogy csak ő jár az eszében - gondolta Martin. - A vakító hófúvást, a metsző hideget, úgy látszik, észre se veszi. Pedig ez a lány csak egy csibeképű teremtés, ahogy az anyám mondaná. Bárcsak hoztam volna magammal valami kabátot, hogy beburkolhatnám vele!”

Így elmélkedett magában, s közben nem válaszolt Miss Helstone-nak.

- Látta Moore-t?

- Nem.

- De hát megígérte, hogy megteszi.

- Ennél jobbat gondoltam ki magának. Megmondtam, hogy nem nagyon akarom látni Moore-t.

- De így oly soká lesz, amíg valami biztosat tudok meg felőle, és már nem bírok várni. Martin, nézzen fel hozzá, tegye meg, adja át neki Caroline Helstone üdvözletét, és mondja meg, hogy szeretném tudni, hogy van, tehetek-e valamit érte.

- Nem teszem meg.

- Hogy megváltozott! Tegnap olyan barátságos volt.

- Jöjjön, nem szabad itt állnunk az erdőben. Nagyon hideg van.

- De mielőtt elmegyek, ígérje meg, hogy holnap újra eljön, és hírt hoz róla.

- Nem ígérek ilyesmit. Nem kötök és nem tartok be ilyen megállapodást télvíz idején, ehhez túlságosan gyenge vagyok. Ha tudná, mennyire fájt a mellem ma reggel, és nem is reggeliztem, ráadásul le is ütöttek, érezné, hogy milyen helytelen, ha kikényszerít ide a hóba. Gyerünk!

- Maga csakugyan gyenge, Martin?

- Hát nem látszik rajtam?

- Pirospozsgás az arca.

- Ez a hektikától van. Jön vagy nem jön?

- Hova?

- Velem. Bolond voltam, hogy nem hoztam kabátot, fölvehetné, és akkor jól érezné magát.

- Maga most hazamegy, s az én utam, ha rövidíteni akarok, ellenkező irányba visz.

- Karoljon belém, majd vigyázok magára.

- De a fal, a sövény, olyan nehéz fölmászni, és maga még nagyon fiatal ahhoz, hogy segítsen nekem, és ne essék baja.

- A kapun fog átmenni.

- De...

- De... de... Bízik bennem vagy nem?!

Caroline a fiú arcába nézett. - Azt hiszem, bízom. Bármit inkább, mint hazamenni olyan aggodalommal, ahogy, jöttem.

- Erre nem tudok mit mondani. Azt azonban megígérem: ha rám bízza magát, személyesen fogja látni Moore-t.

- Személyesen fogom látni?

- Igen.

- De kedves Martin, Moore tudja ezt?

- Aha, most kedves vagyok. Nem, nem tudja.

- És édesanyja meg a többiek?

- Minden rendben.

Caroline hosszú, töprengő hallgatásba merülve lépkedett vezetője mellett. Egyszerre feltűnt előttük Briarmains.

- Határozott? - kérdezte Martin.

A lány hallgatott.

- Döntsön. Helyben vagyunk. Én nem akarom látni, ezt már megmondtam, csak bejelentem, hogy maga itt van.

- Furcsa egy fiú maga, Martin, és ez részemről furcsa lépés, de hosszú idő óta, amit érzek és amit éreztem, az mind furcsa volt. Látni akarom őt.

- Most, hogy ezt kimondta, nem fog habozni, sem visszatáncolni?

- Nem.

- Itt vagyunk hát. Ne ijedjen meg, a nappali ajtaján jutunk be, senki se fogja észrevenni. Az apám és Matthew a gyárban vannak, Mark az iskolában, a cselédek a hátsó konyhában. Miss Moore a kis házban, otthon, az anyám meg az ágyban, Mrs. Horsfall pedig a paradicsomban. Nézze csak, nem kell csöngetnem. Kinyitom az ajtót, a hall üres, a lépcsőn senki, a galérián sem. Az egész házat és valamennyi lakóját elvarázsoltam, és nem is töröm meg ezt a varázst, amíg maga el nem ment.

- Martin, bízom magában.

- Ennél jobb szót nem is mondhatott volna. Adja ide a sálját, majd lerázom róla a havat, és megszárítom. Maga átázott és fázik, de ne törődjön vele, ég a tűz odafönt. Indulhatunk?

- Igen.

- Jöjjön utánam.

Martin a szőnyegen hagyta a cipőjét, harisnyában ment föl a lépcsőn; Caroline nesztelenül lopakodott utána. A galériára értek, utána egy benyílóba, s a benyíló végén Martin megállt egy ajtó előtt, és kopogott. Kétszer-háromszor is kellett kopognia. Végre megszólalt a hang, melyet az egyik hallgatózó jól ismert:

- Szabad.

A fiú fürgén belépett.

- Mr. Moore, egy hölgylátogató érdeklődik maga után. A nők nincsenek sehol. Ma mosás van, a cselédek mind a hátsó konyhában, fejük búbjáig szappanhabban. Így hát megkértem a hölgyet, jöjjön fel.

- Ide fel, uram?

- Ide fel, uram. De ha kifogása van ellene, elküldhetem.

- Olyan hely ez, ahová fel lehet hozni egy hölgyet, olyan valaki vagyok én, akit meg lehet látogatni, te lehetetlen fiú?!

- Nem. Akkor elküldöm.

- Martin, itt maradsz! Ki az a hölgy?

- A nagymamája abból a Schelde-parti kastélyból, amelyről Miss Moore szokott beszélni.

- Martin, ne bolondozzon - suttogta valaki alig hallhatóan az ajtóból.

- Itt van? - kérdezte Moore gyorsan, mert valami bizonytalan hang ütötte meg a fülét.

- Itt van, mindjárt elájul. Kint áll a szőnyegen, mélyen megbotránkozva, amiért magából hiányzik a gyermeki szeretet.

- Martin, te gézengúz, nem tudom, ördögfióka vagy pajkos apród vagy-e. Milyen az a hölgy?

- Jobban hasonlít hozzám, mint magához, mert fiatal és szép.

- Vezesd be, hallod?

- Jöjjön, Miss Caroline.

- Miss Caroline! - visszhangozta Moore.

S amikor Miss Caroline belépett, a szoba közepén szemben találta magát egy magas, csontig fogyott férfival, aki mindkét kezét megragadta.

- Negyedórát adok maguknak - mondta Martin kifelé menet -, nem többet. Ezalatt mondják el egymásnak, amit el kell mondaniuk, kint a galérián várok, amíg letelik az idő. Senki se jöhet a közelbe. Aztán majd biztonságban kikísérem. De ha makacskodik és tovább akar maradni, a sorsára hagyom. - Betette az ajtót. Kint a galérián mámorosan nagynak érezte magát, akár egy király. Sohasem bonyolódott még kalandba, melyet ennyire élvezett volna, mert kaland még sohasem adott neki ilyen fontosságot, nem ébresztett benne ekkora érdeklődést.

- Eljöttél végre - mondta a sovány férfi, és beesett szemét látogatójára szegezte.

- Régebben vártál?

- Egy hónapja, vagy talán két hónapja, hiszen közel vagyunk egymáshoz, s én nyomorúságos állapotban, életveszélyben voltam.

- Nem jöhettem.

- Nem jöhettél? Pedig a paplak nagyon közel van Briarmainshez. Két mérföldnyire sincs innen.

Szomorúság és öröm látszott a lány arcán, amíg a szemrehányó célzásokat hallgatta. Keserű is, édes is volt védekeznie.

- Amikor azt mondtam, hogy nem jöhettem, úgy értettem, hogy nem láthattalak téged. Pedig rögtön eljöttem mamával, aznap, amikor az eset történt. Mr. MacTurk akkor azt mondta, nem engedhet be hozzád senki idegent.

- De később, ahogy teltek a hetek, minden szép délutánon vártam és hallgatóztam. Valami itt - kezét a mellére tette - azt súgja, Cary, lehetetlen, hogy ne gondoltál volna rám. Nem mintha megérdemelném, hogy rám gondolj, de régen ismerjük egymást, unokatestvérek vagyunk.

- Újra eljöttem, Robert, mama meg én újra eljöttünk.

- Igazán? Ezt jó hallani, s mivel újra eljöttél, most leülünk, és beszélgetünk róla.

Leültek. Caroline odahúzta székét Moore-éhoz. Künn sötét volt a havazástól, az Izland felől fújó szélrohamok vadul kavarták a havat. A lány és a férfi nem hallotta az üvöltő szelet, és nem látták a fehér hótömeget, melyet maga előtt sepert. Mindkettőjük tudatát egyetlen dolog töltötte be: a másik jelenléte.

- Tehát a mama és te ismét eljöttetek?

- Mrs. Yorke pedig nagyon furcsán bánt velünk. Arra kértük, hogy láthassunk téged. „Nem - felelte -, az én házamban nem. Most én vagyok felelős az életéért. Nem fogom kockára tenni félórányi üres fecsegésért." De jobb, ha nem mondok el mindent, amit mondott. Nagyon kellemetlen volt. Mi azonban mégis eljöttünk újra, a mama, Miss Keeldar meg én. Ezúttal azt gondoltuk, hogy győzni fogunk, hiszen hárman vagyunk egy ellen, és Miss Keeldar a mi oldalunkon állt. De Mrs. Yorke olyan tüzet nyitott ránk!

Moore mosolygott: - Mit mondott?

- Olyasmiket, amitől leesett az állunk. Shirley a végén már nevetett, én sírtam, a mama rettenetesen bosszankodott. Mindhármunkat elkergettek a csatatérről. Azóta napjában egyszer elsétálok a ház előtt, csak azért, hogy fölnézzek az ablakodra. Az összehúzott függönyök elárulják, melyik az. Valóban nem mertem bejönni.

- *Vágytam* utánad, Caroline.

- Ezt nem tudtam, nem is álmodtam egy pillanatig sem, hogy rám gondolsz. Ha tudtam volna, ha csak a leghalványabb sejtelmem van erről...

- Mrs. Yorke akkor is legyőzött volna.

- Azt nem! Ha a rábeszélés csődöt mond, akkor stratégiával próbálkozom: a konyhaajtó felé kerülök, és a cselédek beengedtek volna, és egyenesen feljöttem volna ide. Tulajdonképpen nem is Mrs. Yorke-tól féltem, inkább a tolakodástól, és a tőled való félelem tartott vissza.

- Csak a múlt éjszaka is kétségbeesetten gondoltam, hogy sohasem látlak többé. A gyengeség rettenetesen lehangolt, rettenetesen.

- És csak így egyedül üldögélsz itt?

- Sajnos, nem egyedül.

- De nyilván szépen gyógyulsz, ha már föl tudsz kelni az ágyból?

- Nem hiszem, hogy életben maradok, nem látok semmi biztatót, ilyen kimerültség után csak az elmúlás jöhet.

- Haza kell menned a völgybe.

- Oda is elkísérne a reménytelenség, minden, ami derűs, távol marad tőlem.

- *Én* majd változtatok ezen, akkor is változtatok rajta, ha tíz Mrs. Yorke-kal kell megküzdenem!

- Mosolyognom kell, Cary.

- Csak mosolyogj. No, még egyszer. Megmondjam, hogy mit szeretnék?

- Mondj akármit, csak beszélj. Én Saul vagyok, de a muzsikáért élek-halok.

- Szeretném, ha áthoznának a paplakba, és rám meg a mamára bíznának.

- Pompás gondolat! Most nevetek először, amióta lelőttek.

- Érzel valami fájdalmat is?

- Most már nem annyira, de reménytelenül gyenge vagyok, és ki se tudom mondani, milyen állapotban van az agyam. Csupa sötétség és meddő tehetetlenség. Nem látod ezt az arcomon? Úgy nézek ki, mint valami kísértet.

- Ha megváltoztál is, mégis felismernélek bárhol, de az érzéseidet megértem. Magam is valami hasonlót éltem át. Én is nagyon beteg voltam, amióta nem találkoztunk.

- *Nagyon* beteg?!

- Azt hittem, meghalok. Az életem története, úgy látszott, befejeződött. Minden éjszaka, pontban éjfélkor, szörnyű álmokból ébredtem, és a könyv előttem feküdt, utolsó oldalán kinyitva, melyen ez állt: vége! Különös érzéseim voltak.

- Mintha az én érzéseimet mondanád ki.

- Azt hittem, sose látlak többé, és annyira lefogytam, olyan sovány voltam, mint te most. Segítség nélkül semmit sem tudtam csinálni, se fölkelni, se lefeküdni. Enni se tudtam. És lám, most jobban vagyok.

- Szegény, kedves kis vigasztalóm! Nagyon gyenge vagyok, nem tudom elmondani, mit érzek, de amíg beszélsz, *sok mindent* érzek.

- Itt vagyok melletted, pedig azt hittem, ez sohase lesz így. Beszélek veled, és látom, hogy szívesen hallgatsz, szeretettel nézel rám. Számítottam erre? Nem, feladtam a reményt.

Moore sóhajtott, olyan mélyet, hogy az már szinte nyögés volt, és kezével eltakarta a szemét.

- Maradjak életben, hogy vezekelhessek! - így imádkozott.

- És miért vezekelnél?

- Erről most ne beszéljünk, Cary. Amilyen gyenge vagyok, nem tudnék megbirkózni ezzel a témával. Mrs. Pryor veled volt, amíg beteg voltál?

- Igen. Tudod, hogy ő a mama? - kérdezte Caroline ragyogó mosollyal.

- Hallottam, Hortense mondta, de ezt a történetet is tőled akarom hallani. Boldogabb vagy azóta?

- Hogy boldogabb-e?! A mama olyan drága nekem, ki se tudom mondani, milyen drága. Halálosan beteg voltam, ő tartott életben.

- Megérdemlem, hogy ezt halljam most, amikor a kezemet is alig tudom a fejemig emelni. Megérdemlem.

- Ez nem szemrehányás. Ne vedd annak.

- Ez egy rakás tüzes parázs a fejemen, és ilyen minden hozzám intézett szavad és minden tekinteted, amely bevilágítja kedves arcodat. Gyere még közelebb, Lina, és add ide a kezed, ha ugyan sovány ujjaim nem riasztanak vissza.

A lány két kis kezébe fogta a sovány ujjakat, lehajtotta a fejét, és gyengéden megérintette ajkaival. Moore mélyen meghatódott, néhány kövér könnycsepp futott végig beesett arcán.

- Szívemben őrzök mindent, amit tettél és mondtál, Cary. Oda zárom ezt a csókot is, és erre még vissza fogok térni.

- Jöjjön! - kiáltott be Martin az ajtóból. - Menjünk, húsz percet töltött bent negyedóra helyett.

- Caroline nem megy még, te tökmag.

- Nem merek tovább maradni, Robert.

- Megígéred, hogy eljössz újra?

- Nem, ezt nem ígérheti meg - felelt Martin. - Nem lehet ebből szokást csinálni, nem vállalhatok magamra ennyi gondot. Jó, egyszer még megjárta, de megismételni, erről hallani se akarok.

- Te nem akarsz erről hallani?!

- Csitt, Robert, ne bosszantsd. Ha ő nincs, ma nem találkozhattunk volna. De eljövök ismét, ha az a kívánságod, hogy jöjjek.

- Az a kívánságom, az egyetlen kívánságom. Talán nem is kívánok semmi mást.

- Jöjjön azonnal! Az anyám köhögött, fölkelt, már járkál a szobában. Csak kapja el magát a lépcsőn, Miss Caroline, nem nagyon lesz ideje búcsúzkodni. - A lány és Moore közé lépett. - Indulás!

- A sálam, Martin.

- Megvan, majd odaadom a hallban.

El kellett válniuk. Martin nem tűrte a hosszas búcsúzkodást, csak annyit, amennyit a szemek kifejezhettek. Aztán levonszolta, szinté levitte Caroline-t a lépcsőn. A hallban a lány nyaka köré csavarta a sálat, és ha akkor anyja lépései alatt meg nem nyikordul a galéria, és ha a bátortalansága, kamaszszívének helyes, természetes, tehát nemes érzése vissza nem tartja, követelte volna jutalmát, és ezt mondja: „Nos, Miss Caroline, csókoljon meg azért, amit tettem.” De mielőtt ezek a szavak kiszaladtak volna a száján, a lány már a behavazott úton járt, inkább átlibbent, semmint átgázolt a hótorlaszokon.

„Caroline adósom, és fizetnie kell.”

Martin azzal hízelgett magának, hogy nem a merészség hiányzott, hanem az alkalom, tehát rosszul ítélte meg jellemét, mert alantasabbnak tartotta, mint amilyen volt.

HARMINCNEGYEDIK FEJEZET
Szülői önkény... Martin ragaszkodik vallásos kötelességének teljesítéséhez

Miután Martin fölfedezte az izgalom ízét, másodszor is kortyolni akart belőle; miután érezte a hatalom jelentőségét, gyűlölte a gondolatot is, hogy lemondjon erről a hatalomról. Miss Helstone, az a lány, akit mindig csúnyának mondott, s akinek arca most éjjel-nappal, sötétben és napsütésben folyton szeme előtt lebegett, nem engedte ki vonzási köréből. Mardosta a gond, hogy a látogatás nem ismételhető.

Ha iskolás fiú volt is, nem mindennapi iskolás fiú; úgy rendeltetett, mire felnő, egyéniség váljék belőle. Néhány évvel később nagy gonddal igyekezett olyanná faragni, csiszolni magát, mint a többi ember, ám ez sohasem sikerült teljesen, az egyéniség bélyege mindig megmaradt rajta.

Most tétlenül ül az iskolapadban, s azt forgatja a fejében, hogyan folytathatná újabb fejezettel megkezdett regényét. Még nem tudja, hány megkezdett életregénynek az a sorsa, hogy sohasem juthat túl az első, legföljebb a második fejezeten. Szombati szabad félnapját Martin az erdőben töltötte, a tündérekről szóló mesekönyvével és azzal a másikkal: képzeletének meg nem írott könyvével.

Martin, mint valami vallástalan, viszolygott a közelgő vasárnapoktól. Apja és anyja, míg egyfelől megtagadott minden közösséget az államegyházzal, másfelől soha el nem mulasztotta volna a megszentelt napon virágzó családjával megtölteni terjedelmes padjukat a briarfieldi templomban. Elméletileg Mr. Yorke szerint minden szekta és egyház egyre megy. Mrs. Yorke a moraviánusoknak meg a kvékereknek nyújtotta a pálmát, amiért ezek az érdemes lelkek az alázat koronáját viselik fejükön. Azt azonban egyikükről sem állíthatta senki, hogy valaha is betették volna lábukat valamelyik szakadár imaházba.

Martin, amint mondtam, nem szerette a vasárnapot; mert a szertartás hosszú, a prédikáció meg rendszerint nem kedvére való. Ezen a szombat délutánon azonban erdei tűnődései új, varázslatos színben tárták elébe a közeledő napot.

Vasárnapra vastag hótakaró borította a vidéket, olyan vastag, hogy Mrs. Yorke reggeli közben kijelentette: meggyőződése szerint jobb, ha a gyerekek, a fiúk is, lányok is otthon maradnak. Úgy döntött, hogy nem mennek templomba, hanem csendesen ülnek két órán át a hátsó nappaliban, s közben Rose és Martin felváltva olvas John Wesley prédikációiból. A hitújító és agitátor John Wesleyt ugyanis Mrs. Yorke és a férje is kegyeibe fogadta.

- Rose úgy tesz, ahogy a kedve tartja - mondta Martin, fel sem tekintve a könyvből, melyet akkori és későbbi szokásához híven, a reggeli tej és kenyér mellett olvasott.

- Rose azt teszi, amit mondok, és te is, Martin - jegyezte meg az anyja.

- Én templomba megyek - felelte a fiú, egy vérbeli Yorke-hoz illő rendíthetetlen nyugalommal, mint aki tudja, mit akar, és e szerint cselekszik, és akit, ha falhoz állítanak, és nincs mód a menekülésre, inkább agyonlöveti, de nem adja meg magát.

- Csúnya idő van - mondta az apa.

Semmi válasz. A fiú elmélyülten olvasott, lassan tördelte kenyerét, és kortyolgatta a tejet.

- Martin gyűlöl templomba menni, de még jobban engedelmeskedni - jegyezte meg Mrs. Yorke.

- Gondolom, ez tisztára csak konokság nálam, ugye?

- Igen, az.

- Nem az, anya!

- Akkor mi?

- Bonyolult indítékok, olyan szövevényes dolgok, amelyeket éppúgy nem tudnék megmagyarázni neked, ahogy nem tudnám kifordítani magamat, hogy megmutassam a testem belső gépezetét.

- Hallgassátok csak Martint, hallgassátok! - kiáltott fel Mr. Yorke. - Látom már, prókátornak kell adnom a fiamat. A természet arra szánta, hogy a nyelvéből éljen. Hesther, a harmadik fiadból nem lehet más, csak ügyvéd. Ennek a mesterségnek minden kelléke megvan benne: arcátlanság, önhittség és szavak, szavak, szavak!

- Egy kis kenyeret, Rose, légy szíves - szólt Martin roppant komolyan, derűs, egykedvű nyugalommal. A fiúnak természettől fogva halk, panaszos hangja volt, amely, ha morcos kedvében volt, alig volt erősebb, mint valami női suttogás, minél hajthatatlanabb, makacsabb hangulatban volt, hangja annál halkabb és szomorúbb lett. Martin megrázta a csengőt, és udvariasan kérte, hozzák be a bakancsát.

- De Martin - figyelmeztette az apja -, az út csupa hótorlasz, még férfi is nehezen gázol át rajtuk. Persze, fiú - folytatta, látva, hogy a gyerek föláll, amikor a templom harangja megkondul -, ebben az esetben semmiképpen sem akarom a csökönyös fickót eltántorítani akaratától. Menj csak a templomba. Kegyetlenül fúj a szél, ráadásul fagyos kéreg borítja a mély havat. De csak menj ki, ha jobb szereted ezt, mint a meleg kemencepadkát.

Martin csendesen fölvette kabátját, sálját, sapkáját, és elszántan kiment.

- Az apámnak több esze van, mint az anyámnak - mondta. - Mennyire hiányzik az ész az asszonyoknak! Az ember húsába verik a szöget, és azt képzelik, érzéketlen kőbe kalapálják. - Korán ért a templomba. - Nos, ha az idő elriasztja Caroline-t, mert ez aztán igazi decemberi orkán, vagy ha Mrs. Pryor ellenzi, hogy kijöjjön, és én végül hiába várom, az bosszantó lesz. De akár vihar, akár forgószél, akár havas eső, akár jégeső, el kell jönnie. És ha a szíve méltó a szeméhez meg az arcához, *el fog jönni*! Itt lesz, hogy láthasson, ahogy én is itt vagyok, hogy őt láthassam. Hírt akar hallani arról az átkozott szerelmeséről, ahogy én is újra meg akarom kóstolni azt, amit az élet értelmének tartok: a létezés meg a bátorság ízét, amely nem foszlik párává. A kaland nem veszteglés, olyan, mint a pezsgő az olcsó sörhöz viszonyítva.

Körülnézett. A templom hideg és csendes, egy öregasszonyon kívül még senki. Amikor a zengés-bongás megszűnt, és már csak egy harang kongott, lassan szállingózni kezdtek az éltesebb hívők, és szerényen beültek a közös padokba. Mindig a leggyöngébbek, legöregebbek, legszegényebbek azok, akik szembeszállnak a legrosszabb idővel is, hogy kimutassák, bebizonyítsák hűségüket a drága jó anyaszentegyházhoz. Ezen a zimankós délelőttön egyetlen gazdag család sem jelent meg, egyetlen hintó sem érkezett, valamennyi párnázott padsor üresen maradt, csak a kemény tölgyfa padokat töltötték meg a deres fejű öregek meg a beteges szegények.

- Megvetem, ha nem jön el - mormogta Martin kurtán és mérgesen. A lelkész nagy karimájú kalapja átvonult az előtéren. Mr. Helstone és a templomszolga belépett a sekrestyébe. A harang elnémult, az olvasóasztalra kitették a Bibliát, becsukták az ajtókat. Megkezdődött az istentisztelet, de a papi család padja üresen tátongott, Caroline nem jött. Martint megvetés töltötte el.

„Semmirekellő, utálatos alak! Közönséges csaló! Olyan, mint a többi lány, gyatra, önző, sekélyes. - Így füstölgött magában. - Nem is hasonlít ahhoz a képhez. A szeme kicsi, kifejezéstelen, az orra sem egyenes, finom görög orr, a szája sem olyan varázslatos, ahogy gondoltam, pedig azt képzeltem, hogy még a legrosszabb kedvemben is el tudja űzni a komorságomat. Mi hát akkor ez a nő? Papírfigura, játék bábu, szóval: egy lány."

A cinikus fiú úgy elmerült gondolataiban, hogy elfelejtett idejében felállni, s még akkor is úgy maradt, példásan áhítatos térdeplő helyzetben, amikor a litánia után rákezdtek az első himnuszra. Martin magára eszmélt, de nem lett nyugodtabb. Lángvörös arccal állt föl, mert éppoly érzékeny volt a nevetségességre, mint bármelyik lány. Ami még rosszabb, kinyílt az ajtó, és kezdett benépesülni a templom hajója. Kipp-kopp, kipp-kopp, kopp; száz kis láb lépegetett befelé. A vasárnapi iskolások. Briarfieldi szokás szerint a gyerekek télen valami meleg helyiségben gyülekeztek és várakoztak, és csak közvetlenül az úrvacsora és prédikáció előtt vezették át őket a templomba.

Először a kicsinyek helyezkedtek el, aztán a fiúk és nagyobbacska lányok, és végül, amikor már fennen búgott az orgona, s a kórus s a gyülekezet felállt, hogy rázendítsen a zsoltárra, a felső osztályos fiatal lányok jöttek csendesen, bezárva a menetet. Amikor tanítónőjük látta, hogy már mindannyian ülnek, maga is helyet foglalt a lelkészi padban. Martin jól ismerte a palaszürke kabátot és a kis hódprémes sapkát. Ez volt az az öltözék, melyet mindenáron látni akart. Miss Helstone-nak a vihar sem jelentett akadályt, végül mégiscsak eljött a templomba. Martin valószínűleg zsoltároskönyvének suttogta el örömét, mindenesetre a mögé rejtette az arcát két percig.

De akár örült, akár nem, volt rá ideje bőven, hogy újból nagyon még haragudjék Caroline-ra, mert amíg a szentbeszéd véget nem ért, a lány egyszer sem nézett feléje, legalábbis nem volt olyan szerencséje, hogy elkapja egy pillantását.

„Ha nem figyel föl rám, ha megmutatja, hogy eszébe se jutok, még rosszabb véleménnyel leszek róla, még aljasabbnak fogom tartani, mint eddig. Hitvány dolog, ha csak ezeknek a birkaképű vasárnapi iskolásoknak a kedvéért jött el, nem az enyémért, vagy annak a hosszú csontváz Moore-nak a kedvéért."

A prédikáció véget ért, az áldás elhangzott, a gyülekezet szétoszlott, de Caroline közelébe se ment a fiúnak.

Martin hazafelé indult, és csakugyan átjárta a metsző, ónos eső s a jeges keleti szél. Leghamarabb a földeken keresztül juthatott haza. Veszedelmes, kitaposatlan út volt, de mit sem törődött vele, nekivágott. A második kerítésátjáró közelében egy facsoport állt. Mi az ott, ernyővel várnak valakit? Igen, esernyő, nyilván nagyon nehéz tartani a szélben, és mögötte lobog a palaszürke kabát. Martin vigyorgott, mialatt felfelé küszködött a meredek, nehéz talajon, melyen a lábát is alig tudta megvetni, akárcsak az Etna csúcsához vezető lejtőn. Utánozhatatlan kifejezés volt az arcán, amikor felért az átjáró tetejére, és hűvös nyugalommal leült, s így kezdte a beszélgetést, melyet a maga részéről szívesen folytatott volna akármeddig.

- Azt hiszem, jobban járna, ha felcserélné Mrs. Pryort velem.

- Nem voltam biztos benne, hogy errefelé jön, Martin, de gondoltam, vállalom a kockázatot. A templomban vagy a templomkertben lehetetlen nyugodtan beszélgetni.

- Hajlandó rá? Átadja Mrs. Pryort az anyámnak, én pedig belebújok az ő szoknyájába.

- Egy szavát se értem. Hogy jut Mrs. Pryor egyáltalán az eszébe?

- Mamának hívja őt, nem?

- Ő a mamám.

- Az lehetetlen. Ilyen ügyefogyott, ilyen gondatlan mamát! Én ötször jobb lennék nála. Nevessen csak, szívesen nézem, ha nevet. A fogai... gyűlölöm a csúnya fogakat, de a magáé olyan szép, mint egy gyöngysor, méghozzá nagyon szép, egyenletes, pazarul összeválogatott gyöngyök.

- Hogyhogy, Martin? Azt hittem, a Yorke-ok sohase bókolnak.

- Nem is bókoltak az én nemzedékemig. De úgy érzem, nekem az a hivatásom, hogy új változatot jelentsek a Yorke-ok fajtájában. Meglehetősen unom már az őseimet. Hagyományaink négy emberöltőre nyúlnak vissza: ismerjük a történetét Hiramnak, aki Hiram fia volt, az meg Samuel fia, az pedig John fia volt, aki Zerubabbel Yorke fia volt. Zerubabbeltől le az utolsó Hiramig, mindegyik olyan volt, amilyennek az apámat ismerjük. Ezek előtt volt egy Godfrey; van róla arcképünk, ott a Moore szobájában. Éppen olyan, mint én. A jelleméről nem tudunk semmit, de biztosra veszem, hogy egészen más volt, mint az utódai. Hosszú, hullámos fekete haja volt, elegánsan, lovaghoz illően öltözött. Mivel már mondtam, hogy hozzám hasonlít, nem kell hozzátennem, hogy jóképű.

- Maga nem jóképű, Martin.

- Nem, de várjon egy kicsit, adjon egy kis időt, az a szándékom, hogy mától fogva művelem, csiszolom magam, aztán majd meglátjuk.

- Nagyon furcsa, nagyon kiszámíthatatlan fiú maga, Martin. De azt ne képzelje, hogy valaha is jóképű lesz. Az lehetetlen.

- Majd megpróbálom. De Mrs. Pryorról beszéltünk; feltétlenül ő a legrendkívülibb mama a világon. Nyugodtan kiengedi a lányát ilyen időben. Az enyém dühöngött, amiért templomba akartam menni. Majdnem utánam vágta a konyhaseprűt.

- A mama is nagyon aggódott értem, de attól tartok, makacs voltam. El akartam jönni.

- Azért, hogy velem találkozzon?

- Pontosan. Másra nem is gondoltam. Nagyon féltem, hogy a nagy hó miatt nem jön el. Nem is tudja, mennyire örültem, amikor láttam, hogy egyes-egyedül ül a padban.

- Azért jöttem, hogy teljesítsem a kötelességem, és jó példát mutassak az egyházközségnek. Szóval makacs volt, igazán? Szeretném magát makacsnak látni. Hű, de jól kordába tudnám tartani magát! Hadd fogjam az ernyőjét.

- Két percig se maradhatok, mindjárt kész az ebéd.

- A mienk is, és mi mindig meleget ebédelünk vasárnap. Ma sült liba lesz, almás pite és rizspuding. Mindig igyekszem előre megtudni a menüt. Rettentően szeretem ezeket az ételeket, de szívesen hozok áldozatot, ha maga is akarja.

- Mi hidegen eszünk, a nagybátyám nem enged semmi fölösleges főzést vasárnap. De haza kell mennem, felfordulás lesz a házban, ha nem jelenek meg időben.

- Így lesz Briarmainsben is, a fene egye meg! Gondolatban már hallom is, amint az apám kiküldi a munkafelügyelőt és a kelmefestők közül is ötöt, hogy hat különböző irányban keressék a csodagyerek fiát a hóban; az anyám pedig szánni-bánni fogja azt a sok mindent, amit elkövetett ellenem, most, hogy eltávoztam az élők sorából.

- Martin, hogy van Mr. Moore?

- Aha, *csak* ezért jött el, hogy ezt megkérdezze!

- Gyerünk, mondja meg gyorsan.

- Vigye el az ördög! Nincs rosszabbul, de éppoly komiszul bánnak vele, mint eddig: kalitkába zárták, magánzárkában tartják. Hülyét vagy őrültet akarnak csinálni belőle, és a bolondokházába szeretnék dugni. Horsfall éhezteti, látta, hogy milyen sovány.

- Martin, maga nagyon jó volt a múltkor.

- A múltkor? Én mindig jó vagyok. Mintafiú...

- Mikor lesz megint olyan jó?

- Látom már, mire megy ki a dolog, de engem nem vesz le a lábamról, nem vagyok olyan tökfej!

- Pedig meg kell tennie, ez így helyes és szükséges is.

- Milyen telhetetlen! Emlékezzen csak vissza, a múltkor szabad akaratomból rendeztem el a dolgot.

- És újból megteszi.

- Nem én! Túl sok gondot vettem a nyakamba, szeretem a nyugalmat.

- Mr. Moore látni szeretne engem, és én is őt, Martin.

- Azt elhiszem - mondta Martin hűvösen.

- Nagyon csúnya az anyjától, hogy nem engedi be hozzá a barátait.

- Mondja meg neki.

- A rokonait.

- Jöjjön el, és szedje ráncba az anyámat.

- Maga is tudja, hogy ezzel nem vinnék előbbre semmit. Szóval, kitartok az álláspontom mellett: látni akarom Moore-t. Ha nem segít nekem, segítség nélkül is elintézem.

- Intézze csak! Nincs nagyszerűbb, mint ha magunkra támaszkodunk, saját erőnkből csinálunk valamit.

- Nincs már időm magával vitatkozni, de úgy látom, nagyon kihívóan viselkedik. Isten vele.

Caroline elment, csukott ernyővel, mert nem tudta nyitva tartani a szél ellenében.

- Nem utálatos, nem sekélyes - mondta Martin. - Kíváncsian várom, hogyan egyengeti el az útját segítség nélkül. Ha nem hózápor, hanem tűzeső esne, amely olyan felfrissítően hullott Szodomára és Gomorára, ez a lány azon is átsétálna, hogy öt percig beszélgethessen azzal a Moore-ral. No, úgy találom, kellemes délelőttöm volt. Idővel elmúlik a csalódás. A dührohamok csak kellemesebbé tették ezt a rövid beszélgetést, amikor végre rákerült a sor. Azt remélte, azonnal rávesz a dologra, de egyetlen nekigyürkőzéssel nem sikerülhetett neki. El kell jönnie újra meg újra. Élvezném, ha dühbe tudnám hozni, ha megríkatnám. Szeretném tudni, meddig megy el, mit fog csinálni, meddig merészkedik, hogy teljesüljön az akarata. Különös és új dolog számomra, hogy egy ember ennyit gondoljon a másikra, mint amennyit Caroline gondol Moore-ra. De ideje már, hogy hazamenjek, a gyomrom jelzi, hogy itt az ebédidő, szeretnék találkozni azzal a libával, és majd meglátjuk, melyikünk kapja ma a nagyobb darab almás pitét, Matthew vagy én.

HARMINCÖTÖDIK FEJEZET
Haladnak a dolgok, de nem nagyon

Martinnak jó elgondolásai voltak, ügyes tervet dolgozott ki a maga mulatságára, de a nála idősebb és bölcsebb mesterkedőknek is gyakran az a sorsa, hogy látniuk kell, amint leggondosabban szőtt terveik semmivé válnak a könyörtelen végzet seprűje nyomán, melynek lendületével senki nem tud szembeszállni. E pillanatban Moore konok szándékának szívós szálaiból készült ez a seprű, és az ő akarata fogta szorosan össze. Moore kezdte már visszanyerni erejét, és bármily különös is, szembeszállt Mrs. Horsfall-lal. Minden reggel újabb elképesztő meglepetéssel szolgált a termetes asszonyságnak. Először fölmentette inasi teendői alól: maga öltözködött. Aztán visszautasította a kávét, melyet az ápolónő hozott fel neki: a családdal akart reggelizni. Végül kitiltotta a szobájából az ápolónőt. Ugyanezen a napon, a ház valamennyi nőtagjának óbégatása közepette, kisétált a szabadba. A rákövetkező délelőttön átment Mr. Yorke-hoz az irodába, és arra kérte, küldjön el valakit a Vörös Oroszlánba egy batárért. Közölte elhatározását: még ma délután hazatér a völgybe. Mr. Yorke nem ellenkezett, segítségére sietett, elküldött a batárért, bár kijelentette, hogy Moore halála lesz ez a lépés. A batár megérkezett, Moore-nak nem nagy kedve volt beszélni, nyelve helyett erszényére bízta a dolgot, azzal mondatott köszönetet a személyzetnek és Mrs. Horsfallnak, a pénz nyelvén. Ez utóbbi tökéletesen megértette és helyeselte ezt a nyelvet. Ez jóvátett minden korábbi makacskodást. Ápolónő és betege a legjobb barátságban vált el egymástól.

Miután a cselédség örömére Moore ellátogatott a konyhába, a nappali felé vette útját. Ki kellett békítenie Mrs. Yorke-ot, noha ez nem volt olyan könnyű feladat, mint a szolgálók esetében. Ott ült a hölgy komoran, mogorván, gondolatait teljesen lefoglalta a sötét elmélkedés a férfiak mélységes hálátlansága felett. Moore odalépett hozzá, föléje hajolt, úgyhogy Mrs. Yorke kénytelen volt fölnézni, még akkor is, ha csak egy „takarodj”-ot akar neki odavetni. Moore sápadt, megviselt arca még mindig szép volt, beesett szeme komoly, de kedves is, mert mosolygott.

- Isten vele - mondta Moore, s közben mosolya felfénylett és ellágyult. Még nem tudta vasmarokkal visszafogni az érzéseit mostani gyenge állapotában, valami bolondozó játékosság látszott rajta.

- És miért akar itthagyni bennünket? - kérdezte Mrs. Yorke. - Szívesen látjuk, a világon mindent megteszünk magáért. Legalább addig maradjon, amíg megerősödik.

- Isten vele - mondta Moore ismét -, úgy bánt velem, mint egy anya. Kérem, ölelje meg nyakas fiát. - Mint a külföldiek (hiszen az volt), előbb egyik, aztán a másik arcát tartotta oda Mrs. Yorke-nak.

Az megcsókolta.

- Mennyi gondot, mennyi terhet raktam a vállára - mormogta Moore.

- Most okozza a legnagyobb gondot, önfejű fiatalember! - volt a válasz. - Szeretném tudni, ki fogja ápolni magát otthon? A nővére, Hortense, annyit sem ért az ilyesmihez, mint egy gyerek.

- Hála istennek! Itt ugyanis annyi ápolásban volt részem, hogy ez elég lesz egész életemre.

Ekkor belépett a két kislány, Jessy sírt, Rose csendes, de komoly volt. Moore kiment velük a hallba, és nyugtatóan megsimogatta, megcsókolta őket. Tudta, hogy ez nem fér össze anyjuk természetével, Mrs. Yorke képtelen elviselni, hogy akármilyen élőlényt simogassanak, legföljebb őt magát. Még az is bosszantotta volna, ha Moore egy kiscicát dédelget a jelenlétében.

A fiúk a batár körül álldogáltak, amikor Moore beszállt, de tőlük nem búcsúzott. Mr. Yorkenak csak ennyit mondott: - Jó, hogy megszabadul tőlem, az a lövés nem sok szerencsét hozott magának, Yorke, kórházat csinált Briarmainsből. Látogasson meg a völgyben, jöjjön el hamarosan.

Felhúzta az ablakot, a kocsi kigördült az udvarról. Félóra múlva kiszállt kertjének léckapuja előtt, kifizette a kocsist, szélnek eresztette a járművet, aztán rákönyökölt a kapura, hogy pihenjen és mélázzon egy kicsit.

- Hat hónappal ezelőtt léptem ki ezen a kapun mondta -, én, a gőgös, haragos, csalódott férfi. Most szomorúbban és bölcsebben térek vissza, jócskán legyengültem, de nem aggaszt semmi. Körülöttem hideg, szürke, de nyugalmas a világ, nem sokat várok tőle, de nem is félek semmitől. A zavaros rabszolgarettegés elszállt belőlem, ha a legrosszabb bekövetkezik, tudok én is dolgozni a tisztességes megélhetésért, éppúgy, mint Joe Scott. Nem könnyű sors, azt láttam, de nem is lealacsonyító. Azelőtt az anyagi összeomlás egyet jelentett nekem a becstelenséggel. Ma már nem; ismerem a különbséget. Komisz dolog tönkremenni, de olyasmi, amire elkészültem, s még a napot is tudom, amikor elérkezik, mert kiszámítottam. Hat hónappal még el tudom odázni, egy órával sem tovább, és ha addig változnak a dolgok, ami nem valószínű, ha mégis megszabadul az ipar és a kereskedelem a ma lerázhatatlannak látszó béklyótól, amire alig van remény, még győztesen kerülhetek ki a hosszú küzdelemből, talán igen. Úristen! Mit meg nem tennék érte! De ilyet gondolni pillanatnyi őrültség, nézzük a dolgokat higgadt szemmel. A csőd eljön, fejszéjét vagyonom gyökerébe vágja, és kidönti. De egy kis hajtást megkaparintok, átkelek vele a tengeren, és elültetem Amerika rengetegében. Louis velem jön. Csak Louis, senki más? Nem tudom, nincs jogom megkérdezni.

Moore bement a házba.

Délután volt, odakint már félhomály derengett, csillagtalan, holdtalan alkonyi félhomály, mert a csikorgó, száraz fagyban az eget dermedt, mozdulatlan felhők takarták. A gyári duzzasztónál is befagyott a víz; sűrű csend honolt a völgyben. A házban már sötét volt. Sarah jól befűtött a nappaliban, most teát készített a konyhán.

- Hortense - szólt Moore, miközben nővére nagy igyekezettel lesegítette a kabátját -, örülök, hogy itthon vagyok.

Hortense nem érezte át ennek a szónak sajátos újszerűségét, ahogy a bátyja kimondta, aki eddig sohasem nevezte otthonának a kis házat, melynek szűkösségét eddig csak nyűgnek tekintette, nem oltalmazó hajléknak. De azért, ami öccse boldogságát növelte, annak ő is örült.

Moore leült, hamarosan fölállt, az ablakhoz ment, aztán vissza a tűzhöz.

- Hortense.

- Tessék, Robert?

- Milyen tiszta és rendes ez a kis nappali, valahogy szokatlanul ragyog minden.

- Így van, Robert, alaposan és gondosan kitakarítottam az egész házat, amíg nem voltál itthon.

- Nővérkém, most, hogy hazaérkeztem, ezen az első napon arra gondolok, hogy meg kellene hívnod teára egyik barátodat vagy valakit, ha másért nem, azért, hogy lássa, milyen tisztává, takarossá tetted ezt a kis házat.

- Igaz, Robert, ha nem volna olyan késő, elküldenék Miss Mannért.

- Elküldhetnél, de valóban késő van ahhoz, hogy zavarjuk a derék hölgyet; és az este is nagyon hideg, nem mehet ki a házból.

- Milyen gondos vagy, kedves Robert! El kell halasztanunk valamelyik másik napra.

- Szeretnék ma valakit itt látni, kedves nővérkém, valami csendes vendéget, aki egyikünket sem fárasztana.

- Miss Ainleyt?

- Kiváló hölgy, azt mondják, de nagyon messze lakik. Mondd meg Harry Scottnak, szaladjon át a paplakba, és kérje meg nevedben Caroline Helstone-t, hogy jöjjön át, és töltse veled az estét.

- Nem lenne jobb holnap, kedves Robert?

- Szeretném, ha most látná a házat, a ragyogó tisztaságot, a tökéletes rendet, ami mind téged dicsér.

- Mint jó példa még hasznára is válhatna.

- Lehet, hogy így van. El kell jönnie.

Moore kiment a konyhába.

- Sarah, elhalasztjuk a teát egy félórával. - Ezután megbízta Saraht, küldje el Harry Scottot a paplakba, és a lány kezébe nyomott egy összecsavart cédulát, amelyre ceruzával sebtében néhány szót firkált, és ezt a címet írta: Miss Helstone-nak.

Sarahnak alig maradt ideje, hogy türelmetlenkedjen abbeli félelmében, hogy a már elkészített pirítós tönkremegy, amikor a küldönc visszatért, és vele a meghívott vendég.

Caroline a konyhán került be, nyugodtan felment Sarah szobájába, hogy letegye prémes kabátját és sapkáját, s miután szép hullámos haját gondosan lesimította, éppily nyugodtan jött le csinos, makulátlanul tiszta, finom gyapjúruhájában, élénk színű kézimunkatáskájával a kezében. Néhány kedves szót váltott Sarahval, megnézte a kemencepadkán összegömbölyödött kismacskát, amely nemrég került a házhoz, beszélt a kanárihoz, melyet a hirtelen föllobbanó tűz ropogása megriasztott kalitkája rúdján, azután bement a nappaliba.

A kölcsönös meleg üdvözlés, barátságos istenhozott olyan nyugodt modorban történt, ahogy ez unokatestvérek összejövetelénél szokás; csendes, finom jóérzés áradt szét a szobában, mint valami illat, az imént meggyújtott lámpa fényesen égett, Sarah behozta a teástálcát és a zümmögő szamovárt.

- Örülök, hogy itthon vagyok - mondta másodszor is Moore.

Az asztal köré ültek, főleg Hortense beszélt. Örömét fejezte ki Caroline-nak egészségének szemmel látható javulása miatt, és megállapította, hogy újra kitelt, kipirosodott az arca. Ez igaz is volt. Miss Helstone egészen megváltozott. Visszakapta fiatalos rugalmasságát, búskomorsága, félelme elmúlt, már nem érezte elhagyatottnak magát, már nem volt megtört, szomorú, tétova, csüggedt, látszott rajta, hogy megkönnyebbült a szíve, és szárnyára emelte a remény.

Tea után Hortense fölment a szobájába. Egy hónapja nem turkálta végig a fiókjait, és most ellenállhatatlan vágy kerítette hatalmába, hogy elvégezze ezt a műveletet. Távollétében Caroline könnyedén vette át a beszéd fonalát, kitűnő hangnemben társalgott. A kellemes könnyedség, a választékos beszéd új varázst adott a szokott témáknak; a mindig lágy hang újszerű csengése meglepte és rabul ejtette hallgatóját. A kifejezés szokatlan fény-árnyék játéka tette elevenné és lelkesültté a fiatal arcot.

- Olyannak tűnsz, Caroline, mint aki jó híreket kapott - mondta Moore, miután néhány percig komolyan nézte a lányt.

- Csakugyan?

- Azért küldtem érted ma este, hogy felvidíts, és vidámabbá teszel, mint ahogy számítottam.

- Ennek örülök. *Igazán* felvidítlak?

- Remek színben vagy, a mozgásod élénk, a beszéded muzsika.

- Kellemes ismét itt lenni.

- Igazán kellemes, én is érzem. És látni az egészséges arcodat, reménykedő szemedet, az is kellemes, Cary. De mi ez a remény és az a napfény, ami sugárzik belőled?

- Egyrészt a mama miatt vagyok boldog. Olyan nagyon szeretem, és ő is szeret engem. Sokáig gyengéden ápolt, és most, hogy a gondoskodása meggyógyított, egész nap csak vele foglalkozom. Úgy érzem, most rajtam a sor, hogy törődjem vele; törődöm is, nemcsak a gyereke, a szolgálója is vagyok. Nevetnél, ha látnád, milyen élvezettel szabok és varrok ruhákat neki. Olyan csinos most, Robert, nem engedem, hogy ósdi ruhákat viseljen. Aztán meg beszélgetni is pompás vele, csupa bölcsesség, kitűnő megfigyelő, helyesen ítél, olyan sokat tud; ezek a tulajdonságok szép csendben, kimeríthetetlen mennyiségben halmozódtak föl benne. Mióta vele élek, napról napra jobban ragaszkodom hozzá, többre becsülöm, és forróbban szeretem.

- Ez a dolog egyik része, Cary. Egyébként úgy beszélsz a mamádról, hogy az ember szinte féltékeny lesz az öreg hölgyre.

- Nem öreg, Robert.

- Akkor a fiatal hölgyre.

- Nem játssza meg a fiatalt.

- Jó, akkor a tiszteletre méltó hölgyre. De azt mondtad, hogy egyrészt a mamával kapcsolatos érzések tesznek boldoggá. Nos, másrészt?

- Örülök, hogy jobban vagy.

- És azonkívül?

- Örülök, hogy barátok vagyunk.

- Te meg én?

- Igen. Volt idő, amikor azt gondoltam, sohasem leszünk többé.

- Cary, egyszer majd elmondok neked valamit magamról, ami nem nagyon válik becsületemre, ennélfogva nem fog tetszeni neked.

- Ne tedd! Nem tudom elviselni, hogy rosszat gondoljak rólad.

- Én meg nem tudom elviselni, hogy jobbnak láss, mint megérdemlem.

- Jó, de félig-meddig tudom azt a valamit. Azt hiszem, tulajdonképpen mindent tudok erről.

- Nem tudod.

- Azt hiszem, igen.

- Kire vonatkozik rajtam kívül?

Caroline elpirult, habozva hallgatott.

- Beszélj, Cary, kire vonatkozik?

A lány megpróbált kimondani egy nevet, de nem tudta.

- Mondd ki, egyedül vagyunk, légy őszinte.

- De ha tévedek?

- Megbocsátom. Mondd suttogva, Cary.

A lány szájához hajtotta fülét, de az mégsem akart vagy nem tudott beszélni. Mivel Moore konokul várakozott, végre megszólalt:

- Miss Keeldar egy héttel ezelőtt egy napot töltött nálunk a paplakban. Erősen fagyott azon az estén, és rávettük, hogy maradjon ott éjszakára.

- És ti ketten együtt bodorítottátok a hajatokat?

- Hát ezt honnan tudod?

- Aztán csacsogtatok, és ő elmondta, hogy...

- Az nem a hajbodorítás idején történt, tehát nem is vagy olyan bölcs, mint ahogy gondolod, amellett nem is mondta el.

- Aztán egy szobában aludtatok?

- Egy szobában és egy ágyban. De nem sokat aludtunk, átbeszélgettük az egész éjszakát.

- Megesküdtem volna rá, hogy így volt. Aztán minden kiderült: *tant pis*.[58] Jobban szerettem volna, ha tőlem hallod a dolgot.

- Nagyon tévedsz, Shirley nem mondta el nekem, amit gyanítsz. Nem olyan lány ő, hogy dobra verjen ilyesmit, de azért mégiscsak kivettem egyet-mást elejtett szavaiból, még többet tudtam meg a mendemondákból, a többit pedig ösztönösen kitaláltam.

- De ha nem mondta el, hogy feleségül akartam venni a pénzéért, és ő méltatlankodva, megvetően utasított vissza, nem kell összerezzenned, se elpirulnod, még a remegő ujjadat sem kell összeszurkálnod a tűvel, mert ez a puszta igazság, akár tetszik neked, akár nem; ha nem erről beszélt megtisztelő bizalommal, akkor miről? Azt mondtad, az egész éjszakát átbeszéltétek, nos, miről?

- Olyasmikről, amiket eddig sohasem vitattunk meg alaposan, akármilyen jó barátok vagyunk is. De aligha várod, hogy elmondjam?

- De igen, Cary, el fogod mondani, azt mondtam, jó barátok vagyunk, és a jó barátoknak mindig meg kell bízniuk egymásban.

- De biztosan nem fogod továbbadni?

- Egész biztosan.

- Louisnak sem?

- Még Louisnak sem. Mit törődik Louis a fiatal lányok titkaival?

- Robert, Shirley különös, nagylelkű teremtés.

- Ezt elhiszem, el tudom képzelni, hogy sok furcsaság és nagyvonalúság van benne.

---

[58] Annál rosszabb.

- Úgy találtam, nehezen mutatja meg az érzéseit, de ha egyszer kitörnek belőle, és hatalmas, áradó folyamként hömpölyögnek, szinte akaratlanul, az ember ámul-bámul, csodálnia, és azt hiszem, szeretnie kell őt.

- Neked volt részed ebben az élményben?

- Igen, az éjszaka kellős közepén, amikor csak a csillagok és a hó, hideg visszfénye világította be szobánkat, akkor láttam bele Shirley szívébe.

- A szívének mélyére? Gondolod, hogy ennyire megnyílt előtted?

- Igen, a szíve mélyére.

- És milyen volt?

- Szeplőtelen, mint a szentély, tiszta, akár a hó, forró, mint a láng, és erős, mint a halál.

- Mondd, tud szeretni Shirley?

- Mit gondolsz?

- Még senkit sem szeretett azok közül, akik őt szerették.

- Kik azok, akik őt szerették?

Moore felsorolta a neveket, utolsónak Sir Philip Nunnelyt.

- Ezek közül egyiket sem szerette.

- Pedig némelyikük méltó volt egy nő érzéseire.

- Egyik-másik nőére igen, de nem Shirleyére.

- Különb Shirley, mint a többi nő?

- Különös teremtés, és nagyon veszedelmes dolog elhamarkodottan feleségül venni.

- Ezt el tudom képzelni.

- Beszélt rólad...

- Igazán? Pedig ha jól emlékszem, tagadtad.

- Nem úgy beszélt, ahogy képzeled. De megkértem rá, mondja meg, mit gondol rólad, jobban mondva, mit érez irántad. Tudni akartam, már régen kíváncsi voltam rá.

- Én is. De halljuk. Sejtem. Rosszat gondol rólam, és megvetést érez irántam.

- Majdnem olyan jó véleménnyel van rólad, ahogy csak lehet egy nő egy férfiról. Tudod, hogy szépen tud beszélni; ha visszagondolok, még most is érzem, milyen izzó szavakkal mondta el a véleményét rólad.

- De mit érez irántam?

- Amíg meg nem botránkoztattad... említette, hogy megbotránkoztattad, de azt nem mondta el, mivel. Úgy érzett, ahogy testvér a bátyja iránt, akit szeret, s akire egyúttal büszke is.

- Nem fogom többé megbotránkoztatni, Cary, mert az engem is úgy mellbe vágott, hogy megtántorodtam belé. De az a testvér és bátya hasonlat merő képtelenség. Gazdagabb és gőgösebb, semhogy testvéri érzéseket tápláljon irántam.

- Nem ismered őt, Robert. És most valahogy úgy képzelem, azelőtt másképp gondolkoztam, nem is tudod őt megismerni. Titeket úgy teremtettek, hogy képtelenek vagytok tökéletesen megérteni egymást.

- Ez lehetséges. Tisztelem, csodálom, mégis az a benyomásom róla, hogy rideg, könyörtelen. Például azt hiszem, hogy képtelen a szerelemre.

- Shirley képtelen a szerelemre?

- Sohasem megy férjhez. Úgy képzelem, gyanakvásból nem alkuszik meg a büszkeségével, nem mond le a hatalmáról, nem osztja meg a vagyonát.

- Shirley megbántotta az önérzetedet.

- Igen, megbántotta, bár egy csepp gyengéd érzés, egy szikrányi szenvedély sem volt bennem iránta.

- Akkor, Robert, nagyon gonosz dolog volt, hogy feleségül akartad venni.

- És nagyon aljas, kis lelkipásztorom, csinos kis papnőm. Soha életemben nem vágytam rá, hogy megcsókoljam Miss Keeldart, pedig szép a szája, piros és kerek, mint az érett cseresznye. Vagy ha mégis akartam, akkor csak a szemem kívánta.

- Kétlem, hogy az igazat mondod. Savanyú a szőlő, vagyis inkább a cseresznye, mert túl magasan lóg.

- Jó alakja van, csinos arca, szép haja, elismerem minden báját, de nem érzem át egyiket sem, vagy ha mégis, akkor csak úgy, hogy az nem tetszene neki. Úgy érzem, igazából csak az csábított, hogy a csalétek be volt aranyozva. Caroline, micsoda nemes fickó ez a te Roberted, nagyszerű, jó, önzetlen és milyen tiszta!

- De azért nem tökéletes. Nagy hibát követett el egyszer, de erről ne beszéljünk többet.

- És ne is gondoljunk rá többet, Cary? A szívünk mélyén se érezzünk egy kis megvetést a gyöngéd, de igazságos, szenvedélyes, de őszinte alak iránt?

- Soha! Ne feledjük el, hogy amilyen mértékkel mérünk, olyan mértékkel méretünk meg magunk is. Ne vessük meg hát, inkább szeressük.

- Vigyázz, ez nem lesz elég! A szereteten kívül egyszer majd valami mást is kívánok, ami sokkal erősebb, édesebb, melegebb annál. Számíthatok rá?

Caroline-t mélységes megindultság fogta el.

- Légy nyugodt, Lina - mondta Moore csillapítóan. - Nincs szándékomban felzaklatni téged, hiszen jogom sincs ehhez, sem most, sem a következő hónapokban. Ne nézz rám úgy, mintha itt akarnál hagyni, nem fogok olyasmiről beszélni, ami fölizgathat, folytassuk a pletykálkodást. Ne remegj, nézz rám, látod, milyen szerencsétlen, sápadt, gyászos kísértet vagyok: inkább szánni való, mint félelmetes.

Caroline félénken ránézett: - Akármilyen sápadt vagy is, azért van benned valami félelmetes - mondta, és szeme nem állta a férfi tekintetét.

- De hogy visszatérjünk Shirleyre - folytatta Moore -, gondolod, hogy valaha is férjhez fog menni, valószínűnek tartod ezt?

- Szerelmes.

- Plátói szerelem, elméleti? Szemfényvesztés az egész.

- Őszintén szeret.

- Ő mondta?

- Azt nem állítom, hogy ő mondta, nem vallotta be, hogy ezt vagy azt a férfit szereti.

- Mindjárt gondoltam.

- De akarata ellenére is kibújt belőle az érzés; én világosan láttam. Olyan hangon beszélt valakiről, hogy az nem érthető félre. A hangja maga is elég bizonyság lett volna. Miután kierőszakoltam, hogy mondjon véleményt rólad, újra előálltam ezzel a követeléssel egy másik személyt illetőleg, akiről nekem is megvannak az elképzeléseim, noha ezek a világ legzavarosabb, legszövevényesebb elképzelései. *Mindenáron* szóra akartam bírni, korholtam, ráncigáltam, az ujját csipkedtem, amikor a maga furcsa, kihívó módján bolondozással, tréfával akarta elütni a dolgot, s végül elértem a célom. Amint mondtam, elég volt a hangját hallanom. Alig volt több suttogásnál, és mégis mennyi erős, meleg érzés bujkált benne. Nem tett bizalmas vallomást, idáig Shirley nem tud leereszkedni, de biztos vagyok benne, hogy annak a férfinak a boldogsága éppoly fontos neki, mint önnön élete.

- Ki az?

- Kimondtam a nevet, ő nem tagadta, nem ismerte el, csak rám nézett. Láttam a szemét a hó világánál, ez tökéletesen elég volt; könyörtelenül diadalmaskodtam fölötte.

- Mi jogon diadalmaskodtál? Azt akarod ezzel mondani, hogy te nem szeretsz senkit?

- Akárhogy áll is a dolog velem, Shirleyből rabszolganő lett. A nőstény oroszlánt rabul ejtették. Lehet, hogy úrnője a környezetének, de önmagának nem ura többé.

- Úgy, tehát ujjongtál, amikor felismerted a rabszolgatársat valakiben, aki ilyen szép, és uralkodásra termett.

- Ujjongtam, Robert. Jól mondtad: valakiben, aki ilyen szép, és uralkodásra termett.

- Beismered, hogy rabszolgatársad?

- Nem ismerek be semmit, csak azt mondom, hogy az a fölényes Shirley nem szabadabb, mint Hágár volt.

- És mondd, kérlek, ki az Ábrahám, a hős patriarcha, az ellenállhatatlan hódító?

- Még mindig megvetően és cinikusan beszélsz, mint akit megbántottak. De más húrokat fogsz pengetni, mire ezt a beszélgetést befejezzük.

- Ezt majd meglátjuk. Férjhez mehet Shirley ehhez a Cupidóhoz?

- Cupido? Épp annyira Cupido az illető, mint amennyire te Küklopsz vagy.

- Hozzámehet?

- Majd meglátod.

- Tudni szeretném a nevét, Cary.

- Találd ki.

- Valaki a környékről?

- Igen. Briarfieldi.

- Akkor ez a személy méltatlan Shirleyhez. Nem ismerek Briarfieldben egy teremtett lelket sem, aki egyenrangú lenne vele.

- Találd ki.

- Lehetetlen. Ezek szerint egy ábránd tartja fogva, és végül majd fejest ugrik valami képtelenségbe.

Caroline mosolygott.

- Helyesled a választását? - kérdezte Moore.

- Persze hogy helyeslem.

- Akkor nem értem. Hiszen ez a gesztenyeszínű, dús, hullámos fürtökkel ékes fej itt előttem kitűnő kis gondolkozógép. Pontosan működik, ítéletei helyesek és időtállóak, amit, azt hiszem, a mamától örökölt.

- *Feltétlenül* helyeslem, a mama pedig pompásnak tartotta.

- A mama pompásnak tartotta?! Mrs. Pryor! Akkor ez nem lehet romantikus ügy.

- De romantikus, és egyúttal helyes is.

- Mondd meg már, Cary! Mondd meg szánalomból. Túl gyenge vagyok ahhoz, hogy felcsigázd a kíváncsiságomat.

- Miért ne csigáznám? Nem árt meg. Nem vagy olyan gyönge, amilyennek mutatod magad.

- Ma este kétszer is ott tartottam, hogy leborulok a lábad elé, vagyis összeesem.

- Jobb lesz, ha nem teszed. Én nem segítlek föl.

- És egyenesen imádni foglak. Az anyám római katolikus volt, sok Mária-képe volt, s te olyan vagy, mint a legbájosabb közülük. Azt hiszem, fölveszem az anyám hitét, letérdelek, és imádni fogom ezt az arcot.

- Robert, Robert, maradj csak ülve nyugodtan, ne beszélj butaságokat. Fölmegyek Hortensehez, ha bolondozol.

- Elvetted az eszemet, nem is jut semmi más az eszembe, csak a *les litanies de la sainte Vierge: Rose céleste, reine des Anges!*[59]

- *Tour d'ivoire, maison d'or?*[60] Nem így szokták mondani? No, ülj le szépen, és fejtsd meg a rejtvényt.

- De hogy a mama pompásnak tartotta! Ez a rejtély.

- Megmondom, mit szólt mama, amikor elmondtam neki: „Tudd meg, drágám, ez a választás örök életére boldoggá teszi Miss Keeldart."

- Egy névvel megpróbálkozom, többel nem. Az öreg Helstone. Shirley a nénikéd lesz.

- Ezt elmondom a bácsikámnak meg Shirleynek is! - kiáltott föl Caroline jóízűen kacagva. - Folytasd a találgatást, Robert, csodálatos volt, ahogy melléfogtál.

- Akkor a másik lelkész: Hall.

- Dehogyis, ő az enyém, ha nincs kifogásod ellene.

- A tiéd?! Igen, Briarfieldben minden nő bálványozza ezt a papot, csak tudnám, miért? Ez a szürke hajú Hall unalmas is, vaksi is.

- Ha nem sietsz, megjön Fanny, hogy hazavigyen, és te még mindig nem fejtetted meg a rejtvényt.

---

[59] A Szent Szűz litániái: mennyei rózsa, angyalok királynéja.

[60] Elefántcsonttorony, aranyház.

- Nem találgatok többet. Fáradt vagyok, meg aztán mit bánom én, tőlem Miss Keeldar férjhez mehet akár a török szultánhoz is.

- Súgjam meg?

- Súgd meg, de gyorsan. Itt jön Hortense, gyere közel, még közelebb, Linám, nekem fontosabb a suttogásod, mint amit mondasz.

Caroline megsúgta. Robert megrezzent, szeme villant egyet, kurtán fölnevetett. Már ott is volt Miss Moore, mögötte Sarah, és közölte, hogy megérkezett Fanny. A beszélgetés véget ért.

Amikor Caroline visszatért az emeletről, ahol felvette kabátját és sálját, Robert a lépcső lábánál várta, hogy suttogva néhány mondatot váltson vele.

- Ezek után Shirleyt nemes teremtésnek kell neveznem? - kérdezte.

- Ha az igazat akarod mondani, feltétlenül.

- Meg kell neki bocsátanom?

- Megbocsátanod? Robert, te kis haszontalan, ő volt a hibás vagy te?

- Végül is egyenesen szeretnem kell őt, Cary?

Caroline élesen a szemébe nézett, és félig kedveskedő, félig sértődött mozdulatot tett.

- Mondd csak ki a szót, és én igyekszem engedelmeskedni neked.

- Igazán nem kell szeretned, a puszta gondolat is természetellenes.

- De hát Shirley csinos, a szépsége hatalmába keríti az embert. Első látásra csak bájosnak látszik, aztán ha már egy éve ismeri őt az ember, rájön, hogy szép.

- Nem neked kell ezeket megállapítanod. Nos, Robert, légy jó fiú.

- Ó, Cary, én nem adhatok szerelmet. Ha maga a szépség istenasszonya udvarolna nekem, annak sem fogadhatnám a közeledését. Nincs egyetlen szív se, melyet magaménak mondhatnék.

- Annál jobb. Enélkül sokkal nagyobb biztonságban vagy. Jó éjszakát.

- Miért kell mindig abban a pillanatban elmenned, Lina, amikor legjobban szeretném, hogy maradj?

- Mert akkor szeretnél leginkább megtartani valamit, amikor legbiztosabb vagy benne, hogy elveszíted.

- Hallgass ide, még egy szót: Vigyázz a szívedre! Hallod?

- Nincs veszélyben.

- Ebben nem vagyok olyan biztos. És például a plátói pap?

- Kicsoda? Malone?

- Cyril Hall. Nem kis féltékenységet érzek miatta.

- És te? Te Miss Mann-nal flörtöltél, a minap mutatta meg nekem azt a cserepes virágot, melyet tőled kapott. Fanny, készen vagyok.

HARMINCHATODIK FEJEZET
Feljegyzések a tanulószobában

Louis Moore kételyei tökéletesen megalapozottnak bizonyultak: Sympsonék nem távoztak nyomban Fieldheadből. A Sir Philip Nunnelyvel kapcsolatos nagy veszekedést követő első napon máris valamilyen kibékülésféle jött létre nagybácsi és unokahúga között. Shirley, aki egyszerűen képtelen volt nem vendégszerető lenni - kivéve egyetlenegyszer, Mr. Donne esetében -, arra kérte az egész társaságot, maradjanak még egy kicsit. Kérése olyan komoly volt, hogy abból világosan kitűnt: óhajának van valami oka. Sympsonék szaván fogták, a nagybácsi voltaképpen nehezen szánta volna rá magát, hogy teljesen őrizetlenül hagyja unokahúgát, hogy azután az tétovázás nélkül férjhez menjen Robert Moore-hoz, mihelyt az említett úr eléggé megerősödik (Mr. Sympson ájtatos imákat rebegett, hogy ez sohase következzék be) ahhoz, hogy feltételezett igényeit Shirley kezére is kiterjessze. Mindnyájan maradtak tehát.

Az egész Moore család elleni első dührohamában Mr. Sympson úgy viselkedett Louisszal, hogy ez az úriember, aki türelmesen állta a munkát és a szenvedést, de a durva arcátlanságot már nem, azonnal felmondta állását, és csupán annyi engedményt tett, hogy addig marad, amíg a család el nem hagyja Yorkshire-t. Erre is csak Mrs. Sympson könyörgése tudta rávenni. Engedékenységéhez hozzájárult még ragaszkodása tanítványa iránt, és valószínűleg volt még egy harmadik indítéka is, erősebb, mint a másik kettő: valószínűleg nagyon nehezére esett volna éppen most itthagyni Fieldheadet.

Egy darabig minden szép simán ment. Miss Keeldar egészsége helyreállt, jókedve is visszatért, Moore megtalálta a módját, hogy megszabadítsa minden ideges balsejtelmétől; és csakugyan, attól a pillanattól fogva, hogy megajándékozta bizalmával a férfit, minden félelme elszállt, a szíve oly könnyű, a viselkedése oly gondtalan lett, mint egy kisgyereké, aki mit sem törődve életével vagy halálával, szüleire hárít minden felelősséget. Louis és William Farren - ő hozott hírt a Phoebe állapota felől - egybehangzóan megállapította, hogy a kutya nem volt veszett, csak a rossz bánásmód űzte el hazulról, mert bebizonyosodott, hogy gazdájának gyakori szokása volt kegyetlenül megkorbácsolni az állatot. Ez a megállapítás talán helyes volt, talán nem, a lovász meg a vadőr az ellenkezőjét állította. Mindkettő kijelentette, ha az a kutya nem volt szabályszerűen veszett, akkor ilyen betegség nincs is. Louis Moore azonban nem adott hitelt ennek a kijelentésnek, Shirleynek csak azt mondta, amivel megnyugtathatta, bátoríthatta, s a lány hitt is neki, és akár igaza volt, akár tévedett, Shirley esetében a harapás nem járt semmiféle következménnyel.

Eltelt a november, eljött a december, Sympsonék már igazán útra készülődtek, múlhatatlanul fontos volt nekik, hogy karácsonyra már otthon legyenek. Csomagoltak, néhány nap múlva indulni akartak.

Egy téli estén, itt-tartózkodásuk utolsó hetében, Louis Moore ismét elővette kis zsebkönyvét, és a következőket írta bele:

„Édesebb, mint valaha. Amióta az a kis felhő eloszlott, minden ernyedtsége, sápadtsága eltűnt. Csodálatos volt látni, hogy az ifjúság mágikus ereje mily gyorsan visszaadta rugalmasságát és viruló szépségét. Reggeli után, ma délelőtt, amikor már láttam, beszélgettem vele, és - hogy úgy mondjam - testem minden atomjával éreztem őt, elhagytam napfényes társaságát, és átmentem a hideg szalonba. Fölvettem egy aranyozott kötésű kis könyvet, belenéztem, és láttam, hogy válogatott költemények vannak benne. Elolvastam egy-két verset. Nem tudom,

hogy bennem vagy a versekben volt-e a varázs, de a szívem megtelt meleg érzésekkel, meggyorsult az érverésem. A fagyos levegő ellenére szinte izzottam. Még én is fiatal vagyok, bár ő egyszer azt mondta: sohasem tekintett fiatalnak. Még alig vagyok harminc, vannak pillanatok, amikor az élet csupán fiatalságom következtében ragyogó színekkel sugárzik rám.

De ideje volt már a tanulószobába mennem, tehát odamentem. Délelőttönként egész kellemes hely ez a tanulószoba, a nap akkor még besüt a kis ablakon, a könyvek rendben sorakoznak, nem hevernek szanaszét papírok, a tűz élénken lobog, salak, hamu még nem gyűlt fel a kandallóban. Ott találtam Henryt és vele Miss Keeldart, akit a fiú magával hozott.

Mondtam, hogy édesebb, mint valaha. S ez így is van. Arcán mintha rózsa nyílna, nem égővörös, hanem halvány, finom; sötét szeme mindig tiszta és beszédes, amit mond, azt itt nem tudom visszaadni, ez olyan beszéd, amit csak látni lehet, hallani nem, s amilyennel nyilván az angyalok érintkeznek egymással, amikor csend van a mennyben. Haja mindig sötét, mint az éj, és finom, mint a selyem; a nyaka mindig szép, hajlékony és karcsú, de ezúttal mindkettőnek valami új varázsa volt. A fürtök puhák, mint az árnyék, s a váll, amelyre omlanak, akár egy istennőé is lehetne. Valamikor csak láttam a szépséget, most azonban érzem.

Henry éppen felmondta a leckéjét neki, mielőtt elém állt volna vele, Shirley egyik kezében a könyvet tartotta, a másikat Henry fogta. Ennek a fiúnak több kiváltság jut, mint amennyi megilleti. Ő mer simogatni, és őt is simogatják. Mennyi gyengédséget és együttérzést kap ettől a lánytól. Túl sokat! Ha ez így megy tovább, néhány év múlva, amire végképp kialakul a lelke, Henry leteszi Shirley oltárára a magáét, amint én is odatettem az enyémet.

Láttam, Shirley szeme megrebbent, amikor beléptem, de nem nézett fel. Mostanában szinte sohasem pillant rám, hallgataggá vált, ritkán szól hozzám, s az én jelenlétemben másokkal is alig beszél. Borús pillanataimban közönynek, idegenkedésnek vagy más effélének tulajdonítom ezt a változást. Derűs kedvemben másképp értelmezem: azt mondom, ha egyenrangú volnék vele, azt gondolnám, hogy ez félénkség, szemérmesség, és a szemérmesség mögött szerelem. Az én helyzetemben azonban merhetek-e ilyesmi után kutatni? És ha megtalálnám, mit kezdhetek vele?

Ma délelőtt merészségem azzal jutalmazott, hogy sikerült egy órát együtt töltenem vele, odáig jutottam, hogy nemcsak *vágytam*, de *akartam* is kettesben beszélgetni vele. Nagyon határozottan az ajtóhoz szólítottam Henryt, és habozás nélkül azt mondtam: - Menj, fiam, ahová akarsz, de amíg nem hívlak, ne gyere vissza.

Láttam Henryn, hogy nem nagyon tetszik neki ez a leléptetés. Fiatal még ez a gyerek, de gondolkodó elme. Töprengő tekintete néha furcsa fénnyel pihen meg rajtam, félig-meddig érzi, mi fűz Shirleyhez, félig-meddig sejti, hogy az a tartózkodás, amivel engem kezel, nagyobb örömforrás, mint minden dédelgetés, amelyben ő részesül. A fiatal, sánta siheder oroszlán olykor rám mordul, amiért megszelídítettem és magamhoz édesgettem az ő nőstény oroszlánját, és sem a megszokott fegyelem, sem az ösztönös szeretet nem tartja vissza ettől. Menj, Henry, meg kell még tanulnod, hogy kivedd a részed az élet keserűségéből, mint Ádám egész fajtája a múltban és jövőben, a te sorsod sem lehet kivétel, nem térhet el a közös sorstól. Légy hálás, hogy elnéznek érzéseid fölött, ily korán, amikor azok még nincsenek semmiféle rokonságban a szenvedéllyel. Egyórai bosszúság, az irigység egy kis nyilallása, ennyi az egész, ez fejezi ki azt, amit érzel. Érzéseid klímája még nem tud a féltékenységről, amely forró, mint a delelő nap, a dühről, mely pusztít, akár a trópusi vihar.

Leültem íróasztalomhoz, mint rendesen, éppen úgy, ahogy szoktam, szerencsére van erőm ahhoz, hogy túláradó érzelmeimet külső nyugalommal leplezzem. Senki sem sejtheti, aki mozdulatlan arcomra tekint, hogy micsoda forgatag örvénylik néha szívemben, elárasztja

gondolataimat, összezúzza higgadtságomat. Jó dolog, ha az emberben megvan a képesség, hogy rendíthetetlen nyugalommal tör célja felé, anélkül, hogy fegyelmezetlen gesztussal riasztaná meg beszélgető társát. Ma délelőtt nem szándékoztam egyetlen szerelmes szót is kiejteni előtte, vagy akár csak egy pillanatra felfedni, miféle tűz emészt. Sohasem voltam elbizakodott, nem is leszek soha, semhogy önzőnek vagy haszonlesőnek látsszam, inkább elszántan fölállok, nagy erőfeszítéssel elszakítom magam tőle, itthagyom, és a földgömb másik oldalán kezdek új életet, még ha rideg és kopár is ez élet, mint a szikla, melynek lábát örökkön mossa a sós áradat. Ma délelőtt arra készültem, hogy jól kifürkészem a lelkét, olvasok a szívében, mert tudni akartam, mielőtt elmegyek, mit hagyok itt.

Néhány lúdtollat kellett írótollá faragnom. A legtöbb embernek reszketett volna a keze, ha ennyire zaklatott a szíve, az enyém meg se rezzent, csak végezte dolgát, s a hangom is szilárd volt, amikor megszólaltam:

- Mához egy hétre egyedül lesz Fieldheadben, Miss Keeldar.

- Igen, azt hiszem, a nagybátyám végleg úgy döntött, hogy mennek.

- Mr. Sympson elégedetlenül hagyja itt magát.

- Nincs velem megelégedve.

- Úgy megy el, ahogy jött, kárba veszett utazás volt, és ez megalázó.

- Remélem, ez a kudarc elveszi a kedvét a további tervektől.

- A maga módján Mr. Sympson őszintén jót akart magának. Mindenben, amit tett, vagy amit tenni akart, a legjobb szándék vezette.

- Kedves magától, hogy védelmébe veszi azt az embert, aki arra vetemedett, hogy ilyen arcátlanul bánjon magával.

- Sohasem botránkozom meg, és nem viseltetem rosszindulattal az iránt, aki jelleméből fakadóan beszél, márpedig az a közönséges és durva támadás, melyet akkor intézett ellenem, amikor leforrázva kullogott el magától, nagyon is a jelleméből következett.

- Szóval ezentúl nem lesz Henry nevelője?

- Egy időre elválok Henrytől, de ha ő meg én megérjük, még találkozunk valamikor, mert szeretjük egymást, én viszont örökre kirekesztettem magam a Sympson család köréből. Szerencsére ez a változás nem juttat zátonyra, csak sietteti régi tervem megvalósítását.

- Magát semmiféle változás nem éri védtelenül, ebben biztos voltam. Maga mindig higgadtan készül fel a hirtelen változásokra. Mindig azt gondoltam, úgy áll a világban, mint valami magányos, de éberen figyelő íjász az erdőben; a vállán lógó tegezben nemcsak nyílvessző van, hanem tartalék húr is az íjához. Ilyen a bátyja is. Maguk ketten, hontalan vadászok, nekivághatnak akár a legelhagyottabb nyugati vadonnak is. Maguknak minden sikerül. Kidöntött fából házat építenek, a sűrű erdőben tisztást vágnak, hogy termőföldjük legyen, a bölény céltáblája lesz puskájuknak, és a lövésre leeresztett szarvval, görnyedten, hódolattal lerogy a lábuk elé.

- És talán feleséget is szerzünk valamelyik indián törzsből, a Feketelábúak vagy a Laposfejűek közül.

- Nem, ezt nem hiszem - mondta Shirley habozva. - A vadak piszkosak, gondolom, azaz remélem. Egyikük sem osztaná meg a tűzhelyét azzal, akivel nem tudná ugyanakkor szívét is megosztani.

- Hogy jutott az eszébe a vadnyugat, Miss Keeldar? Velem tartott lélekben, amióta nem láttam? Belépett ábrándjaim világába, és belenézett az agyamba, amikor a jövő terveit kovácsoltam?

Shirley apró darabokra tépett egy papírszeletet, melyet a begyújtáshoz használnak, a kandalló elé állt, darabkát darabka után dobált a tűzbe, és elgondolkozva nézte, amint elégnek. Nem szólt.

- Hogyan találta ki, hogy mi a szándékom?

- Nem tudok semmit, csak most kezdek rájönni. Vaktában beszéltem.

- S ez a vaktában való beszéd olyan, mint a jövendölés. Soha többé nem leszek nevelő, Henry és maga után nem vállalok több tanítványt; nem ülök napról napra más ember asztalánál, nem leszek többé semmiféle család függeléke. Harmincéves férfi vagyok, és tízéves korom óta nem voltam szabad. Úgy szomjazom a szabadságra, szenvedélyesen áhítozom rá, éjjel-nappal csak erre vágyom, szívesen kelek át az Atlanti-óceánon, hogy megtaláljam. Még az érintetlen őserdőbe is utánamegyek. Nem fogadom házamba a vadember lányát rabszolgának, hiszen abból nem lehet feleség. Olyan fehér nőt, akit szeretek is, s el is jönne velem, nem ismerek, de abban biztos vagyok, hogy vár rám a szabadság, ott ül egy fenyő alatt, és ha hívom, bejön a gerendaházamba, és magamhoz ölelhetem.

Shirley nem bírta hallgatni, hogy ilyen józanul beszélek, mikor ő annyira megindult. Jól volt ez így, azt akartam, hogy elérzékenyedjék. Nem tudott felelni nekem, és rám nézni sem. Szomorú lettem volna, ha bármelyiket is képes megtenni. Arca pírban égett, mintha egy piros virág szirmain áttűző napsugár vetné rá fényét. Lesütötte szemét, fehér szemhéján, sötét pilláján bűbájosan remegett a félig fájdalmas, félig gyönyörűséges tartózkodás. Hamarosan úrrá lett indulatain és érzésein. Láttam, hogy ébredezik benne a dacos, parancsoló ösztön. Shirley leült. Leolvastam arcáról gondolatait. Ilyesmiket gondolt: tudom, hol a határ, és semmiképpen sem lépem át. Érzem, tudom, hogy mennyit árulhatok el érzelmeimből, és mikor kell megállnom. Elmentem bizonyos távolságig, addig, amit az igaz, független női természet lealacsonyodás nélkül megenged, most itt állok, s egy tapodtat sem megyek tovább. A szívem meghasad, ha csalódás éri, de csak hasadjon meg, ettől még nem leszek becstelen, se szememben testvéreim nem válnak azzá általam. Inkább a szenvedés, mint a lealacsonyodás! Inkább halál, mint árulás!

Ezt mondtam magamban: ha szegény volna, a lába előtt térdelnék. Ha alacsony származású volna, magamhoz ölelném. Egy-egy griffmadár vigyáz rá jobbról-balról: a vagyona és a rangja. A szerelem csak néz, vágyakozik, és nem mer tenni semmit. A szenvedély ott settenkedik körülötte, de megláncolva; az igazság, az odaadás visszariad. Aki elnyeri őt, semmit sem veszít, nem hoz áldozatot, csakis nyerhet, s ezért oly kimondhatatlanul nehéz.

De akár nehéz, akár nem, valamit tennem, valamit mondanom kell. Nem tudtam, de nem is akartam tovább hallgatni ennyi szemérmes, néma szépség előtt. Megszólaltam, még mindig higgadtan beszéltem, de ha szavaim nyugodtak voltak is, éreztem, hogy pontos, kerek, mélyből jövő, amit mondok.

- De azért tudom, különös helyzetbe kerülök azzal a hegyi nimfával: a szabadsággal. Azt gyanítom, közeli rokona a magánynak, amelytől egész életemben meg akartam szabadulni. Különös lények ezek az oreászok; földöntúli varázzsal szállnak le az emberhez, mint valami csillagos este, féktelen, de nem meleg örömet fakasztanak, szépségük a bátor lelkek szépsége, örömük nem az élet öröme, hanem a természet évszakainak és tájainak öröme; övék a reggel harmatos üdesége, az est bágyadt pírja, a hold békéje, a felhők játéka. Nem erre vágyom, valami mást akarok. Ezt a tündéri ragyogást hidegnek látom, fagyosnak érzem. Nem vagyok

költő, nem érem be elvont dolgokkal. Maga, Miss Keeldar, olykor gúnyosan nevetve materialista filozófusnak nevezett, és arra célzott, hogy nekem elég az anyagi világ. Kétségkívül tetőtől talpig materialista vagyok, de ha dicső is a természet, ha mélységesen csodálom is a megbízható szív megbízható erejével, jobban szeretném egy kedves, szeretett feleség szemével látni, mint az Olümposz legelső istenasszonyának vad szemgolyóján keresztül.

- Júnó nem tudná úgy elkészíteni a bölény-vesepecsenyét, ahogy maga szereti - mondta Shirley.

- Nem tudná. De megmondom magának, ki tudná: valami szegény, egyedülálló árva lány. Bárcsak találnék ilyet! Legyen elég szép, hogy szerethessem, gondolkozzék és érezzen ízlésem szerint; legyen tanult, becsületes és szerény. Nem törődöm azzal, mennyit tud, de örülnék, ha megtalálnám benne azoknak a kedves, természetes képességeknek csíráit, amelyekkel semmiféle szerzett tudás fel nem ér, bármilyen vérmérsékletű legyen is, akit a sors nekem szánt, meg tudok birkózni a legszertelenebbel is. Egy ilyen teremtésnek szívesen lennék előbb a nevelője, azután a férje. Megtanítanám az anyanyelvemre, a szokásaimra, az elveimre, aztán megjutalmaznám szerelmemmel.

- Megjutalmazná! Teremtő Úristen! Megjutalmazná! - kiáltott fel Shirley lebiggyesztve száját.

- És ezerszer kapnám vissza tőle, amit neki adtam.

- Ha ő is úgy akarná, tisztelt uram.

- Akarni fogja.

- Az előbb azt mondta, megbirkózik bármilyen vérmérsékletű lánnyal, akit a sors magának szánt. A kényszer a kova, mely szikrát csihol a lélek acéljából.

- A szerelem pedig az ütésre kipattanó szikra.

- Ki törődik az olyan szerelemmel, amely csupán szikra? Fölfelé száll, aztán eltűnik.

- Meg kell találnom azt az árva lányt. Mondja, Miss Keeldar, hogy akadhatnék rá?

- Hirdessen, és el ne mulassza hozzátenni, amikor felsorolja a követelményeit, hogy jó szakácsnőnek is kell lennie.

- Meg kell találnom, és ha megtalálom, feleségül veszem.

- Maga aztán nem! - Shirley hangjából itt hirtelen különös, megvető hangsúly érződött ki.

Örültem ennek, sikerült fölráznom eddigi mélázó hangulatából, még jobban fel akartam zaklatni.

- Miért kételkedik ebben?

- Elveszi feleségül? Maga?!

- Igen, persze, semmi sem nyilvánvalóbb ennél. Elvehetem, meg is teszem.

- Az ellenkezője nyilvánvaló, Mr. Moore.

Bájos volt ebben a kedvében, amint egyre erősödött a megvetés, a félig sértő gőg, harag, gúny szép, nagy szemében, mely most olyan volt, mint egy sólyomfióka szeme.

- Lenne szíves megmondani, Miss Keeldar, mi az indoka ennek a véleményének?

- Szeretném tudni, hogy sikerül majd magának megházasodnia?

- Könnyen és gyorsan fog menni, ha megtalálom a megfelelő személyt.

- Fogadja csak el a nőtlenséget! - És kezével olyan mozdulatot tett, mintha adna nekem valamit. - Vegye úgy, hogy ez a sorsa!

- Nem, nem adhat nekem olyasmit, ami már az enyém. Harminc éve nőtlen vagyok. Ha valami ajándékot akar adni nekem, búcsúajándékot, örök emléket, meg kell változtatnia kegyes szándékát.

- Akkor kapjon rosszabbat!

- Hogyhogy? Mit? - kérdeztem mohó türelmetlenséggel, s éreztem, hogy ez meg is látszik rajtam. Oktalanság volt elrugaszkodnom a nyugalom horgonyáról, hacsak egy pillanatra is, mert ezzel eddigi előnyömet Shirleynek adtam át. A harag kis szikrája gúnnyá olvadt, és csúfondáros mosolyban terült szét az arcán.

- Olyan nőt vegyen feleségül, aki udvarol magának, hogy kímélje a maga szemérmességét, és a nyakába akaszkodik, hogy megkímélje magát az aggályaitól.

- Ki lenne az? Igazítson útba!

- Bármelyik kövér özvegy, akinek már volt néhány férje, és ért az ilyesmihez.

- Tehát nem kell gazdagnak lennie? Ó, azok a gazdagok!

- Maga aztán sohase szedte volna le az aranyalmák termését. Nincs bátorsága szembeszállni az örökké éber sárkánnyal, és annyi ravaszság sincs magában, hogy kikérje Atlasz segítségét.

- Milyen mérges és fölényes.

- És maga még fölényesebb. Szörnyen büszke, pedig alázatosságot színlel.

- Nem vagyok független, tudom, hol a helyem.

- Én meg nő vagyok, én is tudom, hol az enyém.

- Szegény vagyok, tehát büszkének kell lennem.

- Nekem is megvannak az előírt kötelezettségeim, amelyek éppoly szigorúak, mint a magáéi.

Elérkeztünk a kritikus ponthoz, némán néztünk szembe egymással. *Ő* nem adja be a derekát, ezt éreztem. Ennél többet azonban nem éreztem, nem is láttam. Volt még néhány pillanatom, közeledett a vég, hallottam gyors szárnycsapásait, de hogy elodázzam, késlekedni fogok, várni, beszélni, és ha a helyzet kényszerít, cselekedni. Nem szoktam sietni, soha életemben nem siettem. A kapkodó emberek tűzforrón isszák a létezés nektárját, én úgy szeretem, ha hűvös, mint a harmat. Tovább beszéltem.

- Úgy látom, Miss Keeldar, éppoly kevéssé valószínű, hogy maga férjhez megy, mint hogy én nősülök. Tudom, hogy visszautasított három, ha nem négy előnyös házassági ajánlatot, és azt hiszem, az ötödiket is. Kikosarazta Sir Philip Nunnelyt?

Hirtelen és váratlanul szegeztem neki a kérdést.

- Azt hitte, hozzámegyek?

- Gondoltam, talán.

- És miből gondolta, ha szabad kérdeznem?

- Hasonló a rangjuk, a koruk, kellemesen ellentétes a vérmérsékletük, mert Sir Philip szelíd és szeretetre méltó, s végül a szellemi ízlésük is egyezik.

- Gyönyörű mondat volt! Szedjük csak darabokra. Hasonló a rangunk? Magasan felettem áll; szíveskedjék csak összehasonlítani az én majoromat az ő palotájával. A rokonsága lenéz

engem. Korban összeillünk? Ugyanabban az évben születtünk, ő tehát csak fiú még, én pedig már nő vagyok; minden tekintetben tíz évvel vagyok idősebb nála. Ellentétes a vérmérsékletünk? Ő szelíd és szeretetre méltó, én pedig... mondja meg hát, mi vagyok?

- Húga az okos, villámgyors, tüzes, foltos leopárdnak.

- És maga mégis összepárosítana azzal a kamasszal, amikor az eljövendő boldog időszak millió évszázadnyira van még az emberiségtől; magasan fent a hetedik mennyországban az az arkangyal még nem kapott megbízást, hogy leszálljon hozzánk. Maga igazságtalan barbár! Egyezik a szellemi ízlésünk? Ő szereti a versfaragást, én pedig gyűlölöm.

- Csakugyan? Ez aztán az újság!

- A fejem búbjától a lábam hegyéig borzongok, ha versmértéket látok, vagy összecsengő rímeket hallok, valahányszor a Rendházban vagyok, vagy Sir Philip jön el Fieldheadbe. Egyezik, az ám! Gyártottam én valaha ilyen szonetteket és stanzákat, amelyek olyan törékenyek, mint a hajszálvékony üveg? És mondtam valaha, hogy azokat a krajcáros üveggyöngyöket valódi briliánsoknak tartom?

- De meglehetett volna az az öröme, hogy magasabb színvonalra emeli a bárót, fejleszti az ízlését.

- Emelni és fejleszteni! Tanítani és nevelni! Tűrni és elnézni! Eh! A férjem az nem a kisbabám. Nem óhajtom feladni neki a napi leckét, és gondoskodni róla, hogy megtanulja, és egy cukrozott szilvával jutalmazni, ha jól végzi a dolgát, türelmes, töredelmes, töprengő fejmosásban részesíteni, ha rosszul. De illik a nevelőhöz, hogy a tanítás örömérőll beszéljen. Úgy képzelem, maga ezt tartja a legszebb foglalkozásnak a világon. Én nem! Nekem borsózik a hátam tőle. Férjet tökéletesíteni! Nem! Én ahhoz ragaszkodom, hogy a férjem tökéletesítsen engem, különben faképnél hagyom.

- Tudja isten, erre szükség is van.

- Hogy érti ezt, Mr. Moore?

- Ahogy mondom. A tökéletesítésre feltétlenül szükség van.

- Ha maga nő volna, elbájolóan tanítaná a férjeurát. Ez illene is magához, hiszen a tanítás a hivatása.

- Szabad kérdeznem, pillanatnyi igazságos és szelíd hangulatában ki akar csúfolni, amiért nevelő vagyok?

- Igen, nagyon is, és minden egyébért is, minden olyan fogyatékosságáért, amivel keservesen tisztában van.

- Például amiért szegény vagyok?

- Természetesen. Ez fájó pontját érinti. Maga sértődött a szegénysége miatt, örökké ezen töpreng komor képpel.

- De ha egyszer semmim sincs, csúf személyemen kívül nem ajánlhatok fel semmit a nőnek, aki majd úrrá lesz a szívemen.

- Pontosan így van. Csúnyának szokta magát nevezni, nagyon érzékeny az arcvonásaira, mert nem egészen Apolló-szabásúak. Többet szidja őket, mint kellene, abban a halvány reményben, hogy mások majd ejtenek egy-két szót a védelmükben, amit pedig nem kap meg. Annyi bizonyos, hogy a maga arcával nincs mit hencegni, se egy szép vonás, se egy szép szín nincs rajta.

- Hasonlítsa össze a magáéval.

- Olyan, mint egy egyiptomi istené, egy nagy, homokba temetett kőfej. De mégsem, nem mondok ilyen magasztos hasonlatot, inkább olyan, mint a Tatár feje. Maga a vérebem unokatestvére. Azt tartom, maga annyira hasonlít hozzá, amennyire csak ember hasonlíthat egy kutyához.

- A Tatár jó barátom. Nyáron, amikor kora reggel maga kiszalad a mezőre, hogy harmattal nedvesítse a lábát, hogy a szellő felfrissítse az arcát, és szétzilálja a haját, mindig magával viszi; néha azzal a füttyjellel hívja, amelyet tőlem tanult. Az erdő magányában, amikor azt hiszi, hogy a Tatáron kívül senki se hallja, azt a dallamot fütyüli vagy énekli, amit tőlem lesett el. Azt nem kérdem, honnan fakad az érzés, ami ebből a dallamból kicsendül, mert tudom, hogy a szívéből fakad, Miss Keeldar. Téli estéken a Tatár a maga lábánál hever, megengedi, hogy a fejét a maga ölébe hajtsa, és hogy a selyemruhája szegélyén feküdjön. Durva bőre jól ismeri a maga kezének érintését, láttam egyszer, hogy megcsókolta a csillagot, azt a hófehér foltot a kutya széles homlokán. Veszedelmes azt mondania, hogy olyan vagyok, mint a Tatár, ez azt jelenti, igényt tarthatok rá, hogy velem is úgy bánjon, mint vele.

- Tisztelt uram, talán ki tudja csikarni ezt abból a szegény, egyedülálló, fiatal árva leányból, ha megtalálja.

- Vajon találhatok-e olyat, amilyent elképzelek magamnak? Olyasvalakit, akit először megszelídítek, aztán tanítok, előbb betöröm, utána dédelgetem. Kiemelem az elhagyatott, büszke teremtést a szegénységből, megmutatom neki, hogy én vagyok az erősebb, azután elnéző leszek a szeszélyes hangulatai iránt, melyeket addig sohasem igyekeztek áthangolni vagy elnézni. A nap huszonnégy órájában talán tizenkétszer is tanúja lehetnék, amint váltakozva hol bosszankodik, hol meghajol akaratom előtt, és a végén talán, amikor nevelése befejeződött, türelmes, mintaszerű anyja lesz vagy egy tucat gyereknek, csak olykor-olykor paskolja meg szeretettel a kis Louis fenekét, hogy ezzel törlessze az óriási adósság kamatát, mellyel a gyerek apjának tartozik. És mennyi csókot kapnék az én árva lányomtól! - folytattam. - Esténként a küszöbön állva lesné hazaérkezésemet, a karomba futna, és ragyogó tisztán és melegen tartaná a tűzhelyemet. Istenáldotta gondolat, meg kell őt találnom!

Shirley szeme éleset villant, kinyitotta a száját, aztán újra összezárta ajkát, és indulatosan elfordult.

- Mondja, Miss Keeldar, hol lehet az a lány?

Újabb indulatos, fölényes mozdulat.

- Tudnom kell! Maga megmondhatja, és meg is fogja mondani.

- Sose fogom.

Shirley megfordult, menni készült. Engedhettem, hogy most is itthagyjon, mint annyi más alkalommal? Nem, túl messze mentem, be kellett fejeznem. Túl közel jutottam a célhoz, el kellett érnem. A kételyek, a határozatlanság minden terhét egy csapásra el kellett vetnem, és a tiszta igazat kellett kimondanom. Végig kellett játszania a szerepét, tudnom kell, hogy voltaképpen mi ez a szerep, és nekem is ki kell tartanom a magamé mellett.

- Egy pillanatra - mondtam, és rátettem a kezem a kilincsre, de nem nyitottam ki. - Hosszasan beszélgettünk ma délelőtt, de még nem mondtuk ki az utolsó szót. Most magán a sor, hogy kimondja.

- Mehetek?

- Nem. Őrzöm az ajtót. Inkább meghalok, de nem engedem, hogy most itthagyjon anélkül, hogy kimondaná a szót, amelyet annyira várok.

- Miféle szót vár tőlem?

- Azt, amiért majd meghalok, amit hallanom *kell*, és hallani is *fogok*, mert most ki kell mondania!

- Mr. Moore, fogalmam sincs, mire gondol. Maga egészen más, mint lenni szokott, mintha kicserélték volna.

Magam is úgy véltem, hogy egészen más vagyok, mint a szokott magam, mert megijesztettem őt, ezt láttam, de ez helyes volt. Meg kellett ijesztenem, ha meg akartam nyerni.

- Nagyon jól tudja, mire gondolok. Most először állok úgy maga előtt, hogy önmagam vagyok. Elhajítottam a nevelőt, s engedje meg, hogy bemutassam magának a férfit, és ne feledje, hogy ez a férfi úriember.

Reszketett. Ő is rátette kezét a kilincsre, mintha el akarná mozdítani róla az enyémet. Puha érintésével is megpróbálhatta volna meglazítani fogásomat, de akkor összeforrt volna a kezünk. Érezte, hogy erőtlen, elállt a szándékától. Megint reszketett. Hogy én milyen változáson mentem át, azt nem tudnám megmondani, de az ő felindulásából új erő költözött belém. Már nem nyomasztott, nem izgatott sem a birtoka, sem a pénze, nem gondoltam rá, eszembe se jutott, semminek, jelentéktelennek tartottam - nem tudott elkeseríteni. Csak őt láttam, szép, fiatal termetét, báját, méltóságát és leányos szemérmességét.

- Kis tanítványom - mondtam.

- Tanítómesterem - hangzott a halk válasz.

- Valamit meg kell mondanom magának.

Lehajtott fejjel várakozott, fürtjei előrehulltak.

- Meg kell mondanom, hogy négy éve a szívembe zártam, és most már nem tudnám kitépni onnan. Ki kell jelentenem, hogy megbabonázott az értelmem és élettapasztalatom ellenére, és a társadalmi és vagyoni helyzetünk különbözősége ellenére. Úgy nézett rám, úgy beszélt, úgy mozgott előttem, úgy mutatta meg hibáit és erényeit, vagyis inkább szép jellemvonásait, azok nem oly ridegek, mint az erények. Beleszerettem, szeretem egész lelkemmel és erőmmel. Most végre kimondtam.

Láttam, hogy szeretne valamit mondani, de nem talált szavakat; megpróbálta összeszedni magát, de hiába, s én szenvedélyesen csak azt ismételtem, hogy szeretem.

- No és még mit akar mondani, Mr. Moore? - Csak ennyit szólt olyan hangon, amely indulatosnak hangzott volna, ha el nem csuklik.

- Nincs semmi mondanivalója? Nem szeret?

- Egy kicsit.

- Engem nem lehet kínozni, most még játszani sincs kedvem.

- Nem akarok játszani, menni akarok.

- Csodálkozom, hogy van bátorsága távozásról beszélni ebben a pillanatban. Csak úgy elmegy! A szívemmel a kezében, hogy lerakja az öltözőasztalára, aztán beleszurkálja a gombostűit. Nem mozdul innen, nem engedem ki a kezemből, amíg nem kapok biztosítékot, zálogot zálogért, szívet szívért.

- Amit maga akar, az elkallódott. Egy idő óta nincs. Hadd menjek, majd megkeresem.

- Mondja, hogy ott van, ahol gyakran a kulcsai is. Szóval: nálam.

- Ezt magának kell tudnia. És hol vannak a kulcsaim, Mr. Moore? Most jut eszembe, igazán elvesztettem őket, pedig Mrs. Gill pénzt kért, és nálam nincs, csak ez a hatpennys.

Előhúzta köténye zsebéből a pénzdarabot, és felmutatta a tenyerén.

Mókázhattam volna vele, de ezúttal semmi értelme nem lett volna. Élet vagy halál forgott kockán. Megragadtam a kezet, melyen a pénz feküdt, és megkérdeztem:

- Haljak meg maga nélkül, vagy éljek magáért?

- Tegyen úgy, amint a kedve tartja! Távol áll tőlem, hogy én írjam elő magának, mit tegyen.

- A maga szájából akarom hallani, hogy száműzetésre ítél-e, vagy reményt ébreszt bennem?

- Menjen. El tudom viselni, ha elhagy.

- Talán én is kibírom maga nélkül, de feleljen, Shirley, tanítványom, királynőm, felelj nekem!

- Haljon meg nélkülem, ha úgy akarja, vagy éljen értem, ha mer.

- Nem félek magától, kis nőstény leopárdom. Van bátorságom magáért és magával élni, ettől a perctől halálom órájáig. Nos, végre az enyém vagy. Sose engedlek el többé! Bárhol lesz is az otthonom, te vagy a választott élettársam. Ha Angliában maradok, te is ott maradsz, ha átkelek az óceánon, te is velem jössz. Összeforrt az életünk, összefonódott a sorsunk.

- Tehát egyenlőek vagyunk, tisztelt uram? Egyenlőek vagyunk végre?

- Te fiatalabb vagy, törékenyebb, gyengébb és tudatlanabb, mint én.

- Jó leszel hozzám, és sosem fogsz zsarnokoskodni?

- Megengeded, hogy lélegzethez jussak, nem zavarod össze az eszemet? Ne mosolyogj most, forog velem a világ. A nap szédítő, vörös tűz, az ég lila örvényként kavarog fölöttem.

Erős férfi vagyok, de megtántorodtam beszéd közben. Az egész világ hihetetlennek tűnt, a színek izzóbbak, a mozgások gyorsabbak lettek, s az élet döntőbb fontosságot kapott. Egy pillanatig alig láttam őt, de hallottam szívfájdítóan édes hangját. Varázserejét nem tompította az együttérzés, talán nem is tudta, hogy mit érzek.

- Nőstény leopárdnak nevezett, gondolja meg, a leopárdot nem lehet megszelídíteni - mondta Shirley.

- Akár szelíd, akár vérengző, akár vad, akár kezes, mégis az *enyém* vagy.

- Örülök, hogy ismerem és megszoktam a gondozómat. Csak az ő szavára hallgatok, csak az ő kezének engedek, csak az ő lábánál fogok megpihenni.

Visszavezettem a székéhez, és én is leültem melléje. Azt akartam, hogy tovább beszéljen, nem tudtam betelni hangjával és szavaival.

- Mennyire szeretsz? - kérdeztem.

- Tudod te azt jól. Nem akarlak elbizakodottá tenni, nem akarok hízelegni neked.

- Félig se tudom. A szívem táplálék után sóvárog. Ha tudnád, milyen szörnyen éhes, sietve lecsillapítanád egy-két kedves szóval.

- Szegény Tatár! - mondta, és végigsimította, megveregette a kezem. - Szegény fickó, erős barátom, Shirley kedvence, heveredj elém.

- Nem fekszem le addig, amíg nem vetsz oda nekem egy kedves szót.

Ekkor végre megkaptam tőle.

- Drága Louis, légy hű hozzám, ne hagyj el sohasem! Nem érdekel az élet, ha nem melletted tölthetem el.

- Még egy kicsit.

Most valami mást adott, nem szokta kétszer ugyanazt az eledelt kínálni.

- Uram! - mondta és fölállt. - Ha még egyszer az életben olyan piszkos dolgokról beszél, mint a pénz vagy a szegénység, vagy a társadalmi különbség, azt a maga kockázatára teszi. Rendkívül veszélyes lenne, ha ezekkel az őrjítő aggályaival kínozna engem. Megtiltom, hogy tegye!

Forróság öntötte el az arcom, megint azt kívántam: bár ne lennék oly szegény, vagy ő ne lenne oly gazdag. Shirley látta pillanatnyi boldogtalanságomat, és megsimogatott. Gyötrődésem egyszerre mámoros örömbe csapott át.

- Mr. Moore - mondta, és rám emelte édes, komoly, nyílt arcát -, tanítson meg rá, és segítsen hozzá, hogy jó legyek. Nem kérem arra, hogy vegyen le a vállamról minden gondot és kötelességet, amely a birtokommal jár, de arra igen, hogy megossza velem a terhet, és mutassa meg, hogyan hordozzam jól a rám eső részt. A maga ítélete helyes, kiegyensúlyozott, a szíve jó, s az elvei egészségesek. Tudom, hogy bölcs, érzem a jóakaratát, hiszek a lelkiismeretességében. Legyen társam egy életen át, legyen vezetőm ott, ahol a tudásom nem elég, tanítómesterem, ha hibázok. Legyen mindig jó barátom.

- Isten engem úgy segéljen, így lesz."

Még egy szakasz következik a zsebkönyvből, ha tetszik olvasómnak, ha nem, akkor ugorja át.

„Sympsonék elmentek, de előbb mindent megtudtak és megértettek. A viselkedésem vagy a tekintetem nyilván elárult nekik valamit. Nyugodt voltam, de néha megfeledkeztem arról, hogy vigyázzak magamra. Tovább időztem a szobában, mint rendesen, nem tudtam elviselni, hogy ne legyek Shirley közelében, újra meg újra csak az ő társaságát kerestem, sütkéreztem benne, mint a Tatár a napfényben. Ha kiment a faburkolatú szalonból, ösztönösen felálltam, és én is kimentem. Nemegyszer megdorgált emiatt, de én mégis megtettem, mert az a gondolat motoszkált fejemben, hogy válthatok vele néhány szót a hallban vagy másutt. Tegnap alkonyatkor öt percre magunkra maradtunk a hallban a kandalló mellett. Szorosan egymás mellett álltunk, ő szemrehányást tett, s én élveztem a hangját. A Sympson lányok átmentek a hallon, és jól megnéztek bennünket. Nem húzódtunk el egymástól. Nemsokára újra elmentek mellettünk, és megint megnéztek. Aztán Mrs. Sympson jött, mi nem mozdultunk. Mr. Sympson ránk nyitotta az ebédlőajtót; kémkedő pillantását Shirley villámló tekintettel viszonozta, lebiggyesztette a száját, és dacosan hátravetette fürtjeit. Shirley pillantása magyarázó volt, de egyben kihívó is, ezt mondta: szívesen vagyok együtt Mr. Moore-ral, és nem törődöm vele, hogy megfelel-e ez a maga ízlésének!

Megkérdeztem Shirleytől: - Azt akarod értésére adni, hogy állnak a dolgok?

- Igen - mondta -, de a többit a véletlenre bízom. Nagy jelenet lesz, én nem siettetem, de nem is félek tőle. Neked azonban ott kell lenned, mert már kimondhatatlanul unom, hogy egyedül nézzek szembe vele. Ki nem állhatom, ha dühöng, olyankor félrelöki jó modorát, társasági álarcát, és kibújik belőle igazi énje, amit te így neveznél: *commun, plat, bas - vilain et un peu méchant*.[61] Tisztátlanok a gondolatai, le kellene sikálni őket kenőszappannal és kőporral. Azt hiszem, végtelenül jót tenne neki, ha belerakná a képzeletét Mrs. Gill kosarába a többi

[61] Közönséges, lapos, alantas kellemetlen és egy kicsit gonosz is.

szennyes mellé, és hagyná, hogy kifőzze a mosóüstben esővízzel és klórral. Remélem, elég jó mosónőnek tartasz?

Ma korán reggel úgy véltem, őt hallom lemenni az emeletről, és én is nyomban lent termettem. Nem tévedtem, ő foglalatoskodott a reggelizőszobában, ahol a szobalány éppen a portörlés vége felé tartott. Azért kelt ilyen korán, hogy egy kis búcsúajándékot készítsen, melyet Henrynek szánt. Hűvös fogadtatásban részesített, de én megértettem, és könyvemmel szép csendesen az ablakülléshez mentem, hogy ott olvassak, amíg a lány ki nem megy. Amikor egyedül maradtunk, még akkor sem siettem zavarni. Vele egy szobában tartózkodni, már az is boldogság, a kora reggelhez illő boldogság: derűs, nem teljes, de fokozható. Ha tolakodó lettem volna, tudom, hogy visszautasít. »Udvarlóknak nem vagyok itthon«, ez volt a homlokára írva. Tovább olvastam tehát, csak olykor-olykor, lopva pillantottam rá. Figyeltem, hogy lesz egyre lágyabb és nyíltabb az arckifejezése, hiszen érezte, hogy tiszteletben tartom a hangulatát. Élveztem a múló percek meghittségét. A távolság mind kisebbre zsugorodott közöttünk, s a dér észrevétlenül elolvadt. Egy óra sem telt belé, már ott ültem mellette, néztem, ahogy varr, magamba ittam kedves mosolyát, vidám szavait, melyekből bőségesen jutott nekem. Közvetlenül egymás mellett ültünk, jogunk volt ehhez, karom az ő székének hátán nyugodott; olyan közel ültem hozzá, hogy megszámolhattam az öltéseket, és láthattam varrótűjében a lyukat. Hirtelen kinyílt az ajtó.

Azt hiszem, ha ebben a pillanatban elrebbenek tőle, megvetett volna. De hála nyugodt természetemnek, ritkán rebbenek meg. Ha minden rendben van, jól, kényelmesen érzem magam, nem egykönnyen lehet megmozdítani engem; jól éreztem magam, nagyon jól, tehát nem mozdultam, egyetlen izmom sem rándult, alig néztem az ajtó felé.

- Jó reggelt, bácsi - üdvözölte Shirley azt a személyt, aki úgy állt ott a küszöbön, mintha a lába gyökeret vert volna.

- Miss Keeldar, már régóta van idelent Mr. Moore-ral kettesben?

- Igen, régóta, nagyon korán jöttünk le mind a ketten, még alig világosodott.

- Ez nagyon helytelen...

- Eleinte én is úgy gondoltam, haragudtam is egy kicsit, és nem voltam kedves. De amint látja, most már jó barátok vagyunk.

- Többet látok, mint amennyit szeretné, hogy lássak.

- Aligha, uram mondtam, mi nem leplezünk semmit. Ha megengedi, közlöm önnel, hogy minden további megjegyzését éppúgy hozzám is intézheti. Ettől a perctől fogva Miss Keeldar és a bosszúság között állok.

- *Maga!* Mi dolga lehet *magának* Miss Keeldarrel?

- Megvédem, vigyázok rá, és szolgálom őt!

- Maga, uram, maga, a nevelő?!

- Egyetlen sértő szót sem, uram! - vágott közbe Shirley. - Mr. Moore-t nem érheti tiszteletlen hang ebben a házban!

- És maga még a pártját fogja!

- A pártját? Természetesen.

Shirley hirtelen gyengéd mozdulattal fordult felém, mire én átkaroltam őt. Mindketten felálltunk.

- Jóságos Ejsten! - hangzott a kiáltás az ajtóban remegő reggeli köntös felől.

Azt hiszem, „Ejsten” lehet Mr. Sympson házi istenének vezetékneve, mert ha sarokba szorítják, mindig ezt a bálványt idézi.

- Jöjjön be, bácsi, és mindent megtud. Mondj el neki mindent, Louis.

- Csak merészeljen beszélni! A koldus! A gazfickó! A csaló képmutató! A gaz, hízelkedő, alávaló szolga! Táguljon innen, uram! Engedje el az unokahúgomat!

Shirley erősen magához szorított: - A leendő férjem mellett állok - mondta. - Ki merészelne hozzányúlni akár hozzá, akár énhozzám?!

- A férje mellett! - Sympson égnek emelte két karját, és lehuppant egy székre.

- Nem is olyan régen nagyon szerette volna tudni, kihez szándékozom feleségül menni. Akkor már tudtam, mit akarok, de még nem volt itt az ideje, hogy közöljem önnel. Most eljött az ideje, elhatározásom megérlelődött, végérvényes. Itt áll maga előtt a választottam: Louis Moore.

- Csakhogy ő nem lesz a magáé, és maga sem lesz az övé! - ordította vadul Sympson.

- Inkább meghalok, semhogy más legyen a férjem, meghalok, ha nem lesz az enyém.

Sympson olyan szavakra vetemedett, aminőkkel sosem piszkítanám be ezt a lapot. Shirley halálsápadt lett, egész testében remegett, elszállt az ereje. Lefektettem a pamlagra, csak megnéztem, hogy megbizonyosodjam, nem ájult-e el, de angyali mosolyával megnyugtatott. Megcsókoltam, és ha az életem függne tőle, akkor se tudnék pontosan beszámolni arról, mi történt a következő öt percben. Később ő mesélte el nekem, könnyek között, nevetve és remegve, hogy rettenetes lettem, mint akit démon szállt meg; elmondta, hogy otthagytam a pamlagot, és egy ugrással a szoba közepén termettem, s Mr. Sympson úgy tűnt el az ajtóból, mintha puskából lőtték volna ki, aztán én is eltűntem, és ő Mrs. Gill sikoltozását hallotta.

Mrs. Gill sikoltozott még akkor is, amikor magamhoz tértem. De ez már egy másik szobában történt, talán a tölgyfa burkolatú szalonban, ott álltam Sympson előtt, aki görnyedten ült egy széken, én meg a nyakkendőjét markoltam. Szeme vadul forgott üregében, azt hiszem, fojtogattam. A házvezetőnő kezét tördelve könyörgött, hogy hagyjam abba, én abban a pillanatban abba is hagytam, és egyszeriben olyan hidegnek éreztem magam, mint a kő. Megmondtam Mrs. Gillnek, hozassa el azonnal a Vörös Oroszlán batárját, Mr. Sympsonnal pedig közöltem, hogy abban a pillanatban, amikor a kocsi megérkezik, távoznia kell Field-headből. A félelemtől félig elvesztette ugyan az eszét, de azért kijelentette, nem megy. Megismételtem az előbbi parancsot, és hozzátettem: hozzanak rendőrt is magukkal. Azt mondtam Sympsonnak: - Vagy elmegy szépszerével, vagy kihajítom!

Azzal fenyegetőzött, hogy följelent, de én fütyültem rá. Egyszer már álltam így előtte, föléje magasodva, nem egészen olyan dühösen, mint most, de éppoly ridegen. Ez Sympson Groveban történt egy éjszaka, amikor betörők kísérelték meg, hogy bejussanak a házba, és ez a nyomorult, gyáva Sympson meg akarta kongatni a vészharangot, ahelyett, hogy bátran védekezett volna. Ekkor átvettem a ház urának szerepét, hogy megvédjem családját és házát, s ez sikerült is.

Amíg a batár meg nem érkezett, ott maradtam Sympson mellett, aztán kivezettem, ő közben folytonosan szitkozódott. Dühöngött, de ugyanakkor rettentően össze is zavarodott, szeretett volna ellenállni, de nem tudta, hogyan. Kiáltozva hívta feleségét és leányait. Nekik is megmondtam, hogy távozniuk kell, mihelyt elkészültek. El nem tudnám mondani, hogy dühében, izgalmában miket beszélt összevissza, de ez az őrjöngés képtelenné tette bármilyen

cselekvésre. Ez az ember mindig tehetetlen lesz, ha kellőképpen bánnak vele. Tudom, sohasem fog bíróság elé állítani, és ismerem a feleségét is, akin semmiségekben zsarnokoskodik, de fontos dolgokban aláveti magát az asszony akaratának. Fia iránti szeretetemmel már régen kiérdemeltem Mrs. Sympson örök anyai háláját. Néhány kisebb betegségében ápoltam Henryt, ahogy anyja mondta: jobban, mint bármelyik asszony, s ezt Mrs. Sympson már sohasem felejti el. Anya és leányai néma haraggal és felháborodással távoztak, de Mrs. Sympson azért mégis tisztel engem. Henry szorosan átkarolta a nyakamat, amikor beemeltem a kocsiba, és anyja mellé ültettem. Amikor megigazítottam a takarót Mrs. Sympson térdén, hogy meg ne fázzon, noha elfordította a fejét, láttam, könnyek szivárognak a szeméből. Minthogy haraggal hagyott itt, csak annál szenvedélyesebben fogja védelmezni ügyemet. Örülök ennek, nem magam miatt, hanem életem, bálványom, az én Shirleym miatt."

Egy hét múlva Louis ismét ír.

„Most Stilbró'-ban vagyok, átmenetileg egy barátomnál lakom, egy tanárembernél, aki munkájában hasznomat veszi. Mindennap átlovagolok Fieldheadbe. Vajon mikor lesz ez a ház otthonom, és úrnője az enyém? Nem érzem jól magam, nem vagyok nyugodt, el vagyok csigázva, néha gyötrődöm. Ha mostanában elnézem Shirleyt, alig tudom elhinni, hogy arcát egyszer a vállamhoz szorította, és gyengéden, bizalommal simult hozzám. Szerencsétlenné tesz, úgy érzem, nem vagyok biztonságban, ha meglátogatom, kerül, elhúzódik a közelemből. Ezekben a napokban egyszer elszántan fölemeltem az arcát, hogy jól belenézzek mély, sötét szemébe, de nehezen tudnám megmondani, mit olvastam ki belőle. Nőstény párduc! Az erdő gyönyörű szülötte! Ravasz, megszelídíthetetlen, páratlan természet! A láncát harapdálja, látom a fehér fogakat, amint át akarják harapni az acélt. A vad erdőkről álmodik, és a szűzi szabadság után sóvárog. Bárcsak eljönne megint az a Sympson, és kényszerítené, hogy fonja körém a karját! Bárcsak úgy érezné, hogy elveszíthet, amint én is úgy érzem, elveszíthetem őt. Nem, nem a végső veszteségtől félek, de ez a hosszú huzavona...

Most éjszaka van: éjfél. A délutánt s az estét Fieldheadben töltöttem. Néhány órával ezelőtt, amikor lejött a tölgyfa lépcsőn a hallba, elment mellettem. Nem tudta, hogy ott állok a félhomályban, a lépcső melletti ablak közelében, és kinézek a fagyos, csillagfényes estébe. Szorosan a lépcsőkorlát mellett haladt lefelé, nagy szeme félénken ragyogott felém. Mily tünékenynek, menekülőnek, feszültnek látszott - karcsúnak és gyorsnak, mint az üstökös csóvája.

Utánamentem a szalonba, és Mrs. Pryort meg Caroline-t találtam ott. Shirley hívta meg őket, hogy legyen társasága egy kis ideig. Fehér estélyi ruhájában, hosszú, hullámos hajzuhatagával, nesztelen lépteivel, sápadt arcával, csupa éj és csupa villám szemével - úgy éreztem - olyan, mint egy szellem, valami, amit elemekből szőttek össze: a szellő és a láng gyermeke, a napsugár és esőcsepp leánya, olyasvalami, amit sohasem lehet utolérni, megfogni, helyhez kötni. Szerettem volna megállni, hogy ne kövessem szememmel, amint ide-oda járkál, de lehetetlen volt. A másik két hölggyel beszélgettem, amennyire tudtam, de folyton csak őt néztem. Nagyon csendes volt. Azt hiszem, egy szót sem szólt hozzám, még akkor sem, amikor teával kínált. Aztán úgy esett, hogy Mrs. Gill kiszólította egy percre. Kimentem a holdfényes hallba, azzal a szándékkal, hogy beszélek vele, amikor visszajön. Sikerült.

- Miss Keeldar, álljon meg egy pillanatra - mondtam, amikor belépett.

- Miért? Ez a hall nagyon hideg.

- Nekem nem hideg, és mellettem magának sem szabad fáznia.

- De borzongok.

- Azt hiszem, a félelemtől. Miért fél tőlem? Ha távol van tőlem, nyugodt. Miért?

- Igazán félhetek attól, ha egy nagy, sötét manó elém áll a holdfényben.

- Ne, ne menjen! Maradjon velem egy kicsit. Váltsunk egy-két nyugodt szót. Három nap óta nem beszéltem magával így kettesben. Kegyetlenül megváltozott minden.

- Én nem akarok kegyetlen lenni - felelte elég melegen.

Voltaképpen melegség volt egész magatartásában, arcában, hangjában, de tartózkodás is, és valami szertefoszló, tovatűnő, megfoghatatlan.

- Igazán fájdalmat okoz nekem - mondtam. - Alig egy hete még jövendő férjének nevezett, és úgy is bánt velem. Most újra csak a nevelőt látja bennem. Mr. Moore-nak szólít, uraz, a szája nem jár rá a Louis névre.

- Nem, Louis, nem. Ez kedves, dallamos név, nem egykönnyen lehet elfelejteni.

- Akkor legyen melegszívű Louishoz. Jöjjön közelebb hozzá, és engedje őt is közelebb magához.

- Melegszívű vagyok - mondta, és úgy imbolygott a távolban, mint valami fehér árnyék.

- A hangja nagyon édes, nagyon halk - feleltem, és csendesen közelebb léptem hozzá -, engedékenynek látszik, de azért riadtnak is.

- Nem, teljesen nyugodt vagyok, és nem félek semmitől - biztatott.

- Semmitől, csak a rajongójától.

Fél térdre ereszkedtem, a kőlapokra a lába előtt.

- Tudja, Mr. Moore, új világban élek. Nem ismerem magamat, és nem ismerem magát sem. De álljon fel, ha így térdel előttem, zavarban vagyok, és nem tudom, mit csináljak.

Engedelmeskedtem, nem illett hozzám, hogy hosszasan ebben a helyzetben maradjak. Nyugalomért és bizalomért esedeztem, és nemhiába. Shirley újra bizalommal bújt hozzám.

- Nos, Shirley - mondtam -, megértheted, hogy korántsem vagyok boldog a bizonytalan, rendezetlen helyzetben.

- De igen, boldog vagy - kiáltotta sietve -, nem is tudod, mennyire boldog vagy! Bármilyen változás csak rosszabb lenne.

- Akár boldog vagyok, akár nem, nem bírom sokáig így, és nem is kívánhatod tőlem, ennél sokkal nagylelkűbb vagy.

- Légy okos, Louis, légy türelmes. Azért kedvellek, mert türelmes vagy.

- Akkor ne kedvelj tovább, inkább szeress. Tűzd ki az esküvőnk napját. Gondolj erre ma este, és határozz!

Shirley mormolt valamit, valami érthetetlent, de kifejezőt, kiszakította magát, vagy talán csak kibontakozott a karomból, és otthagyott.”

HARMINCHETEDIK FEJEZET
Kibontakozás

Igen, kedves olvasóm, most már rendeznünk kell a dolgokat. Csak röviden mondom el azoknak az embereknek a végső sorsát, akikkel ebben a történetben megismerkedtünk - nem valamennyiét, csak néhányét -, aztán kezet fogunk, és egy időre elbúcsúzunk egymástól.

Nézzük hát a segédlelkészeket, akiket - bár régóta elhanyagolunk - nagyon megszerettünk. Szerény érdem, lépj elő! Látom, Malone készülődik már a szólításra. Ő aztán tudja, hogy róla van szó, ha az előbbi szavakat hallja.

Nem, Peter Augustus, nincs semmi mondanivalóm számodra. De nem is lenne értelme. Nem tudom rászánni magam, hogy elmondjam tetteidnek és sorsodnak megható történetét. Nem tudod, Peter, hogy a józan ítéletű olvasóknak is megvannak a maguk rögeszméi? Hogy a kendőzetlen igazság nem ér célt, a puszta tények emészthetetlenek? Nem tudod, hogy a valóságos malac visítását éppoly kevéssé élvezik manapság, minta hajdani szép időkben? Ha elmondanám, hogy életed és sok locsogásod milyen katasztrófához vezetett, a közönség eszeveszett sikoltozással rohanna el, és ordítozva követelne repülősót meg perzselt tollat. „Ez lehetetlen", „ez nem igaz", hallatszana innen is, onnan is, „ez művészietlen", mondanák ki ünnepélyesen végül valamennyien. Jól jegyezzék meg, ha a valóságos, a meztelen igazsággal állunk elő, azt valahogy mindig hazugságnak tartják, nem veszik be, elvetik, az egyházközségre hárítják, míg a képzeletünk szülöttét, a kitalálást, a puszta koholmányt elfogadják, dédelgetik, szépnek, helyesnek, természetesnek nevezik. A hamis kis gazfickó kapja mind a cukrot, a becsületes, törvénytisztelő gyerek a pofonokat. Ilyen a világ, Peter, s mivel te szabályszerű csibész vagy, goromba, mosdatlan, haszontalan, le kell lépned. Add át a helyed Mr. Sweetingnek.

Jön is már, karonfogva hölgyével, Yorkshire legragyogóbb és legtermetesebb asszonyával, Mrs. Sweetinggel, született Dora Sykes kisasszonnyal. A boldog jövő jegyében házasodtak össze, amikor Mr. Sweeting éppen elérkezett a kényelmes megélhetéshez, és Mr. Sykes olyan körülmények közé került, hogy csinos hozományt adhatott Dorával. Sokáig és boldogan éltek, az egyházközség tagjainak és széles baráti körük szeretetétől övezve. No lám! Azt hiszem, a kendőzés nagyon szépen sikerült.

Lépj közelebb, Mr. Donne. Ez az úr nagyszerű pályát futott be, sokkal különbet, mint akár az olvasó, akár én vártam volna. Ő is feleségül vett egy roppant értelmes, nyugodt, finom kis úrilányt, s ez a házasság tette őt azzá, amivé vált: példaszerűen házias férj és igazán tevékeny pap lett belőle. Mint lelkipásztor halála napjáig lelkiismeretesen kerülte a színészkedést. A kelyhet és a tálat a legjobb fényesítőporral csiszolta ragyogóra, az oltár meg a templom berendezését egy kárpitos buzgalmával, egy műasztalos gondosságával tartotta rendben; kis iskolája, kis temploma, kis parókiája mind neki köszönhette virágzását, és becsületére is váltak, mert mind mintaszerű volt a maga módján. Ha az építészeti egyöntetűség és ízlés ugyanaz volna, mint a vallási következetesség és komolyság, micsoda pásztora lehetett volna Mr. Donne keresztényi nyájának! Volt egy művészet, egy tudomány, amiben soha senki emberfia nem múlta felül Mr. Donne-t, s ez a koldulás volt. Egyedül, segítség nélkül, maga koldulta össze a pénzt valamennyi létesítményéhez. Páratlan volt, ahogy összefogta terveit, kiterjesztette munkaterületét ebben a dologban. Koldult gazdagtól, szegénytől, a mezítlábas viskólakó kölyöktől, a királyi hercegtől; kolduló leveleket küldött szerteszét, az öreg Charlotte királynénak, leányainak, a királyi hercegnőknek, fiainak, a királyi hercegeknek, a kormányzó hercegnek, Lord Castlereagh-nek és valamennyi, akkor hivatalban levő miniszternek. És ami

még ennél is meglepőbb, valamennyi személyiségből kipréselt valamit. Feljegyezték, hogy öt fontot kapott a szűkmarkú öreg hölgytől, Charlotte királynétól, és két aranyat legidősebb fiától, a züllött királyi tékozlótól. Amikor Mr. Donne kolduló útra indult, tetőtől talpig felvértezte magát. Hogy valaki kétszáz fontot adott tegnap, az nála nem volt ok arra, hogy ne adjon kétszázat ma is. Ezt nyíltan megmondta az illetőnek, és tízet teszek egy ellen, kiszedte a pénzt az áldozatból. Az emberek adtak, hogy megszabaduljanak tőle. Végül is jót tett a pénzzel, hasznára vált korának és nemzedékének.

Talán el kellene mondanom, hogy amikor Mr. Malone idő előtt és hirtelen eltűnt a briarfieldi egyházközség színteréről - az olvasó sosem tudja meg, miért történt ez, bármily kíváncsi is, meg kell fosztanom a magyarázattól, hogy kielégíthessem a szép és tetszetős iránti választékos ízlését -, utódként egy másik ír segédlelkész: Mr. Macarthey került a helyére. Örömmel közölhetem az igazságot: ez az úr épp annyira becsületet szerzett hazájának, mint amennyi becstelenséget Malone. Éppoly jóravaló, tisztességes, lelkiismeretes embernek bizonyult, amilyen erőszakos, nagyhangú és... Peter volt. Ezt az utolsó jelzőt nem írom le, nehogy kibújjon a szög a zsákból. Becsülettel helytállt az egyházközségben, az iskola - mind a vasárnapi, mind a hétköznapi iskola - úgy virágzott az ő vezetése alatt, akár a zöldellő babérfa. Ember lévén, persze neki is megvoltak a maga hibái, ezek azonban sajátos, jellegzetes lelkészi hibák voltak, sokan még erénynek is neveznék. Az a körülmény például, hogy egy szakadárral együtt hívták meg teára valahová, egy hétre kibillentette egyensúlyából; ha azt látta, hogy egy kvéker a templomban sem veszi le kalapját, ha arra gondolt, hogy egy meg nem keresztelt embertársát keresztényi szertartás szerint temetik el, ezek a dolgok különös felfordulást idéztek elő Mr. Macarthey testi és lelki valójában. Egyébként józan, értelmes, szorgalmas és könyörületes volt.

Az igazságszerető olvasó kétségkívül észrevette már, hogy büntetendő engedékenységet tanúsítok Mr. Robert Moore merénylőjének üldözése, elfogása és megérdemelt büntetéséhez juttatása dolgában. Ez jó bevezetés volt ahhoz, hogy táncba vigyem a szíves olvasót, illedelmes és egyúttal izgalmas táncba, a törvény, a szentírás, a vádlottak padja, a siralomház és a halálos félelem körtáncába. Lehet, hogy az olvasó élvezné ezt, de én nem. Én és a hősöm egyszeriben hajba kapnánk, s akkor elmenne a kedvem az egésztől. Örömmel tapasztalom, hogy a tények teljesen felmentenek ettől a kísérlettől. A gyilkos merénylőt sohasem büntették meg, annál az egyszerű oknál fogva, hogy sohasem fogták el, éspedig azért, mert nem is üldözték. A városi tanács urai úgy csoszogtatták a lábukat, mintha készülnének talpra állni, hogy jelentős dolgokat műveljenek, de minthogy Moore, aki eddig sürgette és vezette őket, most nyugodtan fekve ágyán a kis házban, sápadt, idegenszerű arcán csúfondáros mosollyal a markába nevetett, meggondolták magukat, s miután bizonyos elengedhetetlen alaki követelményeknek eleget tettek, bölcsen elhatározták, hogy szép csöndesen elejtik az ügyet. És így is tettek.

Mr. Moore tudta, ki lőtt rá, mint ahogy tudta egész Briarfield. Nem más volt, mint Michael Hartley, a félbolond takács, akiről egyszer már beszéltem, a megszállott antinomista vallási vonatkozásban és őrült leveller a politikában. A szerencsétlen egy évvel a merénylet után meghalt delírium tremensben, és a nyomorgó özvegynek Robert Moore egy aranyat adott, hogy eltemettesse a halottat.

Elmúlt a tél, jött a tavasz, a gyorsan elröppenő, napsugaras és borongós tavasz, virágaival, záporaival, most nyár derekán járunk, 1812 júniusának közepén.

Égetően forró az idő, azúrkék és vörös-arany színű minden, s ez így illik az idők, a kor s a népek szelleméhez. A tizenkilencedik század, az óriás kamasz bolondozik, a siheder titán

hegyeket forgat fel, sziklákat hajigál féktelen, játszi mulatozásában. Ezen a nyáron Bonaparte nyeregben ül, seregével az orosz pusztaságot járja. Hatszázezer főnyi ármádiájában franciák, lengyelek, olaszok, még Rajna mentiek is vannak. Az ódon Moszkva ellen vonul fel, a vén falak tövében a kemény kozákok várják a barbárok nyugalmával, félelem nélkül, a feléjük hömpölygő, határtalan, pusztító erőt. Az oroszok a hófelhőben bíznak, az üvöltő szél és a hóvihar a menedékük. Szövetségeseik az elemek: a levegő, a tűz, a víz. De hát mik is ezek? Három rettenetes arkangyal, kiknek örök helye Jehova trónusa előtt jelöltetett ki. Ott állnak talpig fehérben, derekukon aranyövvel, és magasra emelik a kelyhet, mely színültig telt isteni haraggal. Az ő napjuk a bosszú napja, trombitájuk a seregek urának mennydörgő szava. Beléptél a hó és jég birodalmába, melyet a vészterhes idők, a csaták, a háborúk napjaira tartogattam? Menjetek hát, zúdítsátok a kehelyből Isten haragját a földre.

Ez megtörtént: a földet tűz perzseli föl, a tenger olyan, mint a holtak vére, a szigetek eltűnnek, a hegyek nincsenek sehol.

Ebben az esztendőben Lord Wellington átveszi az uralmat a spanyol hadszíntéren. Fővezérré nevezik ki, mert ettől várják a megváltást. Ebben az évben beveszi Badajost és Pamplonát, győz Vittoriánál, lecsap San Sebastianra, és megnyeri a salamancai csatát.

Manchesteriek! Bocsássátok meg ezt a kis háborús beszámolót. Nem is folytatom, hiszen a ti szemetekben Lord Wellington most már csak egy hanyatló egészségű öregúr. Azt hiszem, közületek többen is kivénült fának nevezik őt, és gúnyolják vénségét, testi erejének elvesztését. Micsoda pompás hősök vagytok ti, manchesteriek! Méltán gyalázzátok, ami emberi egy félistenben! Csúfolódjatok nyugodtan, a megvetéstek sosem töri meg Wellington nagyszerű, öreg szívét.

De jöjjetek, barátaim, kvékerek és pamutnyomók, tartsunk békegyűlést, és engedjük szabadon bosszúságunkat. Illetlen lelkesedéssel beszéltünk véres csatákról, tábornokokról, akik lemészároltatták seregeiket, most elérkeztünk a ti diadalotokhoz. 1812. június tizennyolcadikán visszavonják a Törvényerejű Rendeleteket, s megnyitják a blokád alatt tartott kikötőket. Nagyon jól tudjátok, hiszen közületek az öregebbek még emlékeznek rá, hogy ekkor Yorkshire-t és Lancashire-t szinte megrázta örömujjongástok, megrepedt a harang a briarfieldi harangtoronyban a nagy rángatásban még ma is hamisan kong. A kereskedők és iparosok szövetsége díszebédet adott Stilbró'-ban, s a résztvevők egytől egyig olyan állapotban mentek haza, amilyenben a feleségük nem szeretné még egyszer látni őket. Liverpool úgy dobogott és prüszkölt, mint egy víziló, melyet megriasztott a nádasban a villámcsapás. Több amerikai kereskedőt a gutaütés környékezett, kénytelenek voltak eret vágatni magukon, mert mint az okosok általában, a fellendülés első pillanatában készek voltak hatalmas spekulációkba bocsátkozni, és új bonyodalmakat teremteni, melyekbe hamarosan könnyen belebukhattak. Az évek alatt felgyülemlett árukészletek most egy szempillantás alatt elkeltek, a raktárházak kiürültek, a hajókat megtömték áruval, munkalehetőség bőven kínálkozott, a bérek emelkedtek: úgy látszik, beköszöntöttek a jó idők. Ezek lehettek csalóka remények is, de mégiscsak ragyogóak voltak, és néhány ember számára igaznak bizonyultak. Ebben az időszakban, egyedül csak június havában, sokan komoly vagyont szereztek.

Amikor egy egész tartomány ujjong, lakosainak legszerényebbikét is ünnepi érzés fogja el; a harangok hangja, mint az örömkiáltás, a félreeső házat is fölveri. Így gondolkozott Caroline Helstone is, amikor az üzleti élet diadalmának ezen a napján nagyobb gonddal öltözködött, mint máskor. Legszebb muszlinruháját vette fel, és átment Fieldheadbe, hogy ott töltse a délutánt, s öltözködési szempontból irányítsa a nagy esemény előkészületeit, mivel ebben a dologban az ő csalhatatlan ízlése mondta ki a végső, döntő szót; ő határozott az esküvői ruha,

fátyol és koszorú dolgában, ő választott különböző szabású ruhákat hétköznapibb alkalmakra, anélkül, hogy sokat adott volna a menyasszony véleményére, hiszen a leányzó meglehetősen használhatatlan hangulatban volt.

Louis megérezte, hogy nehéz napok várnak rá, s ez így is történt. Hölgye hallatlanul idegesítően viselkedett, napról napra, hétről hétre, hónapról hónapra halasztotta az esküvő napját. Eleinte gyönge kifogásokkal vette rá vőlegényét a huzavonára, de végül Louis megfontolt és határozott természete fellázadt Shirley zsarnoksága ellen, amely édes volt, de egyben tűrhetetlen.

Viharos megrázkódtatásra volt szükség ahhoz, hogy Shirley határozzon. Végül mégis döntött, kitűzte a napot. Legyőzte a szerelem, és kötötte az eskü. Így legyőzve és megkötözve emésztette magát, mint a szabad puszták megláncolt sarja. Egyedül csak legyőzője tudta felvidítani, csak az ő társasága kárpótolta elvesztett szabadságáért, az ő távollétében egyedül üldögélt vagy barangolt, keveset beszélt, még kevesebbet evett.

Nem segített az esküvői előkészületekben. Mindent Louisnak kellett elrendeznie, lényegében már ő volt Fieldhead ura, pedig még hetek választották el attól, hogy formálisan is az legyen. Sohasem volt még Fieldheadnek ilyen szerény, kedves gazdája; ő lett a legszerényebb, legkedvesebb gazda, aki eddig Fieldheadben élt, de hölgyén korlátlanul uralkodott. Shirley egy hang, egy mozdulat nélkül lemondott a vezetésről. „Menjen Mr. Moore-hoz, kérdezze meg Mr. Moore-t”, válaszolta, ha parancsot kértek tőle. Gazdag menyasszony kérőjét sohasem mentették még fel ilyen tökéletesen az alárendelt szereptől, és nem kényszerítették óhatatlanul a vezető szerepre.

Mindebben Miss Keeldar részben a természetének engedett, de egy évvel később elejtett megjegyzése elárulta, hogy részben módszeresen cselekedett. - Louis - mondta sohasem tanult volna meg parancsolni, ha én nem teszem le a kormánypálcát. Az uralkodó tehetetlensége növeli a miniszterelnök erejét.

Úgy volt, hogy Miss Helstone lesz a nyoszolyólány a közelgő esküvőn, a szerencse azonban más szerepet szánt neki.

Idejében ment haza, hogy még megöntözhesse virágait. El is végezte ezt a kis munkát. Az utolsó növény, amit meg kellett locsolnia, virágzó rózsafa volt, amely a ház mögött egy csöndes zugban állt. Ez a virág is megkapta a felfrissítő záport, és Caroline most egy percre megpihent. A fal közelében egy faragott kődarab hevert, mely még a szerzetesi időkből származott, és egy kereszt talapzata lehetett valamikor. Caroline fellépett rá, hogy jobban átlássa a terepet. Még egyik kezében tartotta az öntözőkannát, a másikkal kissé félrehúzta szép ruháját, hogy a lecsurgó víz rá ne csepegjen. Átnézett a fal fölött, végigjártatta szemét az elhagyott földeken, az égre sötéten kirajzolódó, szorosan egymás mellett álló három fán s a magányos tüskebokron a csendes dűlőút távoli végében; nézte a homályba vesző lápot, ahol örömtüzek égtek. Meleg nyári este volt, a harangok vidáman búgtak, a tüzek kék füstje lágyan emelkedett fölfelé, lángjuk vörösen világított, s fölöttük az égen, ahonnan eltűnt már a nap, egy ezüst pont csillogott; a szerelem csillaga.

Caroline nem volt boldogtalan ezen az estén, ellenkezőleg. De miközben nézelődött, felsóhajtott, s miközben sóhajtozott, egy kar fonta át, s egy kéz pihent meg csendesen a derekán. Caroline úgy gondolta, tudja, ki lopózott a közelébe, nem rezzent meg tehát az érintésre.

- A Venust nézem, mama. Látod, milyen szép? Milyen fehér a fénye, ha tüzek mélyvöröséhez hasonlítjuk.

Szorosabb ölelés és simogatás volt a válasz, mire Caroline megfordult, és belenézett - nem Mrs. Pryor szemébe, hanem egy napbarnított, férfias arcba. Elejtette a kannát, és lelépett a kőtömbről.

- Egy órán át üldögéltem mamával - mondta a betolakodó. - Hosszan beszélgettünk. Hol voltál ezalatt?

- Fieldheadben. Robert, hogy ez a Shirley milyen haszontalan! Nem mond se igent, se nemet, bármit kérdezzenek tőle. Csak ül magába roskadva, nem tudom, mi ez, búskomorság vagy nemtörődömség? És ha felriasztod vagy összeszidod, félig szomorkásan vágyódó, félig mit-bánom-én pillantást vet rád, amitől az ember maga is olyan furcsa és őrült lesz, mint ő, és legszívesebben elszaladna. Hogy Louis mire megy majd vele, azt nem tudom. Részemről, ha férfi volnék, azt hiszem, nem merném vállalni Shirleyt.

- Ne törődj vele, ők ketten egymásnak születtek. Különös, de Louis csak annál jobban szereti, amiért ilyen szeszélyes. Ha valaki, ő majd elbánik vele. De azért nehéz próbának veti alá Shirley, nyugodt természetű ember létére viharos időket élt át, amíg udvarolt neki. De amint látod, minden az ő győzelmével végződik. Azért kerestelek, Caroline, hogy arra kérjelek, hallgass meg. Miért zúgnak a harangok?

- Mert visszavonták azt a szörnyű törvényt. A Rendeleteket, melyet annyira gyűlölsz. Örülsz neki, nem igaz?

- Tegnap este ilyen tájban összecsomagoltam a holmimat a tengeri utazáshoz. Egypár könyvet, néhány ruhadarabot, magvakat, gyökereket meg szerszámokat, úgy éreztem, csupán ennyit vihetek magammal Kanadába. El akartalak hagyni.

- El akartál hagyni? *El akartál hagyni?!* - mondta Caroline, és rémülten nézett rá, ujjai szorosan markolták a férfi karját.

- Már nem, most már nem. Nézz rám, igen, jól nézz az arcomba, az elválás fájdalmát olvasod le róla?

Caroline egy sugárzó arcba nézett, amelyen minden betű ragyogott, bár a szöveg még homályos volt. Ennek a férfias arcnak minden magasztos vonásából gyengédség, öröm áradt a lány reménykedő szívére.

- Jó neked, hogy visszavonták a Rendeleteket? Sok jó származik belőle és *rögtön*? - kérdezte Caroline.

- A Törvényerejű Rendeletek visszavonása megmentett. Most már nem megyek tönkre, nem adom fel az üzletet, nem hagyom el Angliát, nem leszek szegény többé, most már kifizethetem az adósságaimat; a raktárházaimban fölgyülemlett szöveteimet el tudom adni, sőt, megrendelést kapok majd még sokkal többre. Ez a nap megveti vagyonom erős, szilárd alapját, amelyre életemben először biztosan építhetek.

Caroline szomjasan itta be szavait, két kezében tartotta a férfi kezét, és mélyet sóhajtott.

- Meg vagy mentve? Megszabadultál súlyos terheidtől?

- Megszabadultam. Lélegezni, cselekedni tudok.

- Végre! Ó, a Gondviselés jóságos. Köszönd meg neki, Robert.

- Meg is köszönöm a Gondviselésnek.

- Én is, temiattad! - Odaadó szerelemmel nézett Robertre.

- Most már több munkást foglalkoztathatok, jobb bért fizethetek, bölcsebben, átfogóbban tervezhetek. Némi jót tehetek, nem kell annyira önzőnek lennem, most már házam is lehet, Caroline, otthonom, melyet igazán a magaménak mondhatok. Magaménak, és most már... - elhallgatott, mert mély hangja elakadt. - És most már - folytatta egy kis idő múlva - házasságra is gondolhatok, most már feleséget is kereshetek.

Caroline hallgatott, e pillanatban nem jött szó a szájára.

- Meg tud Caroline bocsátani nekem, félve remélem a bocsánatát; megbocsátja nekem a sok szenvedést, amit én okoztam neki, a sok fájdalmat, melyet gonoszul én szereztem neki, a testi és lelki betegséget, melyet én hoztam rá? El tudja felejteni azt, amit nyomorúságos nagyravágyásomról, piszkos terveimről tud? Megengedi, hogy mindezt jóvátegyem? Megengedi, hogy én, aki csúnyán cserbenhagytam egyszer, könnyelműen játszottam vele, hitványul megsebeztem, most bebizonyíthassam, hogy híven szeretem, melegen dédelgetem, és gyengéden becsülöm?

Robert keze még Caroline két kezében volt, s egy kis szorítást kapott válaszul.

- Caroline tehát az *enyém*?

- Caroline a tiéd.

- Kincsem lesz ő, a szívem érzi az értékét, az életem elválaszthatatlan lesz tőle. Nem óvom féltőbb gonddal a véremet, melynek áramlása az ereimben lüktet, mint az ő boldogságát és jólétét.

- Én is szeretlek, Robert, és hűségesen gondodat viselem.

- Hűségesen gondomat viseled? Hűségesen! Mintha ez a rózsa itt azt ígérné, hogy megvédi a vihartól ezt a kemény, szürke követ. De ő mégis a gondomat viseli; ez a két kéz minden elképzelhető kényelmet megad nekem. Tudom, hogy az a lány, akit önszántamból akarok magamhoz láncolni, vigaszt, könyörületet, tisztaságot hoz az életembe, olyan dolgokat, amelyek idegenek tőlem.

Caroline-t hirtelen nyugtalanság fogta el, ajka remegni kezdett.

- Mitől nyugtalan az én galambom? - kérdezte Moore, mikor a lány, aki eddig hozzábújt, most elhúzódott tőle.

- Szegény mama, rajtam kívül nincs senkije. El kell hagynom őt?

- Tudod, gondoltam erre is, és meg is beszéltem a mamával.

- Mondd meg, mit szeretnél, hogy volna jó neked. Majd jól átgondolom, és ha lehet, beleegyezem. De még érted sem hagyom el őt, még a te kedvedért sem töröm össze a szívét.

- Ő híven kitartott melletted, amikor én megcsaltalak, nem igaz? Meg se látogattalak betegségedben, ő pedig szüntelenül őrködött melletted.

- Mit kell hát tennem? Bármit megteszek, de el nem hagyom.

- Az én kívánságomra sohasem kell elhagynod őt.

- A közelünkben élhet? Egészen közel hozzánk?

- Velünk fog élni, de külön szobái, külön szolgálója lesz. Ezt kikötötte.

- Tudod, hogy van jövedelme, s ez meg a szokás teljesen függetlenné teszik.

- Ezt is elmondta nekem, méghozzá olyan finom büszkeséggel, hogy az másvalakire emlékeztetett.

- Mama sohasem avatkozik majd a dolgainkba, és egyszerűen képtelen a pletykára.

- Ismerem őt, Cary, de ha nem volna a megtestesült tartózkodás és tapintat, hanem épp az ellenkezője, akkor se félnék tőle.

- De mégiscsak az anyósod lesz - mondta Caroline pajkos kis fejbiccentéssel.

Moore mosolygott. - Louis meg én nem tartozunk azok közé a férfiak közé, akik félnek az anyóstól, Cary. Sohasem volt, sohasem is lesz ellenségünk a magunk háza táján. Biztosra veszem, az anyósom nagyra tart majd engem.

- Ez szép csendben így is lesz. Ő nem mutatja ki az érzéseit, és ha hallgatagnak látod vagy akár hűvösnek, nem szabad azt gondolnod, hogy nem tetszik neki valami, csupán ilyen a modora. Ha bármikor nem érted meg, engedd, hogy én legyek a tolmácsa, és mindig higgy a magyarázatomnak, Robert.

- Feltétlenül! De félre a tréfával, úgy érzem, hogy ő meg én jól összeillünk: *on ne peut mieux*.[62] Tudod, Hortense hallatlanul érzékeny, a mi francia szavunk értelmében, de talán nem mindig ésszerű az, amit másoktól elvár. Mégis kedves, becsületes lány, soha életemben nem sebeztem meg fájdalmasan az érzéseit, soha nem volt komoly veszekedés köztünk.

- Igen, te igazán csodálatosan tapintatos és gyengéden elnéző vagy iránta. Mamával is megértő leszel. Te ízig-vérig, a csontod velejéig úri gondolkodású ember vagy, és sehol sem vagy olyan tökéletesen az, mint a magad otthonában.

- Szeretem a dicshimnuszokat, nagyon jólesnek nekem. Örülök, hogy az én Caroline-om ilyen színben lát engem.

- A mama éppúgy gondol rád, mint én.

- Remélem, nem egészen úgy.

- Ne légy olyan hiú, nem akar feleségül menni hozzád, de ezt mondta nekem a minap: „Drágám, Mr. Moore-nak kellemes modora van, kevés ilyen úriembert ismerek, aki egyesíti magában az udvariasságot és az őszinteséget."

- A mama egy kicsit embergyűlölő, igaz? Nem a legjobb véleménnyel van az erősebb nemről.

- Csak nagy általánosságban ítéli meg őket, de azért megvannak a kivételei, s ezeket csodálja. Ilyenek Louis, Mr. Hall és újabban te is. Régebben nem szeretett téged, ezt tudtam, mert sohasem akart rólad beszélni. De Robert...

- Nos, mit akartál mondani? Mire gondolsz megint?

- Még nem beszéltél a bácsikámmal.

- De igen. A mama hívta be őt a szobába. Feltételesen beleegyezett. Hozzám adja a húgát, ha bebizonyítom, hogy el tudom tartani a feleségemet. Márpedig én jobban el tudom tartani, mint ahogy ő gondolja, jobban, mint ahogy elhencegek vele.

- Ha gazdag leszel, ugye, jót fogsz tenni a pénzeddel, Robert?

- Jót fogok tenni, s majd te mondod meg, hogyan. Tulajdonképpen megvannak a terveim, s egy szép napon majd beszélünk ezekről az otthonunkban. Láttam, feltétlenül szükség van arra,

---

[62] Nem lehet jobban.

hogy jót tegyünk, megtanultam, hogy egyenesen ostobaság, ha önzők vagyunk. Caroline, előre látom, amit most elmondok neked. Ez a háború hamarosan befejeződik, az ipar és kereskedelem valószínűleg fellendül az elkövetkező néhány esztendőben. Lehet, hogy egy kis félreértés támad Anglia és Amerika között, de ez rövidesen eloszlik majd. Mit gondolnál, ha egy szép napon, talán még tíz év sem telik bele, Louis és én felosztanánk Briarfieldet egymás között? Louis ereje és vagyona mindenképpen biztos, ő nem temeti el a tehetségét. Jóakaratú fickó, és emellett jelentékeny intellektus. Az észjárása lassú, de határozott, nem nyugodhat. Lehet, hogy lassan, de biztosan működik majd. Megválasztják a járási tanács fejének, ezt Shirley mondta. Ha Louis engedné - de nem engedi -, Shirley idő előtt hévvel mindent megtenne, hogy megszerezze neki ezt a tisztséget. Louis, mint rendesen, ebben sem hamarkodja el a dolgot. Még egy évig sem lesz Fieldhead ura, s máris az egész járás megérzi jó befolyását, elismeri felsőbbségét, melyben nincs semmi önteltség. Ha a járási tanácsnak elnökre van szüksége, idejében ráruházza ezt a hivatalt, önként, vonakodás nélkül. Mindenki csodálja leendő feleségét, és idővel mindenki megszereti Louist. Olyan tésztából gyúrták, amit mindenki szeret: *bon comme le pain*,[63] mindennapi kenyere lesz a legválogatósabbnak is, jót tesz majd gyereknek, öregnek egyaránt, táplálója lesz a szegénynek, egészsége a gazdagnak. Shirley szeszélyei és furcsaságai, mesterkedése és halogatása ellenére bolondulásig szereti Louist, s egy nap belátja majd, hogy olyan általános szeretet veszi körül férjét, amilyet csak kíván neki. Louis kivívja mindenki becsülését, tanácsát kérik, számításba veszik és számítanak rá, talán túlságosan is. Az ő tanácsa mindig józan, megfontolt lesz, segítsége mindig hathatós. Rövidesen mind a kettőre annyian támaszkodnak, hogy az már kényelmetlen lesz, és rövidesen korlátoznia kell a forgalmat. Ami engem illet, ha minden úgy alakul, ahogy képzelem, a sikerem még növeli is Louis és Shirley jövedelmét. Megduplázom a szövőüzemük értékét, s azt a puszta völgyet kis kertes házak sorával építem be.

- Robert! Kiirtanád a sarjúerdőt?

- Öt év se telik bele, és tűzifa lesz a sarjúerdőből. A gyönyörű vad szurdokból sima lejtőt csinálok, a természetes zöld párkányból kövezett utcát, és házak lesznek mindenütt a sötét szurdokban és az elhagyott lejtőkön. Az egyenetlen, köves, keskeny csapásból sima, szilárd, széles, kormos, fekete út lesz, a salakot a gyáram adja hozzá. És a gyáram, Caroline, a gyáram akkora lesz, hogy betölti az egész mostani udvart.

- Szörnyű! A mi tiszta levegőnket átváltoztatod Stilbro' füstös légkörévé!

- A Pactolus vizét fogom átvezetni a briarfieldi völgyön.

- Annál már ezerszer jobban szeretem a patakot.

- A törvényhozással kisajátíttatom a nunnelyi közlegelőt, és felparcelláztatom kis gazdaságokra.

- A stilbró'-i láppal azonban, hála istennek, nem tudsz elbánni. Mit tudnál termeszteni Bilberry Mossban? Mi teremne meg Rushedge-ben?

- Caroline, a hajléktalanok, az éhezők, a munkanélküliek eljönnek a gyáramba, közelről, távolról, és Joe Scott munkát ad nekik. A nagyságos Louis Moore úr földet ad nekik bérbe, Mrs. Gill ételt oszt nekik az első fizetési napig.

Caroline rámosolygott Robertre.

---

[63] Jó, mint a kenyér.

- És micsoda vasárnapi iskolád lesz, Cary! És micsoda felszerelést kapsz majd! És a hétköznapi iskola!... Hárman is osztozhattok a vezetésében, te, Shirley és Miss Ainley. Később a gyár jövedelméből kitelik egy tanító és egy tanítónő fizetése is, és az üzem gazdája negyedévenként lakomát ad majd.

Caroline némán csókra nyújtotta száját. Robert mohón kapott rajta, és kizsarolt még vagy száz csókot.

- Költséges ábrándok - mondta Moore mosolyogva egy kis sóhajjal. - Talán mégis megvalósíthatunk néhányat közülük. De hull már a harmat, Mrs. Moore, gyerünk be a házba.

Augusztus van. A harangok újra csengnek-bongnak, és nemcsak Yorkshire-ban, hanem egész Angliában. Spanyolországból hosszan elnyújtott trombitahang hallik egyre erősebben, azt hirdeti: Salamanca elesett. Ezen az estén kivilágítják Briarfieldet. Ezen a napon a fieldheadi bérlők közös ebéden vesznek részt, és a völgybeli gyár munkásai hasonló ünnepélyes célból gyülekeznek; az iskolákban nagy lakomát adnak. És reggel két ünnepélyes esküvőt tartottak a briarfieldi templomban. Nagyságos Louis Gérard Moore úr, korábban antwerpeni lakos, nőül vette Shirleyt, Fieldhead egykori urának: nagyságos Charles Cave Keeldar úrnak leányát; nagyságos Robert Gérard Moore úr, a völgybeli gyár bérlője, nőül vette Caroline-t, Briarfield papjának, nagytiszteletű Matthewson Helstone doktor úrnak unokahúgát.

Az első pár esküvői szertartását Mr. Helstone végezte, a menyasszonyt nagyságos Hiram Yorke úr, Briarmains ura adta ki. A második párt Mr. Hall, Nunnely papja adta össze. A nászmenet két legfigyelemreméltóbb személyisége a két fiatal vőfély volt: Henry Sympson és Martin Yorke.

Azt hiszem, Robert Moore álmai legalább részben beteljesültek. A napokban a völgyben jártam, amely a szájhagyomány szerint valamikor széles, zöld, elhagyatott völgy volt. És láttam ott a gyáros kőben, téglában, hamuban testet öltött álmait: a fekete salakutat és a kertes kis házakat. Láttam ott egy hatalmas gyárat is és egy kéményt, amely oly magasra tört, mint a Bábel tornya. Amikor hazaértem, elmondtam öreg házvezetőnőmnek, hol jártam.

- Bizony - mondta ő -, furcsán megváltozott a világ. Emlékszem még, amikor a régi gyárat építették, ez volt a legelső ebben a járásban, aztán arra is emlékszem, amikor lerombolták, és mi kimentünk a társaimmal, hogy megnézzük az új gyár alapkövének letételét. A két Mr. Moore nagy hűhót csapott belőle. Ők is ott voltak, meg még egy csomó finom úrinép, és a két hölgy, a feleségük, csudaszépek és elegánsak voltak. De Mrs. Louis volt a legnagyszerűbb. Mindig olyan szép ruhákban járt. Mrs. Robert egyszerűbben öltözött. Mrs. Louis mosolygott, amikor beszélt, igazán boldognak, elégedettnek és jóindulatúnak látszott, de a szeme olyan, hogy szinte átszúrta vele az embert. Manapság már nincsenek ilyen hölgyek.

- Milyen volt akkor a völgy, Martha?

- Egészen más, mint most, csak azt mondhatom, egészen más, amikor még nem volt ott se gyár, se kis házak, se kastély, csak Fieldhead két mérföldnyire onnan. Ötven évvel ezelőtt, egy nyári este, már majdnem sötét volt, mikor berohant anyám a házba, egész magánkívül volt, és azt mondta, hogy egy tündért látott a völgyben, és ekkor láttak utoljára tündért ezen a vidéken, bár hallani hallották őket az utóbbi negyven év alatt. Elhagyatott egy hely volt, de szép, tele tölgyfával meg diófával. Most már egészen más.

Elmondtam a történetet, szinte látom a megfontolt olvasót, amint fölteszi a szemüvegét, és keresi az erkölcsi tanulságot. Nem sértem meg az éleselméjűségét azzal, hogy megpróbáljam útbaigazítani, csak annyit mondok: Isten segítse, hogy mielőbb megtalálja.